y. 23.400.

D
PE
AL
CO

AD

De

DE

De

D

IMPRESSVM

DECISIONES
PETRI ROYZII MAVREI ALCAGNICEN: REGII IVRE-CONSVLTI, DE REBVS IN SACRO AVDITO-RIO LITVANICO, EX APPELLATIO-NE IVDICATIS.

AD SIGISMVNDVM AVGV-STVM POLONIAE REGEM, PRINCI-PEM OPTIMVM MAXIMVM.

DECISIO PRIMA.

De teſtamento eius, qui mortem ſibi conſciuit.

DECISIO SECVNDA.

De vſitata tabellionum clauſula, qua teſtator ægro corpore, ſanaq; eſſe mente ſcribi ſolet.

DECISIO TERTIA.

De conatu & inchoatis delictis.

DECISIO QVARTA.

De legitimis excuſationibus eorum, qui in ius vocati non veniunt.

DECISIO QVINTA.

De fœnore ſiue vſuris.

Cum indice uerborum & rerum locupletiſsimo.

IMPRESSVM FRANCFORTI AD MOENVM, ANNO M. D. LXX.

PETRI ROYZII MAVREI IVRECONSVLTI, EPISTOLA.

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM POLONIAE REGEM, PRINCIPEM OPTIMVM MAXIMVM.

PRAECLARVM OPVS QVODdam est, Sigismunde Auguste Rex, & haud sciam, an de humanis omnibus præclarissimum, ius populo dare, leges q̃ condere, excelso quidẽ ingenio ac mente quasi diuina eos esse præditos constat oportẽre, qui legibus latis hos hominum cœtus, quas Ciuitates appellamus, instituunt, certumq̃ Reipub. statum pulcherrimis sapientissimisq́ue præceptis formãt, quibus vsi inter se homines, honestè viuant, lædant neminem, manus ab alieno, mentesq̃ suas abstineant. Deniq̃, quæ à maioribus quisque suis accepta possideret, laboreue sibi suo atq̃ industria quæsiuisset, ijs pro animi sui motu arbitratuq̃ sine vlla iniuria externaue vi fruatur. Hæc lege certa informare, salutaribusq̃ publicè priuatimq̃ institutis firmare, singulare esse, fateor, opus atque arduũ: præstare tamẽ eos, longeq̃ antecellêre arbitror, qui hoc ipsum, quod constituti est, ius reddunt, quàm illi ipsi, qui condidêre. Quid enim legis, quæso, lator amplius ciuitati præstat, quamuis hoc permagnum sit, quàm vt benè beateq̃ ciues viuere, incolumesq̃ cum liberis fortunisq̃ suis esse possint? Magistratus verò, & quisquis iuridicundo præest, eo plus, vt benè viuant, atque vt absque querella, salui, nullisq̃ obnoxij iniurijs vacuiq̃ à metu ætatem degant: Neque enim ciuitas illa est, cui leges datæ proponuntur, & certum ius, sed, quæ legibus, quæ iure certo vtitur. Quod nisi Magistratus metu, vt est hominum genus in aliena detrimenta damnaq̃ pronum, atque adeò præceps, consequi nequaquam licet, sit bona, sit æqua, sit sancta, partibus sit omnibus absoluta lex, cœlo denique missa, nisi Magistratus seueritate atque manu teneatur, despicatui fuerit, atq̃ ludibrio hominibus hac legum infirmitate animaduersa Lycurgus vt populos, quos sua se prudentia regere posse desperabat, diuini numinis terrore ac religione ad legum obsequium compelleret, authoritate Apollinis Delphici sua scita confirmauit, vt quarum legum Lacedæmonij Deum authorem crederent, ijs non obtemperare, nefas ducerent. Eandem sequutus rationem Numa Pompilius, vt præferocem & bellis adsuetum populum Romanum ab armorum studijs ad sacrorum cultum transferret, nocturnos illos cùm Aegeria Nympha congressus simulauit, credi volens, quæcunque instituisset, ea Aegeriæ monitu sanxisse, ideoq́ue tanquam dijs immortalibus accepta, rata populo, sanctaq́ue habitum iri, artius Cretenses suos Minos Rex legibus quas ipse dabat, obstringi voluit. Neque enim ille Apollinem, aut Aegeriam, Deumue minorum gentium aliquem, sed Iouem ipsum, Deorum patrem, vt ait Homerus, atque hominum regem, quo se ortum iactabat, suarum legum authorem fecit, quas accipere se à numine in sacra specu, quò se ad captanda Dei responsa ventitare commentus est, hominibus credulis persuasit. Fœlicius his Hesiodus in Ergis. sinxit, qui iustitiam, quę Græcis Dice est appellata, filiam Iouis esse carmine suo prodidit, humanum genus ab iniuria asserentem. Hesiodi carmen latinè, pro tenui nostra in Græcis vertendis peritia, ita reddidimus.

Legislator Ciuitati quid præstet.

Magistratus Reip. quàm legislator, vtilior est.

Lycurgus Apollinis Delphici authoritate se leges Lacedæmonijs ferre commentus est.

Numa Pompilius, Romanorum legislator, Aegeriam Nympham suarum legũ authorem fecit.

Minos Leges, quas Cretensibus suis dedit, Ioui patri assignauit.

Virgo Dice, summi proles Iouis inclyta, diuis
Cœlitibus venerata, hominũ quam si quis iniquis
Læserit arbitrijs, ingentibus acta querellis
Se sistit Iouis ante pedes, mortaliaq́; acris.
Consilia, & fraudes dictis incusat acerbis:
Facta orans regum populus luat improba, Regum
Omne nefas qui i mente agitant, pro iureq́; reddunt.

Dice, id est, iustitia, Hesiodo Iouis filia.

Idem Hesiodus eodem libro homines iniustos maximis affici à Deo calamitatibus: iustos contrà plurimis cumulari bonis scribit, illos damnis multari, hos commoda sequi, illos bellis confici, hos pace frui perenni, illos fame enecari, rerumq́ue ad vitam necessariarum egestate laborare, penuriaq̃ premi, his omnium, quæ terra, mari cœloq̃ nascerentur, copiam affluere, quæq̃ cætera Hesiodus, & in ijs, ad colenda iu-

Iniustos incommodis affici, iustis omnia affluere, ait Hesiodus.

Solis iustis hominibus simi les liberi nascuntur.

stitiam magnum mortalibus incitamentum esse situm, vt certè est, ratus, solis hominibus iustis similes liberos nasci, ait: quo nihil grauius ad retinendosq; in officio homines fingi excogitariúe accommodatius potuit. Filios enim sibi dissimiles propè est vt homines pro alienis ducant, quasiq; adulterio quæsitos, certamqúe temerati matrimonij notam damnent, exososqúe habeant, cuius rei sensum & animantes rationis expertes quædam habere creduntur. Nam Haliæetus, aquilæ genus est, clarissima oculorum acie ales, Plinio secundo authore, lib. Naturalis historiæ. x. exclusos primùm pullos, nec dum pluma vestitos, multo verbere solem intueri cogit, conniuentesqúe, & ferre aduersum sydus haud valentes nido deturbat, tanquam degeneres, partumqúe adulterinum, solosq; educit, qui immota stare acie contrà possunt, vt tantò magis homines ea re offensum iri existimandum sit, & ideò in officio retentum iri. Sed & Demosthenes, vt à contemptu leges quoq; vindicaret, colendamq; in ciuitate cum primis iustitiã hominibus persuaderet, duas Deas fori esse præsides scripsit, illam ipsam Dicen, Iouis filiam, cuius suprà meminimus, atque Eunomiam, idemq; legem omnem esse inuentionem quandam, atq; donum Dei dixit: Aristoteles verò, maiorem legi authoritatem addendam ratus, legem non Dei donum, vt Demosthenes, sed Deum vocauit, scriptum enim lib. Politicorum tertio reliquit, qui legem, inquiens, præesse vult, is velle videtur, Deum ac leges imperare: qui autẽ vult hominem, is etiam beluam adiungit. Huc pertinet illa iustitiæ imago, quam veteres pictores Rethoresq;, Chrysippus scribere refertur, forma esse atq; filo virginali voluisse, aspectu vehemẽti & formidabili, luminibus oculorũ acribus, neq; humilis, neq; atrocis, sed reuerendę cuiusdã tristitiæ dignitate: ita Gellius in suis noctibus qui indesignificari, author est, iudicẽ, qui iustitię antistes est, oportêre esse grauẽ, sanctum, seuerũ, incorruptũ, inadulabilem, contraq; improbos nocentesq; immisericordem atq; inexorabilẽ, erectumq; & arduum ac potẽtem, vi & maiestate æquitatis veritatisq; terrificum. Multa consultò prætereo superiorum ætatũm commenta, cautionesq; quibus prudentissimi viri suarumq; rerum publicarum amantes, vt optimè sanctissimeq; leges ab omnibus sicuti par est, colerentur, haud sunt consequuti. Sępe enim violatas contempta numinis religione hominum cessisse furori tandẽ, ac libidini constat, quò spectare illud Solonis ad Epimenidẽ videtur: Deos inquientis ac latores legum nõ solos moderari ciuitates posse, sed eos, qui multitudinẽ, in quamcunq; partem placitũ est, agunt, id autem, vt eloquentia persæpè consequi liceat: iurisdictione tamẽ ac magistratus authoritate obtinere, promptissimum est. Quantum est enim, vt Pomponius ait, ius in ciuitate esse, nisi sint, qui iura regere possint? regit autẽ is ius, qui bonos præmijs, malos atq; improbos pœnis afficit, nec delicta sinit esse impunita, quibus duabus rebus omnis Reipub. status ac salus continetur. Nam nisi, qui morte, exilio, vinculis ac damno coërcentur, ab iniuria abstinet nemo: bonos verò, nisi quos præmia inuitant, perquàm raros esse: Nam gratis, vt ille bellissimè cecinit, pœnitet esse probum. Quamobrem, cùm Solonem Lacedæmonijs leges scribere aggressum Anacharsis fama accepisset, eius operam ac studiũ irrisisse fertur, stultum esse arbitratus, hominum cupiditates literis coërceri posse, ac legum scriptione putare, quippe quas telis aranearum esse diceret persimiles, quæ imbecilliora quidem animalia, tanquã feras in cassem impactas, detinent, fortiora, & quæ viribus valent, transmittunt. Nimis sanè verè, & ætati nostræ, ne dicam & huic regioni, congruenter dictum: ignobile quippe hodie haberi, ac contemptui proximum, legibus seruire, magistratusq; obtemperare imperio, humiliorum ista sunt hominum atq; plebeiorũ, potẽtiores, quorumq; opes in excelso sunt, solutos legum vinculis pro animi sui libidine viuere decet, scilicet, solis his legibus iuris authoritatem habere iussis, quę eorum causis non aduersantur: quæ verò etiam patrocinantur eorumq; cupiditatibus & libidini seruiunt, eas tanq; focos atque aras defendunt, tuentur, interpretationeq; iuuant, nihil iustius, nihil æquius, nihil denique sanctius esse prædicant, quasiq; cœlo edita oracula laudibus ferunt, cæterarum omnium ex professo hostes. Quotus enim, quæso, quisque Procerum Polonorum, Lituanorumúe, quid Procerum, inquam? gregariorum nobilium pulcherrimũ iuris prudentiæ studium tanti vnquam fecit, in quod liberos suos vel paucos annos incumbere dignum esse putauerit? cùm in tenuioribus quibusdam studijs, ad remq; publicam gerendam parum idoneis bonam ætatis partem terere

Haliæeti in fatu explorando ratio.

Dice & Eunomia duæ fori Deæ.

Lex inuentio quædam & donum Dei.

Iustitiæ imago.

Qualem esse iudicem oportet.

Non soli latores legum ciuitatis moderantur.

Ius in ciuitate sine magistratu frustra est.

Reipubl. salus quibus contineatur.

Leges telis aranearum similes.

Legibus seruire, ignobile habetur.

tem terere eos facilè patiantur, sed sui illis facti ratio constat, cur enim ea dulcissimis liberis suis proponãt studia, à quibus abhorrẽt ipsi? non digna arbitrati, quę addiscantur. Nam, quod Ioannes Tarnouius, Comes, Polonici Senatus secundũ te olim princeps, cuius excessu magnum atq; intolerabile damnum hæc fecit Respubl. quantum ortij ab imperatorio munere, quo strenuè ac fideliter & magna cum diui Sigismundi patris tui gloria functus est, suppetijt, id totum ad legum Romanarum lectionem contulit atq; cognitionem, miraculo adscribere licet, & inter rara prudentium huius gentis consilia ponere, quasi vnus intellexerit, ad patrias leges cognoscendas, quarum ille consultissimus fuit, externi iuris notitiam, prisci illius Quiritium præsertim, magnum habere momentum, vt re vera habet. Nam importunas illorum voces quis ferat? qui Polonos suas habere leges aiunt, externisq; nullis indigere, quasi verò & alij populi, æquè atq; Poloni, liberi, non quoq; suas habeant leges? Quid enim amplissima Hispaniarum regna? quid Galliarum? cæteraq; fermè omnis Europa, vt ditionibus quibusdam alia atq; alia natio diuisa est, nónne suas quoq; singuli populi proprias q; habent leges? verum, cùm quid in ijs desideratur, parumúe plenè, obscuriusúe comprehensum est, ad Quiritium leges, quæ hodie Cæsaris authoritate valent, confugere non erubescunt, non quasi ea reagnoscere Cæsaris imperium videantur. Constat enim Hispanias liberas esse, suosq; fasces Cæsari non submittere. Quid autem Gallos putare dicamus, attollentes tot iam annos intestino bello aduersus Cæsarem cristas? apud quos quidem has ipsas leges, quibus de sermo est, maximo in honore, si vsquam in Europa, atq; dignitate esse, nemo nescit. In vsurpãdis itaq; Quiritiũ legibus, nec Hispani, nec Galli, alijúe liberi populi hoc agere sunt existimãdi, quasi agnoscere Cæsarem videantur, eiusúe maiestatem vereri, sed leges ab ijs optimas, atq; summa prudẽtia latas amplecti. Quod si Polonis tuis te authore totius propè Europæ exemplo permotis in mentem aliquando tandem veniat, vt, cùm suis deficiuntur, illis vtantur, nihil quicquam mea sententia peccabitur. Hæc disputatio ad eas leges pertinet, quibus suorum Regum latione acceptis equestris ordinis homines in Polonia ditione tua viuunt: ad alterum verò ius quòd attinet, id est, Theutonicum, partim Saxonicum, partim Maideburgense, quo omnes tuæ ditionis ciuitates, Prussiaq; ipsa tota, non postrema Polonici regni portio, vtitur: Negare non possumus, Romani iuris scientiam esse perneccssariam, id quippe, cùm illud, quod proprium habent, siue Saxonicum, siue Maideburgense, minus plenum est, tanquam commune vsurpant, litigatoribusq; reddunt. Quod qui ignorat, ignorant autem plurimi, quomodo ipse, quæso, tibi in amplissimo regno ius ciuibus tuis dicturo dubitanti atq; hærenti, vt inter causas discutiendas vsu venire solet, consultus respondeat? hærebitné & ipse? imò verò è vestigio suam proferet sententiam. Nemo enim hominum celerius, nemo ocyus, quàm rerum quibus de interrogaretur, ignarus respondit: in ore imperitorum semper parata responsio est, semper præsens, vt inconsiderata semper atq; inconsulta, nam & quo quisque iuris indoctior est, hoc in respondendo, promptior atq; expeditior. Nónne sæpe audire solemus speciosa illa quorundam oracula, sic libet appellare, cùm de iure, cuius ne iota quidem vnum tenent, fortè interrogantur, ita sibi videri inquientium, illud æquum, hoc bonum, ipsorum scilicet esse iudicio? nec pudere ridiculos homines, se ius, de quo responsuri sunt, ignorare etiam prę fari. Occurrunt autem mox, ne parum suæ famæ consulere videantur, temeritatem tacitè accusantibus, de iure ignoto respondentium, quid aliud inquientes lex est, quàm ratio quædam naturalis? qua nemo homo præditus non est, ita satis sua illa oracula sarta tectaq; fore rati, ô nos stultos atq; imprudentes? imò vecordes, qui tot periculis aditis, tot maria emensi, patria, dulcissimis parentibus atq; necessarijs relictis, ex Hispania in Galliam, inde in Italiam difficillimis itineribus atq; impeditissimis susceptis, capescendæ iuris scientiæ amore, infimorum sæpe hominum abiectorumq; indignis obnoxij iniurijs atq; contumelijs, esse prope modum exules extorresq; sustinemus, ô inanes nostras vigilias, vanamq; curam, totq; euoluendis libris irritos labores, quibus, quæ intra nos, in ipso mentis nostræ secessu, quasiq; sinu habemus, id est, naturalem rationem, qua quisq; nostrũm præditus est, foris quærimus? Sed & illorũ sapientissimorũ virorũ superuacuũ studiũ accusare licet, atq; adeò damnare, qui ciuitates legibus latis fundauêre. Quid Dracones, Solones, Lycurgos loquar? quidúe, quod huc attinet, propiusq; est, Casimiros, Ludouicos, Iagellones appellem? prudẽtissimos sanctissimosq;

Ioannis Tarnouij laus.

Hispaniæ liberæ.

In ore imperitorum parata responsio.

Carpũtur de iure temerè respõdentes.

illos Græcarum rerum publicarum, hos Polonę tuæ, olim moderatores, nulloúe operę prętio ciuibus suis populisq; amplissimis leges scripsêre? & nullo certè dicere consequens est, si quà quis homo est, iuris peritus est, nihilq; aliud est lex, quàm, quod illi aut illi, nullis etiam literis legumúe præceptis aut prudentiũ consultis instructo fortè videtur. Sed ex istis quæro, qui vniuersam iurisprudentiã cum nutricis lacte suxerunt, aut potius ex vtero materno omnis iuris atque iustitiæ consulti prodierunt, si nihil aliud est lex, vt illi asseuerant, quàm ratio quædam naturalis, vt non repetam superuacuam esse omnem legis lationem, non minus diuinæ, quàm humanæ, frustraq; in iure condendo à quoq; nauatã olim operam. Quæro, inquam, cùm Romani à Græcis ciuitatibus leges missis oratoribus petendas putauerunt, excideratné eis ratio naturalis, quàm isti legem esse dicunt? aut illa orbem terrarum domitura Vrbe relicta ad Græcos transuolauerat? illúdue mihi respondeant, cùm eadem sit omnibus hominibus naturalis ratio, cur non eædẽ leges apud omnes gentes sint? imò verò cur non eędem semper apud easdem gentes? quis enim, pręter delira istorũ capita nesciat, ius populo reddituris legum, quibus ille populus vteretur, esse cognitionem necessariã? vecordium profecto esse, arbitrari ratione naturali omnia percipi scio quidem plæraq; legibus contineri, quæ homo non vulgari prudentia præditus, exactioreq; iudicio, suapte cognoscat, idemq; quod ignoratis legibus cautum esset, quandoq; respondeat: hoc tamẽ fortuna quadã ac casu accidere, nemo negauerit: eum autem, qui iurisdictioni præest, consultò, nõ casu ius reddere debere, quod in illa specie responsum didici, cùm iudex post accepta controuersiæ instrumenta modico temporis interposito spatio pronunciâsset. Placuit enim, licet legibus consequens, quod pronunciatum esset, proponeretur, viribus carere, quia casu, non cõsultò pronunciatum esset, sed vt in ijs, quæ iure naturali continentur, euenire possit, vt rationem sequuti naturalem tanq; in refixa atq; immutabili, conuenienter incognitis legibus, quandoq; respondeamus, in ijs certè, quæ cuiusq; ciuitatis placitis comprehensa sunt, diuersum est. Natura quippe ius idẽ apud omnes gentes haberi, vt & rationem naturalẽ omnibus hominibus eandem esse, ita fermè, vt apud omnes gentes ignem calfacere: Ius verò ciuile, ne in eadem quidem ciuitate, idem semper esse, quin sæpe, rebus ita fortè dictantibus, immutari, aliudq; pro alio constitui, quodq; priùs iustũ non fuisset, esse iustũ incipere. Ius quippe in ciuitate nasci, vt & hominem, adolescere & interire: annisq; quodã modo ceu senio consumi, indeq; fieri, vt quas leges superior ætas sapienter constitutas putauit, eas sequens, tanq; parum prudenter latas, abroger, antiquet, irritasq; esse iubeat, alijs sæpe deterioribus in ciuiũ perniciem substitutis, vt sunt eorum, qui Reipub. moderãtur, ingenia. Nam quo, quęso, iure manus sibi adferre, mortemq; ante diẽ maturare, licere hominibus potest? Constat enim ius, quodcunq; constituerẽ, hominũ esse causa constitutum, seruandorũ quidem, non perdendorum. Illud itaq; scelus exosi Athenienses in eum, qui mortẽ sibi conscisset, ita vindicâsse, quidã authores prodiderunt, vt manum, qua id flagitium perpetratũ esset, abscisam seorsum, tanq; cæterorũ membrorum inimicam, à reliquo corpore humandam præciperent, detestati, vt poterant, pessimum facinus in se sæuientium. Etsi verò mortem sibi consciscentium consilium maximum grauissimumq; flagitiũ contineat: repertus tamen est Hadrianus Imperator, qui hoc lege sua iustum esse voluit. Euphrati enim Philosopho, vt Dion author est, meminitq; Cælius Rhodiginus lib. lectionum antiquarum xxviij. Cap. xxviij. vitæ pertæso, annis confecto ac senecta, grauiq; aduersa valetudine laboranti, idcircoq; mori, occupato sua manu fato, affectanti, licereq; id salua existimatione sua atq; illæsa postulanti, adnuit, cauto, ne factũ necem talibus ex causis sibi adferentis ignominia sequeretur vlla, aut infamia. Si lex ita naturæ repugnans, vlla Principis authoritate rata esse potest, etsi nõ defuturos putem, qui hæc cæteraq; legũ monstra ratione sua non vacare autument, tanq; viri sit ita vitam finire. Nam & hoc in Sardanapalo scio laudatum, qui, cùm se opesq; suas rebus accisis in pyram ad hoc extructã immisisset, ea re sola, cùm cætero vitæ actu vt fœmina egisset, virum imitatus scribitur, siue Trogi Pompeij hoc est, siue Iustini, illius historiã perstringentis, qui lib. i. Sardanapali excessum scribens, ita subiecit, in tanta ergò ingeniorũ varietate, vnde tanq; ex fontibus leges manant, alijsq; sublatis aliæ sufficiuntur, quis certam iuriq; alicuius ciuitatis cõsentientẽ proferre sententiam se posse promittit, nisi cui cognitũ id ius sit? idemq; interdum in ipso iure, quod natura constat, vsu venire potest, vt non semel in qui

Consultò, nõ casu, ius reddendum.

Ius naturale apud omnes gentes idem. Ius Ciuile mutationib. obnoxium.

Ius omne hominum causa constitutũ.

Athenienſium meos, qui mortem ſibi conſciuerunt, pœna.

Hadrianus Imperator Euphrati Philoſoho mortem ſibi conſciſcere permiſit.

Sardanapalus mortem ſibi conſciſcens mori fortiter creditus.

buſdam articulis à nonnullis gentibus certo quodam ipſarum inſtituto repudiatū eſt, quod in furto apparet, quod admiſſum nullæ, quas ſciam, leges, quàm veſtræ grauius coërcent, ob leuiſsimas ſæpe res ſubreptas, & quæ contemni poſsint, laquei pœna cō-ſtituta, delinquentibus ſupplicij genus non ſupplicium obtentu natalium fruſtra deprecantibus. At Tauros, Scythas, furta imputa relinquere, Herodotus in Melpomene author eſt. Sed, ne barbarorū exemplum quis eleuet, veteres Aegyptios, quorum in artibus reperiendis ſolertia, rerumq; optimarū cognitione ſagacitas celebratur, idem obſeruaſſe, Ariſtonem luriſconſultum ſcribere, Aulus Gellius lib. xi. noctiū Atticarū cap. xvij. refert, nullum quippe apud eos furti crimen eſſe. Apud Lacedæmonios verò ſobriam gentem atq; acrem, furandi induſtria, vt author eſt Xenophon lib. de Cyri minoris expeditione. iiij. & eo, quem de Repub. Lacedæmoniorū ſcripſit, nō modò, impunitatem reperit, ſed laudem etiam promeruit. Enimuerò, quod in furto deprehenſos loris cædi Lycurgus iuſsit, ea re ſtultitiam caſtigari parum caute attenteq; furantis, non autem furtum puniri, idem Xenophon ait, quippe cuius nullā à Lycurgo pœnam eſſe conſtitutam, pleraque hiſtoria refert, in eduliis quidem hoc, ijſq; rebus, quę in vniuerſum ad leuandam famem pertinent, comprobatum eſt: Nam furtis luxuriam alere, ſumptumq; præbere libidini, ius non fuit. Voluit enim Lycurgus hoc veluti domeſtico tyrocinio acuere ſpartanam iuuentutem ad fallendum hoſtem. Latinis hoc amplius prędari graſſariq; viaperta ac rapto viuere, patrio inſtituto licuit, quod Nomanus ille Vergilianus libro Aeneidos. ix. cùm molliciem Troianis exprobraturus, moremſuæ gentis iactat, his verbis declarat.

Leges Polonicæ omnium grauiſsimè in fures animad uertunt.

Apud Tauros, Scythas, furta ſunt impunita.

Aegyptijs furtum crimen non eſt.

Lacedæmonij furari in laude ponūt.

Latini rapto viuere ſoliti.

Caniciem, inquiens, galea premimus: ſemperq; recentes Conuectare iuuat prædas: & viuere rapto.

Idem quoq; euenit in cæde, quod crimen quanquam & diuinis & humanis legibus ſemper capitale habitum eſt, non erubuerunt olim Romani modici æris multa vindicare: quæ poſtea lex meritò antiquata eſt, eam tamen inſequuta ætate à maioribus tuis Reipub. Polonæ moderatoribus inter ſuas leges eſſe relatā, mirari magis licet, quàm laudare, quippe qui nō, vt illi veteres Romani, diuinarū legum præcepta ignorauêre. niſi quòd, vt ſuam hominibus, ne dicam Deò immortali, ſeueritatem comprobarent: annui carceris pœnam adiecêre, quaſi non ſatius fuiſſet, lege diuina, vt ſcripta erat, vti, quàm nouam ſancire, & enim ſiue mitior, ſiue acerbior, quod quoſdam audio dicere, annui carceris, quàm extremi ſupplicij pœna eſt, vtraque re peccari ab eius legis latoribus palàm eſt, tanquam qui aliud cædis ſupplicium quàm Deus, per æmulationem conſtituiſſent, clementia cum Deo, aut ſeueritate certare voluiſſe videantur, quod pluſquam nefarium eſt. Sed quia, qui talem legem condidêre, quæ cędis crimē ære coërcet, habuerunt, quos imitarentur: ipſos interim miſſos faciamus, nam & nō deeſſe eis ſcimus, quibus ſuam illā inſolentem Deoq; repugnantem ſanctionem prę-fractè tueantur. Aliā itaq; proponamus, quæ tam abſurda eſt, vt nulla ratione, quæ excogitari cuiuſquam ingenio queat, vindicari ab iniquitate poteſt, vim illatam contraria vi defendere, iniuriamq; manu propulſare, vt Iulius Paulus lib. ix. Digeſt. Ad legem Aquiliam capite xlv. ſcribit, omnes leges & omnia iura permittunt, quod & naturali & ciuili rationi congruit, hoc quidem apud cæteras gentes: in Polonia verò ditione tua maior, tuor, legibus ſi quis adgreſſorē, dum nec euadere fuga, nec ſe loco tueri, aut quoquo modo vim declinare poteſt, tutelæ ſuæ cauſa fortè occiderit, pecuniā bene ſanè magna multatur, tanquam ea vna in re haud mediocriter deliquerit, quòd Sicario iugulū non præbuit. cuius legis cùm nulla non idonea modò aut tolerabilis, ſed ne friuola quidē ratio reperiri poſsit, quid iſti, quæſo, reſpondeant, qui ratione naturali omniū prudentiū placita quaſi pugillo putant comprehendi, legumq; cognitionem ei, qui iuriſdictioni præeſt, negant eſſe neceſſariā: id tantùm, quod ratio dictat, ſequi iuſſo? pleraq; enim eſſe, vt ſupra conſtitit, quæ ſeruare hodie in foro iuſdicentē oportet, vt pote legibus ſuę ciuitatis cauta, quæ tamen rationi naturali non modò nō congruunt, ſed aduerſantur etiā atq; repugnant, eum itaq; qui in magiſtratu eſt, legū, quibus populus, cui ius dicturus eſt, viuit, habere notitiā oportêre, plusq; manifeſtū eſt. Legū peritiæ hoc amplius atq; cognitioni conſtantiā adiungere animi exigimus: Nam bonum eſſe virum iudicē, neceſſe eſt, mentemq; adferre ad tribunal atq; propoſitū ab legū prę ſcripto nunq; diſcedendi, non odio, non amore, non ſordibus, non etiam metu, aut potentiorum territionibus, quibus rebus ius dicentium religio tentata atque adeò victa ſæpe ceſsit, quodq; minimè bonum atque æquū fuit, pro iure reddi-tum eſt. Nam & inimico, iuris authoritate nocere, vt ſunt hodie ingenia, iucundum

Homicidas priſci Romani pecunia multarunt, idemq; poſtea à Polonæ reipub. moderatoribus vſurpatum.

Vim vi repellere licet.

In Polonia multatur, qui ſe defendendo hominem occidit.

Iudex qualis eſſe debeat.

Iudicum corruptela.

eſt, &

est, & qualibet coniuncto necessitudine morem gerere, pulchrum ducitur: auro autē muneribusq́, quæ nō sunt expugnata iudicia? quæ non labefactatæ leges? quod non adulteratu ius? potentiorum verò authoritas, ne tritiones dicam atq́ minas, quibus illi in foro, nō legibus certare solent, cuius ius dicentis animum non flexit, non vicit, non perfregit? adeundæ multorum inimicitiæ sunt ius dicenti, qui legum voluntati, quàm hominum libidini seruire malit, et fortem eum prestare animum atq́ inuictum oportet, quasiq́ alterū Herculem omnes fori superare difficultates, quibus Chrysippus fortè deterritus, cùm priuatus ageret, interrogaturq́ quamobrē ad Rempub. gerendā non accederet? respondisse fertur: ne, si malè, inquiens, gessero, deos, si benè, homines mihi iratos reddam, atq́ infensos. Durius illud Themistoclis atque acerbius, sed quo similiter difficultas in gerendo magistratu significatur: nam, cùm quosdam ambire magistratū audiret, si duas mihi quisquam, inquit, ostenderet vias, quarum ad inferos altera, altera ad tribunal ducat: eam, quę ad inferos tendit, ingredi satius putem. Quidam aiunt, & Demosthenem ita à re forensi abhorruisse, eius scilicet periculorū minimè ignarum, vt familiaribus suis dixisse memoretur, se, quàm ad tribunal in exilium potius iturū, si alterutrum ei eligendum foret. Quorum ego sententiā secutus, atq́ authoritatem à iuris dicundi munere, arduo, difficili, ac impedito semper abhorrui, et ius docere, quàm dicere, in schola interpretari, quàm in foro reddere, Doctor deniq́, quàm cognitor esse malui. Has mihi partes cùm elegissem, Bononia in terram Poloniā, dictionem tuam, Petri Gamrati antistitis amplissimi vocatu veni: nam in Hispaniam ad meos Gallorum arma reditū præcluserant, nouemq́ annis artē boni & æqui Polonæ iuuentuti Cracouiæ tradidi, & inde Viennā Ioanne Lāgo iurisconsulto authore à Ferdinando Cæsare sacratissimo, socero tuo, ad idem docendi munus accitus, à te, Rex optime atq́ clementissime, retētus sum, me tibi regiæq́ tuæ dare operā voluisti, et quem ius dicentem in tanta iurisconsultorū Polonorum, doctissimorum quidem illorum, copia consulere quandoq́ non piguisset, optimi scilicet atq́ sanctissimi Sigismundi, patris, qui hoc honore me nōnunquam erat dignatus, authoritatem sequutū, me inter fori Palatini cognitores vnum esse iussisti. Adsedi Samueli Maceouio Cracouiensium antistiti, sacrorum Codicillorum & Epistolar. Magistro, à fori cancellis nouo magis, quàm probo vocabulo hunc magistratum Cancellarium vocant, & mox Ioanni Prærenbio, Gnesneñ. Archiepiscopo, senatus secundum te optimatiumq́ Principi, post Maceouij excessum illud sacrorum codicillorum & epistolar. magisteriū obeunti. et nunc Philippo Padneuio, Cracouieñ. Pontifici, nostrę q́ ætatis Catoni, eius in summo hoc magisterio successori, viris tribus maximis atq́ religiosissimis vigilantissimisq́ Reipub. Polonæ custodibus, & propugnatoribus strenuis. Maceouio fidelis Martini Cromeri opera, & summa integritas præsto fuit. Prærenbio et Padneuio Stanislai Carncouij, auditoris et discipuli mei, consumatissimum studium, et sæpe Augustini Rotundi, prætoris Vrbani, industria singularis & eruditio, hominum, vt est de Sulpitio dictum, nō minus iuris, quàm iustitiæ consultorū, ad leuandū fori laborē accesserit. Inter has fori exercitationes id mihi videor consecutus, vt eorum, quę cum doctissimis illis viris sępe disceptando didicissem: mandare literis aliquid et posteritati tradere auderē. Igitur cum proximo tēpore Ioanni Domanouio Samogitiæ Antistiti, & Stanislao Narcusio, viris optimis atq́ prudentissimis, in req́ forensi per omnē ætatem versatis causarū Lituanicarū tertius cognitor accessissem, ne nullū operarū nostrarum forensium extaret monumentū, quæ in nostrā cognitionē inciderunt, definitaq́ à nobis sunt, pauca quædā mihi delegi, quæ tuo nomine aut numine potius munita atq́ defensa in publicū emitterem, tuta sic à reprehensorū licentia futura, nefas omnibus existimaturis, quę tibi nūcupata essent, ea scripto violare aut verbo. Quæ porrò, ne nuda in hominum manus venirent, quantum ei rei succisiuis horis vacare potui, cōmentarijs fusioribus exornaui. Cupio maiestati tuæ laborē hunc meum studiumq́ probari, quod si per animi tui clementiam fuero consecutus, cætera huius argumenti persequar, vt quicquid in hoc toto Augusto tribunali, te quidem principe, nobis autem disceptatoribus de iure responsum est, literis à me consignatum, cum nominis tui memoria ad posteritatē transmittatur. Vale, hostium Christi et tuor. victor. Vilna. KL. Sextilib. sacratissimo natali tuo. Anno à Christo Deo Seruatore nostro nato, Secundo & Sexagesimo supra Millesimum & quingentesimum.

Peruersa potētior. authoritas in iudicijs.

Iudicē Herculem alterū esse oportet. Chrysippus ad gerendam rempub. cur nō accesserit.

Themistocles à gerēdo magistratu abhorruit.

Demosthenes rem forēsem exosus.

PETRI ROYZII MAV-
REI ALCAGNICENSIS,
REGII IVRECONSVLTI,

Decisio Lituanica Prima.

TITVLVS.
De testamento eius, qui mortem sibi consciuit.

SVMMARIVM.

1 *Testamentum, posteaquam manus sibi quis attulisset, rectè atq; ordinè factum, valeat nec ne?*
2 *Qui iudicio carent, testamentū condere iure prohibentur: etiam pietatis causa.*
3 *Augustini Rotundi Prætoris Vilnensis in iudicando verecundia atq; modestia.*
4 *Qui est Referipti conditor, idem esse debet interpres.*
5 *Royzius causarum Lituanicarum auditor.*
6 *Multùm interest, testari quis potuerit, an secundum leges testatus sit.*
7 *Testamenti ordinatio maximè animi iudiciū exigit.*
8 *Ad ea, quæ animi iudicio fiunt: qui intellectu carēt, nulla Principis indulgentia idonei reddūtur.*
9 *Impuberes neq; Iudices esse, neque matrimonium contrahere indulgentia Principis possunt.*
10 *Matrimonium inter eos, qui individuæ vitæ proposito non copulantur, confirmari nulla Pontificis Maximi authoritate potest.*
11 *Ex lapidibus in commeantium perniciem sine causa iactis, furor arguitur. & numer. 57.*
12 *Qui sibi non parcit: multominus alij parcet.*
13 *Qui reliquias suas testamento in mare abijci præcipit: ea re impos mentis esse creditur: nisi contrarium probetur.*
14 *Qui mortem sibi consciscunt, in sterquilinio cum canibus, communem habent sepulturam.*
15 *Ægrotus medico nō obtemperans, suæ nō esse mentis quibusdam creditur.*
16 *Cùm plures eiusdē rei esse causæ possint, ei vnam certam aliquam tribuere, non est necesse.*
17 *Mortem sibi consciscendi permultæ causæ esse, atq; innumerabiles possunt.*
18 *Neronis excessus.*
19 *Cornelij Galli excessus.*
20 *Licinij Macri excessus.*
21 *Dymni Macedonis excessus.*
22 *Quando bona metu pœnæ mortem sibi consciscentium, fisco vindicentur: & quando non.*
23 *Royzij responsum Ioanni Luthomiro Regio Quæstori Consulenti, bona Foroliuiensis mortem sibi irrogasse crediti, publicari ne deberent?*
24 *Quidam authore Marciano, vitæ tædio mortem sibi irrogant: in quibus Amphion.*
25 *Alij impatientia doloris vitam sua manu finiunt: qui exitus Aiacis Telamonij fuit, ob prælatum sibi in armis Achillis Vlyssem indignantis.*
26 *Dioxippus pudore victus, manus sibi attulit.*
27 *Sæpe minus est constantiæ in rubore, quàm in culpa.*
28 *Pomponius Atticus morbi impatientia, media se extinxit.*
29 *Gaius Proculeius Augusti Cæsaris familiaris in graui stomachi dolore, Gypso poto mortem sibi consciuit.*
30 *Calani Indi Philosophi excessus.*
31 *Festi excessus.*
32 *Scipionis excessus.*
33 *Catonis Vticensis excessus.*
34 *Porcia Catonis filia, cognita Bruti mariti nece, candentium carbonum hausiu se interemit.*
35 *Lucretia, vim à Sexto Tarquinio passa, dedecoris impatiens, sua se manu occidit.*
36 *Curtij adolescentis Romani excessus.*
37 *Philenum Carthaginensium excessus.*
38 *Themistoclis excessus.*
39 *Charondæ Tyrij excessus.*
40 *Maronis de Didone vanitas, verusq; Didonis excessus.*
41 *Vandæ Polonorum Reginæ de quodam Theutonum Regulo victoria, & vtriusq; excessus.*
42 *Empedocles diuinitatis affectatione aut iactatione potius quadam, in Æthnam insiluit.*
43 *Cleombrotus adolescens, lecto Platonis Phædone, se in mare abiecit.*
44 *Marcus Cato, priusquam mortem sibi conscisceret, bis Platonis Phædonem perlegit.*
45 *Chrysippi & Zenonis voluntaria mors.*
46 *Cùm multæ esse hominibus causæ, conscisceндæ sibi mortis possint, non debet vna certa quædam præsumi.*
47 *Anuli gestatio in muliere, non est certum contracti matrimonij argumentum.*
48 *Qui sine causa mortem sibi consciscere adgressus est, prohibitusq; non perpetrauit, puniri debet. cum num. seq.*
49 *Furiosi satis ipso furore puniuntur.*
50 *Furiosi & impuberes fraudem capitalem admittere non possunt: qui manus sibi adfert, potest.*
51 *Testamentum hocipso, quod mortem sibi quis conscit, non infirmatur.*
52 *Lapides in vulgus iacere, non est argumentum furoris: nisi hoc amplius more insanorum illud factum probetur. cum num. seq. & numer. 56. & seq.*
53 *Quandoq;, & qui sapiunt, iaciunt lapides.*
54 *Conscisceere sibi quis mortem, ex causa legibus Digestor. probata, potest.*
55 *Lex admissum eorum vindicat, qui temerè manus sibi adferunt.*
56 *Cur ex præcepto reliquias suas in mare abijci iubentis, furoris sumatur coniectura?*
57 *Temerarius lapidum iactus furorem arguit. & num. 11.*
58 *Non tam ex factis dictisve, quàm ex faciendi dicendive causis, alienatio mentis deprehenditur.*

59 *Mortem sibi consciendi causæ, hominibus calamitosis plures esse possunt.*

60 *Reliquias suas in mare abijci iubentis, nulla euidens ratio est.*

61 *Quæ causæ authore Bartolo probabiles esse possunt, reliquias suas in mare abijci volentis, nouaq; addita à Royzio, cum num. seq.*

62 *Sylla Dictator, Gaij Marij cadauere eruto, talionem metuens, reliquias suas cremari iussit, contra familiæ suæ morem.*

63 *Quando ægroti Medico non obtemperantis, alienatio mentis arguatur, & quando non.*

64 *Qui ægroto malum Medicum adhibet, pro homicida est.*

65 *Maritus uxori ægrotanti Medicum imperitum adducens, ea defuncta, lucro dotis carere debet, ac si suis ipsam manibus occidisset.*

66 *Vulnerato, imperitum Medicũ adhibente, cantionibus ue, aut alia improbata ratione vulnera curante, inde defuncto, percussorem pœna homicidij liberari.*

67 *Imperito Medico credere salutem suam nolle, nõ est desipientis.*

68 *Medicinam per imperitiam facienti, casus mortalitatis imputatur.*

69 *Ægrotus, qui Medicũ nõ adhibet, usq; ad culpã oneratur: furiosus tamẽ esse non præsumitur.*

70 *Vulneratus, qui Chirurgum non aduocat, aduocatõue non paret, inde defunctus, percussorem pœna homicidij liberat.*

71 *Maritus uxori ægrotanti Medicum non aduocans, ea inde mortua, dotis lucro priuatur.*

72 *Ex non accersito Medico, aut non audito, coniecturam furoris sumi, nusquam relatum est.*

73 *Hippocratis de artis Medicæ incertitudine iudicium.*

74 *Singulorum morborum apud Ægyptios singuli fuere Medici: contrà quam hodie ubiq; fit.*

75 *Multæ sunt Gentes, quæ sine Medicis degunt.*

76 *Archagatus Medicus anno ab Vrbe condita quingentesimo tricesimo quinto Peloponeso Romam uenit, nunquam antè usam Medicis.*

77 *Idem ob secandi atq; urendi sæuitiam Romanis artem Medicam inuisam Medicosq; omnes fecit, dictus ob id ipse carnifex.*

78 *Pertinax Catonis odium in Græcorum literas, quibus præsertim ars Medica continetur.*

79 *Post Catonis excessum Roma diu Medicis caruit, paucitũ Quiritiũ postea eam artẽ attigerunt.*

80 *Romani Æsculapio ædem extra mœnia posuerũt, non passi eum intra Vrbem coli.*

81 *In sola artium Medicina cuicunq; se eam tenere professo, cùm sit periculum in nullo mendacio maius, statim creditur, adeò blanda sperandi pro se cuiq; dulcedo est.*

82 *Singulare Medicorum vitium est, famam nominis nouitate aliqua aucupari.*

83 *Prodicus Medicina, quæ Clinice dicta est, antiquata Iatralepticen instituit, successit Chrysippus alijq; atq; alij pænè innumerabiles, qui superiorum ætatum inuentis placitisq; ante receptis, nouam medendi viam ingressi, obuiam iuerunt, vix tandem facto innouandi fine.*

84 *Matthæus Curtius Medicus, cùm ex Pleuritide laboraret, passus est contra sua placita ex communibus traditionibus secari sibi venam.*

85 *Damnata Medicorum professio est carminibus Poëtarum.*

86 *Asa Rex, qui in summo pedum dolore Medicorũ, non Dei opem implorauit, reprehensus est.*

87 *Furor ex ijs rebus probatur, quæ in hominem sanæ mentis non incidunt.*

88 *Sapit, qui Medici se fidei non committit, cuius insidias timet, cuiusue auaritiam suspectam habet, aut imperitiam. Medicum imperitum adhibere in culpa ponitur.*

89 *Qui morbi euentum expectat, ne mercedem soluat, auaritiæ, non insaniæ argui debet.*

90 *Qui cognita morbi grauitate, moriturum se inde intelligit, si medicum non accersit, reprehendi non potest. & num. seq.*

91 *Mortifera ægritudo variè deprehenditur.*

92 *Medicum non adhibere in morbis, qui sanari possunt, non est argumentum insaniæ.*

93 *Morbi diuina voluntate, varijs ex causis hominibus accidunt.*

94 *Probatio ex necessario non ex incerto debet concludi.*

95 *Sapientissimus quisque æquissimo animo moritur: stultissimus iniquissimo.*

96 *Marcus Tullius ex senio repuerascere, & in cunis vagire, in bonis non duxit.*

97 *Prisci Poëtæ funera existimabãt lætitia, non luctu & lamentis prosequenda.*

98 *Trophonij & Agamedis excessus.*

99 *Deterreri sapientes à morte non oportet exemplo Socratis.*

100 *Socrates in iudicio capitis nec patronum quæsiuit, nec Iudicibus supplex fuit, educiq; è custodia, cùm posset, noluit.*

101 *Oratio Socratis è vita migraturi.*

102 *Dauid diu se viuere quæstus.*

103 *Paulus Apostolus mori optauit: & esse cum Christo.*

104 *Cùm mors in bonis sit atq; optandis, ex nõ implorata Medici ope nulla arguitur insania.*

105 *Et si mors in malis numeretur, qui Medico nõn obtemperauit, non est habendus insanus.*

106 *Non est iniussu Imperatoris, i. est Dei de præsidio ac statione vitæ decedendum.*

107 *Non semper ex furore mortem sibi homines consciunt.*

108 *Ægroti nõ vna de causa Medico nõ obtemperãt.*

109 *Furiosus dilucida habens interualla, tempore sanæ mentis rectè testamentum condit, cæteraq; facit quæ sapientes.*

110 *Quod furiosus inducias furoris habens, tempore furori proximo fecit, Oldrado & Baldo authoribus, ex qualitate facti dijudicatur.*

111 *Cæteris authoribus, quocunq; tempore quid ab eo factum dicatur, ex actus qualitate probandum est, aut reijciendum.*

112 *In ordinationibus furiosorum furoris inducias habentium, quò magis valeat aut non valeat actus, eius qualitas inspicitur.*

113 *Factum ab eo, qui in perpetuo furore est, valeat nec ne, varie responsum.*

114 *Testamentum à Tuditano notæ insaniæ homine rectè atq; ordinè factum, Romæ à centum viris est approbatum.*

115 *Royzij distinctio: testamentum item tribus verbis dictari potest.*

116 *Suspicia*

116 *Suspicio furoris, qui ex alienis deridendis q̃, sermonibus arguitur, ex sapienter dictis dilui debet.*

117 *Nihil tam naturale est quàm ex contrarijs contraria proficisci.*

118 *Ex contrarijs effectis causæ contrariæ deprehenduntur.*

119 *In dubio homo secundũ naturam sanæ esse mentis præsumitur.*

120 *Qui per furorem hominem occidisse dicitur, pœnam non effugit: nisi simulatæ insaniæ nulla sit suspicio.*

121 *Plerq̃ ciuilium munerum effugiendorũ gratia furorem mentiuntur.*

122 *Perusij quidam, maiorum Bartoli tempore, fraternam, furorem cæde per biennium simulato, vindicauit.*

123 *Vlysses, ne ad bellum Troianum proficisceretur, furorem commentus est.*

124 *Solo, vt Reipublicæ prodesset, idem fecit.*

125 *Quod furiosus dilucida habens interualla quandoq̃ fecit, ac si dilucidis factum interuallis esset, haberi debet.*

126 *Diuturnus furor perseuerare creditur, non diuturnus non creditur.*

127 *Quantum momenti habeat Tabellionis enunciatio, testatorem integra mente fuisse præfati, in singularem disceptationem reijcit author.*

128 *Ordinaria Rescriptorũ Principaliũ potestas est solennia supplere: nõ autem confirmare, quod iure factum non est.*

129 *Municipalis Maideburgensium lex valetudine aduersa laborantib. testamenti faciendi alienandi ve quid, sine hæredum consensu, vltra tres solidos aufert facultatem.*

130 *Qui Prouinciali Saxonum lege testamentũ condere potest, aliquid ve de suo alienare, tam firma esse valetudine debet, vt præscripto quodam modo armatus absque externa ope equum conscendere possit.*

131 *Experimentũ virium ita ostendandarum extra militares homines non habet locum.*

132 *Vtrum verò exigi id à milite pedestri militiæ adsueto oporteat, tractatur.*

133 *Item an, qui equestrem pedestremq̃ militiã exercuit, secundum hanc potius aut illam specimen edere debeat?*

134 *Miles pedester testamentum facturus, quemadmodum vires suas ostentare debeat, arbitrio iudicis relinquitur.*

135 *In agricola rem suam alienaturo vires requiruntur, quæ sufficiant per stadium aratrum regenti.*

136 *In ciue exigere, vt tantisper coram magistratu stare possit, dum rem suã alienat, sententiæ legis Saxonicæ non congruit.*

137 *Absurdum est in rerum alienatione militem firmiore esse valetudine oportere quàm plebeium.*

138 *Perridiculum est, res mobiles aut se mouentes difficilius à milite alienari, quàm à plebeio res soli.*

139 *Semper legibus præcipua habita est militum ratio.*

140 *Generaliter honestiorum quàm humiliorũ causa potior vsq̃ quaq̃ fuit.*

141 *Cùm ad res soli alienandas vires paululùm standi in plebeio exigantur, perperam in eodem, ad rerum mobilium alienationem, perfecta corporis valetudo desideratur.*

142 *In toto Iure rerum mobilium ac se mouentium facilius permissa est alienatio, quàm immobilium.*

143 *Qui ægrotum existimant alienare tantum posse, quantum porrigere extra lectum, vbi decumberet, suis ipse viribus queat, nullo Iure nituntur.*

144 *Similiter & illi sine lege loquuntur, qui ægrum tantum paratæ pecuniæ dare cui velit, posse putant: quantum manu apprehendere à nullo adiutus potest.*

145 *Imò vtraq̃ sententia contra legem est.*

146 *Pecuniæ appellatione, quidquid in hæreditate est, continetur.*

147 *Parati vox, & quod numero non constat, latinè scientibus demonstrat.*

148 *Qui Iurisdictioni præest, indulgentior esse quàm lex non debet.*

149 *Iudex seruire legis verbis habet necesse, non suam putationem eis præferre.*

150 *Quidam in alienatione secundum Saxonum Ius ab ægroto facienda suorum hæredum consensum exigunt.*

151 *Hæredes sui sunt, qui in potestate parentum primum locum obtinent.*

152 *Verba, quorũ plenior est demonstratio, ad præcellentiora & nobiliora arctari solent.*

153 *Iuris Ciuilis appellatione Ius Romanum intelligitur.*

154 *Nuda Poëtæ appellatio Latinis Vergiliũ, Græcis Homerum significat.*

155 *Sui hæredes cæteris præstant: primamq̃ in successione causam habent: dominiq̃ quodam modo in vita parentum existimantur.*

156 *Sui hæredes defunctis parentibus non tam percipere hæreditatem quàm liberam bonorũ administrationem consequi videntur.*

157 *Sui hæredes licet instituti non sint, domini tamen sunt.*

158 *Pro hærede gerere est pro domino gerere.*

159 *Superior ætas hæredes pro dominis appellabat.*

160 *Suorúmne, an & quorumcunq̃ hæredum ab ægroto alienare volente consensus exigi debeat, tractatur.*

161 *In dubio illa sequenda est interpretatio, secundum quàm Ius Commune minus lædit ur.*

162 *Quorumcunq̃ hæredum non suorum tantùm in alienatione ab ægroto facienda cõsensus est exigendus.*

163 *Appellatione hæredis omnis hæredum species contimetur.*

164 *Generalis sermo omnia comprehendit: etiam si non par in omnibus ratio sit.*

165 *Vbi lex non distinguit, non est distinguendum.*

166 *Lex Theutonica, quasi omnium legitimorum hæredum in alienatione ab ægro facienda exigat, hactenus intellecta est.*

167 *Mmimè sunt mutanda, quæ interpretationem certam semper habuerunt.*

168 *Suis hæredibus non extantibus proximorũ quorumcunq̃ consensus est desiderandus, quibus consultum lex voluit.*

169 *Legitimorum hæredum interest, intempestiuis alienationibus, aut supremis morientium iudicijs, rerum hæreditariarũ nihil imminui, aut de nomine ac familia exire.*

170 *Causa, quamobrem Ius Saxonicum in aduersa corporis valetudine testari, aliôve modo rem suam alienare vetet, quæritur & redditur, quam Royzius Iustiniani Constitutioni contra Theutonici Interpretis sententiam docet non accommodari. cum num. seq.*

171 *Nec hæreditas nec successio viuentis vlla est.*

172 *Quod nostrũ est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.*

173 *Nemo, quod suum non est, alienat: aut, quod nõ habet, transfert.*

174 *Aliud est alienare, aliud consentire alienanti. vt aliud est vendere, aliud vendenti consentire.*

175 *Ægrotus Iure Saxonico Ecclesijs cæterisq; pijs locis sine hæredum consensu testamento dare legareq; potest.*

176 *Altera ratio, quamobrem ægrotus Iure Saxonico sine hæredum consensu, substantiam suam alienare non possit: quam author multis refellit.*

177 *Ægrotanti sumptus non modicus est necessarius: cùm ob alia, tùm ob explendam medicorum auaritiam.*

178 *Æsculapius ob auaritiam, ab Ioue fulmine percussus est.*

179 *Charmides ob hominem sanandum H—S.cc. pactus est.*

180 *Petrus Apponensis quoquam ad ægrotum curandum Bononia nõ extuit, nisi mercede quinquaginta nummùm aureorum in singulos dies constituta.*

181 *Idem ad Honorium Pontificem Maximum vocatus, diurnas operas quadringentis locauit.*

182 *Medicorum nostræ ætatis auaritia.*

183 *Incertum diem continet mors.*

184 *Quod est in vno constitutum, ad diuersum non rectè producitur.*

185 *Lex, quæ bonis interdicit, bona non aufert. Item quid sit prodigus.*

186 *Pleraq; Italiæ municipia, mulieres bona sua alienare vetant: quibusdam propinquorum suorum non adhibitis.*

187 *Vxor, viro non consentiente, iure Theutonico bona sua alienare non potest.*

188 *Fœminis Iure Theutonico, tutores dantur.*

189 *Carpitur Polonorum quorundam socordia atq; imperitia.*

190 *Necessaria est legum authoritas: Interpretum verò probabilis.*

191 *Interpretum opinio eatenus in foro debet obtinere, qua legibus est consentanea.*

192 *Erubescimus cùm sine lege loquimur.*

193 *Tertia ratio ademptæ ægrotis alienandi facultatis exponitur, & refellitur. cum num. seq.*

194 *Nouissima Iustiniani constitutio vetat, non curata prius natura, id est ijs, quibus Iure naturali obstringimur, quicquam extraneis largiri.*

195 *Lex, quæ ægris alienandi facultatẽ aufert, benè valentibus idem permittere videtur.*

196 *Ius Theutonicum bona valetudine vtentibus, rerum tam mobilium & se mouentium, quàm soli alienationem permisit: eo solis ægrotis negato.*

197 *Nouissima Iustiniani constitutio quo sensu accipiatur.*

198 *Iure nouissimo, legitima liberis portione relicta, de reliqua substantia paterfamiliâs, pro animi sui motu, statuere potest.*

199 *Iure Theutonico vltra tres solidos, ægrotus alienare non potest.*

200 *Differentia inter Constitutionem Iustiniani, & Ius Theutonicum in rebus testamento relinquendis.*

201 *Ius commune in testatore mentis integritatem, non corporis exigit: Theutonicum vtriusq.*

202 *Expeditius est, quæ alij tradiderunt, refellere, quàm reperire meliora.*

203 *Dura & inhumana est lex, quæ de rebus suis ægrotos statuere vetat: & contra aliarũ Gentium iura.*

204 *Vera ratio prohibitæ ægrotis Iure Theutonico suarum rerum alienationis. Quæ confirmatur. num. seq.*

205 *Ægritudines, quæ sine vsu lecti tolerari possunt, extra legis sunt prohibitionem.*

206 *Confestim cingendus, pro cincto est.*

207 *Quod proximè futurum est, perinde habetur, ac si iam sit.*

208 *Causa ad conclusionem perducta, pro eo habetur, ac si pronunciatum esset.*

209 *Fideiussor proximè condemnandus aduersus eũ, pro quo fideiussit, agere potest.*

210 *Mox professurus, pro professo est: eumq; violans, est anathema.*

211 *Ædes proximè sacrandæ, pro sacratis habentur.*

212 *Qui ad scribendi munus lectus est, pro eo est, ac si iam scriberet.*

213 *Magistratum initurus, nomen dignitatis adipiscitur: & fermè rem.*

214 *Consules designati cum ijs, qui in cõsulatu sunt, ad Senatus consultum admittuntur, & cum illis habent suffragia.*

215 *Mos Tusciæ in adhibendis designatis vrbi Præfectis cum ijs, qui Magistratum exercent.*

216 *Iacobus Vchanius designatus Episcopus Chelmensis, non sine iniuria à suffragijs in Synodo Prouinciali ferendis repulsus est.*

217 *Argumentum à tempore ad locum valet.*

218 *Is præsens habetur, qui in proximo loco est.*

219 *Possessio quæritur, nõ earum modò rerum, quas in conspectu habemus, sed quas proximè conspicere licet.*

220 *Ægroti, qui de vita laborant, tanquam morti proximi, mortuis comparantur.*

221 *Defenditur duritia legis Saxonicæ.*

222 *Cœpta quandoq; pro consumatis sunt.*

223 *Cuiusq; rei potissima pars est principium.*

224 *Argenti fatti appellatione quid contineatur.*

225 *Legato vestium cedunt vestes incisæ nondum sartæ.*

226 *Vestimentum est, quod defectum non est: modò detextum sit.*

227 *Si quæ longè à consumatione absunt, pro consumatis sunt: multò magis, quæ propè consumationem sunt, haberi pro consumatis debent.*

228 *Qui grauiter ægrotant, tanquam morti proximi, mortuis æquiparantur.*

229 *Medium ei extremò, cui proximè accedit, attribuitur.*
230 *Quod de bello, idem de inducijs est iudicium.*
231 *Proximus pubertati pro pubere est.*
232 *Non tam præsens status spectari debet, quàm quod euenire potest: si eò præsens status inclinet.*
233 *Non est absurdum, viuentes pro mortuis haberi. Nam contrà, qui in rebus humanis non sunt, pro natis habentur.*
234 *Lex Cornelia captos ab hostibus, quasi præambula hora captiuitatis mortuos, fingit.*
235 *Deportati mortuis comparantur, talesq; per dedecus habentur.*
236 *In acie verò amissi, per gloriam in perpetuum viuere intelliguntur, parentibusq; prosunt.*
237 *Qui per virtutem pertat, non pol interit.*
238 *Mortiferè vulneratus, postea inde mortuus, cùm vulneraretur, non cùm verè extinguitur, mortuus intelligitur.*
339 *Qui intra mille passus, vbi Poloniæ Rex est, quo loco cædes sunt capitales, hominem mortiferè vulnerauit: eo posì Regium discessum ex vulneribus extincto, capite pœnas luit. Ære autẽ, cùm, qui absente Rege vulneratus est, præsente extinguitur.*
240 *Lex Saxonica, de alienatione ægrotis prohibita, malè defendi à duritia potest, tantumq;, quia ita scripta est, seruanda est.*
241 *Quod proximè futurum est, pro eo, quasi iam sit, haberi: quomodo intelligendum.*
242 *Mortiferum vulnus & illud dicitur, tam Medicis quàm Iurisconsultis, quod nõ semper mortem adfert.*
243 *Homine mortiferè vulnerato, ruina postea interempto, qui vulnerauit, cædis non tenetur.*
244 *Homine vulnerato, ita vt inde morituru certum sit, viuente, aduersus vulnerantem de occiso agi non potest.*
245 *Homo, quàm diu in eo anima est, mortuus dici non potest.*
246 *Quod dictum est, iam morituros mortuis comparari, per fictionem acceptum est. Ideoq; in legibus Municipalibus non habet locum.*
247 *Mortiferè vulneratos mortuis exæquari, nõ est per omnia verum.*
248 *Mortiferè vulneratos, etiam voce amissa, rectè testamentum facere.*
249 *Quæ animi iudicio geruntur, in ijs, mentis non corporis integritas exigitur.*
250 *In nouissimo vitæ tempore, rectè matrimonium contrahitur.*
251 *Ius quantumuis durum seruandũ est: & secundum id iudicandum.*
252 *Mortiferè à se vulnerati testamentum, non tanquàm à furioso, sed tanquam ab ægroto factum, vltra trium solidorum summam iure Saxonico non valet: & ita pronunciatum est.*

EX FACTO agitatum est, cùm species incidisset huiusmodi. Quidam cõscisc endæ sibi mortis causa, manus suo ipse corpori intulit: tanta moriendi pertinacia, vt aluo ferro exsecta, quo maturius se rebus humanis extraheret, manibus intestina auelleret sua, postridieq; quàm id fecisset, desperata iam salute, testamentũ condidit. Quærebatur, vtrum Tabulæ testamenti, quod ab homine ita affecto dictatũ esset, valerent nec ne? Fratres defuncti, ad quos intestati hæreditas pertinebat, testamentum nullius esse momenti dicebant. Quippe quod defunctus cùm nuncuparet, suæ mentis non fuisset, magnoq; argumento esse, quod ipse in se admisisset. Neminem enim, qui suæ mentis esset, sibi manus inferre, mortemq; consciscere. Furiosorum eum exitum esse, qui, quia † iudicio carent, testamentum condere legibus prohibentur: §. Præterea. Insti. quib. non est permis. fac. testament. l. ij. & l. in aduersa. ff. Qui testa. facere possunt. etiam pietatis causa. c. fi. de succes. ab intest. hæc erat summa defensio intestati causam tuentium.

Ex aduerso defuncti vxor, quæ legatum ex testamento petebat, virum suum post manus sibi illatas resipuisse: &, cùm Tabulas testamenti conderet, suæ fuisse mentis multis argumentis confirmabat. Nam acciri ad se Magistratum iussisse: coram quo, de more Gentis, voluntatis suæ sententiam supremumq; iudiciũ eius, quod post mortem suam fieri vellet, dictaret. detestatum item tanti in se facinoris perpetrati crimen, ex institutoq; sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, sacerdote adhibito, pœnitentem arcana mentis suæ, maleq; facta cogitataq; professum, popos cisse Deum veni-

am. ſolutum denique verbis conceptis, vti adſolet, reatu. Ad hæc ab Eccleſia ad ſalutares dominici corporis epulas admiſſum: quod furioſis alijſq́, qui ſuæ mentis non ſunt, nunq́ fas fuit. Allegabanturq́ Tabellionis verba, quibus in exordio teſtamenti, vti fieri plerunque ſolet, defunctum animi compotem, ac mentis ſuæ fuiſſe aſſeuerat. Proferebatur poſtremò principale reſcriptum, quo teſtamenti Tabulæ confirmatæ
3 proponebantur. Qua† de re cùm apud familiarem meum Auguſtinum Rotundum, Prætorem Vrbanum, quem honoris, veterumq́ eius in me meritorum gratia nomino, iudicium ſuſceptum eſſet: & poſt multam diſceptationem, quid ſtatuendum foret, ambigeretur, ille, vt eſt homo iuris prudens, & minimè arrogans, cuius ego verecundiam hac parte, non poſſum non laudare, licet animaduerteret, quamobrem de viribus teſtamenti meritò dubitaretur: lecta tamen principali confirmatione, Regium Auditorium adeundum Maieſtatis cauſa, &
4 inde reſcripti Interpretationem petendam, modeſtiſsimè pronunciauit: ne† alius reſcripti conditor, fuiſſet alius interpres. quod fieri vetat conſtitutio. l. fi. c. de legib. Nos
5 autem† qui cauſarum Lituanicarum, in quibus prouocatio ad Regem eſt, ex mandata iuriſdictione notionem habemus, eramus ſimiliter Principem conſulturi: niſi lectis accuratius cognitiſq́ reſcripti verbis, neceſsitatem ſolennium à Principe remiſſam: non etiam ei, qui teſtandi ius non haberet, quò magis teſtari poſſet, ius datum: perſpexiſſemus, remiſsiſq́ ſolennibus, factionem teſtamenti permitti, non eſſet conſequens.
6 Multùm† enim intereſſe, teſtari quis potuerit: an ſecundum leges teſtatus ſit. l. Si quæramus. ff. Qui teſta. fac. poſſ. non eſſe viſam itaq́ cauſam, quamobrem de reſcripti intellectu Princeps adiretur. Adde, non facilè eò decurrendum eſſe: vt teſtandi facultas tributa videatur homini, cuius mentis alienatio ex tam atroci in ſe ſcelere admiſſo non
7 obſcurè arguitur, cùm† teſtamenti ordinatio, maximè animi iudiciũ exigat. d. §. Præterea. Quo qui carent, ijs ita adempta eſt teſtandi facultas, vt principali reſcripto reſti-
8 tui non poſsit. Nam† ad ea, quæ animi iudicio fiunt: qui intellectu carent, nulla Principis indulgentia idonei redduntur. Quod poſt Innocentium c. ſciſcitatus. de reſcript. & Baldum l. bonorum. in 2. q. C. qui admitt. Alexander Tartagninus lib. 6. principaliũ Conſtitutionum, l. fi. C. de milit. teſta. & Philippus Decius l. fœminæ. §. item impuberes. de diuer. reg. iur. lib. L. Digeſtor. ad-
9 notauerunt. Quapropter† cùm impuberes, ne ludices ſint, natura impediantur. l. cùm prætor. §. non autem. ff. de iudic. quò magis iudicandi munere fungantur, hoc eis Princeps tribuere non poteſt. Tantundem reſponſum eſt in matrimonijs conſtituendis:
10 nam,† vt eorum coniugatio, qui indiuiduæ vitæ conſilio non coëunt, nuptiæ ſint, quia id non agunt, vt vir & vxor ſiant, fruſtra Pontificis Maximi interuenit authoritas. Præpoſit. poſt Antoni. Butri. & alios. c. fi. nu. 2. de ſpon. Diſpiciendum itaq́ nobis eſt, quando teſtamenti Tabulas reſcripto Principis non confirmari declarauimus. An ipſe per ſe conſiſtere quoquo modo poſſe videantur: quantumq́ valeat fratrum allegatio, inteſtati cauſam defendentium: de qua ſuprà paucis dictum eſt. An verum ſit, eum, qui mortis ſibi conſciſcendæ cauſa, quid in ſe feciſſet, furioſum eſſe: qua vna re inteſtati cauſa nititur, & ratio facit, vt ea defenſio
11 probabilis videatur. Nam,† ſi ex lapidibus in vulgò commeantium perniciem temerè, & ſine cauſa iactis, vt Accurſius l. Si cum dotem. §. Si maritus. ff. ſolut. matri. cæteriq́ Docto. §. Si maritus. & l. furioſum. C. qui teſta. fac. poſſ. probant, furor arguitur: Idem in eo reſpondendum erit, qui conſciſcendæ ſibi mortis cauſa quid feciſſe probatur. Nihil enim in alios non auſurum, qui id in ſe auſus eſſet, veriſimile eſt, neque manus ab alijs abſtenturum, qui à ſuo corpore nõ ab-
12 ſtinuiſſet. Nam,† vt Marcianus lib. 48. Digeſtor. l. fi. §. videri. in fi. de bon. eo. qui an. ſen. vel mor. ſi. conſci. vel accu. corr. adde. l. cùm autem. §. malus. ff. de ædi. edic. ſcribit, qui ſibi non pepercit: multominus alij par-
13 cet. Deniq́ † ſi eum, qui humanæ conditionis immemor, in ſuo teſtamento hæredem ſub ea conditione ſcripſiſſet: ſi reliquias eius in mare abijceret: præſumptum eſt mentis compotem non fuiſſe. vt, niſi perſpicuis rationibus ab hærede ea ſuſpicio dilueretur, hæreditatem in cauſam inteſtati reciſuram placuiſſet: l. quidam in ſuo. ff. de condi. inſt. quid in eo erit reſpondendum, qui cæde in ſe admiſſa indignus ſepultura ſuo ipſe fla-
14 gitio redditus eſt? Nam,† qui mortem ſibi conſciuerunt, ij in ſterquilinio cum canibus cõmunem habent ſepulturam, Gloſ. c. placuit. 23. q. 5. Roma. ſingul. 264. incipi. fui interrogatus. Iacobin. de ſancto Georgio. Tra. de feu. §. dictiq́ vaſalli. numer. 19. Adde, multùm hæc inter ſe diſtare, nõ enim magnum

magnum esse: si quis neglecta sepulturæ cura, quocunq; loco sepeliri sustineat. vtpote eius rei sensum, quo mortui carent, non habiturus. Vnde Anchises apud Vergilium facilis, inquit, iactura sepulchri est. At verò viuentis corpus non sine graui sensu atq; dolore violari, vt meritò furor ex morte sibi consita magis arguatur, quàm si quis reliquias suas in mare abijci iubeat. Exemplis
15 † item superioribus non dissimilem causam esse, quidam voluerunt ægrotantis, qui Medici dicto audiens non esset, quasi quia perire, quàm opemedica seruari malit, non esse suæ mentis credendus sit. Glos. c.1.83. distinct. in verb. inferas. Iason. l. Furiosum. num. 4. ibi. item si infirmus. C. Qui testa. face. pos. Quam sententiam si recipimus, eum, qui suis ipse manibus mortem sibi irrogauit, ex insania id fecisse, maiori ratione existimare debemus, vt in faciendo, quàm nec faciendo euidentior ineat vis, certiusq; inde, quàm hinc sumitur argumentū. Hæc sollicitam quidem, continere quæstionem videntur, propius tamen est, vt ijs argumentis probatus furor non existimetur.
16 Quotiens † enim rei cuiusq; complures esse causæ possunt: ei vnam certam aliquam tribuere, non oportet. Arg. non hoc & ibi Docto. C. vnde legi. Abb. c. illud. nu. 13. de præsump. Quapropter ex morte sibi à quo quā consita, qui furorem arguunt, parum rectè
17 disputare mihi videntur. Quia † mortem voluntariam appetendi, sibiq; irrogandi per multæ causę esse possunt, atq; adeo innumerabiles, d.l.fi.§. si quis autē. ibi. vel alio modo. vt varij sunt afflictæ fortunæ casus, rumq; euentus. Quod Antoninus Imperator li.9. Constitutionum l.1. C. de boni. eor. qui mort. si. consc. Principalium post Marcianum l.fi.ff. eod. veterem Iuris authorem declarat, cùm quosdam ait conscientia delati sceleris, siue Reos postulatos, siue in crimine deprehensos, mortem sibi irrogare.
18 Sic † Neronem illum, humani generis facē, à Senatu hostem patriæ iudicatum, ne dignas suis flagitijs pœnas populo Romano persolueret, supplicij ignominiam morte si-
19 bi consita effugisse refertur. Sic † Cornelium Gallum Poëtam, eum fortassè, quem in extrema Bucolici carminis parte P. Verg. Maro celebrauit, è vita excessisse Amianus Marcellinus lib.17. suæ historiæ est author. Quippe cum Aegypti præfectura per auaritiam gesta, furtorum, & direptæ Prouinciæ arcesseretur, acrem nobilitatis indignationem formidans, gladio incubuit. Licinius † quoq; Macer repetundarum postulatus,
20 laqueum torsit, & voluntaria se morte affe-
21 cit. Scribit † Quintus Curtius lib.6. suæ historię Dymnum Macedonem, cùm ad conspectum Alexandri Magni, cui insidias cōparasset, deduceretur, conscientia sceleris
22 mortem sibi consciuisse. Multa † sunt huiusmodi, apud priscos authores exempla, metu pœnæ mortem sibi irrogantiū, quorum bona generaliter, quasi crimen confessorū, d.l.fi.§.1. & qui de se sententiam detulissent, d.l.fi.§. vider. in fiscum cogi constitutum d.l.fi. in prin. & l.1. C. eodem. est, si modò nexi eo crimine proponantur. de quo conuicti, bonis exuerentur, cæteris successorem habituris. d.l. fi. §. si quis autem. idq; diui pij Rescripto d.l.fi.§.1. consequens est, secundū
23 † quæ Ioanni Luthomiro viro Magnifico Regio Quæstori, Castellanoq; Rauensium patrono singulari meo, mirificè de me merito respondi consultus, vtrum bona Foroliuiensis cuiusdam, qui se superioribus diebus Cracouiæ iugulasset, adimenda hæredibus essent? non adimenda respondi. Quod tantò magis in eo dicendum erat, qui nec in crimine deprehensus vllo: sed nec postulatus fuisset, aut insimulatus, nec deniq;, quāobrem id in se admisisset, cognitum, nec satis etiam exploratum, præter vulgi rumorē, sua ipse, an aliena manu perijsset. Sed ad cōsciēdæ mortis causas, vnde diuertit oratio,
24 redeo. Esset † præterea qui, vt Marcianus ait, l.fi. adde l. omne. §. qui se. ff. de re milit. vitæ tædio mortem sibi irrogant, vt Amphion filijs ab Apolline vide. d.l.fi.§. videri. interfectis. De quo Poëta Pelignus in Ibin.

Addidit vt fidicen miseris sua funera natis,
Sic tibi sint vitæ tædia iusta tuæ.

25 Alios † impatientia doloris coactos, idem consilium capere, in quibus Aiax Telamonius fuit, qui, de Achillis armis prælato sibi Vlysse, suo se ipse gladio interemit. De eo idem Poëta Pelignus libro 13. Metam. ita scribit:

Hectora qui solus, qui ferrum, ignesq;, Iouemq;
Sustinuit totiens, vnam non sustinet iram.
Inuictumq; virum vicit dolor. arripit ensem.
Et meus hic certè est: an & hunc sibi poscit Vlysses?
Hoc ait vtendum est in me mihi, quiq; cruore,
Sæpe Phrygum maduit: domini nunc cæde madebit:
Ne quisquam Aiacem possit superare, nisi Aiax.
Dixit, & in pectus, tum demum vulnera passum.
Quapatuit, ferro letalem condidit ensem.

26 Non † defuere &, quos pudor ad mortem

 volunta-

voluntariam compulit, ſic Dioxippum vita exceſsiſſe Quintus Curtius libro 9. ſuæ hiſtorię refert, Is enim poſt Horratam Alexandri Magni militem ſingulari certamine ſuperatum, flagrantibus odio in eum Macedonibus, Alexandro Regi ſurrepti aurei poculi, quod in ipſius necem ex compoſito miniſtri ſubduxerant, falſò accuſatus, dum coniectum oculorum, quibus vti fur deſtinabatur, ſuſtinere non poteſt, conuiuio excedens, Epiſtola, quæ Regi redderetur,
27 conſcripta, ſua ſe manu occidit. Vt † ſæpe, ſicuti Quintus Curtius ait, minus eſt conſtantiæ in rubore, quàm in culpa. Sunt †
28 quibus idem conſilium, vt mori quàm viuere mallēt, morbi impatientia ſuggeſsit. Quod Pomponio Attico, viro Marc. Tulli. Cicer. amicitia & literis claro accidiſſe memoriæ proditum eſt. Eum enim ſenem admodum, morbo diu vexatum, inito moriēdi conſilio, victu ſuapte abſtinuiſſe & vita,
29 accepimus. C. † quoq; Proculeium Auguſti Cæſaris familiarem in maximo ſtomachi dolore, gypſo poto, mortem ſibi conſciuiſ-
30 ſe. C. Plinius refert. Eſt † & illud Calani Indi, priſcæ memoriæ Philoſophi illuſtre exemplū, qui ad trium & ſeptuaginta annorum ætatē inoffenſa valetudine prouectus, alui tunc correptus dolore, in conſpectu Alexandri Magni, fruſtra vitā retinere ſuadentis, & ab incœpto teterrimo eum reuocantis, Diis patrijs adoratis conſcenſo rogo incendio voluntario occubuit, non ſuo, ſed Philoſophorū ſuę Gentis inſtituto. Qui in rebus pulchris ducunt, igni extingui, & fati diem, ſe vltrò combuſtis, occupare. Lau-
31 dat † Valerius Martialis, popularis meus, Feſtum, qui fœdiſsimi lichenum morbi, in ſe curam non recipientis, impatientia gladio incubuit. De eo Epigrammatōn libro 1. iſtud extat:

Indignas premeret peſtis cum tabida fauces:
Inq; ipſos vultus ſerperet atra lues.
Sicciis ipſe genis flentes hortatus amicos,
Decreuit ſtygios Feſtus adire lacus.
Non tamen obſcuro pia polluit ora veneno:
Aut torſit lenta triſtia fata fame.
Sanctam Romana vitam ſed morte peregit:
Demiſitq; animam nobiliore via.
Hanc mortem fatis magni præferre Catonis
Fama poteſt: huius Cæſar amicus erat.

Romanam mortem appellauit Martialis, vt obiter admoneam, quam Romani ſanguinis viri perditis afflictiſq; rebus, erant
32 oppetere ſoliti, in quibus † Scipio partibus Cn. Pompei generi ſui parum feliciter defenſis, in Hiſpaniam nauigans, qua vehebatur naue à Cæſariano milite capta, ferro ſe tranſuerberauit, ne Cæſaris eſſet Captiuus.
33 Similis † exitus mortis q; appetendæ cauſa Catoni Vticenſi viro Clariſsimo Romanæq; ſapientiæ principi fuiſſe memoratur. Qui ne & ipſe in Cæſaris victoris veniret poteſtatem, diſtricto gladio ſe interemit, Quem Marcus Tullius Cicero præclarè periſſe ſcribit, & ſic è vita abijſſe, vt ſe cauſam moriendi nactum gaudere videretur.
34 Nec † ſegnior mulierum Romanarum animos ſubijt cogitatio. Nam Porcia huius, de quo nunc diximus, Catonis filia, cognita Bruti mariti ſui nece, ferro, quod ſibi poſcerat, negato, candentium carbonum hauſtu, inuſitata mortis ſpecie, vitam reliquit. De qua idem popularis meus lib. item 1. Epigramm. ita ſcripſit:

Coniugis audiſſet fatum cùm Porcia Brutī:
Et ſubtracta ſibi quæreret arma dolor.
Nondum ſcitus, ait, mortem non poſſe negari?
Credideram, ſatis hoc vos docuiſſe patrem.
Dixit: & ardentes auido hibit ore fauillas.
I nunc, & ferrum turba moleſta nega.

35 Sic † quoq; Lucretia, ſpiritus & ipſa virilis Romaniq; fœmina, admiſsi in ſe per Sexti Tarquinij vim dedecoris impatiens, pectus ferro confodit. Sunt denique appetendæ voluntariæ mortis cauſæ aliæ multæ, quas non afflicta tantùm & fracta aduerſis caſibus fortuna attulit, ſed honeſtæ vitæ
36 reperit ratio. Curtio † adoleſcenti illi Romano quid cauſæ fuit? cur in hiatum, qui ſe Romæ ingenti terræ vi ſubſidente, in foro aperuerat, armatus equoq; vectus præceps iret. Vna ſanè erga patriam pietas,
37 quæ † Philænis quoq; fratribus Carthaginienſibus author fuit, vt Punici Imperij propagandi gratia, viuos ſe terra obrui paſſi ſint, ſicuti hi, vt Reipub. prodeſſent:
38 Ita † ex aduerſo Themiſtocles, vt à patria oppugnanda, vnde exul erat, ſe abſtineret, ſanguinis Taurini hauſtu mortem ſibi conſciuit. Eſt † & memorabilis ille Charondæ
39 Tyrij exceſſus, qui, cùm ex rure fortè reuerſus, indictam derepentè contionem gladio, vt erat accinctus, aduerſus legem, quam tuliſſet ipſe, per imprudentiā adiſſet, facti per errorem admonitus, legem, quam non ſoluerat, capite ſuo ſanxit, ferro, quo erat accinctus, protinus in ſe conuerſo. Dido,
40 carmine † Maronis notior, quàm honeſtior;

stior: nõ Aeneæ desiderio, quem nec viderat, mortem sibi irrogauit, sed ne ingratas Iarbæ Getulorum Regis nuptias contra viduitatis propositũ inuita sequi cogeretur. De eius excessu, contra Vergilij vanitatem, Græcum extat Epigramma ab Ausonio literis latinis ita expressum:

Illa ego sum Dido uultu, quam conspicis hospes,
Assimulata modis, pulchraq; mirificis.
Talis eram: sed non Maro quam mihi finxit, erat mens.
Vita nec incestis læta cupidinibus.
Namq; nec Aeneas vidit me Troius vnquam:
Nec Lybiam aduenit classibus Iliacis:
Sed furias fugiens, atq; arma procacis Iarbæ
Seruauit, fateor, morte pudicitiam:
Pectore transfixo, castos quod pertulit enses,
Non furor, aut læso crudus amore dolor.
Sic cecidisse iuuat: vixi sine vulnere famæ:
Vlta virum, positis mœnibus oppetij.
Inuida cur in me stimulasti Musa Maronem,
Fingeret vt nostræ damna pudicitiæ?

41 Vanda † & ipsa Regina, vna ex Crací gente reliqua, quodam Theutonum Regulo cõnubium eius extorquere minis & armis adorto, voti desperatione ad voluntariam mortem compulso, successu exultans Cracouiæ, tanq; Dijs grata victima futura, in proximum Regiæ profluentem se præcipitauit, quasi ad Deos & æterna cœlitum gaudia, demerso aquis corpore migratura. Quę persuasio mentes priscorum magni nomi-
42 nis Philosophorum occupauit. Nam † Empedocles similiter ratus solutis corporis vinculis, homines ad Deos abire, diuinitatis affectatione aut iactatione potius quadã, vt quidam apud Domitium Vlpianum lib. duodetrigesimo Digest. l. si quis fili. §. eius. de in iuf. rup. irri. fa. test. & ibi glos. putant, se voluntaria morte affecit. De quo Horatius:

dicam, Siculiq; Poëtæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi,
Dum cupit Empedocles, ardentem feruidus Ætnam
Insiluit.

43 Eadem † imbutus opinione Cleombrotus, adolescẽs Ambraciota, lecto Platonis Phœdone, qui est de animorum immortalitate,
44 se in mare abiecit. Ferunt † Marcum Catonẽ Vticensem, de quo est suprà à nobis dictũ, non prius mortem sibi conscisse, quàm
45 eodem Platonis libro bis perlecto. Iisdem † implicíti erroribus Chrysippus & Zeno non absimilem exitum habuere, voluntaria & ipsi morte consumpti. Hæc libuit referre exempla ex varijs causis manus sibi inferentium, pluribus abstinui, quæ lectori in veterum libris sæpe occurrent, nec
46 nostra adeò ætas his vacat euentis. Cùm † ergò multæ esse causæ conscíscendæ sibi mortis hominibus possint, vt est suprà abundè demonstratum, non continuò, quia quandoq; ex furore & id fiat, huic vni cau-
47 sæ tale factum adscribi debet, sicuti † nec in muliere, vt Nicolaus Abb. libro 2. Decretalium. c. illud, col. fi. nu. 13. de præsumpt. Epistolarum notat, anuli gestatio certum est matrimonij argumentum, cùm similiter plures, eius rei causæ esse possint, vt in pro-
48 posito manus sibi adferendi. Contrà † existimantibus consequens fore, eos, qui sine causa conscíscere sibi mortem aggressi, id, à suis fortè prohibiti, non perpetrassent,
49 puniri non debere. Nam † vt diuus Marcus & Commodus Scapulæ Tertyllo rescripserunt, l. diuus. ff. de offic. Præsid. furiosi satis ipso furore puniuntur. Atqui ijs non parci libro 40. Digesto. l. fi. §. videri. de bonis eor. qui ante senten. vel. mor. sib. consci. vel accus. corr. Marcianus est author. falsum itaq; esse, ex facto mortem sibi conscíscen-
50 tis furorem argui. Huc † pertinet, quod Domitius Vlpianus libro 21. Digest. l. cùm autem. §. excipitur. de ædil. edict. cùm de furiosis & impuberibus esset loquutus, quos fraudem capitalem admittere negauit, Excipitur, inquit, & ille, qui mortis sibi conscíscendæ causa quid fecisset. Cui exceptioni locus non erat, si conscíscendæ sibi mortis consilium, ex solo furore proficiscereturr, eiusq; alia causa esse nulla posset. Apparet itaq; ex his defuncti furorem, quõminus testari potuerit, non esse probatum, nec aliam causam, ob quam testamentum mortem sibi conscíscentis infirmetur. Nam
51 † vt hoc ipso, quod mortem sibi quis irrogauit, testamentum eius vitietur, negat lex. Si quis filio. §. eius. ff. de iniuf. rup. irri. fac. test. Quæ inter causas talis admissi distinguit. Igitur, quod ad hoc caput attinet, testamentum valere, nequaquam dubitare
52 oportet. Nec † occurrit: quod suprà dicebatur de iacentibus lapides in vulgus. Non enim satis id esse ad probandum furorem, nisi hoc amplius more insanorum illud factum probetur, siue ex consuetudine eius,
53 cuius furor argueretur. Quam † sententiam post Baldum, Alexand. Tartagninus & Iason sunt sequuti: inquientes, d. §. si marit. Est qui sapiunt, iacere quandoq; lapides tutelæ suæ alteriúsve rei probabilis causa, quasi ita demum ex iactu lapidum furore quis existimandus sit, si, vt id faceret, nulla subesse iusta causa ei potuit. Enimue-
54 rò † eum, qui sibi conscíendæ mortis ani-

mo

Medicis indoctis

mo manus intulisset, causam iustam habuisse nihil vetat. Quod eius legis distinctio declarat, quæ tale quid in se molito, cùm fortè prohibitus non perpetrasset, si ex iusta causa id fecisset, pœnæ eximit. d. §. videri.
55 cùm † eorum factum vindicet, qui temerè irrogandæ sibi mortis consilium cepissent.
56 d. §. videri. Sed † nec illud sententiæ nostræ aduersatur, quod de eo, qui reliquias suas in mare abijci testamento iussisset, ait lex. d. l. Quidam in suo. Non enim, vt ex illo præcepto, coniectura furoris sumitur: idem in proposita specie accidit, quia reliquias in mare proijciendi, vix vlla idonea causa potest videri: Legẽ ergò non immeritò id fu-
57 rori attribuere, vt † in eo proximè dictum est, qui temerè, non suæ tutelæ probabilisve rei alterius causa lapides, vulgò in homi-
58 num perniciem iaceret. Non † enim tam ex factis dictisúe mentis alienatio deprehenditur, licet ea propè sola, vt quisq; animo constitutus est, nobis maximè declarent: l. ob quæ vitia. ff. de ædil. edict. & d. l. quidam in suo. & ibi Bart. glo. & Docto. d. §. si maritus. & d. l. furiosum. quàm ex faciendi dicẽ-
59 diq; causis. Quæ, † quia mortem sibi consciscendæ complures esse ob consilij inopiam hominib. calamitosis possunt: & omnib. ferè ætatib. fuere: vt suprà demonstratũ est: non protinus ex tali admisso furor arguen-
60 dus erit, aliter † atq; ex verbis reliquias suas in mare abijci iubentis, cuius consilij nulla
61 euidens ratio percipi potest, nisi † vt Bartolus scribit, Tract. de test. §. opposita prudẽtiæ. & d. l. quidam in suo. per iocum ab Histrione eoúe, qui excitandi risus gratia, ludicra eiusmodi & iocularia verba dictitare soleret, talis adiecta conditio proponatur, aut etiam humilitatis ergò quispiam testamento suo tale quid præcepisset, indignum se putans, cuius cadauer sacro loco inferretur. Horum siquid edoceatur, rationem abundè perspicuam Bartolo, d. §. opposita prudentiæ. nu. 6. & d. l. quidam in suo. videri, ad amouendam furoris suspicionem.
62 Tantundem † in eo admitti potest: qui exhumari metuisse probaretur: vt Sylla Dictator, qui C. Marij cadauere eruto Talionem veritus, reliquias suas cremari iussit, cùm ante eum in Corneliorum familia, prisco sepeliendi ritus semper fuisset seruatus.
63 Superest † illud refellere, quod postremo loco dicebatur de eo, qui Medici dicto audiens non est. Nam ea re, hominem suæ mentis compotem non esse existimare non debemus, nisi hoc amplius, vt Andreas Alciatus Præceptor meus ait, Tracta. de præsumptionib. reg. 1. cap. 38. salutarem Medici opem more insanorũ detrectasse adijcitur, quod in iactantibus lapides & aliud, quod sani hominis non est, facientibus comprobatum esse constat. Docto. d. §. si maritus. Quanquam dicere possumus, non parui referre, qua esset peritia Medicus, cui æger nõ obtemperasset. Nam, qui indocto Medico non paruit, suamq; salutem ei cõmittere recusauit, viuere quàm mori maluisse existimandus est. Quinimò, si mori volentis consiliũ, alienatæ mentis, aut etiam furoris vllum habet argumentum, is mori velle debet putari, qui incolumitatem suam impe-
64 rito Medico credidit. Etenim † generaliter, quotiens adhibendus Medicus est, si malus adhibeatur, per quem id factum sit: is, quasi sua manu hominem occidisset, haberi so-
65 let. Vnde † apud Pomponium lib. 24. Digest. l. si ab hostib. §. fi. solut. matri. post Accursium Bartolus, Baldus, cæteriq; scribũt: maritum, qui ad curandam vxorem ægrotam, Medicum imperitum adduxisset, ea defuncta, à dotis lucro legibus arceri, non aliter atq; si suis ipse manibus illam occi-
66 disset. Sic ei † qui hominem saeciauit, illo inde defuncto, homicidij pœnam remitti, si vulneribus curandis imperitus Chirurgus adhibitus proponatur. Bart. d. l. si quis ab hostib. Bald. l. qui occidit. §. fi. & ibi Flor. ff. ad l. Aquil. l. quod si nolit. §. si mancipiũ ff. de ædil. edict. Fel. c. Præsbyterum. de homicidio. Hippol. Marsi. in pract. crimi. §. & quia. nu. 19. & seq. Aut eorum sanatio cantionibus aliáve improbata medendi ratione procurata non successit. Socynus, cons. 178. pri. aspe. col. fi. loã. de Ana. in rub. de magistris. Facit lex. 1. §. Medicos. ff. de va. & extra-
67 ord. cogni. Hippo. d. §. & quia. nu. 22. Igitur † cum in culpa sit, qui imperitum Medicum adhibet, eius se curationi nolle committere, non est desipientis, nullaq; inde furoris potest capi coniectura, sed magis pruden-
68 tiæ. Deniq; † si peccat, qui medicinam per imperitiam facit, nam huic euentum mortalitatis leges imputant. l. illicitas. §. sicuti. ff. de offic. Præsid. quomodo eidem opem pollicenti incolumitatem suam non crede-
69 re desipientis sit? Sed † finge doctum esse atque experientem Medicum. An qui eum aut non adhibet, aut non audit: continuò furiosus erit habendus? & non putem. Scio quidem hac re onerari vsq; ad culpam, quasi incautè agat, qui id admittit. Quod post Innocentium, libro 5. Epistolarum Decretalium quidam scribunt. Ioan. de Ana. c. tua
70 nos, de homicidi. Quapropter † vulnera-

tus,

tus, qui Chirurgum non adhibuit, aut adhibiti dicto audiens non fuit, eum, à quo vulneratus est homicidij pœna liberat: Felin.d.c.Præsbyterum.& Hippoly.d.§.quia nu.19. Quasi magis culpa sua, quàm vulnerantis facto extinguatur. Secundum† 71 quæ responsum est in viro, qui ægrotanti vxori Medicum non adhibuit: nam ea demortua, dotem illi lucro non fore, placuit: Glos.& Doctor.d.l.si ab hostib. Ob culpam in non accersendo Medico admissam. 72 Hactenus † quidem non adhibuisse Medicum, aut non audisse nocuit. Inde tamen coniecturam furoris sumi, nusquam relatum est, sed nec habet rationem, propter summam artis medicæ inconstantiam atq; 73 incertitudinem. Idcircò † difficile de morbis iudicium, ancepsq; ac fallax medentium experimentum Hippocrates Cous, inter Medicorum proceres facilè princeps, ingenuéve professus est. Qui ei præterea arti perdiscendæ, vt longè ipsa quidem lateq; patet, humanam vitam compa- 74 ratam breuem dixit. Ob eam † fortè rem apud quasdam Gentes ita distributam Medicinam fuisse, vt singulorum morborum singuli essent Medici: non plurium vnus, quem morem Aegyptijs fuisse Herodotus Aliacarnasseus in Euterpe author est, apud quos omnia Medicis referta esse scribit: alijs curationem capitis profitentibus: alijs oculorum: alijs dentium: quibusdam alui. Esse denique qui occultis morbis atq; abstrusis opitulationē pollicentur, confessi omnium morborum scientiam tenere, & nosse remedia, nō vnius esse hominis: contrà quam vbiq; hodie fit: discretis tantùm à cæterorū ceu familia vulnerarijs Medicis, quos Chirurgos Græci appellant. Ad præsentem quæstionē, vt præ- 75 teream† multas esse Gentes, quæ sine Medi- 76 cis degunt, iudicium † populi Romani non parū facit: qui, in artib. accipiendis alioquin minimè segnis, ante L. Aemilij. Et M. Liuij Consulatum Medicos non habuit, qui fuit annus ab Vrbe condita 535. quo primùm tempore Peloponneso Romam venisse Archagatum Lysanię filium, memoriæ prodi- 77 tū est. Qui † gratus quidem initio omnibus atq; acceptus, secandi sæuitia, erat enim Medicus vulnerarius, atq; vrendi carnificis nomē meruit, & inuisam Romanis artem & 78 Medicos omnes reddidit. Quod † M. Catonis, qui ea fermè ętate fuit pertinaci in illud professionis genus odio abūdè declaratur, qui ad Marcum filium scribens, Græcorū literas, quibus præsertim medendi ars continetur, respicere bonum esse ait, non quoq; 79 perdiscere, quasi pernicioſas. Vnde† fortè factū est, vt post Catonis excessum, Roma diu Medicis caruerit, paucosq; Quiritūm, cùm multò post tempore exciperentur vrbe Medici, eam artem attigisse, Plinius au- 80 ctor est. Nec† Aesculapio, cùm numinis loco coli cœpit, locū esse intra mœnia passos veteres, posita ei Deo extra vrbem ęde. Igitur qui artem olim ita damnatā auersantur, 81 desipere nequaquam videri debent. In † hac artium sola euenire idem C. Plinius miratur, vt cuicunq; se Medicum professo statim credatur, cùm sit periculū in nullo mendacio maius. Nō tamē istud intueri homines, adeò blanda, inquit, sperandi pro se cuiq; 82 dulcedo est. Est † deniq; singulare Medicorum vitium, famam nominis, nouitate aliqua aucupari. Hinc Prodicus, † vt Medicinā, quę Clinice vocata est, antiquaret, latra- 83 lepticen instituit: quę vnctionibus nō vt illa pharmacis & victus ratione, medetur.

D. Fonas adhibeas Hier. Hippoli. 1596.

Nec erubuit à præceptore suo sectæ superioris authore dissidere. Tanto illi nominis celebritas, quàm susceptæ semel disciplinæ ratio charior fuit. Successit Chrysippus, qui horum inuentis obuiam iuit, & nouam medendi viam ingressus placita antè recepta, acerrimo vir ingenio atq; singulari, sustulit. Exortam deinde posteriore ætate apud Siculos Empiricen, quæ ab experimentis est cognominata, Acron Agrigentinus, Empedoclis Physici commendatione clarus, exercuit. Eaq; haud diuturna fuit, ab Herophilo postea damnata, cuius secta nec ipsa diu permansit. Quia tractari reperta ab eo medendi ratio, vt erat sanè exacta, ab ignaris literarum non poterat. Quod in cæteris fermè omnium inuentis factum est. Nam quam Asclepiades sectam instituit: Themison eius auditor, qui magistro superstiti pepercerat, eo defuncto mutauit, & in suam transtulit. Et hanc Antonius Musa confutauit: Successu seruati cōtraria medicina diui Augustini. Vectius valens Claudij Cæsaris temporibus, homo eloquens, suam quoq; sectam instituit, quam & omnium simul ætatum inuenta. Thessalus principatu Neronis nouis placitis, nulli priscorum parcēs euertit. Quem Crinas Massilienſis, quia syderum obseruationē adiecit, nihilq; vnquam inconsulta Ephemeride Mathematica fecit, authoritate superauit. Et hunc mox Charmis, Ciuis & ipse Massilienſis, quæ omnia apud C. Plinium lib. vndetrigesimo naturalis historiæ luculenter perscripta legere licet. Tanta itaq; artis medicæ

dicæ inconstantia est, vt singulis ferè ætatibus pro ingenio eorum, qui illo literar. genere excelluerunt, mutetur: & nunquam eadem sit, quam professi, necando mederi discunt, &, vt Plinij verbis vtar, experimẽta per mortes agunt, multosq; ex credula turba, omnia viuendi cupiditate ferre paratos, excruciatos diu, magna ablata mercede, fortunis sæpe & vita simul spoliant, eaq; in aliorũ corpus exercent: quę in suum haud quaquàm erant admissuri. Non ignobiles modò eius artis Magistri, sed eximij etiam illi atq; præstantes, qui contempta superiorum ætatum disciplina, alij accedere turpè rati, suo innixi ingenio propriam reperere
84 sectam. Memini, †cùm Bononiæ proximis annis studiorum causa essem, Matthæum Curtium præclarum nostra ætate ac nobilem medicum, cùm ex pleuritide laboraret: cui morbo sectione venæ succurri solet: quærentibus ex eo medicis, qui ei aderant plurimi, vtrum ad commune præscriptum secari venam, an ad suum mallet. Nam eius argumenti librum, aduersus receptam aliorum sententiam ediderat: respondisse ęgrotum se tunc, non medicum esse. Nec grauatè passum, cõtra sua placita secari sibi venã, qui aliud alijs erat consilium daturus, & multi præterea, ob illustre viri nomen, authoritatem eius sequuti. Sed non potuit aliter Medici seruari vita: nisi libri, quem ad ingenij famam composuerat, fide extincta. Hæc idcircò à me fusius relata sunt, vt eorum factum excusarem, qui leuandis morbis Medicos non adhibent: aut adhibitis dicto eo-
85 rum audientes non sunt. Damnata† quoq; Medicorum professio est carminib. Poëtarum, tanquam quæ non opem, sed exitium adferat hominib. qua de re illud apud Ausoniũ latinis literis extat Epigramma: cuius lemma est: De Alcone Medico, qui Aruspicem mendacem fecit:

Languenti Marco dixit Diodorus Aruspex
Ad vitam, non plus, sex superesse dies.
Sed medicus diuis, fatisq; potentior Alcon
Falsum conuicit ilico Aruspicium.
Tractauitq; manum victuri, ni tetigisset,
Ilico nam Marco sex periere dies.

Idem Alcon altero mox epigrammate tanquam rebus inanimis noxius irridetur. lemma est: De signo Iouis tacto ab Alcone Medico:

Alcon hesterno signum Iouis attigit, ille,
Quamuis marmoreus, vim patitur medici.
Ecce hodie iussus transferri ex æde vetusta,
Effertur: quamuis sit Deus atq; lapis.

Valerius quoq; Martialis li. 6. Epigramm. ad Faustinum in Hermocratem ita scribit:

Lotus nobiscum est: hilaris cœnauit, & idem
Inuentus mane est mortuus Andragoras.
Tam subitæ mortis causam, Faustine requiris?
Insomnis Medicum viderat Hermocratem.

Quasi & in somnis medicum vidisse exitia-
86 le sit. In sacras, †denicq; priscorum Hebręor. literas lib. Paralip. 2. cap. 16. relatum constat: vt est reprehensus Asa Rex, qui cùm summo pedũ dolore afflictaretur, medicorum, non DEI opem imploràsset. Sed vt, non nihil spaciatus, ad Iurisconsultorum placita, vnde discessi, reuertar, dico, non accersi Medicum iubentis, aut ei non auscultantis facto, alienationem mentis nõ arguí.
87 Quia† furor ex ijs rebus probatur, quæ in hominem sanæ mentis non incidunt: vt iacere vulgò sine causa lapides & eiusmodi alia: at Medico non auscultare, dissimile est.
88 Subesse † quippe causa potest: quid enim si medici insidias timeat æger, Arg. l. necessarios. §. fi. ff. de Senatusconsul. Syl. suspectámve habeat auaritiã? tanq; aduersis medicamentis rei suæ, vt fit, l. si medicus. ff. de. var. & extra ordi. cogni. Bal. l. interpos. nu. 5. C. de transact. ac lucri causa morbum in maius aucturi aut ob imperitiam incolumitatem ei suam credendam non putet? l. illicitas. §. sicuti. ff. de off. Pręsid. hunc, quia retineri in vita vult, desipere existimandũ nõ esse: quasi superstes esse nolit, qui inimico medico auaróve & solum quęstum quęrenti, non obtemperat: aut etiam indocto, quẽ adhibuisse, in culpa ponitur. l. quod si nolit. §. si mancipiũ. ff. de ædili. edict. glo. & Doctor. in l. si ab hostib. cum concor. ibi alleg.
89 ff. sol. mat. Quid † item si, ne mercedem soluat Medico, euentũ morbi expectare, quàm externam vllam opitulationem experiri malit? 83. dist. c. 1. gl. inferas. Auaritiæ hoc, non insaniæ erit procul dubio imputandũ.
90 Tantundem † in eo respondebimus, qui mortifera se affectum ægritudine intelli-
91 gat. quod † grauitas valetudinis, genus, significationes sæpe quædam indicant: nec non & somnia, cuius rei apud Artemidorum in libris, quos de somniorum interpretatione reliquit, plurima est mentio. Is inter cæteralib. 1. cap. 52. ægrotanti, qui argenteus aureúsve sibi visus sit: somnio mor tẽ prædici, author est. Similiter æreum se factum putare: item turpem esse, resolutũ destitutúmve viribus tantundem portendi: ægrotis equos ex vrbe, & generaliter omnib.

currum

currũ per deserta agere sibi visis, idem Artemidorus lib. eodem, capite duodesexagesimo scribit, mortem imminentem significari. Sanè qui in ea causa est, nisi vana est, somniorum fides, contrà quam priscis eisdemq; grauissimis authorib. & in ijs Hippocrati ac Platoni in Critone, & post hos Aristoteli & M.T. Ciceroni placuit: frustra Medici opẽ implorat, nihil profuturi. Quare si Medicum hic non adhibeat, eiúsve dicto audiens non sit, desipere non est cre-
92 dendus. Sed etsi † sanari potest, factum non adhibentis Medicum, aut adhibiti dicto nõ audientis, coniecturam insaniæ nequaquã continet. Ex pluribus enim atq; probabilibus causis id fieri posse, non est ambigendum. Quas Nicolaus Abbas lib. 4. Epistolarum Decretalium cap. cùm infirmitas. de pœniten. & rem. vide. Tiraq. de nobili. c. 31. num. 282. & 293. apud Innocentium iij. eius
93 nominis Pontificem Max. refert. Nam † aut morbus à Deo, inquit, est emendandorum hominum gratia: aut puniendorum. Sanè qui suorum flagitiorum maleq; antè actæ vitæ sibi conscius, inualetudinem forti animo atq; constanti fert, nec leuari ope medica morbum, quem suo merito sustinet, patitur: sed versis in melius studijs, & vitæ instituto, diuinæ voluntatis exitum expectat, laudandus est. Nec ille minus, qui à Deo æquanimitatis experiundæ causa morbo affectus, casum suum patienter tolerat, non autem accitis Medicis eum depellere conatur: quam laudem inter priscæ sanctitatis procereslob vir inclytus propriam quidem habet, qui tot malis atq; ærumnis Dei permissu afflictus, nunquam ab animi sui rectitudine dimotus est, aut externam opem vllam leuandę calamitatis suæ causa quæsiuit. Frustra alioqui diuinæ voluntati obuiam iturus, vt & is, quem Deus morbo immisso, tanquam pœnarum futurarũ initiò punit: quod passum Herodem Nicolaus Abbas scribit. d. c. cùm infirmitas. Suam quoq; vtilitatem habent morbi, sanctos enim viros ijs tentatos, quasi fortiores factos gloriari solitos accepimus. Periculum quippe esse, ne superbia efferantur, quod ne Paulo Apostolo, miraculo singulari in tertium cœlum rapto, accideret: cauit Deus, dato ei carnis stimulo, 2. Corinth. 12. Illustrandæ denique diuinæ gloriæ causa, morbi immittuntur, quod in eo Hierosolyma vidit, quem captum oculis edidit mater, vt à Christo illitis luto oculis, & inde curatis inusitato miraculo, lucem aspiceret. Enimuerò si causa esse alia potest vlla, quàm quæ suprà sunt enumeratæ, quibus nulla ratio finit, vt Medicorum opem æger imploret, quia humano tamen iudicio percipi non potest, ex alia an ex vna de superioribus causis ægritudo sit, dicendum erit: factum Medico non auscultantis suspicione insaniæ non esse onerandum, idq; ob causæ incertitudinem. Receptum namq; est, quotiens quid ex variis causis fieri potest, id ad vnam aliquam
94 perperam referri, cùm † probatio necessario non ex incerto debeat concludi. l. neq; vatales. cum concor. C. de probat. Dicam deniq;, si ex neglecta Medicorum arte, aut non neglecta, dementiæ coniecturam, aut prudentiæ facere licet: contrà esse existimandum. Quippe, † vt in Catone maiore
95 bellissimè Marcus Tullius scribit, sapientissimus quisq; æquissimo animo moritur: stultissimus iniquissimo. Vnde fit vt hic, tanquam qui mortem deprecatur, Medici opem imploret, ille contrà spernat, non ignarus, se ad meliorem vitam proficisci,
96 eamq; sempiternam. Quamobrem † idem Marcus Tullius senio prouectus in eodem libro, si quis Deus mihi largiatur, inquit, vt ex hac ætate repueraſcam, & in cunis vagiam, valde recusem. Huc † pertinet veterum Poëtarum sententia funera, existimantium lætitia non luctu esse aclamentis exsequenda, quam Euripides in Cresphonte subiectis versibus expressit:

Nam non decebat cœtus celebrantis domum
Lugere vbi esset aliquis in lucem editus,
Humanæ viæ varia reputantis mala,
Atqui labores morte finisset grauis,
Hunc omnes amicos laude & lætitia exsequi.

Ille in Græcis, in Latinis Ennius non ignobilior. Nemo me lachrymis decoret, inquit, nec funera fletu faxit. Horum fortè persuasionem sequutus Patauinus quidam Doctor, cauisse testamento suo memoratur, ne se vita functum vllo luctu, sed tubarum concentu, cadaueris condendi tempore, prosequeretur hæres: neue atratus more lugentium, sed purpuratus lætantium specie iusta sibi faceret.

Quanq; Paulus Castrensis beluinum id præceptũ esse scripsit, nec heredi sequendum. l. nõ oportet. C. de his quib. vt indig. furoris quidam coniectionem inde faciunt: quorum sententiam Ludouicus Pontanus meritò improbauit, l. 1. col. 6. ff. de verb. oblig. & alij plerique. Alex. l. si cùm dotem. §. si marit. col. penul. prope fi. Andre. Tiraq. de Nobilit. c. 31. nu. 469. & Paulo quidẽ Apostolo, 1. Thessa. 4. c. authore, qui vetat nos in aliorũ obitu mœstos esse, illorũq; similes,

qui alterius vitæ beatioris spem non habēt. c. vbicunq; cum duo. seq. 13. quæstio. 2. Huc pertinet Christi seruatoris nostri factum, Ioan. 11. c. qui cùm Lazarum defunctum nō defleuisset, eundem ad vitam reuocaturus deplorauit, quasi nihil mali in morte sit, aut homini contingere, quàm mori, melius ni-
98 hil possit. Quod† nec falsos olim Deos latuisse Trophonij & Agamedis excessus, pro templi exædificati mercede, quod homini optimum esset, à numine petentium declarat, illis tertio post precationem die, & Dei
99 nutum, vita functis. Deniq; † non deterreri sapientes à morte oportere, sed alacres, omniq; solutos metu è vita corporisq; vinculis excedere, magnum abundè exemplum
100 nobis præbuit Socrates, qui† in iudicio capitis nec patronum, qui sibi adesset, quæsiuit, nec iudicibus supplex esse sustinuit, vt contemni ab se mortem demōstraret, quod & in ea re maximè constitit. Quippe cùm paucis antè diebus quàm ad mortē traderetur, facilè posset educi è custodia, noluit.

101 Eius† verò mortiferum poculum, ad quod erat damnatus ebibendū, penè in manu tenentis, quasi in cœlum mox ascensuri, illa memoratur à Platone oratio. Duas esse vias animorū ex corpore demigrantiū, pro antè actæ vitæ merito qui probris se, ac flagitijs humanis inquinassent, & se totos malis libidinib. pernicioſis atq; sceleſtis vitijs dedidissent, ijs demum iter quoddam, seclusumq; à cælitum concilio esse. Contrà, quib. piè sanctèq; ætas esset exacta, ad supernas illis sedes, vnde profecti fuissent, reditum patere facilem, atq; receptum. Quo maior verò nostrę disputationi sit fides : vt veri atq; immortalis Dei ignaros missos faciamus. Nonne†
102 Dauid, & Rex & vates diuinus, mori optauit, quē ita cecinisse accepimus: Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est. Diuus† quoq; Paulus seculo nostro propior, dissolui cupiuit, & esse cum
103 Christo. Non nescius vterq;, quæ se hac vita
104 defunctos manerent. Ex† quibus apparet mortē in bonis duci, atq; adeò in optandis. Malè itaq; eos disserere, qui ex nō implorata Medici ope aut neglecta insaniam arguūt atq; desipientiam, cùm contrà, qui defungi vita quàm primū optant, sapere sint magis
105 existimandi. Sed† finge in malis mortem esse ducendā, non continuò, qui Medici dicto audiens nō est, quia mori quàm viuere mauult, insanus erit credendus, nam & mortem sibi consciscere in malis rebus ponitur.
106 Vt† enim Pythagoras piè nostræq; religioni conuenienter dixisse memoratur, nō est iniussu Imperatoris, id est, Dei de præsidio
107 ac statione vitę decedendū. Haud† tamē qui manus sibi adiert, mortēq; consciscit, protinus furiosus esse creditur. Multas quippe causas voluntariæ mortis, hominibus esse posse, vt est à nobis latè dictum, & sæpe fu-
108 isse constitit. Similiter† & ægrotus non vna de causa Medico potest non obtemperare, quas pleraq; suprà retuli. Quapropter furoris coniecturam inde capientium improbabilis est argumentatio. Sed finge exagitatū furore, manus sibi defunctum intulisse, an consequens erit, testamentum, quod postea fecisset, non valere? & non arbitror.

109 Nam† constitutum est, furiosos, quorū perpetua animi alienatio non sit, quibusdā interuallis, cùm per morbi laxamentum, & ipsas, vt ita dixerim, furoris inducias sensu saniores sunt, testamentū iure condere, cæteraq; facere, quæ, qui sanæ mētis sunt, possunt : d. l. furiosum. & ibi Doct. defunctum verò, cùm testamentum dictaret, sapuisse: satis constat, planumq; factum est legatariæ allegationibus, ex ijs, quæ post manus sibi illatas dixisset fecissetq; defunctus, coniecturam facientis. At verò, quia ita disputamus, quasi ex furore sibi mortem consciuerit defūctus, dixerit hîc aliquis, perseuerasse furorem testamenti tempore, quod proximū esset admisso. Postero enim die, quàm intulisset sibi manus defunctus, testamentū
110 eum dictasse constat. In† furiosis autem, qui morbi habent intermissionem, & dilucida quædam sanioris mentis interualla, quod tempore furori proximo factum esset, per furorem factū existimari, Baldus post Oldradum est author. d. l. furiosum. Sed hæc Oldradi Baldiq; opinio, nostram quæstionem non onerat : de eo quippe testamento accepta est, quod more prudentium factum non apparet, Bal. d. l. furiosum. siue totum, siue quædam eius pars, in his verò Tabulis, de quibus in proposito disceptatio est, nihil huiusmodi desideratur. Totas enim sapienter ordinatas esse, vt maximè itaq; tempore furori proximo conditæ probentur, infirmari nihilomagis debent. Nec aliud Oldradum Baldumq; existimasse, qui testamentū tempore furori proximo, sapienter cōpositū, exposa furoris suspicione, valere scri-
111 bunt. d. l. furiosum. Reiectam † deniq; esse tempor. distinctionem, & ab Angelo, Fulgosio, Paulo Castrensi, Pontanoq; improbari, Alexander Tartagninus refert. d. l. furiosum. illud vnum spectandum existimantibus, sanæ mentis homini ordinatio cōueniat nec ne, quò magis valeat infirmáve esse existimetur,

existimetur, nihil interesse ratis, mox post animi alienationem testamentum factũ dicatur, an ex interuallo magis. modò, quod eo cautum est, homini sanæ mentis conueniat. Quotiens itaq; ambigeretur ab eo, qui quandoq; saperet, quandoq; desiperet, tempore sanæ mentis testamentũ factum nec ne esset, illis authoribus, ex ordinationis qualitate censeri consequens esse. & ita porrò fit: vt siue Oldradi ac Baldi sequamur opinionem, siue aduersam, vtriq; conuenienter testamentum, rectè & sapienter factum, à quandoq; furente, quale in proposito esse
112 cõstat, valere dicamus. Quod † & Bartoli sententiæ, actus qualitatem inspiciendam similiter existimantis, congruit. Tracta. de
113 testib. §. opposita prudentiæ. nu. 2. Licet † in perpetuò furentib. vetus sit ac anceps inter legum Interpretes, ea de re quæstio, alijs Bald. §. itẽ furios. Inst. q: rib. no. est permi. fa. test. las. d. l. furiosum. col. 2. in 4. limi. ibi. ego dubito. & Philip. Deci. d. l. furiosum. col. 2. nu. 14. limit. 3. ibi. & certè ista opinio. rectè ac sapienter à furioso factum, tanq; casu factum, repudiantibus, irritumq; esse volentibus: alijs loã. And. c. fi. de successio. ab intest. Roma. d. l. furiosum. contrà sequendũ
114 existimantibus, qui † inter cætera, illustre exemplum proferunt testamenti, à Tuditano quodam certæ ac notæ insaniæ homine scripti, & Romæ centum virorum iudicio confirmati, considerandũ magis existimantiũ, vt Valerius Maximus refert, quid scriptum in Tabulis esset: quàm à quo scriptũ.
115 Prior † sententia, vt mea fert opinio, in breuioribus testamentis recipi potest. Posse enim furiosum casu, pauca verba ritè continuare, Arg. c. fi. de succes. ab intest. vt puta Lucius hæres esto, quibus solis testamentũ rectè nũcupari Domitius Vlpianus lib. 28. Digest. l. 1. de hered. inst. scribit. Non etiam longius testamentũ dictare, & quod plurib. constat articulis. Qua in re, quia prudentia opus est & animi iudicio, certum erit, sanæ mentis argumentũ sapienter testamentum nũcupasse, vt meritò qui furiosus fuisset, re-
116 sipuisse existimetur. Nam † si ex alienis deridendis q; sermonib. furor arguitur, d. l. ob quę nitia. Do. d. l. furiosum. dilui contrà ex sapienter dictis suspicio furoris debet. Nihil
117 † enim tã naturale est: quàm ex contrarijs cõ-
118 traria proficisci, & † idcirco ex cõtrarijs effectis, causas contrarias deprehendere promptum est: l. 1. §. interdum. vers. item. ff. de æ-dil. edict. quod in proposita specie maximè
119 dicendũ videtur. Nam † hominem sapere, secundũ naturam est; desipere verò, & rationis esse expertem, id humanæ naturæ repugnat. Vnde fit, vt in dubio sanæ esse mentis, quisq; præsumatur. l. ne Codicillos. C. de Codicil. Adde, furorẽ fingi posse. Propter-
120 eaq; † constitutum esse, vt, qui per furorem cædem fecisse dicetur, ita demũ pœnæ eximatur, si simulatę dementiæ, nulla subsit suspicio, quod in persona Aelij Prisci, qui matrem interfecisset, Diuus Marcus & Cõmodus Scapulę Tertyllo rescripserunt, l. diuus ff. de offi. Præs. iusso, nõ aliter de parricidij pœna dissimulare, quàm si nullũ ficti furoris esset argumentũ: quod & diuos fratres in simili specie putasse, Domitius Vlpianus est author. l. congruit. §. furiosi. ff. de offic.
121 Præs. Eodem † pertinet, quod idem Domitius Vlpianus li. 27. Digesto. l. obseruare. de cura. furios. scribit, obseruare Prętorẽ oportere inquiens, ne cui temerè, tanquam furioso aut dementi det curatorem. Pierosq; enim furorem fingere ait, aut dementiã, quò magis eo commento, necessitatem munerũ
122 ciuiliũ effugiant. Bartolus † Tract. de testib. §. opposita prudentiæ, nu. 4. se à natu grandioribus, accepisse refert, Perusij, vnde illi origo fuit, fuisse quendam, qui fraternã cædem, simulata per biennium amentia, interfectore fratris occiso, dum eum dementem, vt simulabat, creditum non caueret, vltus est. Nec vulgariter modò prudentes, id factitarunt, sed & eximiæ sapientiæ viros cõ-
123 mentitio furore vsos accepimus. Nã † Vlysses, Græcorum prudentissimus, vt Poetas quosdam Tragicos prodidisse M. T. Cice. scribit, ne ad bellũ Troianum proficisceretur, insaniã mentitus est: ea re vacationẽ mi-
124 litię impetrare posse ratus. Contrà † Solo, vt Reipub. prodesset, & legẽ pernicioſam patrię atq; ignominiosam abrogaret, furorem simulauit, nec dubitauit, cœno fœdatus Præconis lapide conscenso, quæ suis Athenien sib. vtilia arbitrabatur, in numeros relata, more insanorum in foro recitare. Igitur cùm furor huiusmodi sit, qui fingi possit, d. l. diuus. & d. l. obseruare, difficillima eius erit probatio, nõ quoq; prudentiæ, qua qui caret, eam simulare per rerũ naturam intelligi non potest.

Secundum quæ, vt eò, vnde me disputationis studium auerterat, redeam, dicere oportet, defunctum ex ijs, quæ post illatas sibi manus dixisset, fecisset, resipuisse, aut certè pro eo habendum, cuius mentis alie-
125 natio perpetua nõ esset. Qua † de re in eo furioso, qui quandoq; sapienter quid fecisset, Andreę Siculi extat responsum, Cons. 58. incip. Clementissimi dei. col. 6. vol. 1. existimã-

tis id, tanquam in dilucidis mentis sanioris interuallis factum, ratum habendum. Fuit
126 † quoq; Bartoli l.1. ad fi. ff. de bono po. fur. & in fa. del. sententia ei, quam suprà ex Oldrado Baldoq; retulimus, contraria distinguẽtis, vt Alexander Tartagninus, & Iason declarant, l. furiosum. C. qui test. fac. pos. inter diuturnum furorem, & nec diuturnum: vt diuturnus furor perseuerare credatur, non diuturnus non credatur. Quapropter, cùm defuncti furor non allegatur diuturnus, sed momentaneus, ex nullo alio dicto factóve, quàm ex illatis sibi manibus cognitus, perseueraſſe tempore testamenti existimari nõ debet. Cùm præsertim quędam medio tempore, à defuncto facta proponantur, homini prudenti & pio, æternæq; salutis memori, vt suprà dictum est, congruentia, quæ suspicionem furoris amouere, satis ipsa per se possunt: Quanq; ex mortis sibi consciscendæ consilio, vt est suprà abundè dictum, furor cuiusq; necessariò nõ arguitur, cùm eius facti causæ esse permultæ possint. Apparet itaq; ex superioribus, furoris allegationem Tabulis testamenti non obesse. Quantum
127 † verò momenti habeat Tabellionis enunciatio, testatorem integra fuisse mente præfati, suo loco id est Proxima disceptatione, à nobis abundè declarabitur, ea quippe res in singularem disputationem reiecta est. Hactenus de furoris allegatione, fusius fortasse, quàm quæstio exigebat, dixerimus. Quo articulo discusso, dispiciendũ nunc est, num quid sit, quamobrem testamentum nõ consistat: nam solennia adhibita sunt, & si quid eorum esset prætermissum, id principalis rescripti authoritate, testamentum pro solenni esse iubentis, fuit suppletum, & meritò. Abb. c. inter dilectos. col. 6. Ver. & hęc verba. de fide instrum. Fel. c. ex parte 1. de rescri. nu. 50. Vers. Et istis adde quod confirmatio.
128 Eat enim ordinaria rescriptorum principalium potestas est, solennia supplere, non etiam, quod iure factum non sit, confirmare, Idem Abb. & Fel. ibid. & nihilomagis testa-
129 mentum valere putem. Nam † Municipali Maideburgensium lege, valetudo aduersa, testamenti faciendi ademit facultatem, qua cautum est, ne quis in lecto per ægritudinẽ decumbens, præter tres solidos, alienare quicq; possit. Lex Iure Municipali. artic. 65. ita scripta est:

Nemo masculus neq; vlla fœmina possunt in lecto ægritudinis de bonis suis alicui quicquam dare vltra tres solidos absq; hæredum consensu.

Et licet huius legis verba solos ægros, qui decumberent, comprehendere videantur, cùm lecti fiat mentio, tamen & ad eos perti-
130 nent, quorum valetudo firmior sit. Nam † vt in prouinciali Saxonũ lege Speculo Saxonico. lib. 1. art. 52. scriptum est, ita firmum esse eum oportet, qui alienare quid vult, vt gladio præcinctus, & clypeum tenens, ex stipite saxóve, quod altitudine vnius cubiti sit, equum conscendere sine cuiusquam ope possit, aliquo stapedem, vt fit, & equum tenen-
131 te. Sed † quoniam ea virium ostentandarum species, congruere solis militibus videtur, extrà eum hominum ordinem id producere, rationis non esse, visum est: Quam sentẽtiam Interpres Saxonici Iuris probat, d. Arti. 52. glo. 2. ver. vnde multi. tantundem in illis respondendum arbitratus, qui à militib. genus ducerent, licet plerosq; referat, figuram sermonis fortè sequutos, ad omnem hominum statum verba legis pertinere, existimasse, quæ generaliter scripta esse cõstat. Et quidem vt, sumpta ex virium ostentandarum specie coniectura, non alia legis sententia fuisse videatur, specimen antè actæ vitæ
132 suę alienantem edere volentis: Tamen † non ab omnibus militibus idem esse exigendũ, ratio postulat, sed secundum militiæ genus, rem moderandam, & in eo, qui pedibus meruisset, aliud desiderandum. Duram quippe causam fore pedestri militię adsueti, si ad edendum equestre experimentum cõpellatur. l. moris, §. si autem. ff. de pœnis. Sa-
133 nè † in eo, qui quandoq; pedibus, quandoq; equo meruisset, militiam, quam magis exercuisset, l. legatis seruis. §. si vnius. de lega. 3. aut quam postremò, Arg. l. Mela. ff. de ali. & cib. le. spectandam rationis est, & secundum hoc, experimentũ virium edere eum oportere. Idẽ in ijs, qui genus à militib. ducerẽt, probandum erit, vt paternæ militiæ, aut auitæ, aut maiorum, vnde nobilitatis principia manarunt, edant experimentum. Pe-
134 dester † autem miles, quemadmodum vires suas ostentare debeat, meritò dubitetur: & putem arbitrio iudicis id esse relinquendum, Argu. l. 1. ff. de iure deliber. & l. 1. §. expilatores. & l. continuus. §. cũ ita. ff. de vers. oblig. desideraturi, ne minus virium ad pedestrẽ militiam, hic habere videatur, quàm ille ad equestrem, quod & æquum est, & le-
135 gis voluntati consequens. Probo † itaq; Saxonici Interpretis sententiam, in agricola d. glos. 2. Vers. rusticus præterea. eas vires requirentis, quæ sufficiant per stadium aratrũ regenti: Idenim maximè ei statui cõuenire, vt equestri armis sumptis equũ conscẽdere.
136 Nam † quòd in Ciue vigoris experimentum exigit, d. glos. 2. Vers. Ciuis verò. tantis-

per

per coram Magistratu standi, dum rem suam alienat, parum considerate dictum est, nec legis sententię congruit, quę aut omnes equi sumptis armis conscendēdi experimentum edere voluit, aut quod suo cuiusq; Ordini conueniret, vt illud militari, nulli autem Ordini conuenire, vlliúsve esse partes, coram Magistratu exiguo temporis momēto stare. Nam perquam modico spacio opus esse constat, vt res suas quis alienet, quippe quod fieri tribus verb. potest. Si quis dicat, mea Titio do, vt & testamentū totidem verbis posse nuncupari: Domitius Vlpianus lib. duodetrigesimo Digest. l. 1. de hęred. instit. scribit, illis videlicet Lucius hęres esto, quod si quis boni Ciuis officium esse dicat: Magistratui obtemperare, cuius pars sit coram eo se sistere, vt militis sumptis armis equū
137 conscendere. Huic † ego responderim, non oportere Ciuibus atq; adeò plebeis, quàm militibus plus tribuere, quod in proposito accidit, si ad rerum suarū alienationem plebeio satis sit, paululùm stare posse. d. ver. Ciuis verò, vt idem faciat, armis sumptis equum conscendere habeat necesse, & quidē
138 † quod est absurdissimum, vt res mobiles, aut se mouentes alienet, d. Artic. 52. cùm ex aduerso Ciuis in alienatione rerum soli, satis habeat stare posse, dum trium verborū prolatione defungitur, res suas ad aliquē transferre significans: d. ver. Ciuis verò. Semper
139 † verò legibus præcipua habita est militum
140 ratio, ff. de milit. test. Inst. & C. perto. & † generaliter honestiorum, quàm humiliorum causa potior vsq; quaq; fuit: qua de re passim in toto Iure occurrunt exempla. d. ver.
141 Ciuis verò. Illud † inconsultè ac etiam perridiculè idem Interpres scripsit: qui cùm ad res soli alienandas, vires paululùm standi in plebeio, vt dictum est, exigat, ad rerum mobilium alienationem in eo ipso, perfectam corporis sanitatem imprudentissimè desiderat, cùm contrà magis dicendum fuisset.
142 In † toto enim iure rerum mobilium, ac se mouentium facilius permissa est alienatio, l. à diuo pio. §. in venditione. ff. de re iudi. & l. magis puto. §. non passim. ff. de reb. eorum, tanquam quæ minus lædit, d. §. in venditione. & d. §. non passim. aliter quàm iste existimauit. Cuius sententiæ consequens est: si quis plebeiorum substantiam suam alicui donet ita iam æger, vt per valetudinem corporis q; imbecillitatē, tantisper coram Magistratu stare possit, dum voluntatem res suas donandi declarat, donatarium rerum soli habiturum vindicationem, non etiam mobilium, aut se mouentium, propter aduersam donatoris valetudinem. Quod per quam absurdum est dicere, iuriq; aduersatur, quod ita ægrotos res alienare suas vetat. Iure municipia. Art. 65. Qui enim ita infirmus est, vt ad trium tantùm verborum prolationem stare possit, is ad legis d. Art. 65. prohibitionem rerum alienationem in lecto decumbentibus interdicentis proculdubio pertinet. Verùm de his satis ad aliorum eadem de re, opiniones transeamus, nō minus quidem illas, quàm quæ nunc recitatæ sunt, friuolas. Nam † quosdam Spec. Sax.
143 lib. 1. Artic. 52. glo. 2. vers. dicunt tamen aliqui. existimasse constat, quantum ægrotus porrigere extra lectum, vbi decumberet, suis ipse viribus possit, tantum ab eo alienari dariue testamento posse. Quod quia sine lege, contrà imperatoris Iustiniani præceptū, Auth. de triente & semisse. §. consideremus. & ibi not. glos. colla. 3. dicere non erubuerunt, contemnere eorum sententiam nobis
144 meritò licebit. Nec † rectius sentire putandi sunt, qui paratæ pecuniæ tantum posse inquiunt Iure Municip. d. Art. 65. in glo. vers. in oppositum. ibi vl. in tantum. ægrum, cui velit, dare, quantum manu apprehendere à nullo adiutus potest. Nam & hi similiter si-
145 ne lege loquuntur. Imò † verò vtriq; aduersus legem d. Art. 65. dicunt, quæ trium solidorum dandorum facit ęgrotis potestatem, nisi non absimilis vtraq; sententia sit. Quia
146 † pecuniæ appellatione, quidquid in hęreditate est, cōtinetur, l. pecunię. 2. & 3. ff. de ver. sig. nec verbum parati ad numeratum tan-
147 tùm referri. Parati † enim vox, & quod numero non constat, latinè Scientibus demonstrat, hoc legatum. ff. de legat. 3. sed & ad personas pertinet. Dicimur enim actiones nostras parati præstare, l. vir vxori. ff. de don. in vir. & vxo. satisfacere. l. cum hic status. §. si marit. ff. eo. alium defendere, l. si quis seruus. ff. de custodia reor. & his similia, vt Si non Vergilianus in vtrunq;, inquit, parati, seu versare dolos, seu certè occumbere morti. Quanquam non dubito, quin posterior opinio ex Scribentis sententia, ad numeratam pecuniam sectare videatur, vulgò quippe pecuniæ paratæ appellatio ad nummos refertur. Sed quia lex ad d. Arti. 65. minutam illam sumam trium solidorum ali-
148 enandi facultatem coarctauit, nos † indulgētiores esse, quàm lex fuit, non oportet. l. respiciendum. ff. de pœnis. l. fi. C. ne mancipi. Chri. §. oportet. in Authen. de iudi. Bald. l. cùm fratrem. C. de his quibus vt indig. & c. 1. quæ fu. prin. cau. benef. amit. Ioan. de Ana. c. in ciuitate, col. 7. de vsu. Hippol. l. 1. §.

1. num. 6. ff. de fal. Etenim, si iuris præscriptum, transgredi nostro arbitratu fas sit, nihil vetat, quin in infinitum eam nobis licentiam sumamus. Quod si fiat, incerta proculdubio futura omnia, quibus obnoxia, & non eodem semper spectans, modum
149 imponat. Satius † ergò est, legis verbis seruire, l. 1. §. si is qui nauem. verl. in re. ff. de exert. act. præsertim non obscuram sententiam continentis, trium solidorum alienandorum ius, non ampliorís summæ ægrotis, permittentis. Sed quia hæredum mentio est, quorum consensum plura alienare volentibus accommodari lex exigit. d. Artic.
150 65. Quos † hæredes hîc accipiamus, dispiciendum est. Et Interpres iuris Saxonici de suis hęredibus legem intelligere, quos
151 dam existimasse refert. Hæredes † autem suos lex definit liberos, qui in potestate parentum primum locum obtinent, §. sui. Insti. de hæred. quali. & dif. & quidem non sine ratione eos, qui ita putauerunt, loquu-
152 tos videri quisquam dixerit. Verba † enim quorum plenior alioquin demonstratio est, ad præcellentia, ac nobiliora arctari solere, l. 1. §. qui in perpetuum. ff. si ag. vect. vel emp. pet. l. 1. §. biduum. ff. quan. app. sit. & c. penul. de senten. excom. c. cùm olim. de testa. Hippoly. l. eos qui. num. 16. ff. de fal.
153 Hinc † Imperator Iustinianus cùm ius, inquit, §. sed ius quidem. Instit. de iur. nat. Ciuile dicimus, nostrum intelligimus, id est,
154 Romanum: Vt † nuda Poëtæ appellatio, apud Latinos Vergilium, apud Græcos Ho-
155 merum significat. Igitur † cùm sui hæredes cæteris præstent, quippe quorum, in successione parentum, prima causa est, d. §. sui. quis
quę viuis parentibus, legum interpretatione, vt Iulius Paulus libro duodetrigesimo Digesto. scribit, l. in suis. de liber. & post. domi-
156 ni quodammodo existimantur. Vt † non percipere hæreditatem, sed magis liberam bonorum administrationem defunctis parentibus consequi videantur. d. l. in suis.
157 Qua † ex causa, vt idem Iulius Paulus ibidem ait, licet hæredes instituti non sint: domini tamen sunt. Qui finis est institutio-
158 nis. Hinc † pro hærede gerere est, pro do-
159 mino gerere. Superior † enim ætas, hæredes pro dominis appellabat, §. fi. Instit. de
160 hæred. quali. & dif. Secundum † quam sententiam, qui nullos liberos habet: aut habet quidem, sed non in potestate, Iure Theutonico, quacunq; sit valetudine, testamentum facere potest: fratribus alijsúe necessarijs, filijs etiam emancipatis, nepotibus aut deinceps, qui in potestate morientis non sunt. Nam & hi extraneorum loco habentur, §. Cęteri. Instit. de hæred. quali. & diff. impedimento haudquaquam futuris, quominus arbitratu suo, in quoscunq; placitum erit, hæreditatem suam transferat.

Hoc superiori sententiæ consequens est, se-
161 cundum † quam fit, vt solo hæredum suorum consensu desiderato, non etiam cæterorum, Ius Commune minus lædatur, quod facere oportere apud Papinianum lib. duodetrigesimo Digesto. l. Centyrio. num. 27. de vulga. Iason cæteriq; libro 6. Constitutionum Principalium l. fi. §. in computatione. de Iure delib. apud Imperatorem Iustini-
162 anum notant, Nihilo † tamen magis supe-
163 rior sententia sequenda est. Sanè † enim cùm plures sint hæredum species, generali sermone vnam comprehendi dicere, non conuenit, sed omnes. l. hæredis 2. ff. de verb. signif. Ea quippe generalis sermonis po-
164 testas est, etiam † si non vna in omnibus ratio sit, maior fortè in quibusdam, minor in alijs. Ita Philippus Decius apud Impp. Diocleti. & Maxt. libro 6. Constitutionum Principalium l. senium. col. 5. num. 53. C. qui testa. fa. pos. scribit: & legibus consequens est. l. 1. §. generaliter. ff. de legat. præsid. l. 1. §. quod autem. ff. de aleæ. lu. Igitur quod in suis hæredibus, euidentior causa subesse videatur, quàm in alijs, quo magis ipsorum tantummodo cõsensus exigi debeat, ea res quę-
165 stionem nostram non onerat. Nam † &, vbi lex non distinguit, non est distinguendum.
166 l. 3. ff. de offic. præsi. Quapropter † dicendũ est, omnes legitimos hæredes, non tantùm suos, contineri, & ita hactenus lex Theutonica, de qua disserimus, accepta est. Minimè
167 † autem sunt mutanda, vt Iulius Paulus lib. 1. Digest. l. minimè. de legib. scribit, quæ interpretationem certam semper habuerunt.
168 Quare † si hæredes sui non sint, quorum primam esse causam in parentum successione constat, d. l. in suis. proximorum l. fi. & ibi Bal. & Saly. C. de verbor. sig. Iacob. Butrig. & Saly. l. 1. C. vnde vir & vxo. Paul. Cast. l. si cùm dotem. §. si. patri. ff. solut. matr. Alex. l. fi. in fi. C. de testam. mil. quorumcunq; consensus erit exigendus, qui ad hæreditatem intestati patrisfamiliâs legib. vocantur, siue hi emancipati filij sint, siue ascendentiũ aliquis, aut ex transuerso venientiũ. Nam gene
raliter lex legitimis hæredib. consultum vo-
169 luit, quorum † interest intempestiuis alienationibus, aut morientium testamentis rerum hæreditariarum nihil imminui, aut de nomine ac familia exire. Igitur cùm in proposita specie defunctus fratribus, qui ad

eius

eius successionem iure sanguinis vocabantur, consensum suum, sicuti lex præcipit, nõ accommodantibus testamentum fecit, vxoriq; ducenta legauit, non rectè, neq; testamentum, neq; legatũ, defendi consequens
170 est. Quæ† verò causa sit, cur ægri, & qui corpore malè sunt affecti, vt maximè mente valeant atq; animo, testamentum facere, & generaliter rerum suarum quicquam alienare iure Theutonico prohibeantur, iure Municip. Articul. 65. Specul. Saxon. libro primo, Articul. 52. illa vulgò redditur ratio, d. Articul. 52. glos. secund. vers. Saxones verò. quòd cùm quis eo tempore quid donat, cùm ipse per valetudinem, & iam morti proximus. eo vti non potest, non quod suum sit, donet, sed quod hæredum, Glos. 2. d. Articul. 52. colu. secund. versic. Tertium est. tanquàm quæ quodam defuncto, ad aliquos sint mox peruentura, illorum eo adhuc superstite, iam esse dicantur. Sic Iustiniani Constitutio, Auth. de mandatis princip. §. oportet. col. 3. sicuti vulgus d. versic. Saxones verò. interpretatur, præposterum iudicum factum damnat, delinquentibus noxiam remittentium, substantia eis ablata, quod cùm faciunt, non tam in eos, vt inquit Constitutio, d. §. oportet. qui delinquunt, animaduertunt, quàm in ipsorum hæredes, ad quos successio, illis per supplicium de medio sublatis, iure legitimo deuolueretur. Ita quidam Saxonum legem defendunt, Glo. 2. ver. Tertiũ est. Spec. Sax. lib. 1. Art. 52. quib-
171 ego assentire nõ possum. Quia† nec hæreditas, nec successio viuentis vlla est, l. 1. ff. de hæred. vel act. vend. l. neminẽ. ff. de adquir. hered. nec nobis superstitibus, extremũ etiã vitæ spiritum ducentibus leges ad substantiam nostram quenquam vocant, nec id Iustiniani Constitutio dicit. d. §. oportet.

Quæ, cùm vetat bona delinquentibus auferri, ipsis impunè dimissis: ne, non eos puniri, qui delinquunt, contingat, sed quos ad ipsorum successionem lex vocat, non hoc significat, viuentium vllam esse hæreditatem, aut adhuc viuis succedi, quod consequens est dicentibus, languentium bona hæredum fieri. Sed spem præpostero illo iudicio legitimis hæredibus auferri. Nam aliud existimantibus consequens fore, quotiens quis in aduersam valetudinem inciderit, totiens bonis exui, & mox conualescentem ea recuperare, quæ medio tempore hæredum fuissent, quod perridiculum est dicere, & legibus repugnat. Nam quod hæredum semel factum esset, id sine illorum voluntate recidere in prioris domini potestatem non potuisse, l. id quod nostrum. ff. de diuers. reg. iur. antiq. sed nec ab ipso ægroto, sine eius facto, ad hæredes transisse, Nam† quod nostrum est, id sine facto no-
172 stro ad alium transferri non posse, Pomponius lib. L. Digestor. d. l. id quod nostrum. scribit. est & ipsi tum Saxonum, tum etiam Maideburgensium Iuri contrarium, quorum leges ægris rerum alienationem permittunt, si eorum modò hæredes consentiant. d. Artic. 65. & d. Artic. 52. Vnde intelligere licet, ægros rerum suarum dominos
173 manere. Nam† quomodo alienent, qui domini non sunt? & quicquam transferant, qui nihil habent. c. nemo. de reg. iur. lib. 6. Etenim, vt maximè hæredibus consentientibus id fieri oporteat, non tamen hæredes
174 alienare dici. Aliud† enim esse alienare, aliud consentire alienanti, vt aliud est vendere, aliud vendenti consentire, l. aliud. & ibi. Deci. ff. de reg. iuris. Cùm ergò paterfamilias æger iure licito, bona de hæredum consensu alienare possit, eum dominum bonorum manere constat, enimuerò hæredibus
175 dominis factis, eos alienaturos. Deniq; † si ægrotantium substantia, hæredum esse incipit, quomodo morientibus ius est, bona ecclesijs cæterisq; pijs locis testamento dare, legare? Nam hunc casum excepti didici, & Saxonici Maideburgensis q; iuris neces-
176 sitati exemptum. d. Art. 52. gl. 1. in princ. Art† verò si quis rursus causam exquirat, quamobrem ægrotantium bona, hæredũ esse incipiant? Illa redditur, d. Art. 52. glo. 2. col. 2. vers. Tertium est. quia per valetudinẽ ipsis vti non possunt, sed hoc, vt Domitij Vlpiani l. 1. ff. de Senato. verbis vtar, nec vsquam relatum est, nec vnquam receptum, nec ratio deniq; Ciuilis id admittit. Adde quod si, quibus rebus in præsens vti non possumus, eas continuò amitteremus, non ægroti tantummodo bonis exuerentur, sed & rectè valentes. Neminem nam q; , extra mendicos, & ex vitę instituto religionis ergò paupertatem professos, tam esse egentem, qui rebus suis omnibus in præsens vti possit, vt neminem, contrà, tam ægrotum, qui nullis
177 bonis suis possit vti. Nam & † in eos, qui laboranti adsunt, sumptus est necessarius, itẽ in Pharmacopolas. Mercedes deniq; Medicis exoluendæ, cùm fata pendent, tum maximè vitam nostrã nundinantibus explen-
178 da q; immensa eorum auaritia est, cuius† merito Aesculapiũ medicinæ parentem ab Ioue fulmine percussum Pindarus scribit. Nec
179 dissimili† ingenio pleriq; eius scientiæ professores extitere, in quibus Charmides memoratur, clarus superioribus seculis Medicus,

à quodam ex prouincialibus ægro ob hominem priſtinæ valetudini reſtituendum
180 H-S. cc. pactus. Item† Petrum Apponenſem, qui noſtrę ætati propior fuit, Bononia, vbi artem medicam profitebatur, quoquam accitum, pedem non extuliſſe, niſi mercede quinquaginta nummûm aureorum, in dies ſingulos conſtituta, quidam authores ſunt,
181 eundemq; † ad Honorium Pontificem Maximum, qui Chriſti Eccleſiæ tunc moderabitur, vocatũ diurnas operas quadringentis
182 locaſſe, proditum eſt. Nec noſtra adeò ætas felicior hac parte eſt, gradum Medico, vt ſunt quidam ad rem attenti, ad ægrum non promoturo, niſi ære prius multo ſibi depenſo. Semper itaq; ægroto, & de vita laboranti pecunia ſubſtantiaq; ſua opus eſſe. vt inter eum & recta valetudine vtentem in rerum ſuarum vſu nihil multùm interſit ob ea, quæ extra cuiuſquã perſonam accidunt. Ad ipſos verò quod attinet, quorum de bonis quæritur, vt aliud in ſanis, aliud in ægris dicamus. Non mutat, quod qui rectè valent, in poſterum ſaltem rebus ſuis vti queant, contrà quam ægroti. Nam qui ſuprà ſcriptam cauſam adferunt, in præſens tempus ſe retulerunt. Sed & ſi in futurum rem placet referre, nihil vetat, idem quod in ægrotis eſt conſtitutum, & in rectè valenti-
183 bus dicere. Nam, † vt ait lex, l. 1. §. 1. ff. de condi. & demonſt. incertum diem continet mors. Exploratum itaq; eſſe non poteſt, qui ægrotat, ſuperfuturus ſit, nec ne, vt ex aduerſo, qui valet, proſperaq; valetudine vtitur, vnius diei incolumitatẽ promittere ſibi non poteſt. Nam, vt Horatius Flaccus ait, lib. 4. Carminum ad Torquatum:

Quis ſcit, an adijciant hodiernæ craſtina ſummæ
Tempora Dij ſuperi?

Hercules quoq; apud Euripidẽ in Alceſte:

Omnes, inquit, homines debent mori.
Et nemo mortalium eſt, qui ſciat,
An ſit victurus craſtinam diem futuram.

Vt hac parte rectè valentium, & nec rectè valentium non diuerſa eſſe cauſa videatur. Ea denicq; re maximè intelligi poteſt, ægrotos rerum ſuarum dominos manere: quia bonorum alienatione tantummodo illis interdicitur, non etiam rebus ſuis priuantur. Nam id lex non dicit, nec alienationis pro-
184 hibitioni conſequens eſt. Nam† diuerſa ſunt hæc, vt quod in altero eſt conſtitutum, ad alterum non rectè producatur, Argu. l. naturaliter, §. nihil commune. ff. de adq. poſſ. in quo genere cauſarum, vno mutato, alterum ſtare prohiberi non debet. l. ſancimus.
185 C. de teſta. Nemo † enim dixerit, legem xij. Tabularum, quę prodigo, id eſt l. 1. ff. de curat. furioſ. ei, qui nullum neq; tempus neq; modum expenſarum habet, ſed inconſultè ac temerè facultates ſuas dilacerando, & diſſipando profundit, bonis interdicit, d. l. 1. de curat. furioſ. ſua ſubſtantia atque fortunis eum priuare, quin, contrà, ei ſuas ſaluas eſſe
186 res dato curatore ſtudere. Eandem† ſequuti ratione Municipes videntur, quo iure paſſim Italia vtitur, qui fœminas ob ſexus infirmitatem, quicquam rerum ſuarum alienare vetant, proximis quibuſq; neceſſario-
187 rum ſuorum non adhibitis. Sed † & ipſæ Theutonum leges, de quibus in hoc ſacro Auditorio reſpondemus, ius eſſe nuptis mulieribus res alienare ſuas, viris non con-
188 ſentientibus negant, d. Art. 65. in fi. & † in vniuerſum ob eandem ſexus fragilitatem, mulieribus ſine ætatis differentia eodẽ iure tutores dantur. Spe. Sax. lib. 1. Arti. 46. Plu-
189 ribus † quàm erat neceſſe, ſuprà ſcriptam ſententiam refelli, non, vt tam multis opus eſſe exiſtimarem, ſed, vt ſeruum illud iudicum quorundam pecus admonerem, qui pro ſocordia ſua, & ingenij frigiditate, ſingula Theutonici Interpretis verba, iure, quo nituntur, per ignauiam inconſultò, aut etiam per imperitiam parum intellecto, pro
190 ſingulis legibus habent. Ignari† neceſſariam legum eſſe authoritatem: Interpretum verò
191 probabilem. Bart. l. 1. C. de legi. Quippe † quorum opinio eatenus obtinere in iudicijs debeat, qua legibus cõſequens eſt, nam inde diſcedentes meritò contemnuntur.
192 Sanè † enim, vt Iuſtinianus Imperator beliſsimè dixit, Auth. de triente & Sem. §. conſideremus. & ibi not. gl. col. 3. erubeſcimus cùm ſine lege loquimur. Igitur dubitandum non eſt, quin ſuperior ratio vera non ſit, qua confutata, quantum ſequens
193 valeat, diſpiciamus. Nam† & ob eam rem ægrotantibus iure Saxonico, adempta eſſe alienandi facultas, quorundam opinione creditur, d. gloſ. 2. verſ. Tertium. vt ne poſthabitis neceſſarijs & ſanguine coniunctis, in extraneos ſuam quis ſubſtantiã, & opes transferat, quod indecens eſſe aiunt, & con-
194 trà quam nouiſsima † Iuſtiniani Conſtitutione d. Auth. de trien. & Sem. col. 3. §. 1. & 2. continetur, quæ vetat, non curata prius natura, id eſt ijs, quibus iure naturali obſtringimur, quicquam extraneis largiri, ſed & hæc ratio, quàm ſuperior, non minus futilis eſt. Nam ſi indecens eſt, extraneis perſonis

sonis sua largiri, iustis successoribus exclusis, id æquè in benè valentibus atq; ægrotantibus indecens erit. Vtroſq; ergò secun-
195 dum hanc rationem prohibitum iri, quod † legis sententiæ aduersatur, quæ, cùm ægros res suas alienare vetat, id benè valentibus saluũ integrumq; relinquere videtur, eoq;
196 iure vtimur. Nam † semper sanis beneq; valentibus rerum suarum alienandarum, tam mobilium & se mouentium, quàm soli, quæ non iure sanguinis obtigissent, ius fuit, solis ægris eo beneficio carentibus. Iu. Mun.
197 Art. 65. Iustiniani † denicq; Constitutio d. §. 1. & 2. aliud vult, quippe quæ non omninò vetat extraneis testamento dare, aut alio quoquo modo sua quenq; illis largiri, sed legitima portione filijs non prius relicta.
198 Quotiens † itaq; iusta liberis portio, pro eorum numero, quoquo titulo in parentum bonis data est, de cæteris fortunis suis statuere, easq; in quascunque velit personas transferre, patrifamiliâs liberum est. Auth.
199 nouissima. C. de inoffic. test. & d. §. 1. Cùm † contrà iure Theutonico de trium tantùm solidorum, summa statuendi ægris ius sit, cætera substantia illis inuitis, & repugnantibus ad successores, quibus lege defertur hæreditas, peruentura, vt quisq; proximus
200 est. Adde, † vt ex proximis apparet, fauore liberorum, quod Iustinianus constituit, introductum esse. Ideoq;, quod ad cæteras necessitudines attinet, patremfamiliâs non obstringi, quominus extraneis, pro animi sui motu, substantiam suam largiatur, cùm contrà Theutonum leges d. Arti. 65. generaliter omnibus legitimis hæredibus hoc tribuant, vt illis suum consensum non accommodantibus, nemini ægrotanti rerum suarum alienandarum ius sit. Malè ergò Theutonum leges Constitutione Iustiniani defendi, idq; & inde intelligi facilè posse, Quod si vtriusq; iuris, eadem in his ratio esset, eadem quoq; rerum alienandarum esset potestas, & qui de rebus suis statuere hoc iure posset, & illo posset, contrà quam
201 est constitutum. Quia † Iustiniani lege l. senium. C. qui test. fac. poss. valetudo corporis aduersa, nihil quicquam, quod gereretur, vitiat, modò mentis compos quis sit, cùm contrà, vt sæpe dictum est, Theutonũ lex d. Arti. 65. ægris corporeq; languentibus rerum suarum alienatione interdicat, trium tantùm solidorũ, de qua summa statuere possint, quasi per ludibrium facta potestate, ne omnia scilicet eis ademisse videretur. His itaq; rationibus vtpote parum idoneis, explosis, quemadmodum suprà scriptam Theutonum legem, hac parte tueri possimus, tractemus. Et fortasse, vt in pleriſq; rerum articulis accidit, expeditius
202 est, † quæ alij tradiderunt, refellere, quam reperire meliora, & quæ nobis cæterisq; sequenda existimemus, proponere. Nihilo tamen magis, quid in proposita quæstione
203 sentiam, silebo. Licet † dura & inhumana sit lex, quæ ægrotis de suis rebus statuere vetat, & à contrahendi beneficio testamentiq; faciendi, quo nihil magis homini debitum est, l. 1. C. de sacrosan. Eccles. contra cæterarum Gentium iura, arcet, constat † autem fauore hæredum, quibus ab intestato successio legibus defertur, singulare ius hoc prohibitæ alienationis esse introductum, ne videlicet paterfamiliâs moriens qualibet offensa suos exosus per animi impetum in extraneos, substantiam suam transferat, qua mox rebus humanis exemptus est caritu-
204 rus. Huic igitur malo occurrere æquum visum est, interdicta ægrotis rerum suarum alienatione, & non quidem omnibus, sed ijs, qui per valetudinem in lecto decumbe-
205 rent. Aegritudines † ergò leues, quæ contemni possint, & sine vsu lecti continuo tolerari, extra legis prohibitionem sunt: cæteræ grauiores non sunt, tanquam quę proximæ morti esse creduntur. Id † quod sen-
206 tentiæ Papiniani consequens est, qui libro vndetrigesimo Digestor. l. penul. de mili. test. scribit, filiumfamiliâs equestri militia exornatum, & in comitatu Principum retentum, cingi confestim iussum, testamentum de Castrens. peculio facere posse, quasi pro cincto sit, vt Accursius Bartolus cæteriq; notant, d. l. penult. qui statim cingi iussus est. Vnde † in varios litium definiendarum vsus, est adnotatum, quod proximè futurum est, perinde haberi, ac si iam sit.
207 Quare † causa, ad conclusionem vsq; perducta, pro eo habendum est, ac si iam esset
208 pronunciatum. Cynus. l. alia. C. de his quib. vt indig. Bart. l. si mater. §. eadem. in fi. ff. de exce. rei iud. per text. & gloss. in l. si rem. §. fin. ff. de euicti. Bart. & Bald. l. quamuis indubitati. in fi. C. de adult. Paul. Castren. l. admonendi. col. 5. ver. ex his Bartolus colligit. & ibid. Iaſ. colu. 2. ver. Sum in secunda solutione. ff. de iureiur. Alex. l. si mulier. ff. solu. matri. Philip. Deci. l. edita. col. 6. vers. & licet Bartolus. Ioan. Andr. c. 2. de in integrum restit. lib. 6. Panormit. c. pastoralis. de excep. Feli. c. cum dilectus. in princ. extra. de fid. instrum. Andr. Tiraq. gloss. secund. in l. 16. connubiali. numero sexto.

Proximè futurum, pro ſpes Iuris

Secun-

209 Secundum† quod placuit, fideiussorem proximè condemnandum non minus, quàm si condemnatus esset, agere aduersus eũ, pro quo fideiussisset, posse. Bald. l. si pro ea. q. 6. C. manda. Alex. l. 3. §. si seruus. col. fi. ff. de adqui. poss. Ias. l. ad monendi. in lect. 2. col. 12. vers. confir. ex eo. num. 54. ff. de iureiur. idem Ias. Auth. si qua mulier. colum. 6. vers. idem facit quod vult. C. de sacrosan. Eccles.
210 Andr. Tiraq. d. glo. 2. num. 5. Religionem† item ingressum, mox professurũ, pro professo esse, vt ei, non sine censuræ Ecclesiasticæ periculo manus adferantur. c. religioso. in fi. de senten. excommu. lib. 6. Andr. Ti-
211 raq. d. glo. 2. nu. 9. Sic† ædes proximè sacrandas pro sacratis haberi, eadem quæ sacratas priuilegia habituras. Panormit. c. ecclesiæ. 3. notab. & col. 3. per ill. text. de immunitate
212 eccles. Andr. Tiraq. d. glos. 2. nu. 9. His† conuenienter eum, qui ad scribendi munus in Principis Auditorio lectus esset, Principi, tanquam qui in sacro Auditorio scriberet, supplicantẽ, licet nihil dum scripsisset, mendacio liberari, Dominicus. c. ponderet. in fi. 50. distinct. quidam tradunt. Similiter, si Princeps scribenti in aliquo Auditorio qdam concessisset, ad eum id pertinere placuit, qui nondum quicquam scribere cœpisset, quasi satis ad eius rei veritatem sit, eũ ad tale munus lectum fuisse. Idem Domi. c. cùm in illis. §. 1. in prin. per ill. text. in verb. scribimus. de præbend. lib. 6. Ias. d. Aut. si qua mulier. Andr. Tiraq. d. glo. 2. num. 14.
213 Sic† magistratum initurus, nomen futuræ
214 dignitatis adipiscitur, & ferè rem. Nam† designatos Consules cum ijs, qui adhuc in consulatu essent, ad Senatusconsultum adhibitos accepimus, nec sententiæ dictione caruisse, licet absq; suffragio, publicæ scilicet rei melius constituendæ gratia. l. item veniunt. §. præter hæc. per text. ibi. & gl. in verb. consules. Angel. not. ff. de peti. hæredi. Quod ad cæteros, qui ad aliam quamcunq; potestatem electi sunt, Baldus & Angelus fratres, clarissimus vterq; Iurisconsultus, eleganter produxerunt. d. §. præter
215 hæc. And. Tiraq. d. glo. 2. nu. 12. Vnde† morem in Tuscia fluxisse refertur, ad præfecturam Vrbis lectos ab illis, qui eum Magistratum adhuc obirent, quotiens de re aliqua graui consultatio incidisset, vocari so-
216 litos. d. Ange. d. §. præter hæc. Secundum† quæ non possum illorum pudori parcere, qui superioribus annis Iacobum Vchaniũ, virum humanis diuinisq; literis apprimè eruditum, designatum tum Chelmensium Episcopum, à Synodi prouincialis aditu, & nuda sententię dictione, summo studio, atq; ope repellere nixi sunt. Iure, quod electio cuiq; tribuat, parum perpenso, aut dissimu-
217 lato. Nec† superiora, in tempore tantummodò vera sunt, sed & in loco, quæ inter se legibus plerunq; comparantur. Barba. Cõs. 2. præclarè. col. 4. Calca. Cons. 14. col. 4. Sanè enim, vt quæ proximè futura sunt, sicuti suprà dixi, quasi iam sint, censentur: ita & in
218 loco euenit. Nam† præsentem eum haberi, qui in hortis sit, qui in foro, qui in vrbe, qui in continentibus ædificijs, Domitius Vlpianus & Iulius Paulus lib. 3. Digest. scribunt.
219 l. præsens. cum l. seq. de procur. Vnde† rerum possessio, quæ apprehendi oculis & affectu potest, l. 1. §. si iusserim. ff. de adqui. pos. quæri in ijs dicitur non tantùm, quæ in conspectu sunt, sed quæ paulùm procedentibus conspici possunt, parumq; abest, quin iã cernantur, idq; inter omnes constat. Glo. 2. & ibi omnes Doct. l. 1. in prin. cir. medi. vers. sed quid si non est. ff. de adqui. poss.
220 Andr. Tiraq. d. glo. 2. nu. 10. His† superioribusq; consequenter Baldus, ægrotos, deq; vita laborantes, tanquam qui morti proximi sint, mortuis comparauit, Quib. mod. feu. amit. in princ. in feudis. Hippoly. Mar. in sua pra. §. at quia. nu. 29. vt defici omninò ratione, lex non videatur, quę ægris per aduersam valetudinem decumbentibus, quasi iam vita excessuris rerum suarum alienatio-
221 nem aufert. Potest† & eo lex defendi, quòd cùm mors tractum quendam habeat, neq; enim momento morimur, qui æger est, mo-
222 ri incipere dicatur. Cœpta† autem, in multis iuris articulis, pro consumatis esse. Bart. l. quominus. q. 5. in prin. ff. de flumin. & l. cætera. §. sed si parauit. de lega. 1. And. Tiraq. d.
223 glo. 2. nu. 8. Quia† cuiusq; rei, vt Caius lib. 1. Digest. l. 1. in princ. de orig. iur. scribit, po-
224 tissima pars principium est. Inde† Pomponius 34. lib. Digest. l. & si non sunt. §. infecti. de aur. & arg. leg. Barba. cons. 81. præclarè. col. 2. lib. 4. And. Tiraq. d. glo. 2. nu. 7. argenti facti appellatione contineri ait, quod fabricari cœptum est, licet nondum perfectum, & cælati, quod cœptum est cælari.
225 Secundum quod† Franciscus Sing. 63. Cremensis, Bartolum refert existimasse, legato vestiũ contineri vestes incisas, nec dum sar-
226 tas. Hoc† amplius lib. 34. Digest. l. vestimentum. de aur. & arg. leg. And. Tiraq. d. gl. 2. nu. 7. Domitius Vlpianus vestimentum id esse ait, quod defectũ non est, modò detextũ
227 sit. Quæ† sententia, si in ijs, quæ longius à cõsumatione absunt, vera est: multòmagis, quæ inde propè absunt, eandem habere definitionem

228 finitionem debent. Igitur † qui grauiter ægrotant, quales sunt, qui morbo debilitati decumbunt, tanquam qui longius à sanitate recesserunt, proximiq; morti sunt, meritò
229 mortuis comparabuntur. Neq; † enim nouum esse, quod medium inter quædam sit, ei attribui extremo, ad quod propius accederet, vt inducias bello, quod Baldus adnotauit. de pace constant. §. valli, super. verb.
230 tempore. Quare † quod de bello, idem de inducijs eodem authore fore iudicium.
231 Hinc † item proximum pubertati, pro pubere esse. l. non tantùm. in prin. ff. de excu. tuto. & l. iurisiurandi. in prin. ff. de ope. liber. Bart. l. sed & partus. §. quæri. ff. quod met. cau. Andr. Tiraq. d. glo. 2. numer. 8.
232 Inspici † deniq; solere, quod euenire potest. idq; magis, quàm præsentem statum spectari debere, si eò præsens status inclinet, quod Bartolus l. qui bona. §. cùm inter. per il. tex. ff. de damn. infe. Paulusq; d. §. qui inter. et l. si quis domum. ff. locati. Andr. Tiraq. d. gloss. 2. num. 16. Castrensis adnotauerunt. Ergò in proposito, cùm ad mortem morbus inclinet, qui sit tanquam via ad interitum, spectari mors quàm morbus ma-
233 gis debet. Nec † absurdum cuiquam videatur, viuentes pro mortuis haberi. Nam per contrarium, eos, qui nondum in rebus humanis sunt, id est qui vtero geruntur, & maternorum viscerum sunt adhuc portio, l. 1. §. ex hoc rescripto. ff. de ven. inspici. pro natis habendos quibusdam casibus Paulus & Iulianus libr. 1. Digestor. l. qui in vtero. de sta. homi. constituerunt, id est quo-
234 tiens de commodis partus tractatur. Sed † & lex Cornelia eos, qui apud hostes decessissent, toto captiuitatis tempore pro defunctis esse voluit, perindeq; haberi, quasi præambula hora captiuitatis vita excesisset l. lex Cornelia. & ibi. gloss. in ver. ex ea lege. ff. de vulg. subst. l. 1. §. 1. ff. ad l. falcid. l. 1. et ibi gloss. C. postli. reuers. l. lege Cornelia. ff. de test. §. fi. Inst. quib. non est permis.
235 fa. test. Idem † in deportatis est constitutum. Nam & illi mortuis annumerantur, l. 2. §. fi. ff. cõ. ta. idq; per dedecus, Gl. fi. in fi. prin.
236 Inst. de excu. tut. vt † contrà bello amissi, id est qui in acie pro Repub. ceciderunt, per gloriam in perpetuum viuere intelliguntur, d. princ. in fi. de excus. tuto. & idcircò parentibus tutelæ præstant excusationem: æque atq; superstites filij. l. bello
237 amissi. ff. de excus. tuto. & d. prin. in fi. Huc † pertinet illud M. Accij Plauti in captiuis, qui per virtutem peritat, non pol interit. Adde, quod ægroti, re penitus perspecta, si ex eo morbo moriantur, intelligi debent non tunc mortui, cùm vita excedunt, sed cùm primùm ingraescere morbus, &
238 letalis esse cœpit: argumento † eorum, qui § mortifero vulnere accepto, ex interuallo § moriuntur. Lex huic scripturæ. & l. ita vulneratus. ff. ad l. Aqui. enim eos occisos iam tum, cùm vulnerarentur, intelligit: non cùm verè vita priuantur, Idq; Bartolus apud Iuliamum d. l. ita vulneratus. libr. 9. Digestor. scribit. & Baldus lib. 4. Constitutionum l. vnica. C. de nundin. Principalium apud Imp. Valentem & Valentinianũ. AA. & multis alijs locis adnotauit. l. bello. in. fi. ff. de excus. tutu. & l. damni. 1. §. Sabini. per eum tex. de dam. infec. Quam sententiam Petrus Ancharanus ex facto consultus, veram esse respondit. Cons. 430. fuisset
239 expediens. Secundum, † quod si quis mortiferè hominẽ vulnerauerit, intra mille passus à Regia, id est ab eo loco, vbi Rex agit, vbi cædes hominis facta capite luitur, Cùm alibi factæ Polonorum legibus multa pecuniaria sit, & ita vulneratus Rege inde profecto moriatur, quasi tunc, cùm vulneraretur, esset occisus, capitalis pœna irroganda erit, vt per contrarium pecuniaria. si Vilnæ fortè, vbi hæc à nobis scribuntur, cùm Rex abesset, mortiferè quis esset vulneratus, mox, Vilnam Rege ingresso, moriatur. Quia, vt dictum est, mortuus debet intelligi, non cùm verè extinguitur, sed iam tum cùm mortiferè vulneraretur. Quæ sententia in vtraq; specie proposita manifestã habet rationem. Nam qui non procul à Regia in hominis necem ferrum distringit, Principis Maiestatem contemnere magis videtur, minus verò, qui longius, vt meritò Principis abitus aditúsue admissum nec mi-
240 nuat, nec augeat. His † defendi lex d. Arti. 65. Iure Munici. in prin. Theutonum posse videatur, quæ ægris rerum suarum alienatione interdicit. Quanquam eam à durítia vindicare omninò non possumus, nec ob aliam fermè causam sequendam putare meritò debeamus, quàm quia scripta est. Arg. l. pro-
241 spexit. ff. qui & à quib. Non † enim eo magis, quod est proximè futurum, quasi iam sit, haberi debeat, dicendum est, ægrotum pro mortuo esse. Illud enim acceptum est, cùm quid mox omninò futurum est, & non potest non fore. Bald. l. si pro ea. C. manda. Ang. l. mulier. §. 1. ff. ad Trebel. & ibi Paul. Cas. Andre. Tiraq. d. gloss. 2. numer. 26.

At verò neminem tam ægrotare, támve afflicta esse valetudine, qui incolumis esse non possit. Non enim omnem grauem morbum,

morbum, qui etiam letalis dicitur, mortem
241 afferre, vt nec vulnus. moremq; † Hippocrati fuisse, Claudius Galenus est author, libro 6. Aphoris. cap. 18. id letale dicere, quod non semper tale sit, Bal. quib. mod. feu. amitt. in pri. in fi. c. col. & seruatos ea corporis parte saucia homines, quæ lædi sine interitu non posse credita est, Nam vulnerato cerebro, quam plagam letalem esse Hippocrates tradidit, incolumes sæpe à se visos, idem Galenus refert, semelq; in Smyrna Ioniæ Pelope præceptore adhuc viuente, scribit accidisse, seu & Domitius Vlpianus lib. vndetrigesimo Digest. l. 1. §. fi. de se. cõ. Syl. Vulnus mortiferum dixit, post quod, cui inflixum esset, superuixit. Nam & id mortiferum appellari, quod exitium allaturum existimatur, Bal. quib. mo. feu. amitt. in pri. & gl. l. huic scripturæ. ff. ad l. Aquil. licet nõ
243 aderat. Vnde † seruo mortiferè vulnerato, qui postea ruina fortè oppressus, ocyus perijsset, responsum est d. l. huic scripturæ. aduersus eum, qui vulnerasset, non esse de occiso actionem, sed tantùm de vulnerato. Quia apparere non potuit, ob casum ruinæ insequutum, ex vulnere decessérit, nec ne. Cùm, si non existimatione, sed re vera vulnus mortiferum fuisset, sequens casus vulnerantem, pœnæ hominis cæsi non eximisset: quod Iulianus lib. 9. Digest. l. ita vulne-
244 ratus. ad l. Aquil. scribit. Sed † vt maximè ex vulnere quem moriturum certum sit, corde fortè sauciato, qua, corporis parte cæsa incolumem esse hominem posse, post Hippocratis & Galeni sententiam desijt dubitari, qui ita vulnerauit, non modò ad vltimum supplicium vocari non debet, si ea pœna lege Municipali statuta est, sed nec de occiso quidem crimen ei intendi: eo, qui vulneratus est, nondum exanimato. Quod post veteres Bartolo l. damni. §. Sabini. nu. 4. ff. de damn. infect. Baldoq; de pace iur. fir. §. iniuria. col. vlt. vers. Quæro nunquid. in feud.
245 rectissimè placuit, & meritò. Nam † vt idem Baldus ait, d. verb. Quæro num quid. Arg. l. in hæc. ff. de cond. triti. Hippo. de Marsi. in pract. crimin. §. et quia. num. 28. quàm diu anima in homine est, nondũ corporis vinculis soluta, mortuum eum dicere non pos-
246 sumus. Enimuerò † quod suprà dictum est, letaliter vulneratos mortuis comparari, vt, & generaliter omnes, qui in extremo sunt vitæ articulo: Bald. in l. non solùm. in fi. princ. C. de bo. qui lib. & in Auth. dos data. C. de don. an. nupt. Hippo. in pract. crimin. §. et quia. num. 31. id quia non verè, sed per fictionem acceptum est, ad leges Municipales, qualis est Maideburgens. de qua disputamus, non est porrigendum, vt cætera, quę sunt per fictionem introducta. Quæ sententia Baldi fuit, l. si quis non dicam. C. de Episc. & Cler. & cap. 1. quib. mod. feud. amitt. tametsi eam Hippol. Marsi. Bononiensis tacito Baldo, pro sua scribat. d. §. et
247 quia. num. 33. & seq. Sed † & idem Baldus, qui, vt suprà retulimus, letaliter vulneratos mortuis exæquat, id non per omnia verum esse dixit, d. prin. quib. mod. feud. amit. hoc, de quo disputamus, casu excepto.
248 Nam † ita vulneratum testamentum facere posse scripsit, d. prin. quib. mod. feud. amit. etiam voce admissa, scripto videlicet pro voce vsurum, Bald. vbi suprà. & Ang. cons. 258. aut denicp nutu, si scribere aut nesciat, aut per valetudinem non possit, Ang. d. cons. 258. si modò intellectum habeat, &, quid agat, non ignoret. Quod generaliter in contrahendis negotijs receptum est, l. sanum. C. de transact. Deci. l. senium. num. 3. C. qui testam. fac. pos. & summa quidem ra-
249 tione. Nam † quæ iudicio animi consilioq; obeuntur, in ijs mentis integritas, nõ quoq; corporis valetudo spectanda est. l. 2. §. corporis. ff. de vacat. muner. Deci. d. l. senium. nu. 4. Quapropter † in nouissimo vitæ tem-
250 pore coniugia rectè constitui inter omnes conuenit, Ioan. Andr. c. sine culpa. de reiur. lib. 6. Abb. c. 2. de coniug. lepr. Alex. l. si quis posthumus. in pri. ff. de lib. & post. Dec. d. l. senium. num. 3. eoq; iure quotidie vtimur. Ex quibus apparet Theutonici iuris duritia, ægrotis rerum suarum alienatio-
251 ne interdicentis. Quod † tamen quantumuis durum sit: quia ita scriptum est, seruandum
252 est, l. prospexit. ff. qui & à quib. & † secundum illud testamenti Tabulas, de quarum viribus disceptatur, nullius esse momenti pronunciare debemus: non quasi ex mortis sibi consciscendę consilio mentis alienatio, furórve probatus videatur, sed quia Theutonum legibus d. Artic. 65. aduersa corporis valetudo, faciendi testamenti aufert facultatem, & generaliter rerum impedit alienationem. Quæ, sicuti suprà dictum est, summam trium solidorum excedit: lis itaq; secundum defuncti fratres, eosdemq; legitimos hæredes data est, & ita Ius dictum.

PETRI

PETRI ROYZII MAV-
REI ALCAGNICENSIS, RE-
GII IVRECONSVLTI,

Decisio Lituanica Secunda.

TITVLVS.

De vsitata Tabellionum clausula, qua testator ægro corpore, sanáq; esse mente scribi solet.

SVMMARIVM.

1 *Verba Tabellionis initio tabularum testatorem sana esse mente præfantis, fidem ne faciant?*
2 *Tabelliones cùm creantur, se omnia ex fide facturos iurant.*
3 *Argumentum ab Apparitore ad Tabellionem.*
4 *Tabellionis persona, quàm Apparitoris honestior habita est.*
5 *Ad Apparitoris officium sæpe viles personæ eliguntur.*
6 *Assertio Tabellionis testatorem sana esse mente scribentis, fidem non facit.*
7 *Mentis sanitas aut ægritudo intellectu, non corporis sensibus percipi potest.*
8 *Non creditur testibus in ijs, quæ intellectu percipiuntur.*
9 *De ijs quæ in nostra potestate sita sunt, Testamentum rectè scribitur: non quoq; de ijs, quæ natura constant.*
10 *Tabellio, aliquo postulante, se sanæ esse mentis, in publicas tabulas referri, id facere nõ potest.*
11 *Nec de facto proprio testis esse quis potest, nec de alieno, ex quo testimonio dicenti laus quæri, aut infamia potest.*
12 *Non creditur neq; arbitro in ijs, quæ ad causam à se iudicatam pertinent.*
13 *Nemo præsumitur contra ea dicturus, quibus infirmatis eius læderetur existimatio.*
14 *In qua causa quis patronus fuit, in ea adsessor esse non potest, & quare.*
15 *Royzius qua de re litigatori consultus responderat, Principi postea consulenti se respondere posse negauit.*
16 *Affirmatio Tabellionis testatorem mentis suæ non esse scribentis, viribus testamenti nihil detrahit.*
17 *Tabellio scribens testatorem aduersa esse corporis valetudine nõ nocet, quo magis iure Theutonico testamentum infirmetur.*
18 *Suprà scriptorum ratio.*
19 *Nudum Tabellionis ministerium est ea, de quibus rogatus est, in publicas tabulas referre, nihil præterea discutere.*
20 *Tabellio, qui circumuentus contra fidem veri quid scribit, falsi non tenetur.*
21 *Royzij responsum Augustino Rotundo Prætori Vrbano in proxima specie consulenti datum.*
22 *Falsum sine dolo non committitur.*
23 *Royzius superiorem sententiam producit.*
24 *Mutare sibi nomen sine nocendi consilio cuilibet licet.*
25 *Securitas Tabellionis in ignotorum testamentis alijsue scriptis conficiendis reprehenditur.*
26 *Cautio in ijs sequenda in Citeriori Hispania, authoris patria, seruari solita.*
27 *Tabellioni in vna scriptura alterius à se confectæ mentionem facienti, fides non habetur.*
28 *Proxima sententia in Principis scriptura non obtinet.*
29 *Quandoq; Tabellioni testatorem sana esse mente affirmanti, Angelo Aretino authore creditur.*
30 *Tabellioni asseueranti, ad rustici testamentum adhibita diligentia non plures quàm quinque testes repertos, fides habetur.*
31 *Angeli Aretini opinio refellitur.*
32 *Quilibet sanæ esse mentis præsumitur, idq; neganti incumbit onus probandi.*
33 *Leuibus coniecturis furor non probatur.*
34 *Furoris suspicio ex alienis sermonibus nata, prospicuis rationibus est amouenda.*
35 *Quando natura vincat accidens: & contrà, naturam accidens.*
36 *Ad furorem probandum non satis est, quem furore aliquando agitatum, nisi perdiu id passus proponatur.*
37 *Philippus Decius carpitur.*
38 *Illa sumenda est coniectura, secundum quam actus, qui geritur, valet.*
39 *Princeps creditur summa vsus authoritate, ne, quod ageretur, intercidat.*
40 *In dubio pro testamento respondendum est.*
41 *Verba enunciatiua fidem non faciunt, etiam in matrimonijs. cum num. seq.*
42 *Matrimonij causa semper præcipua habita est.*
43 *Apparitoris perfidia leue, tabellarij graue damnum adferre potest.*
44 *Beneficium appellandi amittere, cuius maximus & perneceſſarius vsus est, cum magno litigatoris sit detrimento.*
45 *Apparitoris improbitate, potest quis in contumaciæ dispendium deduci.*
46 *Contumax ex peremptorio non appellat.*
47 *Qui iudici sententiam prolaturo, euocatus non adfuit, appellare non potest.*
48 *Contumax multa punitur.*
49 *Pœnali Iudicio suam tueri Iurisdictionem cuilibet Iudici licet.*
50 *Iudex contumacis iurisdictionem degenerare potest.*
51 *Iudex potest alijs Iudicibus præcipere, ne eum, qui se contempsisset, audiant.*
52 *Contumax potest carceris pœna puniri.*
53 *Item contumax captis pignoribus & distractis coërceretur.*
54 *Noua contumaciæ pœna, ab Honorio tertio con-*

55 *Contumax regulariter causæ iactura non plectitur. cum nu. 63.*
56 *Contumax, nisi refusis expensis, non auditur.*
57 *Feudum contumacia amittitur.*
58 *Sæpe iure Municipali contumax pro confesso est.*
59 *Ius Theutonicum contumacem damno litis multat.*
60 *Legis Theutonicæ in contumaces scriptæ, prædura quorundam interpretatio.*
61 *Royzij benignior intellectus.*
62 *Ius Municipale, quod cõmuni aduersatur, strictissimè accipiendum est.*
63 *Contumax iure Quiritũm causa non cadit.*
64 *Quiritũm studium in tuenda fori disciplina.*
65 *Semper veritati locum superfore.*
66 *Quandoq; apparitoris, quandoq; litigatoris dicto, pro modò causæ & personarum dignitate stari.*
67 *In personis infra dignitatem positis, Apparitoris assertio vincit.*
68 *De fide Apparitoris & tabellionis in quibusdam sequenda, vel non.*
69 *Apparitori finibus muneris sui non excedenti, creditur.*
70 *Tabellioni excedenti, contrà.*
71 *Testamentum Domitio Vlpiano quid sit.*
72 *Apparitori id, quod eius officio non incumbit, affirmanti non statur.*
73 *Apparitori asserenti, eum, quem in ius vocasset, præfractè respondisse, se iudicio non adfuturũ, non creditur.*
74 *Nec, se pulsatum aliàve qualibet iniuria affectum, alleganti fides habetur.*
75 *Refellitur ab authore opinio quorundam. cum num. seq.*
76 *De ijs, quæ intellectu apprehendimus, nõ minus quàm de rebus, quæ extrinsecus apparent, testimonium rectè dicitur.*
77 *Furor testibus rectè probatur.*
78 *In ijs, quæ intellectu percipiuntur, nisi testis, etiam non interrogatus, causam reddat, nihil probat.*
79 *In rebus, quæ extrinsecus sensibus percipiuntur, testis sine causæ redditione probat, nisi de causa interrogatus proponatur.*
80 *Ioannis Domanouij Medicensium Episcopi, & Stanislai Narcusij eximia in iure dicundo laus.*
81 *Quorundam in iudicando festimatio temeritasq; reprehenditur.*
82 *Præceps iudicium exosæ leges.*
83 *Sententia Iudicis mox post accepta causæ acta, breuiq; temporis spacio interposito pronunciantis non valet. cum num. seq.*
84 *Breue temporis spacium in proposito quod.*
85 *Vnius diei cursus, vni causæ cognoscendæ satis non est.*
86 *Sententia intra paucos dies pronunciata, nihil valet, etiam si rectè iudicatum sit.*
87 *Quod fato fit, pro non facto est.*
88 *Iudex, qui contumaciæ ignarus, contumaciæ damnat, nihil agit.*
89 *Quod in Iudice dictum est, idem est in arbitro respondendum.*
90 *Item in Consultore.*
91 *Controuersiæ forenses ob longam earum seriem, breui temporis spacio definiri non possunt.*
92 *Festinatio nouerca iustitiæ est.*
93 *Celeritas non iustè agit.*

1 VVLGARIS † ILLA clausula, quam Tabelliones initio Tabularum apponere in morem induxerunt, cùm eum, cuius testamentum scribunt, ægro quidem corpore dicunt esse, sed mente eundem valere atq; animo, quam habet vim, commodissimè hoc loco tractabitur. Nam proximè eius rei mentio fuit, & testamenta in hoc Auditorio prolata, quæ fuere quàm plurima, pleraq; omnia hanc clausulam habuere. Semel itaq; id, de quo sæpe dubitatum est, definire placet, &, quæ verborum talis clausulæ potestas sit, explanare.

Et putauerit aliquis, eorum verborum fidem sequendam, sicuti cęterorum, quibus testatoris continetur voluntas. Cuncta enim, quæ testamento perscripta sunt, Tabellionis authoritate ex æquo niti, vt meritò eadem sit singulorum habenda veritas. Nam quibusdam fidem abrogare, ob necessitatem officij, quod Tabelliones gerunt,
2 non oportet. Constat † quippe dato iureiurando, cùm ad id munus leguntur, religione, nequid non ex fide faciant, obstringi,
3 c. ad audientiam. de præscript. Deniq; † si Apparitori, aliquem à se in ius vocatum affirmanti, credimus, vtpote iurato, & partibus suis fungenti : tantundem in Tabellione probandum, non immeritò videbitur, ne Apparitori fides adhibeatur, Tabellioni iurato & ipsi, suisq; partibus fungenti
4 derogetur, cuius † persona, quàm apparitoris, honestior semper habita est. Plerunq; †
5 enim viles homines ad Apparitorum munus sublegi, ita ferè Ioannem Imolensem libro duodetrigesimo Digestor. l. 2. qui test. fac. poss. apud Labeonem differere Iason refert. l. senium. in princ. C. eod.

6 CONTRARIAM † tamen sententiam Baldum d. l. 2. & Angelum l. quidam in fuo. ff. de con. inf. fratres sequutos, & plerosq; alios Raph. Come. d. l. 2. & ibi Franc. Aret. Salycet. l. furiosum. C. qui test. fac. poss. Iaf. d. l. senium. numero tertio, & ibidem Decius, lego, qui non eo magis Testatoris sanam mentem probari, aut inualetudinem existimant, quod Tabellio rem ita
7 se habere enunciet. Nam † mentis sanitatem aut ægritudinem nullo, inquiunt, corporis sensu percipere licet, sed eius rei ve-

Mentis sanitas aut aegritudo

rei veritatem ſolo intellectu apprehendi.
8 Quapropter † in his fidem teſtium ſequi nō oportere placuit, laſ. d. l. ſenium. nu. 3. & nota. l. ſolam. C. de teſtib. quippe quibus, extra corporis ſenſus egreſsis, credere non eſt neceſſe. Sed & ſi mentis ſanitas percipi ſenſibus corporis poſsit, nihilo tamē magis Tabellionis verba teſtatorem ſui fuiſſe iudicij
9 perhibentis ſequenda. Nam † de iſs rebus, quæ in noſtra poteſtate ſitæ ſunt, rectè Tabulæ ſcribuntur, non quoq; de iſs, quæ natura conſtant, quale eſt corpore valere, aut animo. Nā quo magis ita affecti ſimus, aut contrà, nihil nos quicquam efficere poſſumus: quare fruſtra ad hæc Tabellionem adhiberi. Ad hunc modū poſt Nicolaū quendam Mutinenſem veterem ſcriptorē, Ioan. Andr. Bald. In rub. C. de fide inſtrum. in 2. char. & Franciſcus d. l. 2. C. do teſt. vide laſ. d. l. ſenium. nu. 3. Areti. diſputant. Secun-
10 dum † quæ Tabellionem, aliquo fortè deſiderante, ſe ſanæ eſſe mentis ſcripto conſtare, id in publicas Tabulas referre non poſſe, poſt alios Iaſon ait. d. l. 2. nu. 3. Idem de corporis valetudine ſcribit, licet alioquin ea de re teſtimonium rectè dicatur. Bart. l. quæſi-
11 tum. ad fi. ff. de re iudic. Qui † pro hac ſententia illud adfert, vt nemo, inquiens, de facto ꝓprio idoneus eſt teſtis: l. omnib. C. de teſt. ita nec de alieno, ex quo laus ipſi quæri, aut irrogari infamia poteſt. Ioan. And. in addic. ad ſpe. tit. de teſt. §. 1. verſ. ſed pone quod adminiſtrator. nu. 24. Imol. c. ex literis de tranſact. Anto. Butr. c. cum à nobis de teſt. laſ. d. l. ſenium. nu. 3. Igitur verba Tabellionis, teſtatorem mentis compotem fuiſſe ſcribentis, fide carere, ne, ſi contrà mentis impos fuiſſe probetur, id ſalua Tabellionis exiſtimatione non ſit: impune etiam nō laturi, qui hominis alienatæ mentis, elogiū
12 conſcribere non dubitaſſet. Vnde † regulariter placuit, neq; Arbitro, neq; Iudici de iſs, quæ ad cauſam rerum à ſe iudicatarum ſpectarent, credi oportere. Cyn. Iaco. Butr. & Bart. l. ne in arbitris. C. de recep. arbi. Bal. l. iubemus. 2. §. ſanè. C. de ſacroſan. eccleſ. Innoc. Hoſti. & alij. c. cùm à nobis. & ibi Feli.
13 nu. 5. de teſt. Quia † præſumptum eſt, neminem aduerſus ea dicturū, quæ feciſſet, quibus infirmatis, pudor eius perſtringeretur:
14 aut laceſſeretur fama. Nec † diſsimili ratione, qui apud prætorem aliúmve, qui Iuriſdictioni præeſſet, ſuum alteriúsve deſiderium expoſuiſſet, ſcriptóve defendiſſet, eidem adſidere prohibetur: aut de ſententia dicenda deliberanti adeſſe, idq; propter ſtudiū, quo quis ad cauſam ſuā, aut alienam à ſe & ſuſceptam & defenſam ducitur, quod Imperator Iuſtinianus Auguſtus Demoſtheni præfecto Prætorio lib. 1. Principalium Conſtitutionum l. fi. C. de aſſeſſ. & domeſt. reſcripſit.
15 Cuius Reſcripti † ſententiam ſequutus, qua de re litigatori conſultus reſponderam, adito Principi deliberanti, cùm accerſerer, negaui me adeſſe poſſe, qui non grauatè Imperatoris Iuſtiniani verba indicanti acquieuit.
16 Per † CONtrarium, ſi teſtatorem ſuæ mentis nō fuiſſe Tabellio ſcripſiſſet, negat Baldus l. Imperator. in 1. col. in fi. ff. de ſtat. homi. laſ. d. l. ſenium. nu. 3. in fi. eo magis teſtamentum viribus cariturū, quaſi hoc per
17 errorem Tabellionis ſcriptum ſit. Hac † ratione, ſi quis eorum qui iure vtuntur Theutonico, in lecto per valetudinem teſtamentum dictaſſe, aut quid ſupra trium ſolidorū ſummam alienaſſe dicatur, ea Tabellionis aſſeueratio, Tabulis vitium nō adferet, quo minus teſtamentū, aut alienatio ſuas habeat vires. Quia ſimiliter hic error Tabellionis excuſabitur, nequa teſtamento, quod ita æger iure Theutonico facere non poteſt, aut
18 alienationi noceatur. Planè, † quod neq; aſſeueratio Tabellionis, neq; inficiatio, in his Tabulas magis aut firmet aut vitiet, illa poteſt reddi ratio: quod, ob quæ adhibitus eſt, ea in teſtatum redigere ex muneris ſui neceſsitate Tabellio debet. Ang. conſ. 275. ex themate & actis. col. 2. in pri. Nec ſollicitum ipſum eſſe oportere eorum, quæ extra illud, de quo eſſet rogatus, proponuntur, etiamſi actum, qui fieret, nullius fore momenti in-
19 telligat. Ang. d. conſ. 275. Nudum † quippe Tabellionis miniſteriū eſt, ea tantùm, propter quæ adhiberetur, ſcribere, nihil præterea diſcutere. Ang. d. conſ. 275. Nec occurrit, quod plurimū referat, quod ad ſcripturæ authoritatem pertinet, ſuæ quis mentis ſit, nec ne ſit. Illud quidem omni iure, ſed legibus Theutonū hoc amplius, quo ſit corporis vigore, Iur. Muni. Art. 65. ægris poteſtate teſtandi alienandiq; eo iure adempta. Etenim actus, qui gereretur, valeat nec ne, eorum, quorū ius læditur, intereſt. Tabellione, ſi nihil eorum ad quæ adhibitus eſſet, prętermiſiſſet, partibus ſuis defuncto. Ita Angelum Peruſinum diſſerere, & ex facto reſpondiſſe, d. conſ. 275. d. col. 2. in princ. Philippus Decius lib. 2. Principalium Conſtitutionum Auth. ſi quis in aliquo. col. fi.
20 nu. 39. in fi. C. eodē. refert. Secundum † quod Petrus Ancharanus conſultus in illa ſpecie, cùm quidam vnius de duobus ſocijs, dolo nomen alterius mentitus, ſocietati apud acta in necem abſentis & ignorantis

socij renunciasset, eam rem Tabellioni, qui id imprudens scripsisset, fraudi non esse respondit. c. quanto. de his. quæ fiunt à prælato. Cuius responsum Philippus Decius d. Auth. si quis in aliquo. num. eod. & cæteri probāt. Ioan. de Ana. c. licet. col. penul. verſ.
21 in eadem. glos. extra. de crimi. falſ. Quam † sententiam & ego sequutus, familiari meo Augustino Rotundo Prætori Vrbano, de non absimili casu me adeunti, respondi: sollicito de scribæ sui existimatione, qui soluti confessionem, hominis sibi ignoti, nomine, quo se ipse dixit appellari, in acta retulisset. Nam dixi, secundum supra scripta, nihil proponi, quod scribæ opinionem lædat, aut quoquo modo prætoriani Auditorij dignitatem, ac veterem authoritatem minuat, idq; propter bonam fidē scribæ, qui hominem, vti dicebatur, vocari credidit, non eius vnius affirmationem sequutus, sed & debitoris & Causidici, qui ei aderat, more Ciuitatis publicè iurati, qui hominem adduxerant, eum illud nomen gerere asseuerantium, quos meritò admissi pœna sequi debet. Arg. l. si is qui. §. si tu Titium. ff. de furt. scriba extra omne falsi crimen posito propter ignorantiam, neminem quippe er-
22 rantem dolo agere. Vbi † autem dolus absit, ibi falsi culpam esse non posse lib. Principalium Constitutionum 9. Baldus adnotauit.
23 l. nec exemplum. C. de falſ. Quam † sententiam ad eum casum producendam putarim: cùm scriba alium id nomen gerere sciret, quo se appellari, alius apud acta simulasset. Pluribus enim idem esse nomen nihil vetat. l. duo sunt Titij. ff. de test. tute. idq; persæpe
24 vsu venire constat, & fieri † pro cuiusq; arbitrio post Imp. Diocle. & Maximiani AA. CC. Constitutionem l. vnica. C. de mutat. nomi. d. l. vnica. iure licito potest, modò dolus & nocendi propositum absit. Glo. mag. post. medi. l. Titio fundus. ff. de condit. & demonst. Dec. Defendi itaq; Tabellionem quominus in proxima specie falsi teneatur, fidem præsertim eius sequutum, cui credi propter iurisiurandi religionem non immeritò debuit. Auth. si quis in aliquo. eod.
25 num. Enimuerò, † quamuis ignoti hominis testamentum aliúdve in publicas Tabulas referre, nullis, an is sit, quē se diceret, agnoscentibus impunè Tabellioni ob ignorantiam sit, vt Petrum Ancharanum scribere dixi, eiusmodi negligentia reprehensione omnino non caret, ea quippe res damnosa esse ei, cuius nomen falsò prætenderetur,
26 potest. Satius † itaq; fore, ab huiusmodi scripturis Tabelliones abstinere, aut eos, quibus persona, quæ tale aliquid desideraret, nota esset, adduci iubere. Quem morem in citeriore Hispania, vnde mihi origo est,
27 scio vulgò obseruatum. Illud † superioribus commodè adijciemus, non modò sanitatis aut ægritudinis mentionem, quæ in Tabulis fieret, quia partes Tabellionis non sint, vti dictum est, tale quid in scripturam redigere, fide carituram, sed & ea referentibus, quæ alijs Tabulis publicis etiam à se confectis continerentur, non credi, quod & est receptum, d. Auth. si quis in aliquo. & ibi Deci. colum. 6. numero 31. & sequent. Sine vllo itaq; operæpretio in alijs Tabulis aliarum fieri mentionem: nullam ea re fidem factura, Tabulis illis non prolatis, præter-
28 quàm † in Principis Codicillis, aut quauis scriptura, quæ ab ipso proficisceretur. Nam Principi, propter summam eius potestatem, in alijs Tabulis aliarum mentionem facienti, fidem abrogare non licet, quod quosdam rectè putasse Philippus Decius scribit. d. Auth. si qui in aliquo. colum. fin. in fin. Hæc ad lasonis disputationem addere placitum est mihi, ex quibus abunde apparet, supra scriptam clausulam fidem nullam facere, nec inde mentis sanitatem pro-
29 bari. Id † tamen Angelum Aretinum in Tract. de testa. in verb. sanus. nō per omnia verum esse existimasse Philippus Decius refert. d. l. senium. numero octauo. Nam si non simpliciter Tabellio testatorem suæ esse mentis enunciasset, sed à se & testibus de multis varijsq; rebus interrogatum eum, conuenienter respondisse scripsisset, tunc
30 proculdubio fidem facturum. Quod † Bartoli sententiæ putat esse consequens, qui apud Iulium Paulum libro vndetrigesimo Digestor. l. conficiuntur. §. Codicilli. de iure codicill. credi Tabellioni debere ait, ad rustici testamentum plures quàm quinq; testes, adhibita diligentia reperiri non potuis-
31 se affirmanti. Sed † quia idem dicit, & cùm non adhibitæ diligentiæ fit mentio, licet illud tutius iudicet, sententiæ Bartoli quoq; cōsequens erit, simplicē Tabellionis enunciationem sequendam, suæ mentis testatorem fuisse asseuerantis. Sed hoc pluribus suprà confutatum est. Adde, Bartolum d. §. Codicilli. non dicere, Tabellionis verba fidem prorsus facere, sufficientem testiū numerū defuisse scribentis, sed tantisper eius dicto stari, dum contrarium non probaretur. Arg. l. cum de indebito. ff. de probat. In proposita verò à nobis quæstione, his nihil
32 opus esse. Nam † vnumquenque sanæ esse mentis præsumptum est, & aliud dicenti,

dicenti, vt est constitutũ, l. ne codicillos. C. de iur. codicil. probãdi onus incumbit: qua sententia vulgò vtimur. Angelo itaq; Aretino non assentior, nec deniq; dixero, ad leues præsumptiones excludendas, talem Tabellionis assueerationem valere, quod Philip. Decius d.l.seniũ.eod.nu. putauit. Nam sine ijs præsumptio, qua suæ quisq; mentis esse creditur, prꝙualeret, vtpote naturalis & legibus recepta.d.l. ne codicillos. Enimuerò† leuibus coniecturis furorem mentisve
33 alienationem probari, nusquã relatum est.
34 Nam† si ad suspicionem furoris amouendã, quæ ex sermonibus prudenti homini, ac sapienti minus congruentibus profecta esset, vt Herennius Modestinus lib. duodetrigesimo Digest.l. quidam in suo. de condic. insti. scribit, perspicuis rationibus est opus: tantundem dicendum erit in naturali præsumptione, qua suæ quisq; mentis esse cre-
35 ditur. d.l.ne codicillos. Nec† me mouet, si dicat aliquis, eius, q̃d ex accidenti sit, quàm naturæ, cùm inter se duo hæc pugnant, potiorẽ semper causam haberi, quod apud Domitium Vlpianum lib.26. Digest. l. qui habent. de tutel. Bartolus post Dynum adnotauit. Id enim acceptũ est, cùm naturam immutauit accidens, quasiq; extinxit, l.1.§. bestias. & ibi Docto. ff. de postul. aut certè inumbrauit. Nam pristinum statum restitui, non est ἀδύνατον. i. impossibile. §. pauonum. Inst. de rerum diuis. Cæterùm cùm in eo simus, vt accidens naturã, aut ex aduerso natura accidens, excluisse videatur, par erit vtriusq; causa, d.§. pauonum. aut certè natu-
36 ræ potior. Secundum† quod Bartolus l.fi. in fi. de bonor. possess. furi. non satis esse ait, ad probandum cuiusq; furorem, docere, quem aliquando furore agitatũ, nisi perdiu id est mensibus aliquot id morbi passus hoc amplius probetur, quasi sanitatẽ recepisse existimandus sit, qui minus diuturno furore distentus, pponeretur, tanto naturæ, quàm accidentis maior est vis, & secundum leges
37 præsumptio. Igitur† non rectè Decius d.l. senium.nu.9. opinatus est, qui in leuibus furoris coniecturis diluendis, assertionẽ Tabellionis ad confirmandam naturalem præsumptionem, qua suę quisq; mentis esse creditur, vtilem esse putauit, cùm ipsa per se naturæ præsumptio prꝙualeat, quippe quæ, vt est modò demonstratum, furoris, qui non
38 sit diuturnus, vincat probationem. Illud† quoq; assertionem Tabellionis facit ociosam, quòd plerunq; illa sumatur coniectura, secundum quam id, quod ageretur, valeat magis quàm pereat, quod cõmodissimum esse Iulianus lib. 4. & 30. Digest. l. quotiens. 2. de reb. dub. est author. & Domitius Vlpianus lib.6. & 30. l. cogi. in prin. ad Trebel. ac 5. & 40. probat. l. quotiens instipulatio. de verb. obli. est & hoc alibi sæpe adnotatũ. c. Abbate sane. & ibi glosa. de verb. signif.
39 Vnde† fit, vt summa sua vsus authoritate Princeps existimetur, ne id, de quo agitur, intercidat. Paul. Castr. cons. 280. col. 4. in facto. præsenti. & l. ex imperfecto. C. de testa. Alex. l. 2. C. de tes. mil. vers. iuxta prædicta. Fel. c. 1. col. 8. nu. 26. Augu. Ber. post. Dec. in c. quoniam Abb. col. 39. nu. 93. de off. deleg. Hipp. Mars. plene. Sin. 84. inci. princeps. Cùm alioqui, quod gestum est, iure ordinario valere velle videatur. Innoc. & Ioan. And. in c. dudum. de decimis. idem Io. And. c. innotuit. de elect. Bald. l. bonorum. C. qui admit. Doct. l. quanquam. & l. in testamento. C. de testa. mil. Hipp. d. Sing. 84. Quapropter eius furoris coniecturæ, quibus testatoris iudicium arguitur, quo magis causa testamenti in tuto sit, pro irritis haberi de-
40 bent. Nam† & singulari quodam iure in re dubia, pro testamento respõderi solet: quod Marcellus lib. 5. Digest. l. si pars. de in off. test. humanius putauit. Satis itaq; constat, defendi non posse sententiam existimantium, assertionem sequendam Tabellionis, testatorem sui fuisse iudicij, cùm Tabulas dictaret, scribentis. His explicitis superest vt, quæ pro CONtraria sententia dicebantur, refellamus. Et inprimis, quod ex aduerso dicebatur, totas Tabulas vna Tabellionis authoritate niti, atq; consistere, & idcirco vnam esse singulorum quæ ibi continerenur, fidẽ debere, consequens non est. Nam† si quid enunciandi figura scriptum proponatur, hoc non vsq; quaq; fidem facit, Bart. l. ex hac scriptura. ff. de donat. Bald. l. ex his. C. de test. mil. Anto. Butr. & Imol. c. cùm dilectus. de succes. ab intest. Anch. clement. 1.
42 de proba. idq; † in matrimonio, cuius causa iure constituto præcipua semper habita est, l.1. & ibi gl.2. in fi. vbi & Doct. ff. solut. matr. apud Alexandrum iij. Pontif. Max. Nicolaus Abbas & Felinus lib.2. epistolarum Decretalium adnotant. c. illud. per ill. tex. Abb. ibi. in nota. nu.2. Fel. ibi nu.3. & Philip. Decius Cons. 310. ex facto consultus idem respondit. Cùm itaq; simili loquendi figura in testamentis illa clausula concipiatur, qua testator sanæ esse mentis scribitur, Tabulis ea parte meritò fides nõ erit. Sed nec, quod de Apparitore dictum suprà est, quæstionem nostram onerat: ad quod tamen priusquam respondeo, referre libet, quid hac de re Bal-

dum putare Iason scribat, d.l. senium. nu.3.
43 in fi. Is inter Apparitorem & Tabellionē, qua suo vterq; officio fungitur, hoc interesse ait, quod illius perfidia leue, huius graue damnum adferre hominibus potest. Equidem, vt Baldi luculenti scriptoris plurimū authoritate mouear, hac in re assentire ei nō possum. Nam quin Apparitoris perfidia damnosa nobis esse valde possit, non ambi-
44 go. Sanè enim non leue damnum, eos facere existimandum est, qui appellandi beneficium, cuius maximus ac perneccssarius vsus est, ad iniquitatem iudicantium emendandam, & corrigendam imperitiam introductum, l.1. ff. de appell. amittit. Int quod dispendium improbitate Apparitoris ac mendacio deduci quis potest, si tribus edictis aut pro tribus vno euocatus falsō renuncietur, & iudicio per contumaciam non adfu-
46 isse credatur. Nam t ex peremptorio damnatum, qui contumax proponitur, si appellet, non audiri constitutum est, l. & post edictū. §. fi. ff. de iudic. l. ex consensu. §. fi. & ibi glos. Bart. & Imol. ff. de appell. non recip. Alex. l. properandum. §. sin autem reus. C. de iudic.
47 Eadem t pœna sequitur eum, qui, cùm per omnia ius dicenti cognitionē aggresso obtemperasset, pronunciaturo nō adfuit, suiq; præsentiam facere euocatus contempsit: Nā nec hunc appellare posse placuit, Alex. d. §. sin autem reus. & l. sæpe. col. 24. ff. de re iudic. etiam ab ea sententia, quæ in rem iudicatam non transit. Anto. de Butr. & Imol. in c. tenor. de re iud. & Ias. l. 1. §. si procurator. colu. 5. ff. si quis ius dic. non obtemp.
48 Item t contumax, vt Iulius Paulus lib. 2. Digest. scribit, l. 2. si quis in ius voc. non ier.
49 multa damnatur. Nam t pœnali iudicio suam tueri iurisdictionem, & cōtemptionem vindicare omnibus Magistratibus permitti, Domitius Vlpianus eodem lib. l. 1. & ibi Doct. si quis ius dicen. non obtemp. author
50 est. Potest t & Iudex contumaci iurisdictionem suā denegare, & alia fortè de re se adeuntem nō audire, quod Angelus Perusinus post Accursium lib. 4. Digest. l. sed & si per prætorem. §. sed & si dum. ex quib. cau. ma. apud Vlpianum notat, & Iason probat. l. ius iurandum. & ad pecunias. §. ait prætor. in 2.
51 not. ff. de iureiur. Quam t sententiam secundum Baldū idem Iason eo producit, d. §. ait prætor. & l. 1. §. fi. col. 4. ff. si quis iusdicendi. non obtemp. vt Magistratū, cui paritum nō sit, præcipiendi authoritatem habere putet, ne quis Iudicum ei, qui se ita contempsisset, ius dicat, quod Iudici Ecclesiastico expeditius est, qui non obtemperantibus iurisdictioni suæ sacris & hominū contentu interdicendi ius habet. Gl. in c. 1. de dolo. & contum. lib. 6. & c. constitutus. de senten. excō. eod. lib. Bal. l. 3. vers. nota. C. de procur. Fel. c. 1. col. 5. vers. vtrum. excōmunica. de iudic. qua censura id cōsequetur, vt, qui in ea causa sit, ab omni auditorio arceatur, q̄d Alexander iij. eius nominis Pontif. Max. lib. 2. Epistolarū Decretal. constituit. c. intelleximus.
52 de iudic. Potest t & contumacia pœna carceris coërceri, idq; Bartolo l. consentaneū. & ibi gl. C. quomodo & quādo. iud. & §. si verò etiam quidam. in Auth. de exhibi. reis.
53 post Accursium rectè videtur. Pignora t ob idem admissum capere despecto Iudici, & distrahere lex permittit, l. 1. §. ex hoc rescripto. vers. quid ergò. ff. de ven. inspic. ne cui ludibrio habuisse Magistratū, aut etiā con-
54 temptioni impune sit. Noua t & illa pœna Honorij iij. Cōstitutione c. grauem. de senten. excom. adhibita est, qua prædiorū suorum reditu, Magistratui nō obtemperantibus interdicitur, &, ne quis eorū agros colat, remve rusticam exerceat, præcipere ius est, quod Nicol. Abbas adnotauit. d. c. grauem. 2. not. de senten. excom. & est rectissimè constitutū, vt rerum suarū detrimento, eorum, qui iurisdictioni præsunt, dicto audientes esse discant, quod præ se ferre meritò vnusquisq; debet. Frustra quippe in Ciuitate leges esse, nisi eis Magistratus impe-
55 rio atq; authoritate pareatur. Et t quamuis causæ iactura contumax nō afficiatur: l. properandum. §. cùm autem. C. de iudi. l. & post edictū. ff. eod. glo. & Doct. l. contumacia. ff.
56 de re iudi. tamen, quia nisi t refusis expensis non auditur, Bald. l. sancimus. C. de iudic. non mediocre hac re damnum facit: sed nec perpetuum est, salua lite Magistratui nō obtemperari, Nam, vt cæteros casus prætereā,
57 beneficium, t quod feudum appellant, contumacia amitti placuit, q̄d in eo, qui in ius vocatus præfractè, iudicio se adfuturū, negauit, Andreas Isernas c. 1. col. 2. in fi. de mil.
58 vasal. qui contu. est. respondit. Adde, t iure Municipiorū, quo passim Italia vtitur, con-
59 tumaciā plerunq; pro cōfessione esse. Ipsæ t deniq; Theutonū leges, quibus in hoc audi torio præcipuè vtimur, contumacem id est eum, qui susceptum semel iudicium literis euocatus qualibet non curantia deseruisset, damno litis multant. Spec. Sax. lib. 2. Art. 9.
60 Quam t legum seueritatē atq; duritiā ad eos, qui nondum in ius venissent, quidam Gl. 2. vers. quærere vnus possit. d. Art. 9. pro-
61 ducere non dubitant. Quorum t opinio in foro socordia magis iudicantium, quàm

quàm legibus prævaluit. Nam lex d. Art. 9. quæ eos distringit, qui cœptum semel iudicium negligũt, ijs parcere potest videri, qui iure experiri nondum cœpissent. Nam in his quàm in illis maiorem esse Magistratus
62 despicatum constat. Adde, † vt ius Commune, quoad eius fieri potest, retineatur, quàm amplissimaq; illius potestas sit: Leges Municipiorum, quæ ei aduersantur, Ius item moribus introductum, interpretatione in angustum contrahi atq; concludi debere. Glos. 2. C. de noxalib. c. cum dilectus. & ibi.
63 Abb. de consuetudine. nu. 6. vt † contumax verò causa cadat, id, sicuti modò dicebamus, iure Quiritium vetitum est, l. & post edictũ. ff. de iudi. l. contumacia. de re iudic. quibus
64 † studium fuit, ita fori disciplinam tueri, & Magistratus authoritatem à contemptione vindicare, vt ne quis tamẽ lite quoquomodo neglecta rerum suarum, quibus de ageretur possessione exuatur. Multa prætereo, quæ Apparitoris perfidia, aliquem in ius à se vocatum mentientis, sustinere cogi possumus. Non enim propositum nobis esse, pœnas contumaciæ persequi: abundè tamẽ ex superioribus apparere potest, Apparitoris improbitatem pernicioſam hominibus
65 esse plurimum posse: quanq; † non nescio, vt Scæuola ait, semper veritati locum super
66 fore, l. Imperatores in fi. ff. de prob, & † contra Apparitoris assertionem ei, qui in ius vocatus diceretur, id factum inficianti, pro modo causæ & personæ dignitate, sæpe iurato: quandoq; nec iurato credi. c. cũ paratí. col. 3. nu. 12. de appell. Quid enim, si persona Apparitoris vilis sit? vt plerunq; esse solet: ex aduerso autẽ, qui in ius vocatus dicitur, dignitate præditus proponantur? Episcopus fortè, dubium non est, quin, abrogata Apparitori fide, in ius vocatum se neganti credatur. Quod Nicolaus Abbas lib. 2. Epistolarum Decretalium d. c. cum parati num. item 12. adnotauit. Quæ vt vera quidem
67 sint, quia † in personis infra dignitatem positis assertio Tabellionis vincit, eius fidem sequi oportere, non sine magna captione esse potest, & litiũ damno. Disquirenda itaq; alia nobis ratio est, quando hæc non placet,
68 videndumq;, quamobrem † Apparitoris dicto stetur: Tabellioni in suprà scripta spe-
69 cie abrogetur fides? & † arbitror idcirco id fieri, quod Apparitor finibus muneris sui non excedit, cùm à se aliquem in ius voca-
70 tum renunciat aliter, † atq; Tabellio, qui ad supremum alicuius iudicium adhibitus, qua ille animi atq; corporis valetudine sit, scribit, quæ mentio, eius, quod ageretur, fi-
71 nes transgreditur. Testamentum † enim quod fide publica exarare iubetur, nihil aliud esse Herennio Modestino authore l. 1. ff. qui testamen. fac. posſ. didici, quàm voluntatis nostræ iustam sententiam, de eo, quod quis post mortem suam fieri velit, igitur qua animi valetudine aut corporis, qui testamentum dictat, sit, id extra hoc, quo de agitur, esse constat. Meritò itaq; eius rei
72 authoritas Tabellioni non est, non † magis, quàm Apparitori eum, quem in ius vocasset, sapere aut desipere, valere aut nec valere similiter affirmanti, credere oportet, aut aliud quiddam, quod eius officio non
73 incumbat, dicenti. Quam † rationem sequuti Antonius Butrius & Nicolaus Abbas post veteres, non esse credendum Apparitori scribunt, d. c. cum parati. eum, quem in ius vocasset, non adfuturum iudicio præfractè respondisse asseueranti. Tantundem
74 † probant, cùm se pulsatum, aut alia qualibet affectum contumelia ab in ius vocato queritur, & vtrunq; rectè. Quia Apparitoris officium duabus rebus consumitur: vocatione in ius, & eius apud acta mentione. Abb. d. c. cum parati. nu. eod. Quapropter quæ extra hæc sunt, in his Apparitoris
75 persona priuati vice est. Illud † tacitum non relinquam, quod pro sententia, quam defendo, dictum est: cùm quidam, quali quis mente sit, sana an ægra, quia id sensibus corporis non percipiretur, ad testimonium negant pertinere: Iaſ. l. fœnium, nu. 4. C. qui testa. fac. pos. & nota. l. solam. C. de test. hoc e-
76 nim nequaq; verum esse. Nam † & quæ intellectu apprehendimus, non minus quàm, quæ extrinsecus apparent, & externis sensibus obiecta sunt, ad testimonij dictionem pertinere possunt. Si quidem & quæ animo
77 percipiuntur, & † hanc ipsam, de qua disputamus mentis valetudinem, testimonio probari inter omnes conuenit, l. quidam in fuo & ibi glo. & Doct. ff. de cõditi. Inst. l. ob quę vitia. de edil. edicta. l. is. § diuus vbi glos. & Doct. de tuto. & cura. dat. ab his. glo. & Do. l. ne codicil. C. de Codi. l. furiosũ. & ibi post Iaſ. Dec. nu. 28. & 29. q. teſ. fa. pos. glos. & Do. l. si cũ dotẽ. §. si mari. solu. matr. Pariſ. consil.
78 89. nu. 4. vol. 3. nisi quod, quæ † intellectu apprehendimus, in ijs causæ adiectione opus est, qua declaremus, vt nobis perceptum sit, quod affirmamus. Bar. l. qui teſt. ff. de teſ. Bald. l. solã. C. de teſt. Abb. c. cũ cauſ. de teſt. alioquin nullam testimonio fidem fore. Bar-
79 to. Bald. & Abb. ibi. Cũ † in re sensib. corporis subiecta, nuda aientis vox, de nihilo prę terea interogati fidem faciat. Bal. d. l. solam.

Nam interrogatum cauſam adijcere oportere conſtat, Idem Bal. d.l.ſolam. Nec ſine ſenſus mentione, quo id, de quo teſtimonij dictio eſt, percepiſſet, quo prætermiſſo, nullam eum fidem facturum, Innocentius c.cum cauſa.de teſtib.4.Ponti.Max.libro 2. Epiſtolarum Decretalium, & Bartolus lib. 12.Digeſt.l.1.nu.17.de rebus cred. adnotauerunt, quod & cæteri probant. Alex.& alij d.l.1.idem Alex.conſ.132.col.penul.volum. 5.Parùm itaq; rectè eos diſſerere, qui ſuprà ſcripto argumento vtuntur, nec vero, nec idoneo, nec denicq; noſtræ diſceptationi neceſſario. Cùm abundè ſuperiore diſputatione conſtiterit planumq; factum ſit, vulgarem illam clauſulam, qua quid de mentis integritate corporisq; inualetudine eorum, quorum ſuprema iudicia in Tabulas referuntur, initio ſcripturæ ſuæ Tabelliones præfari ſolent, nullius eſſe momenti: quod eſt à nobis in præſentia, & quotiens antehac talis quæſtio in Auditorium noſtrũ incidit, pro explorato atq; indubitato iure reſponſum, reiq; ita iudicatæ frequenter aſſenſum eſt, videmurq; & in cæteris cauſis attentiore auditione hoc conſequuti, vt perraro rebus à nobis iudicatis Princeps appellaretur. 80 Quod † Ioannis Domanouij Mednicẽſium Epiſcopi, & Stanislai Narcuſij collegarum meorum moderationi, reiq; forenſis peritiæ acceptum ferre licet, hominum optimorum atq; prudentiſſimorum nihil inconſultè aut temerè, nihil defunctoriè, nihil denicq; non perpenſo iudicio agentium, qui dum ſingula, quæ ad fori diſciplinã, quæq; ad rerum controuerſarum definitionem pertinere videbantur, ad inſtruendam q; bonia cæqui Iudicis religionem nihil prætermittentes, accuratè ſummaq; fide ad legum momenta exigunt, haud turpè rati, contrà quam Iudices ſtulti quidam ſolent, quę non liquerent, de ijs, rei melius cognoſcendæ gratia, iuriſq; ſanctius dicundi, ſæpius ampliando deliberare, quantum mos iudiciorum ferre, & litium perplexarum ſæpe atq; impeditarum difficultas poſtulare videbatur, huic quidem auditorio authoritatẽ maximam: ſibi nomen peperere ſempiternũ. 81 Quorum † exemplum vtinam ſequantur olim ij, quibus in more eſt prauo ac peruerſo, paucis horis lites quamplurimas, attentum & cunctabundum Iudicem deſiderantes, præcipiti feſtinatione auditas inconſulta temeritate definire, peſsima ac pernicioſa opinione ſcilicet imbutis, qui, non quàm ſcitè, ſed quàm citò pronuncient in laude ponũt, ad nominis q; ſui famam id falſò putant pertinere, ignari, præcipitantis conſilia ſua Iudicis factum improbatum legibus eſſe, vtpote litigatoribus damnoſum quorum vniuerſæ plerunq; fortunæ, ac ſpiritus ipſe de vna iudicantis litera pendent, eos perdituri 82 aut incolumes ſeruaturi. Sanè † iudicantium feſtinationem exoſas eſſe leges, affatim inde 83 patere. Quod, † quæ Iudex mox poſt acta cauſæ accepta pronunciaſſet, irrita eſſe, nec rei iudicatæ authoritatem habere, conſtitutum ſit, quod magnis authoribus, Domini de San.Gemi.c.ponderet.50.diſtincti. Bar. c.ſuper.quęſtionem.§.intentionis.col.4.de offi.deleg. Petr. Anch. conſi.188.viſis prius. pri. Paul. Caſt. conſ.248.viſis & ponderatis. nu.tertio.vol.2. Fel.c.eccleſia.S.Mariæ.nu. 14.de conſt. Marſ.rub.ff.de fideiu. nu.97.& l.ſtatuliber.nu.9.ff.de quæſ.& in ijs Bartolo, l.platam.in fi.C.de ſentẽ.& interloc.om.iudi.pertit.de ſentẽ.ex breuic.recit.et per.l.ex ſtipulatione.C.de ſent.& per l.fi.C.commi. vel epiſt.& er.c.tũ ex literis, cir.medi. de in integ.reſtit. ſcio placuiſſe, causã à Iudice cõmodè breui tẽporis ſpatio legi cognoſciq; 84 non poſſe arbitratis. Breue † temporis ſpatium, in propoſito quidã Dominic. de S.Gemini.d.c.põderet.& Marſ.de rub.de fideiu. nu.79.definiunt, quod eſt à ſolis exortu ad veſperum, aut certè negant ſententiam eius, Iudicis valere, qui tam citò pronunciaſſet, 85 tanquã † diei vnius curſus, vni cauſæ cognoſcendæ ſatis eſſe non poſsit. Idem fortaſsè & 86 in ampliore tempore reſponſuri. Nam † Bartolus d.l.prolatam & eius Iudicis ſententiam, qui intra paucos dies pronunciaſſet, nullius eſſe momenti ſcribit. Multos itaq; dies vnius cauſæ cognitioni tribui oportere, cõſequens eſt, non vnum duóſve. Quæ opinio eodem Bartolo l.is apud quem.nu.5.C.de eden.per l.hæc autem.ff.quib.ex cauſ.in poſ. eat.& l.ſed & in ſua.in pri.ff.de adqui.hære. authore, vſq; adeò inualuit, vt, lite etiam rectè ac ſapienter iudicata, non eo magis ſen- 87 tentia valere credatur, quaſi † fortuitò magis fatoq; quodam, cuius nulla in iure inſpectio l.2.ff.de conditi,& demonſt. eſt, quàm certo animi iudicio definita lis exiſtimetur. 88 Conuenienter † his quoſdam ſcribere Innocent.c.cũ contingat.ver.iuſtè.de offi.deleg. Bart.l.multũ.poſt medi.verſ.idẽ facit, ff.de condit.& demõſt.& l. hæc autẽ.§.1.ibi. conſtare liquereq; Prætori. ff. ex quib. cauſ. in in poſ.eat. Idẽ Bart. l.finita.§.Iul.col. 6.verſ. quæro vtrum iſta contumacia.ff.de dam.infect.& l.quæſitum.ff.de re iudi.Bald.c.cum ex officij.in fi.de præſumptio.Abb.c. quoniam contra.col.9.verſ.tertio nota ex gloſ. de probati.

de probati. Felí. latiſsimè. d. c. eccleſia S. Mariæ. d. nu. 14. vbi ſuo more plurima allegat. lego, Iudicem, qui litigatorem re quidem vera contumacem, quem ipſe tamen contumacem eſſe neſciat, contumaciæ damnat, nihil agere: quod rectiſsimè placuit. Nam & hoc caſu æque ac proximo, vt nõ malè pronunciatum ſit, fortuitu fatoq; quodam iudicatum conſtat, quæ temeritas, propter ius dicentis inſcitiam, ſententiam vitiare meritò debet. Quæ
89 in Iudicibus dicta ſunt, hæc quidam Iacob. Butrig. d. l. platam. Barb. d. §. intentionis. Marſ. d. rub. de fideiuſſo. nu. 81. ad Arbitros bellè produxerunt, non obſcura ſanè ratione. Arbitria enim, Iulio Paulo authore, l. 1. ff. de recep. qui arbit. recep. inſtar habere iudicior. Palàm eſt quapropter, quæ in Iudicibus dicerentur, in Arbitris obſeruari debere, conſequens eſt. Tantundem
90 inconſultore reſponſum didici, cuius repentinum reſponſum, nullum haberemomentum, quidam authores Anto. de Butri. c. ſi p debilitate. de offi. de legati. Alex. d. l. platam. Marſ. d. l. ſtatuliber. nu. 11. ſunt. Qua ratione & præceps Iudicum atq; Arbitrorũ ſententiæ dictio, ſuprà proximè reiecta eſt.

91 Generaliter enim præſumptum eſſe, longã rerum ſeriem, quam omnes fermè res controuerſæ, hinc ab actore, inde à reo ſecum ferre ſolent, breui temporis articulo cõprehendi animo non poſſe, diſcernive iudicio.

92 l. 2. C. de ſenten. ex breuic. recit. Denique vt vetus habet paræmia, feſtinatio nouerca iuſtitiæ eſt. Cardi. clement. paſtoralis. §. verũ in prin. de re iudi. Marſ. d. l. ſtatulibe. nu. 10.

93 Cui congruit illud, quod Euripidis Iocaſte in Phœniſsis:

Celeritas, ait, non iuſtè agit.
Tarda conſilia efficiunt multa ſapienter.

His ſatis perſtricta obiter, admonitaq; etiam illorum inſolentia ſit, qui pro meditatione temeritatem, pro ſacratiſsimarum legum ſententia imprudentiam ac ſtultitiam ſuam, malè ſartas tectasq; opiniones, aures ſibi vellicantibus natas, in iudicium adferunt, & in necem ſuorum Ciuium, non ſine magna famæ ſuæ, atq; exiſtimationis iactura, nigrum, vt ait ille, in candida vertunt.

PETRI ROYZII MAVREI ALCAGNICENSIS, REGII IVRECONSVLTI.

Deciſio Lituanica Tertia.

TITVLVS.

De conatu & inchoatis delictis.

SVMMARIVM.

1 *Obrepere conatus an pro eo habeatur, ac ſi obrepſiſſet, quæq; eius pœna ſit.*
2 *Suadens tabellioni ignaro, vt quid contra fidem veri ſcribat, obreptionis, non falſi tenetur.*
3 *Falſi crimen ſine dolo non committitur. & nu. ſeqq.*
4 *Bartol. ex facto conſulti in obreptione reſponſum.*
5 *Aliud Petri Ancharani in ſimili cauſa reſponſum.*
6 *Concluſio deciſionis initio propoſitæ.*
7 *Fallere aggreſſus an, vt deceptor, plectatur.*
8 *Medium cenſetur, quo iure extremum, cui magis accedit.*
9 *Sermo cum effectu non verbo tenus accipiendus eſt.*
10 *Conatus ius dicentis ſine exitu, impunitus eſt.*
11 *Verbum ſtatuerit rem perfectam ſignificat.*
12 *Item verbum obrepſerit.*
13 *Obreptio ſine effectu non punitur.*
14 *Lex efficientem non facientem punit.*
15 *Effectus non conatus, præmium meretur.*
16 *Præmium exulem capienti promiſſum, non debetur capienti, & ad Magiſtratum non perducenti.*
17 *Non videtur latronem inueniſſe, qui eum non exhibuit.*
18 *Qui accuſat, & rerum non peragit, nihil agit.*
19 *Reipub. ſalus pœnarum, & præmiorum conſtitutione continetur.*
20 *Argumentum à præmio ad pœnam.*
21 *Magiſtratus ad abſoluendum, quàm ad contemnandum promptior eſſe debet.*
22 *Ea ſemper coniectura ſequenda eſt, quæ pœnarum exemit.*
23 *Intereſt reipub plecti ſontes.*
24 *Præſtat nocẽtibus parcere, quàm innoxios pœnis afficere.*
25 *Ratio, quæ pro reo eſt prænalet.*
26 *Ingredi vetitus, ingrediens non delinquit, ſed ingreſſus.*
27 *Exportare quid prohibitus, antequam loci fines excedit, non incidit in pœnam.*

28 *Pœna*

28 *Pœna in contrahentes certas nuptias constituta, sponsalia contrahentes non tenet.*
29 *Mater, quæ per secundas nuptias à tutela liberorum excluditur, sponsalibus contractis non idem patitur.*
30 *Conatus appellare, non est pro appellatore habendus.*
31 *Executionem petisse non videtur, qui eam ad finem non perduxit.*
32 *Recusans iurisdictionem pro recusante non est habendus, antequam sit de recusatione pronunciatum.*
33 *Contra priuilegium quid faciens, quod effectu caruit, priuilegium non perdit.*
34 *Factum, manus aduersus Clericum leuantis, ad censuram Ecclesiasticam non pertinet.*
35 *Parans vestem supra pretium lege permissum, nec vtens, non punitur.*
36 *De immoderato mulierum Vilnensium in se ornandis luxu cohibendo.*
37 *Prudentissima Zaleuci lex de re vestiaria loci lata.*
38 *Pythagoræ apud Crotoniatas de eadem re disputatio, eiusq; vis.*
39 *De lege Oppia.*
40 *Causa cur mulieres ornatus studiosæ.*
41 *Mulierum genus cultus amans.*
42 *De Tarpeia virgine.*
43 *De Plebeia virgine Ephesina.*
44 *De Eriphyle.*
45 *Ornatus studium & defunctas mulieres sequi.*
46 *Cultus in mulieribus est impudicitiæ argumentum.*
47 *De Claudia virgine Vestali.*
48 *De Postuma virgine Vestali.*
49 *De Minutia virgine Vestali.*
50 *Modicus in muliere ornatus pudicitiæ argumentum est.*
51 *Aspasiæ Reginæ laus.*
52 *Traiani vxor laudatur.*
53 *Mulierum ornamentum quod.*
54 *De Lysandro.*
55 *Diui Petrus & Paulus nimium mulierum cultum damnant.*
56 *De eadem re.*
57 *De eadem re conclusio.*
58 *Conatus tam in Ciuilibus, quàm in Criminalibus impunitus est.*
59 *Qui pecuniam percussit, nec formauit, lege Cornelia non tenetur.*
60 *Dati veneni pœna non est, nisi inde, cui datum est, extinguatur.*
61 *Ad pœnam legis Municipalis infligendam, consumatum esse delictum oportet.*
62 *Ex consuetudine omnium Gentium, impunitus conatus est.*
63 *Cœpta pro consumatis haberi fictionis est.*
64 *Verba legis Municipalis verè, non fictè accipi debent.*
65 *Causa cur in Italia cœpti delicti, nulla est pœna.*
66 *Pro facto non est, quod factum non durat.*
67 *Fugiens & mox rediens, fugisse non videtur.*
68 *Qui emigrare iussus, emigrauit & mox regressus est, punitur.*
69 *Ciues Mœnia demoliri iussi demolientes ea, & alia postmodo extruentes paruisse non videntur.*
70 *Quod sine temporis præfinitione est, perpetuum intelligitur.*
71 *Iussus domum emere, eam emens & mox vendens, iussui non satis facit.*
72 *Vnde quis exulat, illac iter facere non prohibetur.*
73 *Qui se pacto in aliquam Ciuitatem non venturum promisit, eò venire, paucisq; diebus ibi morari, saluo pacto potest.*
74 *Ilico recessurus perinde habetur, ac si non venisset.*
75 *Contrà, mox reuersurus, pro præsente est. cum nu. seq.*
77 *Royzij & Stanislai Narcussij exemplum.*
78 *Magistratus, qui alioquin ob necessariam absentiam, mandare suam iurisdictionem alij potest, non diu absuturus eo beneficio non vtetur.*
79 *Tempus, quo se quis ad iter comparat, absentiæ adscribitur.*
80 *Ex contrario reuersus, dum se de via colligit, pro absente est.*
81 *Nihil interest, absit Iudex, an præsens iuridicundo vacare non possit.*
82 *Deiectus possessione non videtur, qui eam statim recuperauit, nec contrà possessionem adeptus, qui eam mox amisit.*
83 *Qui restituere possessionem iussus, restituit, & eandem consestim occupauit, obtemperasse iusdicenti non intelligitur.*
84 *Qui quod acquirit, mox perdit, nihil adquisisse videtur.*
85 *Medicus, qui ægrum ita bonæ valetudini restituit, vt ea non diu vtatur, pacta mercede carere debet.*
86 *Natus, & mox extinctus, pro non nato est, & contrà mortuus, & mox suscitatus, pro nõ mortuo habetur.*
87 *Lazaro Christi miraculo in vitam reuocato, matrimonij & hæreditatis ius saluum fuit.*
88 *Idem in sacerdotijs recuperandis responsum est.*
89 *Natus & mox extinctus, ac si diu superstes fuisset, quod ad successionem transmittendam attinet, habendus est.*
90 *In successione pueri, qui vt editus erat, in manibus obstetricis spirauit, Regi consulenti quid respondit author.*
91 *Quomodo Salomon vnigenitus matri, cui alium fuisse filium constat.*
92 *Qui mensibus aliquot domo ex causa necessaria abfuit, non abfuisse intelligitur.*
93 *Locus, vbi quis esse solet, inspicitur, non vbi casu est.*
94 *Idem in rebus respondendum placet.*
95 *Non vbi quid casu est, sed vnde abest, spectatur.*
96 *Royzij responsum, patria, in literis latinis, præceptores, & vbi primùm Iurisprudentiam addidicit.*
97 *In simili casu, cùm ex facto in Hetruria incidisset, similis Pauli Castrensis opinio.*
98 *Domicilium parentum, nascendi locus tribuat originem.*
99 *Natalium origo ex parentum domicilio, non ex fortuito nascendi loco constituitur.*
100 *Refellitur Bartolus.*
101 *Filius naturalem parentis origenem, non domicilium sequitur.*
102 *Vidua amissi mariti, domicilium retinet.*
103 *De consuetudine honorum suis ciuibus deferendorum.*
104 *Veteres Romani externam virtutem reueriti,*

peregrinis

peregrinis hominibus Rempublicam gerendam mandarunt.

105 M. Perpenna, homo peregrinus, Romæ Consul creatus.

106 Tarquinium Priscum peregrinum & ipsum Romani Regem sibi asciuerunt.

107 In sacerdotijs deferendis patria quoq; spectata.

108 Sublata originis differentia in sacerdotijs tribuendis.

109 Ancilla, quæ enixa in fuga est, eo loci, vnde abest, enixa intelligitur.

110 Iuris interpretatione, vbi quid esse soleret, non vbi sit, inspici.

111 Filius, secundum quosdam, parentum domicilium sequitur, non nascendi locum.

112 Felinus Ferrariensis Municeps, ob parentum domicilium, iudicatus est, cùm alibi natus esset.

113 Inter septem Græcas Ciuitates de Homeri patria certatum.

114 Royzius Michaëli Rabastenio iura municipij sui sibi asserenti facilè assensus.

115 In liberorum origine, quibusdã authoribus, non parentũ domicilium, sed nascendi locus spectatur.

116 Ciues origo, incolas domicilium facit.

117 Ne testatoris mens fraudetur, ancilla alio loco, quàm vbi verè peperit, peperisse fingitur.

118 Ancillæ legatæ factũ, legatario nocere non debet.

119 Lex natiuitate originem cuiq; quæri ait.

120 Quib⁹ casib⁹ patris familiãs destinatio spectetur.

121 Raphaël Comensis carpitur. cum nu. seq.

122 Quemadmodũ domicilium constituitur. & nu. seq.

123 Ad domicilij constitutionem animo & corpore opus est.

124 Incola Pomponio qui.

125 Pomponij definitio quemadmodum accipienda.

126 Interpretatio constitutionis Impp. Deocleti. & Maximia. AA.

127 Domicilium illatione fortunarum non quæritur nisi assidua in loco mora accedat. cum nu. 143.

128 Duobus locis æqualiter instructus, & æquè frequens vtrobiq; domicilium habet.

129 Domicilium electione cuiusq;, non fato aut fortuna aliquò venientis constituitur. & nu. seq.

131 Absq; proposito alicubi perpetuò manendi, domicilium non contrahitur.

132 Vnde quis quandoq; abeundi propositum habet, nulla temporis diuturnitate domicilium ibi fortitur. cum nu. 135.

133 Studiorum causa veniens decennio domicilium contrahit. cum nu. 136.

134 Idem animum perpetuò manendi statim declarans, domicilium statim contrahit.

137 Cuius qualis voluntas domicilij constituendi facto aliquo apparet, extra studiorum causa venientem, is ante decennium domicilium cõtrahit.

138 Maiore fortunarum suarum parte instructo, ante decennij cursum domicilium quæritur.

139 Larem constituere quemadmodum quis dicatur.

140 Marcelli de habendo domicilio definitio declaratur.

141 Raphaël Comensis coarguitur. cum nu. seqq.

144 Ad constituendũ domiciliũ eo loci, quo quis maiorem partem, fortunarũ suarũ mtulit, quã diu morari debeat, arbitrio iudicis relinquitur.

145 Vtrum sola possessionis emptio eo loci, quo se quis recepit, ad domicilij constitutionem sufficiat, alij aiunt. author negat.

147 Vnde rerum summam quis euehit, ibi domicilium desinere habere intelligitur.

148 Non vbi quid ad tempus est, sed vbi patrisfamiliãs destinatione esse conuenit, spectari debet. cum nu. seqq.

154 Vtrum interfit, destinatio nostra de eo sit, quod à nostra voluntate pendet: an etiam & legis.

155 Quæ legis præscripto continentur, nostra destinatione non mutantur.

156 Lex nostræ voluntati se quandoq; accommodat.

157 Quo quisq; loco contrahit, ibi iudicium suscipere compellitur.

158 Contrahens eo loci, vnde statim discessurus est, iudicium ibi suscipere non est cogendus.

159 Obiectio, qua superiora oppugnantur.

160 Obiectionis dissolutio.

161 Quò certũ mercium exoticarum genus importare quis prohibetur, eò importans, alio mox translaturus, nihil delinquit.

162 Proscriptus illo, vnde præscriptus est, hospicij causa, mox abiturus, sine metu magistratus diuertere potest.

163 Breuis in loco mora, nulla in iure inspectio est.

164 In furem, rem furtiuã ferentẽ, eo loci, quo quietis gratia diuertit, cessat omnis iurisdictio.

165 Furem quocunq; euntem pœna tenet.

166 Interest Reipub. delicta non esse impunita.

167 Quo quisq; tendit etiam in delictis, non vbi subsistat, spectandum.

168 Quãdiu domicilio absumus, peregrinari dicimur, & eò reuersi, peregrinari desinere.

169 Vnde quis abest animo redeundi, etiam si diu absit, abesse non intelligitur.

170 Franciscus Ripensis carpitur.

171 Qui in vtero est, quod ad eius commodum attinet, pro nato habendus est.

172 In originis causa puerperij dies, non conceptionis inspicitur.

173 Originis causa natura non lege constat.

174 Adsumptio originis, quæ non est, veritatem naturæ non permit.

175 Filius ciuitatem, vnde pater est, nõ domicilium sequitur.

176 Rerum natura mutari vlla legum authoritate non potest.

177 In originis definitione rẽ ad loci angustias arctare non oportet. cum nu. seqq.

178 Ex vico ortus Respub. cui vicus ille respondet, patria est.

179 Vergilio Andes, non Mantua natalis locus fuit.

180 Catullus in peninsula lacus Benaci non Veronæ natus est.

181 In origine filiorũ domiciliũ parentum nõ fortuitũ nascendi locum spectari, crebrior sententia est.

182 Decuma aut vectigal fœtus ibi editi, quò gregem latrones fugitans opilio compulit, antistiti aut domino loci, vnde grex abest debetur: non vbi fœtum edi fortè contigit.

183 Mercium, metu latronum aliquo inuectarum, nomine vectigal non penditur.

184 Idem in cæteris rebus, quas secum quis hostes pyratasve fugiens aliquò intulisset, respõsum est.

185 Inhumanum est in aliena calamitate emolumentum spectari.

186 Nauis nomine vi ventorum aliquò appulsæ, fisco nihil præstatur.

187 Qui arescentib⁹ per æstatem suis fluminib⁹, ad nostras molet rimas veniunt, immunes esse debẽt.

188 Pater causa famis filios suos vendere potest.

189 Vectigalis causa iure ciuili continetur.

190 Quotiens

190 *Quotiens vectigal à Principe non constituitur, illud fraudans nec naturaliter nec ciuiliter delinquit.*

191 *Furtum naturali atq; diuino iure prohibitum, ob famem admissum impunitum est.*

192 *Multum interest lucrum quæratur, an damnum videtur.*

193 *Quod vulgò dicitur, furtum ob famem permitti, parùm acutè dici. cum nu. seqq.*

194 *Famis tempore tam diuino quàm humano iure omnia sunt communia.*

195 *Socius re communi sine delicto vtitur.*

197 *Lex, quæ delictorum correctio est, delictum permittere non potest.*

198 *Hominem occidens iussu, potentioris mortem sibi, nisi obtemperet, cõminantis excusari ab homicidij pœna non debet. cum nu. 205. & 206.*

199 *Quod vulgò dicimus, vim vi repellere licere, extra personam vim inferentis, intelligi non debet.*

200 *Vim iniustam, etiam à Magistratu illatam, propulsare licet, iustam non licet, à quocunq; adhibeatur.*

201 *Proscripti, qui iure occiduntur, tueri se iure nõ possunt, & quare. cum nu. seqq.*

203 *Miles Centurioni, se castigare volenti, quoquomodo resistens notatur, vitem tenens, militiam mutat, consultò frangens, capite punitur, vt & manum inferens se castigati.*

204 *Nec seruus domino, nec filius patri, nec viro vxor, nec discipulus præceptori, alij ve alij ius castigandi habenti, se castiganti resistere debet, nisi modum excedant, & quare. nu. seq.*

207 *Vicinas ædes intercidens, ne ignis ad se perueniat, & funes alienæ nauis, vt suã expediat, præcidens eo nomine non tenetur, & quare. cum nu. 209.*

208 *Alienas merces suarum seruandarum causa in mare proijciens magistro nauis tenetur.*

209 *Non tantùm vim præsentem, sed imminentem etiam, propulsare licet.*

210 *Contra vim expediendæ suæ cuiq; salutis causa, ferrum nobis à legibus porrigitur, non vt innoxios violemus.*

211 *Inter rerum & personæ periculum multùm refert.*

212 *Quæ ita mala sunt, vt mala sint semper, nulla ex causa committere debemus.*

213 *Satius est Christianum hominem alieno scelere perire, quàm alij obtemperantem homini innoxio vitam eripere.*

214 *Non, qui corpus occidere possunt, metuẽdi sunt nobis, sed qui animam perdere.*

215 *Qui plagam vitans apprehensum hominem percussori pro clypeo obiecit, illo occiso, cædis nomine non tenetur, si qui obiectus est, omninò periturus erat. cum nu. 227.*

216 *Vtrum distinguamus, in cæde à potentiore imperata, qui occidi iussus est, periturus omninò fuerit, nec ne. cum nu. 218.*

217 *Item an in vicinas ædes diruente distinguamus, perituræ omninò fuerint, an non.*

219 *Inter casus hominis damnati & ædium perituram multùm interest. & nu. 228.*

221 *Qui necessarios damnatos, dedecoris domestici vitandi causa, veneno in carcere necant, parricidij tenentur.*

222 *Qui damnatum, dum ad supplicium ducitur, interficit, homicidij est reus.*

223 *In eum, qui in publicam custodiam venit, quicquam facere nemini priuato licet.*

224 *Proscriptus, cuius alioquin impunita cædes est, si captus sit, violari non potest.*

225 *Si ferrum, venenum, aut aliud, quo mors conficisci potest, in carcerem inferatur, præfectus carceris puniri debet.*

227 *Mors custodiæ tam, quam manu sibi ipsa consciscit, quàm quæ casu accidit, præfectum carceris onerat.*

229 *Qui hominem innoxium iussu potentioris, ne ipse occidatur, interficit, mitius punitur, non omninò pœnæ eximi debet.*

230 *Diuino iure atq; canonico hominem insontem suæ salutis expediendæ gratia occidere fas non est.*

231 *Iusto Principi, occidere hominẽ iubenti, obtemperandum est, & quando. cum nu. 235. & 239.*

232 *Princeps, cuius iustum imperium est, omnia ex bono & æquo agere præsumitur.*

233 *Princeps summus, ex rerum veritate, non ex fide actorum, iudicare debet.*

234 *Alij ius reddi iubere debẽt, summus verò Princeps ita aut ita reddi.*

236 *Principi hominem, causa non cognita, suspendere iubenti obsequendum est, & quare. cu nu seq.*

238 *Princeps, summus est omnium Magistratus, & lex quædam in terris viuens.*

240 *Semper veritati locus superesse debet.*

241 *Nemo vitæ retinendæ gratia adulterium committere debet.*

242 *Chuchalonis refellitur sententia, mulieri ob famem corporis sui copiam facere permittentis.*

243 *Necessitas legem non habet.*

244 *Quod licitum non est, necessitas facit licitum.*

245 *Baptismatis mysterium à solis sacerdotibus est tractandum.*

246 *Cùm sacerdos deest, baptisare infantem quilibet sine sexus differentia, & sanguinis, religionis item potest.*

247 *Nemo seipsum baptisare potest.*

248 *Mater, licet semper certa sit, filios tamen famis causa, vt pater, alienare non potest.*

249 *Patri filios, quos in potestate non habet, alienandi facultas non est.*

250 *Auus nepotes suæ potestati suppositos, famis causa distrahere non potest.*

251 *Patris appellatione auus, & filiorum nomine nepotes continentur.*

252 *Pater filios sacris initiatos alienare famis causa non potest.*

253 *Nulla est necessitas, quæ fami exæquetur.*

254 *Constitutum in causa famis, ad nullam aliam necessitatem est producendum.*

255 *Pater, vt se à Præside aut ab hoste redimat, vendere filium non potest.*

256 *Maritus ob famem dotem alienare potest, ex alia necessitate non potest.*

257 *De famis atrocitate.*

258 *Castilinates ab Hannibale obsessi lora, quæ in vinculorum vsum non habebant, & detractas scutis pelles, ob famam in cibum verterunt.*

259 *Spondiani milites, Hamilcaris obsessione eò redacti sunt, vt captiuorum seruorumq; corporibus vectitauerint, nec suis tandem pepercerint.*

260 *Memorantur Romani quidam, summa oppressi fame, ne id diu paterentur, in Tyberim se obuolutis capitibus abiecisse.*

261 *Caliguritani ob eandem necessitatem cæsas cum liberis*

liberis vxores in alimoniam suam conuerterunt.

262 Erisichthon fame exagitatus suis se ipse membris pauit.

263 Nulla est mors, Homero teste, quàm fame enectorum acerbior.

264 Famis necessitatem omni lege solutam esse, & quicquid quocunq; iure illicitum est, ob famem fieri licitum, malè Chuchalō existimauit, incōstansq; eius sententia ostenditur. cum nu. seqq.

266 Mater, ne filios causa famis distrahat, interpretatione magis, quàm verbis constitutionis excluditur. cum nu. 268. & 269.

267 Verbum, si quis, masculos & fœminas continet.

269 Constitutio naturali rationi repugnans, vt ius naturale minus ledatur, strictissimè debet intelligi.

270 Coarguitur Chuchalon inter mœchandi, & occidendi delicta, nihil interesse arbitratus.

271 Iure diuino quædam ita prohibentur, vt nunquam permissa sint, sicuti mœchari, quædam cōtrà, vt occidere & furari.

272 Hostis, capite damnatus, grassator, latro, quorūq; insidijs aut ferro appetiti sumus, iure occiduntur.

273 Præsbyter, sacra faciens adgressuram passus, adgressorem occidere iure potest, nec eo magis sacrificium perficere prohibetur.

274 Magistratus etiam summus, si quid non iure, moreq; Tyranni faciat, iure occiditur.

275 Qui in carcerē p iniuriam coniectꝰ est, & cæsis eustodibus, effractoq; carcere euadit, neq; cædis neq; carceris effracti reus est.

276 Effringere carcerem conatus, ob loci sanctitatem capite punitur.

277 Carcer facinorosos homines continendos, non ad innoxiorum iniuriam, repertus est.

278 Municipiorum legibus in proscriptos vitæ necisq; potestas est.

279 Furtum in rebus hostium & proscriptorum non committitur.

280 Vt ex aliqua causa mœchari liceat, nulla humana authoritate introduci potest.

281 Mulier proscripta occidi potest, adulterari non potest. cum nu. 282.

283 Regi steriles nuptias sortito, adiungendæ sibi cōcubinæ, liberorum tollendorum gratia, ius facere Papa non potest.

284 Vt quis corpus suum extra matrimonium alij misceat, & naturæ & Dei lex vetat.

285 Aduersus legem diuinam, Gentium aut Ciuium ius statuere nihil potest.

286 Quod dictum est, omnia tempore necessitatis esse communia, quomodo intelligendum. cum num. seqq. & nu. 291. & nu. seqq.

287 Summa necessitas quæ sit.

288 Qui de taberna lanionis vim repulsurus, cultrum arripuit, aut equum de alieno stabulō, vt inimici manus effugiat, fur non est, & quomodo id intelligendum.

290 Quod quis tempore necessitatis sustulit, id post necessitatis tempus, aut quod tanti sit, restituere domino debet.

292 Quod inopi superest, sine quo viuere non potest, id tempore necessitatis commune non fit. cum nu. 294. & 305.

293 Fontem in fundo habentem, agris suis sitientib⁹, ad vicinos aquā deriuare cogi, inhumanum est.

295 Qui alere alium tenetur, cùm tantum ei reliquū est, vt pluribus sufficere non possit, obligatione liberatur.

296 Pauperibus in diuites, vt se alant, nulla prodita est actio, solo iudicis officio præstando.

297 Præsentis famis causa, non futuræ, rem alienam auferre licet.

298 Præsens necessitas quæ dicatur.

299 Exercitus Cambysiani in Æthiopes mouentis fames, quò militem adegerit.

300 In bello iusto, causa necessitatis rem alienam auferre licet, in iusto non licet.

301 Quod inter duos socios commune est, & ambobus ad vitam tolerandam non sufficit, alter id totum sibi vindicare non potest, & quid in naufragio, tabulam ne alium alij extorquere liceat. cum nu. 303.

302 Præstat duos fame sine iniuria extingui, quàm p iniuriam vnum superstitem esse.

304 Quod nostrum est, sine facto nostro alterius fieri non potest.

306 Esurienti non licet vestem surripere, vt eius pretio cibum comparet, nec nudo cibum, vt ea vendito, vestem emat.

307 Vtrum pecus surripientem tam nuditatis, quàm famis necessitas excusset?

308 Pecoris appellatio tam gregem, quàm pecudem vnam significat.

309 Et si ambiguum est apud Theodorum pecoris appellatio gregem, an vnam magis animantem eo verbo significari, item decem oues gregem constituunt.

310 Non in omni pecude surrepta nuditatis & famis causa excusatur contra Ioannem Anagninum.

311 In quarundam pecudum furto neq; famis neq; nuditatis excusatio prætendi potest, præterquam in Scytæ persona, cui nationi omne fermè quadrupedum genus in cibo est.

312 Et quomodo id intelligendum.

313 Pecuniā surripiens an excusari tam famis, quàm nuditatis prætextu possit.

314 Qui pecuniam habet, is omnia, quæ habere vult, habet.

315 Pecunia, tanquam omnia regens, regina appellata est Horatio.

316 Baldus pecuniam vitam hominis appellat.

317 Hesiodus in Ergis pecuniam miserorum hominū animam esse scribit.

318 Metus amittendarum omnium fortunarum metui mortis exequatur.

319 Non minus futuræ, quàm præsentis famis, causa, idq; intra modum, excusat, cùm, nisi futuræ fami consulatur, pereundum homini sit.

320 Quæ sint ius dicētis partes in furtis, famis aut nuditatis causa factis, iudicandis. cum nu. seqq.

321 Non minus criminis est habenti tollere, quàm, cū abundamus, indigentibus non impartiri.

322 Eorum, quæ supra victus nostri necessitatem habemus, iniusti possessores sumus.

323 Qui alienam inopiam, cùm possint, non subleuant, magis peccant, quàm qui necessitate victi aliena surripiunt.

324 Reprehenditur latrunculatorum sæuitia.

325 In rerum sacrarum emptione conatus etiam punitur.

327 Cognitiitem & celati, & hoc in quibus personis procedat, & quando variantibus Bartolo & Baldo, & eorum assectis. cum 4. nu. seq. & nu. 336. & seq.

332 *Principes liberi Cæsari exæquantur, & idcirco in Cæsare dicta in illis habent locum, & nu.335.*
333 *Reges Hispaniarum Cæsari suos fasces non submittunt.*
334 *Nec Poloniæ reges Cæsarem agnoscunt.*
338 *Vt patri & patriæ nasci dicimur, ita & amitti.*
339 *Parentibúsve magis, an patriæ parendum, cum multis nu.seqq.*
340 *Argumentum ab ordine verborum valet.*
341 *Magnitudo supplicij magnitudinem delicti arguit.*
342 *Qua pœna diuini numinis violatores plectabantur, eam in parricidas olim constituit antiqtas.*
343 *Cullei pœna ex Cicerone.*
344 *Cullei pœna ex Iurisconsultis.*
345 *Parricida ostento ac monstro similis.*
346 *Exules, quorum deterior conditio est, hostium habentur numero.*
347 *Pœna in hostes patriæ iudicatos olim vsurpata,*
348 *Pœna verberum aut virgarum vsq; ab necem, non est in vsu.*
349 *Quæ pœna hostium & transfugarum.*
350 *Ob atrocitatem delicti in cadauera sensu carentia vindicatur. & nu.352.*
351 *Regulariter pœna morte extinguitur.*
353 *In violatoribus parentum puniendis leges transgredi licet, quod non nisi ex magna causa permittitur.*
354 *In clericũ parricidã quomodo animaduertatur.*
355 *Patrocinari parentibus contrà patriam licet.*
356 *Natura persona filij, & patris persona eadem estimatur, & quæ inde fluunt. num. seqq. vsq; ad num.374.*
357 *Vox, voluntas & terror filij, vox patris voluntas & terror est.*
358 *Parentes in persona filiorum, quàm in se, magis terrentur.*
359 *Quæstores rerum capitalium prius de filio, quàm de patre quæstionem habere solent.*
360 *Cautio Caroli secundi ad veritatem eruendam.*
361 *Exemplum memorabile rustici Lituani.*
362 *Filius ieiunans patrem ieiunio soluit.*
363 *Factum filij patris factum videtur. & nu.seq.*
365 *Patris & filij nuptiæ pro vnis habentur.*
366 *Testamentum patris & filij pro vno testamento est.*
367 *Pater non videtur liber à custodia dimissus, si filium obsidem reliquit.*
368 *Habitatio patris prodest filio. & contrà.*
369 *Opes patris opes filij putantur. cum nu.seqq. vsq; ad nu.378.*
373 *Filij post mortem patris non hæreditatem accipere videntur, sed liberam bonorum administrationem.*
374 *Possessio feudi mortuo patre in filium continuatur.*
375 *Pater in filij potentioris personam actiones suas transferens ius crediti non admittit.*
376 *Alienare prohibitus, in filium alienare potest.*
377 *Quod pater possidet & habet, filius possidere & habere intelligitur.*
378 *Filius de domo paterna in ius vocari non potest.*
379 *Parentum causa, quàm patriæ, antiquior est.*
380 *Patriæ, quàm parentibus, magis esse parendum, inter omnes conuenit.*
381 *Quando ex æquo patriæ & parentibus, quando item his magis, quàm illi, seruiendum est. & contrà.*
382 *Satius est, patris & patriæ desertores nos esse, quàm iniuriæ patronos.*
383 *Publica præferri priuatis, æquum est.*
384 *Argumentum ab ordine verborum non semper valet.*
385 *Parentes, qui ad patriam delendam venerunt, nõ sunt lugendi.*
386 *Liberi parentes patriæ arma inferentes iustè interficiunt, & præmium consequuntur.*
387 *Non solum nobis nati sumus, sed ortus nostri partem sibi patria vendicat, partem parentes, partem amici.*
388 *Non semper grauitatem delicti arguit grauitas pœnæ.*
389 *Ex causa pœna maior, quàm delicti qualitas postulat, irrogatur.*
390 *Durius punitur, qui vxorem occidit, quàm qui matrem, & quare.*
391 *Nimium multis grassantibus, exemplo opus est.*
392 *Delicta, quæ frequentius admittuntur, durius puniri debent.*
393 *In Polonia & Lituania furta leuiora cur laqueo vindicentur, & nu.395.*
394 *Occasio delinquendi maior auget pœnam.*
396 *Vnius pœna est multorum metus.*
397 *Natura criminis, non pœna, spectatur.*
398 *Mentiri, quàm fornicari, maius est crimen. & quare.*
399 *Magnitudo delicti ex Dei offensa maiore aut minore iudicatur.*
400 *Incesti crimen, licet adulterio grauius sit, leuius tamen plectitur.*
401 *Dolo carens ordinaria pœna non punitur.*
402 *Qui hominem absq; dolo occidit, capite non plectitur.*
403 *Qui dolo malo caret, quandoq; ob exemplum punitur. & nu.seq.*
405 *Cullei pœna antiquata, quæ eius loco constituta sit.*
406 *Consuetudo authoritate legi par est.*
407 *Magistratus in iure dicundo non minus consuetudines, quàm leges seruare debent.*
408 *Nemo imperare sibi, aut se prohibere potest.*
409 *Eundem sibi imperare aut parere, deridiculum est, & naturæ repugnans.*
410 *Filius familiâs prætor patrem suspectam hæreditatem adire cogit.*
411 *Filius familiâs præturam iniens vinculo patriæ potestatis soluitur.*
412 *Filius familiâs, quod ad ius publicum spectat, non sequitur ius patriæ potestatis.*
413 *Pater & filius quo iure eadem persona intelligantur.*
414 *Non semper, quod antiquius est, dignius est.*
415 *Dei religio charitate parentũ in liberos antiqor.*
416 *Patrem patriæ, aut contrà, præferens, cùm non debet, qua pœna plectatur.*
417 *Gratificari licet, etiam cum omnia paria nõ sunt.*
418 *Quod alieno iure nobis competit, quàm quod proprio, infirmius est.*
419 *Filius patrem exulem, lege municipali exulum cædem permittente, iurène occidat.*
420 *Cuius famæ, multò magis vitæ, parcendum est.*
421 *Bartolus refellitur. & nu.seq.*
423 *Liberto & filio semper honesta & sancta persona patris & patroni videri debet. & nu.seq.*
425 *Parentes iure diuino honorandi sunt.*
426 *Qui patrem verberat, filius esse definit credi.*

427 *Receptantis*

427 Receptantis latrones grauissimũ flagitium est, nisi cognatum quis aut ad finem receptet.
428 Idem in eo responsum, qui cognatum consilia aduersus Rempub. agitantem non prodidit.
429 Militi suorum gratia extra castra vagato parcitur.
430 Romani castrorum disciplinam omnium necessitudinum charitate antiquiorem duxerunt.
431 Filius patrem exulem alere tenetur.
432 Denegare alimenta, necare est.
433 Fratrem exulem occidere non licet.
434 Pater nuptias contrahens, vt filium metu liberet, inuitus contrahere censetur.
435 Declaratur l. minimè. ff. de religiosis. & nu. 438. & 441. & 442. & nu. 445.
436 Fugientem cædere ius non est, & hoc quomodo intelligatur. cum duob. nu. seqq.
439 Impune occiditur adgressor, ga legum interpretatione à se interfectus intelligitur. & nu. seq.
441 Qui ob admissum suum plectitur, non executoris, sed legis manu plecti videtur.
442 Filio patrem aut patri filium patriæ arma inferentem occidenti parcitur & præmium datur.
443 Filio delinquenti à patre iudici oblato ignoscitur. & contrà, & quare. nu. seq.
445 Quicquid aduersus diuinum ius fit, humanæ etiam legis permissu, delictum est, & multis nu. seqq. vsq; ad nu. 467.
448 Neq; pater filiam in adulterio deprehensam neq; maritus vxorem, aut vilem adulterum occidere iure potest.
449 Furem occidere rerum seruandarum causa, aut debitorem fugientem non licet. cum nu. seq.
451 Exulem occidens peccat.
452 Refellitur communis opinio.
453 Omnis cædes, quæ legis municipalis permissu à priuato fit, damnatur.
454 Licet exulis cædes toleretur, laude tamen caret, imò ignominiam irrogat, cum duob. nu. seqq.
457 Baldi distinctio refertur, & confutatur. & nu. seq. & 478.
459 Iudæi libello repudij sine delicto vti nõ potuerũt.
460 Qui sine Iudicis authoritate se vindicat, peccat. & an interfit, ex odio id faciat, nec ne. nu. seq.
462 Nõ quicquid permittitur, approbatur, nec quicquid improbatur, punitur, cum 3. nu. seqq.
466 Multa fieri non debent, quæ tamen facta tenent.
467 Cædes quocunq; iure permissa, nisi diuino iure sit comprobata, peccato non vacat.
468 De iure diuino dictum, in naturali & pontificio est accipiendum, & quare.
469 Patris exulis cædes duplex continet flagitium.
470 Iure diuino quis, dũ suã salutẽ tuetur, hominẽ iure occidit, contra Accursium, vsq; ad nu. 477.
471 Cædes, quæ ad defensionem fit, iure pontificio nullam notam irrogat.
472 Quod fit ex charitate, iuri diuino congruit.
473 Qui vim illatam non propulsat, & ita occiditur, ac si suis manibus esset occisus, haberi debet.
474 Sacrificans, si adgressorem suum occidat, repetere sacrum potest.
475 Adgressorem occidentis factum iustius est, quàm Magistratus hominem ex lege vita priuantis, & quare.
476 Quibus casibus lege pontificia quis notetur.
477 Concluditur contra Accursium & Baldum. cum nu. seq.
479 Qui legis permissu exulem occidit, non excusatur, quasi legis minister.
480 Hostes Vlpiano & Pomponio qui.
481 Bartoli & Baldi argumentum confutatur.
482 Item Baldi. & nu. seq.
484 Hostem interficere, qui miles non est, non potest, nec cum eo pugnare.
485 Sacramentum militare, iurisconsultorum tempore vsurpatum, hodie non est in vsu.
486 Exulem occidere, humana lege licet, diuina non licet.
487 Filius, qui in necem parẽtis venenum cõparauit, licet nec dedit, nec dare potuit, lege Pompeia coërcetur.
488 Qui Iudicem pecunia corrumpere tentauit, licet nec corruperit, corrupti Iudicis tenetur, siue in bona, siue in mala causa id fiat.
489 Seruo suadens, vt domino furtum faciat, licet non persuasit, corrupti serui tenetur.
490 Quod in filijfamiliãs personæ comprobatum est, & quare. cum nu. seq.
492 Aduersus nouum ius obtinentem, licet nõ usum, idem ius vsurpare aduersarius potest.
493 Ius nouum obtinens, renunciando efficere nõ potest, vt aduersarius eo aduersus se non vtatur.
494 Pax minis rescinditur.
495 Nudæ minæ impunitæ sunt.
496 Qui manus aduersus aliquem quasi percussurus, leuauit, licet nõ percusserit, iniuriarũ tenetur.
497 Si armatus manu aduersus aliquem leuans occidatur, capitale non est.
498 Gloriatio Hippol. Marsilij, ob cõstitutionẽ alijs ignoratam, à se repertam, coarguitur. cũ nu. seq.
499 Pœnam ibi esse, sanctum est, vbi & noxa sit.
500 Percussorem percutiendi consilium non facit, vt nec calumniandi, calumniatorem, nec præuaricandi, præuaricatorẽ, nec fugiendi fugitiuum, nec cæteras similes appellationes sine facto intelligi. cum nu. 353. & nu. 354. & nu. 358. cum nu. 512. & seq.
501 Calumniatoris, præuaricatoris, ac fugitiui nomina, cæteraq;, quæ crimẽ demonstrant, vno actu quæruntur.
502 Excipiuntur Abigei, Plagiarij & Errones, quid item ij sint. cum nu. seq.
505 Itẽ aleator est, qui sæpius alea lusit, nõ qui semel.
506 Quædã delicta, nõ tam facto, quàm numero tẽporis definiuntur, vt emansoris & desertoris, & quid ij sint.
507 Vt in seruis fugitiuis, quàm Erro: ita in militib⁹, desertor, quàm emansor, duri⁹ punitur. cum nu. seq.
508 Erro & fugitiuus quid Labeoni, quid item Vlpiano aliisq;. cum nu. seq.
511 Transfuga quid, quæq; in eum pœna legib. constituta sit.
512 Nominũ, quæ delicta demonstrant, licet omnia cum facto intelligantur varia definitio est.
513 Percussor quis antè, quàm percutiat, & dos ante cõtractas nuptias, & posthum⁹, viuo patre natus, per prolepsim dici possint, & similia. cum nu. seq.
516 Percussoris appellatione per anticipationem esse vsos bonos authores.
517 Percussor quibusdã is est, nõ qui quandoq; percussit, sed qui percutere cõsueuit. Cleric⁹ percutere adsuetus exautorari, ordineq; moueri debet.
518 Percussor quibusdã nõ est, q percutere cõsueuit, nisi hoc amplius leui causa irritatus id faciat.
519 Noua interpretatio Gordianæ cõstitutionis. cum nu. seq

520 *Si hominis famæ, multò magis vitæ, parcendum est.*

521 *In expẽdendis minis multũ interest, à cuius persona procedant.*

522 *Adgressor, adsuetus percutere, cum telo ad quẽ veniens, inter vim cum moderamine inculpatæ tutelæ repellendam iure occiditur.*

523 *Qui modum excedens in se defendendo hominem occidit, mitius punitur.*

524 *Author quid consultus Nicolao Radiuilo duci, responderit, in illa specie, cùm quidam adgressorem fugientem interemissent.*

525 *Difficillimum est, iustum dolorem temperare.*

526 *Hippolytus Marsilius diligens, sed parùm acutus author.*

527 *In sollicitantibus alienas nuptias atq; interpellãtibus conatus extra ordinem punitur.*

528 *Interpellantis mulierem aut puellam, aliúdve impudicitiæ causa facientis, pœna tam perfecto, quàm imperfecto flagitio.*

529 *Conatus pecuniam, ut negotium cui faciat, accipientis non est impunitus.*

530 *Qui operas suas, vt cum bestijs depugnet, locauit siue depugnauerit, siue non, notatur.*

531 *Item in Schenobaticam facientibus dicendum.*

532 *Schenobates, vt cum bestijs depugnãs, loco mercedis aliquid absq; pactione accipiens, similiter notatur.*

533 *Qui nullas pactus vsuras, ex post facto vltrò quid oblatum à debitore recepit, Baldo authore, fœnoris crimen contrahit.*

534 *Accipiens item ex post facto pro re sacra pecuniã vltrò oblatam, Paul. Castr. authore, crimen simoniæ contrahit.* 535 *Royziꝰ vtrunq; refellit.*

536 *Royzy in simili specie Ludouico Decio consulenti responsum.*

537 *Simoniæ crimen humano, fœnoris verò diuino iure descendit.*

538 *Quæ pro re sacra vltrò offeruntur, Gregorij constitutione, accipi sine delicto possunt.*

539 *Operarum locatio cum bestijs depugnatori, mercedis item receptio quare infamet.*

540 *Qui operas suas locat in ferarum venationẽ beluaúe, que regioni nocet, expugnationẽ, aliúdue publicè priuatim ve vtile, non notatur.*

541 *Delictum in vno territorio inchoatum, in alio perfectum, in vtroq; ne, an in altero tantùm loco puniatur. cum nu. seq.*

542 *Homine in vna regione vincto, in alia despoliato, Baldo authore, delictum primo loco pfectũ est.*

543 *Nihil multum à specie seruientium differunt, quibus non datur facultas recedendi.*

544 *Puella vno loco rapta, alio constuprata, Baldo authore, cognitio ad vtriusq; territorij iudicem pertinet, & quomodo. cum nu. 391.*

545 *Item in cæde, telo ex alio territorio in aliud misso, facta, delictum enim vtrobiq; vindicatur.*

546 *Discutiũtur superiora, & Baldi opinio refellitur*

547 *Qua latent & ignorãtur, eorũ possessio nulla est.*

548 *Quæstio, de puella a uno loco capta, alio loco stuprũ passa, discutitur contra Baldum. cum nu. seqq.*

549 *Qui frumentũ, aut aliud vsus sui gratia euexit, quod alieni non licuit, si mutato consilio vendidit, pœnam non patitur.*
Ad cuiusq; magistratꝰ coërcitionẽ id tantùm pertinet, quod intra eius territoriũ ppetratum est.

550 *Qui extra cœmeteriũ est, eum q intra est, ueste apprehensa per vim trahens, aduersus locum sacrum facere videtur.*

551 *Item qui ex loco sacro, iacto telo, hominem in profano loco sauciauit, sacri loci immunitatem non habet.*
Vbi homo percussus est, delictum perpetrari, iacto vndecunq; telo dubium non est.

552 *Fur nocturnus scrinium furripiens, pecuniæ lucri faciendæ causa, repertis ibi pro pecunia literis in necem principis scriptis, furti ne teneatur. cum nu. seq.*

553 *De Gnei Flauij facto, qui librum actionum Appio Claudio surreptum populo Romano tradidit.*

554 *In furtis non animus furis, sed rei qualitas spectatur. cum nu. seq. & nu. 415.*

555 *Furtum non fit, nisi sit cui fiat.*

556 *Ancharani & Felini opinio carpitur. cũ nu. seq.*
Nemo de sua perfidia aut improbitate actionem consequi debet.

557 *Qui in leges commisit, legum inuocans auxiliũ non auditur.*

558 *Illicitè quæsita in nostris bonis non sunt.*

559 *Fur, re furtiua furto amissa, in posteriorem furẽ actionem non habet, & quare. cum nu. seqq.*

560 *Furtum nisi cum rei magnæ est, non est graue delictum, ideoq; conatum in eo puniri non debere.*

561 *In proxima specie, an furtum scrinij factum sit, tractatur. cum nu. seq.*

562 *Qui saccum pecuniam habentem sustulit, & saeci fur est.*

563 *Sola rei alienæ contrectatio, sine interuertendæ eius proposito furem non facit.*

564 *Vbi principale nullum est, ibi accessorium esse, per rerum naturam intelligi non potest.*

565 *Cùm rei principalis furtũ nõ fit, ut in Gnei Flauij facto accidit, nec eius, quod accederet, furtum fieri.*

566 *Infames ab honoribus arceri debent.*

567 *In suprà scripta specie scrinij surrepti, præmium si quod mita aduersus Rempub. consilia prodentibus propositum est, non debetur.*

568 *Præmium exulem capienti ex publico debitũ, latrunculator furto obnoxium cõprehendens, nesciens eum exulare, accipere non debet.*

569 *Propositum cuiusq; ac consilium præmium meretur, non fortuna & inopinatus euentus.*

570 *In grauibus atrocibusq; delictis conatꝰ punitur, in ijs, quæ huiusmodi nõ sunt, impunitus est. cũ num. 573.*

571 *In magistratum, aut qualibet potestate præditũ, vim nuptijs adferre molitum sacris constitutionibus grauißimè animaduersum est.*

572 *Vis matrimonio vitium adfert, & inuitæ nuptiæ nullæ sunt.*

573 *Distinctio inter atrox & nec atrox delictũ in ppetratis quoq; flagitijs ualuit, ut ei, cuius qs potestati subiectꝰ est, in atrocioribꝰ sine metu pœnæ nõ pareatur, in leuioribus pareatur. cũ nu. seq.*

575 *Quatuor sunt genera delictorum, quædam leuia, quædam grauia, alia grauiora, alia grauißima. & singulorum definitiones. cum nu. seq.*

577 *Ex modo pœnæ, magnitudo delicti deprehendi solet.*

578 *Crimen obreptionis publicum est, & cui comparetur, quæq; eius pœna sit.*

579 *In falsi testimonij dictione conatus sine effectu punitur.*

580 *Obreptionis crimẽ multorũ continet offensionẽ.*

581 *Illud*

581 *Illud est maius delictum, quo admisso maior Dei offensio contrahitur.*

582 *Seuerius plectitur, quod sæpe: remissius, quod rarò peccatur.*

583 *Vulgus Lituanorum pronum est ad obreptionis & falsi consilia.*

584 *Conatus variè punitur.*

585 *In conatu interest, verbo quis ad delictum adgressus proponatur, an facto facto: item remotiore, an propinquiore. cum nu. seq.*

586 *Puellæ inuitæ osculum ferens stuprine pœna teneatur.*

587 *Quid item eam humi prostrans, vim eius pudicitiæ illaturus.*

588 *Cùm certa pœna in quid conatos legibus constituta est, eam sequi Iudex debet, cùm nulla est, arbitrari quam irroget, debet.*

589 *Iudex in arbitrando, licet ad vtramuis partem inclinare possit, ad mitiorem tamen pœnam procliuior esse debet.*

590 *Iudex, qui in arbitrarijs modum prætergressus, reum grauiter lædit, impune ferre non solet.*

591 *Ius dicenti licet ex causa pœnam legibus præscriptam in condemnando non sequi, quandoq; graniore, sæpe mitiore instricta.*

592 *Cùm furtum rei etiam modicæ lege Municipali suspendio punitur, potest Magistratus mitiore pœna electa, capiti furis parcere.*

593 *Qui principis sigillum adulterauit, eius facies stigmate aliquo, aut charactere notari debet.*

594 *Legum pœnæ interpretatione molliendæ sunt, non exasperandæ.*

595 *Hominis facies, quæ est ad cœlestis pulchritudinis imaginem figurata, notis deformari non debet.*

596 *Nullum tam graue flagitium perpetrari potest, ob quod naso auriculisve amputatis, aut effossis oculis, aliòve quoquomodo facies hominis fœdari debeat.*

597 *Aduersus quod negat Angelus lege Municipali statui quicquam posse.*

598 *Cùm in eodem articulo aliud constitutionibus Pontificum, aliud Imperatorum cautum est, proprium in suo quodq; foro ius seruari debet.*

599 *Publicè interest, malis hominibus purgari Prouinciam.*

TRACTABATVR, AN perinde † puniri debeat, qui id egit, vt falsum instrumentum ab ignaro fraudis Tabellione scriberetur, ac si scriptum fuisset? quæue pœna hunc conatum sequi debeat? & † initio, ne diuersas delinquendi species confundamus, admonendi sumus, hoc admissum ad obreptionis, non ad falsi causam pertinere. Nam, nisi falsum instrumentum scribat Tabellio, falsi instrumenti scribendi author ei esse, qui id suasit, intelligi non potest Arg. l. si is qui. §. si tu Titium. ff. de furt. Falsum † autem instrumentum eum non scribere, qui dolo vacat, palàm est l. nec exemplum, & ibi Docto. C. de falso. Et † ita Bartolum, cùm ex facto incidisset, respondisse l. si quis obrepserit. num. 2. ff. de fals. & Cons. 169. Tudertinus. Ang. de malef. super verb. falsario. §. quærit. Bartol. Alexan. con. 73. libro 1. Ioan. de Ana. c. licet. verſ. in gloſ. ibi. col. 1. in fi. de crimi. falso. reperi in eo, qui falsam schedam Tabellioni perscriptam dedit, quam ille per imprudentiam in acta retulit. Scripsit enim, quia falsum à Tabellione nullum erat commissum, vt qui dolo nõ esset versatus, nec eum qui schedam porrexisset, falsum vti committeretur, conatum posse videri. d. §. si tu Titium. Extat † quoq; Petri Ancharani c. quanto. de his quæ fi. à præla. sine consen. capi. Ioan de Ana. d. c. licet. col. 2. cir. med. verſ. in eadem gloſſa. c. quanto. nõ absimilis sententia in illa specie, cùm quidam eius, quo cum societatem coierat, fraudandi causa, ignotum hominem ad acta produxisset, qui absentis socij nomen mentitus, societati renunciauit. Ait enim: vt instrumentum renunciationis ob bonam fidem Tabellionis falsum dici non d. l. nec exemplum. potest, ita nec falsum scribi, curatum ab eo intelligi, qui ignotum hominem produxisset. Quod Ioannes Anagninus libro 5. Epistolarum Decretalium d. c. licet. col. 2. verſ. in eadem glo. de crim. falſ. probat. Tantundem † in proposito erit respondendum, vt intendi falsi crimen ei non possit, qui id egit, vt instrumentum contra fidem veritatis, à credulo atq; imprudente Tabellione scriberetur. Quia, si ea de re facta fuisset scriptura, ob bonam fidem Tabellionis, falsa dici non potuisset. Fraudandi itaq; propositum ad falsi causam non pertinebit: At † verò, quia circumuenire eo commento voluit, obrepere Tabellioni conatus, dispiciendum est, vtrum, quia cõsilium effectu caruit, neminiq; nocitum est, venia dignus sit, an pœnam magis accipere debeat, quia fallere est adgressus? & exempla proponere licet quàm plurima, quibus ne puniatur, defendi possit, vt qui consilium nocendi cœpit nec nocuit, & ratio facit, vt idem in vtroq; casu respondeamus, Nam † quotiens medium quiddam inter duo extrema est, id eo iure censendum esse Baldus de pace constantię. c. in causis. §. vasalli. 2. est author, quo extremum, ad quod magis accederet, censetur. Cùm conatus autem huiusmodi sit, qui obrepere Tabellioni est adgressus, aut quoquomodo nocere voluit, pœnam pati non debet, quam, ob consilium tale quid faciendi, non sustinuisset. Nam † quo ait lex, l. si quis obrepserit. ff.

rit.ff.de falso. SI QVIS OBREPSERIT, cum effectu,non verbo tenus accipiendum est, sicuti edictum Prætoris, l.1.§.fi.ff.quod quisq; iur.quod Magistratũ, qui quid noui iuris in alium statuerit, eodem iure vti iubet,ita demum locum habet, si Magistratus decretum effectum habuisse
10 proponatur.d.§.fi. Quapropter† si cùm noui quid vellet statuere, qui iurisdictioni præest,prohibitus est, aut alioquin eius sententia non tenuit, effectúmve habuit, edicti
11 pœnam non accipiet.d.§.fi. Quia† verbum STATVERIT perfectam rem atq; consumatam, non cœptam significat. d.§.fi.Similiter ergò in proposito dicemus,
12 quia † verbum OBREPSERIT, eandem habet significationem, nec ad rem
13 cœptam referri potest,eum † qui obrepere adgressus est, & fraude intellecta non obrepsit, prauo eius consilio impedito,pœ-
14 na obreptionis non teneri. Denicq † conatum irritum,& quo nulli nocitum est, ad pœnam vocari non oportet. Quia generaliter lex efficientem non facientem punit.
15 d.§.fi. Sicut † ex contrario aliquid conato, pro quo præmium propositum est, nisi id consumasset,nihil deberi placuit. Quod in ea specie veteres respondisse, Iason libro
16 2.Digest.d.§.fi.refert,†cùm lex Municipalis præmium pollicetur exulem capienti.Nam nisi comprehensum quis ad illum, cuius de exulum pœna notio est, hominem perducat, præmium non deberi. Quod conse-
17 quens † est Gordiani Augusti Epistolæ l. si Bersatoram. C. de fideiussu. ad Auxium, qui in persona Lysaniæ Decurionis Barsatoram latronem inuenturum se spondentis scripsit, exhiberi ab eo hominem oportere, aut transmitti ad eũ,cuius de illo notio esset.
18 Tantundem † probatum est in accusatore, cui lex aliquo casu præmiũ dat, nam & hũc præmio carituram , nisi rerum peregerit. Glossa.in verb.ostensum,c.1.de his quæ fi.à maio.par.cap.& probat.c.post electionem & c.cùm super. de concess. præben. & not. glos.c. non est in verb.allegat.de consuetu. li.p6.& glo.in l.si cuius appellatio.ff.de appell..recip.&gl. fi. in l.2.ff.quod met. caus. Alex.cõsens.71.diuini numinis.2.col.vol.5. Ad præmium itaq; consequendũ,accusatio
19 nem instituisse,non satis fore. Igitur † cùm legibus ob benefacta præmium, ob male facta pœnæ proponantur, quibus duabus rebus Reipublicæ salus, vitæq; humanæ mo-
20 deratio continetur. c.fi. dist. 3. Si † ad consequenda præmia consumatio facti exigitur , idem in promerenda pœna non respondere,inconstans est, immò idem dice-
21 re magis conuenit. Quia † qui iurisdictioni præsunt, vt ait Arrianus, propensiores esse ad absoluendum, quàm ad condemnandum l. Arrianus. ff. de actione & 22 obli.debent. Quippe † quibus ea semper capienda est coniectura,quæ hominem pœnæ eximit. l.meritò.ff. pro soc. Ang.tracta.
23 malè.§.falsario. in fi.princ. Nam † vt maximè Reipublicæ interest, pœnis delicta coërceri, & de sontibus supplicium sumi,
24 l.ita vulneratus.ff. ad l. Aquil. satius † tamen esse, vt ait lex, l. absentem. ff. de pœn. atq; consultius , impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damna-
25 re. Ratio † denicq;,quæ pro reis facit, potissima semper habita Ar. d.l. meritò. Ang. d.§.falsario. Felin. c. cum dilecti. d.accus. & c. cum tu. num.16. de testibus. est. Delinquere itaq; adgressis parcendum esse, consequens est,idq; generaliter est acceptum.
26 Vnde † fit, vt si aliquo fortè casu,aut tempore lex Municipalis Curiam à proceribus introiri vetet, non satis sit probare , eos, cùm intrarent, visos, nisi intrasse dicantur. Bald.l.arboribus. §. Iuli. ff.de vsufru.Hipp.
27 l.is qui cum telo.nu.33.C.de fals. Nec † pœna euecti frumenti alteriúsve rei prohibitæ teneri eos, qui intra fines reperti sunt, cùm nondum, quod vetitum erat, euexissent. Bald.l.si fugitiui.col.2. C.de ser. fugit. & in l. cùm proponas.& ibi. Saly. C.de naut.fœno. Ioan.de Ana. c. significauit. de Iudæis. Hippol.d.l.is qui cum telo.nu.34.& nu.38.
28 In † illa quoq; specie, indulgendum est rem prohibitam affectanti, cùm quis cum ea,quã vxorem iure naturali habere non potuit, sponsalia constituit. Nam in hunc incestus pœna Glos.in Clemen. 1. verb. contrahere, de consang.& affini. Philip.Dec. cõs. 256.in causa inquisitionis. Hipp.d.l.is qui eũ telo.
29 nu.39.non est. Sic † quoq; vidua, quæ nouas sequuta nuptias, tutela liberorũ expellitur, si sponsalia contrahat, nihilomagis tutelam amittit,nec conatus is quicquam de eius authoritate minuit,Spec. in tit.de tuto.§.nunc dicendũ.vers.qd.si tutela.Ludo.Rom.sing. 212. Tu habes Hipp. d.l.is qui eũ telo.nu.41.
30 Similiter † quibus casibus,qui appellat,censura ecclesiastica coërcetur id, conatos nulla pœna sequitur. Card. c.præterea.adfi. de appel. Archid.§.si ergò.22.q.4.Bart.l. filius fa. §.d.vi.de legibus.1. Hippo.l.is qui.num.28.
31 Idem † in prohibita aliquo casu executionis petitione placuit. Nãnisi ad finẽ ea res perducatur:impunè Bar. post Dyn.l.ãplius. nõ pet.ff.rẽ.rat.hab.ldẽ Bar.l.si libertus.& l.eũ ff.de

ff. de iure patr. & l. in criminali, ff. de iurisd. om. iud. & in l. si quis maior. C. de transact. Bald. l. is qui in suo. C. de inoffi. testa. Anto. de Butri. c. si diligenti. de foro cõpeten.

32 est. Vt † & illi parcitur, qui iurisdictionem Prætoris necessariam recusauit. Nam quanquàm, qui id admisit, permissu legis Municipalis impunè iniuria adficitur, ante, quàm tamen de recusatione pronunciatum sit, iniuria huic facta impunita Bart. d. l. eum. ff. de iure patro. & Bald. d. l. is qui in suo. non erit, & meritò, quia eius factum nondum

33 exitum habuit. Hac † ratione licet, qui aduersus Priuilegium quid fecisset, illud amittat: si tamen, quod factum esset, effectu caruit, Priuilegium retinetur. Anto. de Butr. c. pastoralis. in col. 8. vers. sed est dubium. de caus. possess. & proprie. Hipp. d. l. is qui.

34 numer. 30. Sed † & illius factum, qui Clericum percussurus, aduersus eum manus leuauit, si non percusserit, etiam prohibitus, ad Constitutionem, qua percussores Clericorum coërcentur, non pertinet. Glos. 3. c. in audientia. de senten. excommu. glos. 1. c. si verò. 2. eod. tit. Card. Clemen. 1. §. si quis. in 2. q. de reb. eccles. non alien. per eum text. in

35 vers. fecerit. Nec † aduersus legem vestiariam facere mulierem, quæ vestem maioris pretij, quàm lege licuit, sibi parasset: nisi ea vtatur. Dominicus c. auaritiæ. & ibi glos. de elect. lib. 6. & Dec. in l. si fugitiui. nu. 56. C.

36 de ser. fugi. Vtinam, † libet à proposito parumper digredi, vtinam, inquam, ijs, quibus Vilnæ, vbi hæc scribo, huius rei potestas est, in mentem aliquando veniat, hoc beneficio miseros maritos adficere, ne in vestem mundumq; vxoriũ, opes suas profundere cogantur, nullum sexu muliebri in ornando corpore modum reperturo, nisi

37 quem lex præscripserit, qualem † Zaleucus Locris tulisse memoratur, interdicto mulieribus omni aureo ornamento, indumentisq; contextis ac vestitu arte laborato. Eius rei facta potestate, impudicis fœminis, & corpore suo quæstum quærentibus, solisq; illis ad sollicitandos amatorum suorum animos licentiore cultu permisso, & honestioribus adempto, consequutus est, vt non modò matronæ, quibus pudicitiæ studium fuit, intra mediocrem corporis cultum se continerent, sed & quæ pudori suo non parcebant, vitaq; erant atq; instituto meretricio, sumptuosiorem vestitum abijcerent, nullam quippe tam profligatis moribus repertam, quæ suo ipsa indicio turpitudinem suam prodere vellet, author est Diodorus Siculus lib. Bibliothecæ 12.

38 Pythagoras † quoq; Samius, vt Iustinus historiæ suæ lib. 20. scribit, apud Crotoniatas non legis latione, vt Zaleucus, sed disputatione peruicit, vt matronæ auratas vestes, reliquumq; ingentis pretij ornatũ corporibus suis, tanquam luxuriæ irritamenta, detraherent, eaq; omnia in Iunonis fanum

39 delata, ipsi Deæ consecrarent. Fuit † & Romanis Oppia lex, quæ veste varij coloris vti fœminas auriq; amplius semuncia habere vetabat, quod ius post annos 20. quàm fuit receptum, secundo bello punico finito, antiquatum est. Tantum valuit Romanarum mulierum colendi ad omnem luxum corporis pertinax studium, quæ non sunt veritæ Brutorum domum, qui earum desiderio ac libidini obstabant, & legis Oppiæ, quam fœminæ sublatam volebant, abrogationi intercedere erant parati, obsidere: tanto illis corporis sui quam patrij moris colendi potior causa fuit, vt est ille sexus

40 vanitatis huius nimio plus studiosus. Ob † mentis imbecillitatem hoc mulieribus vitium esse, Valerius Maximus libro nono, exemplor. cap. primo, vbi horum meminit, opinatus est: maiorum inquiens operum affectatione negata, omne suum studium fœminas ad corporis cultum conuertere.

41 Quare † Hieronymus de educatione Pacatulæ ad Gaudentium mulierum genus φιλόκοσμον, quod est nobis cultus amans, bellissimè appellat. De immenso muliebris sexus in se colendo atq; ornando affectu, memorabilia extant in veterum historijs exem-

42 pla. Notum † est illud ac perquam celebre de Tarpeia virgine nobili, quæ collem Tarpeium, cuius pater Tarpeius custos erat, Tatio Sabinorum Regi tradere pacta est, aureas armillas, quas magni ponderis leuo brachio insertas gerebant hostes, in merce-

43 dem proditionis acceptura. Sic † Brenno Gallorum Regi Asiam diripienti Ephesum patuisse, Clitophon primo rerum Gallicarum libro refert, plebeæ virgine non sui modò corporis per dedecus, sed & Ephesi patriæ per proditionem copia sollicita, vt mundum modò muliebre [illegible] manuum ornamenta, pessimi facinoris sui pretium,

44 tolleret. Antiquitas † quoq; prodidit, Eriphylem Amphiaraum virum Adrasto Regi, monili aureo ab illo corruptam, prodidisse, quod postea facinus Alcmeon filius ferro vltus est, matre interfecta. De quo illud lib. 6. Aeneidos Vergilius:

mœstamq; Eriphylem.
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

Et Ouidius lib. 1. Amorum Elegia 10.

Ex quibus exierat, traiecit corpora ferro
Filius, & pœnæ causa monile fuit.

45 Hæc † colendi corporis & ornandi studia ac curæ, fœminas non ipsa in morte relinquunt. Nam & vita defunctæ, neq; sine ornamentis spectari, neq; humari volunt, refert Scæuola lib. 34. Digest. l. fi. §. fi. de auro. & argen. leg. mulierem quandam decedentem testamento cauisse, inferri sibi, cùm funeraretur, velle lineas duas ex Margaritis, & viriolas ex Smaragdis, stultissimo scili-
46 cet consilio. At † verò, vt defunctas mittam, ex nimio earum quæ inter nos degunt, cultu sæpe impudicitiæ coniecturam sumptam
47 didicimus. Claudiam † quippe virginem vestalem non aliam ob rem impudicam creditam, quàm quòd ornatus studiosior esset, ita vt, ad refellendam hominum opinionẽ, miraculo matris Ideæ ei fuerit opus, quæ Claudiæ cingulum sequuta, virginitatem creditæ vulgò mulieris comprobauit. Ea-
48 dem † ex causa Postuma, & ipsa virgo Vestalis, in suspicionem amissi pudoris vocata, causam de incestu dixit: & absoluta, iussa à Pontif. Maximo est, sanctè magis, quàm
49 scitè Deam colere. Nec † semper ea coniectura homines fefellit: Nam Minutia, vestalis quoq; virgo, ob elegantiorem plus æquo
50 cultũ, incestus accusata & damnata est. Ex † contrario modicus cultus ad pudicitiæ laudem pertinet. Sic † Aspasia duorum maxi-
51 morum opulentissimorumq; Regum, Cyri primùm, Artaxerxis postea vxor, à muliebri curiositate & speciosiore vestitu abhorrens, ab Aeliano lib. 12. de varia historia
52 laudata est. Sic † & Traiani vxori modicum corporis cultũ laudi ducit Plinius in Panegyrico, & rectè quidem. Ornamentum †
53 enim, vt ait Crates, est quod ornat: ornat autem quod mulierem reddit honestiorem: talem verò reddere non aurum, non Smaragdus, non coccineus color, sed pudor, sed mores, sed virtus, & præter hæc, vt inquit
54 Aristoteles, silentium solet. Lysander † missas filiabus suis à Tyranno Siculo eximij pretij vestes, mundumq; muliebrem, repudiasse fertur. Hoc ornamentum, inquiens, dehonestabit meas magis filias, quàm ornabit. Quod ante Lysandrum Sophocli est attributum, qui mittenti id munus respondisset: non est hic ornatus ô infelix, dedecus
55 potius est, tuæq; mentis insania. Sed † externis scriptoribus missis factis, quæ nostrates hac de re præcipiant, videamus. Et quidem diui Petrus & Paulus, Ecclesiæ proceres, de muliebri ornatu ita scribunt, hic ad Timotheum priore epistola, torquere crines auro, Margaritis, & preciosa veste mulierem
56 vti vetat: Ille 1. Petri 3. extrinsecus capillaturã damnat, auri circumdationem, omnem denicp in externo amictu cultum. Quo † loco Interpres illud adijcit, serico inquiens & purpura indutæ fœminæ, Christum induere non possunt, auro, margaritis, & monilibus ornatæ, ornamenta corporis & pecto-
57 ris perdiderunt. His † tamen omnibus contemptis nõ nobiles modò matronæ, sed viles mulierculæ ac plebeiæ, quarum viri illiberalibus sordidisq; artibus victum quærunt, auro & gemmis in publico translucent: quibus dum carere stolidæ non possunt, ad rapinam malisq; rationibus comparandam pecuniam infelices maritos cogunt, non quieturæ, nisi mos eis geratur, desiderantibus amplius quàm ipsarum fert conditio, quàm virorum facultas, quàm honestas, quam ordinum denicp ratio. Nam & eius hodie vxor in aurea torque spectatur, quem, si merx iniuria cœli, aut quoq; casu corrupta fefellerit, esurire oporteat: infelix tamen vir hunc sumptum facere habet necesse, vsurus alioqui matrimonio, neq; concordi, neq; quieto. Cui malo, lata lege occurrere commodissimum est, atq; perneces sarium. Sed longius digressus, ad institutũ argumentum de conatu recurro, mihiq; peto, rem publicè vtilem persuadere obiter conato, fraudi id ne sit. In eo mea versabatur oratio, referebam exempla casusq;, qui-
58 bus conatus extra legum pœnas est. Quæ † sententia, id est vt impunitus conatus sit, non in factis modò ciuilibus, Glos. in l. si constiterit. in verb. tentauit. & ibi Bald. C. fini. re. Feli. trac. de conat, col. 3. vers. 7. fallit. quod proculdubio est, sed & in criminibus,
59 & quidem atrocioribus est recepta. Nam † Iulius Paulus libro duodequinquagesimo Digesto. l. qui falsam. & ibi Doct. de fals. Paris. cons. 169. nu. 24. & si considerata. vol. 4. falsæ monetæ percussæ, eum, qui non formasset, suffragio iustæ pœnitentiæ pœna legis Corneliæ coërceri negat. Idemq; in veneno quidam responderunt, Angel. l. 1. §. fit iniuria. ff. de varijs & extraord. crimi. Augus. in additi. ad Ang. in tract. malef. verb. ex interuallo. Barba. cons. 33. vol. 2. Cepo. consi. vlt. per totum. Butr. c. 1. de rescript. Franci. Cre. sing. 49. Deci. l. non vult. & ibi in add. ff. de diuers. reg. iu. Thõ. grã. voto 3. & vo. 30. Carerius. prac. cri. §. homicidij. nu. 97. Nam dati mali veneni, nisi inde is, cui datum est, extinctus sit, nullam pœnam esse placuit.

placuit. Et hanc sententiam magis receptam esse, Barbatia lib. 2. respon. d. cons. 33. author est, quod maximè opinandum est, cùm lege cuiusq; Ciuitatis, vt plerunq; fit, pœnæ irrogantur. Nam quotiens iure Municipali
61 pœna descendit, consumatum esse delictum
62 oportet. Cœpti † enim nulla animaduersio Bart. l. 1. ff. de fica. Imol. c. 1. de præsum. Feli. d. Tract. de cona. col. vers. fallit octauo. est, quod ius moribus omnium Gentium receptum creditur. Spec. tit. de accusat. §. 1. quid si, in fi. Doc. l. 1. ff. quod quisq. iur. Fe. d. vers. fallit octauo. In hanc verò sententiam idcir-
63 cò itum est, quia † cœptum delictum pro consumato haberi fictionis Fel. d. vers. fallit
64 octauo. est, verba † autem legis Municipalis, verè non fictè accipi oportere, inter omnes constat. l. 1. §. hæc verba. & ibi Bart. ff. de
65 neg. gest. Fel. d. vers. fallit octauo. Hanc † causam esse putat Bartolus, l. 1. §. diuus. ff. de fica. quamobrem in Italia delicta, quæ consumata non sunt, impunita maneant. Municipiorum quippe, ac proprio cuiusq; ciuitatis iure pœnæ constituuntur. Denicq; non modò affectum in delictis atq; adeò conatum non puniri, sed neq; factum ipsum, nisi
66 perseueret. Nam † vulgò dicere solemus, factum non videri, quod factum non duret. l. item. §. quod si actor. ff. quod cu. vniuers. l. si pro parte. §. versum. ff. de in rem ver. l. alia. C. quib. vt indig. cum simil. Vide. Tiraq. l. si vnquam. verb. susceperit liberos. num. 175. C. de reuocand. donat. post Marsil.
67 l. fi. nu. 152. cum seq. Sic † compeditum, qui inito fugæ consilio extra custodiam euasit, si postea redeat, non puniri ait Baldus. l. 1. col. 3. C. de ædili. actio. l. 1. col. 5. C. de ser. fugit. Stepha. Bertran. cons. 61. non puto. in fi. lib. 2. Marsil. l. is qui cum telo. nu. 54. C. de fica. Tiraq. d. verb. susceperit liberos. nu. 179. quasi qui reuersus est, fugisse non videatur.
68 Vt † est in eo quoq; responsum, qui à Magistratu iussus domo emigrare, rebus inde suis ablatis, vbi emigrasset, eodē mox regressus est. Nam pœnam, quæ in cōtemnentem Iudicis præceptum statuta esset, ab eo rectè exigi placuit, Bart. l. sicut. §. superuacuum. col. 3. vers. redeo ad ordinem. ff. quib. mod. pig. vel. hip. sol. Tiraq. d. verb. susceperit liberos. nu. 179. & meritò. Nec enim rei iudicatæ ab hoc paritum esse, qui rursus sit in-
69 gressus, non † magis quàm ab ijs, qui mœnia ciuitatis suę decreto Principis diruere iussi, ea cùm diruissent, alia postea extruxerunt. Mœnibus enim eam Ciuitatem carere perpetuò oportere, decreto Principali consequens esse, Dynus, Cynus, Bartolus, Baldus, Salycetus & plerique omnes scribunt. l. seruus. per ill. tex. C. de pœn. Tiraq. d. verb.
70 susceperit liberos. nu. 181. Vt † in illa specie, cùm præses prouinciæ sub vinculorū pœna reddi domino seruum præcepisset, perpetuò vinctum seruum esse debere, Imperator Alexander lib. 9. Principalium Constitutionum Catullo rescripsit: d. l. seruus. eo videlicet perpenso, quod Præsidis sententia nullam temporis præfinitionem contineret.
71 Sic † item euenire, certo pecuniæ modo in domus emptionē ecclesiæ legato, non enim satis fieri legantis voluntati, si empta domus, postea distrahatur, vt si nec empta esset. Bald. l. si quis ita. C. de pact. inter. empt. & vend. Socin. cons. 76. visa. col. 2. vol. 1. & cons. 133. profecto. col. 2. Perpetuam enim causam & hoc defuncti consilium habere,
72 nec finiri tempore palam est. Illud † quoq; receptum est, vt, qui alicunde exulant, illac iter facere non prohibeantur, neq; in illa Ciuitate, vnde essent exacti, cibum capere vetentur. Nellus. Tract. banni. 1. par. 2. tem-
73 poris. q. 58. Amplius † in eo responsum est, qui in paciscenda pace in eam Ciuitatem, in qua is, cum quo gessisset inimicitias, degeret, non venire, certa constituta pœna promisisset, in seq; recepisset: nam quo minus trium quatuórve dierum in ea Ciuitate hospicio saluis pactionibus vti, ei aliò proficiscenti liceat, nulla dubitatio Petrus Ancha. Cons. 74. Viso diligenter. ad finem. & Arg. l. quicquid calore. ff. de diuers. reg. iur. est, & meritò, nam breuis in loco mora non
74 consideratur. Perinde † quippe haberi qui quoquam venit, confestim inde recessurus, ac si illo ne venisset quidem, idq; Petrum Ancharanum Cons. 75. Viso diligenter. col. vlt. per c. 1. extra de ludi. Tiraq. d. l. si vnq;. sup. ver. susceperit liberos. nu. 176. C. de reuoc. dona. scripsisse lego, quæ sententia Baldi fuit. Cons. 299. proponitur. in prin. lib. 2. per l. Cæsar. ff. de publi. Tiraq. sup. d. verb.
75 susceperit liberos. d. nu. 176. Nec minus ex aduerso dici solet: non videri abesse eum, qui confestim rediturus sit, quod & Petrus Ancharanus Cons. 90. Considero etiam. in fi. per l. ex facto. ff. de hæred. instit. Adde. l. seruis vrbanis. de leg. 3. & l. cum antiquitas. ibi. ex breui temporis interuallo. C. de test. ait, & Angelus Perusinus adnotauit. d. l. cū antiquitas. per ill. tex. & per l. si longius. §. si filius. ff. de iudic. & l. penul. in fi. ff. de vaca. mune. Tiraq. d. ver. susceperit liberos. & d.
76 nu. 176. Huc † spectat quod Innocentius iiij. Pontif. Max. lib. 1. epistol. Decretal. c. prudentiam. de offi. deleg. in illa specie scripsit.

Cùm

Cùm est pluribus mandata causæ alicuius cognitio, vulgari illa potestate facta, qua licet quibusdam absentibus, alijs, qui adsunt, mandata iurisdictione fungi, & ita ius reddere. Ait enim hac facultate præsentes non vsuros, si, qui absunt, breui reuersuri proponantur, tanquam ilico reuersuri, sicuti
77 dictum est, nec abesse videantur. Quod † mihi & Stanislao Narcusio faciendum nuper fuit, quibus cùm simul atq; Ioanni Domanouio Mednicensium Antistiti, Rex noster causam quandam cognoscendam mandasset, Ioanne Domanouio Antistite absente, Vorniam in sedem suam profecto, nec diutius abfuturo, ei rei sedere, nostriq; copiam litigantibus facere noluimus. quod etiam atq; etiam obseruandum est mandatam iurisdictionem exercentibus, rectè atq; ordine facturis, si se haud faciles exhibeant, moremve litigatoribus gerant tractari causam desiderantibus, collega absente, & post paucos dies redituro, cuius fortè personam parum sibi propitiam siue actor siue reus
78 existimauit. Conuenienter † superioribus Salycetus l. 2. colum. antepenult. C. de pedā. iudi. per d. l. si longius. scripsit Magistratum, cui ex necessitate abfuturo iurisdictionem suam alij mandare legibus l. 1. ff. de offici. eius. concessum est, ita demum eo iure vsurum, si diutius abfuturus sit, quasi mox reuersurus, instar præsentis sit: Ang. d. l. cùm antiquitas. per ill. text. facit quod notat. Bartol. l. 1. versi. quæro quid si ille. ff. de offic. consu. Deci. d. l. 1. numer. 68. ff. de offic. eius. Quam sententiam Philippus Decius d. l. 1. & numer. 68. de offic. eius. & alij Tiraq. d. verb. susceperit liberos. num. 177. veram
79 putant. Hoc amplius sciendum est, illud tempus absentiæ attribui, cùm adhuc quidem in Ciuitate Magistratus est, sed iter adornat, sarcinulasq; componit, quod Ioanni Andreæ in addi. Spe. tit. de iurisd. om. iu. in addi. incip. ex necessitate. per l. ab hostib. §. sed quod simpliciter. ff. quib. ex caus. maio. placuisse Alexand. Tartagninus libr. 1. Digest. d. l. 1. col. 17. ibi in gl. in verb. pro-
80 ficiscatur. refert. Et † contrà, cùm reuersus rebus suis componendis distinetur, & se de via quodam modo colligit. Nihilo enim magis mandatam iurisdictionem ea re cessa-
81 re, quasi & id tempus absentiæ sit. Paruit † quippe referre, absit Magistratus, an præsens quidem sit: foro tamen dare operam nō possit, & partibus suis fungi. Quam sententiam Cyni d. l. 1. in 7. 8. & 9. q. de offic. eius. esse Alexander Tartagninus lib. 1. Digest. d. l. 1. col. 16. ver. in glos. in verb. proficiscantur. de offic. eius. apud Papinianum refert.

82 Et † sanè hæc exigua temporum momenta, adeò negligi despiciq; legibus solent, vt ne deiectus possessione is videatur, qui mox eam recuperauit, Bald. l. licet. C. de except. Tiraq. d. verb. susceperit liberos. nu. 180. nec contrà, possessionē is nactus, qui eam post
83 modo amisit. Quare † arbitri sententiæ obtemperasse ille meritò nō creditur, qui possessionem restituere iussus, eandem, cùm restituisset, occupauit. Idem Bald. post Iacob. Are. & Oldrad. l. Titio centum. per ill. text. ff. de condi. & demonst. Tiraq. d. verb. susceperit liberos. nu. 182. Illudere quippe hunc arbitri sententiæ, non parere videri.
84 Nihil † enim consequutus debet existimari, qui possessionem adeptus, mox ea excidit: vt nec æger pristinam valetudinem recuperasse intelligitur, qua non diu vsus proponitur.
85 Quare † Medicum, qui ob hominem sanandum certum pecuniæ modum sibi dari pactus est, homine ita sanato, vt modico interiecto tempore in morbum reciderit, à mercede excludi vulgò placuit. In qua sententia post Dynum, Cynum, Raynerium, & alios quosdam vetustos scriptores, Bartolus, Baldus, Albericus, Salycet. Paulusq; Castrensis fuere: l. Marcius. ff. locati. quæ & crebrius recepta est. Spec. tit. de salar. §. vlti. post princ. Ioan. Andr. c. contractus. 2. q. de reg. iur. in mercu. Imol. Francis. Aret. Barb. l. si stipulatus essem abs te. ff. de ver. oblig. Petr. Anch. Abb. Barb. & Feli. c. præsbyterum. ext. de homic. Marsi. cōs. 7. Summi cœli. col. 2. vers. cùm ergò in casu. libr. 1. Tiraq.
86 d. verb. susceperit liberos. nu. 180. Nostræ † quoq; disputationi deseruit, quod de natis & mox diem functis, de mortuis item & postea in vitam reuocatis vulgò receptum est. Nam & illos, vt nunquam in lucem editos, c. nam & ego. & ibi Ioan. Andr. & Abb. de verb. signifi. Tiraq. d. l. si vnquam. verb. susceperit liberos. num. 167. C. de reuoc. donat. & hos, quasi in rebus humanis nunquā esse desijssent: Glos. l. ex ijs. ff. de legib. per l. 3. ff. de diuorti. & l. qui ex liberis. §. plane. ff. de bono. poss. sec. tab. Bart. Alberi. Bald. & alij. d. l. ex ijs Angel. l. debitor. C. de senten. pas. Idem. Angel. Imol. & Alex. l. si marito. ff. sol. matri. Glos. seruus effectus. ff. de obligat. & actio. Barth. Brix. q. dominica. 54. esto quod aliquis sit resuscitatus. Ioan. And. c. fraternitatis. col. 2. verb. miraculum. & ibi latè. Card. Alexandrinus. de frigid. & malefic. Alberi. late. l. inter stipulantē. §. sacram. colum. 2. Ver. s. expeditis oppositionibus. ff. de verb. obliga. & l. quod dicitur. post

Dyn.

Dyn. ibi. col. vlt. verſ. vltimo colligit. ff. de impenſ. in reb. dot. fact. Bald. Paul. Caſtr. l. interdicit. ff. de condit. & demonſt. idem Bald. l. 1. col. vlt. verſ. item incidit. C. de ſacroſan. eccleſ. Tiraq. d. verb. ſuſceperit libe-
ros. nu. 170. haberi placuit. d. gloſ. & Docto-
87 locis proximè aliegat. Secundum † quæ in ſpecie Lazari poſt quatriduum, quàm diem ſuum functus eſt, Chriſti Dei miraculo vi-
tæ reſtituti ius matrimonij ſaluum ei fuiſſe, bonaq; hæredibus adempta ei reddi opor-
tuiſſe, conſequens eſſe, conuenit inter om-
88 nes. Ibidem. Quod † quidam Guil. Laud. in extra ſuſcepto. verb. vacantium. Bald. conſ. 243. quidã nobilis. col. 1. lib. 1. Alberi. l. adeò. ff. de adqui. re. dom. Abb. d. c. fraternitatis. Romanus. ff. ſol. matr. Iacob. Zochus. rub. ext. de ſponſa. Tiraq. d. verb. ſuſceperit libe-
ros. & d. num. 170. ad Eccleſiarum iura pro-
ducunt, & non magno ſanè operæ pretio ſcribunt, defunctos, qui reuixiſſent, ad ſa-
cerdotia, quæ morte amiſiſſent, excluſis no-
uis poſſeſſoribus, recipi. Hæc enim, vt quæ naturæ modũ excedunt, & in oſtentis ſunt, ocioſi hominis eſt argutando dilatare: Ex
aduerſo autem in lucem editus, qui ſtatim interijt, pro non nato ne ſit, magnum eſt, id
non neſcire, ac pulchrum certè operæ pre-
tium. l. quod certatum. C. de. poſt. hæred. inſti. cum l. præcedenti. cottidianum hoc
89 quippe eſſe. Et † quidem in iure ſucceſſio-
nis conſtitutum ſcio, eum, qui natus ſit, & mox extinctus, in ea cauſa eſſe, in qua erat
90 futurus, ſi diu ſuperſtes fuiſſet. In † illa ſpe-
cie à Sigiſmundo primo Poloniæ Rege Cracouiæ, cùm ius profiterer, me conſul-
tum repeto. Infans in manibus obſtetricis ſtatim, quàm natus eſt, deceſſit, ne vagitu quidem edito, quærebatur, patris antè de-
functi hereditatem ad matrem ne transmit-
teret iure Ciuitatis ſuæ? & quia cum ſpiri-
tu natus dicebatur, transmiſiſſe reſpondi. Sacræ enim Conſtitutiones d. l. quod certa-
tum. cum d. l. præcedenti. poſt veterem iu-
ris prudentiam l. quod dicitur. ff. de liber. & poſt. in ita extinctis idem, quod in ijs, quibus diuturnior vita contigit, ſtatuunt.
91 Sed † qui contraria ſententia vtuntur, Salo-
monis d. c. nam & ego. verbis, quod aiunt, tuentur, ſe matri vnigenitum dicentis: cui tamen alium filium fuiſſe proditum eſt. Sed quia non diu ſuperſtes fuerat, quaſi eo in lucem non edito, ſe matri vnigenitum Sa-
lomon dixit, tam breuia fraternæ vitæ ſpa-
92 tia pro nullis ducens. Conuenienter † his, defenſum à Ludouico Pontano Conſil. 263. viſo puncto cæteriſq; contentis. Tiraq. d. verb. ſuſceperit liberos. num. 77. lego quen-
dam, qui in teſtimonij dictione ſe ſemper Lucæ in Hetruria fuiſſe dixiſſet: Nam licet Peſtilentis cœli noxam fugitans aliquot menſibus, vti conſtitit, Luca abfuiſſet: non eo magis periurio obſtringi, peruicit.
93 Tametſi † aliam hoc habere rationem vi-
deatur, vt non vbi quis caſu fortè ſit, ſed vbi perpetuò eſſe ſoleat, diſpicere debeamus. l. ſeruus qui. ff. de leg. 3. & l. ex facti. §. rer. ff.
94 de hæred. inſtit. Quod † extra perſonas, eſt in rebus conſtitutum. Nam ſi paterfamilias domum, quæq; in ea, cùm moreretur, fo-
rent, legaſſet, exactam à debitoribus pecu-
niam, quæ mox alijs nominibus collocare-
tur, Proculus libro trigeſimo ſecundo Di-
geſtor. l. ſi ita legatum. de leg. 3. cap. 86.
95 negauit contineri. Qui, † ſecundum La-
beonis diſtinctionem, ſpectari generaliter ait oportere, non vbi quid caſu ſit, ſed vn-
de abſit. d. l. ſi ita legatum.
96 Hac † ſententia me vſum repeto, cùm ex patria mea Alcagnitio ab Olito, quo præ-
ceptore poſt Sobrariæ exceſſum latinis li-
teris ſum inſtitutus, conſultus Ilerdæ, vbi in artis boni & æqui ſtudijs primus eſt mi-
hi labor exantlatus, & poſitum rudimen-
tum, in illa ſpecie reſpondi, cùm quidam villam, quæq; ibi, cùm moreretur, eſſent, le-
gaſſet. Nam dixi, mulas aratorias, quæ fortè tempore mortis Alcagnitij erant, legatario deberi. Eſſe quippe villici non Oppidani inſtrumenti, ſi quidem per eas villæ fundus coleretur. Itaq; non vbi eſſent, ſed vbi eſſe deberent, conſiderandum, idq; legibus eſſe conſequens. l. ſi chorus. §. 1. & d. l. ſeruus qui. & l. cui quæ Romæ. ff. de leg. 3. vt & poſtea iudicatum didici, nõ ſine magno fa-
mæ pudore eorum, qui legatarij cauſam op-
pugnabant, ſe à Tyrone, & tunc primum ad legum cognitionem adgreſſo ſuperatos æ-
97 grè moleſteq; ferentium. Conuenienter † meæ ſententiæ, cùm ſimilis caſus in Hetru-
ria Florentiæ incidiſſet, diſtinguens, Pau-
lus Caſtrenſis lib. 30. Digeſtor. reſpondit. l. huiuſmodi. §. legatum per ill. tex. de leg. 1.
98 Proxima † huic illa quæſtio eſt, de qua mul-
tùm ſanè inter veteres legum Magiſtros va-
rieq; tractatum lego: ea ne cuiuſq; natalium cenſeatur origo, vbi caſu & fortuitu quis editus eſt, an quo loco parentum deſtina-
tione naſci debuit? id eſt vbi domicilium
99 illis eſſet? Bartolus † lib. 10. Principalium Conſtitutionum l. filios, de municip. & origi. fortuitam natalium originem non eſſe ſpectandam diſſerit: ſed parentum domi-
cilium, eorumq; ciuem eſſe ait, qui naſce-
retur,

retur, cum ijsq; munera facturũ, apud quos eius parentes domicilium constituissent, non vbi nasci ei contigit, idq; ait Impp. Seueri & Antonini AA. Constitutioni l. 1. de capti. consequens esse, qui in persona Sarmatinæ puellæ, quæ apud hostes concepta editaq;, cum matre, patre illic diem suum functo, reuersa est, rescripserunt, eam matris duntaxat conditionem sequi. Ita Bartolus. d. l. filios.

100 At† ego planè non video illam Constitutionẽ præsenti quæstioni seruire. Nam, vt matris quidem conditionem sequatur, d. l. 1. & in hoc Ciuitatem, l. assumptio. ff. ad municip. quæ ita suscepta est, suam & ipsa quoq; originem nihilominus habere debet: l. 1. in princ. ff. ad municip. de qua nihil quicquam loquuta est constitutio. Parum itaq; argutè Bartolum disputare, neq; quod de parentum domicilio dixit, quod quidem ad originem attinet, iure postliminij restitutam, principali constitutione adiuuatur: quæ cùm Sarmatinam maternę censeri conditionis ait, & conuenienter originis, ad eam se refert Ciuitatem, vnde origo matri esset, non vbi domicilium, quod in proposito non spectari, constat: sicut nec patris spectaretur, si ab hostibus reuertisset. Fi-

101 lius† quippe, vt Domitius Vlpianus libr. L. Digestor. d. l. assumptio. §. filius. eleganter scribit: Ciuitatem, ex qua pater eius naturalem originem ducit, non domicilium

102 sequitur. Adde† quòd, Iulio Paulo authore, l. filij. §. 1. ff. ad Municip. vidua mulier amissi mariti domicilium retinet. Nihil itaq; interfuisse, Sarmatina, hac quidem parte, vtrius magis parentis conditionem sequeretur, eandem originem, si domicilium spectaretur, habitura. Quapropter Bartoli argumentationem ab re multum atq; à veritate distantem non sequor, cui nec ipse, parum videlicet subtilibus huiusmodi argutijs fidens, suam accommodauit authoritatem: vt extremis disputationis verbis ingenuè professus est.

Confutata paucis Bartoli argumentatione, an vera ipsa sententia sit, confirmariq; quaqua ratione possit, non erit absq; operæ pretio dispicere. Permagna quippe

103 ea quæstio est, nec infrequens, cùm† pleræq; Ciuitates eo passim iure vtantur, quod admodum in Italia scio receptum, vt vnde cuiq; origo ducitur, ibi in collegia cooptari, honores gerere solitus sit, ascitis ciuibus, & quibus aliunde traheretur origo, ab hoc

104 beneficio longè lateq; submotis, idq;† contra Quiritium morem, qui, vt nascentem Rempubl. nomenq; Romanum atque Vrbem orbi imperaturã, magis magisq; proferrent, externam virtutem sunt reueriti, nec erubuerunt, peregrinis hominibus ciuibus suis posthabitis, publicam rem gerendam mandare.

105 In† quibus M. Perpennæ, magno omnium consensu summum Consulatus Imperium delatum constat, qui Rege Aristonico capto, tributi sibi honoris abundè populo Romano gratiam retulit. Crassianæ idem

106 stragis punitor. Sed† & ante hunc Tarquinius priscus, vt mittam natalium sordes & paternum probrum, nam & mercatore patre & exule genitus fertur, peregrinus & ipse, Corintho quippe ortus, dignus est habitus, quem Roma sibi Regem asciscceret, haud quaquam pœnitentiam actura, Republ. ab eo, dilatatis Imperij finibus, diuorumq; cultu, nouis sacerdotijs adaucto, amplificato senatu, equestri ordine vberiore relicto, per summam virtutem atq; pieta-

107 tem gesta. Nec† hæc de Municipum sublectione insolens lex, intra profanos honores se continuit, ad aras quippe diuorum producta, Dei immortalis templis morem imponit, &, ne cui in aliena Ciuitate sacerdotio præesse liceat, cauet. Omnia Ciuibus, vnde cuiq; origo sit, externa industria atq; pietate submota, occupaturis.

108 Quam† consuetudinem iamdudum Innocentius iij. eius nominis Pontifex Max. Constantinopolitano Patriarcha, qui certam quandam nationem ad suam Ecclesiam tantùm admitteret, grauiter reprehenso, non immeritò antiquauit, indignum ratus à Dei sanctuario, acceptos Deo homines arceri, ea vna re exclusos, non sine naturæ suggillatione, quod non hoc potius aut illo loco nati essent, minus plerunq; idoneis, obtentu originis eo, vnde hi submouerentur, ascisccendis. Innocentij ea de re lib. 3. epistol. Decret. c. ad decor. de instit. extat Constitutio. Sed enim, quia ea complures Gentes per Pontificum indulgentiam solutæ, prerogatiuam originis vsurpant, suprà scripta quæstio æquè propemodum in sacris atq; profanis honoribus adipiscendis videri potest necessaria. In qua quidem, vt eo

109 redeat, vnde digressa est oratio, qui† fortuitum nascendi locum spectari negant oportere, Saluij Iuliani sententia vtuntur, qui libro trigesimo Digestor. d. l. huiusmodi. §. legatum. in illa specie, cùm testator fundum & mancipia, quæ suæ mortis tempore ibi forent, legasset, ancillam, quæ in illo fundo esse consueuerat, in fuga, cùm testator mo-

reretur,

reretur, enixam, legato cedere respondit. perinde enim habendum ait, ac si moriente patrefamiliâs in eo fundo, vnde aberat, fuisset, & conuenienter, quia partus ventrem sequitur, d. §. legatum. pro eo haberi, ac si, qui in fuga editus est, eo loci, vnde mater abfuisset, natus proponeretur, idq; propter patrisfamiliâs destinationem atq; voluntatem, quæ, vt Domitius Vlpianus libro duodetrigesimo Digestor. l. ex facto. §. rerum. de hæred. instituend. eleganter scribit, in huiusmodi quæstionibus totum facit. Sic quoq; in liberis, inquiunt, parentibus spectari ipsorum animi destinationem consequens esse, id est quò se fortunasq; suas domicilij constituendi gratia recepissent: non autem fortuitum editi partus locum, vt nec in ancilla, fugæ. Ad hunc modum Petrus, Cynus, Nicolaus Neapolitanus, Baldus, Angelus, & plerique apud Iulianum libro trigesimo Digestor. d. §. legatum. disputant. 110 At † putet aliquis, præter patrisfamiliâs destinationem, locum, vbi esse ancilla consueuisset, legem considerasse: Inspici quippe iuris interpretatione, vbi quidq; esse soleret, non vbi fortuitò esset. Quod est in multis quæstionibus responsum. l. si ita. cum ll. alleg. ibi in gloss. de leg. 3. Et ita quidem prima specie videatur, penitus tamen perspicientibus aliud foret dicendum. Propterea enim morari ancillam in eo fundo solitam existimare debemus, quòd dominus ita constituisset, totum itaq; id à patrisfamiliâs destinatione pendere atq; consilio. 111 Igitur † constat inter supra scriptos Doctores eius quenq; municipem esse, vbi larem atq; domicilium illius parentes haberent, non quò vi fortè maiori, quam Græci βιαιῳ appellant, l. si merces. §. vis maior. ff. locat. compulsa mater aut voluntate ducta, quacunq; ex causa, sese recepisset, quóve commeans puerperij tempore deuenisset, secundum quæ de liberis ciuium quorundam Patauinorum in aliena Ciuitate, cùm ibi fortè iuris profitendi causa parentes agerent, susceptis pronunciatum esse, Paulus Castrensis refert. d. §. legatum. Quippe quos municipes Patauinos fore: placuit. tantundem in sua persona obseruatum, Fe- 112 linus † libro primo epistolarum Decretalium c. Rodolphus. numero decimoquarto de rescri. scribit. qui Ferrariensium, apud quos ipsius parentes domicilium habebant constitutum, municeps est iudicatus, & propterea, quod inde ortis lege municipali solis licet, in Iuris consultorum ibidem est cooptatus Collegium, quãuis Felina, Oppidum in agro Rhegino, fortuitu, vt ait, natalis ei locus fuisset: quod & in alijs pleriscq; claris eruditione viris obtinuisse, idem d. c. Rodolphus. author est. Quæ exempla, vt mihi quidem videtur, haud sanè magnum momentum adferunt præsenti disputationi. Nam quos quisq; natos apud se ob præclaram literarum alteriúsve magnæ rei singularem scientiam exoptassent, ijs facilè assensuros ius suæ Ciuitatis atq; originem vindicantibus.

113 Nota † est inter septem Græciæ Ciuitates de Homeri patria vetus contentio, duobus illis celebrata exametris.

Septem vrbes certant de stirpe insignis Homeri:
Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenæ.

Alijs fortè parentum sedes atq; domicilium intuentibus, alijs apud se natum alle- 114 gantibus. Quam † ego rationem sequutus nuper, Romæ cùm essem, Michaeli Rabastenio Alcagnitij, municipij mei, originem sibi asserenti, quod ibi fortuitu, matre ob pestilens cœlum domo profecta, editus esset, haud grauatè adnui, hominis elegantia literisq;, & singulari probitate delectatus. quam causam fuisse Duúmviris Viuelijs putauerim, vt eum pro municipe nostro ducerent, &, quæ illorum potestas est, suffragio suo subiectum in Collegium, ab Andrea Viue Bononiæ conditum, venire fa- 115 cilè paterentur. Quãnquam † suos & ea sententia habet authores, Alex. & alij quos ipse refert. d. §. legatum. qui nascendi locum etiam fortuitum, nulla habita paterni domicilij ratione, putant inspici oportere. Quorum opinionem, contraria exposita, 116 commodum est ordine explicare. Et † eam quidem, qui primus asseruisse dicitur, Ioannes Imolensis manifestis constitutionis l. ciues de incolis. libro decimo, Cod. verbis, vt videtur, comprobat. d. §. legatum. & ibi Paul. Castrens. in lect. Patauina. & ibi Rapha. Comẽ. Alexand. ibid. sequitur. & idem Raph. Comen. l. cætera. §. fin. de leg. vnic. quæ breuiter Ciues quidem, inquit, origo, incolas domicilium facit. Igitur vbi quisq; nasceretur, inde ei originem fore, nihilq; ad rem pertinere, quo magis huius illiúsve Ciuitatis Ciuis quis sit, parentes eius apud hos illósve potius habeant domicilium, nisi ibidem natus proponatur. Ita Ioannes Imolensis, quicq; eum sequuti sunt pleriq; 117 disputant. d. §. legatum. Argumentum † ve-

rò de ancilla in fuga enixa, quod pro contraria sententia proferebatur, ita diſſoluunt. Fundum, vnde ancilla profugiſſet, idcirco ſpectari dicunt, ne defuncti mens, ancillam in fundo, vnde fugerat, enixam credentis, eamq́, & conuenienter, quod ex ea natum eſſet, ad legatarium pertinere volentis: quo
118 quo modo fraudetur, néve, † quod iniquum eſſe & ipſe Baldus, d. §. legatum. contrariæ ſententiæ aſſertor, ait: ancillæ fuga legatario noxia ſit, quorum nihil accidit, ſi qua quiſq́ in Ciuitate naſceretur, eius ciuis eſſe dicatur. Nam neq́ iniquum id eſſe, nec †
119 legis voluntati repugnare, quæ natiuitate originem cuiq́ quæri ait. d. l. Ciues. de incolis.
120 & l. 1. & l. adſumptio. ff. ad municip. Nec † firmius verò argumentum ex patrisfamiliâs deſtinatione ſumi, ijdem ſcribunt.

Negant nanq́ in ijs, quæ legis definitione conſtant, quale eſt in propoſito, cuius quis originis cenſeatur deſtinationem: in eo deſtinationem cuiuſq́ ſpectari oportere, aliter atq́ in ijs, quæ à voluntate noſtra proficiſcuntur. Vt, cùm quæritur, hæ illæ ue res ad hunc an ad illum fundum, ad hoc an ad illud patrimonium magis pertineant, ne conſequens ſit, aliquò proficiſcentibus, fortè Lutetiam Pariſiorum, larem illò ac domicilium translaturis, qui liberi in itinere ſuſciperentur: eos propter parentum deſtinationem, ciues eſſe Pariſienſ. quod abſurdum eſſe Raphael Comenſis ſcribere refertur. d. l. cætera. §. fin. Franciſ. Ripenſ. tracta.
121 de peſt. part. 2. numer. 185. Quem † ego mirari ſatis nequeo, hominem alioqui non inargutũ, nec inſubtilem diſputatorem. Sed quandoq́ bonus, vt ait ille, dormitat Homerus. Quid enim? vt nuda parentum deſtinatio aliquò domicilium transferre volentium, ad filiorum originem conſtituendam quicquam valeat, neq́ Bartolus, neq́ alius quiſpiam ſupra ſcriptam ſententiam ſequutus dixit, nec vſquam relatum eſt: ſed illud, quod quidem à Bartolo dictum conſtat, l. filios. de municip. & origi. libro decimo Cod. eius Ciuitatis, vbi parentes habeant domicilium, liberos, qui illis naſcerentur, Ciues eſſe, etſi alio fortè loco eos edi contingat. In qua ſententia Petrum, veterem ſcriptorem, Cynum, Nicolaum Neapolitanum, Baldum & Angelum fratres fuiſſe, Alexander Tartagninus refert. d. §. le-
122 gatum. Quomodo † verò domicilium conſtituatur, non eſt difficile definire. Sanè in primis animi deſtinatio eſt neceſſaria, fixumq́ patrisfamiliâs conſilium, quo loci domicilium habere malit, rem hoc amplius & factum accedere lex exigit, quæ niſi intercedant, negat l. domicilium. & l. eius. §. celſus. ff. ad municip. conſtitui domicilium. Quod quidem non de qualiquali re factóve exaudiendum eſt. Nam Impp. Diocleti. & Maximian. AA. ſuo reſcripto, larem rerumq́ ac fortunarum cuiuſq́ ſummam conſtitui deſiderant. l. Ciues de incolis. l. 10. Cod. Vnde rurſus non ſit, ſi nihil auocauerit, receſſurus. Nudæ itaq́ patrisfamiliâs deſtinationi id totum tribuere, quod Raphael Comenſis Bartolum alioſq́ ſcribere falſò refert, d. l. cætera. §. fin. refert Franciſcus Ripenſ. loco & numer. prox. allega. 185. perquàm abſurdum eſt. Nec contrà eſt, quod Marcellus libr. L. Digeſtor. l. nihil. ad municip. nihil vetare ait, quo minus, vbi quis velit, domicilium habeat. Illud enim abſq́ facto domicilium habere volentis, accipi non debet. Glo. d. l. ciues. in ver. larem. Oportere itaq́ eum, qui cuiuſquam ciuita-
123 tis incola eſſe vult, illò venire. Animo † quippe & corpore opus eſſe domicilium conſtituere cupientis, vt poſſeſſionem adepturi, cui, vt Accurſius apud Iulium Paulum Gloſ. 1. d. l. domicilium. rectè putat, haud diſſimilis eſt. Igitur alterutro nihil agi, neq́ per ſe animo, neq́ per ſe corpore,
124 conſequens erit. Quod † Pomponius lib. L. Digeſtor. l. pupillus. §. incola. de verborum ſignificatione ſcribens, cap. 238. declarat. Incola eſt inquiens, qui aliqua regione domicilium ſuum contulit, quem Græci πάροικον appellant, nec tantùm hi qui in Oppido morantur, incolæ ſunt, ſed etiam qui alicuius Oppidi finibus ita agrum habent, vt in eum ſe, quaſi in aliquam ſedem recipi-
125 ant. Quæ † definitio generaliter ſequenda eſt, ſiue rebus ſuis, id eſt maiore parte fortunarum inſtructus quis tranſeat, ſiue animo deſtinato ſit, eò loci, quò ſe recepiſſet, perpetuò viuendi: quibus duobus modis domicilium quæri iamdudum conſtitit. d. l. ciues. & ibi gloſ. in verb. larem. & in verb. ſummam. & Paul. Caſtrenſ. l. 2. C. vbi Senat.
126 vel clariſ. hoc † ſignificat conſtitutio, d. l. ciues. cùm larem conſtituí exigit. d. gloſ. in verb. larem. illud cùm rerum fortunarumq́
127 ſummam, d. gloſ. in verb. ſummam. modò † ſciamus, quod de rerum ſumma atq́ fortunarum dictum eſt, quo magis, qui ſeſe aliquò rebus ſuis inſtructus contulit, ibi domicilium habere dicatur, hoc amplius Baldo l. vnic. numero ſeptimo, C. vbi de criminibus agi opor. & Angelo Conſ. 27. quídam victor.

dam victor. authoribus, desiderari, vt assiduè eo loci versetur. Nam hoc principalis constitutionis d.l.2. C.vbi Senat.vel clarissimi verbis, vtrunq; desiderantis, cõsequens est. Quam sententiam Nicolaus Abb. c. fi. nu. 8. de paro. Marianus Socinus c. fi. de foro comp. Felinusq; c. dilectus. 2. numero vndecimo, de rescript. probant, & ego sequor. Celsiq; definitioni apud Domitium Vlpianum libr.L.Digestor.d.§.Celsus. eam con-
128 gruere puto in eo, qui † duobus locis æqualiter instructus esset, factum notantis, vno non minus, quàm altero loco commorandi, quo magis vtrobiq; domicilium constituisse dicatur, quasi quo loco infrequens quis sit, domicilij ibi constituendi absit consilium, vt eo loci maximè instructus esse proponatur. Alciati itaq; præceptoris sententiam non probo, apud Pomponium lib. L.Digestor.l.pupillus. §.incola. de verbor. signific. idoneam esse coniecturam existimantis, quo magis quis quodam loco domicilium elegisse videatur, quod cum re-
129 bus suis & familia eò demigrasset. Id† enim dicentibus consequens fore, qualibet calamitate pulsos domo, quo se conferant, quærentes, quocunq; pedẽ intulissent, ibi continuò, contra animi sui propositum, domicilium habere, quod electione cuiusq; contingit, d. §. Celsus. & d. l. ciues. non fato ac fortuna quadam, illò aut illò venientis. d. §.
130 Celsus. Neq; † enim dixerimus, Aeneam in Macedonia, quò primum Ilio eiectus, aut in Sicilia, quò postea delatus est, domicilium tulisse, alióve quouis loco vbi, priusquam in Italiam peruenisset, fortè soluit. Quan-
131 doquidem, † sicuti dictum est, absq; proposito ac mente perpetuò alicubi manendi domicilium nemini quæri constitutum d.l.
132 ciues. est. Quod † in eo, qui studiorum causa, confecto eorum curriculo ad suos reuersurus, aliquò venisset, Dynus arg. l. quæsitum. §.1. de leg.3. l. nihil. ff. de capti. Bart. l. lex Cornelia. d. §. si tamen. ff. de iniurijs. putauit. Negat quippe eum vlla temporis diuturnitate domicilium eò loci habiturum, vnde quandoq; abeundi propositum sit, idq; Angelus libro quinto Digestor. l. hæres absens. §. 1. de iudic. verum putat.
133 Enimuerò † quibus decennio, qui ea mente venisset, domicilium constituisse creditur, illorum sententia in eo casu à Bartolo d. §. si tamen. accepta est, cùm in obscuro est, animum ad suos redeundi deposuerit, an ad-
134 huc retineat. Vt contrà, † qui statim veniens, facta animi sui contestatione, sedes fixit, etsi maximè studiorum causa, tanquam quandoq; rediturus ad suos, domo profectus dicatur, domicilium illico constituisse intelligendus est. Quod est generaliter receptum in omnibus qui aliquò se contulissent. Facta enim animi sui contestatione, se eò loci perpetuò viuere velle, ex continenti domicilium ab eis constitui. Quod & Alciatus d. §. incola. apud Pomponium libr.L.Digestor.probat, & rectè. Temporis enim diuturnitas ad voluntatis coniecturam, non ad domicilij constituendi ne-
135 cessitatem pertinet. Idcirco † Dyni sententiæ conuenienter fieri, vt vnde quis quandoq; migrandi consilium habet, ibi nullo temporis cursu domiciliũ contrahat. Cùm,
136 cuius † animus in obscuro est, hærere quodam loco velit, an aliò se postea conferre, ei, exacto decennio, sicuti modò scripsi, do-
137 micilium quæratur. Enimuerò, † cuius qualis qualis voluntas domicilij constituendi illo aut illo facto apparet, tempus de-
138 cennio angustius exigi placuit, quod † in eo qui maiore parte fortunarum suarum instructus aliquò venisset, Angelus ex facto consultus respondit, d. consil. 27. & Felinus probat. d. c. dilectus. Secundum quod, quæ proximè diximus, accepta sunt, eo scilicet semper desiderato vt, qui rebus suis instructus aliquò venit, diutius ibi com-
139 moretur, cùm in † lare constituendo, id est, cùm quis nullis rebus instructus aliquò venit, nuda cuiusq; contestatio, in quamlibet regionem, mente ac consilio nunquam inde recedendi, sese recipientis sufficiat. Paul.Castrens. d. l. 2. & d. gloss. in verb. la-
140 rem. Ita † exaudiendum est, quod Marcellus de habendo, quo quisq; loco velit, domicilio scripsit, d. l. nihil. quod & casus, quem excepit, declarat. Ita enim, vbi quis velit, domicilium habere licere, ait, nisi quo interdictum ei sit, ex qua exceptione intelligitur, animi destinatione, vt sæpe dictum est, nisi quis pedem etiam loco inferat, domicilium non constitui. d. glos. in verb. larem. Nemini quippe interdici, ne quem locum incolere velit, sed ne incolat. Coar-
141 guitur † itaq; non obscurè Raphaelis Comensis error, dum Bartolum aliosq; in suprà scripto originis articulo carpit, existimantis, quasi eorum id sententiæ consequens sit, nuda absentis voluntate domicilium quæri, solaq; mente ac proposito alicunde emigrantis in ea Ciuitate, quò nondum se appulisset, domicilium constitui.
142 Cùm † duo illa exigi, vt est suprà dictum, constet, destinato esse animo, loco vno aliquo certo, nisi quid inde necessariò auocet,

perpetuò morandi, item eò pedem inferre. Nam si domicilium, vt ait constitutio, d. l. Ciues. incolam facit, quomodo eius quis regionis incola erit? quam non modò non incolit, sed ne vestigium quidem in ea fixit?

143 Enimuerò, † quod de rerum ac fortunarum summa ait Constitutio, d. l. Ciues. id ad coniecturam mentis capiendam pertinere, suprà apparuit, si mora longior in eo loco, quò se quis recepisset, intercedat. d. l. 2. vbi Sena. vel clarissimi. Bald. d. l. 1. d. num. septimo.

144 Cuius † rei, Nicol. Abb. authore, d. c. fin. de paro. eius, qui iurisdictioni præest, erit inspectio, pro qualitate personarum nunc angustius, nunc laxius tempus desideraturi, quandoq; mox pro incola habituri. Abb.

145 d. c. fin. de paro. Quod † in illa specie Nicolaus Abbas post Henricum Cardinalem Hostiens. libro tertio epistolarum Decretalium d. c. fin. respondit, cùm quis domum, aut villam, eò loci, quò se contulit, emisset, aliúdve rerum soli, nam quin tali facto sedem ibi ac domicilium collocasse videatur, nullam esse putat dubitationem.

Quàm sententiam ancipitem apud me reddit, quod lib. L. Digestor. l. libertus. §. sola. 2. ad Municip. Papinianus scribit: qui sola, inquit, domus possessio, quæ in aliena ciuitate comparatur, domicilium non facit.

146 Quin † autem ipsa per se omnium fortunarum maiorisve partis, vt suprà disserui, inuectio illatioq; domicilij constituendi propositum non demonstret, ambigendum d. l. 2. vbi Senat. vel clarissimi. Bald. d. l. 1. vbi de crimi. agi oport. Angel. d. consil. 27. Felin. d. c. dilectus. non est.

147 Licet † ex aduerso, vnde rerum suarum omnium, ac fortunarum summam quis euexisset, continuò ibi domicilium habere desinere, magnis authoribus placeat. Innoc. c. extransmissa. de renuncia. Bartol. l. adsumptio. §. viris. ff. ad municip. & d. l. domicilium. Abb. d. c. fi. hactenus ad id, quod de patrisfamiliâs destinatione erat dictum, responsum est. Quòd verò defraudari defuncti mens dicebatur, ancillam in fundo, vnde profugerat, parituram credentis, si in fuga enixa existimaretur, id nonnullum mihi quidem negotium facit, sed quo tamē defungi absq; magna opera licet: quanquam, vt à priore sententia Paulus Castrensis discederet, quam, cùm ius Bononiæ profiteretur, probauerat, ea vna ratio Patauij postea docentem peruicit. haud sanè idem

148 apud me valitura. Nam † etsi defunctus parituram extra fundum ancillam credidisset, Imò etsi in Vrbem venire eam moriturus iussisset, ibiq;, cùm de vita laboraret, enixam sciisset: non eo minus legato cum partu cessurā. Neq; enim spectari, vbi quid ad tempus sit, sed vbi destinatione patrisfamiliâs esse consueuit. Nam, † vt Iulius Paulus libr. 32. Digestor. l. quæsitum. §. fi. de leg. 3. ait: rebus quæ in fundo sunt, legatis accedunt etiam ea, quæ tunc non sunt, si esse solent, nec quæ casu ibi fuerunt, legata existimantur. Libet † ijs adijcere longam hac de re Domitij Vlpiani definitionem, qui libro duodetrigesimo Digestorum, l. ex facto. §. rerum. de hæred. instit. his verbis: Rerum, inquit, Italicarum vel Prouincialium significatione, quæ res accipiendæ sint, videndum est, & facit quidem totum voluntas defuncti. Nam quid senserit, spectandum est. Veruntamen hoc intelligendum erit, rerum Italicarum significatione eas contineri, quas perpetuò quis ibi habuerit, atq; ita disposuit, vt perpetuò haberet. Cæteroquin si tempore in quo transtulit in alium locum, non vt ibi haberet, sed denuò ad pristinum locum reuocaret, neq; augebit quò transtulit, neq; minuet vnde transtulit. Vt puta de Italico patrimonio quosdam seruos miserat in Prouinciam, fortè Galliam, ad exigendum debitum, vel ad merces comparandas, recursuros, si comparassent, dubium non est, quin debeat dici ad Italicum Patrimonium eos pertinere debere. Vt est apud Mucium relatum, cùm fundus erat legatus vel cum instrumento, vel cum ijs quæ ibi sunt. Agasonem enim missum in villam à patrefamiliâs, non pertinere ad fundi legatum Mucius ait, quia non id circò illò erat immissus, vt ibi esset. Proinde si seruus fuerit missus in villam, interim illic futurus, quia dominum offenderat, quasi ad tempus relegatus, respōsum est eum ad villæ legatum non pertinere. Quare ne serui quidē, qui operari in agro consuerunt, qui in alios agros reuerte vantur, & quasi ab alio cōmodati, in ea sunt conditione, vt ad legatum pertineant. Quia non ita in agro fuerāt, vt ei agro viderentur destinati. Quæ res in proposito quoq; suggerit, vt Italicarum rerum esse credantur hæ res, quas in Italia esse testator voluit. Proinde etsi pecuniam miserit in prouinciam ad merces comparandas, & nec dum comparatæ sint: dico pecuniam, quæ idcirco missa est, vt per eam merces in Italiam adueherentur, in Italico patrimonio intungendam. Nam etsi dedisset in prouincia de pecunijs quas in Italia exercebat, ituras & redituras, dicendum est hanc quoq; Italici patrimonij esse rationem.

Igitur

Igitur efficere dici, vt merces quoq; istæ, quæ comparatæ sunt, vt Romam vehérentur, siue prouectæ sunt eo viuo, siue nondũ, & siue scit, siue ignorauit, ad eum hæredem pertinere, cui Italicæ res sunt adscriptæ. La-
151 beo quoq;, † cuius opinionem lib. 34. Digestor. l. si vxori. §. fi. de aur. & argent. leg. Lauolenus refert, in ea specie cùm ità quidam legasset: ARGENTVM, QVOD DOMO MEAE ERIT, CVM MORIAR, & quæreretur, vtrum argentum, quod à testatore depositum esset, legato cederet? distinxit inter præsentis custodiæ causa depositum, & perpetuæ, & hoc non cedere, illud cedere respondit. Et enim ea verba, QVOD DOMO MEAE ERIT. sic, inquit, accipi debent, esse solebat. Quam sententiam & Lauole-
152 nus probat. d. §. fin. Superioribus † itaq; consequens est, in eo quidq; loco legum interpretatione esse intelligi, non vbi quandoq; sit, sed vbi perpetuò esse placuit, siue voluntate eius, ad quem illud pertinet, loco suo absit, siue eo etiam inscio, vt in casu de ancilla suprà allegato vsu venit, cuius fuga, accepto legum sensu, effici non potuit, quo minus legatario cum partu deberetur. Quia qui fundum, quæq; in eo sunt, legauit, ea complexus videtur, quæ in fundo esse consueuissent. Quapropter, vt quæ ibi casu adessent, haud amplius reddunt legatum,
153 ita nec, quæ abessent, angustius. Non † rectè itaq; & illud dictum, idcirco acceptam esse interpretationem, ancillam in fuga non videri enixam, ne consequens esset, illius facto, legatario noceri. Cùm tota eius rei definitio ex patrisfamiliâs pendeat destinatione, certo aliquo loco ancillam esse volentis, vbi, & cùm inde abest, esse debet intelligi. Falsum igitur fore, locum, vnde ancilla aberat, ideò spectatum, ne defuncti quoquo modo mens fraudaretur, néve ancillæ factum legatario damnum adferret, quæ longè aliter se habere, demonstratum est. His itaq;, quæ de defraudanda defuncti mente dicebantur, confutatis, ad id, quod proximè sequebatur, de patrisfamiliâs de-
154 stinatione, transeamus. Et † quidem, qui contrà disputant, multùm interesse aiunt, destinatio cuiusq; de ijs rebus sit, quæ nostra continentur voluntate, an de ijs, quæ legum definitione constant: illa enim arbitratu nostro mutari: hæc fixa manere atq; immota. Quare posterioris generis cùm sit originis inspectio, lex ad Muni. ff. & de incolis. libro decimo, Cod. tot. titu. quippe definit, quæ cuiq; origo sit, consequens est, in ea constituenda patrisfamiliâs destinationem hic magis, aut illic domicilium habere volentis spectari non debere. Fortius hoc quidem superioribus argumentum est, sed quod me, ne superiorem sententiam se-
155 quar, haud quaquam permouet. Nam, † vt verum esse fatear in ijs, quæ legis definitione continentur, legis non nostram spectari
156 destinationem. Illud † etiam nemo inficiabitur, legem in ijsdem nostræ se accommodare voluntati ac proposito.

157 Vnde † fit. vt licet quo quisq; loco contrahit, ibi iudicium suscipere cogatur. l. hæ-
158 res absens. §. proinde. ff. de iud. tamen † in eo, qui aliquò, inde confestim discessurus, venit, & ibi contraxit, aliud lex d. §. proinde. constituit. quæ hunc foro contractus eximit, inciuile rata, locum breuis moræ spectari, & aliò properantem iurisdictione distineri. Sic quoq; & in nostra quæstione fortuitæ moræ locum non spectari, sed do-
159 micilium consequens est. Nec † mihi quis dicat, si cogeretur se, quocunq; peruenerit, defendere viator, aut alius, qui præternauigat, durissimam eius conditionem fore. d. §. proinde. contrà quàm in originis disputatione euenit. quę si ex loco natali censeatur, nihilo magis nascentem onerat, quàm si inde ortus existimetur, vbi parentes domici-
160 lium habent. Nam † & ex diuerso esse quoq; durissimum, eum, qui cum viatore aut cum eo, qui præteruehitur, contraxisset, circumueniri, aut eius quærere domicilium cogi. Verius ergò est, & in ijs nostræ destinationi legem seruire, loco breuis moræ ac fortuitæ non inspecto, quod in multis quoq; iuris articulis responsum lego.

161 Nam † lege municipali, qua merces exóticas, salem, vinũ, frumentum aliúdve quiddam in Ciuitatem inuehere non licet, eum non teneri, qui commeans horum quiddam inuexisset, mox aliò translaturus, pleríque omnes scribunt. l. si quis post hanc. C. de ædifi. priua. & ibi glosl. Iacob. de Arena. & Cyn. item Bar. Ange. & Paul. Cast. l. cætera. §. sed & si quis. ff. de leg. 1. Alex. Imolen.
162 Cons. 433. vol. 4. visa inquisitione. Qua † ratione proscriptis hominibus, quorũ alioqui Municipiorũ legibus impunita est cædes, in Oppida, qua illis iter est, hospicij causa sine metu Magistratus ingredi licet. Nellus. tract. Bannitorum, in 1. part. 2. temporis. quæst. 58. pacto vel statuto. & Petr. de Anch. consil. 74. viso an diligenter. Marsi. l.
167 fin. numer. 153. ff. de iuris. omni iudi. Pro † eo enim habenda est breuis in loco mora, ac si, qui quoquam venisset, inde mox

receſſurus, illò veniſſe non c. certum. 11. q. 3. & c. ſi quis autem, 18. diſtinct. & 8. q. 1. c. 1. & Marſ. d. l. fin. num. eod. videatur. Tan-
164 tundem † in fure reſponſum ſcio, cui rem furtiuam aliquò ferenti, ſicubi fortè de via feſſus quietis cauſa aut capiendi cibi ſubſiſtat, parci placuit, omnemq; in eum iuriſdictionem ceſſare, Bald. poſt Bart. l. qui furere, ff. de ſta. homi. Marſil. d. l. fi. num. eod.
165 licet † ob continuam rei alienæ contrectationem furti pœna Bartolo l. ſi abducta. C. de furt. l. ſed nec. ff. de condi. furt. & l. ſi dominium. ff. de furt. Angel. tract. malefic. in gloſſ. & veſtem cœleſtem. ibi. quæro quid ſi fur, authore quocunq; eum teneat. In-
166 terſit † denicq; Reipub. nocentium facinora impunita non relinqui. l. licitatio. §. quod illicite. ff. de publi. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. Quibus exemplis non illud tantùm diſcimus, breuis moræ nullam eſſe inſpectionem, d. c. certum, cum concor. Verùm †
167 etiam delinquentibus hoc tribui, vt non vbi ſubſiſtant, ſed quò tendant, lex ſpectet. Quod ſi in viro atq; vxore recipimus, fore vt, quocunq; eant, domò profecti, ſemper in locum domicilij contendere videantur.
168 Nam † inde cùm abſumus, peregrinari nos ait conſtitutio. l. Ciues. de incolis. libr. 10. Cod. &, eò cùm peruenimus, peregrinari deſinere. Toto itaq; tempore, quo à domicilio abſumus, pro iter facientibus ſumus habendi, quo numero, qui peregrinantur,
169 eſſe ſolent. Huc † pertinet, quod Trebatium & Labeonẽ in illa ſpecie reſpondiſſe, Pomponius lib. 35. Digeſtor. l. ſi quis ita. de condit. & demon. Ad quem tex. adde Bald. l. ſi pater. 8. q. C. de inſti. & ſubſt. la. l. non tantùm, circa finem. C. de lega. Marſil. l. fi. ff. de iuriſdict. refert, cùm quidam ita legaſſet: DVM VXOR MEA CVM FILIO ERIT: HAERES MEVS EI TANTVM DATO. Nam non eò magis, quòd patronum latitans, filio relicto, de medio diſceſſit, à legato matrem excludi putauerunt. Quippe quæ animum à ſe filium dimittendi ac propoſitum non habuiſſet, quod præſtare eam oportuit. cæterùm, vt omni momento cum liberis ſit, non exigi, quibus conſequens eſſe Bartholomæus Socinus ſcribit: d. l. ſi quis ita. Vnde quis reuertendi animo diſceſſiſſet, ibi eum præſentem ſemper fuiſſe exiſtimari. Quod accipere debemus, etiamſi diu abfuiſſe proponatur. Nam in breui reuerſis, animum redeundi Paulus Caſtrenſis, & Raphael Comenſis non deſiderant, d. l. ſi quis ita. eò tandem noſtra diſputatio redit, vt in libero-
rum origine non naſcendi locus, ſed parentum domicilium, vt eſt ſæpe dictũ, ſpecte-
170 tur. Nec † Franciſci, cui à Ripa cognomentum eſt, ſequor ſententiam diſtinguentis: Tract. de peſte. part. 2. num. 183. conceptus ſit in loco domicilij partus, nec ne, vt poſteriore caſu, naſcendi locus, priore, domicili-
171 um ſpectetur, quòd † qui in vtero eſt, vt Iulius Paulus libro primo Digeſtor. l. qui in vtero eſt. de ſta. homin. ſcribit, perinde cuſtodiri ſolet, ac ſi in rebus humanis eſſet. Id enim, cùm de commodis partus quæritur, eſt acceptum, d. l. qui in vtero eſt. & plerunq; nihil intereſt, eam ciuitatem quis patriam habeat, vbi natus eſt, an, vbi magis parentes haberent domicilium. Aut certè id totum ex futuro pendet, incertumq; eſt,
172 vtrius loci ciuem eſſe, ſatius ſit. Adde, † in originis cauſa diem puerperij, non conceptionis inſpici, quod Neratius lib. L. Digeſtor. l. eius 1. ad Municip. eleganter ait. Proinde tali diſtinctione vtendum non puto. Hæc quidem, ad aliorum diſputationem, quod attinet, cæterùm dicere nos poſſumus, ſuperiori ſententiæ, ſi rẽ penitus per-
173 ſpicimus, illud † occurrere, quòd originis cauſa natura non lege conſtare videatur.
174 Quod † Domitius Vlpianus l. aſſumptio. ff. ad Municip. declarat, cùm aſſumptio originis, inquit, quæ non eſt, veritatem naturæ
175 non perimit. Et † rurſus, d. l. aſſumptio. §. 1. filius ciuitatem, ex qua pater eius naturalem originem ducit, non domicilium ſequitur.
176 Nemo † autem neſcit, rerum naturam immutari vlla legum authoritate non poſſe. l. 2. §. 1. ff. de vſufruct. ea. rer. quæ vſu conſum.
177 Sed † hoc mouere neminem debet, neq; enim tam arctè naturæ demonſtratio accipienda eſt, vt ad cuiuſq; loci anguſtias, vbi quis natus diceretur, originis definitionem
178 contrahamus. Alioquin † ex vico ortis, Rem publ. cui vicus ille reſpondet, patriam non fore, quod nemo dixerit. l. qui ex vico. ff. ad
179 Municip. Sanè † Vergilio non Mantua, ſed Andes, Oppidum in agro Mantuano, nata-
180 lis locus fuit. Non † item Catullo Verona, quippe quem in Peninſula lacus Benaci natum conſtat, de vtroq; illud Martialis Doctorum quorundam virorum patrias commemorantis:

Verona docti ſyllabas amat vatis:
Marone felix Mantua eſt.

Naſo quoq; lib. Elegiarum 3. ſuam & eorum patriam celebrans ita ſcripſit:

Mantua Vergilio gaudet: Verona Catullo.
Peligna Gentis gloria dicar ego.

Retinen-

181 Retinenda † itaq; prior sententia est, quam magis receptam esse ac crebram, appellatione originis laxius accepta, quidam August. Ariminensis. l. huiusmodi. §. legatum. de legat. 1. Lancel. Decius. l. hæres absens. §. proinde. ff. de iudic. Fran. Rip. vbi suprà d. nu.
182 183. authores sunt. Et † Baldus, d. §. legatum. ne hoc præteream, eandem quæstionem in grege tractat: si metu hostium aut latronum opilio vim fugiens, caulis relictis, pecus in alienum agrum cõpulisset. Nam quicquid ibi natum est, quasi in loco, vnde grex abest, natum esset, eius decumam vectigálve exsolui debere, consequens esse ait, antistite, aut domino agri, quò per fugam grex esset compulsus, eo nomine nihil laturo, quod & Ioannes Imolensis adnotauit. d. §. legatũ. idq; Dynum Iuliani sententiæ d. §. legatum. consequens esse ante alios scribere, Paulus Castrensis d. §. legatum, refert. Tantundem
183 † idem Paulus Castrensis apud Marcianum lib. 39. Digest. l. interdum. §. si propter. ff. de publi. in eo respondit, qui quid merciumaliarúmve rerum, metu prædonum aliquò inuexisset. Negat enim horum nomine ve-
184 ctigal deberi. Quod † Bartolus l. 1. de nau frag. libro 11. Codicil. in ea specie probauit, cùm hostes quis, piratáve fugiens, cum rebus suis aliquò se recepisset. Nam huic, nullo exsoluto vectigali, inde recedere, resq;
185 suas auferre licere, scribit. Et † magna quidem ratione, inhumanum quippe esse, in aliena calamitate de rebus tam luctuosis e-
186 molumentum sectari. Idq; † Imperator Constantinus in naui vi tempestatis contra nauigantium consilium aliquò appulsa libro 11. Principalium Constitutionum respondit: fiscum suum à lucro vllo inde capiendo edita constitutione d. l. 1. repellens. Quod
187 † ad illum casum Bartolus producit, d. l. 1. cũ arescentibus per æstatem vicinorum fluminibus, ex proximis Oppidis ad nostras molestrinas venitur. Sanè enim qui in ea causa essent, eos, tanquam necessitate famis ad nos venire compulsos, immunes abituros
188 Bartolus d. l. 1. scribit, & rectè. Nam † si famis necessitas sacris Constitutionibus idonea causa visa est, quamobrem patres filios suos filiasq; distrahant, C. de pa. qui filios suos dist. in ru. & nig. mirum esse non debet, si eadem vectigalis tribuat immunitatem, idq; Bartolus d. l. 1. significauit.
189 Nec † magnum est, hoc in vectigalis causa admittere, quæ iure ciuili continetur. l. ve-
190 ctigalia. ff. de publ. Et † plerunq;, id est quoties, à Principe vectigal non constituitur, fraus in eo commissa omni probro tam naturali quàm ciuili caret. Bart. d. l. vectigalia.
191 Est † enim tantundem & in furto receptum, quod naturali atq; adeò diuino iure prohiberi, nemo nescit. l. probrum. ff. de verb. sig. & l. 1. in fi. ff. de furt. ob famem quippe furtũ permitti, placuit. c. si quis, ppter. de furt. & ibi gl. & Doct. vt omnium sententia impune sit fame perituro rem alienã, qua vitam toleret, auferre. d. c. si quis, ppter. & ibi glos. &
192 Doct. Est † & illud inter hæc discrimẽ, quod in vectigalis causa lucrum quæritur, in furto autem damnum vitatur. Quæ latè constat differre, Feli. c. quoniam. nu. 8. de Simon. vt plus esse appareat, famis causa, furtum permitti, quàm vectigalis remissionem dari.
193 Etsi, † vt hoc obiter notem, parùm acutè dici videatur, furtum ob famem permitti, licet
194 ita loqui, in more sit. Famis † enim necessitas rem dominio cuiusq; eximit, facitq; esse cõmunem, Doct. d. c. si quis, ppter. idq; tam diuino quàm humano iuri consequens esse: Bartolus lib. 14. Digest. l. 2. §. cum in eadem
195 ad l. Rodi. de iact. author est. Igitur, † vt socius re communi fine delicto vtitur, l. meritò. ff. pro socio. ita quoq; & ille, cui, si manum ab eo, quod alterius fuisset, abstinuerit, pereundum est. id in alimoniam necessariam, tanquam commune factum, impune auferet. Quæ sententia Nicolai Abbatis, c. quoniam. num. 5. de Simo. Ioannis Anagnini d. c. quoniam. & Cagnoli d. l. quæ p-
196 pter. ff. de diuer. reg. iur. fuit. Enimuerò † si res, cuius propria fuisset, permaneret, nam pretextu necessitatis ab inuito auferre, nul-
197 lo iure liceret. Lex enim, quæ, vt ex Demosthene Marcianus lib. 1. Digest. l. 2. de legib. scribit, delictorum correctio est, delictum permittere quomodo possit? l. meminerit.
198 C. vnde vi. Quare † neq; Cyno, l. scientiam. §. qui cum aliter. ff. ad l. Aquil. neq; Baldo, c. 1. §. iniuria. col. fi. vers. sed pone. de pac. iuram. fir. alijsq; plerisq;, eosq; sequuto Decio l. vt vim. nu. 9. ff. de iust. & iure. & l. is damnum eius. de diuer. reg. iure. Adde Cagn. l. quæ, ppter. de diuer. reg. iur. & Marsi. l. 1. nu. 92. ff. de sica. adsentior illum excusantib. qui potentioris iussu, mortẽ sibi cõminantis, nisi obtemperaret, hominem occidisset. Nec
199 † contrà esse, quòd vim vi defendere Iulio Paulo authore d. §. qui cùm aliter. & l. 3. §. q-
200 enim solum. & † quidẽ cũ vis iniusta facta, ponitur, etiam à Magistratu modũ muneris

sui prætergresso. Bart. Tract. qui sint rebelles, ver. si. rebellando. in princ. Paul. Castr. d.l. vt vim. & ibi. Deci. num. 24. Abbas. c. si quando de offi. de leg. Marsi. d.l. 1. nu. 82. de sica. vim enim iustam propulsare, à quocunq; adhibeatur, neq; ciuile, neq; naturale est. d.
201 l. vt vim. & ibi glos. & Doct. Vnde † proscriptis, in quos iure plerunq; Municipali cuiq; ciui necis potestas est, aduersus vim, si qua eorum vitæ adferretur, salutem suam tueri non licere, quidam Bart. Ang. Paul. Castra.
202 d.l. vt vim. prodiderunt, quod † summa ratione placuit. Nam si, vt idem Bart. Ang. Paul. Castra. d.l. vt vim. disserunt, iusta vis est, quæ infertur, iniustam eius esse propul-
203 sationem, necessum est. Ideoq; pro modo admissi vindicari, quod in persona militis, castigari se à Centurione non permittentis, Macer. libro vndequinquagesimo Digest. l. milites agrum. §. inreuerens. de re milit. bellissimè distinxit. Nam, qui quoquomodo restitisset, eum à veteribus notatum ait. Qui verò tenuisset vitem, qua mos erat Romani Latiniq; nominis militem, honestiore quasi pœna electa, non virgis cedere, hunc militiam mutare. Dedita opera consultoq; vitem frangenti capitale esse. Quam pœnam eodem Macro authore d. §. inreuerens. suffert, qui manum Centurioni se castiganti intulisset, contumacia resistendi semper fraudi futura. Aliud existimantibus non constitueram rei militaris disciplinam,
204 vt † nec domesticæ, si seruus filiúsve famil. domino patrive se suo iure castigare volenti resistat, l. vnica. C. de emend. seru. & l. 3. C. de patr. potest. Dec. d. l. vt vim. nu. 21. & seq. Fel. c. licet heli. in princ. de Simon. viro vxor, l. consens. C. de repud. & auth. sed nouo iure. eod. tit. Felin. c. cum contingat. in fi. de for. compe. Deci. d. l. vt vim. nu. 22. aut Præceptori discipulus parùm benefaciens. l. sed & si quemcunq; §. si magister. ff. ad l. Aquil. & ibi Bart. & c. Præsbyter. de homicid. Deci. d. l. vt vi. & nu. 22. Quilibet denique, cuius infirmior ætas seniorum prudentia regiatq; informari, ad vitæq; decora exemplis maiorum suorum excitari debet: natu grandioribus propinquis. Quibus in eos animaduertendi ius esse, sacris Constitutionibus l. 1. C. de em. pro. cautum est: modum & his & superioribus seruaturis. Bartol. cons. 104. visis & Alex. cons. 73. viso Themate. Anan. c. 1. de cleri. percus. Dec. c. ad nostram de appel. & d. l. vt vim. nu. 22. Nam eum excedentibus rectè resisti, consequens est. Incipere
205 † enim iniustam vim castigationi inesse: iniustam autem vim iure suo quisq; propulsat, d. l. vt vim. & ibi glos. & Docto. quod ab eo non fit, qui imperatam à Tyranno cædem exsequitur. Ab hoc enim adiuuari vim iniustam Tyranni, dum ei mos geritur, non
206 propulsari, palàm est, quod nili dixerimus, consequens fore eum, qui Tyranni iussu ita violaretur, aduersus talem vim tueri salutem suam non posse, quod nemo sanus probauerit. Iniustam enim eiv im adferri, certum est, quam repellere, vt Iulius Paulus libro 9. Digest. d. l. scientiam. §. qui cum aliter. ad l. Aquil. scribit, omnes leges omniaq; iura permittunt, vt dubium non sit, Tyranni iussu innoxium hominem quocunq; metu occidentis factum delicto non vacare. Scio quidem † esse quæ, qui contraria sententia vtuntur, pro se adferunt, illud in primis, quod
207 Domitius Vlpianus lib. 9. Digest. l. si quis fumo. §. 1. ad l. Aquil. ex Celso refert circa eum, qui exorto in vicinia incendio proximas ædes, ne longius procedens ignis, ad se perueniret, intercidisset: circa eum item, qui nauis suæ explicãdæ causa funes anchorarum alterius nauis, in quos vi ventorum se impegerat, præcidisset. l. quemadmodum. §. item Labeo. ad l. Aquil. Nam nec hunc ob præcisos funes, nec illum deiectę domus nomine teneri, responsum est. d. §. 1. & d. §. item Labeo. Adijcitur † & illud de eo, qui suarum mercium seruandarum causa alienas
208 in mare proiecisset, cui impune esse ait lex, qui seruandarum. ff. de præscrip. verb. Sed in hunc magistro nauis proditam esse actionem, constat. Glos. Paul. Castre. d. l. qui seruandarum. Ei † verò, qui vicinas ædes dis-
209 sipasset, facti sui rationem constitisse, putãdum est, tanq; vim imminentem auertere volenti. ~~Neq; enim solum vim~~ præsentem submouere ius est, d. l. vt vim, & d. §. qui cũ aliter. sed & futuræ occurrere, vt in vi, quæ manu adhibetur, propulsanda responsum est. Glos. Bart. & Bald. l. 1. C. vnde vi. per l. 3. §. qui cum armati. ff. de vi & vi arma. Licere quippe ictum occupare, placuit. Glos. Bart. & Bald. ibid. meritò itaq; fraudi non esse, vicinas ædes, vnde concepto incendio malum expectabatur, suarum seruandarum gratia dejcienti. Quid enim peccauit, qui tempestiuè damno se subtraxit? multò minus verò eum delinquere, qui præcisis funibus præsens tempestatis periculum effugit, nihil autem eiusmodi in cædis causa proponi.
Nullam enim vim ab eo, quem potentioris
210 iussu violare quis adgreditur, ipsi aut adferri, aut imminere: aduersus verò vim expediendæ suæ cuiq; salutis ergò ferrum nobis à legibus d. l. vt vim. & d. §. qui cum aliter.

porrigi,

porrigi, non quoq; quiescentem, nihilq; in nos mali molientem, dum alieno furori mos geritur, lædere, permitti. d. §. qui cùm aliter.
211 ibi illum enim solum. Haud † parui deniq; referre, rebus cuiusq; manus adferantur ab eo, qui vim aliquam declinaret, an vitæ. Damnum siquidem rerum sarciri, vitam verò semel amissam reuocari nequaquam posse. Inde meritò rerum iacturam leuiorem semper, quàm salutis hominibus esse. Rectissimè itaq; aliud in rerum interitu, aliud in cæde hominis statui. Quæ sententia lib. 5. Epistolarum Decretalium c. significasti.
212 in fi. de homicid. Felini fuit. Adde, † vt eleganter ac piè eodem lib. d. c. quoniam. num. 5. de Simon. Nicolaus Abbas scribit, eumq; sequutus Ioannes Anagninus, d. c. quoniam. quæ ita mala sunt, vt mala sint semper, quo numero esse cædes aiunt, periuria atq; adulteria, ea priusq; admittamus, omne nos adire discrimen oportere. c. sacris. de ijs quæ
213 vi met. ve caus. fi. Satius † igitur fore, hominem Christianũ alieno scelere perire, quàm alij obtemperantem homini innoxio vitam eripere. d. c. sacris. Glos. c. de his clericis. 50. dist. per tex. c. ita ne. 32. q. 5. August. Bero. c.
214 super eo. nu. 8. de vsur. Huc † pertinet notissima illa Christi Dei vox: metuendos eos non esse inquientis, Matth. 10. c. qui corpus occidere possunt, animam non possunt. sed eum, qui & animam perdere, & in gehennam mittere potest, formidandum nobis esse. Adeò †
215 autem impune ei esse non debet, qui potentioris iussu innoxium hominem interemit, vt is extra legum pœnas esse non existimetur, qui plagam vitans apprehensum hominem percussori pro clypeo obiecit. Placuit Angel. Areti. disput. Atholus. Gaius adgressus. Fel. d. c. significasti. Dec. l. vt vim. ff. de ius. & iur. nu. 9. enim illo occiso eum, qui obiecisset, cædis nomine teneri.
216 Sed † an distinguimus, imperata cædes à potentiore sit hominis perituri. Nam in eo qui percussori obiectus est, & ita occisus, talis distinctio adhibetur. Placuit Ang. Areti. disput. Atholus Gaium adgressus. Feli. d. c. significasti. enim, si damnatus, cùm ad supplicium fortè duceretur, obiectus sit, eius
217 cædem impune obijcienti fore, vt † impune est, ita enim, quorum hæc sententia est, disserunt. Angel. & Felin. ibidem. ędes vicinas suarum seruandarum causa dissipanti, d. l. si quis fumo. §. 1. quasi perituras. Sed hanc rationem sequentibus fore, vt idem in non damnato respondeamus. Nam & tunc parci ædes diruenti, ait lex: d. l. si qs fumo. §. 1. cũ ad eas ignis nõ peruenit, nõ quo omnino damnũ dirutarũ ædiũ non sarciat, l. si ali⁹. §. est & alia. & ibi Bar. ff. q̃d vi aut clam. sed ne pœnam præterea eo nomine sustineat. Igi-
218 tur, † quia siue perituras ædes quis, siue non perituras, iusto terrore perculsus, demoliatur, in eadem causa est, ne Glos. d. §. est. & alia. vers. non idem erit in fi. glos. pœnam sufferat, cõuenienter nihil intererit, damnatus percussori obiectus sit, & ita occisus, an non damnatus, quo minus magisve in eum vindicetur. De pœna siquidem capitis, non de
219 rerum damno agi. Sed † & altius rem penitusq; perspicientib. dissimilis ratio videatur, hominis damnati atq; ædium perituraram. Ab ædibus enim periculum impendere, metuendumq; esse, vt suprà dissere-bam, ne, peruagato longius incendio, inde ad diruentis ædes ignis transeat: à damnato
220 autem nihil periculi impendere, falsum † itẽ esse, referre damnatus quis sit, nec ne sit, quo magis minúsve à priuato impune occidatur. Vtroq; enim ad publicam tute-
221 lam pertinere. Vnde † & parricidij obstringi eos placuit, qui necessarios suos damnatos, dedecoris euitandi causa, ne publicam pœnam acciperent, veneno in carce-
222 re necassent, Bald. post Cyn. & Iacob. de Arena. l. libertas. ff. de stat. homi. Ana. & Feli. c. cum iuramento. de homi. Mars. l. 1. nu. 3. ff. de sica. & homicidij reos esse, qui damnatum dum ad supplicium duceretur, occidissent. Bald. l. additos. C. de episc. audi. itẽ. l. fideicõmissa. §. si qs. de legat. 3. l. fi. C. de malefi. Bar. l. cuiuscunq; ff. ad l. Iul. Maiest. Alex. l. 3. §. transfugas. ff. de sica. Mars. d. l. 1. nu. 13. ita, vt ne militi quidem venia sit, qui eripi sibi priuata vi damnatum metuens, eum sua manu
223 interemisset. dd. Docto. ibidem. Et † generaliter, postquam quis in publicam custodiam venit, nihil in ipsum cuiquam priuato licere, cautum est. Bald. post Cyn. &
224 Iacob. de Arẽ. d. l. libertas. Secundum † quod proscriptorum necem, quæ sine scelere alioquin iure Municipali admittitur, si capti occidantur, vindicari constat. Barto. l. in laqueum. ff. de adq. rer. domi. l. 3. §. fi. ff. de sica. & l. legis. Iuliæ. ff. ad Iul. de vi. & Bald. d. l. libertas cum multis alijs allegatis per Mars. d. l. 1. num. 3. Quod Andreas Alciatus libro L. Digesto. l. Pupillus. §. 1. de verb. significati. apud Pomponium adnotauit.
225 Tantæ † deniq; curæ legibus esse, ne quid contra publicam iudiciorum disciplinam, occupato supplicio, fiat, vt ferro, venenóve, aut alio, quo cædes perpetrari possit, in carcerem illato, in præfectum id pas-

sum

sum animaduertatur. l. carceri. ff. de cu-
226 stod. reor. Nec † modò custodijs mortem
sibi consciscentibus, impune custodi non
sit. l. fi. ff. de custod. reor. sed & casu defun-
ctis. Testationibus enim eius rei fi-
dem fieri oportere, ne quid custodi adscri-
batur lib. duodequinquagesimo Digest. d. l.
fi. Herennius Modestinus scribit. Apparet
227 † itaq; ex his inter damnatum & nec dam-
natum nihil interesse, quo magis minùsve
in suprà scripta specie, qui quem percussori
228 obiecisset, excusetur. Illa † postremò ra-
tio pertenuis est, atq; etiam absurda, cùm,
quod in ædium dirutarum casu est respon-
sum, d. l. si quis fumo. §. 1. ad cædem homi-
nis producitur, quod eleganter rectissimeq;
Felinus d. c. significasti. refellit, cuius sen-
229 tentia suprà à nobis relata est. Constat † de-
niq;, consequensq; disputationi nostræ est,
quod suprà ex Cyni d. §. qui cùm aliter. Bal-
di d. §. iniuria. aliorũq; & Decij d. l. vt vim.
sententia dicebatur, cædem à potentiore im-
peratam metu admittentis, nullam esse pœ-
nam existimantium, falsum esse, idq; Baldo,
mutata postea in melius opinione, placuisse
apud Imppp. Valentinia. Theodo. & Ale-
xandrum AAA. lib. 9. Principalium Con-
stitutionum l. seruos. ad l. Iuli. de vi per ill.
text. lego. Is enim exemplo seruorum, qui
dominorum metu vim admisissent, vindi-
cari in eũ, qui potẽtioris iussu cædem feci-
set, scribit, id est remissa capitis pœna, quã,
homine sua voluntate occiso, sustinuisset, l.
1. ff. de sica. mitius eum esse puniẽdum, quod
& alij probant Floria. l. liber. homo. cir. pri.
& l. q̃d dicitur. ff. ad l. Aqui. Iaf. §. si min⁹. nu.
17. institutio. de actio. Mars. d. l. 1. num. 92. de
231 sicar. Hæc † disputatio, ne hoc prætere-
am, Imperatorum placitis consequens est,
illoq; iure consistere potest. Enimuerò
Pontificum Constitutionibus legeq; diuina
hominem insontem suæ salutis expediendæ
gratia occidere, fas non esse, Antonium
Corsetum scribere lego, Sing. verb. metus.
ppe fi. qui & cædem ita factam prorsus ex-
cusantium sententiam præduram esse ait, so-
loq; eo sequendam arbitratur, quòd crebri-
or sit, magisq; recepta. Superiora in eo,
qui Tyranno obsequutus, id est ei, cuius
imperium iustum non est, cædem perpetra-
uit, accepta sunt. Bald. d. l. seruus. In Prin-
cipe autem iusto aliud erit forsitan respon-
232 dendum, tum † quia eum omnia ex bo-
no & æquo agere præsumtum est. Cyni. l.
fi. C. si contra ius vel vtil. publi. & l. rescri-
pta. in 2. & 4. q. C. de preci. Imp. offer. Felin.
c. quæ in Ecclesiarum, num. 60. de constitu-
233 tum † etiam quia non ex fide actorum, vt
cæteros facere oportet, l. illicitas. §. veritas.
& ibi Docto. ff. de offic. Præsid. Felin. post
Abbas. c. pastoralis. §. quia verò. num. 23. de
offic. deleg. sed ex veritate rerum & iudicat,
Bart. post Cyn. l. vnica. ad fi. C. vt quæ de-
sunt ad vocat. part. Bald. d. l. rescripta. Iaf. §.
si minus. nu. 15. in fi. institu. de actio. Felin.
d. §. quia verò. num. 23. & nisi iudicet, pec-
cat. Veritatem itaq; sequutum eum, cre-
234 dere par est. Vnde, † vt eleganter Baldus
Rubri. de offic. deleg. & c. 1. si de feud. fue.
inter do. & vasal. & l. 1. C. quomodo & quan
do Iudex. & Felin. d. §. quia verò. & num 23.
ait, alios ius reddi iubere posse, summum
verò Principem, ita aut ita reddi. Paren-
235 dum † itaq; ei esse, cuius tanta authoritas sit,
causaq; indiscussa, siue hoc, siue aliud exse-
qui iubenti auscultandum, consequens est.
236 Quod † in illa specie Cynum vbi supra, re-
spondisse, Felinus lib. 1. Epistolarum Decre-
talium refert. d. c. quæ in ecclesiarum nu. 60.
Quæ sententia Nicolai quoq; Abb. c. quan-
to. col. 5. vers. si tamẽ Papa de iureiuran. c. in
causis 2. nota. de re iud. & cõs. 84. in illud sum-
ma. ad fi. latè. Fel. d. c. quę in ecclesiarũ. & nu.
60. fuit, cùm Princeps causa nõ cognita ho-
minem suspendi iusit. Ait enim Cynus,
eum qui id facere iussus est, sine peccato ob-
237 temperaturum. Quod † magna ratione
Felino authore videtur dictum. d. c. quæ in
ecclesiarũ. & nu. 60. Quid enim tam ridicu-
lum est, quàm à Magistratu inferiore factũ
nihil temerè, aut cum cuiusq; iniuria præsu-
mere? d. c. in præsentia. de renũcti. & c. sicut.
de re iud. Non idem autẽ in Principe existi-
238 mare, qui † summus est omnium Magistra-
tus, & lex quædam in terris viuens? Aut de
consul. ad fi. & Aut. quib. mod. nat. effi. leg.
239 Hæc † quidem rectè dici posse, quis puta-
rit, cùm ei, qui tale quiddam exsequi iussus
est, non constat, sons an insons is sit, de quo
sumere supplicium eum oportet. At cùm
explorata cui est hominis innocentia, qui-
dam anteponendum veritati obsequium
scripserunt: Bar. l. diuo pio. §. sententiã. col.
2. ff. de re iud. Butr. & Imola. c. 1. de offi. ordi-
na. Fel. d. c. cõsanguinei. nu. 8. quidã Theo-
logos consulendos malunt, in quibus Iason
d. §. si min⁹. nu. 17. fuit, alij Fel. d. §. quia verò.
in fi. cõsultis Theologis veritati seruiẽdum
atq; innocentiæ, dixerũt, satius esse rati Ma-
gistratu abire: quàm de insonte supplicij su-
mere, quod magis probandum est. Sem-
240 per † enim, vt Ceruidius Scæuola libro 12.
Digesto, l. penult. de probat. scribit, veritati

locum

241 locum superfore. Quod † in cæde dixi, in adulterio æquè putauerim recipiendum, quod & plerique rectissimè existimauerunt, Glos. Ioan. Andre, Bald. Abb. & Anan. d. c. si quis propter. Dec. & Cagnol. d. l. quæ, ppter. vt quis vitæ retinendæ causa adulterium
242 admittere non debeat. Chuchalonis † itaque sententiam non probo. L. lib. Digest. apud Decium d. l. quæ, ppter. in addit. mulieri ob famem copiam corporis sui facere permittentis, infirmamque eius parumque idoneam argumentationem esse, generali illa allega-
243 tione vtentis, qua † dicere solemus, necessitatem legem non habere, l. 1. & ibi. glos. &
244 Doc. ff. de offic. consu, quodque † legibus licitum non est, id fieri necessitate licitum. c. remissionem. 1. q. 1. c. sicut. de consecrat. dist. 5. l. qui potuerunt. ff. de manumis. test. Neque enim ita laxandum hoc esse, vt nullis finibus coërceatur, ne consequens sit, ob necessitatem nihil non licere, quod nequaquam existimandum est. Nam & in ijs, quæ propè nullâ distinctionem admittunt, reperiri excepti-
245 oni locum scimus. Sanè † enim, vt sacrosanctæ rei exemplo vtar, baptismatis mysterium à solis sacerdotib. esse tractandum con-
246 stat: c. constat. de consecrat. dist. 4. ij † tamen si desiderentur, eius rei non modò cuilibet Christiano sine sexus differentia potestatem esse, c. mulier. cùm seq. d. dist. 4. etiam c. ad limina. 30. q. 1. parentibus, sed & ludæum, & improbatæ alterius cuiusuis religionis hominem eo munere rectè functurum. c. Ro-
247 manus. & c. à quodam. d. dist. 4. Hæc † cùm tam longè lateque permittantur, nemo tamen à se ipso rectè baptisabitur, quod & est constitutum. c. debitum. de baptis. licet, qui hoc affectasset, nullo, à quo baptisaretur, reperto, saluus futurus credatur. Abb. d. c. de-
248 bitũ. Sed † in hoc ipso famis articulo constitutio, l. 2. C. de patr. qui fil. suos dist. quæ de distractione liberorum scripta est, ita arctè accipitur, vt matri, quæ semper certa l. quia ff. de in ius vocan. est, non minus extra matrimonium, quàm in matrimonio, vnde æqua ei reuerentia vsque quaque à liberis debetur, l. parentes. ff. de in ius vocand. talis facultas denegetur. Glos. & Docto. d. l. 2. Nec
249 † patri permittatur in ijs filijs, quos in potestate non habet, Imol. l. 1. col. 3. ff. de vulg.
250 & pupil. subst. Auo † autem nihil quicquã, ps sit, nepotes in potestate habere, quo magis
251 hoc iure vtatur, Bald. d. l. 2. licet † patris appellatione auus, l. iusta. ff. de verb. signifi. & filiorum nomine iusta interpretatione nepotes comprehendantur, l. filij. & l. liberorum, & d. l. iusta. ff. de ver. signifi. & Marc. & Doc. latè allega. per eũ. l. infans. nu. 21. ff. de Sica. vt constitutionis verba conuenire auo sanè videantur, quod animaduertisse Cynus videtur. Nam in hac quæstione hæsitasse eũ
252 Baldus refert. d. l. 2. Status † quoque ratio ius huiusmodi minuit, siquidem in filio sacris initiato, diuinisque ministerijs addicto hanc sibi facultatem vsurpare pater non potest. Hostiẽ. c. Iudæorum. de ætat. & qualit. Gerard. singul. 100. Marc. singul. 119. pater. Sed
253 † an pro Chuchalone faciat ex aduerso grauitas rei: nullam enim esse necessitatem, quę fami exæquetur. Bald. cons. 458. lata fuit sen-
254 tentia. col. 2. lib. 3. Vnde † post Azonem, in summa. C. de patr. qui fil. suos distr. Accursium, Cynum, Dynum. C. in argumentum de reg. iur. lib. 6. & veteres quosdam alios, Baldus & Angelº fratres, Salycetus & Paulus Castrensis apud Imp. Constanti. A. lib. 4. Principalium Cõstitutionum, d. l. 2. quod in causa famis est responsum, ad aliam quam cunque necessitatem negãt esse pducendum,
255 adeò, † vt filium pater, quo se à Præside, quóve se ab hostibus redimat, vendere non pos-
256 sit. Bald. d. l. 2. Ioannis † quoque fabri. §. 1. instit. quib. alie. licet. sententia fuit, ob famem marito dotem alienare licere, idem sibi ex nulla alia causa adsumpturo, quod & Angelus
257 Aretinus probauit. d. §. 1. Porro † magnam famis atrocitatem esse, necessitatemque aliam nullam ei cõparari, vt meritò videri possit, ob famem nihil non esse indulgendum, vetera nos exempla abundè docere possunt, quæ non sine horrore quisque cõmemoraue-
258 rit. Nam † vt præteream Casilinates, quib. ab Annibale obsessis, lora, quæ in vinculorũ vsum habebant, detractæque scutis pelles aqua feruente maceratæ, consumpto cætero
259 omni victu, cibus fuit. Spendiani † milites ab Hamilcare obsessi, alijs defecti alimentis, & post cõsumpta captiuorum seruorũque corpora, quibus per summam famem victitassent, suis ipsi corporibus non pepercerunt, vt † minus miremur Romanos quos-
260 dam, qui, vt author est Liuius lib. 4. ab vrbe condita, ingenti fame compressi, ne diutius id paterentur, in Tyberim se, obuolutis capitibus, præcipitauerunt. Fœdius † Caligu-
261 ritanorum exemplum, tetriusque refertur, qui cæsas cum liberis vxores in suam alimoniam vertere non dubitauerunt. Proditum
262 † quoque est Poëtarum carminibus, Erisichthona tanta fame exagitatum, vt suis se ipse membris pasceret, de quo Naso libro transformationum 8:

Ipse suos artus, inquit, lacero diuellere morsu
Cœpit: & infelix minuendo corpus alebat.

Homerus

263 Homerus † denique Poëtarum parens libro Odyſeæ 12. nullam eſſe mortem, quàm fame enectorum, acerbiorem author eſt.

πάντες, μλί συγγεόι, θανατόι δει λοῖσι, βροτοισῖ,
Διμῶ ὀκτιστον θανέειν κηλ πότμον ἐπιπνεῦσ.

Quibus hæc fermè noſtra reſpondent.

Triſte genus leti miſeris mortalibus omne eſt.
Triſtius eſurie extingui atq; occumbere fato.

264 Sed † enim, vt famis neceſsitas cætera mala vincat omnia, arctiſsimè tamen interpretari, quæ ex ea cauſa permitterentur, ex iis, quæ ſcripta ſunt ſuprà, palàm eſt. Quapropter, quæ eò pertinerent, diſputationibus adiuuare non oportere, aut concluſiunculis argutis iſtiuſmodi producere, ne id anxiè facientibus res ad peccandi licentiam pertrahatur. Non rectè itaq; loquutum Chuchalonem conſtat, qui ita diſſerit, quaſi famis neceſsitas omni lege ſoluta ſit. Et, quicquid alioquin illicitum eſt, etiam natura, iureq; diuino, ſuo interuentu faciat licitum. Quod
265 † ſi in propoſito recipimus, ſatius profectò fuerit, matri ius diſtrahendorum filiorum tribuere, quàm contra matrimonij legem, vt corporis ſui copiam faciant, generaliter mulieribus permittere: Tantomagis, quia extra matrimonium corpus ſuum alij miſcere, peccato vacare non poteſt, aliter atq; in liberi hominis alienatione vſu venit, quæ quibuſdam caſibus non eſt legibus prohí-
266 bita, l. ſeruí. inſtit. de iure perſo. &, ne † mater filios cauſa famis vendere poſsit, ab eo magis interpretatione prudentium, quàm verbis conſtitutionis excluditur, d. l. 2. quę quidem ita ſcripta eſt. Si quis propter nimiam paupertatem egeſtatemq; victus cauſa filium filiámve ſanguinolentus vendiderit, venditionē in hoc tantummodò caſu valente, emptor obtinendi eius ſeruitij habeat fa-
267 cultatem. Conſtat † autem verbo SI QVIS & maſculos & fœminas contineri. l. 1. ff. de
268 verb. Sed † exclusæ ab hoc beneficio matris, illa redditur ratio, quòd non, quantam pater in filios, habeat poteſtatem, idq; Bal-
269 dus d. l. 2. adnotauit. Aequum † denique viſum eſt, conſtitutionem d. l. 2. naturali rationi repugnātem arctiſsimè accipere, vt ius ipſum naturæ, quod, vt Iulius Paulus l. penult. ff. de iuſt. & iure, ait, ſemper bonum ac æquum eſt, quàm minimè læderetur, ita Baldum d. l. 2. ſcribere lego. Quam rationem ſequutus multos ille ab eius conſtitutionis beneficio
270 excludit, d. l. 2. Sed † quia Chuchalon d. l. quę propter in addit. ad Dec. de diuer. reg. iur. diſputationi ſuæ aliud adijciebat argumentum, ne illud diſsimulaſſe videamur, quaſi refellere non poſsimus, nō erit à nobis prætermittendum. Aiebat, extrema parte diſputationis ſuæ, excuſandam mulierem, quę ex famis cauſa alij corpus ſuū miſcuiſſet, vt & eum, qui cædem à Tyranno imperatam metu mortis perpetraſſet, Dec. l. is damnū. §. eius. ff. de diuer. reg iur. Quo argumento, abundè quidem à nobis ſuprà confutato, Chuchalon d. l. quę propter, ſuam imperitiam detegit, cùm nihil intereſſe inter illa duo præcepta exiſtimat, quorum altero mœchari, altero occidere, diuino præcepto vetamur, eoq; magis arguendus eſt: quo horum
271 inter ſe notior eſt differentia, de † qua Baldus lib. 1. Principalium Conſtitutionum l. fi. C. ſi contra ius vel vtil. publ. diſſerens, eſſe quædam, inquit, diuini iuris capita, quæ intemerata, omniq; ex parte illæſa permanent: eſſe alia, à quibus, contrario iure quandoq; introducto, quibuſdam caſibus receſſum eſt, primi generis eſſe ait, non mœchari, ſe-
272 quentis non occidere, non furari. Nam † & hoſtis, inquit, & capite damnatus ſine ſcelere occiditur, ſed & graſſator & latro, omnes denique, quorum inſidijs appetiti ſumus: quorumq; vim, niſi facta cæde, effugere nō poſſumus, d. l. vt vim. & d. §. qui cùm aliter. a-
273 deò, † vt Præsbytero, dum ſacra facit, adgreſſuram paſſo, adgreſſorem occidere fraudi non ſit, nec eo minus ſacra, quæ cœpiſſet, ei perficere fas fore, quod plerique prodiderūt. Ioan. de Lignano. Tract. de bello, c. 84. verſ. tertiò quæro. Abb. c. clerici. de vita & honeſt. cler. Deci. d. l. vt vim. nu. 8. Maria ſoc. repe. c. ad audientiam. col. 31. de homicid.
274 verſ. 27. Marſ. l. 1. nu. 29. ff. de ſica. Nec † priuatus modò, ſed & qui in magiſtratu eſt, ſi quid non iure faciat, iure occiditur, quod ad regem quidam Luc. de pen. l. 1. C. vt armor. vſus. lib. 11. Iſer. c. 1. quę ſint. rega. par. de put. tracta. ſindi. in prin. de exceſſu regum. verſ. an licet occidere Tyrannū. Careríus pract. §. circa. nu. 84. producunt, cuius cædem iuſtam eſſe ſcribunt, ſi more Tyranni quid ad-
275 greſſus interficeretur. Nec † in magiſtratus perſona id modò admiſſum eſt, ſed & in militum, quorum miniſterio magiſtratus in re minus iuſta vteretur. Placuit enim cuſtodias, quæ per iniuriam in carcere impactæ dicerentur, cæſis cuſtodibus cùm euadere aliter non poſſunt, rectè ac iure in ſuam ſe libertatem recipere. Lucas de penna. l. prohibitum. C. de iur. fiſ. libro 10. Marſ. l. 1. num. 108. ff. de ſica. & pract. §. diligenter. num. 56.

poſt

post paridem de puteo, vtrobiq; allega. Ad de Thon. Grā. voto. 36. Nec effracti carceris vllam eas pœnam subsequi, Carer. post alios. quos alleg. d. §. circa. nu. 81. cùm † alioquin
276 hoc adgressis Raphaële Comensi authore, Cōs. 160. Casus talis est. Propter carceris sanctitatem, capitale sit, & vtrunq; meritò. Car-
277 cerem † enim ad facinorosos homines cōtinendos, nō ad innoxiorum iniuriam repertum. Hanc † æquè cædis authoritatem sibi &
278 Municipia vulgò sumunt, cùm in proscriptos Ciuib. suis ius necis permittunt. Itemq;
279 † in furto æquè euenit, quod non admittitur, cùm res hostium quis interuertit, Bald. d. l. fi. aut hominis etiam proscripti. Nam & ille inquit Baldus, d. l. fi. hostis est publicus, cuius cùm cædes impunita sit, & furtū ei factum, impunitum quoq; erit. Bald. d. l. fi. Hæc quidem in furto atq; cæde esse rece-
280 pta, scribit Baldus. d. l. fi. Vt † verò cui quacunq; ex causa mœchari liceat, hoc humana vlla authoritate negat introduci posse, eiq;
281 † sententiæ consequens esse scribit, mulieri proscriptæ, cuius cædes lege Municipali permitteretur, adulterium impune non inferri. Bald. d. l. fi. & Deci. c. quæ in Ecclesiarum num. 15. de constit. Idq; † non modò
282 minorum gentium, vt ita dixerim, introduci legibus id est Municipū non posse, certū est: sed nec à summo Ecclesiæ Antistite maxima ex causa etiam vsurpari. eodem Bald. c. lator. vers. sed quid si Regina. de re iud Bal-
283 do authore, fas fore. Quippe † qui Regi, steriles nuptias sortito, ius ad iungendæ sibi concubinæ, liberorum tollendorum gratia, facere nō possit, quod Felinus & Deci⁹ probāt. d. c. quę in eccleſiarū. Fel. nu. 23. Dec. nu. 16. Non ergò, quadam ex causa cæde permissa, adulterium ex eadem permitti quoq; consequens est, sed nec ex vlla. Quia cædes sicuti dictum est, legum indulgentia quandoq; admittitur, voluntate etiam, vt in capitis reo, quicq; hominē occidisset, multis casibus nullam pœnam suffert, adulterium autē
284 nulla lege licere potest. Nam, † vt quis corpus suum extra matrimonium alij misceat, &
285 naturę Dei lex vetat, l. probrū. ff. de verb. signifi. aduersus † quàm Gentium & Ciuium ius statuere neq; solet, neq; potest: Bald. d. l. fi. vt modò est planum factum. Hactenus Chuchalonis opinio, parùm & honesta &
286 casta, confutata sit. De illo nunc videamus, quod dictum suprà est res tempore necessitatis nostro eximi dominio, fieriq; communes, d. §. cùm in eadem. & ibi Bart. glo. Abb. & Anan. d. c. si quis propter. generalitérne accipere oporteat, an quædam excipiamus,
quod magis putandum est, idq; pro genere necessitatis. d. c. si quis propter. & ibi Doct. Neq; enim ferendum esse, qui cùm esuriret, vestem subripuit, Doct. d. c. si quis propter. nec rursus nudum, qui ab inuito cibum extorsit, Doct. ibid. Hunc quippe veste, illi cibo opus fuisse. quibus ob summam necessitatem fortè subtractis, nullum admitti furti crimen humano diuinoq; iuri consequens Bart. d. §. cùm in eadem est. Non idem itaq; fame compressos nudosq; excusabit. d. c. si
287 quis propter. & ibi Doct. Summam † autem necessitatem eam accipere debemus, quæ periculum vitæ continet. Docto. d. c. si quis propter. Cagno. l. quæ propter. nu. 4. & 5. ff. de diuer. reg. iur. Igitur cùm quis in eo vitæ articulo est, vt, nisi vestem alienam cibumve alienum subripuisset, frigore si aut fame periturus, admittens extra legum pœnas erit. Doct. d. c. si qs ꝓpter. & Cagno. d. l. quæ ꝓpter. nō quoq; si gladium aut equum, aliúdve quiddam, quo nec tegi nudus, nec pasci esuriens potest, abstulisset, nisi alia fortè necessitas, quàm famis nuditatisve proponatur. Arg. l. quemadmodum. §. itē. Labeo. & l. si qs fumo. §. 1. ff. ad l. Aquil. & l. qui seruā-
288 darū. de præscri. verb. Idcircoq; † qui de taberna Lanionis, vim repulsurus, cultrū arripuit, aut de alieno stabulo equum: quo cōsecto inimici manus effugeret, nihil deliquisse existimandus est. Arg. d. §. itē. Labeo. cū cōco. Furti enim consilium abfuisse, l. verū. ff. de furt. necessitate denique excusari. d. c. si quis ꝓpter. & l. qui potuerunt. ff. de manu-
289 miss. testa. Quod † ita forsitan est exaudiendum, si declinare quis vim, salutemq; suam aliter tueri non potuit. Arg. d. §. itē. Labeo. & l. 1. §. de eo. ibi. q̄d si aliter. ff. de aqua plu.
290 arcē. Reddere † autem hunc domino, periculo depulso, cultrum equumq; oportere, plus quàm manifestum est. Nam & eum qui ob famis nuditatisve necessitatem cibum alienum aut vestem abstulisset, illis cōsumptis, cùm soluendo fuerit, restituere domino, quod tantidem sit, oportere, responsum est. Abb. & Anan. d. c. si quis propter. & Cagnol. d. l. quæ propter. in fi. Quod
291 † ergò dicitur, res nostras tempore necessitatis fieri communes, ad genus necessitatis referendum est. d. c. si quis propter. & ibi Docto. & Cagnol. d. l. quæ propter. Vt vestis tempore frigoris, famis tempore, cibus fiat communis, quodq; aliud atq; aliud, quibusdam periculis depellendis, est necessarium: vt in cultro & equo est modò dictum. Arg. d. § item. Labeo cum concor. Quod
292 † & ipsum distinctionem recipit. Quid

enim si ita tenuis quis sit atq; inops, vt eo, quod habet, amisso periturus & ipse fame sit aut frigore: an hoc exiguũ, cum alio sit huic cõmune, ita vt sine iniuria ei auferri possit à similiter periturο: sed hoc opinandum non est. Durum quippe fore, crudelitatiq; proximum, in summa necessitate posito, quod
293 reliquum ei inopia fecit, auferre licere: vt in eo est constitutũ, qui fontem, quem in fundo haberet, agris suis sitientibus, vt ad vicinos deriuaret, vrgeretur. Inhumanum enim esse ad id quenq; compelli. Imp. Claudi⁹ A. lib. 3. Principalium Constitutionum l. præses. de serui. & aq. Prisco rescripsit. Conue-
294 nienter † itaq; dicemus res eas tempore necessitatis fieri cõmunes, quibus amissis saluus esse dominus potest, cæteris ei integris
295 mansuris. Arg. d. l. præses. Secundum † quæ Baldus, apud eundem Imp. Claudium, d. l. præses. Argu. illi. text. eum, qui alere quempiam tenetur, seu pater, seu mater filios, siue alium alius quiuis, cùm modicum fortè reliquum habet: quod pluribus non sufficit, obligatione liberari scribit. Quod si in eo, qui iure actionis adigi potest, est responsum, quid in illo dicemus, aduersus quem
296 nulla actio competit? Placuit † enim in diuites pauperibus nullam esse proditam actionem: officiũ tamen iudicis non valdè admodum, vt quidam scribunt, vsitatum implorare eis licere, Glos. c. sicut. 47. dist. Abb. & Ana. d. c. si quis ꝓpter. alimenta hoc iudicio
297 consequuturis, & † quidem in præsens, quod in ijs, qui famis causa quid abstulissent, quidam exigunt, c. 1. 6. q. 3. c. discipulos. de consecr. dist. 5. gl. c. omnes. verb. fas. 1. dist. Anã. d. c. si quis propter. Cagnol. d. l. quæ ꝓpter. quasi qui vltra præsentem necessitatẽ quicquam aufert, furti obstringatur. d. c. 1. cũ cõ-
298 cor. Præsentem † necessitatem nõ amarè accipere debemus, vt pleriq; putauerũt, Anã. d. c. si quis ꝓpter. & Fel. d. c. omnes. col. vlt. Cagnol. d. l. quæ propter. vnius dici, sed sæpe plurium. Quid enim si per solitudinem necessario iter facturus, largiorem cibum subripuisset, periturus fame, si minus abstulisset? Propter eandem rationẽ, id est ne pereat fame, puto & huic parcendũ esse, Arg.
299 d. c. discipulos. cum concor. quod † in Cambysis milite exemplum commodè cadet, qui aduersus Aethiopes profectus, in medijs solitudinibus, fabulo nullum fructum præbente, adeas miserias redactus est, authore Herodoto in Euterpe, vt decimum
300 quenq; ex se sortiti commederent, nisi † distinguimus, iusto bello quis operam det, an iniusto. quod quidam non malè censent.

Angel. d. §. cum in eadem. & Anan. d. c. si quis propter. & Felin. c. quoniam. num. 12. de Simon. Iusta itaq; militia rem alienam necessarij victus causa subripiẽdi ius facit, iniusta non faciet. Cambysem autem in Aethiopes nulla iniuria lacessitum bellum mouisse, idem Herodotus author est. Quamobrem eius militi, tanq; qui eam sibi necessitatem imposuisset, indulgendũ non fuisse, consequens est. l. si fideiussor. §. si necessaria. qui satisd. coga. Angel. d. §. cùm in eadem. & Anan. d. c. si quis ꝓpter. & Cagnol. d. l. quæ
301 propter. Illud † à nostra disputatione nõ erit alienum. Finge duos socios peregrè profectos, cõmune viaticum secũ abstulisse esculenti poculentiq;, & eo perdiu vsos, ad eam penuriam venisse, vt, quod supereresset, ambobus non sufficeret, an in media solitudine vbi aliud nihil nanciscì licet, rectè sibi totum alter socius vindicet? Stoici haud dissimilem quæstionem in naufragium passis tractant, cùm naue fracta duo vni Tabulæ incubuissent, quæ vtrunq; sustinere non posset, censentq; superiorem eum fore, qui certando Tabulam extorsisset. Experiri eos itaq; viribus oportere, nisi alterum incolumem esse, aut sua, inquiunt, aut Reipub. causa magis interfit. Sed † nobis iura
302 Quiritium profitentibus aliud fortasse in viatici specie respondendum erit. Præstare enim videri, duos fame sine iniuria extingui, quàm per iniuriam vnum superstitem esse. Nam mori insontem, quàm sontem viuere, satius est, c. sacris. de ijs quæ vi met. ve. cau. ff. & Christianæ pietati maximè conue-
303 niens. Tantundẽ † in naufragis respondendum existimauerim, nec distinxero, magis huius, quàm illius, sua aut Reipub. gratia viuere interfit. Ea quippe re, quod plurib.
304 commune sit, vnius non fieri cùm † factum nostrum exigat lex. quodcunq; §. si quis ita. ff. de verb. oblig. & l. id quod nostrum de diuer. reg. iur. vt quod nostrũ est, alterius esse
305 incipiat. Defendimus † autẽ suprà, quę cuiq; ita necessaria non sunt, vt ijs carere non possit, sola ea tempore necessitatis cõmunia fieri, non autem sine quibus incolumis esse do-
306 minus non potest. Illud † pertractemus, dicebamus suprà, pro genere necessitatis, nunc hæc, nunc illa fieri cõmunia. Ea quidẽ quibus tegi corpus potest, atq; amiciri, cũ frigemus, hyemisq; iniuriã depellere oportet, quibus verò vesci, eà, cùm esurimus, & cætera, pro cuiusq; temporis necessitate, fieri communia, non etiam alia. Vnde esurienti, qui vestem subripuit, & nudo, qui esculenti aliquid, quasi aliud, quàm quo egerent,

rent, auferentibus non parci placuit, d.c.si quis propter. Quid autem si ea mente atq; proposito hic panem, ille vestem subripuit, vt ijs distractis pretium in rem sibi necessariam conuertant: aut certè permutatione inter se transigant, alterq; ab altero illud, quod eget, accipiat: & non desinere tali consilio nocentes esse, dicendum est: Nam cum eo qui esuriens erat, vestis non fuit communis, nec cũ nudo panis. Rem itaq; alienã vtrunque abstulisse, palàm est. d.c.si quis propter. & ibi Doctor. aliter atq; si nudus vestem esuriens panem sustulisset, rem suæ vterq; congruentem necessitati: ideoq; alienam esse desitam. Abb. & Anan. c. quoniam. de Simon. Cagnol. d.l. quæ propter. Quare, siue quod subreptum est, vendatur, siue permutetur, rem alienam vendi permutarive dubium non est, nec pretium, quod inde redigeretur, naturã aut cibi aut vestis pro cuiusq; necessitate induere, quia eo panis aut amiculus consequendus est. Nam si pecunia eius, cuius pretium est, naturam nõ retinet, rei quippe furtiuæ pretium furtiuum nõ est, l. qui vas. §. fi. ff. de furt. Angel. tract. malefi. gl. & vestem cœlestem. §. quæro. quid si fur. vers. & tamen benè aduertas. nec numini, eius, quod ijs emendum est, naturam induere intelligi possunt, multò minus res, cuius pretio, quod præsenti necessitati congruit, comparandum est. Et ita fit vt esurienti, qui cibum alienum auferre potest, vestis alienæ auferendæ, cuius pretio cibum nanciscatur, ius non sit, nec nudo cibi auferrendi, vt eius
307 pretio vestem quærat. Quid † autem in eo dicemus, qui pecus sustulit? Nam hæc species à Theodoro lib. 5. Epistolarum Decretalium d.c.si quis propter. relata est, vtrum ne exigimus, esurire eum: & simul nudum esse? tanq; carne in alimoniam, pelle aduersus frigoris iniuriam vsurus sit? an alterutra necessitate defendi possit? & Ioannis Anagnini sententiæ apud d.c. si quis propter. de furt. Theodorum consequens est, alterutrã necessitatem suffecturam, quod admitti posse quisq; putauerit, licet non facilè quis pecus, pellis causa, qua se amiciat, furetur. Nec ex Theodori verbis intelligi satis potest, pecoris furtum ad vtranq; magis, an ad alterutram causam pertineat, nisi intelligamus, subreptum pecus, id est gregem tondendi eius gratia, vt ex lana vestem sibi, qui subripuisset, conficeret, restituturus postea gre-
308 gem detonsum. Quia † pecoris appellatio latinè scientibus gregem demonstrat. Sed quia & pecudem vnam significat, vt est apud Callistratum lib. 47. Digesto. l. fi. §. 1. de
309 abige. Theodori † sententia in ambiguo est, quidq; nos sequi oporteat, non satis admodũ liquet, quamuis, ne pecus pro grege positum putem: Mouet, quòd præsens necessitas, furãdi præstat impunitatem perituro, nisi rem alienam tollat. Doct. d.c.si quis propter, Tonderi autem gregem, & inde vestẽ parari, haud sine longa mora fore. Adde, nõ in infinitum permitti, ob nuditatem furari, sed quantum satis cui sit, ad frigus depellendum, Cagno. d.l. quæ propter. vt & ob famẽ, quantum fami comprimendæ satis est, d.c. discipulos. vt suprà constitit. Ex grege autem detonso plures vestiri non vnum posse, nisi decem oues subreptæ proponantur, vt ex earum lana vestis conficeretur. Nam eum numerum gregem esse, quosdam putasse Callistratus d.l. fi. ff. de abige. refert. Malim tamen pecus pro vna animante apud Theodorum d.c. si quis propter. exaudiri, quo sensu & Callistratus eo nomine vsus videtur, cùm lib. 47. Digest. d.l. fi. qui sæpius, inquit, abegerunt, licet semper vnum vel alterum pecus subripuerint, tamen abigei
310 sunt. Sed † etsi ita acceperimus, non erit per omnia verum, quod Anagninus scripsit, d.c. si quis propter. cùm pecoris furtum ad famis simul & nuditatis causam putauit pertinere. Quid enim, si quis suem subripuit? Nam & ius pecus l. 2. ff. ad l. Aquil. est, cuius tamen seta nemo vestitur? Igitur nudus suem subripiens non erit excusatus, sed esuriens. Idem boue subrepto dicendum erit. Boum quippe neq; pilus, neq; pellis in
311 vestis vsu est. Quid † autem si equus, mulus, aut asinus, subreptus dicatur? Elephas denique aut Camelus? Nam & has quadrupedes lex Aquilia cap. 1. pecudum appellatione comprehendit. l. d. 2. sed quia nec eorum pilo pellibúsve amicimur, nec carne vesci consueuimus, nemini talem quadrupedem subripienti, nuditatis aut famis prætextus patrocinari debebit, nisi in persona Scytæ ea species fortè proponatur, quæ natio omne fermè quadrupedũ genus in cibo habet, carneq; equorum etiam morbo cõsumptorum vesci solet. Planè, † quòd non patro-
312 cinari nuditatis famisve prætextum modò dixi, id quidem intelligendum est, cùm statim, qui quid horum animalium, quorum nec carne vesci, nec pelle aut pilo amiciri solemus, subripuisset, deprehensus est, frustra enim allegaturum nuditatem aut famẽ, id circoq; quasi parum verisimilem causam asferentem meritò repulsum iri. Præ se fert enim falsi speciem, vt Baldus l. 1. num. 9. C. de seru. fugiti. Mars. pract. §. expedita. num.

25.arg. l. milites. §. oportet. C. de quæſt. Adde c. quia veriſimile. & ibi Doct. de præſum. ait, quod longius à veriſimili abeſt. Enimuerò ſi, vt eſt duriſsimum telum neceſsitas, nihilq; faſtidit, quadrupede, quam ſubripuiſſet, occiſa, inſueta pelle ſe quis texit, aut carne famem compreſsit, nihil peccaſſe, exiſtimandus eſt, cõmiſerationeq; magis quàm
313 pœna dignus debet videri. Illud † dubitationem adferre quiſquam dixerit deſiderantibus, vt pro genere neceſsitatis quæq; res ſiat nobis communis cum egentibus, id eſt veſtis cum nudo, ſicuti ſuprà dictum eſt, cibus cum eſuriente. Quid in pecunia dici oporteat? Nam neq; ea veſci nos, neq; tegi? & proculdubio eſt, eum, qui alienam pecuniam ſubripuiſſet, ſiue id nuditatis, ſiue famis cauſa, aut alia quauis admiſiſſet, excuſatum eſſe, non minus, quàm ſi eſuriens cibum, nudus veſtem ſubripuiſſet, conſequensq; eſſe Imp. Conſtant. A. Conſtitutioni, l. 2. C. de patr. qui fil. ſuos diſt. de qua latè ſuprà multumq; dictum eſt, patri victus cauſa filios vendere permittentis, vt pretio inde redacto viuat, quaſi, qui pecuniam cõſequutus eſt, is omnia habere vitæ ſubſidia videatur, quæ eſui, quæ potui, quæ amictui, quæq; cæteris rebus, quibus humana vita ſuſtinetur, ſunt neceſſaria. Arg. l. 1. ff. de cõ-
314 trah. empt. & vend. Huc † pertinet, quod Baldus libro 4. Principalium Conſtitutionũ l. receptitia. num. 4. de conſt. pec. & l. in tuis. C. de operib. lib. ſcribit: qui pecuniam habet, inquiens, is omnia, quæ habere vult, habet. Inde † tanquam ea regantur omnia, regina pecunia dicta eſt Horatio. Amplius
316 † Baldus eodem loco d. l. receptitia. pecu-
317 niam vitam hominis appellat. Non † diſſimile eſt illud Heſiodi, qui in Ergis pecuniam animam eſſe miſerorum hominũ ait,
318 Quibus † conuenienter Bartolus libro 12. Digeſt. l. penul. col. penult. de cõdi. ob turp. cauſ. Marſ. l. 1. §. præterea. nu. 20. ff. de quæſt. apud Iulium Paulum ſcribit, metum amittendarum omnium fortunarum metui mortis exæquari. Si † illud ſemper meminerimus, pro modo neceſsitatis, & quidem præſentis, furtum excuſari, d. c. ſi quis propter. & ibi Docto. Cagnol. d. l. quæ propter. aut pœnam mereri. Neq; enim, vt vulgaria furta recenſeam, ferendum eum eſſe, qui alienam vineam ingreſſus, gulæ ſeruiens, vuis ſe ſaturaſſet, atq; ingurgitaſſet, minus verò tolerandum eſſe, qui ex alieno agro, quid in futuræ famis remedium abſtuliſſet, Abb. & Anan. d. c. quoniam. Fel. c. omnes in fi. 1. diſtin. Cagno. d. l. quæ propter. niſi eò, iter neceſſarium habere proponatur, vbi nihil cibi ſe reperturum ſciret, perituros, ſi præſenti contentus diſceſsiſſet. Cùm enim eadem & in hoc ratio ſit, quæ in re præſenti vtentib. conſequens eſt: idem & in hoc caſu ſtatui
320 debere, l. illud. ff. ad l. Aquil. vt & ſuprà attigi, diſcutere hæc eum, qui iuriſdictioni præeſt, oportere, fori diſciplina poſtularet, & quietis publicæ atq; humanitatis ratio. Nec facilè obtentu paupertatis hominibus ocio deditis maleq; frugi in fortunas alienas inuadentibus indulgere. Nec rurſus patres ſa. parcos atq; immiſericordes audire, qui nulla humanitate tacti, leuiſsima rerum ſuarum detrimenta pro hominum incolumitate ſuſtinere non poſſunt, quos anteuertere potius oportebat, & egenis largiri, quæ, mox perituri, auferre coguntur, haud ignaros.
321 † vt eleganter Ambroſius ait, c. ſicut. 47. diſt. non minus criminis eſſe habenti tollere, quàm, cùm affluimus, abundanteſq; ſumus, indigentibus nõ impartiri: idem d. c. ſicut.
322 † in iis, quæ ſuprà victus noſtri neceſsitatẽ habemus, pro iniuſtis atq; violentis poſſeſſoribus nos ait eſſe habendos. Apparet
323 † itaq;, vt finem huic articulo imponam, peccare magis eos, qui cùm poſsint, alienam inopiam non ſubleuant, quàm, qui neceſsitate victi, manus ab alieno non abſtinent.
324 Vnde † mirari ſæpius in his Regionibus ſoleo, atq; etiam reprehendere latrunculatorum fæuitiam, qui nulla neq; nuditatis, neq; famis paſsim graſſantis habita ratione, miſerrimis atq; egentiſsimis hominibus, è flamma victum petituris, ob leuiſsima furta ſpiritum, quem ægrè per inediam retinẽt, ſuſpendio crudeliſsimè eripiunt, hoc ſolo reis, quod rebus hominum gratia à natura omnium parente, comparatis viuere, quàm fame mori maluerunt. Sed ad diſputationem de conatu, vnde longius digreſsi, iam fermè excideramus, noſtro ſe referat oratio. Multis ſuprà argumentis edoctum eſt, non modò conatum non puniri, ſed nec factum, quod non duret, coërceri. Secundum quæ, obrepere Tabellioni annixũ, vt quod contra fidem veritatis eſt, ſcribat, extra pœnam legum fore, conſequens erit. Pro
325 † contraria tamen ſententia proferri pleraq; poſſunt. Et illud in primis explorati iuris eſt, nõ modò rerũ ſacrarum, quæ nullo pretio æſtimari poſſunt, emptores, legum pœnis diſtringi, extra, de ſimonia per totum. ſed & eos, qui id conati dicerentur, Gloſ. c.
326 nullus Epiſcop. 1. q. 1. nec † facto tantùm cõſumato crimen læſæ maieſtatis contrahi, Ad l. Iuli, Maieſta. ff. & C. per totum. ſed etiam cogitato.

¶ Not. pecúniã

cogitato. Nam si à quibusdam initum consilium proponatur: quo quid aduersus Principem rémve publicam ab ijs fiat, licet nihil facto adgressi probentur, læsæ maiestatis teneri desijt dubitari. Abb. c. tua nuper per tex. & glos. ibi de his, quæ fi. à præla. sine cõsen. cap. Alex. l. vtrum. ff. de parricid. Bald. cõs. 112. Cæcus confecit venenum. vol. 5 Ludo. Rõ. cõs. 183. saluatoris. col. 2. in fi. Ludo. Care. pract. §. homicidij. nu. 128. d. l. 2. de parricid. Adde Ludo. Care. pract. §. homicidij.

327 nu. 129. Nec † initi modò consilij pœnam esse placuit, sed cogniti & celati vt Bartol. apud Domitium Vlpianum adnotauit. l. 1. §. occisorum. de senat. Sila. & l. vtrum. de par-

328 ri. Quod † in ijs personis generaliter ait obseruandum, quæ eius essent potestati suppositæ, in cuius necem initum esse consilium

329 proponeretur. Igitur † & quæ filiusfamilias aut seruus in patris dominive perniciem machinari quosdam sciret, monachúsve in suum præpositum, aut beneficiarius in eum, à quo beneficium haberet, reticuisset, silentij sui pœnas daturum. Quam sententiam Salycetus l. quisq. §. ad quod. C. ad l. Iuliam maiest. & Nicolaus Abbas c. 1. col. penult. de rest. spol. & c. 1. de offici. deleg. probant, eamq; crebrius receptam esse, Angelus Aretinus refert. Tract. malefic. vers. che hai tradito lapatria tua. & Augustinus Ariminensis, cùm id crimẽ præpotenti cuidam intenderetur, se ludice, Bartoli videlicet sequuto opinionem, summum de eo supplicium sumptum scribit. In addit. ad Angelum. d. vers. §. che hai. Baldus Cons. suo. cuius init. quanquam allegata sint. mul-

330 ta. tamen, † cùm in simili specie esset, Florentiæ consultus, contra Bartolum respondit, & verius putauit, scientiam in his nemini fraudi esse debere, nisi, hoc amplius, probare, quod sciat, possit. Quæcunq; itaq; consilia aduersus Principem, rémve publicam quis sciat, nisi fidem eorum facere possit, Baldo authore, reticentiæ pœnas nullas fore, quibus confirmatis, Bartoli hac in re opinionem refellere Baldus parùm habens, illius animam, tanquam tot cædibus contaminatam, quot rei, eius authoritam iudicibus sequutis, ob reticentiæ crimen capite pœnas luissent, apud inferos cruciari scribit. Baldi sententiam magno consensu Ioannes Anagninus, Rubr. de ijs, qui fil. occi. Felinus, c. 1. de offi. de leg. & c. de cętero. col. fi. de re iud. & c. quante. de sen. excom. & c. 2. de hæredita. Alexander Tartagninus. d. l. vtrum. Philippus Decius, d. c. 1. de offic. deleg. & l. culpa caret, de reg. iur. & cons. 11. in recens additis. Hippolytus Marsilius, d. l. vtrum, l. frater. ff. de parrici. & singul. 164. nemo debet. Franciscus Ripensis, Tracta. de peste. in fi. nu. 127. Hieronymus Cagnolus d. l. culpa caret. nu. 21. & Augustinus Beroius d. c. 1. de offic. deleg. nu. 62. vsq; ad nu. 69. cæteriq; Card. Alexandrin. c. si quis Papa. 79. distinct. Aquen. l. vt vim. de iust. & iure. & l. qui accusare. in prin. C. de eden. Ludo. Carer. pract. §. homicidij. nu. 130. pagi. 62. probant, & in his Felinus, d. c. 2. Angelo Aretino contrarius Bartoli sententiam non seruari ait, cùm ille contrà, seruari

331 scripsisset. Hunc † articulum tractans Decius, d. c. 1. num. 7. vers. sed quia replicari. de offic. deleg. cùm ius Pisis ipse profiteretur, Renatum quendam Patium Florentiæ ob simile reticentiæ crimen capite punitum scribit, multosq; Ciues, quia consilia aduersus suam Ciuitatem, celassent, morte multatos Angelus Perusinus d. l. frater. refert, quod nullo tamen iure factum esse ait. Capitis enim pœnam sustinere ob reticentiam illo authore eos solos debere, qui quid contra Ecclesiæ Imperijúe maiestatem compertum haberent, nec summum Pontificem aut Cæsarem indicio instruxissent: Quæ verò aduersus alium esse proponerentur, cuius quis potestati subiectus esset, in ijs mitiores esse pœnas sequendas, vsq; ad relegationem, quam pœnam suffert filius, qui cognitum fratris consilium, malo veneno communi patri insidiantis, non

332 detexisset. d. l. frater. Ego, † vt hoc Angelo addam, quod in Papa & Cæsare ille scribit, in cæteris liberis Principibus respondendum meritò putauerim, quos Cæsari exæquari post Bartoli, l. 1. §. de qua. ff. de postul. & l. infamem. ff. de publ. iud. cũ simil. Decij l. 1. nu. 14. ff. de offi. eius. & c. nouit. nu. 8. de iud. & plerumq; Ioã. de Pla. §. publica. vers. quid autẽ. Inst. de publ. iud. Angel. tracta. malefi. verbo. che hai tradito lapatria tua. q. 1. ibi. sed ego credo. sententiam desijt dubitari.

333 Igitur † qui quid, quo Regia Hispaniarum maiestas, læderetur, eorum, qui ei Imperio subiecti sunt, cognosceret, nec detegeret, non minus, quàm qui, quod in necem Cæsaris esset, reticuisset, pœnas capite luiturum. Neminem enim ambigere, Hispanias suos fasces Cæsari non submittere. c. Hadrianus. 2. 62. distin. & Iason. l. cunctos populos. num. 12. C. de sum. Trinita. In

334 † qua quoq; causa Poloniæ Reges esse, nemo, qui huius gentis annales legit, ignorat.

335 Qua † sententia, cũm Principi meo in Catharinæ Reginæ causa ex facto consultus re-

ſpondens, vterer, non defuiſſe miror ſummæ ſcientiæ atq; dignationis viros Viennenſis Gymnaſij moderatores, qui rem à me proponi, nec relatam vſquam, nec vnquam receptam dicerent, cùm ego Philippi Decij d.l.1.num.24. de offic.eius. ſermonem attuliſſem, vno æquiparandi verbo me abſtinens, quod inter veteres vſurpare id ſolos Poëtas animaduertiſſem, electo exæquandi verbo, quod frequens in L.Digeſt.libris lego, ſed ſuus eſt huic quæſtioni commentarius deſtinatus: His † itaq; nunc miſsis, ad reticentiæ crimen redeo, quod niſi probari, quæ ſcirentur, poſsint, non contrahi, reiecta Bartoli ſententia, humanius eſt dicere. Sed † an Angelo d.l.frater. aſſentimur in iis, quæ ad inferiorum rerum publicarum ſtatum pertinerent, reticentiæ crimen capite puniri debere neganti? quod putauerit aliquis, ſatisq; idoneum argumentum, quo ille vtitur, proponi in filijfamiliàs ſpecie, inſidias patri factas celantis, d.l.frater. ob quod crimen, cùm pœnam relegationis tantùm ſuſtineret, conuenienter dici, ciues, qui impendens Reipubl. ſuæ periculum indicio non auertiſſent, relegationis pœna, nõ capitis eſſe plectendos. Pari enim charitate parentibus atq; Reipub. obſtrictos nos eſſe videri. Si † quidem, Domitio Vlpiano l.1.§ & generaliter. ff. de ven. in. poſs. mit. authore, non tantùm patri quis, cuius eſſe diceretur, naſcitur, verùm etiam Reipub. vt contrà, quod in ſpecie transfugæ Iulius Paulus l. poſt liminium. §. filius. ff. de capt. ſcribit, ſic patri quem, vt patriæ, amitti: Immò † nos parentibus magis, quàm patriæ natos, quiſquam dixerit, quod Pomponius libro 1. Digeſto. l. veluti de iuſti. & iure. ſignificare videtur, qui, cùm, quæ iure Gentium deſcendunt, recenſet, primoq; loco erga Deum religionem poſuiſſet, ſequẽti deſcendere eodem iure ſubijcit, vt parentibus & patrię pareamus, ordine verborum, ordinem pietatis quaſi oſtendens, vt, ſicuti ante omnia diuino numini religio, ſic deinde parentibus, tandem patriæ pietas debeatur, idq; plerique omnes apud eundem Pomponium notant. Docto. d.l. veluti. Quod † ſi cui obſcurior coniectura videatur, quæ ex verborum ordine ſumitur, quanquam ea negligi à Iuris prudentibus non ſolet. Docto. d.l. veluti. ff. de iuſtit. & iure. gloſ. c. quorundam. verb. Prædicatorum. & ibi Dominicus & Philippus Francus. de elect. libro 6. panor. c. Nicolao. in prin. de appell. & c. ſedes. de reſcri. & c. auaritiæ. de præben. & c. nimis. praua. de exceſſi. prælat. item gloſ. c. fi. verbo. prædica. de pact. lib. 6. Item gloſ. c. bene. quidem. verb. Mediolanen. 96. diſtinct. & gloſ. l. ſi fundum. ſub conditione. §. his verbis. ff. de legat. 1. Alberic. 1. parte ſtat. Cynus. & poſt eum Paul. Caſtrenſis. l. 3. C. de ſum. trinit. Bald. Paul. Caſtren. & alij. l. vnica. C. de Iuſtinia. cod. confir. Angel. Ioan. Fab. & alij. in procemio Inſtitutio. Bald. & Salyce. conſti. habita. C. ne filius pro patre. c. ſolitæ. & ibi Docto. de maior. & obedien. ex parricidarum pœna certius erit argumentum. Nam † ex acerbitate ſupplicij magnitudinem delicti argui, ſcimus, Gloſſa. notab. c. meliore propoſito. 27. q. 1. in gloſ. 2. notab. Bartol. conſ. 217. & l. Ieuia. in prin. ff. de accuſa. & l. non ſolum. §. ſi mandato. ff. de iniuri. Bald. l. nemo. in fi. C. de ſum. trinit. & auth. Clericus. col. 2. C. de Epiſcop. & Cleri. & l. ſi fugitiui. col. 1. C. de ſeruis fugit. & l. 1. colu. 2. Verſ. quartò pono. C. de accuſa. Caldeinus. conſ. 1. tit. de accuſa. Felinus. c. cùm quidam. de iureiuran. & c. 1. de Simo. Decius. c. at ſi Clerici. num. 6. & poſt eum. Auguſt. Bero. ibidem. num. 95. & Gomeſsius. §. ex maleficijs. num 4. Inſtitut. de actione. pœnis, quæ, vt Iulius Paulus l. ſi pœna. ff. de pœnis. ait, emendandorum hominum cauſa ſunt inductæ, facinorum grauitati reſpondentibus. l. non eſt facile. ff. de iuſto. & exhibi. reor. l. reſpiciendum: in prin. & l. aut facta. §. qualitate. ff. de pœnis. & l. ſancimus. C. eodem. Marſ. l. ſi in rixa. n u. 48. ff. de ſicar. d. c. at ſi Clerici. & ibi poſt Abbas. Decius. 7. notab. ad idem c. quæſiuit. de his quæ fiunt à maior. par. cap. &. c. non afferamus ſtateras. in fi. 24. q. 1. & c. felicis. §. illud de pœnis. libro 6. & §. quia verò. in auth. vt fratrum filij. Gomeſius. §. ex maleficijs. num. 4. Inſtitut. de actio. & Auguſt. Bero. d. c. at ſi Clerici. num. 95. Et, † vt ſuperiorum ſeculorum morem repetam, non alia olim pœna in parricidas eſt vindicatum, quàm in diuini numinis violatores. Iudicauit enim antiquitas, qui mortem parentibus obtuliſſent, eos æquè peccare atq; illos, qui D E I immortalis minuiſſent maieſtatem. Nam cullei pœnam, quæ in religionum violatores primum erat conſtituta, parricidis irrogari placuiſſe, Valerius Maximus, libro Exemplorum. 1. cap. 1. de Tarquinio Rege ſcribens, eſt author. De † quo ſupplicij genere Marci Tullij verba

verba nostris cõmentarijs adscribere, non erit absq; operæ pretio. Bellissimè enim ille in oratione pro Sexto Roscio Amerino, cùm Solonis nobilis illius atq; inclyti Athenienſium legislatoris mentionem intulisset, qui, cùm in omne delictorum genus certas ac definitas pœnas edidisset, cur non idem in parricidij facinus, omnium atrocissimum, fecisset, interrogatus, se neminem id facturum putasse, respondit. Quod cùm sapienter factum, vt videri poterat, diceretur: hoc est, vt Marcus Tullius ait, de eo nihil sanxisse, quod antea commissum nunquàm fuisset, ne, non tam prohibere, quàm admonere videretur. At quanto, inquit, maiores nostri sapientius, qui cùm intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitauerunt, vt quos natura ipsa retinere in officio non potuisset, ij magnitudine pœnæ maleficio submouerentur, insui voluerunt in culleum viuos atq; ita in flumen deijci. Quod cùm constituerent, singularem maiorum suorum sapientiam cum admiratione collaudans, nónne videntur, inquit, hunc hominem ex rerum natura sustulisse & eripuisse, cui repentè cœlum, solem, aquam, terramq; ademerunt? vt qui eum necasset, vnde ipse natus esset, careret ijs rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. Noluerunt feris corpus objcere, ne bestijs quoque, quæ tantum scelus attigissent, immanioribus vteremur. Non sic nudos in flumen deijcere, ne, cùm delati essent in mare, ipsum poluerent: quo cætera, quæ violata sunt, expiari putantur, deniq; nihil tam vile, neq; tam vulgare est, cuius partem vllam reliquerint. Etenim quid tam est commune, quàm spiritus viuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? littus eiectis? ita viuunt, dum possunt, vt ducere animam de cœlo non queant, ita moriuntur, vt eorum ossa terra non tangat, ita iactantur fluctibus, vt nunquam abluantur, ita postremò eijciuntur, vt ne ad saxa quidem mortui conquiescant. hactenus Marcus Tullius. Quæ † insecuta est ætas, non modò veteris supplicij acerbitatem approbauit, sed auxit etiam. Neq; enim contenta fuit parricidam in culleum insui, virgis quippe sanguineis verberari prius eum iussit, feras item quasdam cum eo includi, canem, gallum gallinaceũ, & viperam, & simiam, atq; inter illas ferales angustias cõprehensum in mare flumenue proximum iactari, vt, sicuti ait Constantinus, C. l. vnica, de ijs, qui paren. vel libe. occid. omnium elementorum vsu viuus carere incipiat, & ei cœlum superstiti, mortuo terra auferatur. Hoc ita, nisi mare flumenue proximum nullum esse proponatur: quo casu bestijs eum objci debere, diuus Hadrianus constituit. l. penult. ff. de parrici. non ferro, vt ait Constantinus, d. l. vnica. non igni, non alio solenni supplicio consumi, ad quas pœnas in hominum delictis, cùm grauissimè peccatum est, decurri solet. Enimverò, † vt Marcus Tullius in illa, pro Sexto Roscio Amerino oratione scribit, portentum atq; monstrum certissimum est, esse aliquem humana specie & figura, qui tantùm immanitate bestias vicerit, vt propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissimè luce priuarit. Cum † hae tam graui tamq; aspera pœna, si, quæ in eos, qui hostes sunt iudicati, quo numero exules, quorum deterior conditio est, haberi solent, Bart. l. amissione. §. deficiunt. ff. de capit. minu. comparatur, apparebit criminis differentia, tantoq; leuius esse hostis numero haberi, quàm damnari parricidij, quanto illud, quàm hoc leuius plectitur. Scio † quidem olim eorum, qui hostes essent iudicati, vt Suetonius Tranquillus in Nerone est author, nudi hominis ceruicem furcæ inseri solitam, corpusq; ad necem virgis cædi. Sed † & illud supplicij genus desitum l. aut damnum. §. hostes. ff. de pœnis. est. Neminem enim damnari, vt verberibus necetur, vel virgis interimatur, ait lex. d. §. hostes. nec, si eius supplicij vsus esset, huic, quod in parricidas est constitutum, vlla parte exæquari potest. Vt † nec, quo hodie in hostes transfugásve, quorum numero exules habentur, l. proditores. ff. de re milit. vti solemus, quos viuos exuri capitéve puniri, d. l. proditores. iubet lex. d. §. hostes. Quod supplicium, quàm parricidij leuius esse, constat, d. l. vnica. significasseq; Constantinus d. l. vnica. Imp. videtur, qui posthabitis gladij, ignis cæterisq; solennibus capitis pœnis, culleum elegit. Quam Constitutionem Iustinianus suis postea institutionibus §. alia. de publi. iudic. inseruit, vt maius omninò haberi flagitium inde videatur, quod in parentes, quàm quod in patriam admitteretur, & conuenienter intelligi parentibus, quàm patriæ magis nos obstrictos esse. Porrò † quod dictum est ex grauitate pœnæ, delicti magnitudinem cognosci ex illo intelligere in primis licet, cũ in defunctorum cadauera animaduerti legibus solet, qd accidit, quotiens ob atrocitatem flagitij nõ satis esse, creditũ est, de viuo

& sentiente supplicium sumere: nisi in cadauera sensu omni carentia etiam vindicetur. Ita acceptum ab Accursio Glos. l. 2. ff. arbo. fur. cæsa. est, quod Callistratus l. capitalium. §. famosos. ff. de pœnis. Rom. l. 2. nu. 5. C. qui testa. fac. pos. de famosis latronibus plectendis scripsit, quos primùm furca figi, quibus in locis grassati essent, ait debere: deinde exanimatos bestijs obijci. Li-
351 cet † regulariter cum morte pœna extinguatur, l. defuncto. ff. de publi. iudi. idq; non modò, cùm delinquens legibus pœnam ac-
352 cepit, vsurpatum est: sed † & cum sua manu supplicium præoccupauit, aut suorum necessariorum facto, veneno eum tollentium, dum dedecus familiæ, si publicè pœna redditur, infamiamq; metuunt, necatus est. Nam huius, præoccupato supplicio, ita extincti cadauer, tanquam pœnæ seruum post damnationem factum, l. si in metallum. in fin. ff. de iure fisci. furca figi quibusdam placuit, in quibus Baldus d. l. 2. C. qui testam. fac. pos. fuit, qui id totum tamen Iudicis permittit arbitrio: quanquam hoc inhumanum post Iacobum Arenã & Petrum, Cyno l. 2. visum est, non immeritò. Angelo d. l. defuncto. ff. de publ. iudi. item, qui ob iniuriam cadaueri factam, hæredibus actionem in Magistratum datum iri, ait. per l. 1. §. quotiens. ff. de iniu. Quare eum abstinere à tali facto iubet: etsi Petrus Philippus Corneus eo casu vllam esse hereditatem aut hæredem, cui actio iniuriarum competat, neget. d. l. 2. num. 19. Abundè ex his appareret, non incertam esse coniecturam ex pœnæ grauitate delicti magnitudinem arguentium, & conuenienter. Quia, qui parentes violauerunt, quàm, qui patriam, acerbius puniuntur, delictum in parentes quàm in patriam atrocius esse, & postremò parentibus nos quàm patriæ magis esse obnoxi-
353 os. In tantum † autem, qui parentes violauerunt, inuisi legum latoribus sunt, vt, cùm in eos vindicatur, Magistratum sua placita transgredi, quod non nisi ex magna causa solet licere, Innocent. c. 1. glos. vlt. de consti. Bald. c. Obertus. qualit. olim feud. alie. pos. Feli. post Innocen. d. c. 1. fallen. 7. num. 48.
354 facilè patiantur. Etenim, † cùm in Clericum cædis reum peractũ animaduertendum est, is ordo per sacras Constitutiones c. cùm nõ ab homine. de iudi. seruatur. Initiò perpetua altaris functione abstinere iubetur, deinde, nisi emendatiore vitæ instituto esse cœperit, arcetur templorum aditu, item Anathemate plectitur, quæstori denique rerum capitalium, fori Ecclesiastici beneficio excluſus, traditur puniendus. His tamen neglectis, nulla vitæ emendatione expectata, Clericus parricida exauctoratus, ordineq; sacro motus, pœnam flagitij sui mox excepturus, Magistratui vltimum supplicium sumpturo offertur. Petrus de Ancha. cons. 257. Abb. & Ioan. de Anania. c. 1. de homicid. Feli. d. c. 1. de const. num. 49. Ex † his
355 & suprà scriptis non est obscurum, quanto parentibus, quàm patriæ magis obstringimur, id quod Iulius Paulus lib. 3. Digestor. l. penult. de postul. longè ostendit apertius, qui cùm aduersus patriam suam Decurionibus patrocinio alij adesse neget licere, parentum causas excepit, quos aduersus patriam sine vllo scelere agere Decurionibus
356 potestatem esse, ait. Potest † & inde perspici quanto parentum, quàm patriæ potior est causa, quòd natura persona filij, patris persona existimatur, l. fin. & ibi Docto. C. de impu. & ali. substi. & Marsi. l. 1. §. inauditum. ff. de fisca. Gomes. §. actiones. num. 8. Instit. Tiraq. d. l. si vnquam. In præfat. nu. 15.
357 vnde permulta fluxerunt. Vox † in primis filij, patris vox dicitur, & contrà. §. ei verò. Insti. de inutil. stipu. quod, est & in voluntate dictum. Nam, vt Baldus apud Imperatorem Iustinianum lib. 6. Principal. Constitutio. notat. l. fin. C. de impub. & ali. substit. quod vni placuisset: idem alteri placere videtur. Adde filij terrorem, patris terrorem
358 existimari. Imò † verò in persona patris, metum filio adhibitum, augeri. Plus enim liberis, quàm sibi ipsi parentes naturaliter metuere solent. Hoc est, quod libr. 4. Digest. l. isti quidem. in fin. quod metus causa. Iulius Paulus, parentes, inquit, in persona filiorum, quàm in se magis terrentur. Vn-
359 de † rerum capitalium quæstoribus, in eadem causa de patre & filio quæstionem habituris, illam cautionem sequendam quidam Guido de Zuzaia. tract. de tormen. col. 5. §. quo ordine sunt habenda tormenta. Albertus de Gandano. tract. malefi. Rubri. de quæst. §. nunc videndum est quo ordine. Bonifac. Vitel. tract. malefi. tit. qualiter sit facien. tort. Angel. Areti. tract. malefi. verb. fama publica. col. 34. vers. nunc videamus. Alberi. rub. C. de quæsti. col. 2. vers. quid si torquendus. Marsi. l. 1. in prin. col. penul. ff. de quæsti. l. 1. in prin. nu. 38. & l. 1. §. inauditum. nu. 6. ff. de fisca. non insciè monent, vt prius, & quidem in patris conspectu, filio tormenta adhibeant, hac ratione consequuturi, vt delicti confessionem à patre facilè eruant, nihil celaturo, quo maturius filium
360 quæstionibus liberet. Hunc † parentum in liberos

Not. effectũ pœnæ in liberos

liberos affectum non ignorauit Carolus secundus Imperator, qui, cùm pater & filius cædis accusarentur, constaretq; ab alterutro cædem factam, ab vtro autem facta esset, reperiri non posset, post graues habitas quæstiones, vtrumq; ad furcam damnauit, quibus ad locum supplicij perductis, pater de se protinus confessus est, de quo, filio incolume, sumptum est supplicium. Andreas Isernas. de pace tene. §. publici latrones. & Barbac. c. Raynaldus. colum. 43. & seq. de testa. & c. in præsentia. colum. 37. de probat. & c. 1. colum. 2. de commo. & repet. l. cùm acutissimi. colum. 23. C. de fideicommiss. Paris. de Puteo. tract. de syndic. char. penult. Iaf. repet. l. si is, qui pro emptore. colu. 42. ff. de vsurpation. & Matthe. Afflic. consti. Siciliæ. incipi. pacterenorum. colum. penult. versicul. secunda ratio. Marsl. 1. colum. penult. ff. de quæst. & l. inauditum. colum. 2.
361 versicul. item adeò. ff. de sicar. Quod hic paternus amor, in rustico atq; agresti homine Lituano, præter terræ culturam, omnis humanitatis experte, ipsa naturalis iustitia extorsit. Proximo enim tempore in agro Ponario non procul Vilna, cùm de homine cædis per iniuriam damnato supplicium sumendum esset, iamq; alligatus à carnifice ad sumendam de eo pœnam distineretur, accurrit is, à quo cædes facta erat, & delictum in se confessus, liberato eo, qui damnatus erat cædis à se factæ pœnas vltrò luit, vt mirari iam desinat antiquitas, Damonas suos, & Pythias Pythagoricos.

362 Sed † ad patris & filij personam redeamus, quæ legum fictione ita vna eademq; habita est, Abb. c. consuluit. de iu. pa. Gomesius. §. actiones. numero nono, Instit. de action. vt filius ieiunandi necessitate suo ieiunio soluat patrem, Glos. c. pœnitentia. de pœniten. 3. distincti. Tiraquel. in præfat. l. si vnquam. numero decimoquinto, C. de reuo. donati. quasi quibus abstinet filius, ijsdem abstine-
363 re pater videatur, vt † contrà, quæ faciat filius, ea facere pater intelligatur. Vnde placuisse didici, vindicta cuiuspiam iniuriæ, patri permissa, filium eam mandatu patris rectè exequi, l. Gracchus. C. de adult. & ibi Salycet. & Bald. & Bartol. l. non solùm. §. si mandato. colum. 2. versu. circa primum. ff. de iniur. & Roma. l. 1. ff. in ius vocat. vt ea. & consil. 484. hoc quod vicinus. vers. quarto idem probatur. Alexand. & Iaf. l. 1. §. vsufructuarius. ff. de ope. no. nun. ci. Angel. tract. malefi. verbo. che me hai. adulterato. numer. 64. an maritus possit. & Felin. c. quæ in Ecclesiarum. colum. 4. vers. hoc intellige. de constit. & c. si verò. 1. colum. 1. vers. limita nisi pater de sententia excom. Marsl. l. 1. num. 4. C. de rapt. virg. & l. mandatum post prin. ff. de sicar. & singul. 448. habens potestatem. Tiraquel. l. si vnquam. in præfat. numero decimosexto, C. de reuoc. donat. cùm alioquin, cui vindictæ facultas legibus concederetur, suis ipse manibus eam exequi debeat, nec alieno ministerio ea in re vti. l. seruus, si hæredi. ibi personæ duntaxat eius. ff. de sta. liber. glos. l. cum fundi. ff. de vi & vi arma. Bal. d. l. ad officium. in fin. C. commu. diuid. Tiraquel. tractat. retractuum. titul. 1. quæstio. 16. in glos. 1. num. 62. sed caue. & d. l. si vnquam. d. numero decimosexto. Il-
364 lud † æquè scio receptum, quibus in rebus industria personæ electa est, quamuis alium pro se substituere non liceat, cap. vltim. de offic. delegat. non malè tamen à patre in suum locum filium suffici, Roma. d. l. 1. ff. in ius vocat. vt ea. per l. sciendum. §. legati. ff. de legatio. Feli. c. 1. col. 1. in fi. de mag. Marsl. d. l. 1. nu. 6. C. de rapt. virg. & sing. 160. pater & filius. & Tiraq. d. l. si vnquam. in præfat. d. nu. 26. quod Marcianus lib. L. Digest. d. §. legati. in legatis respondit, quos negat, alios, quàm filios suos dare vicarios posse, idq; in ea specie Baldus Rubr. extra. de procur. colum. vlti. versicul. numquid. existimauit, cùm per valetudinem legatus munus suum obire nequit. Ait enim, eum filij opera vicaria rectè vsurum, nullius autem alterius.
365 d. numero decimosexto. Adeò † autem patris & filij vna eademq; persona censetur, vt, cùm per legem sumptuariam ad vnas nuptias certum conuiuarum numerum duodecim fortè excedere ius non est, patri & filio vxores ducentibus, eum, id est duodecim conuiuarum numerum egredi Bartolo l. inficiendo. §. infans. in fi. ff. de furt. authore non liceat, quasi vnæ nuptiæ celebrentur. Quòd Franciscus Aretinus, l. patris & filij. ff. de vulga. & pupil. Iason, d. l. patris & filij. Andreas Barbatia, Rubr. de causa possess. & propr. char. 27. & Ioannes Anagninus c. fin. colum. 10. vers. ex prædictis infert ad quæstionem de colum. detegen. Tiraquel. d. l. si vnquam. in præfatio. numero vigesimosecundo, verum putant.
366 Ita † quoq;, cùm patris & filij testamentum ordinatur, quod etiam in Iure Prætorio, vt Domitius Vlpianus libro vigesimooctauo Digestor. d. l. patris & filij. scribit, pro vno habetur, si quid Reipubl. testamentorum nomine, præstari oportet, semel ea summa, quasi vno testamento facto, debetur, Angel. Imola & Alexand. d. l. patris & filij. & Barb.

& Barb. c.1. de mutu. petitio. & c. cùm dilectus. col. 27. de ordi. cog. & Tiraq. d.l. si vnquam. in præfatio. nu. 22. nec Tabellio plus operarũ nomine consequetur, quàm si vnius testamentum conscripsisset. Angel. Imola. & Alexan. d.l. patris & filij. vnius semper personæ loco patre & filio legis censura habitis. l. fi. C. impu. & ali. substi. Quibus † conuenienter Marianus Socinus Consi. 53. magnifice. Marsi. d. §. inauditum. num. 3. & Gomes. d. §. actiones. num. 3. non videri putat, patrem liberum à custodia dimissum, qui filium pro se obsidem dimisisset. Illud † quoq; scio placuisse, cùm ad beneficium aliquod priuilegiumq; consequendum certũ locum inhabitari ab eo, qui illud obtinere vellet, exigit lex, siue pater inhabitet, prodesse filio, siue filius inhabitet, prodesse patri, & ita patris factum filio, & contrà filij factum patri communicari, Ang. d.l. fi. de impub. & ali. subsit. Secundum quod Angelus Consi. 270. statuto ciuitatis. per l. cùm seruus. cir. fi. C. de agricol. consi. lib. 11. scribit, non videri patrem abesse à ciuitate, qui in ea filios suos reliquisset. Aequè † placuit, cùm Magistratus censu leguntur, qui mos à Romanis fluxit, opes patris atq; facultates filij putari, & illi cuius pater diues atq; opulentus est, quotiens certus fortunarum modus à lege in eo exigitur, qui honorem gerere possit, filio patris fortunas prodesse. Nec, quia in tantis facultatibus positus ipse non sit, excludi ab honore debet, ad quem secundum facultates paternas aspirare liceret. Alberic. d.l. in suis. Bald. & Iasi. l. sciendum. ff. qui satisda. cog. Tiraq. d. l. si vnquam. in præfat. num. 23. Secundum † quod Albericus d.l. in suis. Bergomi consultus respondit: Filium, cuius pater trecenta in bonis habebat, ab eius Magistratus petitione, ad quem, qui minus trecentis habet, lege Municipali non admitteretur, non esse submouendum, quasi paternarum facultatũ patre superstite dominus esset, idq; Raphael Comensis Consi. 131. duo fratres. & Tiraq. d. nu. 23. probat; & si Pontanus l. 1. §. domini appellatione. nu. 7. ff. de Senat. consil. Sila. hoc amplius patris consensum desiderat. Non † dissimili ratione, cùm filij parentibus defunctis succedunt, vectigalis nomine, quod ex lucro, quod quisq; caperet, præstare iure sui Municipij debet, filios nihil præstaturos, plericq; Angel. Imola. Raphael Comen. & Francis. Areti. d.l. in suis. Idem Ang. l. cùm in adoptiuis. colu. 2. C. de adopti. & Ioan. Plat. l. 1. not. 2. C. de impo. lucra. descrip. & in proœmio. Insti. verbo, Al-

manicus. & l. Corneus. consi. 268. in hac consultatione. col. 3. lib. 3. Barba. consi. 49. illud afferam. col. 2. lib. 1. Philip. Dec. l. fi. col. 3. vers. & si expresse. statutum. C. de edic. di. Hadr. tol. & consi. 262. in causa magnifici. col. 2. vers. septimo. Alex. & Iason. d.l. in suis. & Tiraq. d.l. si vnquam. in præfat. nu. 19. authores sunt. Similiter † in decuma, ex quolibet lucro soluenda responsum est. Nã eam filij, paternam hæreditatem adepti, non præstant. Glos. c. pastoralis. verb. quasi de lucro. de deci. per d.l. in suis. & d.l. fi. C. de impub. & alio. substi. Ala. Vincen. Hostien. Ioan. Andr. & Panor. d.c. pastoralis. Rapha. Comen. d.l. in suis. Philip. Deci. d.l. fi. colu. 2. versic. vlterius tamen. C. de impub. & ali. substi. & consi. 331. pro resolutione. & Tiraq. d.l. si vnquam. in præfat. nu. 19. & rectè, filij † quippe, vt Iulius Paulus lib. 18. Digest. l. in suis. de libe. & post. scribit, post mortem patris non hæreditatem percipere videntur, sed magis liberam bonorum administrationem consequuntur. Quapropter † in beneficijs, quæ parum probo vocabulo feuda, latinè iura militiarum rectè dici creduntur, placuit, à filijs, patre defuncto, non tam quæri, quàm quæsita capi atq; retineri, tanquam ea viuo patre possedissent, & idcirco sine vlla in possessionem missione in ipsos continuari. Glos. c. vnico. in fi. super verbo. aut successione. tit. de feudi cognit. & ibi. Iac. Belu. Bald. Mart. Laud. Aluar. & Cardi. Alex. Barb. consi. 10. sapienter scribitur. col. 3. lib. 2. & consi. 73. magnanimus. col. 3. lib. 4. & Rubr. C. qui admitti. colu. 4. vers. secundò mihi videtur. & Bapti. Cacia. repet. c. 1. in 6. prin. parte. differentia vltima. d. titu. de feudi cognit. Adde Bald. c. 1. colum. vltima. tit. an mutus vel alio. imper. Tiraq. d.l. si vnquam. in præfatio. nu. 20. Eadem † ratione, cùm Imppp. Archad. Honor. & Theodo. Constitutione, Bald. l. cum antiquioribus. colum. 6. vers. Decimo sic. C. de iure deliber. Iasi. l. quotiens. colu. 7. vers. nota etiam perpetuo. C. de rei vendi. & l. si sorori. ad fi. C. de iure delibe. Catel. Cotta. memor. Feudum viuo etiam patre. & Tiraqu. d.l. si vnquam. in præfat. d. nu. 20. qui in potentiorum personas actiones suas transferunt, ius crediti amittunt: l. fi. C. ne lic. potent. Idem tamen non passurum qui in filij potentioris personam actiones suas transtulisset, post Accursium l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verb. oblig. Bartolus, d. §. ea lege. Baldus, l. ea lege. colum. penul. vers. quintò quæritur. C. de condi. ob cau. per d. l. in suis. Iason, d. §. ea lege. Felinus, c. afferte. col. 2.

de præ-

de præsump. & alij authores sunt. Marsl. in auditum. col. 2. ff. de sica. & l. 1. num. 8. C. de rapt. virgi. & d. sing. 160. pater & filius. Gomesius. §. quædam. col. 9. vers. quintò limitatur. Insti. de actio. Tiraq. d. l. si vnquam. in
376 præfat. num. 18. Quod † generaliter est acceptum. Bald. l. cùm pater. §. cùm inter. per. ill. tex. ff. delega. 2. & cons. 358. quidam Lucanus. col. 2. vers. de eo autem. lib. 1. per not. d. §. ea lege. & l. 1. de impo. lucr. de scrip. lib. 10. & consil. 253. casus talis est. quidam de ciuitate. colu. 2. lib. 3. & consil. 460. punctus talis est. quidam reliquit. colum. 1. lib. quinto. quotiens quis alienare quid prohibetur. Id enim in filium alienarè non intelligitur prohibitus, tanquã continuatio quædam dominij ea magis sit, quàm alienatio. d. l. in suis. & Bald. locis proximè allegatis & Tiraquel. d. l. si vnquam. in præfat. nu. 18. quod ad filios non iusto toro quæsitos Baldus d. cons. 460. & cons. seq. rectè producit.
377 Huc † pertinet, quod idem Baldus, l. 2. in fi. C. de leg. hære. per l. fi. C. de vsufru. patris & filij possessionem promiscuam esse, scribit, quasiq; vnum corpus, vt quod vnus possidet, alter possidere intelligatur, quodque vnus habet, alter habere. Bald. l. final.
378 C. de impub. & alio. substit. Quare, † cùm de domo sua, quam tutissimum cuiq; refugium atq; receptaculum esse Gaius l. plerisq. ff. de in ius vocan. ait, in ius vocari nullus possit, d. l. plerisq. de domo paterna filium in ius vocare non licebit, Bartholo, Socin. d. l. plerisq. 5. quæstio. numer. 36. quasi domus patris domus filij sit, in qua item si pulsatus dicetur, ac si domi suæ pulsatus esset, haberi placuit. Quibus casibus homine domi suæ pulsato, lege Municipali augetur pœna, quæ sententia Baldi fuit. l. 1. §. domini appellatione. ff. de Senat. cons. Sila. Igitur, cùm tot exemplis patrem & filium vnius esse loco constet, vt naturali quodam caritatis ordine sibi quisq; quàm alij propior est. l. Præses. C. de seruitut. & aqua. ita parentibus, quàm patriæ deuinctiores nos esse, consequens est, existimare.
379 Hanc † etiam parentum prærogatiuam, & inde licet colligere, quòd eorum causa, quàm patriæ multò est antiquior. Id quod & Ludouicum Gomesium, hanc quæstionem tractantem, libr. quarto Institutionum Principalium §. rursus. nume. 22. Instit. de actio. adnotasse lego. Statim enim orbe creato, vt primùm homines nati sunt, pietatem parentibus à liberis debitam palàm est. d. l. veluti. ff. de iusti. & iure. cùm longè post, ciuitatibus rebusq; publicis conditis, patriæ nomen inter homines & esse, & coli cœperit. l. ex hoc iure. ff. de iustit. & iure. Hæc ad superiorem Angeli sententiam non leue adferre momentum prima quidem specie videantur. Nam si parentibus, quàm patriæ maiore caritate obstringimur, eius admissum, qui consilium aduersus patriam initum cælasset, non maiore pœna est plectendum, quàm relegationis, quomodo in filium, qui insidias in patris necem paratas non detexisset, vindicatum est. l. 2. ff. de par-
380 ricid. Sed † quia debita Reipub. pietas eam, quę est erga parentes, vincit, vt inter omnes conuenit, Doct. d. l. veluti. crebriusq; receptum esse, Iason d. l. veluti. refert, aliud di-
381 cendum erit. Non † me fallit esse quosdam, Angel. post veteres. d. l. veluti. quam legit, cum §. ius Gentium. l. 1. ff. de iusti. & iure. qui distinguant, quibus casibus seruire patriæ commodis licet, nec eo minus opem patri ferre, exæquo esse à nobis, parentibus ac patriæ consulendum, & ita accipiendum esse, quod suprà allegabatur, filium sic patri, cuius esse diceretur, nasci: quemadmodum & Reipub. l. 1. §. & generaliter. ff. de ven. in possession. mitt. vt contrà, cùm amitteretur, patri & Reipub. amitti. l. post liminium. §. filius. ff. de capti. Enimuerò cùm parentum & patriæ causa concurrit inter se decernentium, vt cùm fortè patriam pater oppugnat, patriæ nos adesse oportere Angelus ait d. l. veluti. per d. l. minimè. extra hæc spectandum putat, & ita veteres quosdam scribere refert, d. l. veluti. patriáne magis an pater laboret, vt huic aut illi opem potissimum feramus. Etenim exæquo laborantium patris quàm patriæ potiorem causam esse scribit. Quam distinctionem Raynerio quoq; probari idem Angelus author est. d. l. veluti. & eam ipse tanquam parum plenam supplet, Ait enim, cùm iuxta pater & patria nostro egent auxilio, patri ita demum opem ferendam, cùm & ipse nos & patria simul implorat. Cæterùm, si patria implorat sola, ei succurri, oportere. Arg. l. pupillus. ff. quæ in fraudem. credi. inspiciendum tandem scribit, iustáne vtriusq; causa proponatur, an non. Priore casu potiorem patris causam fore; posteriore autem iustam causam habenti adesse nos debere, siue is pater, siue patria sit. Cæterùm iniustã causam, siue patriæ ea sit, siue patris, nostro non esse, patrocinio iuuandam, l. si qs in graui. §. 1. ff. de Senat. cõs. Sila. & rectè
382 hoc postremum, in re quidẽ liquida. Satius† quippe fore, patris & patriæ in reb. iniustis desertores nos esse, quàm iniuriæ patronos.

Quod

Quod † ad totam verò distinctionem attinet, excidisse Angelo miror sententiã, qua apud Iulium Paulum lib. 3. Digestor. d. l. penul. de postula. vsum suprà retuli, cùm in re pecuniaria parentum causam patriæ anteferendam scripsit: in his verò, quæ ad vtrius q; statum pertinerent, patriam patri præferri. Quæ distinctio & rationem habet, & legibus consequens d. l. penult. est. eamq; Fulgosius d. l. penult. probat. Sed † quia hanc, quæ proximè relata est, Angelus refellit, vtram sequamur, dispiciendum erit, & potius est, vt veterum opinione reiecta, ijsq;, quæ ad eam supplendam ex Angelo retulimus, inter causas pecuniarias & eas, quæ ad statum pertinent, interesse dicamus.

383 Publica † quippe præferri priuatis æquum est, l. actione. §. Labeo. ff. pro socio. c. bonæ. de post. præla Fortunius. d. l. veluti. nu. 21. & legi minimè. ff. de religio. consequens, quæ à liberis parentes, qui ad patriam defendam venissent, lugeri vetat, præmio etiã num proposito si eos, tantum facinus ausos, interfecissent, extra hæc liberos parentibus, quàm patriæ studere, magis oportere, consequens est. Neq; enim distinguit lex, penultima. ff. de postu. quæ Decurionibus causas parentum aduersus patriam agere ius esse vult, iustáne, an iniusta causa sit parentũ. Quam rem vnus propè litis euentus demonstrare solet. l. quod dicitur. ff. de peculi. vt nec contrà, cùm de Reipub. statu ageretur, distinguit, d. l. minimè. iustum quis bellum patriæ moueat, an non iustum, facta semper liberis potestate parentũ, qui patriæ arma inferrent, occidendorum, prę-mio ad hoc prouocatis, & ita exaudiendam esse sententiam, causam patriæ parentum causæ præferentium. vt non, nisi cùm de statu ageretur, patria parentibus anteferatur, d. l. minimè. in causis pecuniarijs, quæq; ad rem familiarem pertinent, prærogatiua parentibus semper seruata. d. l. penultima.

384 Nec † mouere quenquam aduersus proximam distinctionem debent, quæ suprà pro parentum causa proferebantur. In primis enim illud Pomponij responsum, vt parentibus & patriæ pareamus, iure Gentium descendere dicentis, d. l. veluti. illa verborum collocatione non hoc significat, vt parere potius parentibus nos oporteat, quàm patriæ. Nam, vt eleganter Baldus apud eundem Pomponiũ distinguit, d. l. veluti. verborum ordo non vsq; quaq; spectandus est, sed cùm aliunde intelligi non potest, quod præferamus, in proposito autem articulo causam parentum Reipub. cùm de statu, vt suprà dictum est, decernitur, posthabendam palàm est. d. l. minimè. de religi.

385 Inde † constitutum esse idem Pomponius libr. 11. Digestor. d. l. minimè. ait, à liberis lugeri eorum parentum obitum nõ oportere, qui

386 ad delendam patriam venissent. Quin † parentes ita scelestos à liberis sine vllo flagitio interfici, præmium etiam ob id facinus consequuturis. d. l. minimè.

387 Porrò † ordinem pietatis, qua secundum Deum patriam ac parentes colere, eorumq; imperio audientes esse debemus, Plato Philosophorum Princeps sua quadam ad Architam Tarentinum epistola declarat: Illud te considerare, inquiens, oportet, nullum nostrum sibi soli natum esse, sed ortus nostri, partem sibi patriam vindicare, partem parentes, partem amicos. Quod Mutuatus Marcus Tullius

388 suæ de officijs disputationi inseruit. Quòd † verò ex magnitudine pœnæ delicti grauitas iudicabatur, Glos. notab. c. meliore proposito. 27. q. 1. in glo. 2. not. Barto. cons. 217. & l. leuia. in prin. ff. de accus. & l. non solùm. § si mandato. ff. de iniur. Bald. l. nemo. in fi. C. de sum. trini. & aut. Clericus. colu. 2. C. de Episco. & Cleri. & l. si fugitiui. colu. 1. C. de seruis fugit. & l. 1. colu. 2. vers. quartò pono. C. de accusa. Caldeinus. cons. 1. tit. de accusa. Feli. c. cùm quidam. de iureiurand. & c. 1. de Simo. Dec. c. at si Clerici. nu. 6. & post eum August. Bero. ibid. num. 95. & Gomesius. c. ex maleficijs. num. 4. Insti. de actio. non est perpetuum. Nam, vt sæpe ita fiat, inter-

389 dum † tamen ex causa pœna maior, quàm flagitij qualitas postulat, irrogatur. Quod accidit, cùm ad hoc aut illud admissum procliuiores sumus. Glos. c. admonere. verb. existimes. 33. q. 2. Dec. c. at si Clerici. 7. no-

390 tab. de iudic. Quapropter † Ecclesia durius in eum vindicat, qui vxorem, quàm qui matrem occidisset, d. c. admonere. & c. latorem. ead. caus. & quæst. non ignara in materna cæde, quàm in vxoria plus inesse delicti. Sed quia ab vxoria cæde quàm à materna homines minus abhorrent, asperitate pœnæ eos magis deterrere oportuit, d. glos. d. c. admonere. à quibus vt homines facilius arceantur, grauiores pœnas constituere ne-

391 cesse est. Quotiens † enim nimiùm multæ personæ grassantur, vt Claudius Saturninus scribit, l. aut facta. §. fi. in fi. ff. de pœnis.

392 exemplo opus est. Secundum † quod diuum Hadrianũ consilio Veticæ rescripsisse Domitius Vlpianus lib. 47. Digest. l. 1. in prin. de abig. author est: Abigeos, cùm durissimè quidem puniuntur, ad gladium damnari solere. puniri verò ait durissimè nõ vbiq;, sed

ſed vbi frequentius eſt id genus maleficij.
393 Inde † videmus in Polonia atq; Lituania leuibus furtis perpetratis, & quæ contemni poſsint, ob frequentiam eius admiſsi homines ad furcam damnari, nulla natalium aut
394 familiæ allegatione adiutos. Augendæ † quoq; pœnæ, illa cauſa idonea viſa eſt, cùm maior ſe offert delinquendi occaſio, inde euenire, idem Claudius Saturninus eſt author, d. §. fi. in prin. vt vbi metalla ſunt, ibi adulteratores monetæ magis plectantur, & ita idem flagitium in diuerſis Prouincijs nõ eadem pœna coërcetur. d. §. fin. in princ.
395 Quæ † cauſa eſſe quoq; Polonæ Lituanæq; Reipub. conditoribus potuit, durius in fures vindicandi. Poſita enim propè in aperto omni re familiari, ob parũ coherentia ædificia, ligno, & tabulis, ſtipula, ſæpe & luto cõſtructa, quæ parietibus & tecto in tuto non erant, ab his, legum pœnis arceri homines alienis fortunis inſidiantes oportuit, idq; meritò placuiſſe, vt, quod non ineleganter quædam ait Conſtitutio, l. 1. C. ad l. Iul. repe-
396 tund. vnius † pœna metus poſsit eſſe multo-
397 rum. Sunt † qui putent, Cardina. clemen. ad noſtram. verſ. 7. in 2. q. de hæreti. Dec. d. c. & ſi clerici. 7. nota. naturam criminis non pœnam, quæ extrinſecus accedit, ſpectandam, & inde grauius leuiúsve crimen exiſtimandum. Quibus † conuenienter mentientis factum maius eſſe delictũ creditum eſt, quàm corpus ſuum extra matrimoniũ alij miſcentis, quia illud, quàm hoc naturæ magis re-
399 pugnat. Cardi. & Deci. vbi ſuprà. Non † omittam, q̃d Bartholomæus Socinus Conſ. 157. vol. 1. c. vergentis. de hæreti. c. cùm ſecundum leges. eod. tit. lib. 6. iuncta l. quiſquis. C. ad l. Iuliam maieſt. & c. felicis. de pœnis. lib. 6. Auguſt. Bero. d. c. at ſi clerici. nume. 97. in expendendis criminibus ait ſequendum, qui non pœnæ magnitudinem ſpectari, ſed quid cum maiore Dei offenſa delinquitur. Nam quacunq; pœna conſtituta, leui aut graui, quo facto Deus magis offenditur, eo authore, grauius eſt peccatum, quo verò minus, leuius. Scimus enim eum, qui humanã maieſtatem læſiſſet, grauius puniri, quàm qui diuinam, aut certè, vt Auguſtinus Beroius præceptor meus ſcripſit, c. at ſi clerici. nu. 97. de iudi. non diſpare ſupplicio, cùm procul dubio Cæſare alióve Principe læſo offenſa minus ad Deum pertineat, quàm qua diuina ipſa maieſtas, impietate nouisue religionibus repertis ſuſceptisue, offenditur. Denicq; † inceſti crimina,
400 quanquam natura grauiora ſunt, humanius tamen, quàm adulterij tractari quandoq; ſolere Papinianus lib. duodequinquageſimo Digeſtor. l. ſi adulterium, cum inceſta. §. 1.
401 ff. de adult. author eſt. Non † prætereo, legibus nonnunquam in eos vindicari, qui dolo malo nihil egiſſent, in qua cauſa qui ſunt, iuſtam pœnam ſufferre non ſolent. Et
402 enim † capitis pœnas non luit, qui ſine dolo malo hominem occidit. Marſ. l. de minore. in princi. nu. 17. ff. de quæſt. & l. 1. nu. 66. ff. de ſica. per §. diuus Hadrianus. in ea l. & c. non eſt. & c. nec is. cum ſeq. 15. q. 1. Roman. l. 1. §. occiſorum. nu. 2. verſ. ſexto & vltimo. ff.
403 de Sena. conſ. Sila. Ob exemplum † tamen aliud conſtitutum didicimus in eo, qui poculum amatorium dediſſet, aut partus eijciendi cauſa medicamentum aliquod exhibuiſſet. Muliere enim aut homine inde extincto, vltimo ſupplicio ea res coërcetur. l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de pœnis. Nec ſine mortalitatis euentu, id auſo impunè eſt. humilioribus in metallum, honeſtioribus in Inſulam parte bonorũ amiſſa relegandis, d. §. qui abortionis. licet in vtraque ſpecie dolus abſit & nocendi cõſilium. Glo. l. 1. §. eod. verſ. vel in hoc. ff. de Senat.
404 conſ. Sila. Similiter † ob exemplum placuit rei capitalis damnari ancillam, quæ percuſſorem, vim ſibi ab eo metuens, poſthabita dominæ ſalute, nec clamore terruit, nec, vt ad auxilium cõcurreretur, vllum edidit ploratum. Nam etſi eo modo, ope non lata, capitis pœnam meruiſſe non videatur: in hoc tamen, ait lex, d. §. eodem. ſupplicium eam pati debere, ne cæteri ſerui credant, in periculo dominorum ſibi quenq; conſulere debere, & eorum ſaluti ſuam anteponere. vt parum rectè exiſtimare videantur, qui ex magnitudine pœnæ delicti grauitatem iu-
405 dicant. Adde, † cullei pœnam, qua vetus iuriſprudentia in parricidas vſa eſt, Baldo & Salyceto authoribus l. 1. C. de ijs. qui paren. vel libe. occide. Carer. pract. crimi. §. homicidij. nu. 147. antiquatam iam eſſe atq; deſitam, nihilq; grauius in parricidas eſſe moribus conſtitutum, quàm capitis amputationem, negata ſepultura, hoc eſt parricidæ ca-
406 dauere canibus obiecto. Quanta † verò ſit conſuetudinis authoritas, nemo neſcit. Nõ enim imitatur §. ex non ſcripto. inſti. de iure natu. modò legem ac interpretatur: l. ſi de interpretatione. cum ll. ſeq. ff. de legibus. ſed emendat etiam atq; adeò abrogat, §. ſed naturalia. in fi. inſtitu. de iu. natu. & l. de quibus. ff. de legib. nec minus, quàm legem, ſeruandam conſuetudinem eſſe, ſæpe conſtitutum d. §. ex non ſcripto. & d. l. de quib. cũ ll. ſeq. & quæ latiſsimè allegat Guido Papa

407 singular.803.est. Quare† Baldus Authen.iubemus. vl. no. C.de iudicijs. adde Panor. c. ea. quæ per ill.tex. not.4.de sta. monachorū & textū. C.de peti.bo. sub. li. 10. in illis verbis, plectendi consuetudo. & quod ibi not. lo. Pla.2.not.vide. Tiraq.tract.de pœnis.in præfatio.nu.6.&7. lib.3.Principal.Constit. eum,qui iurisdictioni præest, non minus secundum mores & consuetudines, quàm secundum leges iudicare debere,scribit,& idcirco,qui aduersus consuetudinē iudicat, vt dicta cōtra leges sententia, litem suā facere: idem author d.Authen.iubemus. & c.cum omnes. col.3. vers.& eodem modo.de constitutio. Tiraq.loco proximè allegato.nu.7. est, scribit alio loco idē Baldus, Rub. de dila. ante fi. per l. an in totum. C.ædifi. priua. Tiraq. d. nu.7. à ludice,qui consuetudinem non seruasset, eque prouocandi ius esse,atq; ab eo, qui contra sacras constitutiones quid pnunciasset, quæ accipere & in capitalibus iudicijs debemus. Consuetudo enim, vt & lex,necis habet & vitæ potestatem. Bal. c.1. verb.damna. in fi.de pace constan.per text. l.sunt quædam.ff.de extraordi.crim. Ana.c. sicut. col. penul. de iudi. Tiraq.loco proximè allegato.nu.6. Quædam quippe crimina esse:quæ,nulla lege de ijs lata,more Prouinciarum capitis supplicio vindicantur, qua pœna in prouincia Arabia Scopelismon facientes plecti more gentis solere, Domitius Vlpianus lib.47. Digest. d.l. sunt quædam. author est. admonitis obiter rei capitalis quæstoribus,ne legum pœnis consuetudine mitigatis fortè cōemptis,asperiore vsi supplicio periculum sibi creent: Nostram nos disputationem cōcludamus,quæ de expendenda delictorū magnitudine est, quam sæpè non ex modo pœnę cognosci,suprà constitit,quod & in ijs,quæ ciuiliter peccantur, Cynus lib.3. Principal. Constitutio.l.1.C.de plus peti. adnotauit in ea specie, cùm in iudicio plus petitū, quàm deberetur, proponitur. Nam quātulumcunq; in ea re excessus sit: iactura totius crediti plus petentē afficit,
408 est constitutū.d.l.1. de plus peti. Porrò† ad superiorem sententiam infirmandam, quò magis parentibus, quàm patriæ obtemperandū esse putemus, quod natura, vt suprà dicebamus, pater & filius eadem esse persona penè intelligantur. d.l.fi.C. de impub.& ali. substit. nihil quicquam facit, quin ea re adiuuari eam sententiam consequens est dicere. Qua enim pater & filius vna persona existimantur,hactenus nec imperium intelligi, nec obsequium vllum naturaliter potest. Neq; enim,vt eleganter Marcianus lib. 4.Digest. l.penult. de recep. & qui arbi. recip.ait,imperare sibi,neq; se prohibere quis quam potest quam esse causam idem Marcianus d.l.penult.scribit, vt de re sua quis arbiter non rectè detur. Quomodo enim se quis facere quid iubeat,aut non facere? d. l. penul.fungaturq;,vna persona cùm sit,plurium vice? l.ille à quo. §.tempestiuum.ff.de Senat.cōs. Trebel. & l.si plures.ff.de pactis. cùm ex aduerso nihil vetet, patriam imperare,& singulos inde ortos parere ei atque obsequi d. l. veluti. de iusti. & iure. imò maximè consequens sit, aliter non constituris rebus publicis, nec vlla iuris parte suū exi-
409 tum habitura. Hæc† mea disputatio non eò pertinet, vt negem filios parentibus parere debere,quod suprà iure gentium descendere constitit, d. l. veluti. sed eò rem perducit, vt inter patrem & filium eatenus, quà vna persona existimantur, nullum esse imperiū atq; obsequium possit, ne consequens sit, eundem sibi imperare ac parere, atq; adeò plurium officio fungi,quod est deridiculū, & naturæ repugnans. d. l. penult. & d.§.
410 tempestiuum.& d.l.si plures.Nec† videtur huic sententię aduersari,quod filiusfamiliâs Prætor, patris, cuius potestati suppositus est,suspectam hæreditatē dicentis eam adire atq; restituere cogendi ius habet.l.ille à quo
411 §.fi.ff.de Senat.cons. Trebel. Cùm† enim filiusfamil.præturam init,filij personam exuit, nec, quàm diu Magistratū gerit, vllo pa-
412 trię potestatis iure tenetur.Nam† vt eleganter Hermogenianus l. nam quod. ff. de Senat.cons. Trebel.ait, filiusfami. quod ad ius publicum attinet, non sequitur ius patriæ
413 potestatis. Quod† autem dicebatur,patrem & filium natura eandem penè personam intelligi, id iure patriæ potestatis descendere proditum est, Rom. l.si verò. §. de viro. nu. 14.ff.solut.matr. Petr. Philip. Corne.l.fi.C. de impub.& ali. substit. secundum quod, filios emancipatos in eadem causa non esse,
414 consequens est dicere. Nec† denicp, quod extrema nostræ disputationis parte dictum est, antiquiorem parentum, quàm patriæ causam d.l. veluti.& d.l.ex hoc iure.de iusti. & iur. esse, præsentem quæstionem onerat. Nam si id sequimur, consequens est, vt naturę ius,quàm Gentium tempore prius est, ita quoq;,quæ inde proficiscerentur,quàm, quæ iure Gentium postea fluxerunt,dignitate vincere, quod dicere perquàm absurdū est. Eorum enim, quæ iure naturali descendunt,nihil tanti est,quod nō sit ob Dei religionem contemnendū: religionē tamē erga Deū descendere iure gentiū, & modò dictū est, &

est, & Pomponius d.l.veluti. scribit. Caritas verò parentum in liberos, & summus in suam cuiusq; sobolem amor, non hominum modò est, Andr. Tiraq. l. si vnquam. in præfat. num. 7. cum seq. sed & ferarum, quas, vt suos catulos tueantur, omne vitæ discrimen
415 adire quotidie videmus. Porrò, † quanto Dei religio caritate liberorum antiquior esse hominibus debeat. Nónne Abraham ille multarum Gentium pater, singulari exemplo nobis commonstrauit, qui suæ in dulcissimum filium pietati Dei religionem antetulit? cui dum obtemperat, vnicam sobolem suam morte multare erat paratus. Il-
416 lud † bellè quæri potest, an ei, qui aduersus suprà scriptam distinctionem patrem prætulisset, patriæ, aut contrà, patriam patri, fraudi esse debeat? & ignoscendum esse animi sui motum sequuto arbitror, nec delictum pœna dignum tali electione contra-
417 hi. Vt † in seruo vxoris est responsum, l. si quis in graui. §. si cum omnes. ff. de Senat. consul. Sila. qui marito dominæ opem ferre, quàm dominæ maluit, aut contrà, cùm vtriq; auxilio esse non posset. Dubium enim non esse, quin dominæ suæ, in cuius mancipio est, quàm dominæ marito magis
418 teneatur. Quod † si quoquo modo per matrimonij conditionem vxoris seruus ad maritum pertinet, l. doce ancillam. C. de rei vendit. non erit tamen par vtriusq; causa.

Quod enim alieno iure nobis competit, quàm quod proprio, infirmius est, vt apud Gaium & Iunium Mauricianum libro 31. Digestor. l. quod Principi. cum l. seq. de legat. libro secundo est adnotatum. His abundè superior articulus discussus esse videtur, constitit; parentibúsne magis, an patriæ parere debeamus, & conuenienter, æquéne in ciuem consilia aduersus Principem suum Remúepubl. inita cælantem animaduertendum sit, atq; in filium, de insidijs in patris necem paratis non indicantem: an maiore pœna illud admissum, quàm hoc sit
419 vindicandum. Vnde † nobis illa nascitur disputatio in ea specie, cùm quæritur, liceátne filio patrem exulem, cuius vitæ necisq; potestatem lege Municipali vnusquisq; habet, interficere? & Dynus lib. duodequinquagesimo Digestor. l. si adulterium cum incesto. §. liberto. de adulter. non licere scribit, vtiturq; Papiniani sententia, qui patronum, qui ex eo numero sit, quem si alius deprehendisset, iure interficeret: in vxoris suæ adulterio deprehensum à liberto impunè
420 interfici negat. d. §. liberto. Nam, † cuius, inquit, famæ, multò magis vitæ parcendum d. §. liberto. est, sed Bartolus, d. §. liberto Pomponij sententiæ id esse consequens, non existimat, multùm interesse, inquiens, inter patronum, matrimonium liberti temerantem, & exulem. Illum enim eo admisso patronum esse non desinere, at exulem pro ciue hostem esse incipere, transfugarumq; numero haberi. l. amissione. §. 1. ff. de capi. diminu. in qua causa qui sit, eum, vt Reipubl., ita filio pro amisso habendum, l. postliminium. §. filius. ff. de cap. & postlimi. ita Bartolus, tanq; filius patri exuli nulla verecundia obstringatur, hanc postremò quæstionem à Marcello lib. 11. Digest. d. l. minimè. definiri ait, qui maiores eum lugeri refert vetuisse, qui ad patriam delendam & parentes & liberos interficiendos venisset, facta patri filij, & filio patris occidendi potestate, præmio etiam ei proposito, qui patris filijue capiti non pepercisset. Sed † hæc, quò magis à
421 Dyni sententia recedam, me non admodum mouent, &, vt ordine, quæ proposita sunt, refellam, quod exul, hostis esse, vt Bartolus d. §. liberto. ait, incipiat, &, refugarum loco haberi, d. l. amissione. §. 1. id quia ius ciuitatis aufert, naturæ autem atq; gentium incolume relinquit, l. quidam. ff. de pe. nostram quæstionem non onerat. Nam si exul ciuitatem amittit, & cum ea ius patriæ potestatis, quod ciuitatis beneficio habebat, l. item in potestate. ff. de his, qui sui vel alien. iuris sunt. perdat, d. l. quidem. deberi tamen ei à filio naturalem pietatem, palàm est, nec eo minus filium patris imperio audientem esse debere, Iure enim Gentium, sicuti modò dictum d. l. veluti. est, descendere, vt parentí-
422 bus pareamus. Apparet † itaq; Bartolum d. §. liberto. malè disputare, cùm idcirco à liberto patrono matrimonium suum polluenti parci scribit oportere, nō quoq; à filio, qui in ciuitate mansit, patri exuli, quòd Patronus eo admisso patronus esse non desinat: pater autem, exulare iussus, esse ciuis desinat. Nam, vt esse desinat ciuis, pater tamen esse non desinit. Auth. de incest. nupt. in fi. prin. colla. 2. & ibi Angel. & Ana. c. de infantibus. q. vlt. de infan. exposi. per l. agnationis. ff. de pact. & l. iura sanguinis. ff de reg. iur. Gomes. §. rursus. nu. 22. Insti. de actio. quà autem pater est, non quà ciuis, pietas ei à filio debetur, d. l. veluti. quæ ciuitatis iure tanto est antiquior, quanto ius gentium, vnde pietas liberorum in parentes fluit, d. l. veluti. iure ciuili vetustius est.

423 Adde, † æquè filium patri atq; libertum patrono obnoxium esse. Liberto enim & filio, vt Domitius Vlpianus lib. 37. Digesto.

l. liberto, de obſe. à libe. & liber. præſtan. ait, ſemper honeſta & ſancta perſona patris
424 ac patroni videri debet. Igitur † ſi liberto patronum matrimoniũ ſuum contaminantem, eius ſcilicet ordinis hominem, quem alius, idem ab eo paſſus, iure interficeret, occidere non licet. d. §. liberto. in filio, cuius pater exulat, idem conuenienter erit dicendum, vt quamuis eius occidendi extraneo ius ſit, filio non ſit, cui in patrem conſtare ſemper pietatis ratio debet. d. l. liberto. Iu-
425 re † deniq; diuino honore adficere parentes hoc amplius iubemur, Exodi. c. 20. cuius beneficio, ob æternam diuinæ legis authoritatem, §. ſed naturalia. Inſti. de iure naturali gen. & ciui. nullo humano exilio, exui parentes poſſunt. Quod tantum eſt, vt illud præceptum ſequentibus præmij loco diuturna vita promittatur, Exodi. d. c. 20. qua accidere hominibus nihil dulcius poteſt.

426 Sanè, † tantum facinus eſt in facto filij patrem occidentis, vt qui patrem verberauit, filius eſſe deſinat credi, Alberi. de Roſa. l. eum, qui probabilem. per ill. text. C. de Epi. & Cler. Fel. c. afferte. num. 1. in fin. extra. de præſump. quod cùm ſit receptum, quid in eo, qui patrem interfeciſſet, dicere conſequens eſt? Probandum itaq; non eſſe, legem, quæ exulis occidendi facit poteſtatem, filio in patrem exulem, hoc velle licere, quæ ſententia non immeritò recepta eſt. Alberi. ſtatutor. par. 4. q. 6. Nellus. tract. banni. 2. parte. 2. tempo. q. 10. Bartholom. verò. conſ. 5. caſus talis. col. 5. Deci. c. quæ in Eccleſiarũ. nu. 14. verſ. Secundus caſus eſt. de conſtitu. Pietas enim naturalis liberos in parentes tam ſæuum conſilium capere non
427 ſinit. Leges † deniq; caſum delinquentium cognatorum miſertis indulgere videntur. hinc, quod in extraneo, facinoroſis hominibus conſeruatis, grauiſsimum flagitium eſt: l. 1. ff. de recepta. & l. 1. C. de his, qui latr. ocult. & vtrobiq; Doct. idem in affine cognatóve veniam propè reperit. l. fi. ff. de recepta. & glo. d. l. 1. & ibi Salyce. & Bald. de his, qui latro. ocult. Marſ. ſing. 210. iura ſanguinis. propter naturalem enim affectationem affini aut cognato latronem recipienti pœna alleuatur, d. l. fi. cùm in eum qui ad ſe non pertinentem recepiſſet, eadem, qua in latronem, pœna legibus vindicetur. d. l. 1. Tantundem † in eo probandum eſt, qui co-
428 gnatum conſilia aduerſus Principem Rempublicam agitantem nõ prodidiſſet, nam ei ad aliquem modum ignoſci placuit, idq; Baldum conſultum reſpondiſſe Hyppolitus Marſilius refert. Sing. 164. Nemo debet, in fi. cùm in extraneo reticentia capite puniatur. Bart. l. vtrum. ff. de parri. & l. 1. §. occiſorum. ff. de Senat. cõ. Sil. Angel. Aretin. tract. malef. verb. che chai tradita lapatri a tua. in 1. q. ibi quod crimen. & Angel. Peruſi. l. frater. ff. de parri. Marſ. d. ſingul. 164. ne-
429 mo debet. Parentium † item atq; affinium affectioni hoc à legibus tributum eſt, vt militi extra caſtra ſuorum gratia diu vagato impunè ſit, l. qui cum vno. §. fi. ff. de re milit. hoc eſt, vt Ludouicus Pontanus eſt interpretatus, l. ſi verò. §. de viro. fal. 7. ff. ſol. matrimo. dum parentum valetudini operam
430 dat, erſi, † vt Iulius Paulus lib. 49. Digeſt. l. poſtliminium. §. filius. de capti. ſcribit, diſciplinam Caſtrorum Romani omnium neceſsitudinum caritate antiquiorẽ duxerint.
431 Illud † fortiſsimum argumentum eſt, filio ius non eſſe patris exulis occidendi, quod eius alendi per ſacras conſtitutiones Auth. inceſtas & in corp. vn. ſumi. & vtrobiq; Docto. Bar. l. ſi quis à liberis. §. 1. ff. de libe. agnoſcen. Bald. auth. inceſtas. C. de inceſtis nupt. Ana. c. de infantibus. col. fi. de infan. expoſi. neceſsitate teneatur. Quomodo enim eum necare liceat? quem non alere nõ
432 licet? denegare † ſi quidem alimoniam, Iulio Paulo authore, necare eſt. l. necare. ff. de lib. agno. Marſ. l. diuus. nu. 16. ff. de parri. Feli. c. cùm non ab homine. nu. 14. de iudic. per c.
433 paſce. 86. diſtin. De niq; † ſi fratrem exulem occidere fratri fas non eſt? quod Nellus Tract. bannito. 3. par. 2. temp. q. 53. quęritur. duo ciues. & in 2. par. 2. temp. q. 10. eleganter putauit, & alij Bartholo. Cepo. conſ. 5. caſus talis eſt. col. 5. poſt prin. Marſ. ſing. 210. iura ſanguinis. & conſ. 121. Ioan. de Arnono. Solilo. 66 & Epito. 62. & caut. 5. Carer. prac. crimin. §. circa. rectè probant. quomodo filio patrem occidere fas erit? quo à ſe percuſſo, vt eſt ſuprà relatum, filius eſſe, credi deſinit. Alberic. de Roſa. l. eum, qui probabilem. per ill. text. C. de Epiſcop. & Cleric. Felin. c. afferte. numero primo, in fin. extra. de præſumpt. Verius ergò eſt, vt Dynus d. l. ſi adulterium cum inceſto. §. liberto. ff. de adult. eleganter ſcripſit legem Municipalem, quæ exulis occidendi facit poteſtatem, ad extraneos pertinere, nõ ad filios, qui abſq; parricidio patrũ percuſſores eſſe non poſſunt. ff. ad l. Pompeiam. de parricid. & C. de ijs, qui parent. vel liber. occide. tot. titu. Quam ſententiã Franciſ. Tigrinũ apud Papinian. lib. 38. Digeſt. d. §. liberto. ſequutũ Ioannes Anagninus lib. 5. epiſt. Decreta. c. de infantib. q. vlt. de infan. expoſ. refert. & in eã Fortun. l. veluti. nu. 18. ff. de iuſt. & iur.

& Gomeſi-

& Gomesius §. rursus. nu. 22. Insti. de actioni. post multam disputationem non immeritò inclinant. Tantundem est in patribus probandum, nam nec ad eos illa lex pertinet, idq; quidam Gomesius. §. rursus. nu. 22. Instit. de actio. Arg. l. nam & si parentibus. ff. de inofficí. testa. & not. per Barba. l. cum acutissimi. 7. char. C. de fidei commissi. rectissimè existimauerunt: quamuis in patribus, quàm in filijs periculi sit minus, ne illius legis authoritate vtantur, vt liberorũ vita parentibus quàm sua carior est. l. isti quidem. & ibi glos. not. ff. quod met. caus. Alex. cons. 102. nu. 36. circa hanc dubitationem. volu. 4. Andr. Tiraq. in præfa. l. si vnquam. num. 7. cum seq. C. de reuoc. donat. Quapropter, quod in filij metu pater fecisset, perinde habitum est, ac si in sua persona metum passus pater proponeretur. Arg. d.
434 l. si vnquam. Vnde† si pater, vt filium periculo liberet, nuptias contrahat, nihil agi, Innocentius Pontif. lib. 4. epist. c. cùm locum. de sponsi. Decret. scripsit, nihil magis, quàm si, in sua persona quid veritus, vxorẽ pater duxisset, & hoc iure nos vti, quidam authores sunt. Cardi. Alexandr. d. c. cum. col. vlt. vers. succedit quęstio. Tiraq. d. l. si vnquam.
435 in præfat. nu. 7. His † discussis ad Marcelli responsum, quo Bartol. in sua sententia confirmanda cum primis vtitur, transeamus. Is lib. 11. Digest. l. minimè. de religio. minimè maiores lugendum eum putasse scribit, qui ad patriam delendam & parentes & liberos interficiendos venisset. Quin si filius patrẽ, aut pater filium occidisset, sine scelere etiam præmio adficiendũ, omnes constituisse refert. Sed eo Bartoli sententiam non crediderim adiuuari. Nã, qui infesta arma patriæ suæ inferentem occidere permittunt, non idem in quiescentem, & tale nihil molientẽ volunt licere. Aliud est enim patriã defendere, aliud vlcisci, vt aliud est, se salutemq; tueri, aliud acceptã iniuriã vindicare, quorũ illud licet, hoc autem legibus prohibetur. l. scientiam. §. penult. ibi & hoc si tuendi. ff. ad l. Aquil. Igitur Marcelli responso conuenienter, vim exulis, bellum patriæ mouentis, propulsare licebit, eiusdem quiescentis corpus violare, sine scelere nõ licebit, filio præsertim, quem abstinere à patris cæde naturalis pietas iubet, cuiq; persona patris, vt Iulius Paulus d. l. liberto. ff. de obseq. à libe. & liberi. præst. ait, honesta semper sanctaq; videri debet. Nec Marcellus d. l. minimè. aliud vult, nisi cùm à patria vim, à suisq; ceruicib.
436 filij arcent. Anania. d. c. de infantib. Quòd† adeò verũ puto, vt si arma patriæ inferens, dum vis repellitur, fugiat, eum cædere, ius esse negem. Argumento priuati, cuius vis, etiã si iure propulsetur, d. l. vt vim. si cædat, tamen tergo imminere, fugientemq; ferire ius non est. Docto. d. l. vt vim. & l. 1. C. vnde vi. quanq; id facientis admissum leuius plectitur. Angel. tract. malef. glos. & dictus Titius. col. penul. vers. quæritur. Titius vulnerauit Seium. Deci. d. l. vt vim. not. 2. Abb. c. 1. de iniurijs. Anto. de Butr. & item. Abb. c. olim. 1. de resti. spol. Feli. late. c. dilecti. de excep. Marsi. l. is qui percussorẽ. C. de sica. & pract. crim. §. quoniã. nu. 65. & sing. 100. occidens adgressorem. & cons. 7. & cons. 29. & 132. & Fran. Aretin. cons. 34. visis diligenter testibus. in fi. & cons. 80. sicut decet. Carer. pract. crimin. §. circa. nu. 112. & nu. 110. in fi. Thõ. Gram. cons. 29. & voto. 23. Angel. l. si adulterium cum incesto. §. Imperatores. per
437 ill. text. ff. de adult. Quod†tamen ita accipere debemus, nisi virium recipiendarum auxiliorumq; comparendorum gratia pedem referre, pponatur. Hic enim, tanq; qui rursus sit arma illaturus, impunè cæditur. Nam non modò vis præsens, sed & futura, ac propè iam imminens, Bartolo authore, rectè repellitur, l. si ex plagis. §. tabernarius. ff. ad l. Aquil. Carer. pract. crimin. §. circa. nu. 110. vers. tempera tamen, quod†est in eo responsum, qui adgressura facta, vi abstinẽs stetit. Nam quia nouam adgressuram meditari videtur, nec percutiendi animum deposuisse, iure cædetur. Dec. l. vt vim. nu. 10. ff. de iust. & iure. Carer. d. §. circa. nu. 110. vers. tempe-
438 ra tamen. Consequens†superioribus est, qui cuiusq; patriæ arma inferunt, à ciuibus iure occidi, d. l. minimè. vacare deniq; scelere factum filij patrisue, patrem filiumue interimentis, dũ à patriæ excidio ceruicibusq; suis vis imminentẽ auertit, d. l. minimè. Ana. d. c. de infantib. nullumq; ea re parricidiũ admitti, quin præmium potius deberi, ob operam tam necessariã patrię nauatam, cons-
439 stitutum est. d. l. minimè. Nam† quà se defendens pater filiũ, aut contrà filius patrẽ, aut alius alium, telo se petentem, salutis suæ tuendæ causa occidit, nullũ propositũ præmium legibus cõstat, sola impunitate cædis
440 data. l. vt vim. ff. de iust. & iure. &†hoc ideò, quia, si interficiatur adgressor, suo ferro nõ adgressurã pasi legum interpretatione censetur interfectus. Abb. c. Clerici. 1. extra. de vita & honesta. Cleric. Marsi. l. 1. nu. 35. ff. de sica. & l. is qui adgressorem. ff. eod. & cõs. 31. et 81. et 126. Carer. d. §. circa. nu. 17. vers. & pris
441 mò. Et† generaliter, qui ob admissum suum plectitur, non pœnam exequentis, sed quasi

legis mãfiũ plexũs magis videtur, quod in Remi specie Baldus scripsit, l. fi. ff. de diuisio. rer. Nam eum nõ tam à Romulo fratre, quàm à lege murorum transgressorem puniente occisum ait videri. d.l.fi. 442 Igitur † ita demum patris cædes aut filij impunita est, aut præmium meruit, d.l. minimè. si, dum bellum patriæ impendens auertitur, facta proponatur. Cæterùm, extra eum casum, patrem exulem filius occidere non potest. 443 adeò † vt, si alter alterum apprehensum magistratui offerat, meritò pœna sit ei, Angelo d. §. liberto. & Ioanne Anagnino, c. de infantib. vlt. q. de infan. expolit. Adde. Marsl. l. 1. §. ad quæstionem. nu. 16. & 17. ff. de quæstionib. authoribus remittenda. quod in desertore à patre Principi oblato diuus Pius l. milites agrum. §. fi. ff. de re milit. rescripsit. 444 Iusta † sanè ratione, ne à patre filius ad supplicũ oblatus esse videatur, d. §. fi. quo exemplo in cæteris nos vti, humanum est. Arg. d. 445 §. fi. in fi. Quod † dictum est, patris & filij cædem, dum periculũ patriæ impendens auertitur, factam impunitam esse, præmiumq; mereri, d. l. minimè. quod ad ius eius Reipub. quæ periculo liberata est, attinet, accipi debet. Cæterùm lege diuina, quæ ob Deum conditorem, omnem humanam authoritatem vincit, patrem filius, nisi dum periculum à capite suo depellit, l. vt vim. ff. de iusti. & iure. l. scientiam. §. qui cum aliter. ff. ad l. Aquil. & l. 1. §. eum qui. vers. vim vi. ff. de vi & vi ar. occidere vetatur, non illo tantùm generali præcepto, quo omnis cædes est prohibita, Exod. c. 20. sed altero illo, quo patrẽ filius honore adficere iubetur. Exod. d. c. 20. Nam cuius honori seruiendum est atq; famæ, eius vitæ parcere, maximè oportet. d. §. liberto. cumq; hinc humana lex d. l. minimè. filium ad patrem, patriæ hostem, interficiendum hortatur, inde, lex diuina abstinere manum, quin seruire etiam eius honori præcipit, Exod. d. c. 20. legi diuinæ, cõtempta humana, est proculdubio obtemperandum, hoc quidem, quantùm ad Marcelli responsum d. l. minimè. attinet. Nam, quod ad Municipales leges spectat, quibus exulũ cædes vulgò permittitur, expeditior est quæstio. Non enim ambigi, quin non modò filius à patris exulis cæde abstinere debeat, & contrà, sed in vniuersum ab omni hominis cæde. Exod. d. c. 20. Nam, præterquàm quòd maior multò est diuina, quàm humana lex, & eam, ob Deum conditorem, vt dictum est, authoritate longè vincit: tamen, quia hæc cædem permittit, illa, ne fiat, præcipit, Exod. d. c. 20. diuinæ legis præceptum est sequendum, cuius transgressio de- 446 licto vacare non potest. Quicquid † enim aduersus ius diuinũ fit, humanæ etiã legis permissu, delictũ est. Bal. c. in omni. ext. de test. 447 Fel. c. 1. nu. 44. ext. de consti. Vnde † placuit, omnẽ cædẽ, quæ lege ciuili permitteretur, delictũ continere, nisi quibus casibus naturalis, diuinæ, pontificiæ deniq; legis authoritate defendi admissum posset. Ita Nic. Abbatem lib. 4. & 5. epist. Decretal. c. veniens. in fi. de sponsa. & c. 2. nu. 2. de homici. scribere lego. Igitur † neq; patri, iniuriam domus 448 suæ vlturo, filiam in adulterio deprehensam occidere cum adultero licebit, Gios. c. inter hæc. 33. q. 2. & Abb. d. c. 2. nu. 2. & c. veniens. 2. in fi. de sponsa. neq; marito repertam in rebus veneris vxorẽ interficere, Abb. c. cùm esses. nu. 16. de testa. & Roma. l. si ab hostib. nu. 14. ff. solu. matri. nec vilissimi etiam hominis matrimoniũ suũ temerantis cędę vindicare se fas erit, Abb. d. c. 2. & nu. 2. & hæc plerique omnes probant. d. c. inter hæc, & ibi Archi. & Ioã. Fab. l. Gracchus, ,ppe fi. C. de adul. Abb. post loca proxi. allega. c. si verò. 2. col. penul. de senten. excõm. & Fel. c. 1. col. 1. de præscrip. & c. ad nostram. col. 1. in fi. de probat. Idem Fel. c. 2. de homici. & c. quæ in Ecclesiarum. col. 5. de consti. Roma. auth. similiter. 34. speciali piæ causæ, inter vltimas voluntates. C. ad l. falci. & Iaſ. l. vt vim. col. 5. vers. redeo ad primã partem. ff. de iusti. & iure. & l. si plagij. col. 1. de verb. oblig. Latissimè Fortu. lib. de vltimo fine iuris. char. 10. illatione. 9. Andr. Tiraq. de legib. cõnubi. l. 449 9. nu. 4. Nec † erit deniq; Deo innoxius, qui rerum suarum seruandarum causa furem interemit, Abb. d. c. 2. nu. 2. etiamsi iuris ciuilis authoritas de fortunis suis laborantibus hoc remittat: Bart. l. furem. & ibi late Marsl. ff. de fica. lege autẽ Iulia patri omnem adulterum cum filia occidere, & marito vilem, ius esse, desinat dubitari. l. patri. cum quatuor legib. seq. ff. de adult. & l. Gracchus. C. 450 eod. Quod † in fure dictum est, idem in debitore fugiente est comprobatum. Nam eius occidendi, vt Baldus & Salycetus apud Imperatorem Gallienum Augustum libro nono Principalium Constitutionũ notant, l. si, vt allegas. C. de fica. Adde Alex. l. furem. ff. de fica. Marsl. l. 1. limit. 21. num. 106. ff. de fica. & Carer. d. §. circa. num. 192. si, dum ex fuga retrahitur, eiúe authoritate iuris ciuilis creditum extorquetur, l. ait prætor. §. si debitorem. ff. de his, quæ in frau. credi. telo se defendat, ius est creditori. Nã nec hoc, inoffenso iure diuino, admittere licet; vt maximè suũ consequi, nisi facta cæde

creditor

creditor non posſit, quod Claudius Seyſellius lib.1. Digeſt.l.vt vim. nu. 59. de iuſti. & iure, apud Florentinum notat. Tantundem
451 † reſponſum eſt in exulibus, quorum cędes Municipalibus legibus, quib. Italia paſsim vtitur, permiſſa eſt. Nam quin, qui ita exulantem occidunt, extra legis diuinæ pœnas non ſint poſiti, nulla dubitatio eſt: Bald.c.1. col.1.de iudic. & c.fi.notab.2.de præſcrip. & Iaſ.d.l.ſi plagij. Andr. Tiraq. de legib. connub.l.9.nu.4.in fi. & Marſ.l. patre vel marito.num.7.ff. de quæſt. & l.1.nu.73.ff.de ſica.
452 Quanꝯ † non deſunt, qui eos, quaſi magiſtratus miniſterio defunctos, nihil peccare arbitrantur, in quibus laſon l. vbi pactum. nu.16. C.de tranſactio.fuit, & hanc ſententiã crebriorem eſſe Alexander Tartagninus lib.45.Digeſt.l.ſi flagitij.colu.1.de verb.obliga.apud Papinianum, & Auguſtinus Beroius libro 1. Epiſtolarum Decretalium, c. quæ in Eccleſiarum. num. 109. de conſtitut.
453 authores ſunt. Sed † ne eam ſequar, me Baldi authoritas non parùm mouet, libro 7. Principalium Conſtitutionum apud Impp. Alexandrum d.l.1.nu.9.ſi à non compe.iud. & Marſ.d.l.patre vel marito.num.7. Auguſtum, omnem cædem, quæ legis Municipalis permiſſu à priuato fieret, damnãtis, quippe, quæ dolo carere non poſsit. Aliud enim eſſe iuſtam cædem, aliud impunitam, velaríq; tali lege delictum, eoq; ſub velamento dolum latere atq; inſidias, eleganter ait.d.l. 1. & nu.9. & Marſ.d.l.patre vel marito.nu.7.
454 Mouet † & illud.quod idem Baldus lib.2. Principalium Conſtitutionum, l. decuriones. C.ex quib.cauſ.infa.irrog. apud Impp. Seuerum & Antoninum AA. ſcribit, qui, licet, inquit, exulis cædes toleretur: laude tamen caret. Quin id admiſſum facti infamiã ſequi exiſtimat.d.l.decuriones. Anania. c.ſi perfodiens. de homicid. colu.2. Ancha. c.1. 85.colu. verſ. in hac eadem materia. de conſti. Marſ.l.1.in prin.12.limit.nu.74.ff.de ſica.
455 Carer.pract.crimi.§. circa.nu.36. Et † idcircò, qua in Ciuitate, qui hominem occidit, in certum aliquem ordinem ſublegi vetatur, ei, qui exulem interfecit, ad eum ordinem aſpirare non licere, conſequens eſſe
456 putauit. Adde † eius teſtimonium, niſi quod adhibitis quæſtionibus dixiſſet, fide carere. Bald. auth. ſi dicatur. in fi.2.colu. C. de teſtib. Marſ.l.1.in prin.12.limi.num.76.ff. de ſica. & l. patre vel marito. ff. de quæſt. Carer.d.§. circa.d.nu.36. Quæ ſententia in omnibus generaliter, qui infamia notantur, eſt comprobata. laſo.l.1. C. de ſum. trinit. Marſ. pract. crimin. §. adgredior. & conſ. 19. idem conſ.101. Carer.d.§. circa. & d.num.36. Il-
457 lud † non prætereo, diſtinguere eo loci Baldum, d.l. decuriones. multùm referre, cædem exulis impunitam eſſe, lex Municipalis iubeat, an licitam, prioreq; caſu non ſine ſcelere, admitti, exiſtimare, poſteriore autem, ſine ſcelere. Nam, vt ſuprà ex Nicolai Abbatis d.c.veniens. in fi. de ſponſa. & d.c.2.num.2. de homicidij. ſententia retuli, quotiens cædes neq; naturali, neq; diuina, aut pontificia lege, defenditur: ciuilis legis authoritas, quod ad excuſationem delicti attinet, fruſtra interuenit. Nihil itaq; intereſſe, quibus verbis lex Municipalis vtatur, hoc eſt impunitam eſſe cædem iubeat, an licitam, cùm de eo loquatur, quod non modò naturali, diuina, Pontificiáve lege non defenditur, ſed vetatur magis. Conſtat enim inter diuini iuris præcepta hominis cædem cum primis prohiberi, Exod.d. c.20. nec vlla Pontificum lege diuinarum æmula, eſſe licitam: c. inter hæc. 23.q.2. Docto. c.1. de homicidij. naturam autem à tali flagitio ita abhorrere, vt cognatione quadam inter nos conſtituta, hominem homini inſidiari nefas eſſe ducat. l. vt vim. ff. de iuſti. &
458 iure. Poſſumus † & hanc Baldi diſtinctionem eius ipſius, authoritate refellere, qui apud Paſchalem libro 2. Epiſtolarum Decretalium c. in omni de teſtib. eleganter ſcribit, eum, qui à lege humana excuſatur, ita demum non peccare, ſi lex diuina contrarium non vult, quam ſententiam Felinus c.1.num.44. de conſtitutio. rectè probat.
459 Et † pro ea eſt, quod non vacaſſe peccato Iudæos libello repudij vſos quidam Gloſ. c. cùm in lege. 23.q.4. & Archid. c. qui peccat. ea cauſa. & q. Hoſtien. c. gaudemus. colu. 3. verb. qui autem. de diuor. Bald. conſ. 428. inquiſitio prædicta. colu. 2. volu. 5. Tiraq. de legibus. connubi. l. 9. num. 5. putauerunt. Nam etſi Moſis placitis illud maximè liceret, Deutero. c. 24. D E I tamen lege aliud cautum erat, cuius obtemperare præcepto ſatius fuit, quàm animi ſui libidini more geſto, ad Moſis indulgentiam, eorum cordis duriciæ inſeruientis, Matthæi. c. 5. & c. 19. Marci. c. 10. & Lucæ 16. decurrere. Quibus
460 † conuenienter placuit, ſi quis ſine iudice ſe vindicaſſet, quod Moſis quoq; placitis vſq; ad cædem permiſſum conſtat, d. c. cùm in lege. & c. ſi quis per vetus. 22. q.2. & c. ſi audieris. 23.q.5. & vtrobiq; gloſ. & Tiraq. d. l.9.nu. 6. eum lege diuina non eſſe innoxiũ: Archid. d. c. cũ in lege Tiraq. d.l.9. & nu.6.
461 quanꝯ † non me fallit, eſſe quoſdam, Glo. d. c. cùm in lege. qui referre ſcribant, odio in-

iuriam ſuam quis vlciſcatur, an non odio, &
462 † generaliter, quod permitteretur, non continuò approbari, conſequens eſt dicere, c. hac ratione. 31. q. 1. & gloſ. c. omnis. 3. diſtin. de ſepul. viola. vt nec contrà, quæ improbarentur, facta puniri. Pleraq; enim, quæ fieri
463 non debent, impune fiunt. Vnde † diuum Marcum reſcripſiſſe Domitius Vlpianus libro 47. Digeſto. l. 3. §. diuus tamen. refert eos pœna non plecti, qui defuncti cadauer in itinere per vicos aut Oppidum tranſuexiſſent, quamuis id Pontificis iniuſſu Principiſve factum non oportuit. d. §. ſi quis tamen. & ibi gloſ. & l. oſſa. in prin. ff. de relig. in text. Quippe quibus hæc permittendi ius
464 d. §. diuus tamen. & d. l. oſſa. eſt. Sed † nec pœnam mereri hæredem, qui teſtatorem ab eo, quem teſtamento elegiſſet, funerari vetaſſet, & hoc diuum quoq; Marcum reſcripſiſſe. idem Domitius Vlpianus lib. 11. Digeſt. author l. & ſi quis. §. idem Labeo. verſ.
465 diuus tamen Marcus. de relig. eſt. Huc pertinet, quod Bartolus lib. 34. Digeſto. l. 1. de ijs, quibus vt indig. apud Marcianum notat, qui etſi offenſam ſepius non eſſe impunitam l. in teſtamento. ff. de manumiſſ. teſt. ſcribit, quibuſdam tamen caſibus non coërceri ait.
466 Nec † ab his abhorret, quod vulgo dicere ſolemus, multa fieri non debere, quæ tamẽ, cùm facta ſunt, non infirmantur, l. ſi pupillorum. §. ſi prętor. verſ. dum modò ſciamus. & ibi gl. verb. magis eſt. ff. de reb. eor. & l. 1.
§. biduum. verſ. ſanè quidem. & ibi gl. verb.
467 ſtatim. cum multis concordantijs, in ea poſitis. ff. quando appel. ſit. Statuendum † itaq; eſt, Baldo d. c. in omni. authore, cædem omnem, quæ iure Ciuili aut Municipali quacunq; ex cauſa permitteretur, niſi iure diuino ſit comprobata, peccato non vacare.
468 Quod † de iure diuino eſt dictum, idem, vt ſuprà retulimus, & Nicolaus Abbas author d. c. veniens. in fi. de ſponſal. & d. c. 2. num. 2. de homicid. eſt, de naturali iure atq; Pontificio accipere debemus. Naturale quippe ius à diuino non recedit, quin eundem habet authorem. Gloſ. l. 1. §. ius naturale. ff. de iuſti. & iure. Paul. Caſt. l. vt vim. nu. 8. ff. de iuſti. & iure. Pontificium autem eodem, quò diuinum ſpectat. Paul Caſtrẽ. l. vt vim. nu. 8. ff. de iuſti. & iure. & ei per omnia
469 ſeruit. Proxima † ſententia in patris exulis ſpecie maximè recipienda videtur: Talis enim cædes duplex continet flagitium, alterum, dum committitur in caput illud diuinę legis, quo occidere vetamur: Exod. d. c. 20. Alterum, quo in illud, quo parentes honore afficere iubemur, Exod. d. c. 20. q̃d quidã Fortu. d. l. veluti. nu. 10. & Gomeſ. §. rurſus. num. 22. Inſtit. de actio. eleganter adnotauerunt, ſolam iuſtam cauſam liberis aduerſus parentes habituris, ſi, dum ſe ſalutemq; ſuam tuentur, mortem eis obtuliſſe probabũtur. d. l. vt vim. & l. ſcientiam. §. qui cùm aliter. ff. l. ad. Aquil. Non quoq; &, dũ periculum à patria auertunt, manus patri adferre ius erit, nec ſuperior ſententia inter cauſas ſtatus & rei pecuniariæ diſtinguentium, quam crebrius receptã eſſe diximus, offenditur. Illa enim iure ciuili eſt comprobata, quod nunc verò dicimus, diuino iuri conſequens eſt, quod à patris cæde, omnem ſcilicet cædem prohibens, ita manum abſtinere præcipit, vt eum honore affici à nobis iubeat. Exod. d. c. 20. Cuius verò fame parcendũ eſt, eius vitæ, vt ſuprà relatum eſt, erit multò magis ignoſcendum, l. ſi adulterium. cùm inceſto. §. liberto. ff. de adulte. niſi dum vis
470 defenditur. Nam † Accurſij Gloſa. d. l. vt vim. ſententiæ poſt Decium d. l. vt vim. nu. 29. & ſeq. & alios Angel nu. 4. Paul. Caſtren. nu. 7. & Curti. Iuni. nu. 10. d. l. vt vim. aſſentiri non poſſum, iure diuino hominem ſalutis ſuæ tuendæ gratia occidere licere negantis. Quomodo enim, vt Paulus Caſtrenſis diſſerit, iure diuino id nõ licere dixerimus, quod Pontificio conſtat licere? Ius quippe Pontificium, vt modò dictum eſt, eodem, quo diuinum, ſpectat, Paul. Caſt. d. l. vt vim. & d. nu. 8. & ibi Deci. nu. 30. nec vlla in re ei
471 aduerſatur. Quin † autem iure Pontificio, dum vim defendimus, adgreſſorem, ſine vlla etiam eccleſiaſtica nota, Fortu. d. l. vt vim. nu. 14. & 26. impune occidamus, nulla dubitatio c. vnico. de homic. in Clemen. eſt. Sed
472 † & id ipſum iure diuino permitti, idem Paulus Caſtrenſis d. l. vt vim. d. nu. 8. & 9. & ibi poſt eum Fortu. nu. 15. cùm ſeqq. ait. Nam quod fit, inquit, ex charitate, id iure diuino conſequens eſt. Huiuſmodi autem eſſe defenſionem, qua vim propulſamus, non dubitari, nam, cùm iubeamur alios diligere, vt nos ipſos, noſtri dilectio, hoc præcepto
473 proculdubio continetur. Igitur † vt idem Paulus Caſtrenſis d. l. vt vim. nu. 9. concludit, qui vim à capite ſuo non arcet, & ita occiditur, perinde haberi debet, ac ſi ſuis ſe manibus ipſe vita priuaſſet, idq; Ioannem Lignanum exiſtimaſſe refert, & Marius Salomonius probat. d. l. vt vim. num. 15. Quibus † conſequenter, fraudi non eſſe ſacris
474 operanti adgreſſoris cædem, quo minus ſacra, quæ cœpiſſet, peragat, magnis authoribus placuit, Ioan. de Ligna. tract. de bello. c. 84. verſ. tertiò quæro, Abbas. c. Clerici. 1. de

vita

vita & honesta. Cleri. & c. sicut dignum, de homicid. & Soci. repet. c. ad audientiam. 31. col. vers. 27. de homici. Marsl. l. 1. in prin. ff. de sica. & l. is. qui adgressorem. C. de sica. Calderi. cons. 11. de treuga. & pa. Deci. d. l. vt vim. num. 8. de iusti. & iure. Carer. d. §. circa num. 17. quod non admitteretur, si in vi defendenda, dum suam quisq; salutem tuetur, flagitium inesset vllum, & qui se vitamq; suam ferro appetentem admissa cæde repulisset, quoquo modo peccasse videatur. Cui⁹

475 † sanè factum sanctius semper habitum est, quam Magistratus, pœnas de sonte ac damnato legũ authoritate sumentis. Hunc enim lege Canonica notari constat, c. 1. & ibi glos. verb. ad sacerdotium. 51. dist. Abb. & alij. c. sententiam. ne Clerici vel monachi. sacrisq; propterea ac sacerdotio defungi, ad eáve aspirare vetari: d. c. 1. & d. c. sententiam. & ibi Ioan. Andr. Abbas & alij. illi autem salua esse omnia atq; incolumia, integrumq; statum manere, & illæsum. Clem. 1. de homici. Abb. d. c. sententiam. nu. 17. & nu. 19. Deci. d. l. vt vim. num. 7. Carer. d. §. circa. & d. num. 17.

476 Deniq; † cùm nulli in sacrum ordinem allecto fas sit, non sententiam modò sanguinis dictare, ab alióve dictatam pronunciare, actáve ad eam rem pertinentia scribere, corámve, cùm quid horum fieret, supplicíumve de quoquam sumeretur, adesse, authoritatemq; suam adiungere, testimonium dicere, aut qualibet re, quo quis vita membróve aliquo priuetur, iuuare. d c. sententiam. & ibi Abb. & alij. adeò, vt ex sola literarum lectione, quibus rerum capitalium quęstor, vbi latrones forte laterent, fit certior, qui eas recitasset, latronibus deprehensis & supplicio affectis, Pontificum legibus notetur: d. c. sententiam. & ibid. post Ioan. Andr. Hosti. Abb. nu. 14. suam tamen salutem defendenti, si hominem occidisset, impunè esse omnium legum placitis constat, l. scientiam. §. qui cùm aliter. ff. ad. l. Aquil. & Clem. 1. de homicid. nec vllam personam excipi. Nam & Cæsarem & Pontificem, humanarum diuinarumq; rerum summos moderatores, dum vis & iniuria propulsantur, vt quidam Card. Clem. 1. de pœnis. 7. q. Marsl. cons. 4. Carer. d. §. circa. nu. 17. nominatim prodiderunt, occidere ius est, illo semper adiecto, vt est sæpe dictũ, ne modum, qui id agit prætergrediatur. l. 1. & ibi glos. & Doct. C. vnde vi. Culpa enim, qui se aduersus vim defendunt, carere debent, d. l. 1. C. vnde vi. & ibi glos. & Doct. & intra metas legibus positas animi impetum ratione atq; consilio cohibere, ne beluarum magis, quàm hominum more, iræ seruientes, vlcisci se, non vitam corpusq; tueri videantur. d. l. 1. C. vnde vi. & d. l. vt vim. ff. de iusti. &

477 iure. & vtrobiq; Docto. Apparet † itaq; ex his falsam esse Accursij sententiam, apud Florentinum, d. l. vt vim. dum vis defenditur, hominem occidere licere negantis. Nec

478 † recipiendam item Baldi d. l. decurionis. C. ex quib. caus. infa. irroga. distinctionem interesse existimantis, quibus verbis lex Municipalis exulum cędem permittat, quo magis id admissum scelere carere dicatur. Sed

479 † nec defendi ea re exulem occidentis factũ, quod, vt quorundam laso. d. l. vbi pactum. nu. 18. C. de transact. sententiam esse scripsi, ministerium præstitisse legi videatur, quæ cuilibet in ita ciuitate exactum, tanquam suę Reipub. hostem declaratum, necis facit potestatem. Dicam enim exulem eius Reipub. vnde exactus esset hostem propriè non esse.

480 Hostes † enim Domitius Vlpianus lib. 49. Digest. l. hostes. de capt. eos definit, quibus bellum publicè populus Romanus decreuit vel qui populo Romano. Nec Pomponius aliud vult, qui lib. L. Dige. l. hostes. de verb. significa. hostes inquit, ij sunt, qui nobis, aut quibus nos publicè bellum decreuimus. Cæteros, idem Vlpiano & Pomponio authoribus, dd. ll. hostes. latrones esse aut prædones.

481 Sed † respondeat aliquis, quod Bartolum l. amissione. num. 2. prope fi. ff. de capt. min. & Baldum l. omnes populi. num. 10. ff. de iusti. & iure. scribere scio, bellum exulibus tunc indici, cùm in eos necis potestas lege lata permittitur, quod nequaq; admittendum est. Esse enim hoc, gerere bellũ, non indicere, nam in belli indictione more Romano, qui ab æquicolis, gente antiqua, acceptum ad posteros peruenit, verba ad eos, quib. Senatusconsulto bellum erat decretum, fieri solebant, non ad populum Romanum, qui bellum erat gesturus. Facta igitur potestate ciuibus, exulum impunè occidendorum, indictum exulibus bellũ non vi-

482 deri. Nec † contraria sentẽtia, vt malè Baldus putauit, d. l. omnes populi. num. 10. Marcelli responso d. l. minimè. ff. de religio. defenditur, qui patrem bellum patriæ facientem occidere, filijs ius esse refert. Hoc enim, bel-

483 lum propulsare est, nõ indicere. Sed † nec illud Marciani, l. 3. §. transfugas. ff. de sica. contrà, quàm idem Baldus d. l. oẽs populi. nu. 10. existimauit, ad rem pertinet, cùm transfugas licere, vbicunq; inuenti sint, quasi hostes interficere, ait. d. §. transfugas. Dari enim facultatem militi, transfugarum, vbicunq; eos reperisset, occidendorum illa

lege

484 lege intelligi, non cuilibet. Nam † ei, qui miles non sit, hostem, cui, vt Tarruntenus Paternus author l. proditores. ff. de re milita. est, transfuga comparatur, interficere nō licet, nec cum eo manum conserere, quod declarat Marci Catonis, senis Epistola ad Marcum filium, in qua eum in Macedonia bello Persico cum legione militia missum se audisse scripsit, quapropter ipsum abstinere à prælio iubet, licere negans ei, qui miles nō sit, cum hoste pugnare, author est Marcus Tullius libro 1. officiorum, qui & ad ipsum Imperatorem scripsisse eundem Marcum Catonem, senem refert, vt, si Marcum filium in exercitu esse pateretur, secundo eum obligaret militiæ sacramento. Quia priore, vt dicebat, amisso, pugnare cum hostibus non posset, & ita fieri, vt, & si exul, in quem necis potestas data est, proprie, vt Bartolo l. amissione. §. deficiunt. num. 2. in fi. ff. de capi. minu. placet, hostis sit, nisi, qui miles esset, eum interficere nemo possit. Paganis enim hostis interficiendi, cum eóve pugnandi ius non esse constitit, vt frustra legibus Municipalibus exulum cædes permissa cuilibet videatur, cum ea facultate, soli, qui militant,

485 vti possint. Nisi † quis morem nostri sæculi spectandum existimet, quo ritus militis sacramento obligandi, est fermè desitus: Alexā. l. scriniarios. col. fi. C. de testam. mili. quem tamen eorum ætate, quorum responsis quinquaginta Digestor. lib. constant viguisse palàm est, Glos. l. penul. ff. ex quibus. cau. maio. inde propter delictum sacramento solui solutos milites, Macer 49. Digesto, author l. milites agrum. §. missionum. ff. de re milita. est. Iulius item Paulus eodem lib. l. fi. ff. de re milit. eum, qui metu criminis, in quo reus erat postulatus, se militiæ dedisset, mox sacramento soluendum ait. Domitius denique Vlpianus libro 3. Digest. l. 2. §. miles. de ijs, qui notam. infa. lege Iulia de adulteriis damnatum militem ita infamem fieri ait, vt eum ipsa sententia sacramento ignominiæ causa soluat. Solui autem sacramento, qui obligatus eo non sit, non potest, Arg. l. decē. ff. de verb. oblition. Vera quidem superior disputatio est, & rationi per omnia congruens, quin tamen, qui miles non est, iure exulem interficiat, lege Municipali id permittente, dubitare non oportet. Nec quod qui miles non est, vt suprà referebam, cum hoste pugnare non potest, quenquam mouere debet. Illud enim tunc rectè dici, cùm nulla legis authoritas interuenit, id tale permittentis, aliter atque in proposito euenit, aliud dicentibus consequens fore, non iure eum à Ciue quouis interfici, qui ad patriam delendam venisset, quod nemo putauerit: Lex minimè. ff. de religio. enim nullum militiæ sacramentum deliderat, nec discernit militem à pagano, omnibus ciuibus ad patriæ tutelam vocatis, præmioque inuitatis. Rursus non distinguit, hostis sit, nec ne, qui ad patriam delendam venit. d. l. minimè. Igitur & qui more latronis, nullo indicto bello, arma infert patriæ, quamuis hostis non sit, authoritate legis iure interficietur. Se-

486 cundum † quod, cùm exules, in quos necis potestas legibus Municipalibus tribuitur, pro hoste sint, Barto. l. amissione. §. qui deficiunt. num. 2. ff. de capi. minu. à quo magis, authoritate legis, iure interficiantur, parui sanè refert, hoc est eorum cædes a milite ne, an à pagano fiat, pietate liberorum, vt suprà constitit, semper excepta, hæc, quod ad legē ciuitatis exulum cædem permittentis attinet, accipere debemus. Nam quin, qui exulantem, quacunque de eo lege lata, occidit, Deum sit vindicem habiturus, vt paulò ante disseruimus, nulla dubitatio est. Sed his & alijs non nullis proximè, vt quodque inciderat, longa digressione pertractatis, res postulat, vt susceptam de conatu disputationē

487 repetamus. Exemplis † docere cœperam, conatum pro perfecto delicto vindicari, quod & in illa specie Marcianus lib. 47. Digest. l. 1. §. fi. de parrici. Bald. cons. 112. Cæcus confecit venenum. vol. 2. Lud. Roma. cons. 183. Saluatoris. col. 2. in fi. Lud. Carer. pract. 1. §. homicidij. num. 128. respondit, cùm filius necandi patris animo venenum comparasset. Nam licet nec dedisset, daréve potuisset, parricidij tamen ait eum teneri, nec fratris silentium, qui cùm id cognouisset, patrem celauit, veniam reperit. Relegari enim eum placuit, Medico, qui venenum fortè miscuisset, vltimi supplicij pœna affecto. Cuius sententiæ, Scæuola lib. L. Digesto. l. frater. de parr. Carer. d. §. homicidij. & num. 128. au-

488 thor est. Tantundem † est in eo responsum, qui prætore maliúmve potestate præditum, ad quem in ius adisset, redimere, fidemque eius ac religionem pecunia corrumpere, aliáve qualibet re contaminare tentauit. Nam id molitus pœnam, quæ empti corruptique iudicij est, sustinebit, quod Marciani l. Impp. in verb. tentat. ff. de iur. fis. sententiæ consequens esse, Baldus Auth. nouo. iure. C. de pœna iud. qui mal. iud. adnotauit, nec distinguendum puto, in bona ne, an in mala causa id fiat. Nam & eum, qui ius dicenti, vt secundum se in bona causa litem daret, quid largitur, crimen contrahere, est relatum.

tum.l.2.ff.de condi.ob turp.cauſ. Corrumpere quippe iudicem, contaminareq; videri, qui id facit.d.l.2. Quapropter litis iactura huncadſtici Domitius Vlpianus libro 12: Digeſt.d.l.2.ait. Et, ita eſſe conſtitutum, re-
489 fert. Idem † reſcriptum ab Imperatore Iuſtiniano lib.5. Principalium l. ſi quis ſeruo.de furt. Conſtitutionum lego in improbo ſuaſore, qui pernicioſo exemplo ſeruum alienũ ad rerum dominicarum furtum ſolicitaſſe proponitur. Nam eum ſerui corrupti actione obſtringi, Iuſtinianus conſtituit, licet ſer-
490 uo delictum non perſuaſiſſet. Quod † in ſuaſore alieni filiſfamiliâs eſſe quoq; probandum, idem Baldus rectiſsimè exiſtimauit.d.
491 l. ſi qs ſeruo. Permagni † enim noſtra intereſt, liberos noſtros, nomen noſtrum in æuum geſturos, noſtriq; memoriam ad poſteritatem perlaturos, nequitia maliſq; moribus non inquinari, indolemq; eorum improbis cupiditatibus, à bene inſtituta vitæ rationenon diſtrahi, cùm in ſeruis idẽ pati,
492 tolerabile ſit detrimentum. Idem † & in illa ſpecie eſt obſeruandum, cùm nouum quis ius in aliquẽ obtinuit. Nam ſiue vſus eo ſit, ſiue non ſit vſus, eodem iure contra ipſum, aduerſario eius quandoq; poſtulante, decernendum eſſe, ait lex.l.3. ff.quod quis.tur. Quare qui de plano ac ſine fori ſtrepitu figuráve iudicij, veloq;, vt dici ſolet, leuato, ius ſibi reddi impetrauit, aut, ne prouocare liceat, néve per procuratorem iudicium ſuſcipere, litem ei aduerſario intendente, aduerſus quem id impetraſſet, ſine vllis iudicij ſolennibus ius dicetur, neq; prouocationis beneficio, neq; procuratoris patrocinio vtetur, Franciſ.Curt.in l. 1.§.2.ff.quod quiſ.iur. licet, ſicuti dictum eſt, nouo illo iure non
493 ſit vſus. Quod † ne renunciatione quidem ſua aduerſario auferre poteſt, idq; De-
494 cius eleganter putat.d.l.3. Illud † relatum peræquè eſt, pacem pactam inter aliquos conciliatamq;, turbari minis, irritamq; fieri, neq; ad arma procedere, ad manúſve venire, quo magis inimicitiæ reſumptæ videãtur, opus eſſe. Angel.l.ſi cùm exceptione. in.§. ſatis.ff.quod met.cauſ.Rectè itaq; eum ad pœnã vocari, quæ pacem reſcindenti in-
495 fligitur, quamuis † nudę alioqui minæ impunitæ ſint, Hippo.Marſ.l.is qui cum telo.nu. 20. C.de ſic.hoc ita ſi verbis res finiatur. Ce-
496 terùm † ſi quis percuſſuro ſimilis manus aduerſus aliquem leuaſſet, & quaſi vapulaturum territaſſet, etſi eius corpus minimè attigit, iniuriarum eum teneri conſtat.l. item
497 apud.§.1.ff.de iniur. Ius † denicq; ei eſſe, aduerſus quem manus ſunt ita leuatæ, ſi ab armato id patiatur, cæde facta iniuriam propulſare, quaſi ſalutis tutelæq; ſuæ cauſa hoc feciſſe videatur, non vt impune ei omnino ſit, ſed ne capitale. Nam fines eum ac modum inculpatæ tutelæ tranſgreſſum, palàm eſt.qui ad cædem hominis tam preceps fuit.
498 In ſqua ſententia pleroſq; Bart.l.ſi ex plagis. §. Tabernarius. ff.ad l. Aquil. Angel.§. iniuria. Inſtit.ad l. Aquil. Angel. l. quemadmodum. ff. de inofficí. teſt. Cor. ſe. verſ. met. 1. Angel. tract. malefi. verb. & dictus Titius. Bald.l.1.C.vnde vi. Alexã.conſ.323. in cauſa prædicto. col.3.verſ. circa ſecundum. Ang. l.1.circa fi. C. vnde vi. fuiſſe Hippol. Marſil. d.l. is qui cum telo. refert, repertamq; à ſe Imperatoris Gordiani Auguſti conſtitutionem, l. is qui percuſſorem. C. de ſica. ab alijs ignoratam, gloriatur, qua præſens quæſtio definitur: verba cõſtitutionis hæc ſunt. Si quis percuſſorem ad ſe venientem gladio repulerit, non vt homicida tenetur, quia defenſor propriæ ſalutis in nullo peccaſſe videtur. Quæ † quidem Conſtitutio propoſitæ ſententiæ, meo quidem iudicio, non accommodatur, quin aduerſari magis videtur. Ait enim adgreſſoris ſui interfectorem, vtpotè defenſorẽ propriæ ſalutis, nihil peccare, quomodo igitur, qui nihil peccauit, remiſſa ei cædis pœna, mitius puniatur? aut omnino puniatur? Pœnam enim ibi eſſe, ſancitũ eſt, vbi & noxa ſit, nec vlterius metum legum progredi oportere, quàm reperiatur delictum, quod ab Imp. Arcad. & Ho
499 no. AA. eſt conſtitutũ. l. ſancimus. C. de pœnis. Quocirca, ſi Gordianæ conſtitutionis d.l. is qui percuſſorem. definitionem ſequimur, qui cum telo aduerſus ſe veniẽtem, telo repellens, occidit, nulla propterea pœna, ne mitiſsima quidẽ, plectendus erit, id quod Marſilius d.l. is qui cum telo. gloriatione ſua impeditus non animaduertit, qua diu perfrui non erat ſinendus, & hoc quidem ſi, vt ille intellexiſſe videtur, Gordiani Conſtitutionem exaudiamus in eo, qui percuſ-
500 ſurus, cum telo alium adgreditur. At † verba conſtitutionis de percuſſore ſcripta ſunt, percuſſorem autem eum, qui non dum percuſsit, Doctor.c.1.d. Clerici. percuſ.nequaquam dici. Namneq; calumniatorem appellari, qui nullum per fraudem fruſtrationẽq; appetiuit, l. ſi calumnietur. & ibi And. Alci. ff. de verbo. ſignificat. neq; præuaricatorem, qui prodita cauſa, quam tuendam ſuſcepit, diuerſam partem, pro qua, re vera, ſtat, non adiuuit, l. præuaricatores. & ibi And. Alci. ff. de verb. ſignific. ſed nec fugitiuum, qui fugiendi conſilium cœpiſſet,

l. quid

l. quid sit fugitiuus, ff. de ædilic. edict. rectè vocari. Hæ enim cæteræq; huiusmodi appellationes non ad animum ac propositum referri tantùm, sed & ad factū, nec quod ille calumniandi, hic præuaricandi consilium fortè agitauit, hac vna re calumniator præuaricatorve erit, vt nec seruus, qui ea mente est, vt à domino discedat, fugitiuus erit, nisi fugæ factū accedat. d. l. quid sit fugitiu⁹. Captū quippe fugiendi consiliū fugitiuum nō facit, quod Iulius Paulus lib. 21. Dige. l. bouem. §. de ædil. edict. eleganter definit, factum itaq; in his omnibus exigi verius est.

501 Sed † an sæpius calumniatum quem esse præuaricatúmve oporteat, vt calumniator aut præuaricator, aut fugisse, vt fugitiuus dicatur? dispiciamus, & Bart. In proe. ff. nu. 1. & l. legatis. in prin. de lega. 3. & l. mariti. §. qui quęstum. per ill. tex. ff. de adulteri. quod & alij probant, Abb. & Deci. in 2. lect. c. 1. de iudic. Ioan. de Ana. c. 1. de Clerici. percus. generaliter in his similibusq; appellationibus, quæ crimen demonstrant, semel factum qd esse, quo nomen cui quæratur, abundè fore

502 scribit. Præterquàm † in Abigeo Plagiario & Errone. Nam legibus eos propriè Abigeos haberi, qui ita ex pascuis armentisve pecora subtrahunt, abducuntq;, vt abigendi studium quasi artem exercere videantur, l. 1. §. ff. de abige. hoc ita si vno vel altero abacto pecore sæpe ad hunc modum deprædentur. Nam qui armentum abegit aut gregem, licet factum id ab eo semel proponatur, abigeus procul dubio erit, nisi quo in armento vnius pecoris abactio abigeum facit, id est equi vnius aut bouis, l. fi. in prin. ff. de abige. cùm de grege pauciores, quàm decem abactæ oues, aut porci quinq;, vel minimùm quatuor ad abigeatus crimen non pertineant, quod idē Bartolus lib. 47. Dige. d. l. fi. in prin. adnotauit. Perpetuum itaq; non esse, vt iterari abactionem ad id crimen

503 contrahendum opus sit, aliter † atq; in Plagio euenit. Nam, vt eum, qui seruos alienos intercepit, furti quidem teneri verum sit, non statim tamen eo admisso Plagiarium esse, existimandum, l. non statim. in prin. ff. de plag. nisi id facere in morem induxisset, Gl.

504 l. si abducta. C. de furt. vt, † nec erro est, qui semel fortè sine causa vagatus tempore in res friuolas nullius q; pretij consumpto serius ad dominum reuertit, nisi id frequenter & assiduè faciat, l. quid sit fugitiuus. §. erro-

505 nem. ff. de ædil. edict. Excipiunt † quidam Deci. c. 1. col. penult. vers. secundo in nominibus. in 2. lect. de iudi. & aleatorem, quasi quis, nisi sæpe alea luserit, ea appellatione

506 non contineatur. Sunt † etiam quædam delicta, vt hoc Bartolo adijciamus, quæ non tam facto, quàm numero temporis definiuntur. Neq; enim miles, qui paululùm vagatus proponatur, emansoris crimen subit. Diu quippe à castris eum abesse oportet, vt pro emansore l. 3. §. emansor. ff. de re milit. sit prolixius, vt pro desertore habeatur. d. l. 3. §. desertor. Mora itaq; delictum & contrahi & mutari, consequens est, eumq;, qui emansor erat, desertorem tempore fieri, &

507 grauiori se pœnæ subdere, vt † in seruis fugitiuus, quàm erro, durius punitur: ita in emansore & desertore vsu venire ait lex, l. qui cum vno. §. edictum. ff. de re milit. & hunc, quàm illum maiorem pœnam mereri,

508 Cui † congruere Labeonis sententia videtur, qui lib. 21. Digest. d. §. erronē. Erronem definit pusillum fugitiuum: exaduerso autem fugitiuum, magnum erronem, sed speciosius hoc, quàm verius. Nam Erronis factum, Domitio Vlpiano authore, d. §. Erronem. sine fuga est, contrà, quàm fugitiui, qui à fuga & rem & nomen fert, nec lex tam species delictorum comparat, hinc emansoris & desertoris, inde Erronis & fugitiui, quàm modum admissi, vt leuius emansor & Erro, grauius desertor & fugitiuus delinquunt: non tamen, vt de emansore fit desertor temporis cursu, ita de Errone fugitiuus. Nam non vt huic, ita Erroni fugiendi consilium est, nec mora, vt desertorem, & fugitiuum facit, qui simul atq; ex herili domo pedem effert, crimen contrahit, & sæpe etiā

509 cùm intra tectum dominicum est. Nam † in eo qui domi delituit, vt discedendi occasionem nactus, fugam capesceret, hoc responsum à Proculo didici. d. l. quid sit fugitiuus. §. idem. ait. 1. idem multò magis in eo dicemus, qui gradum ad fugam promouit. Nam & hunc fugitiuorum numero esse constat.

510 Quod † in illa specie Cœlius respondit, cùm seruus fugiendi proposito de villa exiuit, & antè, quàm agri dominici fines excessit, comprehensus est: Nam fugitiuum esse comprehensum, scribit, d. §. idem fugitiuus. d. l. quid sit fugitiuus. §. idem Cœlius. Nec

511 † diuersa in transfuga definitio recepta est. Non enim, qui ad hostes transfugit, transfuga est modò, sed & qui transfugere vult, nam & hunc capitis pœnam luere scimus, l. 3. §. is qui. ff. de re milit. quo modo animaduerti in transfugas solet. l. proditores. ff. de

512 re milit. Secundum † quæ apparet nomina, quæ delictum demonstrant, absq; facto non intelligi, quanq; non omnium vna definitio est: alijs iterationem, alijs assiduitatē,

quibusdam

quibusdam diuturnitatem desiderantibus, & ijs quidem numero temporis inter se differẽtibus, vt in emansore & desertore dictũ est, nullis solo animi consilio contentis.

513 Igitur † cuicunq; superiorum generũ nomen percussoris assignemus, factum intercedere oportet. Qui itaq; percutere voluit, nec percussit, non erit nobis percussor dicendus.

514 Nisi † per anticipationem, quę loquendi figura, vt lib. 4. de verb. signifi. Alciatus præceptor author est, Græcis prolepsis appellatur, ea Iurisconsultos sæpe vsos animaduertere licet, cùm cuiq; rei qualitatẽ, priusq; insit, præsumptione quadam attribuũt. Veluti cùm pecuniam doti destinatam, nuptijs non dum contractis, dotem appellant, l. si seruo. ff. de iur dot. non ignari dotis nomen ante nuptias nullum esse. l. 3. ff. de iur. doti. Hac ratione & postumum dici, qui viuo patre natus est, idq; similiter præsumptione patris, eum se defuncto nasciturum, rati. l. 3. §. 1 ff. de iniust. rup. Cæterùm postumum legib. eum solùm esse propriè, qui post humatum patrem in lucem editus est, d. §. 1. & ibi glos. vnde postumi tracta est appellatio.

515 Item † misisse in possessionem Prætor eum dicitur, quem mitti iussit, l. 3. in prin. & ibi glo. ff. ne vis fiat ei, q in possess. mis. est. & cõuenienter in possessionem is missus dicitur, cuius mittendi Prætori propositum fuit, d. l. 3. & ibi gl. sed & adquirere dicendus est, adquirere annixus. l. si impressionẽ. in fi. & ibi gl. C. de ijs quæ vi metúsve caus. gest. su. & ędificasse, qui nõ ædificat, sed hac mente fuit, vt ædificaret. l. 2. §. si quid. ff. ne quid in lo. publi. Simili loquendi figura licebit percussorem eum appellare, qui voluit percutere annixúsve, aut missus dicit, cædis fortè causa, hominem vti percuteret. Quo

516 † sensu, non nescio, hoc verbum à latinis vsurpari. Suetonius in Octauio cap. 10. eum M. Antonio Consuli percussores subornasse, ait. Idem Suetonius in Nerone cap. 34. de ipso loquẽs Nerone L. inquit, Abigerium, vt percussorem sibi subornatum, arripi constringiq; iussit, & rursus cap. 47. de ipso item Nerone verba faciens, qui hostis à Senatu iudicatus mori cupiebat, ac statim, inquit, Spicillum Mirmillonẽ, vel quemlibet alium percussorem, cuius manu periret, requisiuit, & nemine reperto: ergò ego, inquit, nec amicum habeo: nec inimicum: procurritq;, quasi præcipitaturus se in Tyberim. Quo loco apparet, eum percussorem dictum, non qui percutere velle, pponeretur, sed à quo quis percuti optaret. Nec hac tamen, nec proxima, aliáve qualibet significatione eum, qui nondum percussisset, reuera ac propriè percussorem vocari, superioribus consequens est. Percussisse itaq; aliquãdo, secundum superiorem definitionem, qui percussoris appellatione propriè contineatur, necesse est:

517 Etsi † non desunt, qui hoc amplius, percussorem eum definiunt, qui percutere cõsueuit. Doct. c. 1. de Cleri. percus. quo modo omnium sententia acceptum est vetus illud Ecclesiæ placitum, quo Clericus percussor exauctorari, ordineq; moueri iubetur. d. §. 1. qua pœna, qui semel percussisse propõitur, adfici non debet, eaq; res inter omnes fermè

518 constat. Doct. d. c. 1. Quidam † deniq; sunt, qui cum consuetudine facilitatẽ exigunt, vt ij demum Clerici exauctorentur, ordineq; moueãtur, qui qualibet re percussi irritatiq; pro verbis procedere ad verbera solent, in qua sententia Ioannem Andr. fuisse Ioannes Anagninus lib. 5. Epistolarum Decretaliũ

519 d. c. 1. refert, quam & ipse probat. Quo † intellectu nos Gordiani Constitutionem d. l. is qui percussorem. non malè accipiemus, nam si ad exauctorandum Clericum percutiendi consuetudo facilitasq; desideratur, ne facilè dignitatem quis amittat, multò sanè magis erit idem in Gordiani specie respondendum, ne facilè vita homini eripiatur. Nã

520 † si hominis famæ, multòmagis, vt ait Papinianus, l. si. adulterium. §. Impp. ff. de adulte.

521 vitæ parcendum est. Quæ † opinio consequens esse videtur sententię referre existimantium Glo. & Doct. de ijs, quæ vi metúsve caus. fi. l. metum. & Docto. l. vt vim. ff. de iusti. & iur. & l. 1. C. vnde vi. Marsl. l. 1. §. præterea. nu. 22. ff. de quæsti. in expendẽdis minis, quas quispiam iactasset, an ille sit, qui nõ frustra minari consueuit, an verò, cui inanibus huiusmodi territionibus vitio magis animi, quàm nocendi consilio vti in more sit, vt has contẽnere, illis occurrere debeamus.

522 Assuetum † itaq; percutere, adnos cum telo venientem, telo repulsum Gordiani d. l. is qui percussorem. C. de sica. Constitutione impunè occidimus, & quidem cùm tueri aliter salutem nostram non possumus, quæ distinctio passim recepta l. is qui adgressorem. & ibi Doct. & latè Marsl. C. de sicar. est.

523 Enimuerò † tutelæ suæ modum prætergressos extra legum pœnas non fore, Doct. l. vt vim. ff. de iust. & iur. & l. 1. C. vnde vi. non quidem illas legis Corneliæ, quibus cædes hominis coércetur, passuros: sed mitiores. Ioan. Andr. c. significa. de pœnit. & remis. in nouel. & in addi. ad Spec. tot. de homicid. Ancha. clem. 1. de homic. Anto. de Butr. & Ioan. de Ana. c. significasti. 2. de homicid.

Bald.c.1.§.1.ad fi.de pace. iura.firm.& c.1.in prin.c.3. de pace tenen. Alex.cõſ.76.viſa inquiſitione.col.1.&2.vol.1.Angel.tract.malef.verb.& dictus Titius ſe defendẽdo.verſ. aduertas etiam. & ibi in additio. Marſ.d.l.is qui adgreſſorem.num.15. Indulgere enim iis leges ſolere, qui tutelæ ſuæ cauſa quid feciſſent, in eoſq; , non tam quia vim defendere non debuiſſent, quàm quia modum non ſer-
524 uaſſent, animaduerti. Idq; † non ita pridem NICOLAO RADIVILO Olicenſium DVCI, Viro Principi conſultus reſpondi in illa ſpecie, cùm Vilnæ proximis diebus quidam adgreſſorem ſuum, multis prius ab eo acceptis vulneribus, telo exutum ac fugientem interemiſſent, eos enim ad legis Corneliæ coërcitionem nõ pertinere dixi, non quidem, vt omnino impunitas eis concederetur, ſed vt leuiorem pœnã acciperent, quaſi qui laceſsiti ſuæ iræ feruientes plus feciſſent, quàm quod ſe vindicare non debuiſſent. Meritò itaq; vltimum ſupplicium eis remitti. Ant.de Butr.c.olim.1.colu.fi.verb. inquantum dixi.de reſt.ſpoli. Areti.conſil. 34. viſis diligenter. col.fi. & cõſ. 80. ſicut decet. in fi. Ioan.de Ligna.c.118.verſic.ſeptimò quæritur. Deci.d.l.vt vim. Marſ. poſt alios, quos allegat. pract. ſua §.quoniam.nu.65. & idẽ.l.1.nu.45.ff.de ſica. idq; legibus eſſe conſequens, & diui Pij reſcripto, d.§. Impp.ad mariti admiſſum, qui vxorem in adulterio deprehenſam occidit, mitigata cædis pœna
525 conniuentis, difficillimum † ſanè rati iuſtum
526 dolorem temperare. d.§.Impp. His † breuiter Marſilij gloriatione caſtigata, non indiligentis alioquin authoris, ſed parùm acuti, cætera conatus exempla perſequamur.

527 Et † quidem, Iulius Paulus lib. Digeſt.l.1.de extra.ordi.crimi.47. ſollicitatores alienarum nuptiarum matrimoniorumq; interpellatores, ſceleratí voti ſui etiam non compotes, ob affectum pernicioſę libidinis extra ordi-
528 naria pœna plectendos ait: in † eum autem, qui mulierem interpellaſſet puellámve, aut quid impudicitiæ cauſa feciſſe proponeretur, donũ, vti ſtuprum adulterúmve admitteretur, præbuiſſet: aut prætium, quo id perſuaderetur, numeraſſet, eodem Iulio Paulo authore, pœna deportationis in inſulam, imperfecto flagitio, ſtatuta d.l.1.eſt. Eorum
529 † item conatus, qui pecuniam, vt negotium cui faciant, accepiſſe probantur, impunitus non eſt. Nam & nullo facto negotio, edicto Prætoris, quod aduerſus calumniatores, poſitum eſt: tenentur, l.& generaliter.§.1.ff. de calum. & contrà, qui negotium fecerunt, accepta pecunia ne facerent, in eadem cauſa ſunt. d.§.1. In vtroſq; enim intra annum in quadruplum ſummæ, quam acceperũt, poſt annum ſimpli infactum actionem proditam
530 eſſe. l.1.ff.eod. Solet † & ille caſus ſuperioribus adiici, cùm quis operas ſuas, vt cùm beſtijs depugnaret, locauit, quem vetus ſenatuſconſultum l.1.§. item ſenatuſconſul.ff.de poſtul. notauit, & apud Iudices etiam pedaneos poſtulare vetuit, ſiue depugnauerit, ſiue nec depugnauerit. d.l.1.§.beſtias. Sed quia ſolam operarum locationem Senatuſconſultum d.§.beſtias. notauit, non etiam pugnam, quæ detracta mercedis pactione virtutis alioquin cauſa ſit, d.§.beſtias. cũ delictum locatis operis conſumationem accipiat: nulla poteſt in propoſito eſſe affectus inſpectio, contrà quàm Accurſius Gl. verb. ſiue non. d.§.beſtias. ſcripſit, à Bartolo d.§. beſtias. poſtea non immeritò reprehenſus. Nam ſi affectus ſpectatur omnes omnino, qui cum beſtijs depugnaturi in harenam deſcendunt, ſenatuſconſulto notari conſequẽs eſt. Neminem enim ſine affectu pugnandi procedere, ſatius itaq; eſſe, ſenatuſconſultum ad cauſam pactæ mercedis ſe retuliſſe arbitrari: eoq; auaritiam notari ob vile æs in vitæ diſcrimen ſe conijcientium. Hoc
531 † ſenatuſconſultum Bartolus d.§.beſtias. ad eos, qui ſchœnobaticam faciunt, produxit. Nam & ipſi ſpe lucri periculum capitis adeunt, ſed & in his adhibenda forſitan erit diſtinctio, depectus ſit mercedem ſchœnobates, nec ne ſit, & hoc verius puto: Arg.d.§.
532 beſtias. Modò † ſi poſt æditum artis ſuæ ſpecimen, quid vice mercedis accipiat, in eadem cauſa eum fore, in qua, ſi depectus eſſet, erat futurus. Nam & in eo, qui cum beſtijs depugnauit, idem reſponſum d.§.beſtias. eſt. Quia, cùm eadem ſit cauſa accipiendi vtroq; caſu, parui refert, ex pactione, quid detur, vel ſine pactione. Secundum
533 † quod Baldus d.§.beſtias. eum, qui initio nullũ depectus fœnus, plus, quàm mutuauit, à debitore ex poſt facto recepit, in eadẽ eſſe cauſa, in qua, qui pacto conuento id cõ-
534 prehendiſſet, exiſtimauit. Tantundem † Paulus d.§.beſtias. Caſtrenſis in eo putauit, qui pro re ſacra nihil ab initio ſtipulatus pactúſve, pecuniam aliúdve quiddã ex poſt facto accepit, nam ſimoniæ crimen ab eo con-
535 trahi ſcribit. Sed † vtrumq; falſum eſt. Nam creditori, ſi quid à debitore ſupra ſortem vltro detur, id ſaluis legibus accipere licet, quod Nicolaus Abbas libro 5. Epiſtolarum c.conqueſtus.nu.8. de vſur. Decretaliũ apud Alexandrũ iij. adnotauit, Pontificumq; pla-
536 citis docet eſſe conſequens. Et † ego Ludouico

douico Decio, amico, dubitanti, cùm magnum pecuniæ numerum humanitatis causa, non vlla lucri spe illectus, ciui suo mutuum dedisset, quęrentiq; munusculum, quod gratitudinis ergò, creditæ sibi pecuniæ debitor sponte sua adijceret, accipere fas ne esset? consultus, proculdubio fas esse, respondi, idemq; multòmagis fore, cùm pro re sacra sine vlla exactione aut pacto quid vltro
537 offertur. Quia† simoniæ crimen iure humano descendit: Abb.c.fi.in fi.de Simo. fœnus verò, & quicquid supra sortem daretur, diuinũ ius improbauit, Abb.d.c.fi.inſi. quo mutuum, insperato lucro, dare præcipimur. Est
538 † denique Gregorij Constitutio, quæ præsentem quæstionẽ definit: ea, his verbis scripta extat.1.q.2.c.sicut. Sicut Episcopum nõ decet, manum, quam imponit vendere: ita minister vel notarius non debet in ordinatione eius vocem suam vel calamum venundare. Is tamen, qui ordinatus fuerit, si non ex pacto, neq; exactus ac petitus post receptas chartas & palliũ offerre aliquid cuilibet ex Clero gratiæ tantùm modo causa voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus. Quia eius oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit. Paulo itaq; Castrensi d.§.bestias. non assentior. Huc pertinet, quod Ancharanus Cons.272.de tit.crimi.col.penult. Idem Ancha.cons.202.præmittendum est. Bald.cons. 409 proponitur.vers. super primo puncto. vol.4.Fel.c.tua nos in fi. de Simo.Marſ.l.lege Cornelia.in prin.& l.1.nu.6.de falſ.& singu.190.Iudices.in Iudice respondit, cui fraudi esse negat, ab eo, secundum quem in bona causa iudicauit, pecuniam accipere, nec ea re, sententiam vitiari scribit, Marſ.d.l.1.nu. 6.de falſ.& d. sing.190. cùm qui ante dictam sententiam pecuniam, vltro etiam oblatam, accepisse probatus erit, vt Bartolus l.1.ff.de falſ. & ibi Alexandr. & Marſ.num.5.idem. Bartolus.l.diuus.ff. de re iudic. per l. 2.ff.de conditi.ob turp. causa.notat, falsi teneatur, eo, quod pronunciatum postea est, hoc amplius irrito facto. l.venales. C.quando prouoca.non est necel.& §. venales.11.q.6.not. gloſſ.quatuor modis.11. q.3.& Marſ. d.sing. 190.repeti denique pecuniam ab improbo iudice posse, placuit. Gloſſa. c. non sanè.14.q. 11.Archidia.c.qui rectè.2.q.3.Marſil.d.sing. 190.Idem in teste comprobatum didici, cui post dictum in bona causa testimonium, pecuniã accipere, impunè Marſil. d.l.1.num.5. est, cùm antè testimonium dictum ea re falsi crimen contrahatur, Barto.d.l.1.& ibi Marſil.ff.de falsi. & hæc quidem ita, si ante, quàm pronunciaretur, testimoniúmve diceretur, promissio nulla intercessisset. Bald. consil. 490. proponitur quod dictus Prosellus. versicul. super primo puncto, vol.4. Quamuis Marsilius d.sing. 190. ob litigatorum vanitatem nihil interesse putet, promissio intercesserit, nec ne. Solere inquiens litigatores, dum Iudicem captant, montes aureos polliceri, voti compotes factos Iudicem delusuros, quo circa vix repertum iri scribit, qui litigatorum fidem sequutus, vt cuiusquam partibus studeat, à suo sensu dimoueatur. Subsistere itaq; se, & in medio rẽ relinquere ait. Ego distinctionem adhibendam putauerim, à nobili an à plebeio promissio interuenisse proponatur, vt huius sequutum fidem Iudicem nõ existimem, illius existimem. Nam, vt Andreas Isernas eleganter notat, c.1.vers.hoc intelligendum.q succesſo.teneã.sequitur. Tiraq.tract. de nobili.c.20.num.23.pro factis haberi nobilium promissa debent, hominum plebeiorum vanitate damnata, nisi eorum spectata virtus aliud suadeat. Nam qui bonis moribus præditi sunt, inter viles non habentur, Alexan. cons.209. ponderatis.nu.6.vol.6.quod in testimonij dictione receptum aliàs constat, Doct.& ibi Fel.nu.8.c.si qui testium. de testib.modus quoq; promissæ pecuniæ considerandus erit. Modicã enim pecuniam promittentes non facilè fidem fallere, præsumptum Arg.not.per Bald.l.1.col.3.nu.6.vers. quid ergò est in codicib.C.de cõfeſ.est. præsertim cũ de magna re iudicium anceps agitatur, interesse denique permultùm arbitror, fœmina promiserit, an masculus, ob sexus illius naturale vitium. Esse quippe fœminarum genus auariſimum. Glo.l.Nesennius. verb.ex contrario.ff. de negot. gest. & l.sed si ego.gl.fi. ff.ad senatusconsu. Velleia. & l. quę dotis.gl.1.& ibi Bart.in prim.oppoſi.ff. solu.matri.itẽ glo.l.2.verb. ætatis. C.de his, q veni.ætat.impetra.& l.si à spõſo.C.de donati.ante nupt.Bar.cõſ.124.pũctus quęstionis.& cõſ.127.quidã fratres.ante fi.& diſputa. mulier habẽs amplum patrimoniũ.col.2. vers. quinto probo.& Bal.cõſ.366.ad euidẽtiam.col.2.li.2.idẽ cons. 263. factũ sic proponitur.col.vlt.lib.3.Ancha. c. indemnitatib. not.4.de electio. lib.6.& cõſ.339. pro maiori intelligẽtia.col.3.vers.3.cõſ.434.ex narratis. col.2.Rom.l.fi.col.10.vers.nec obstat. C.de pact. & cons.102. super eo. ad fi.Paul.Castr. cons.385.siue dicamus. colu.2. lib.1. & cons. 377. ad primum videtur dicendum.colu.fi. libro 2. & Fulgo. cons. 79. quidam nomine Britinius.col.fi.& inter consi.Francis.Cur.

Seni. conſ. 34. tenor conſuetudinis. libro 4. Alexã. conſ. 42. ſuper præmiſſa. col. 1. libro 1. Corne. conſ. 139. ad euidentiam. col. penult. lib. 4. Benedict. Capra. conſ. 81. punctus domina Bleſia. colu. fi. Soci. conſ. 214. in cauſa. Onofri. col. fi. libro 2. & conſ. 75. difficultatem. colu. 3. libro 3. & Tiraq. l. 9. connubiali. nu. 43. Quare Baldus eſſe miraculi loco ſcribit, d. l. ſi à ſponſo. cùm mulier donat: Socinus Conſ. 82. in cauſa vertente. col. 3. verſ. ſecunda præſumptione. lib. 4. Adde. Card. Alexan. §. fœmina. tit. per quos fiat inueſtitura. in vſib. feudor. & Tiraq. l. 9. connubiali. d. num. 43. monſtro ſimile, & idcircò mulierem donantem, deceptam credi, quidam putauerunt, laſ. d. l. quæ dotes. ſolu. matr. & Soci. conſ. 20. colu. fi. lib. 3. & Ioan. Neuiza. Sylua. Nupti. lib. 2. nu. 95. tanquam quæ rem ſuæ naturæ repugnantem facit, Soci. cõſ. 10. in facto præſupponitur. colu. 4. verſ. confirmatur. lib. 3. & Franciſ. Purpu. l. cùm quid. col. 18. verſ. ſecundo limitetis. ff. ſi cert. petat. Tiraq. l. 9. connubia. nu. 44. quibus conuenienter placuit, cùm ea concurrunt. Vnde, vt Bartol. & alij lib. 12. Dige. apud Pomponium notauerunt, l. cùm quid ſi cert. petat. coniectura donationis capi ſolet. in muliere donationẽ non præſumi. Barb. conſ. 16. Clementiſsi. col. vlt. lib. 1. & Steph. Bertrã. conſ. 141. Chriſti. & c. viſo caſu. in 1. dubio. libro 1. Frãciſ. Purpu. d. l. cùm qd. col. 18. verſ. ſecundo limitetis. ff. ſi cert. peta. Tiraq. d. l. cõnubi. 9. nu. 44. Nam, vt quidam authores ſunt, quæ ex naturali ſexus auaritia ſumitur præſumptio, cæteras omnes, quæ aliunde deſcẽdunt, tollit. Franciſ. Purpu. vbi ſupra Argu. l. diuus. ff. de in integ. reſt. & Tiraq. d. num. 44. Pro qua ſententia eſt, quod mulieres ſuo naturali quodam vitio impudentes ſunt magis, quàm viri atq; mendaces, quod ab Ariſtotele lib. 9. de hiſtoria animaliũ. cap. 1. obſeruatur, & Andreas Barbacia Conſ. 54. col. 11. verſ. capio nunc. lib. 1. reſpondit. Quare quibus caſibus cuiuſcũq; ſequi dictum debemus, mulieris dicto ſtari negat oportere. d. cõſ. 54. Eodem pertinet illud Poëtæ, quo varium & mutabile ſemper fœmina dicta eſt. Quam ſentẽtiam Pontifices ſummi in ſuas conſtitutiones transferre non dubitauerũt, c. forus. de verb. ſignifi. vnde leuem in eo ſexu fluxamq; fidem eſſe, creditum eſt, ac propè nullam dictorum conſtantiam. Quamobrem Iuſtinianus Imperator leges quaſdam veteres, quæ quibuſdam caſibus iuſiurandum à mulierib. exigebant, antiquauit, Auth. de nupt. §. quæ verò nunc ſequitur. & Auth. vt ſine prohib. mat. §. quia verò multam. & Tiraq. d. l. 1. connubiali. num. 55. periurij occaſionẽ ſe tollere ſic arbitratus. Eodem ſpectaſſe Accurſio authore, Gloſſa. §. teſtes. Inſtit. de teſta. & Tiraq. de leg. nupti. l. 9. nu. 56. Domitius Vlpianus lib. 28. Dige. l. qui teſtamento. §. mulier. qui teſtam. face. poſſ. videtur, cùm in teſtamento mulierem teſtimonium dicere vetat, quod & Pontificum conſtitutionibus eſt receptum, Alexã. cõſ. 70. viſo cõſilio. col. 5. verſ. venio ad illud. lib. 2. & cõſ. 84. viſo themate. col. 2. eod. lib. 2. & alij quos latè allegat. Tiraq. d. l. 9. num. 57. idemq; in foro Eccleſiaſtico, cùm de criminibus agitur, reſponſum eſſe. c. forus. & ibi expreſſe gloſ. & Panorm. de verbo. ſignificati. & gloſ. c. ex eo. 15. q. 3. gloſ. & Doct. c. quoniam. de teſti. gl. c. tam literis. verb. fœmina. eod. tit. Hoſtien. ſumma. de teſti. & §. quis teſtis eſſe poſsit. Specu. tit. de pcur. §. 1. verſ. ſeptimo in criminali teſtificatione. Alberi. d. l. qui teſtamẽto. §. mulier. col. 1. ff. qui teſtam. fac. poſ. Flori. l. ex eo. ff. de teſtib. Ioã. Plat. & Angel. Aretinus. §. teſtes. Inſtitu. de teſtam. Alexand. conſ. 64. viſo themate. poſt prin. lib. 1. & conſ. 24. animaduerſis. colu. 1. verſ. quarto, quia nõ videtur. lib. 2. & Tiraq. d. l. 9. nu. 61. Scio, quibus in cauſis teſtimonium mulieris teſtimonio hominis infamis quidam comparant: gloſ. c. mulierem. 33. q. 5. tametſi honeſtæ matronæ, & quæ famæ eſt integræ, teſtimonium non repellatur. Matth. Afflict. c. 1. colu. fi. num. 36. tit. qui teſtes ſint neceſſarij. & Tiraq. d. l. 9. num. 63. Derogatur quoq; mulieribus fides, cùm de iure militiarum tractatur, c. 1. in fi. & ibi Iacob. Bel. Andreas. Iſer. Bald. Aluaro. Mart. Lauden. & Cardina. Alexand. & Matthæ. Afflict. colu. 1. num. 1. tit. qui teſtes ſunt neceſſarij. adprobati. inuenta. Roman. l. admonendi. colu. 41. verſicul. & ex hoc infero. laſ. l. hac conſultiſsima. in prin. colu. 2. C. de teſtamẽ. & l. ſi quis agere. ad fi. C. de Codicil. Benedict. c. Raynutius. verb. duas habens filias. num. 30. Deci. l. fœminæ. colu. 6. verſ. 17. ff. de diuerſ. reg. iur. antiq. & d. c. quoniam. colu. fi. verſ. tertio limitatur, de teſtibus Matthæ. Afflict. c. 1. colu. 2. verſ. quæ tamen reg. tit. de con. inter dominium & vaſallum. de inueſti. feudi. & Tiraq. d. l. 9. num. 65. & quibus denique caſibus teſtificari mulieres poſſunt, teſtimonium earum virorum teſtimonio ſemper vincitur. l. in quæſtionib. ff. ad l. Iul. Maieſt. Specul. tit. de teſte. §. poſtq; verſ. porrò. Iacob. Butr. l. in bonę fidei. C. de iureiurando. Bald. & Salyc. l. fi. per ill. text. ff. de fidei. inſtrumen. Alberi. & Fulg. l. 1. ff. de Senato. Panor. d. c. forus. per ill. text.

de verb.

de verb. significe. & cons. 52. quidam in egritudine. col. 2. vers. item, quod fœmina. lib. 1. Roman. Rubr. de arbit. col. 8. vers. item præferuntur. Alexand. cons. 236. perspectis. col. 1. libro 6. Barba. consil. 64. illud in medium colu. 10. versic. & si quispiam. libro 3. Francis. Aretin. Felin. & Decius. d. c. quoniam ad fi. de testibus. Felin. c. in nostra. colu. penult. eodem tit. Lanfran. c. quoniam. in materia testium. versicul. & primò quæritur, nunquid mulier. de probatio. Curt. Seni. Tracta. testium. conclu. 18. Dec. d. l. fœminæ. char. 5. 16. casu. versicul. & generaliter. in omnibus. Marsi. consil. 2. Altissimum. colu. 2. versicul. pro quibus. libro 1. & cons. 65. in nomine. colu. 6. num. 45. eodem libro 1. Corse. singul. verbo testis. duo testes. Petrus Gerar. à Petra. singul. 11. his casibus. Marsi. Mant. consil. 69. quoniam in processu. colu. 2. num. 7. Tiraq. d. l. 9. num. 70. nisi viri pro accusatore, mulieres autem pro reo testimonium dixisse proponantur. Marsi. l. vnius facinoris. §. in ea causa. colu. 2. versicul. & facit quod voluit. ff. de quæstion. post Belensi. c. forus. de verbor. significati. Adde. Alexandr. consil. 236. perspecto. vol. 6. per glossa. singul. c. Clerici. 81. distinctio. & Felinus. c. quoniam. in fi. de testibus. & Corse. notab. verbo testis. 6. & 9. notab. Quod fauore innocentiæ constat introductum. Non abhorret ab his, quod quotiens iusiurandum in probationum inopia deferri solet, l. in bonæ fidei. C. de iure iurand. aut in dubijs alioquin causis, d. l. admonendi. ff. eodem, melior est virorum, quàm mulierum conditio, tanquam maior in viris sit, quàm in mulieribus fides. Iacob. Butri. d. l. in bonæ fidei. Curt. Seni. & Cacia. Lup. d. l. admonendi. ille colu. 3. rursus. char. penult. versicul. sexta conclusio. Cacia. Lup. autem. colu. antepe. versicul. quidam dicunt, Tiraq. d. l. connubi. 9. num. 72. Etsi scio, cùm rei, quæ controuerteretur, veritas, mulieri magis, quàm viro comperta creditur, mulieris testimonium vincere. Glosa. c. vidua. de regul. & Curt. vbi supra. Apparet itaq; ex his leuem in sexu muliebri fidē esse, & idcircò magis viris credi, quàm fœminis oportere. Plurimum quoq; in sexu virili refert, quæ cuiusq; nascendi conditio fuit. Spurijs enim, & ex improbato complexu editis, minus, quàm ex iusto matrimonio natis credi solet. Quare, cùm iudices in re ancipiti ac dubia, & quotiens probationum inopia esset, ad sacramenti religionem confugiant, eiusq;, qui vnius testimonio sibi causam probasset, iureiurando litem definiant: l. admonendi. ff. de iureiurand. & l. in bonæ fidei. C. eod. & vtrobiq; Doctor. hoc remedio tamen vti vetantur, cùm spurij vnius testimonio litigator nititur, Ludo. Roma. d. l. admonendi. nu. 84. & ibi Cazal. 17. Char. versic. 25. fallen. & Marsi. sing. 273. notissimum. quasi eo semiplena fides facta non sit, ob facti infamiam, quæ eam natalitū turpitudinem sequitur, vt lib. 7. Constitutionum author est Azo. In summa. C. exqb. caus. infa. irroga. nu. 3. in fi. & Baldus, & Alexander Tartagninus probant. Bald. c. 1. §. naturales. col. 2. si de feudo. fuerit controuersia Alex. cōs. 2. visis codicil. col. 4. vol. 1. & cons. 25. circa primum dubium. eod. vol. 2. & cons. 97. cōsideratis. col. 7. eod. vol. 1. & cōs. 94. cōsideratis. col. 4. eod. vol. 1. & cōs. 80. examinato, pcessu. col. 1. vol. 2. & Marsi. sing. 273. circa fi. Nam Caroli Ruini sententiæ non accedo, qui lib. 4. responsorum Cons. 35. in hac causa. num. 14. spurios, parùm perpensis Azonis verbis aut memoriæ lapsu, iuris infamia notatos scripsit. Frustra itaq;, qui infirmo spurij testimonio causam suam probauit, deferri sibi à Iudice iusiurandum petiturum, cùm id legis beneficium vulgò semiplenè probantibus tribuatur, nec denegari possit. Doct. d. l. admonēdi. & Marsi. d. sing. 273. notissimum. Illud his conuenienter est receptum, vt cùm, qui semiplenè causam suam iudici probauit, dato iureiurando obtinere debeat: si tamē is spurius sit, ab hoc beneficio reuocetur, ob facti infamiam, qua ita nati laborant, quod Baldum Imperatorem Antoninum Augustū lib. 1. Principalū Constitutionum l. qui accusare. C. de eden. scribere, Ludouicus Pontanus lib. 12. Dige. d. l. admonendi. num. 85. Adde Marsi. d. sing. 273. notissimum. refert, in pariq; causa esse ita natos Iudæis alijsq; improbatæ religionis hominibus idem Baldus & Pontanus putauerunt. d. l. qui accusare. & d. l. admonēdi. &, quod huc quidem attinet, non malè. Nam & eos facti quoq; infamia notari, palàm l. cunctos populos. C. de sum. Trini. & Rom. d. l. admonendi. & nu. 85. est. Quam sententiam Curtius d. l. admonendi. nu. 72. iunior veram existimauit. Tantundem in fœneratore ob eandem rationem, responsum scio. Nam qui in ea causa est, etiam cùm fœnus desijt exercere, facti infamiam Baldo l. improbum fœnus. C. ex quib. caus. infa. irroga. authore non euadit, quod & idem Curtius d. l. admonendi. nu. 73. lib. 12. Dige. quamuis paucis contra differat, apud Gaium nō improbat, & rectè dici videtur, Bartoliq; sententiæ congruit, eum, qui quandoq; fœ-

noris quæstum sequutus probaretur, in præsens fœneranti pleriſq; in locis comparantis. l. palàm. §. non solum. ff. de ritu nup. l. quid sit fugitiuus, de ædil. edict. & l. prætor. §. itē his. ff. de eden. & Curt. iuni. d. l. admonendi. nu. 73. Adeò autem in illa natalium impuritate fides deſideratur, vt in Tabellionum ordinem allegi spurij vetentur, idq; Alexander Tartagninus & Carolus Ruinus consulti responderunt, Alexā. conſ. 80. examinato proceſſu. nu. 2. vol. 2. Rui. conſ. 35. in hac cauſa. nu. 14. vol. 4. idemq; Hippolytus Marſilius putauit, ſing. 273. notiſsimū. verſ. vltimo circa, quæ ſententia ob dignitatem, quæ Tabellionis muneri ineſt, Alex. de cōſ. 80. per l. 2. C. de dignit. l. 2. comprobata eſt, Nam dignitates adipiſci, qui in ea cauſa ſunt legibus prohibentur, niſi cùm deeſt competitor, ne ordo plenus nō l. generaliter. §. ſpurij. ff. de decurioni. ſit, néve, vt Papinianus l. ſpurij. ff. de decurio. ait, impediatur dignitas nihil admittentis. Vitio quippe parentum, non ſuo, ſpurios laborare, cōſtat. c. naſci. 56. diſtin. & Bald. conſ. 456. recolo. nu. 9. vol. 4. Non me fallit, Calderinum Cōſ. 2. de fid. inſtru. ſpurios ad Tabellionis officium admittere: Paleo. tract. de Noth. & ſpur. c. 56. nihilo tamen magis ea ſentētia ita natorum cauſam iuuari. Nam, vt ſpurios munere Tabellionis fungi poſſe peruincat Calderinus, vile illud eſſe officium docet atq; abiectum, & idcirco Decuriones ab eo ſacris conſtitutionibus l. vniuerſos. C. de decurio. lib. 10. arceri, tanq; à publica ſeruitute, proditum eſt, Tabelliones enim publicos ſeruos legibus dici, Oldra. cōſ. 75. & eo nomine à Marcello vocatos, lib. 1. Dig. l. nō aliter. ff. de adoptiō. lego. Inde denicq; vilitas eius muneris apparet, quod, quibus ad honores aſpirare nō licet, Tabelliones eſſe poſſunt, in quib. liberti ſunt, l. 1. C. ad l. viſce. & l. fi. C. de ſer. Reip. man. vt, ſpurijs ad illud munus admiſſis, nihil quicq; magnum tributum eis eſſe videatur, etſi inter pedaneos, ſic libet eos vocare, qui vulgo tabulas ſcribunt, & ſedētarios, qui ad menſam ſcribunt, quidam diſtinguant, Paleo. tracta. de Noth. & ſpur. c. 56. tanq; hi dignitatem habeant, illi non habeant. Sed quia, qui in ea ſententia ſunt, ſpurios à menſa excludunt, non obſcurè eorum natales notant. Card. ppe. Clē. col. 2. Secūdū quæ quibuſdam placuit, ſpurios abſq; ſpeciali prīuilegio Doctores non poſſe creari. Quia honoris ſit: Bart. Proe. C. §. 1. nu. 10. & Deci. cōſ. 161. ad honores verò ſpurij nō euehantur. l. honor. §. de honorib. ff. de mune. & honor. Scio Bononiæ ita contemptum eſſe ſpuriorum nomen, vt in Iuriſconſultorum Collegium non recipiantur, qui ex iuſtis nuptijs nati non ſunt. Quod veteri conſtitutione cautum eſſe, quidam referunt. Paleo. d. c. 56. Quo iure & Mediolanenſes vtuntur, apud quos Iaſon Mainus magnæ dignationis ſcriptor, cùm in Iuriſconſultorum Collegium cooptari vellet, repulſam paſſus eſt, nec conſequi potuit, vt præclariſsimæ ſcientiæ ſplendor tenebras obſcurorum natalium diſcuteret, & in tanto Iureconſulto plus parentum probrum valuiſſe, quàm propriam induſtriam & comparatam multis exantlatis laboribus Iuris noticiam patriæ legis authoritas effecit. Sanè in Polonia atq; etiam in Lituania, vbi hæc ſcribo, adeò ſpuriorum genus deſpectum eſt, atq; inuiſum, vt, ne ad viliſsimum quidem opificum collegium, aſpirare ita natis ius ſit, illorum natalibus ſemper ſuſpectis, tanquam, qui iuſtè nati non ſunt, nihil quidquam iuſtè acturi credantur. Sed & inter eos, qui ex iuſtis nuptijs editi proponūtur, quos quiſq; parētes habuerit, quò fides magis minúſve habeatur, non parùm refert. Solere enim, vt ſapientes opinari Baldus l. liberti. col. 1. nu. 4. verſ. oppono. 3. C. de operis liber. per l. quiſqs. §. 1. C. ad l. Iul. Maieſt. ait, filios progenitorum ſuorum imitatores eſſe, nos item experientia docet, Rubr. de nupti. Tiraq. l. connubia. 7. num. 1. cum ſeq. vide Tiraq. de Nobilit. c. 20. nu. 21. cum ſeq. & Ioannes Faber lib. 1. Inſtitutionum Principalium author eſt, non ſanguinis modò labem, ſed mores etiam parentum ad liberos tranſire, raroq; improbi patris probos filios eſſe, Sanè enim, vt illo perquam decantato verſiculo celebratum vulgò eſt, ſæpe ſolet ſimilis filius eſſe patri, Gloſ. l. quod ſi nolit. §. qui mancipia. ff. de ædil. edict. & gloſa. d. l. quiſquis. §. 1. verb. in quibus. & gl. c. ſi quis. cum 6. q. 1. Tiraq. d. l. connubi. 7. num. 3. quo fit, vt legum præſumptione, in filijs paterni, hoc eſt hæreditarij criminis exempla metuantur, d. l. quiſquis. & §. 1. C. ad l. Iuli. Maieſt. & d. c. ſi quis. cum q. 1. Tiraq. d. num. 3. quæ cauſa eſſe creditur, quamobrem Præſbyterorum filij à ſacrorum miniſterio arcēātur. Glo. c. 1. verb. presbyter. 56. diſt. Tiraq. d. nu. 7. Huc pertinet, quod Bartolus Tract. de Guelphis & Gibellinis. col. 3. verſ. circa. 4. per d. l. quiſquis. & d. §. qui mancipia. eorundem eſſe ſtudiorum habendū ac voluntatis, filium, cuius pater ſit, ſcribit, quod & Baldus lib. 6. Principalium Conſtitutionū, d. l. liberi. 1. colu. 1. &. verſicul. oppono. 3. C. de operis, liber. per l. ſi operarum. ff. eodem.

Tiraq.

Tiraq. d. l. connubi. 7. nu. 8. apud Imperatorem Alexandrum Augustum probat. Rectam itaq; Alberti Gandini Tract. de malef. tit. de præsum. & indic. dubita. colu. 4. vers. præsumptio. cõiectionem videri, propè esse existimantis, vt quibus pater est moribus, ijsdem filius esse credatur, & idcirco admonendos esse rerũ capitalium quæstores scribit, vt in filij reatu, patris vitam inspiciant, nec, à quibus flagitijs nõ abhorruerit pater, ab ijs se filium abstinuisse putent, quam sequutus coniecturam Angelus lib. 6. Principalium Constitutionũ, l. fugitiui. C. de ser. fugit. eum ad hostes profugisse præsumi ait, cuius eo nomine domus infamaretur, quam sententiam & alij probant. Barba. cons. 34. præclarè optimus. col. 18. vers. modo Sacratissimus. lib. 2. Neuiza. inter cons. Alberti Bruni. cons. 12. patres comederunt. Tiraq. d. l. 7. & num. 8. Idem contrà simili ratione vsu venire solet, vt ex probis parentibus probi nascantur filij. d. l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædili. edict. Vnde, nobili loco natos rerũ nobilitate dignarũ studio magis teneri, quàm plebeios. Cynus lib. 2. Principal. Constitutionum l. prouidendum. C. de postulan. author est. Omnis tamen hæc disputatio, vt idem Cynus eleganter scribit, d. l. prudendũ. per d. §. qui mancipia. Vide Tiraq. de nobilit. c. 2. nu. 21. cum seq. præsumptionem magis, quàm veritatem continet. Probari itaq; contrarium potest, vt generaliter in ijs, quæ præsumptione constant, est receptum, Dynus. c. semel. de reg. iur. lib. 6. Bald. l. ex persona. C. de probatio. & Feli. c. scribam. de præsum. & meritò. Nihil enim vetat, dissimiles esse parentibus liberos, ac ex claro patre, vt Euripidæus senex ait in Electra, ignauos nasci filios, & cõtrà, ex ignauo claros, nec hoc modò id est, vt patris, sed, vt sui quis mutatis cum ætate moribus, fiat dissimilis, contigit. Sæpe enim quorum inquinatissima fuit adolescentia, & luxu perdita, eorũ maturior, quæ insequuta est, ætas laudẽ promeruit. Quid enim, aut Q. Fabij Maximi, aut Lucij Syllæ adolescentia infamè magis ac turpè, quid eorundem sequenti ætate ornatius aut speciosius? quid itẽ parricidæ Neronis sanctius quinquẽnio? quid deinde cætero eius principatu immanius atq; truculentius? quàm morũ mutationem repentè etiam factam accepimus. Polemon enim Athenensis, luxuriæ perditissimę iuuenis, vna Xenocratis oratione resipuit, & ex infami Ganeone, vt Valerius Maximus lib. 6. Exemplorũ author est, maximus Philosophus euasit. Igitur non modò ex parentum ingenio nõ sunt semper liberorum expendendi mores, sed nec ex vita antè acta sequens ætas certo argumento æstimari debet. Vtrumq; enim coniecturam tantũmodò cõtinet, veritati itaq;, vt verbis vtar Sceuolę, l. imperatores. §. mulier. in fi. ff. de probatio. semper locum super fore. Nec, quia verisimilè est, ex probis parentibus probos nasci liberos, sicuti dictum est proximè, improbos autem ex improbis, d. l. quisquis. C. ad l. Iul. Maie. & l. si cohortalis, de Cohortalibus. lib. 12. Codi. & l. quod si nolit. §. quod mancipia. ff. de ædil. edi. & Gandi. tract. malef. tit. de præsum. & indi. dubita. col. 4. vers. præsumptio. pro explorato id haberi & certo debet. Sæpe enim degenerasse à patribus filios accepimus, eorumq; dissimillimos fuisse, quod Scipionis Africani filio accidit, qui ex patre, fortissimo viro atque illustri ignauissimus ignobilisq; natus est: contrà verò Mezentius Vergilianus, contemptor diuũm dictus Poëtæ, filium habuit Lausum, de quo idem ita canit.

dignus patrijs qui lætior esset
Imperijs, & cui pater haud Mezentius esset.

Deniq;, etsi durare in homine mores credantur, semelq; bonum, semper bonum, & contrà, semel malum semper fore malum præsumptum sit: l. non omnes. §. à barbaris. ff. de re milit. & c. semel. & ibi gl. & Dynus. de reg. iur. lib. 6. Bald. l. ex persona. C. de probat. & Feli. c. scribã. de præsum. Marsi. sing. 74. tu habes regulã. & sing. 393. regula. quin tamen morum mutatio probari possit, & conuenienter secundum hoc debeat iudicari, nulla dubitatio est. Quare filiamfamil. luxuriosè viuentem, instituto in melius mutato, & alimenta rectè à patre petere, & dotem posse, iamdudum constitit, Docto. post Specu. c. quintauallis. de iureiuran. Alexa. l. 1. col. 16. ff. sol. matr. Curt. Iun. l. admonendi. ff. de iureiurand. peræquè filij ingrati acta pœnitentia ex hæredandi ius patri non esse, placuit, Curt. Iun. d. l. admonẽdi. nu. 73. post Alex. d. l. 1. col. 16. solu. matri. omnem deniq; delinquentem pœnitentia, contrariæq; vitæ institutum probro eximit, perindeq; haberi, qui in ea causa sit, responsum est, ac si nunquam deliquisset. Bart. l. imperialis. §. 1. C. de nupt. quod in Scenicis, quæ spreta artis ludicræ conditione honestiorem vitam elegerunt, ab Imperatore Iustiniano constitutum, d. l. imperialis. §. 1. Bartolus d. l. imperialis. §. 1. Curti. Iuni. d. l. admonendi. nume. septuagesimotertio, generaliter ad omnium delinquentiũ emendationẽ produxit, & nominatim periurum post pœnitentiam

pro non perfuro esse disserit. Quamobrem, qui in ea causa sit, eum iurisiurandi beneficio non malè vsurum consequens est, à quo qui periurio sunt obstricti, submoueri solent. Et idcirco, qui semel fortè peierauit, in damni accepti probatione, is frustra in simili causa ad iurisiurandi religionem cõfugit. Ioan. Andr. in addit. ad Spec. tit. de teste. §. 2. in 4. char. Barb. c. per tuas. per glos. ibi de simo. per text. & gloss. c. paruuli. 22. q. 5. & Marsil. d. sing. 74. Quod & in eo est responsum, qui dato iure iurando, ne satis daret, consequutus est: Nam si fefellit, à tali beneficio posteà reuocabitur. Auth. & qui iurat. in princ. & ibi Bald. C. de bonis auct. iudi. possis. Roma. l. 2. in prin. col. 9. vers. quid autem si debens cauere. ff. solumatrim. Marsil. sing. 74. & l. maritus. nu 36. cum seq. ff. de quæst. Idem & in eo placuit, qui iureiurãdo suo probationẽ vult implere. Nam hoc beneficio, qui peierauit, nõ adiuuabitur, Marsil. d. l. maritus. num. 36. cum duobus seq. ff. de quæst. & generaliter periurus iusiurandi beneficium amittit. c. paruuli. 22. q. 5. glo. l. qui cum vno. §. ignominia. ff. de re milit. gl. Lutius. ff. de his, qui nota. infa. & l. 3. §. lege. ff. de testi. & glo. l. Cassius. ff. de Sena. & glo. c. per tuas verb. adulterij. de simo. Adde tex. c. ex parte. & ibi Doct. de testib. & tex. c. testimoniũ. eod. tit. Rom. l. admonendi. ff. de iureiura. Marsil. d. l. maritus. nu. 36. Damnari quippe semel peierantis fidem, & meritò ei vltrà nõ credi. Conuenienter superioribus, in mulierem, quæ pudori suo antè non pepercisset, quæq; corpus suum alij extra matrimonium miscuisset, raptum non puniri, Paulum Castrensem consultũ respondisse, Cons. 303. viso dicto statuto. Alberi. de Rosa. 2. part. statutor. & alij. Marsil. latè allegat. d. sing. 74. Hippolytus Marsilius refert, d. singul. 74. & l. 1. §. diuus, ff. de sicar. tanquam, quæ vni copiam sui feciſſe proponitur, eam non inuitam alium sequutã, consequens sit. Quod pereleganter, mihi quidẽ, nec insubtiliter dictum videtur, si modò distinctionẽ adhibeamus, pretium vulgatæ prius pudicitiæ accesserit, nec ne. Nã mulier, quæ pretio illecta sui copiam fecit, vim passa propemodum videtur, eqúe, si promissio interuenit, quasi & tunc vis adhibita sit, haberi debeat. Quod cõsequens est Angeli sententiæ Auth. de leno. §. sensimus. Rober. Marã. de ord. iudici. part. 6. num. 167. eum, qui alienæ vxori data promissáve pecunia adulterium persuasisset, illam sufferre pœnã debere existimantis, qua, qui alienis nuptijs vim adferunt, plecti solent. Porrò, quod suprà dictũ est, semel bonum, præsumi semper bonum, & contrà, semel malum semper malũ, adeò verũ est, vt hæc præsumptio eam, quæ contrarium suadet, sæpe vincat. Nam, licet præsumptum sit, incendia inhabitantium culpa oriri: l. 2. §. 1. & ibi oẽs Doct. de offi. præfect. vigil. & l. si vendita. ff. de peric. & cõmu. rei ven. & l. si modò nulla. ff. de leg. 1. Bal. cons. 37. casus talis est. vol. 1. & cõs. 175. ad euidentiam præmitto. eod. vol. & cons. 420. ad euidentiam. vol. 3. Ang. cons. 197. in quæstione proposita. Ang. tract. malef. verb. incendiario. vers. tertio casu. & Alex. cons. 50. visis & oportunè ponderatis. vol. 1. & Afflict. Decis. Neapo. 57. patris tamẽ familias vigilantia, & in asseruando igni diligens cautio culpæ suspicionem amouent, Bald. cons. 442. quidã nomine Restorius. vol. 3. & cons. 491. vol. 4. & Alex. d. cõs. 50. in fi. vol. 1. Idẽ Alex. l. si quis ex argentarijs. §. prætor ait. in fi. col. ff. de eden. Marsil. sing. 74. tu habes regulam, in fi. Idem contrà euenit, vt præsumptione quis oneretur. Homine enim in multorum adgressura, vna fortè accepta plaga, occiso, aut paucioribus adgressorum numero, cùm reperiri non potest percussor, ideoq; propter incertitudinẽ extra cædis pœnam sint omnes. Glo. l. item. Mela. §. sed et si seruum. ff. ad l. Aquil. Specul. de homici. vers. pone q̃d quatuor homines. Ioan. de Ana. c. significasti. 2. col. 14. de homic. lac. de Belui. prac. crimi. tit. de quæstio. col. penul. Alex. cons. 2. col. 1. vol. 7. & cons. 15. viso processu. 3. & 6. col. vol. 1. Gandi. tract. malef. tit. de homici. col. 4. vers. pone quęstionem. & tit. de pœn. reor. col. 24. vers. pone etiam. Roma. cons. 401. eo præsuppolito. Raph. Cuma. cõs. 134. visis. col. 2. Bald. suo repertorio. verb. vulneratus vno vulnere. Marsil. latè allegans. nu. 418. rub. de probatio. idem Marsil. l. 1. nu. 90. ff. de sica. & Alex. cons. 15. viso processu. nu. 4. vol. 1. & cons. 50. visis. nu. 7. vol. 1. si quis tamen adgressorum cædere homines solitus probabitur, is proximus erit delicto, &, vt author est Salycetus, l. fi. col. fi. vers. quæro an sufficiat. in fi. ff. de quæstio. Marsil. rub. C. de probat. nu. 418. & sing. 217. ter vel quater. in prin. vbi latè allegat. torqueri meritò poterit. Deniq;, quo magis cui habeatur denegetúrve fides, qua sit natione, permultùm interest. d. l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædil. edi. Tiraquel. l. cõnubia. 7. num. 14. Quarundam enim nationum parum spectata est fides. Vergilius Ligures vanitatis arguit, quo nomine omnem in vniuersum Gretiam damnauit antiquitas. Cuius gentis mendacia carminibus Poetarũ omnis ætatis infa-

eis infamantur, nec maiorē fidem in Septentrione natio Moschorum meruit, cuius nulla in dictis constantia est. Nam vix quidem vsquam gentiū, quàm apud Moschos, promissorum maior est profusio, quæ postea perfidia dissoluant. Quare nec mendacij argui, erubescunt, nec fidem fefellisse, turpè ducunt. Quod vitium quadā vicinīæ quali contagione, aut quotidianis potius cōmertijs in vulgus Lituanorum irrepsit, fide sequioris nobilitatis quandoq; tentata. Quæ res non tam auditione mihi, quàm experimentis comperta est, atq; cognita, dum omnia credentem plurima fefellerunt. Et sæpe mercede labor & vigiliæ præmio caruerūt, adeò, vt de fraude queri nō tam fas sit, quàm præmium promeritos fallere, more quodā Regionis iustum. Quorum itaq; fidem sequi meritò debeamus, aut non apparuit & conuenienter quibus fidem habitam præsumptum est, aut non habitam, quo magis, quod ageretur, intercidat, aut cōsistat. Quo definito superiorem de operarum in harena
539 locatione quæstionem repetamus. Et † quæ causa sit, quamobrem cum bestijs depugnaturum operarum locatio infamet: mercedis item ob id receptio? dispiciamus. & putem idcirco esse, quia ea res nec priuatim nec
540 publicè vtilis est. Quapropter, † qui ferarum venationi accepta pecunia nauat operam, non est notatus, d. §. bestias. nec qui, vt feram, quæ regioni nocet, expugnet, mercedem paciscitur. d. §. bestias. Quibus Bartolus d. §. bestias. eos comparat, qui proceras arbores carpendorum fructuum gratia, certa mercede conducti, ascendunt, superatáve turrium altitudine captandis auibus operam dant. Quod & Fulgosius d. §. bestias. putat, & ego probo propter vtilitatem, quam horum operæ adferunt, qualis ex bestijs in harena expugnatis nulla proficiscitur. Angelus d. §. bestias. in eadem esse causa fabros scribit, qui ædificiorum fastigia exstruendi reficiendiúe gratia conscendunt. Quanquam & hunc & proximos duos casus, Senatusconsulti sententia contineri, idē Angelus d. §. bestias. existimat, tanquam & hìc & illic vtilitatis non virtutis causa versetur. Sed verius est, salua fama, vtrobiq; operas locari, siue quia publicè sunt, siue qa priuatim vtiles. Nec exigere debemus, vt gloriæ causa aut virtutis quid fiat, quo magis quis infamia eximatur, ne cōsequens sit, eum qui, vt ferā regioni nocentē depugnet, operas locauit, notam non euadere. contra d. §. bestias. Nā licet absq; virtute depugnari fera non possit, operas tamen in hoc locanti, rem publicè vtilem facere, propositum esse, palam est, nō virtutem ostendere. Eius itaq; consilium spectari oportere, non quod extrinsecus accederet, l. si quis ne causam. & ibi Doct. ff. si cert. peta. & Roma. l. 1. §. occisorū. nu. 2. vers. quarto. ff. de Senatus cons. Silla. cuius nulla in iure inspectio est. Quare eum, qui vt à capite suo periculum depellat, Reipub. hostem rebellemúe occidit. præmium, hostem rebellemúe interficienti publicè propositum, non rectè petere placuit. Bartol. l. nulla. C. de donator. lib. 10. Roma. l. si quis in graui. §. vtrum. nu. 3. ff. de Senatusconsul. Silla. quasi, qui nō hoc egerit, vt Reipub. inseruiret, sed vt salutem suam tueretur. Barto. & Roma. vbi suprà. & August. Bero. C. quæ in Ecclesia. nu. 121. de consti. Tantundem est in eo responsum, Angel. in additio. ad Barto. d. l. nulla facit q̄d notat Bald. l. si quis hæredem. nu. 7. C. de instit. & substitu. qui, quos in ea esse causa nesciebat, quoquo modo occidit, tanquam qui hostilitate rebellionéve ignorata, non dare Reipub. operam, sed animo suo morem gerere, aut à se periculū auertere maluisse videatur: quem tamē leges ita submouent à præmio, vt impunitatem ei concedant, Bart. l. inter omnes. §. rectè. ff. de furt. & l. genero. per ill. tex. ff. de ijs qui notan. infa. Alex. cōs. 114. ponde. col. 3. vol. 1. Marsl. 1. nu. 69. ff. de sica. nec nocendi consilium eum, quem hostem esse rebellemúe nescisset occidētis spectandum quisquam dixerit, quo magis in proposita specie pœna constituatur. Istud enim dicentibus consequens fore, ignorantiam puniri, quod vetat lex, d. l. genero. idq; Bartolus d. l. genero. non ineleganter notat: Quamuis ex aduerso hostilitatē scienti aut rebellionē, præmij publicè propositi ignoratio, quo minus illud tali cæde facta consequat̄, nihil quicq; impedimento sit, Angel. d. l. nulla in additio. ad Bart. & vtrunq; quidem eadē propè ratione. Nā, nisi præmium hic accipiat, inde excluſus, puniri quodam modo videtur. Generaliter deniq; in ijs, quę cuiq; cōmoda sunt, ignorātiæ allegatio permissa legibus est. Bart. d. §. rectè. & d. l. genero. Non abhorret à superiori disputatione, q̄d ad præmiū dominicæ cædis authorē indicāti arguentiúe legibus datū, is seruus nō admittitur, qui cū cædis dominicæ reus ipse forsan ageretur, crimen in aliū detorsit: non ad illū vltro indicandū arguendumúe prosiluit, l. si quis in graui. §. vtrum. ff. de Senatusconsul. Sil. q̄d generaliter accipiendū esse, Bart. d. l. nulla. scribit quotiēs magni cuiusquam sceleris noxium indicanti præmium, vt asso-

vt assolet, publicè constituitur. Nam eum, qui suæ rei causa, non publicæ indicio magistratum instruit, indignum esse præmio rectissime Bartolus putat; ergò licet, qui accepta mercede feram regioni nocentem occidit, re ipsa virtutem suam ostendat, quia tamen aliud ei cõsilium fuit, id est Reipub. prodesse, hoc vnum spectandum est. Falsum itaq; fore, vbi virtutis ostendendę consilium non sit, feram depugnantem notam non euadere. Sed hæc sententia in ea specie magis apparet, cùm quis, vt feras venetur, operas suas locauit, quem constat hac nota non laborare. Sanè enim venari quem feras & dolis posse, nullo vitæ adito periculo, scimus, factis videlicet scrobib., in quos ignaræ incidant feræ, aut esca illectæ eò se præcipitent. esse certè cõstat & alia venandi genera, quæ collocatis in tuto venatoribus expediuntur, vt cùm feræ in plagas latratu canum actæ compelluntur. In Celtiberia, vnde mihi origo est, ita disponi ballistæ frutetosis locis solent, vt lupi fortè transeuntes attactu setæ pertenuis, quæ è ballista protenditur, sagittam in necem suam emittant, saucijq; non procul inde, veneni noxa, quo sagittæ spiculum illinitur, enecti procumbunt. Igitur, & quod virtutis causa non fit, infamiam irrogare non debet intelligi, modò publicè esse priuatimúe vtile proponatur, quo omnis legis latio spectat, legibus enim præter publicam vtilitatem aut priuatam nihil quæri l. 1. §. huius studij. ff. de iusti. & iure. Porrò si quis honor aliquid virtutis ostendendæ gratia facienti legibus habetur, propterea id fieri existimare debemus, quod esse is vtilis publicè priuatimúe potest in præsensúe vtilis esse, quoquo modo intelligitur. l. Athletas, ibi & vtile videtur. ff. de ijs. qui not. infa. Frustra enim in ciuitate esse, quod inutile est & vsu caret. c. inter corporalia. §. sed neq;. de transla. Episc. Deniq; si hominum causa fructus omnes, vt Gaius l. in pecudum. ff. de vsur. est author, rerum natura comparauit, cur erit fraudi proceras arbores fructuũ decerpendorũ gratia conscendere? aut etiam turres auium captandarum causa? Nam si qui operas locauit, vt feras venetur, Senatusconsulto non est notatus. d. §. bestias. cur qui, vt volucres aucupetur, mercedem pactus est, notabitur? eodem enim iure aucupari, quo venari licet. l. 3. ff. de adquerend. rer. domi. Nec mihi quisquã dicat periculosum esse aucupium, quod superata turrium altitudine fit. Nam & ferarũ venationem, non vacare plerunq; à periculo palàm est. Adde, legem d. §. bestias. non distinguere, periculosam venationem à nec periculosa. Quapropter venationis periculum pudorem operas locantis nõ pertingere, consequens est dicere. Nec etiã video in specie, quam Angel. d. §. bestias. proponit, cùm ius sit suam cuiq; domum vsq; ad cœlũ tollere. l. fi. in fi. prin. ff. de seruitu. & ibi glo. not. & l. fi. §. penult. ff. quod vi aut clam. & l. altius. & ibi Doct. C. de serui. & aq. l. nullus. & ibi Dec. ff. de diuers. reg. iur. Cur faber altius excitare ædificium, aut summum ædiũ tectum vitium faciens corripere sine metu infamiæ non possit, cuius idonea sanè ratio nulla reperietur. Ab Angelo itaq; dissentio, tribusq; superioribus calibus operas, salua existimatione, locari proculdubio puto, nec inuitus Gul. Bartoli. & Fulgosij sequor sen-
542 tentiam. Iis † quæ depuniendo conatu supra attulimus, congruere videtur, quod de incoatis vno loco delictis, & alio consumatis, scriptum legimus, quorum animaduersio & ad eum spectare Magistratum creditur, in cuius territorio delictũ cœptum est, quod in illa specie Iacobum Butrigariũ respondisse lib. 1. Principalium Constitutionum l. si quis non dicam. num. 6. de Episc. & Cleric. Feli. c. 1. num. 12. notab. 3. de præsum. Baldus refert, cùm per oppidanos iure Municipali, quod intra quorumq; fines iniuria prædonum damnum quis passus probaretur, resarciri oportet, & quispiã apud quosdam vinctus, apud alios spoliatus proponitur. Nam ea passum in vtroq; actionem habiturum scribit, illis conatus, his perfecti
542 flagitij culpam præstituris. Tametsi † Baldus d. l. si quis nõ dicam. nu. 6. apud primos perfectum esse flagitium contendit: quasi quo loco quis vinctus est, suæq; esse potestatis desijt, ibi despoliatus debeat intelligi, idq; cõsequens esse ait Domitij Vlpiani sententiæ lib. 43. Digest. l. 1. §. idem Iulianus. de vi & vi arma. scribentis eum, qui in suo fundo vinctus sit, desinere fundum possidere, vt ei
543 maximè insistat. Nam † vt idem Vlpianus eodẽ lib. est author, l. 2. de homi. libe. exhib. nihil multùm à specie seruientiũ differunt,
544 quibus nõ datur facultas recedendi. Quam † sententiam Baldus d. l. si quis non dicã. nu. 7. Feli. d. c. 1. & not. 3. & c. fi. de foro cõpeten. nu. 13. ad illum casum produxit, cùm puella vno loco rapta, alio stuprum passa proponitur. Nã eius stupri coërcitionem ad vtriusq; territorij Iudicem pertinere consequens esse scribit, Bald. d. l. si quis non dicam. nu. 7. altero conatũ, altero perfectum flagitiũ puniturо. Sicuti † cùm hominis cædes, telo ex
545 alio territorio in aliud missо, facta, vtrobiq; vindica-

facta caede in alio territorio, telo ex alio misso

vindicatur, & eius loci iudex, vnde missum est telũ, & eius, quò missum, habet animaduersionem: Bald. d. l. si quis non dicam. & nu. 7. Abb. c. fi. nu. 25. de foro compet. & c. 1. nu. 1. de præsum. & Feli. d. c. fi. nu. 14. & d. c. 1. nu. 12. nota. 3. Ana. rub. de sagittarijs. & c. 1. de raptor. meliore eius conditione futura, qui maturasset. Idem Bald. ibid. d. numer. 7. Abb. d. c. fi. & d. c. 1. & vtrobiq; Felin. Etsi, vt idem Baldus scribit, magis placet plenam vtriusq; Magistratus fore cognitionem, repudiatam enim esse consuetudine sententiam, conatum à perfecto flagitio separantium, eodem loco Baldus adnotauit.

546 Quæ † veráne per omnia sint, & legibus consentanea, dispiciamus. Et primò, an vbi vinctus à prædonibus quis est, ibi rebus suis spoliatus videatur: non vbi re vera id passus est? &, vt maximè eo animo prædones sint, vt, quem vinciunt, ad oportuniorem locum pertractum, despolient. Despoliatum, quo loco quis vinctus est, negabo. Incumbere enim rebus exigo, & in suam potestatem redigere, si quis possidere vult. l. 4. in prin. ff. de adquirend. possess. Nam in ea re & corpore opus est. l. peregre. ibi. iniuria sit. Nec defendi Baldi sententiam Domitij Vlpiani d. §. idem Iulianus. responso, quin refelli magis puto. Tunc enim demum vinctum deiectum fundi possessione scribit, cùm, qui vinxit, ei insistit. Igitur vlteriore facto opus erit, nec vinctum esse satis est.

547 Adde, † solere viatores, quæ habent pretiosiora, metu prædonum mira arte occultare, quæ sanè, priusquàm in apertum proferantur, prædæ esse nemo dixerit. Rerum enim, quæ latent & ignorantur, possessio nulla est. l. 3. §. Neratius. ff. de adquir. poss. Quippe quæ sine affectu quærendi non contingit, l. 1 §. adipiscimur. ff. de adquir. possess. quomodo autem affectet quis, quæ ignorat? quibus consequens est dicere, non quo loco quis vinctus est, ibi despoliatum eum intelligi, sed locum, quo id re vera passus
548 est, spectari. Sequens † casus, de puella stuprum passa, distinctionem recipit. Referre quippe arbitror, libidinis causa rapta sit, an alia qualibet. Nam si alia, & postea mutato consilio, pudicitiæ eius vis adferatur, stupri cognitio ad eum Magistratum, cui subiectus est locus, quo rapta est puella, non spectabit. Nihil enim illic libidinis causa peccatum est. Spectari quippe solere, qua mente quis initio facti sit, non qua posteà, cùm
549 quid consumatur. Vnde, † qui frumentum aliudue vsus sui gratia euexit: quod alieni non licuit, si mutato consilio distraxit, pœnam non suffert, & hoc Bartolus, l. cætera, §. fi. ff. de leg. 1. Albericus, l. 1. §. vnde. ff. de exercit. Baldus d. §. vnde. & Iason l. si quis nec causam. colu. 2. ff. si cert. petat. post veteres probant. Quòd si libidinis causa raptæ alibi puellæ, alibi stuprum illatum proponatur, non admitti consuetudinem, quæ vtriusq; loci Magistratui tribuit stupri cognitionem. Nam ad cuiusq; Magistratus coërcitionem id tantùm pertinet, quod intra eius territorium perpetratum est, Auth. qua in prouincia. C. vbi de crim. ag. oport. Separata autem esse delicta constant: aliud rapientis, aliud pudicitiæ vim adferentis, nec, quo loco puella est rapta, ibi stuprum passa potest dici, ne, quæ virgo intra cuiusdam Magistratus fines fuit, ab eo, vt mulier per vim facta vindicetur. Nec similis est species hominem, ex alio territorio in aliud telo misso, occidentis. Nam teli iactus per se noxius non est: at puellæ raptus, etsi nullæ posteà accedat iniuria, delicto non vacat. Separanda itaq; erit inter vtrumq; Magistratum cognitio, altero de rapta, altero de constuprata puella ius reddituro. Contrà, quàm in cæde hominis consequens est dicere, quasi vtrobiq; facta videatur, & vnde iactum telum est, & quò iactum: & hoc nos iure vti, vtpote receptiore, Nicolaus Abbas lib. 2. epistolarum Decretalium author est. c. fi. nu. 25. de foro compe. Etsi aliud scio aljs placuisse. Nam Baldus l. 1. nu. 2. C. vbi de possess. agi. veterùm quorundam sententiam refellens, locum, vbi cæsus est homo, spectandum ait, nõ vnde telum missum est, sed nobis crebriore opinione indicata, pluribus agere non est visum. Plura desideranti legendus est Ioannes Andreæ, c. inspicimus. de reg. iur. lib. 6. cùm differit de minimo in obscuris inspiciendo. Illud † est superioribus consequens, quod Nicolaus Abbas scribit c. fi. nu. 10. de immunit. eccles. in illa specie, cùm, qui extra cœmeterium est, eum, qui intra est, apprehensa veste per vim trahit. Ait enim aduersus locum sacrum
550 eum facere. Idq; † Vincentio scriptori vetusto placere, & rursus eum, qui ex loco sacro sudem aliudue iaculatus, hominem in loco profano sauciauit. Nam loci sacri immunitate eum gauisurum negat, Idem Abb. d. c. fi. nu. 11. quasi & eò loci deliquisset, vnde telũ misit. Nam, quin & ibi delictum sit, vbi homo percussus est, & ibidẽ eius rei cognitio futura sit, nulla est dubitatio. Quod à Nicol. Abbate probatum est. Abb. c. 1. nu. 1. de
551 præsum. per c. fi. de foro cõpe. Potest † authore Felino c. 1. nu. 17. de præsum. superiorib. & ille casus adijci, cùm malo consilio quid adgressum,

adgressum, bonus euentus inopinantē excepit, vt in illa specie, quam Petrus Ancharanus lib. 1. epistolarū Decretalium adfert, c. 1. char. 39. vers. ponit. Seneca. de const. cùm fur nocturnus scriniū, pecuniæ fortè, quam ibi recludi putabat, lucrifaciendæ causa sustulit, & pro pecunia literas, quibus proditio Ciuitatis continebatur, aut aliud, quod in Principis necem reiúe publicæ erat scriptum, reperit. Nam hunc furti obstringi scribit Ancharanus, spectariq; potius animum nocere volentis debere, l. 1. §. diuus. ff. de sicar. & ibi Docto. & latè Marsil. quàm insperatam publicæ rei fortunam, & inopinatum exitum. Nec† contrà esse ait Felinus d. c. 1. nume. 17. de præsumptio. cuius & hæc sententia fuit, quod de Gneo Flauio Pomponius lib. 1. Digestor. l. 2. §. postea. de orig. iur. scripsit, cui, librum actionum Appio Claudio subripuisse, quem populo Romano postea tradidit, fraudi non fuit. Inter eos quippe casus multùm credidit interesse. Nā Flauium, inquit, prodesse voluisse, palam est, eum, qui scrinium subripuit. Contrà, nihilo tamē magis hunc puto puniendum. Sanè† enim in furtis non animum rem alienam interuertentis spectari: sed rei qualitatem. Vnde, qui æs subripuisse proponitur, aurum ratus, aut contrà, qui aurum sustulit, quod æs esse existimabat, eius, quod re vera contrectauit, interuertitq;, fur est, non eius, quod animo concepit. Quod Pomponium ad Sabinum scribere, Domitius Vlpianus lib. 47. Digest. l. vulgaris. §. si quis æs. refert, idemq; Iuliano placuisse author est. d. §. si quis æs. Quod nisi recipimus, multa absurda cōsequuntur, in primis, quotiēs de delictis coërcendis agimus, persona, cui damnum datum est, considerari solet, eiusq; vtilitatibus cōsuli. Quod Baldus lib. 1. Constitutionum l. si quis non dicam. oppo. 1. de Episcop. & Cler. adnotauit, cum magna autem captione plerunq; fore res suas furto amittentium, si furis opinio, non rei veritas inspiciatur. quid enim, si aurum furatus, æs sustulisse putauit? an æs huic condicetur, non aurum? pœnæ item nomine æris duplum quadruplumúe furtum passus consequetur, non auri? quod dicere per quàm absurdum est. Occasionem deniq; furibus esse, dominos rerum subreptarum sua putatione eludere, dicturis, re eximij pretij subrepta, leue aliquid, & quod contemni possit, subripere se opinatos, consequens item suprà scriptæ sententiæ esse, earum rerum furtum fieri, quæ in rerum natura non sint. Et enim, vt à proposita specie ne recedam, finge, scrinium inane repertum, eum verò, qui subripuit, aliquid rerum ibi reclusum existimasse, ignarum pecunia ne, an aliud quiddam illic seruaretur. quid condici, cuiusúe duplum quadruplumúe præstari dicemus oportere? & hoc quidem, quia nulla certa furis putatio est, reperiri nullo modo potest. Satius† itaq; fore in furtis, rei, quæ subripitur, veritatem inspici, non furis existimationem. Quod & Iulio Paulo scio placuisse, l. fi. ff. de crimi. expila. hæred. qui in ea specie, cùm quidam rem hæreditariam, in ea esse causa ignorans, subripuisset, furtum negat ab eo commissum, nec subripientis animum quicquā mutare, cùm hæreditati furtum non fiat, d. l. fin. reiq; hæreditariæ furtum non sit, non magis, inquit, quàm fur est, qui rem, quæ sine domino sit, sustulisset, d. l. fi. quacunq; id opinione factum dicat, furtum quippe non fit: nisi sit, cui fiat. l. falsus. §. qui alienum. ff. de furt. Sed† etsi, vt Ancharano Felinoq; placuit, scrinium subripientis animus maximè spectetur: non tamen eo magis furti erit iudicium. Ne,† qui literas, Reipublicæ tam pernicioſas, aut scripsit, aut, ab alio scriptas, cælauit, de sua perfidia atq; improbitate actionem consequatur, l. itaq; fallo. ff. de furt. neue,† qui in leges commisit, quarum præceptis salus Ciuitatis continetur, legum inuocans auxilium audiatur. l. auxilium. ff. de minori. Adde,† illicitè cuiquam quæsita malisq; rationibus, in eius bonis non esse. Glos. in summar. 14. quæstion. quinta. Quare nec furtum in ijs quem posse pati videri. Quæ† sententia illo Pomponij responso l. qui re. §. 2. ff. de furt. adiuuatur, quo furi, re, quam alij subripuisset, furto amissa, in posteriorem furem prodita esse actio denegatur, quod summa ratione placuit. Furis quippe, vtpote delinquentis, vt id, quod subreptum est, saluum sit, nihil quicquam interest. d. §. 2. Cui consequens est dicere, nullam eum actionem habiturum, apud quem proditionis literæ repertæ sunt, in quibus seu scribendis, seu, ab alio missis, cælandis, vt fur in aliena re contrectanda, deliquit. Illud† quoq; Ancharani Felinique sententiæ occurrit, quòd, cùm furtum non semper graue atroxq; delictum sit, sed quotiens magnæ rei fit. vt est suprà demonstratum, non est consequens dicere, conatum furari ad legum coërcitionem continuò pertinere. Eius itaq; definitio ex rei subreptæ æstimatione pendet, quam cùm nullam admitterent, literæ tam noxiæ: non modò, non graue delictum adgressus, qui scrinium

nium sustulit, dicendus est, sed ne vllũ quidem, quapropter extra legum pœnas eum
561 meritò fore. Sed † an scrinij furtum commiserit, quæstio esse potest, in quo, quia perfectum delictũ est, non conatus, vt in ijs, quæ scrinio recluſa credebantur, expedita esse definitio videtur, vt putet quis, scrinij nomine furtum esse commissum. Quod † in ea
562 specie Pomponius lib. 47. Digest. l. qui saccum. de furt. respondit, cùm saccũ quis pecuniam habentem sustulisset. Nam sacci nomine eum teneri scripsit, licet eius subripiendi consilium non fuit, vt mea tamen fert opinio: etsi maximè aliud prima specie dicendum videatur, scrinij nomine nullum es-
563 se furtum commissum. Quia † sola rei alienæ contrectatio sine interuertendæ eius proposito furem non facit. l. 1. §. furtum. & l. si quid fur. in prin. & §. 1. ff. de furt. Nec occurrit, quòd in sacco subrepto Pomponius respondit, quia saccus subreptæ rei id est pecuniæ accesit, & idcirco animus quodam modo sacci subripiendi fuit, glo. d. l. qui saccum. quod in scrinij specie non euenit. Scrinium quippe nulli rei, in qua furtum commissum sit, accesit. Nam literarum non fu-
564 isse furtum constitit: vbi † ergò principale nullum est, accessorium esse per rerum naturam intelligi non potest. Quod si quis dicat, q̃d Iason lib. 12. Digest. l. si quis nec causam. si cert. peta. apud Domitium Vlpianũ adnotauit, ideò in illa Pomponij specie sacci furtum fieri. quia, qui saccum sustulit, rei illicitæ operam dedit: quo casu, & quod nõ principaliter ageretur, coërceri legibus solet. Huic ego contrà respondebo, eum: qui scrinium sustulit, haudquaquam illicitæ rei operam dedisse. Nullum quippe delictum sequutum est, nec sequi in eo, quod scrinio inclusum erat, potuit. Nulla itaq; opera rei illicitæ data potest re vera videri, cùm, quod erat scrinio inclusum, furtum non admittat, nec verò subripientis existimatio quicquã mutat, quò magis furtum cõmittatur, cuius rei furtum esse non potest. l. fi. ff. de crimi. expi. hæred. & l. falsus. §. qui alienũ. de furt.
565 eod. Quod † dixi, cùm rei principalis furtũ non fit, nec eius, quæ accederet, fieri furtũ, hoc in Gnei Flauij facto abundè apparet, d. §. postea. qui, quia subrepto actionum libro eius, quod scriptura continebatur, furtum nõ fecit, nec scripturæ, nec membranæ, nec operarum deniq;, quas componendis redigendisq; ad formam actionibus Appius Claudius dedit, furtum cõmisisse est creditus. Nam, si aliud populus Romanus existimasset, non erat hominem furto obnoxiũ, Tribunum plebis, inde Aedilem Curulem,
566 ac Senatorẽ creaturus. Infames † enim, quo numero fures sunt, ab honoribus arceri sæpe rescriptũ est, c. infamibus. de reg. iur. lib. 6. lego Accursium scribere, d. §. postea. à populo Romano Flauiani facti ignaro eos honores tributos, quasi in eum fuisset animaduersurus, si alienum librum scisset, quod minus verisimile mihi videtur. Sanè enim credibile nõ est, App. Claud. tam diu eam rem latuisse, nihilq; de iniuria sua tanto tempore questũ, dum Tribunus, dum Aedilis, dum Senator Flauius legitur. Quare Accursio non assentior, & in ea permaneo sententia, vt accessionis furtum fieri non putem, quotiens rei principalis furtum non fit. Secun-
567 dum † quæ, sicuti suprà disserui, in eum, qui scrinium literas proditionis continens subripuit, furti iudiciũ existimo reddi non debere, ita sanè, vt à præmio tamen eum arceam: si quod inita aduersus Rempub. consilia
568 prodentibus propositum est. Quod † Bartolus ex facto consultus in latrunculatore quodam respondit, l. si is qui. §. quod si seruus. per ill. tex. ff. de adquir. rer. dom. & l. si quis in graui. §. vtrum. ff. ad Sila. & l. nulla macula. C. de delato. lib. 10. Iaſ. l. si quis nec causam. col. 3. in prin. ff. si cer. petat. qui furto obnoxium comprehendit, ignarus eum exulare. Nam negat præmium hunc laturũ, quod exulem capienti ex publico tribueretur, & meritò, quia furis capiendi operam
569 dedisset, non exulis. Propositum † autem cuiusq; ac consilium præmium mereri, non fortunam & inopinatum euentum, Arg. d. §. quod si seruus. quæ in contrahendis obligationibus nullum habere momentum solent, l. 2. & ibi Doct. ff. de cõdit. & demonst. licet pœnæ eximant. Docto. d. l. 2. Superi-
570 or † disputatio rei, de qua notio est, definitionem reddit ambiguam, cùm factũ, adgredientium delictũ, sit legibus quandoq; impunitum, quandoq; pœnam accipiat. Quid igitur in tam ancipiti quæstione statuamus, videndum: &, qui apud Domitium Vlpianum lib. 2. Digest. l. 1. §. fi. quod quisq; iur. de conatu disserunt, Glo. & Docto. d. §. fi. interesse arbitrantur, graue atroxq;, aut, quemadmodum illi loquuntur, enorme delictum sit, nec ne, vt posteriore casu pœna nulla constituatur: graue verò delictum, atroxq; adgressis, licet sine exitu, non im-
571 pune laturis. Sic † in Magistratum & quacunq; potestate præditos vim matrimonio territionibus minisue adferre molitos constitutione l. 1. in prin. C. si quacunq. prædi. pot. seuerè animaduersum est. Nam exoluta

decem librarum auri multa iurisdictionem in eos, quibus metus adhibitus ꝓponitur, amittunt, & eius honoris, quo abusi sunt, semel depositi quandoq; posteà adipiscendi
572 iure priuantur. Nec † quisquam dicat, idcirco conatum sine effectu plecti, quia in eo casu, d.l.1. in prin. cùm vis matrimonio vitium adferat, & inuitæ nuptiæ nullæ sint: c. cùm locum. de sponsa. in potestate metum inferentis situm non sit, id, quod factum voluit, perficere, perfecturi, si potuisset: Sanè enim constitutio d.l.1. & in illis personis loquitur, quarũ versatur vtilitas, quarumq; interest, tales nuptias non copulari, de quibus constituendis tractatur. Eum itaq; Magistratum ad pœnam constitutionis pertinere, qui necessarijs matrimonio coeuntium, eorumq; propinquis vim adhibuisse probabitur, licet inter volentes contractum matrimonium constet. Sed quod nam, quęsierit aliquis, admissum Magistratus est, qui necessarijs mulieris tutelæ iam suæ atq; iuris nuptias affectantis vim infert, illius desiderio sui fortè emolumenti intuitu sese opponentibus, & enim Magistratum, qui id agat, non tam vim adferre videri, quàm illatam propulsare, &, vt propinquorum mulieris iniusta vis est, vtpote nuptias impedientium: ita Magistratus factum vim matrimonio adhibitam vi contrariæ arcentis laudandum erit. Arg.l.vt vim. & ibi nota. ff.de iusti. & iur. Sed Constitutionis d.l. 1. C. si quacunq; prædi.pot. aliam esse sententiam existimandum est, quæ libertatem nuptiarum ita tueatur, vt non modò ijs personis, quę matrimonio coëunt, vim fieri vetet, sed & ijs, quarum consilio & prudentia rectius ea vitæ societas contrahitur, quales esse cũiusq; propinqui creduntur, qui pro suo affectu curaturi proculdubio sunt, ne fragile mulierum consilium circumueniatur. Eos itaq; terrere & mulieri meliora fortè consulturos à contractu matrimonij arcere, impune non esse Magistratui voluit constitutio, d.l. 1. non etiam vim matrimonio adferentibus obuiam ire vetuit. Quippe, cùm talis vis iniusta sit, conuenienter, siquidem matrimonia soluta esse liberaq;, & à metu vacua oportet, d.c. cùm locum. eius erit propulsatio iusta, nec pœnam merebitur. Doct.
573 d.l. vt vim. Et † quidem sententia eorum, qui inter grauia atrociaq; delicta, & leuia mitiaq; distinguunt, vt in illis flagitij inchoati pœna sit, in his nõ sit, magis recepta est, Glos. in l. præsenti. verb. cogitatione. ff. de ijs, qui ad eccles. confu. & c. nullus episcop. in verb, exigat. 1. q. 1. & quod not. Bart. l. penul. ff. de parrici. Bald. l. si quis non dicam. in 2. oppo. C. de epis. & cleri. Deci. l. 1. §. fin. nu. 8. ff. quod quisq. iur. Principumq; Constitutionibus l. si quis non dicam rapere. C. de epis. & cler. l. is qui cum telo. C. de sicar. est consentanea, quæ. quid conatos, ob criminis atrocitatẽ grauitatemq;, pœnis coërcent, data in mitioribus leuioribus q; admissis aliquid molito venia, quæ
574 † ratio & in perpetratis delictis valuit. Nam seruis, qui quid iussu dominorum admisissent, impune esse placuit, l. ad ea. ff. de reg. iur. nisi facinoris atrocitas sceleris q; grauitas eos pœnæ subdat. d.l. ad ea. Cædem itaq;, furtum aut piraticam iussu domini facienti seruo parci non oportẽre, aut aliud quiduis vi, quæ à maleficio non abesset, auso, quibus casibus domini dicto audiens esse seruus nõ debet. l. seruus. ff. de actio. & oblig. Eadem distinctio in libero homine, qui alterius iussu qd admisisset, apud Iauolenum lib. 9. Digest. l. liber homo. 2. ad l. Aquil. comprobata est. Nam qui ei obsequutus, qui imperandi ius habuit, damnum iniuria dedit, lege Aquilia non tenetur, d. l. liber homo, cùm alioquin delicti atrocitas seu grauitas nullo excusetur obsequio. d.l. ad ea. & d.l. seruus. & Glo. d.l. liber homo. Igitur cùm flagitij atrocitas siue grauitas, eodẽ enim sensu vtrumq; verbum accipi, idonea causa visa legibus sit: quamobrem pœnas pendant, quibus alioquin parceretur, mirum videri non debet, si conatus in ijs, quæ atrocitatẽ grauitatemq; sceleris habent, puniatur. obreptionis verò
575 crimen huiusmodi ne sit, dispiciamus. Et † quidem Bartolus lib. 47. Digest. l. non solũ. §. si mandato, de iniur. apud Domitium Vlpianum delictorum genera, quod ad hanc quidem inspectionem attinet, quatuor facit: leuia esse quædam ait, quædam grauia, alia grauiora, alia grauissima. Leuibus annumerat, quæ sine dolo admittũtur, vt cùm damnum iniuria datum est. l. liber homo. 2. ff. ad l. Aquil. aut etiã quæ dolo perpetrantur: rei tamen modicæ detrimentum continent, vt rei exiguæ, & quę contemni possit, furtum. l. ad ea. & ibi nota. ff. de reg. iur. arg. l. si libertus. ff. de fur. & l. respiciendum. §.
576 furta domestica. ff. de pœnis. Sequens † genus, grauium delictorum est, quo numero sunt delicta priuata, dolo cõmissa, quæ damnum passum grauiter lædunt, d. §. furta domestica. l. auxilium. §. in delictis. ff. de minori. & nota. in d. l. ad ea. quale est magnæ rei furtum, & omnis iniuria, quæ personæ infertur. d. §. si mandato. Grauiora delicta Bartolus ea definit, quæ publica cùm sint, pœnam

pœnam capitis non irrogant, Glo. l. auxiliũ. §. in delictis. ff. de minori. grauissima verò,
577 quæ irrogant. d. glos. in d. §. in delictis. Ex† qualitate itaq; delicti modoq; pœnæ, vnde delicti magnitudo deprehendi solet, c. quæsiuit. de his quæ fi. à maiori par. capi. c. non afferamus. in fi. 14. q. 1. tradit. glo. c. meliore proposito. not. Bart. l. leuia. in princ. ff. de accusa. Bald. l. nemo. in fi. C. de sum. trin. & in Auth. Clericus. col. 2. C. de Episc. & Cler. Calde. cons. 1. tit. de accusa. Deci. c. at si clerici. 7. not. de iudic. & ibi l. post Abb. & Deci. Beroius. nu. 95. cum seq. apparet obreptionis crimen, cui generi delictorũ annume-
578 remus. Nam† publicum est, vt & falsi, l. 1. ff. de publi. iudic. §. item lex Cornelia. 2. insti. eod. ei quippe cõparatur, l. si quis obrepserit. ff. de fals. & eadem pœna coërcetur. d. l. si quis obrepserit. pœnam falsi deportationẽ esse, & omnium bonorum publicationem, Marcianus lib. 48. Digest. l. 1. §. fi. de fals. est author, in libero homine. Nam seruus, qui quid eiusmodi admisisset, vltimo supplicio afficitur. d. §. fi. Igitur, cùm de grauiorum delictorum genere esse obreptio ex suprà scriptis appareat, consequens est secundum superiorem distinctionem, obrepere cona-
579 tum pœnam sufferre debere. Estq; † hoc in falso testimonio dicto responsum, qua in re, conatum sine effectu puniri placuit, Glos. & Docto. c. 1. de crim. fal. Vt non aliud in obreptione dicendum sit, quam falsi crimini exæquari scripsimus: d. l. si quis obrepserit. tantò autẽ atrocius est obreptionis scelus, quantò pluribus obnoxius esse prope-
580 rat, qui tale quid molitus, pponitur, cuius † inprimis factum, vt & falsum facientis, non vacat Dei contemptione atq; despicientia. c. 1. de crim. fal. Prætoris quoq; continet offensionem, apud cuius acta deceptor de creditoris persona mentitus obrepere Tabellioni instituit. d. c. 1. Accedit deniq; creditoris captio, in cuius necem obreptio fiebat, d. c. 1. quæ coniuncta atrocitatem delicti augent, nec seperata essent in proposito negligenda, præsertim qua obreptionis consiliũ Dei despicientiã continet atq; contemptionem, quę res ad magnitudinem delicti mul-
581 tùm sanè addit. Nam, † vt Socynus Cõs. 157. vol. 1. eleganter scripsit, & Beroius probat, d. c. at si clerici. num. 97. illud est maius delictum, quo admisso maior Dei offensio contrahitur, quid autem potest esse flagitiosius: q; Deum despicere atq; contemnere, quod, vti diximus, falsi consilio inest, c. 1. de crimi. fals. & similiter obreptionis, ob delictorum
582 comparationem, d. l. si quis obrepserit. ad† pœnas quoq; augendas spectari legibus solet frequens delictorum admissio, Glos. c. admouere. per ill. tex. iunct. c. latorem. 33. q. 2. Bero. d. c. at si clerici. nu. 95. vt grauius plectatur, quod sæpe, leuius autem quod rarò peccatur. Qua de re Claudius Saturninus lib. 48. Digest. l. aut facta. §. fi. de pœnis. his verbis scripsit. Nonnunq; euenit, vt aliquorum maleficiorum supplicia exacerbentur, quotiens nimiùm multis personis grassan-
583 tibus exemplo opus est. In Lituania† autem, quod bona cum venia huius gentis à me dictum esse velim, quotidianus vsus nos docet: hominum vulgus, honestiores enim excipio, pronũ esse ad eiusmodi obreptiones & falsi consilia. Consequens ergò est dicere, vindicari in his conatum debere, vt aliorum supplicium alios à peccandi consilio deterreat. l. capitalium. §. famosos. ff. de pœnis. & c. clericus. cum simili, ibi in glo. alleg. de cohabit. cleri. & mulie. adde l. aut facta. §. fi. ff.
584 de pœnis. Sed † qua pœna plecti debeat Tabellioni apud acta Prætoris obrepere conatus, qua de re aditi sumus, videndum est. & constat conatum variè legibus puniri, sæpe mitius, quandoq; æquè atq; perfectum flagitium, nonnunq; grauius, quod in directa rijs est constitutum, id est in ijs, qui furandi animo in aliena cœnacula se dirigunt, vnde & nomen sumpsere. Nam deprehensi priusq; quicquã subripuissent, grauius, quàm fures plectuntur. l. saccularij. in princ. ff. de
585 extra. ordi. crimi. Et † quidem in proposito tractantibus par pœna, an mitior statuenda sit, illa placuit distinctio, vtrúmne verbo ad delictum quis adgressus proponatur, an facto, vt qui verbo delictũ inchoauit, mitiorem pœnã subeat, qui facto, eandem, quàm perfecto flagitio sustinuisset. Quæ sententia Bartoli fuit apud Iulium Paulum lib. 47. Digest. l. 1. de extra. ordi. crim. ita distinguẽtis.
586 Cui† consequens est, vt & ipse, cõfutata Accursij opinione, mox subijcit: eũ, qui puellæ inuitæ osculũ tulit, stupri pœna teneri: idq; Baldus l. si quis non dicam oppo. 6. Cod. de episc. & cler. verum esse negat, propinquius ad res veneris factum post Iacobum Butrigarium exigens, cuius hanc esse sententiam scribit. Distinguit itaq; Baldus factũ, quod à perfecto flagitio remotius est, ab eo, quod propinquius ac cohęrens est delicto, eiusq;
587 quasi pars, vt† cùm quis puellã, vim eius pudicitiæ illaturus, humi prostrasset, licet huic vltimi supplicij pœna remittenda videatur, quod Raphaelem Comens. consultum, cùm ex facto talis species incidisset, respondisse Cons. 96. Christophorus. Philippus Decius

refert. l. si fugitiui. num. 46. C. de ser. fugit.
388 Rectè † hæc quidem, sed posterioris esse in-
spectionis videri, prius enim distinguere
debemus, vt Alexander Tartagninus lib. 2.
Digest. l. 1. §. fi. quod. quisq. iur. elegãter scri-
bit: vtrũ certa aliqua pœna legibus consti-
tuta sit, an nulla, vt priore casu, qui iurisdi-
ctioni præest, legum prescriptum sequatur,
nulla neq; seueritatis, neq; clementiæ gloria
affectata, l. respiciendũ. ff. de pœnis. poste-
riore autem, cùm puniri conatum lex vult,
nec pœnam præscribit, quam irroget, pro
animi sui motu Iudex arbitrabitur. l. hodie.
ff. de pœn. l. 1. §. 1. ff. de effract. c. de causis. 2.
resp. de offic. deleg. Illud, quod proximè di-
cebatur, æstimaturus: verbone an facto, pro-
pius, an remotius ad delicti consumationẽ
589 nocere volens accesserit. Illud † denique ad-
monendus est Iudex in arbitrando, licet ad
vtramuis partem inclinare possit, d. l. hodie.
procliuiorem eum esse ad mitiorem pœnã
oportere Bald. l. quicunq. nu. 18. C. de seru.
fugi. re ita temperata, ne nimiæ indulgentiæ
coarguatur, Bald. d. l. quicunq. nu. eod. neu
contrà seueritatis. l. perspiciendũ. ff. de pœ-
590 nis. Etenim, † qui durius in reum quid statui-
it, & pœnæ modum prætergressus grauiter
eum lædit, impune Rubr. C. de pœna iudic.
quima. iud. num. 2. ferre Baldo authore non
solet, propterea quòd, vt idem Baldus d. Rub.
& d. nu. 2. eleganter ait, qui ita mensurã ex-
591 cedit, dolo carere nõ videtur. Quanq; † non
nescio, quod ad primum caput distinctionis
attinet, licere ius dicenti ex causa pœnam le-
gibus præscriptã in condemnando non se-
qui, sed quandoq; grauiorem, sæpe mitiorẽ
infligere, idq; inter omnes constare. Bald.
post Iacob. Butr. & alios. l. si seuerior. C. ex
quib. caus. infa. irrog. Idem. Bald. Roma. &
alij, l. quod seruus. ff. de condi. ob cau. Marsi.
sing. 182. iudex non debet. id. Marsi. l. 1. §. di-
592 uus. num. 10. cum seq. Vnde, † Ludouicus
Pontanus Cons. 429. Considero in proposi-
to. Marsi. vbi supr. in ea specie, cùm furtum
rei etiam modicæ lege Municipali suspen-
dio punitur, posse nihilominus Iudicem mi-
tiore pœna electa supplicium moderari, &
capiti furis parcere, respondit. Secundum
quæ molliendi exasperandiq; legum pœnas
facultatem eum, qui iurisdictioni præest, ex
593 causa habere, consequens est dicere. His †
itaq; definitis, quam pœnã in obrepere co-
natum statuamus, consequens est tractare,
& an rectè facturi simus, si eius faciem stig-
mate aliquo, aut charactere notandam pro-
nunciemus, id quod non defuit, qui existi-
maret, sed quia illa pœna in eum, qui Prin-
cipis sigillum adulterauit, est constituta, c.
ad audientiam. de crimi. fals. ad inferiorum
594 acta producenda nequaq; videtur, ne † pœ-
nas, quæ molliendæ sunt interpretatione,
contra Hermogenianũ l. interpretatione. ff.
595 de pœnis. præceptum asperemus. Adde, †
hominis faciẽ, quæ est ad cœlestis pulchri-
tudinis imaginem figurata, inscribi notisue
quibusdã compunctã deformari non opor-
tere, idq; Impp. placitis l. si quis metallum.
566 C. de pœnis. contineri. Secundũ † quæ Bal-
dus lib. 2. Principalium Constitutionum C.
Rubr. de vindi. liber. nu. 2. nullum tam gra-
ue flagitium admitti posse ait: cuius vindi-
candi causa naso auriculisue amputatis, aut
effossis oculis vel alio quoquo modo facies
597 hominis fœdanda sit. Hoc † amplius Ange-
lus d. l. si quis in metallum. frater, si quid ad-
uersus hæc Municipum lege cautum pro-
ponatur, negat seruandum, cuius sententiã
Felinus refert, c. cùm non liceat. in prin. de
præscrip. nec quenq; mouere debet, aduer-
sus hanc Baldi Angeliq; sententiam, quòd
Pontificum Constitutionibus d. c. ad audi-
598 entiam. admissa ea pœna sit. Nam † quoties
in hoc genere causarum aliud Pontifici, ali-
ud Imperatori placuit, diuersis editis con-
stitutionibus, in suo quodq; foro ius reddi
oportere iamdudum cõsistit, Bartolo l. pri-
uilegia. C. de sacrosan. eccles. & alijs Abb.
post Anto. de Butr. c. clerici, de iudic. idem
Abb. c. 1. nu. 7. de ope. no. nuncia. & c. ec-
clesia sanctæ Mariæ. nu. 24. & ibi Feli. nu.
43. & Deci. num. 18. de constitu. præcipuæ
dignationis legum magistris authoribus.
Cùm igitur tali pœna tentatum obreptio-
nis crimen plectendum non videretur, mi-
tiusq; cum eo agi ratio postularet, qui non
in recenti, sed diutinum carcerẽ perpessus
sententiam exciperet, l. si diutino. ff. de pœ-
nis. iussus est reus, nobis ita benignè huma-
neq; arbitrantibus, hinc id est Vilna, vbi
mercaturæ faciendæ gratia degebat, & Li-
tuania abstinere, ex torrisq; esse, ac fines to-
tius huius ditionis quàm primũ excedere,
facultate eodẽ remigrandi perpetuò adem-
pta, ne sua improbitate vulgus hominum,
satis per se ad falsi consilia procliue, depra-
uaret, id quod est Principis posteà de-
599 creto confirmatum, vtile † rati, è req;
esse publica, malis hominibus sua-
am purgare Prouinciam.
l. 3. ff. de offic.
præsid.

PETRI

PETRI ROIZII MAV-
REI ALCAGNICENSIS, RE-
GII IVRECONSVLTI,

Decisio Lituanica Quarta.

De legitimis excusationibus eorum, qui in ius vocati non veniunt.

SVMMARIVM.

1 *Vtrum ad vnum tribunal vocatus, si ad aliud vocetur, & eò venire etiam debeat? & nu. 7.*
2 *Captiuitas, infirmitas, peregrinatio & publica expeditio excusant à contumacia.*
3 *Exceptio firmat regulam.*
4 *Permissum vno casu, prohibitum alio videtur.*
5 *Quod non excipitur, sub regula manet.*
6 *Vt fluminis prohibiti, equiue amissione ad iudicium non accurrentes. item mercaturæ aut rei dominicæ causa absentes excusantur, & quare, num. 13.*
7 *Ad vnum tribunal vocatus, si ad aliud maius vocetur, exceptionem non habet.*
8 *Idem si ad minus tribunal, sed de maiori.*
9 *De pari aut etiam eadem re ad duo tribunalia æqualia vocatus, ad vtrum malit, occurrere potest.*
10 *Ad duo tribunalia vocatus, ad neutrum accurrens, vtrumq; contemnere dicitur, & quare, cum num. seq.*
12 *Ad duo tribunalia diuersis horis vocatus, licet eadem die in vtroq; respondere debet.*
13 *Casuum expressis similium idem est, quod de expressis iudicium.*
14 *Iudicum iniquitas multos causæ iactura afficit.*
15 *Captiuitas iure communi & Saxonico excusat à contumacia.*
16 *Contumacia ex contemptione iudicis nascitur.*
17 *Vocatus in ius, nec cõparens, iniuriã facit iudici.*
18 *Quæ captiuitas excuset à contumacia.*
19 *Iniuria. Magistratus impediti procuratorẽ mittere non debent. impediti sua culpa debent.*
20 *Inops procuratorem non mittit.*
21 *Item impeditus sua culpa in causa ardua.*
22 *Magnitudo causæ ex quo æstimetur.*
23 *Matilda 30. passuum milia agri, aliquantulum terræ vocauit.*
24 *Antiochus Asiæ Rex, amplissimos Regni sui fines, modicos dixit.*
25 *Ex qualitate personæ accipientis, magnum alioqui, modicum appellatur.*
26 *Causa perplexa inter graues & arduas numeratur.*
27 *Sententia contra detentos in vinculis lata, quando nulla sit, & quando postea rescindatur.*
28 *Qui à latronibus, prædonibus potentioribus ve distimentur detentis in vinculis similes sunt.*
29 *Alieno flagitio impediti procuratorem non mittunt.*
30 *Sententia contra vi priuata detentos lata quando nulla sit, & quando infirmetur.*
31 *Scire iudex dicitur, quæ scit, quà iudex est, non quà priuatus.*
32 *Qui alicunde exire non potest, pro victo est.*
33 *Alicunde non discedere datis fideiussoribus aut iureiurando promittens, in eadem causa est.*
34 *Idem in simpliciter promittente aut dicente, qa graue est fidem fallere.*
35 *Inter iusiurandum & simplicem loquelam, nulla est apud Deum differentia.*
36 *Sit sermo vester, est, est, non, non, quod amplius est, à malo est.*
37 *Promissum quid, quid idem dictum.*
38 *Dictum, nisi quod iactandi animo profectum est, præstari debet.*
39 *Fides, numinis loco olim culta, proxima Ioui à Romanis in capitolio collocata est.*
40 *Religio M. Attilij Reguli in fide hosti data.*
41 *Nobilibus, claris & dignitate præditis, quàm plebeis obscuris & priuatis plus creditur.*
42 *Nobiles in suffragando præferuntur plebeis.*
43 *Item in testimonij dictione, nisi pro reo plebei, nobiles pro actore testimonium dicant. & nu. 46. & inter nobiles qui nobilior est, præualet.*
44 *Fœmina nobilis, in testimonij dictione, præfertur viro plebeio.*
45 *Regulariter in testimonij dictione vir fœminæ præfertur.*
47 *Pauci testes nobiles multis rusticis & Cardinales pauci multis pannosis clericis anteferũtur.*
48 *Et si nulli etiam dignitate prædito mandatum sit à Principe habere asserenti creditur, nobilis tamen præcellentis fidem sequi honestum est.*
49 *Prætor, qui nobili totum prætorium pro carcere aut Ciuitatẽ dedit, si aufugiat ille, excusatur.*
50 *Creditum sibi castrũ nobili committens, si illius admisso in hostium potestatem venit, veniam meretur, aliter atq; si plebeio commisisset.*
51 *Qui ob nuditatem apparere publicè sine dedecore non possunt. si in ius vocati non veniant, excusantur.*
52 *Egestate impediti Innocentio & Alexandro authoribus comparantur ægrotis.*
53 *Appellatori appellationem ob egestatem nõ prosequenti tempus non currit, nec ob eam causam victo non appellasse nocet.*
54 *Nobiles pauperes exemplo egregiarum personarum ad iudiciũ testificandi gratia nõ veniunt.*
55 *Pauperes tam qui suo, quàm qui fortunæ vitio egestate laborant, adiuuantur, cum nu. 65.*
56 *Non inspicitur facilium, sed causa faciendi, cum duob. nu. seq.*
59 *Mulier, tam quæ ex alieno, quàm quæ ex suo viro concepit, excusatur à contumacia.*
60 *Priuilegia vteri.*
61 *Priuilegia prægnantis & puerperæ.*
62 *Reipub. interest ne quis sua re malè vtatur.*
63 *Omnis extra matrimonium concubitus diuino et humano iure prohibetur.*
64 *Adulterij pœnas legibus statutas nemo effugit.*
65 *Pauper, tam qui suo, quàm qui fortunæ vitio laborat beneficium habet legum.*
66 *Vtrum pauper ab inope differat.*
67 *Paupertatis verbũ Bartol priuationẽ significat.*

68 *Inops quibusdam is est, qui nihil habet.*
69 *Bartoli sententia refellitur, & num. 70. pauper est qui minus 50. aureis in bonis habet.*
70 *Pauper est, qui modicum habet.*
71 *Pauper est dictus quasi parum habens.*
72 *Paupertas M. Varrone authore à parua pecunia deducitur.*
73 *Pauper est, qui aliquid in bonis habet. & nu. 83.*
74 *Inops secundum quosdam est, qui nihil habet in bonis.*
75 *Quorum opinio refellitur, & nu. 76. 77. 78. 79. & seq.*
76 *Magnum ad aliud refertur, & contrà, paruum, nu. seq.*
79 *Qui pauper est, idem & inops, cum nu. seq.*
81 *Veteres opiniones de differentia inter paupertatem & inopiam improbantur.*
82 *Inopia à paupertate differt, authore Royzio, quà genus à specie.*
83 *Qui nihil habet, pauper non dicitur, sed inops. cũ duob. nu. seq.*
86 *Pauperi quæ facultates assignentur.*
87 *Modici appellatio latissimè patet.*
88 *Modici verbo quod parum est, & quod paruum significatur.*
89 *Vlpianus vulnusculum modicum pro paruo dixit & alij similiter alia, vsq; ad nu. 95.*
96 *Modicum pro pauco sumitur cum nu. seq.*
98 *Modicum mediocritatem significat, vt immodicum, modum excedens.* 99 *Modus quid.*
100 *Modicum per se non dicitur.*
101 *Mons paruus & milium magnum appellatur, idem aliò atq; aliò relatũ, magnum & paruum dicitur, similiter multũ & paucũ, cum nu. seq.*
104 *Tria, quatuor, & quinq; pauca vocantur & multa. cum nu. 18.*
105 *Vtrum duo multa rectè dicantur.*
106 *Vnum numeri principium est.*
107 *Vnum esse multa, disputat author.*
109 *Centum & amplius pauca dicuntur.*
110 *Item tria & viginti millia.*
111 *Meretrix quibusdam est, quæ plus quàm tribus & triginta hominum millibus se miscuit.*
112 *Meretrix quæ verè dicatur. & nu. 118. & 121.*
113 *Baldo quæ meretrix.*
114 *Meretrix vnde dicta.*
115 *Meretricis nomen vno compressu quæritur. & nu. 120.*
116 *Nicolaus Abbas refellitur.*
117 *Carpitur Alciatus.*
119 *Diuina lex, quæ mœchari vetat, meretrices esse vetat.*
120 *Maritus vxorẽ adulterari semel passus, leno est.*
121 *Mulier, quæ se vni miscet absq; pretio, pro meretrice est.*
122 *Sui copiã vni faciens, testis esse potest, quæ pluribus non potest, & quare nu. seq.*
124 *Consuetudo veneris cum vna quandoq; legibus improbata non fuit.*
125 *Mulier vnius cõmertio contenta cogi non debet distincta ab alijs veste vti sicuti meretrices.*
126 *Carpitur Baldus.* 127 *Item Salycetus.*
128 *Ex aliò relatorum parum habet, ex aduerso nimium, pro medio autem satis.*
129 *Satis est medium inter multum & paucum.*
130 *Exemplum proximorũ rudium gratia ponitur.*
131 *Quid parum in repub. fit, quid satis, quid item nimium cum nu. seq. vsq; ad num. 138.*
134 *Quibus lex præest, Deus præest, quibus homo autem, belua.*
136 *Facile est imperium in bonis.*
138 *Triplex hominum genus apud Hesiodum.*
139 *Furiosus parricidij pœnas non luit, cum nu. 141.*
140 *Furiosus, ne sibi alijsue noceat, in vinculis teneri debet.*
142 *Ebrietas & somnus, infantia item & somnium excusant delictum, cum duob. num. seq.*
145 *Iniuria ex affectu facientis consistit.*
146 *Hippolytus Marsilius carpitur.*
147 *Parricidiũ cætera delicta immanitate superat.*
148 *Romulus in parricidas nullam pœnam statuit, & quare.*
149 *Pœna à posterioribus in parricidas constituta.*
150 *Marsilius refellitur & nu. seq. item nu. 164.*
153 *Omne ius hominum causa constitutum est.*
154 *Hispaniarum Reginæ factum de furioso supplicium sumi iubentis malè à Marsilio defendi.*
155 *Et quemadmodum defendi possit.*
156 *Furiosorum admissa cur non puniantur. Furiosi ignorantibus & absentibus cõparantur.*
157 *Ignorantia excusat delictum.*
158 *Absens criminaliter condemnari non potest.*
159 *Furor liberat pœna delinquentẽ etiam damnatum, & an consulendus princeps.*
160 *Quare in furiosos non animaduertatur.*
161 *Qui furiosum punit, bis peccat.*
162 *Ob delicti immanitatem licet iura transgredi.*
163 *Afflicto non est addenda afflictio.*
165 *In delictis interpretatio mitior est adhibenda.*
166 *Concludit de ijs, quæ aliò referuntur.*
167 *Modicum quid, & nu. 204. vsq; ad nu. 209.*
168 *Momenti verbo punctus significatur vsq; ad nu. 172.*
173 *Idem verbum cum quodam temporis laxamento accipitur, vsq; ad nu. 177.*
178 *Fusior momenti significatio ad plurium dierum demonstrationem.*
179 *Exempla non arctant regulam.*
180 *Necessitas ferijs caret.*
181 *Quæ opera rustica licitè diebus festis exercẽtur.*
182 *Momentum naturæ quod Venuleio.*
183 *Dies qui.*
184 *Stipulatio noctu rectè contrahitur.*
185 *Leges ad ea, quæ frequentius fiunt, adaptantur.*
186 *Bartholomæus Socinus & Doctius eius præceptor refelluntur.*
187 *Momenti definitio ab Accursio tradita confutatur.*
188 *Momentum Platoni tempus non significat.*
189 *Vaga momenti significatio.*
190 *Confestim fit, quod momento fit.*
191 *Confestim fit, quod, quamprimum fieri potest, fit.*
192 *Confestim verbum plurium dierum spatium quandoq; demonstrat.*
193 *Confestim fit, quod decennio fit.*
194 *Confestim cum temporis laxamento accipitur: & intelligi magis, quàm dici potest. & nu. 196.*
195 *Idem statim, quod confestim significat.*
197 *Verbi confestim & similium significatio. cum nume. seq.*
200 *Statim fit, quod intra viginti annos fit.*
201 *Quod intra centum dies fit, repentè dicitur factum, cum nu. seq.*
203 *Conclusio de vaga verborum significatione temporis punctum demonstrantium.*

210 *Qui pauper sit, arbitrio Iudicis relinquitur, nisi lex modum patrimonij definiat. cum duob. nu. seqq.*

213 *Qui pauper sit, quando q; partim lex partim Iudex definit.*

214 *Minus habens in patrimonio, quàm pupillus, non est idoneus tutor, & quid de teste ad inuentarium adhibito. nu. seq.*

215 *Multùm interest testis locuples sit, an egens.*

216 *Paupertas malum suadet.*

217 *Sola paupertas non arcet à testimonio.*

218 *Cur ad pauperes testimonium dicturos eatur.*

219 *Testis non minus in bonis habere debet, quàm id de quo controuertitur. & quare. cum nu. seq.*

221 *Paupertas quando fidem testimonij minuat, Iudex arbitratur. cum nu. seq.*

223 *Et vnde hoc æstimetur. & nu. 232.*

224 *Suo vitio pauper, non est idoneus testis.*

225 *Qui malis moribus est, pauper est, & contrà, qui bonis moribus, dines. nu. 227.*

226 *Diuitiæ malis artib. quæsitæ possessori nõ prosunt.*

228 *Honesta vita pro diuitijs est.*

229 *Integritas personæ tollit omnem suspitionem.*

230 *Honestatis & opum idem est iudicium. & quare.*

231 *Testi diuiti, quàm pauperi, magis creditur. & quare.*

233 *Nobilis plura habens est pauperior plebeio minus habente.*

234 *In Nobili facultates, quibus tueri dignitatẽ suã non potest paupertati adnumerantur. & quid inde sequatur. nu. seqq. cum nu. 237. & seqq.*

236 *Non cumulus patrimonij, sed personarum conditio secernit paupertatem à diuitijs.*

237 *Quatenus facere quis possit, ex qualitate personæ consideratur.*

238 *Nobili, quã plebeio ampliora alimẽtu præstantur.*

239 *Bonis cedens facultates postea nactus, qua facere potest, conuenitur.*

240 *Literarum excellentia nobilitati generis comparatur. cum nu. seqq. vsq; ad nu. 243.*

244 *Sicilia literatos honorat, ideo q; sancta terra existimatur.*

245 *Quarum artium professores alicubi honorantur, ibi & illæ artes esse in pretio creduntur.*

246 *Virtus nos Deo, non genus, acceptos reddit.*

247 *In petitione pontificatus obscuritas natalium frustra obijcitur.*

248 *Nobilis ignobili cæteris paribus præfertur. nisi cum ope eget Ecclesia, vt nostro tempore. cum nu. seqq.*

252 *Hispaniarum laus in vindicanda religione. & Cazallæ supplicium.*

253 *Dictum in nobili ad milites & literatos producitur.*

254 *Qualitas, quæ priuilegium dat, inter priuilegiatos inspicitur, vt alius alij præferatur.*

255 *In Doctore quid spectandum.*

256 *Miles parum distans à pagano, & ab indocto Doctor, priuilegio carent.*

257 *Verba debent accipi cum effectu.*

258 *Nihil & inutile exequantur.*

259 *Damnato ad manus amputationem, manus quà valet, non arida amputatur.*

260 *In Episcopis constituta ad Episcopos, qui non habent administrationem, non pertinent.*

261 *Episcopus non habens administrationem impropriè dicitur & abusiuè Episcopus.*

262 *Quid in paupertatis definitione spectetur, concluditur.*

263 *Pro modo oneris, quod quis sustinet dines aut pauper iudicatur.*

264 *Qui habet, quo opus est, dines: qui minus, pauper dicitur.*

265 *Qui egentissimus.*

266 *Qui huic proximus.*

267 *Tertius paupertatis gradus.*

268 *Qui dines.*

269 *Non est pauper, cuius pater dines est.*

270 *Mulier patrem habens diuitem à quarta in bonis viri defuncti remouetur, patri enim eius alendæ incumbit onus. nu. seq.*

272 *Vtrum mulier, quæ victum sibi quærere suis operis potest, à quarta in bonis viris submoueatur.*

273 *Indignum est mulierem nobilem suis operis victum quærere, idem in viro dicendum. 275.*

274 *Filium, qui suis operis viuere potest, pater non alit.*

276 *Præsbyter pauper, cuius pater dines est, ab Episcopo, qui eum inuitauit non alitur, sed à patre, & hoc quomodo intelligatur. nu seq.*

278 *Qui pauper, qui item dines.*

279 *Dines delinquendo fit pauper. cum nu. seqq.*

282 *Concluditur pauperem variè dici.*

283 *Priuilegia paupertatis vsq; ad nu. 307.*

290 *Afflictos affligere non oportet. & nu. 295.*

292 *Iudices nostri temporis & linguam & manus habent venales.*

297 *Iusiurandum peccati vinculum esse non debet.*

298 *Causidici à pauperibus patrocinij causa quicquam capientes peccant.*

301 *Nemo alium beneficio afficere cogi debet.*

305 *Interest Reipublicæ ob inopiam bona ingenia non latere.*

308 *Vtrum vi fluminis prohibitus ad similitudinem captiui excusetur. & nu. 310.*

309 *Quibusdam casibus exceptis, casus eandem rationem habentes excepti videntur.*

310 *Argumentum à similibus valet.*

311 *Captiuitas tam Saxonico, quàm cõmuni iure excusat à contumacia. & quare. nu. 315.*

312 *Ius Municipale continens idem quod ius cõmune, æquè producitur, atq; ius commune, etiam si verbis taxatiuis vtatur, aut sit odiosum. & quare. num. seq.*

314 *Illa ratio pro expressa haberi in lege debet, quæ sola reddi potest.*

316 *Vi fluminis impeditus quando audiatur. & quãdo non.*

317 *Infirmitas tam animi, quàm corporis excusat à contumacia.*

318 *Animi ægritudo quæ.*

319 *Dementia à furore differt, quà genus à specie. & nu. 335.*

320 *Eodem quoq; modo mente captus à furioso differt.*

321 *In furiosos, ne noceant, quid constitutum. & nu. seq.*

323 *Dementis & mente capti eadem est significatio.*

324 *Præpositio de priuat.*

325 *Quid demens, quid idem mente captus. cum duob. nu. seqq.*

328 *Manus arida non est pro manu.*

329 *Dementes, mente capti & furiosi quibus comparentur. & nu. seq.*

331 *De furiosis scripta, in dementibus habent locum. & contrà.*

332 *Fatui furiosis dementibus & mente captis quando comparantur.*
333 *Dicta in furiosis in phreneticis habent locum.*
334 *Duo esse dementiæ genera concluditur.*
336 *Cognatus & adgnatus differunt quâ genus à specie, adoptatus item & adrogatus. nu. seq.*
338 *Franciſci Connani opinio refellitur.*
339 *Tertium & quartum genus furiosorum quod, & quæ eorum conditio. cum nu. seq.*
341 *Fatui qui, & illorum conditio.*
342 *In dementia & furore dictum, an in ebrietate habeat locum.*
343 *Pittaci lex in ebrios.*
344 *Morbus qui Sabino definitur, & qui excusetur. cum nu. 348.*
345 *Morbus Sonticus secundum legem 12. tabularum diem diffungit.*
346 *Budæus refellitur.*
347 *Morbi præsumuntur diuturni.*
349 *Morbus Sonticus qui Iauoleno, & qui Iuliano. nu seq.*
351 *Sonticum quid dicatur.*
352 *Morbus necessariorum excusatur.*
353 *Debilitas æquè atq; infirmitas excusatur.*
354 *Animi languor, vt & corporis, excusationem habet.*
355 *Excusatur, qui periculum imminens depulsurus, è iudicio discedat, aut non venit in iudicium.*
356 *Et an à Iudice, veniam petere, qui in ea causa est, debeat.*
357 *Qui timor excuset.*
358 *Timor alius in virum constantem cadit, alius non.*
259 *Non veniens, quò venire tutum non est, etiam si per pactum eò venire promisisset, siue sibi, siue causæ suæ metuat, excusatur. cum duob. nu. seqq.*
362 *In litigatore dicta habent locum in Iudice.*
363 *De fide publica, & quando eam sequi tutum sit, aut petere oporteat. cum nu. seqq.*
364 *De licentia militari, & Tarnonij & Mielecij in Castris disciplina.*
367 *Quod de insecuritate loci, quò quis vocatur, dictũ est, de loco, per quem eò est transeundũ, accipi debet, & quomodo intelligendum. nu. seq.*
369 *Ad locum pestilentem vocati & non venientis, iustus est metus etiam si semel venerit, nec alium eò mittere cogendum. cum duobus num. seqq.*
372 *Ad locum inhonestum vocatus venire non habet necesse.*
373 *Non omnibus idem turpe est.*
374 *Discedens alicunde pestis metu excusatur, omniaq; ei iura salua sunt. cum nu. 376. vsq; ad nu. 381.*
375 *De metu mortis, & eius malo.*
378 *Ex causa iusta absens pro præsente est.*
379 *Qui aliquandiu domo ex necessitate abest, pro semper præsente est. cum nu. seq.*
382 *Discedens alicunde metu pestis, an vicarium relinquere debeat?*
383 *Episcoporum negligentia in vindicandis hæresibus carpitur.*
384 *Doctori pestis metu discedenti, an integra merces debeatur? & quid in alijs operarum suarum locatoribus.*
385 *De loco pestilenti dictum, in locis adiacentibus est respondendum.*
386 *Suspitio pestilentiæ pro pestilentia habetur, vt belli suspitio pro bello est. cum trib. nu. seqq.*
390 *Peregrinatio & publica expeditio excusant à cõtumacia.*
391 *Qui peregrinari dicatur.*
392 *De peregrinatione necessaria & voluntaria, & vtram lex excuset vsq; ad nu. 397.*
393 *Affectata absentia non tribuit priuilegium.*
395 *Peregrinatio religionis causa suscepta quando excusetur, & quando non.*
398 *Reipublicæ causa absens excusatur, & quomodo id accipiendum. vsq; ad nu. 408.*
409 *Minores magistratus in ius vocari possunt, maiores non nisi deposito officio præterquã quibusdam casibus nu. seq.*
411 *Perpetui magistratus rectè in ius vocantur, & quare.*
412 *Tutor à pupillo, & curator ab adolescente ante tutelam & curatoriam finitam non conueniũtur aliter atq; curator furiosi, & quare.*
413 *Magistratus ad placitum positi, vt perpetui magistratus semper conuenire possunt.*
414 *Pontifex, dum sacra facit, in ius vocari nõ potest.*
415 *Qui ob loci religionem se alicunde mouere non possunt, malè in ius vocantur.*
416 *Defenditur Accursius, à Zasij reprehensione. & nu. seq.*
418 *Professor legum, dum discit & docet, in ius vocari non potest, & quare. & quid in auditoribus. cum trib. nu. seqq.*
422 *Dicta in Doctoribus, habeántne in auditoribus locum.*
423 *In ijs, quæ sunt ad aliquid, in vno dicta in altero procedunt.*
424 *Dicta in Doctoribus & auditoribus, an ad nudũ nomen gerentes porrigantur?*
425 *In matricula non descriptus, etiam si det literis operam non est pro auditore, exemplo militis in numeros non relati. nu. seq.*
426 *Enumerantur varij casus, quib⁹ in ius vocari qs prohibetur, vsq; ad nu. 431. & de eorũ intellectu & ratione, numeris sequentib⁹ vsq; ad nu. 470.*
437 *Pontificem, Dei sacris vacare oportet.*
438 *A legis verbis recedere non licet.*
439 *Summa est ratio, quæ pro religione facit.*
440 *Dictum in Pontifice in omnibus sacra facientibus habet locum.*
442 *In re dubia satius est legis verbis seruire.*
446 *Afflictio non est addenda afflicto.*
460 *Nosocomiorũ Priuilegijs vtuntur Nosocomiorum Præfecti. & quare.*
461 *Militum item Priuilegia tribuuntur eorum medicis & vxoribus castra secutis. & quare. cum nu. 464. & seq.*
462 *Reipub. causa absentium Priuilegia habent eorum Comites, & id quomodo intelligatur. nu. seq.*
466 *Recitatur opinio Accursij, & refellitur.*
467 *Quod quibusdam frustra concedetur, nisi ad quosdam pertineret, ad illos porrigitur. cum tribus nu. seqq.*
471 *In ius venire impeditos an procurationem mittere oporteat.*
472 *Priuilegium habens perpetuum, venire impeditus Procuratorem mittere tenetur, aliter atq; temporarium habens, & quare. nu. tribus seqq.*
476 *Ex iniusta causa absens Procuratorem mittere tenetur.*

477 *Qui ex iusta causa & voluntaria abest, Procuratorem habere debet, aliter atq; ex necessaria absens, nisi actor sit.*

478 *Perpetuo impeditus Procuratorem mittere habet necesse.*

479 *Idem in diuturno impedimento est receptum, quod in perpetuo.*

480 *In causis celeritatem desiderantibus Procurator mittendus est.*

481 *Lite ante impedimentum cœpta aut præparata, defendi per Procuratorem reus debet.*

482 *Actor per Procuratorem agit, si idoneum reperit, aut ardua causa non est, & hoc quomodo intelligatur. nu. seq. cum nu. 487. & nu. 489. & sequenti.*

484 *Causa ardua quæ & duobus nu. seqq.*

488 *Necessitas ineuitabilis excusat, non etiam, quæ euitari potest.*

491 *Quomodo impedimentum probetur, & quibus casibus per testes, & quibus per iuramentum, cum duobus nu. seqq.*

494 *Impedimentum iuramento non amplius, quàm semel probatur.*

495 *Iuramentum Iudice non deferente datum non probat.*

496 *Impeditus an & quomodo protestari de impedimento debeat, disputatur, vsq; ad nu. 523.*

497 *Communis opinio carpitur per Paulum Castrensem & defenditur per Alexandrum. nu. seq.*

499 *Fulgosius communem opinionem refellit, & ab Alexandro, & authore defenditur, cum duobus nu. seqq.*

502 *Eadem item communis opinio confutato Fulgosio ab Ie Axandro & authore sustinetur, vsq; ad nu. 508.*

504 *Priuatim vtile per consequentiam publicè vtile est.*

505 *Quædam priuatim vtilia quibusdam publicè vtilibus præferuntur. cum duob. nu. seqq.*

508 *Ius aliud publicum, aliud priuatum.*

509 *Iniuriam sacris sacerdotibus & Magistratibus factam quilibet vindicare potest, & nu. 519.*

510 *Vera ratio cur militis & litigatoris cessatio plectatur, & num. 518.*

511 *Rem vetitam faciens, rebus etiam prospere gestis plectitur.*

514 *Papirij Dictatoris in seruanda militari disciplina seueritas Posthumij item Tuberti, & T. Manlij Torquati, & Clearchi eadem de re dictum, cum aliis nu. seqq.*

515 *Quando miles & in ius vocatus, hic ad Iudicium, ille ad commeatum non veniens, Ducem & Prætorem contemnere dicantur. cum num. seq.*

517 *Contumacia quid.*

520 *Cùm quid sub pœna ad præscriptum tempus effectum iri promissum est, statim, quàm certum est ad illud tempus effici non posse, pœna committitur.*

521 *In ius vocatus quando maturè domo profectus dicatur, & quando se arctasse.*

522 *Tempestas intelligitur siue marina, siue terrestris.*

523 *An impeditus de impedimento protestari debeat. cum nu. seq.*

525 *Factum sine voluntate, non habet obsequium, vt fato factum.*

526 *Factum absq; voluntate non inspicitur.*

527 *Factum ex voluntate interpretari debet.*

1 QVIDAM † IN IVS VOCAtus litem esse sibi apud aliud tribunal allegauit, quærebatur idoneáne satis causa videretur, quamobrem sisti eum secundo
2 iudicio non oporteret. Quominus † verò eius allegatio audiretur, mouebat, quòd Theutonum Spec. Sax. libro 2. Arti. 7. ius, de quo in hoc auditorio respondemus, quatuor illa tantùm excusat, captiuitatem, infirmitatem, peregrinationem & publicam expeditionem. Quibus casibus necessitati iudiciorum quisq; eximitur, & Magistratui non obtemperasse, nemini fraudi est. Consequens ergò videri, nullam aliam defensio-
3 nem admittendam. Nam † vt dicere vulgò solemus, & Bartolus libro 9. Digestor. apud Domitium Vlpianum notat, l. quæsitum. §. idem respondit. vers. denique. de instr. vel instru. lega. cæteriq; probant, Angel. consil. 139. quidam emptores. Roman. consil. 337. Decí. l. 1. ff. de diuers. reg iur.
4 num. 27. exceptio firmat regulam. Et, † cùm quibusdam casibus, aliquid lege permitteretur, in cæteris idem prohibitum, rationis est.

5 Nam † quod exceptum non est, id sub regula est, sic quantum repeto. Bartolus 24. libro Digest. disputat. Rub. solu. matri. in fi. Qua
6 † ratione quidam d. glossa. 2. versi. quærere vnus possit. d. arti. 7. negant, adiuuari exceptione eos, qui vi fluminis prohibiti, aut equo per iniuriam amisso, ad iudicium accurrere non potuissent, quive mercaturæ faciendæ gratia peregre sint, in Italiam fortè aut Moschouiam profecti, aut rei dominicæ operam dent. Interpres tamen Theuton has excusationes admittit, d. glos.
7 2. vers. non obstantib. & † nos admittendam suprà scriptam exceptionem respondimus, l. 2. in fi. & l. 3. in prin. ff. de in ius vocant. in alio auditorio se causam habere allegantis, quia ad maius tribunal vocari non diceretur. Quo casu litem inchoatam impunè deserere licere, Iulius Paulus libro 42. Digesto. scribit. l. cõtra pupillum. in fi. de re iu-
8 dic. Tantundem † probandum est, & cùm ad minus tribunal quis vocatus proponitur, si maioris rei lis intenderetur. Non exigo, vt apud vnum tribunal causa audiri tractarive cœpta sit, vocatum quippe in ius esse, quominus ad aliud tribunal venire qs co-

gatur;

9 gatur: satis est. Enimuerò † si accidat de pari causa aut etiam eadem ad duo tribunalia, quæ æqualia sint, quem vocari, licebit huic, 10 ad vtrum malit, accurrere. Quod † si ad neutrum venerit, quasi vtrunq; contempserit, 21 contumaciæ pœnas luet. Ad † duo tribunalia simul vocatum, idcircò ad alterutrum eum accurrere satis est, quia per rerum naturam in duobus esse loc⁹ eodem tempore 22 nemo potest. Ergò, † cui quamuis eadem dies, non eadem tamen hora apud diuersa tribunalia dicta est, vtrobiq; respondere cogendus erit, quia incipi fieri posse, vt se vtrobiq; sistat. Et hæc quidem omnia apud Domitium Vlpianum lib. 2. Digesto. Paulus Castr. tradidit l. 2. §. 2. in fi. si quis cautio. post Bart. l. 2. §. qui exhibendi de custo. & exhibi. reor. cæteriq; probant, Alexā. Ias. & alij, d. §. 2. à quibus plenior hac de re tra- 23 ctatio petenda est. Quare † verò extra casus iure Theutonico comprehensos pœna contumaciæ remittatur, Interpres Theuton Spe. Sax. libro. 3. arti. 7. glossa. 2. non satis explicat, eo contentus, quod casus expressis similes sententiæ contineri videantur.

Eum itaq; qui vi fluminis impediretur, ne se in iudicio sistat, hostium potito similem esse ait. Nam vt, qui ab hostibus captus est, suæ sponte non est, ita, inquit, & qui vi fluminis, quò magis iter continuet, prohibetur. Equi amissi casum ægritudini dicit similem, negotiatorē mercaturæ causa peregre agentem peregrinanti comparat: eum verò, qui rei dominicæ causa abest, ad similitudinem militantis habendum arbitratur, & postremò omnes casus, qui legibus continentur, ad suprà scriptas quatuor causas iure Theutonico expressas redigi posse, scribit. De quibus singulatim dicendum mihi ordine putaui, quia in forum frequentes ea de re quæstiones incidere scio, & sæpe 14 † iudicantium iniquitate multos ob moram venia dignam bona causa cecidisse animaduerti, non sine domestici doloris memoria, quodam, qui in meo famulatu est, superioribus annis damno litis aduersus leges coërcito, qui nihil aliud admiserat, quàm quòd, ipso temporis puncto, cùm eius causa ex albo, vt in auditorio Palatino fit, pronunciaretur, iudicio non adfuisset, is postea, vt in integrum restitueretur, beneficio videlicet ætatis, causa multùm ac diu scripto à me defensa, ægrè sum consecutus: Sed ad 25 institutum sermonem redeo. Ordiar † verò ab ea causa, quam primam lex d. Arti. 7. facit, ea quidem est captiuitas, quæ ius proprium non continet. Nam legibus l. 2. §. illud. in fi. ff. si quis cautio. Quiritium, qui in seruitute est, hac exceptione adiuuatur, & naturalis ratio facit, vt qui externa vi distinetur, quòd in iudicium non stitit, hoc ei fraudi esse non debeat, neq; enim contemni ab eo Maiestatem Prætoris intelligi, qui obtemperare ei non potuit.

16 Contumaciam † autem ex contemptione ius dicentis nasci, nemo nescit. l. contu- 17 macia. ff. de re iudic. Nec † vacare iniuria eius, cui non pareretur, quidam Cardi. Clem. 1. col. 8. de dolo & contu. putauerunt.

18 Captiuitatem † non eam tantùm accipere debemus, quæ libertatem adimit. Et enim non ijs solis, qui in hostium sunt potestate, hæc exceptio patrocinatur, sed & illos tuetur, qui publica custodia ac vinculis coër- 19 centur. §. illud. 2. respon. modò † sciamus, multum interesse, suo merito, an per iniuriam Magistratus id patiantur. Nam posteriore casu, mittere eos Procuratorem non oportère, placuit, cùm qui suo merito in eum casum deuenit, hoc beneficio non vta- 20 tur, nisi † ita inops sit, vt, quo patrocinij mercedem Procuratori exsoluat, habere negetur. Nam in hac specie paupertati veniam dandam, benignè responsum est, hominis etiam vincula promeriti, quod Parisium præceptorem meum, post veteres Barto. & alij. l. quæsitum. ff. de re iudic. l. 2. §. si quis iudicio. ff. si quis cautio. l. fi. ff. de in integ. restit. l. 1. ff. de diuers. & tempo. præscri. l. 2. §. fi. ff. de custo. reo. Doctor. c. 2. de procu. ex facto consultum respondisse, Consil. 102. quod sententia. vol. 4. scio, qui sententiam, quæ aduersus eos, qui in vinculis sunt ac publica custodia, nullius esse momenti dixit, seu per iniuriam Magistratus id sustinent, seu suo etiam admisso, cùm per egestatem conducere Procuratorem non pos- 21 sunt. Tantundem † probat, d. consil. 102. cum causa esse ardua proponitur. Nam &, qui in custodia iusta est, ob causæ magnitudinem necessitare dandi Procuratoris libe- 22 ratur. d. Consil. C. Magnitudinem † causæ, quæ de rebus, quæ in patrimonio nostro habentur, fortè sit, non ex modo eius, de quo lis intenderet, æstimare debemus, sed ex opibus eius, qui in ius vocaretur, nam homini in non magnis facultatibus posito potest ea esse grauis causa, quam locuples ac opulentus possit contemnere.

Modus itaq; fortunarum cuiusq; qualitatē causæ mutat, & alij leuem, alij graue facit, vt 23 magis minúsve quis in bonis habet. Sic † Matildam Argu. c. 1. in fi. prin. de resti. spoli. lib. 6. l. propter litem. ff. de excusat. tuto. diuitem

diuitem fœminam triginta passuum millia, agri, quem Ecclesiæ donabat, aliquantulum terræ dixisse refertur, Glo. l. sed & si suscepi.
24 §. penul. ff. de iudi. in verb. modica. Sic † & Antiochum, Asiæ Regem à Scipione deictum, Tauro tenus regnare iussum, modicos sui regni fines dixisse, author est Mar-
25 cus Tullius pro Deiotaro. Eadem † quoq; inspectio in accipientis persona est. Ideoq; argenti aurive pondo clarissimis viris relicta Domitius Vlpianus lib. 5. Digesto. d. §. penul. modica fidei commissa appellauit, de quibus si iudicium fortè susciperetur, talib. legatarijs leuis causa esset. Vt & Matildæ de tanti agri modo, cùm tenuiores homines minorum sæpe rerum grauem sibi atq; intolerandam iacturam meritò ducant. Illam
26 † quoq; Innocentius 4. Pontifex Maximus grauem causam atq; arduam dixit, quæ difficilis est atq; perplexa. Quam sententiam lib. 1. Epistolarum Decretalium c. 2. nu. 9. de procura. Nicolaus Abb. est sequutus. Quod
27 † dictum est, sententiam aduersus in vinculis detentos nullius esse momenti, exaudiẽdum est, cùm iudici pronunciaturo eius impedimenti fides facta proponitur. Alexand. l. 2. ff. de in ius vocand. & l. quæsitum. de re iudic. & Bart. & communiter. Doct. ibid. & paris. latè. d. consil. 102. Nam si aduersus ita impeditos per ignorantiam iudicasset, valere quidem sententiam placuit, rescindi tamẽ impedimento posteà probato oportere. Alexan. & paris. post Bart. & communiter
28 Docto. vbi supr. Planè † quod in ijs, qui in publica custodia sunt, diximus, æquè in illis erit probandum, qui à latronibus prædonibusve capti, aut à potentioribus vi oppressi in vinculis esse dicuntur, l. succurritur. ff.
29 ex quibus caus. maio. nisi † quod hic datio Procuratoris non est exigenda: Quia ij alieno flagitio hunc casum patiuntur.
30 Seruabitur † tamen distinctio, quæ data est, sententiáne, quæ aduersus eos ferretur, rescindenda sit? an ipso iure consistat? impedimento Iudici, priusquam pronun-
31 ciaret, non ignorato. Et † quidem, quà Iudex est, non quà priuatus. Eam quippe scientiam nullum sententiæ vitium adferre idq; Baldum scribere, Alexander Tartagninus libro 2. Digesto. l. 2. §. si quis iudicio.
32 si quis cautio. refert. In † vinculis esse & eos accipere debemus, qui etsi eorum corpori nulla vincula adhibita sunt, loco tamen aliquo inclusi, latumijs fortè aut ergastulis, vnde exire non possunt, asseruantur. Nam hos Callistratus lib. Digest. d. l. succurritur. 4. victorum numero habendos scribit, quia nihil scilicet interest, quod huc quidem attinet, parietibus quis, an vinculis magis teneatur. Nam æquè vtroq; casu facultas
33 abeundi non est. Eandem † opitulationem eos mereri existimare debemus, qui nullis neq; vinculis, neq; parietibus prohibiti, sed datis fideiussoribus, aut religione iurisiurãdi, ne se certo loco moueãt, adstricti sunt. Quia qui in ea causa esse proponuntur, sine dedecore aut probro, rerúmve suarum detrimento non possunt in publico apparere. Glossa. l. in eadem. ff. ex quibus caus. maior. per ill. text. & l. nec non. §. 1. ff. eodem. Idem
34 † putem & in promisso dictóve, sine vlla diuini numinis testatione, quia vt Domitius Vlpianus lib. 13. Digest. l. 1. in prin. de const.
35 pecu. scribit, graue est fidem fallere. Et, † quod ad Deum quidem attinet, inter iusiurandum & nudam orationem nihil inter-
36 est. Quod † nobis declarat Christi Dei sanctissima illa præceptio, sermonem nostrũ esse iubentis, est, est, non, non, eo, quod amplius sit, improbato, tanq;, quod ab incredulitate ad iusiurandum vrgentis profectum esse videatur. c. & si Christus. de iu-
37 reiurand. Promissum † hoc loco accipio, qd nudam promissionem continet l. sciendum. ff. de ædil. edict. dictum verò, q; verbo tenus pronunciatum est, nudoq; sermone finitur, d. l. sciendum. cuius quoq; in iure non leuis
38 est authoritas. Nam † & dictũ præstare oportêre, nequaquam incertum d. l. sciendum. est, nisi iactandi animo dictum quid proponatur, sic enim lex distinxit. d. l. sciendum.
39 Quanta † verò fidei ratio hominibus habenda sit, vetustum Quiritium exemplum nos docet, qui fidem, quæ numinis loco illis colebatur, Ioui Opt. Max. proximam in
40 Capitolio esse voluerunt. Hinc † illa promissi constantia M. Attilio Regulo, qui ad supplicium, vt Marcus Tullius scribit, redire maluit, quàm hosti datam fidem fal-
41 lere. Hoc, † quod de obstrictis promisso dictóve adiecimus, in nobilibus clarisq; viris, quiq; dignitate aliqua præditi sunt, maximè obtinet. Quippe quibus ob fidei opinionem iusiurandum quandoq; lex remittat, cũ contrà humilioribus iniuratis nõ credat, quod in illo iuris articulo est receptum, cũ apparitor eũ, quem in ius vocasset, aduersus se, cùm adiret, certis vsum verbis in ius vocato inficiante contendit, nã inficianti, si testate prędit us esse, pponatur, veluti Episcopus, quãdoq; nec iurato credi Nicolao Abb. post Ioannem Andreę placuit. Abb. c. cũ parati. nu. 12. de appell. in eo, qui dignitate præditus non sit, aliud responsuro. Nuda

† quoq;

42 † quoq; natalium origo eam meruit prærogatiuam, vt in creandis Magistratibus, quotiens inter suffragatores variatum est, nobilium suffragia vincant, Bart. l. 1. de dignitati. libro 12. C. per l. maiorem. in prin. ibi. qui dignitate. ff. de pact. And. Tiraq. de nobili. c. 20. num. 37. quasi meliore fide versati videantur, quod & in legendis Ecclesiæ Proceribus obtinuit. Innocent. c. dudum. 1. super verb. dignitate. & ibid. Hosti. & Ioan. And.
43 & panor. num. 14. de electio. Sed † & dicto testimonio prævalet semper nobilium testatio, vt inter hos eius, qui nobilitate præcellit. Glosa. l. 3. in verb. plebeio. per ill. text. ff. de testib. glossa. §. item testium. in verb. quis decurio. 4. q. 3. Specul. tit. d. c. testi. §. postq;. vers. porrò. Odofr. l. fi. ff. de fide instr. Bart. d. l. 1. colu. 9. vers. vnde in dubio. C. de digni. Ias. d. l. maiorem. ff. de pact. Feli. c. in nostra. colu. penult. de testib. Calca. cons. 9. in quæstione Iacobelli. colu. 3. vers. sed posito. Deci. consil. 342. in causa partus. in 1. dubio. in fi. Mars. consil. 65. in nomine matris. colu. 6. vers. confirmatur præterea. libro 1. Aymo. Craueta. cons. 6. plura videnda. num. 28. Petrus Gerard. à petra. sing. 11. his casibus. col. vlt. & arg. §. 1. vers. sancimus. & glosa. ibi in verb. dignita. & verb. militia. & verb. ignobilis. in Aut. de testib. & notata. per Hostiē. & Imol. d. c. in nostra. de testib. And. Tiraq.
44 d. c. 20. num. 33. Tantùm † autem inter nobilium & plebeiorum testimonium interest, vt fœminæ nobili, quàm viro plebeio maior habeatur fides. d. Petrus. Gerar. à petra. d. sing. 11. & Andre. Tiraq. d. c. 20. & nu.
45 33. Cùm † alioquin, in dicendo testimonio, viri fœminis præferantur Panor. c. forus. per ill. text. de verbo. signifi. modò sciamus, hoc ita esse exaudiendum, nisi †
46 ignobiles pro reo testimonium dicant: nobiles autem pro actore, tunc enim ignobilium testimonium fauore rei potius fore, placuit. Carolus Ruinus. cons. 158. visis. vol. 3. vers. præterea quam vis. lib. 6. Adde. not. per. gl. c. Clerici. 81. distin. & panor. c. 10. literis. penult. notab. & ibid. Decium. colu. 2. vers. & ista conclusio & Tiraq. d. c. 20. nu. 34. Quo-
47 modo † accipiendum & illud Baldi quisq; existimauerit, lib. 4. Principalium Constitutionum Bald. l. testium. nu. 21. ibid. 2. loco. scribētis, paucos testes nobiles multis rusticis & vilibus anteferendos, & rursus, Cardinales paucos multis pannosis Clericis, vt interfit, qui pro Reo, qui contrà pro actore testimoniū ferant, potioribus illis, qui Reo
48 adsunt, futuris. Est † & illud æquè fauore nobiliū receptum, vt licet nulli, etiā quiin dignitate sit, Tribunus fortè, Notarius aut Comes mandatum se à Principe habere asserēti credi oporteat, l. 1. C. de manda. prin. & c. cū in iure peritus. de offi. deleg. eius tamen sequi fidem, qui nobilitate præcellit, honestū est, quod à Nicolao Pontifice scriptum lego. ✱ nobilissimus, 17. distin. Ioan. Andre. c. ad apostolicę. verb. proponi iura. de re iudi. lib. 6. Lucas de pen. l. mulieres. colu. 5. vers. 10. generaliter. C. de dignitat. lib. 12. Ioan. de platea, l. prohibitum. c. de iure fis. lib. 10. Ti-
49 raq. d. c. 20. num. 39. Factum † quoq; viri nobilis Prætori, cui in custodiam traditus esset, non imputari responsum est, si laxiore carcere vsus aufugit. Excusatam enim esse Prætoris facilitatem viro nobili fidem habentis placuit, siue totum prætorium, siue etiam Ciuitatem carceris vice esse iussit. Angel. l. si à bonæ fide. per ill. text. ff. de rei vendi. Barb. c. 1. colu. 4. de Commo. & c. accedens. colu. 2. vt lite non contesta. Ias. in repe. l. admonendi. nu. 174. & 182. ff. de iure iurand. & Auth. iubemus. col. vlt. C. de iudic. Felin. c. cùm contingat. colu. 3. versic. prima conclusio. de re script. Alcia. tracta. de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 48. num. 2. Tiraq. d.
50 c. 20. num. 28. Excusata † item eius credulitas est, qui Castrum, quod à Principe suo in custodiam accepit, nobili custodiendum dedit, si huius dolo culpáve in hostium potestatem Castrum venit. Aliter atq; si ignobili custodiendum Castrum commisisset, quasi huius fidem non sequi, illius sequi, æquum fuerit, Arg. l. fi. in prin. ff. de custo. reor. & l. penul. C. eod. & l. fi. §. hac actione. ff. nautæ. caup. stabu. Tiraq. d. nu. 28. quæ sententia Oldradi fuit, Cons. 92. Rex habebat. eamq; Ioannes Andreæ, eius auditor, sine præceptoris mētione probat: In additi. specul. tit. de locato. in fi. cæteriq; sequuntur. Barb. l. ex stipulatu. col. 8. ff. de verb. obliga. & c. accedens. 2. col. 2. vt lite contestata. Curti. Senior. l. admonendi. col. 48. de iure iurā. Ias. l. si pecuniam. §. fi. in fi. ff. de conditio. ob cauſ. Felin. c. Petrus. col. 1. & antepenult. de homicid. Tiraq. d. c. 20. num. 27. Vnde intelligere licet, quantò magis excusata esse nobilium, quàm ignobilium absentia debeat, cùm fide obstricti, ne se certo loco moueāt, in ius vocati non accurrissent. Quanquam vtriq; exceptionem dari, suprà est demon-
51 stratum. Tantundem † in ijs responsum est, qui ob nuditatem prodire in publicum sine dedecore non possunt. Placuit l. in eadem. in fi. & ibi gloss. ff. ex quib. cauſ. maio. & l. inuiti. iuncta. glos. ff. de testi. enim inopiæ eandem excusationem tribuere, quàm

iurisiurandi,

iurisiurandi, datęq; fidei religio ac fideiusso-
51 rum necessitas meruisset. Etsi † Alexander
l.2.§.si qs in iudicio.ff.si quis cautio. Tartagninus egestate ita impeditus ad similitudinem ægrotantium hanc exceptionem concedere magis videatur, quam sententiam Innocentij fuisse Baldus 2.libro Digest. d.§. si quis in iudicio. in fi. scribit, sed quibus magis inopes comparemus, languentibus, & qui per valetudinem adesse iudicio non possunt, an alijs, quibusdam eadē exceptione vtentibus, parui sanè refert, cùm vtrum libet dicamus, idem in proposito consequantur. Illud † hoc amplius addo, appellanti, & ob egestatem appellationem non prosequenti tempus non exire. Innocentij. c. ex ratione. & ibi. Abb. & Deci. nu. 4. vbi latè allegat. de appellatione. Guilhel. l.eos. C.de appellation. Bald. d.§.si quis in iudicio.l. si procuratorem.§.si ignorantes. & ibi Barto. & Bald. ff.mandati. Fel.c.si qui testiū. nu.9. & seq.de testib. Marsl.1.§.præterea.nu.87. ff. de quæstio. vt nec victo nocet, si ob eandem causam non appellauerit. Bart. & Bald.d.§.si ignorantes. Felin. d.c.si.
54 quis testium.nu.10. in fi. Tribuunt † quidam Ludo. Roman. sing. 170. item quæro. inopiæ & hoc in nobilibus personis, quod in egregijs est constitutum, l. ad personas. ff. de iureiur. ne testimonij dicendi causa ad
55 iudicem adire cogantur. Neq; † distinguo, vt quidam, Baldus c. quæ in ecclesiarum. de constit. & c. sedes. de rescrip. l. bona fides. ff. depos. l. penult. ff. de iure doti. Augustin. Bero. rub. de iure. patro. nu. 73. Marsl. l.1.§. cùm quis latrones. nu. 9. ff. de quæsti. & in pract. §. ordine. nu. 13. aliena quis iniuria & fortunæ vitio facultatibus lapsus sit, an suo magis merito ac culpa in paupertatem decidisset, quo magis minúsve suprà scripta exceptione vtatur. Nam & ei, qui suo admisso egestate laborat, succurri, æquum est, & ita Ioannem Andre. d.c. quæ in ecclesiarum. & Imolensem scribere, d. c. quæ in ecclesiarū. Felinus refert. c. si qui testium. nu. 11. de test. & d.c. quæ in ecclesiarum. colu. 22. num. 66. prope fi. ibi in gl. 2. in fi. Quæ sententia Arg. c. quiescimus. 42. distinct. l. mutus. §. manen-
56 te. ff. de iure doti. vera est. Nam † vt maximè facto suo in eas rei familiaris angustias deductus quis sit, id quidquid fuit admissi, in rebus suis iactandis disperdendisq;, non eo spectasse, in ius vocatus ne adesset, sed obtemperare magis animi sui cupiditati & morem gerere voluisse, quod inspici oportère, consequens est, non quod in præsentia ageretur. Arg. l. verum. & l. qui iniu-
57 riæ. ff. de furt. Pro † qua sententia facit, quod Pomponius libro 24. Digestor. l. etiam. §. licet. solu. matrimon. scribit, qui maritum vltrà, quàm facere potest, etiam cum dolo versatus proponitur, negat, conuenirí posse, si non propter vxorem, ne ei solidum redderet, dolum adhibuisset, sed pro-
58 pter alium quemlibet. Conuenienter † eum, qui meretricem alienam ancillam libidinis causa subripuisset, celauisset q;, extra furti noxam esse Domitius Vlpianus lib. 47. Digestor. l. verum. de furt. respondit, non tam factum quæri inquiens, quàm causam faciendi, quod generaliter est accipiendum.
59 Quam † rationem sequuti quidam præcipuę dignationis authores Guilhel. Bar. & Bald. l.2.§.si quis iudicio. si quis cautio glos. & ibi Dominic. c. statutum. §. cū verò nō vers. audiens ibi relegatus. de rescrip. lib. 6. Fel. d.c. si qui testium. nu. 11. apud Domitium Vlpianum lib. 2. Digest. mulieri, quæ vulgò concepisset, verum ferenti ex puerperióve languenti intra quadragesimum diem parcendum esse rectissimè putauerunt, si per id tēpus in ius vocata non accurrisset. Nam etsi suo, vt illi disputant, delicto maximè in eam inualetudinem deducta sit, quia tamen libidinis suæ explendæ causa, non quo minus iudicio adesset, cum alieno viro se miscuit, exceptionem ei opitulari debere, consequens Arg. d.l. verum. & d.l. qui iniuriæ. es-
60 se. Sed, † ne occurrat, dispiciamus, quòd nō personæ prægnantis, sed ei, qui vtero gereretur, id totum tributum videatur, dum mulierem prægnantem in ius vocare siue iudicij suscipiendi, siue dicendi testimonij gratia vetatat lex, l.1.§. si non propter. & ibi Doctor. ff. si quis cautio. & Bald. l. Imperatorij. ff. de statu homi. si cum aliqua vteri offensa hoc fiat, qua ex causa pleraq; recepta sunt. Nam nec in exilium mitti Bald. d.l. Imperator. Ana. c. intelleximus. de his. qui fi. occi. Marsl. l.1. nu. 13. ff. de quæstio. deportarive Bald. & Fulgo. d.l. Imperator. finibúsve exigi Bald. d.l. Imperator. prægnans mulier, nec quæstionibus subijci l. prægnantis. ff. de pœnis. Bald. l. Imperat. ff. de statu homi. & Marsil. pract. crimi. §. nunc videndum. num. 47. potest, aduersus quod si fiat, partusq; effundatur, capitale Prætori fore. Bald. d.l. Imperator. nulliusq; momenti confessionem, quæ tali quæstione extorquetur, habendam Baldus d.l. Imperator. argu. l. maritus. ff. de quæstion. ait. Sed † & cædi fustibus mulier, dum vterum fert, prohibetur, aut aliam quamlibet pœnam in corpus suum luere, Bald. d.l. Imperator. multo mi-

nus ſupplicium de ea ſumere licet, d. l. prægnantis. & d. l. Imperator. & vtrobiq; Doctor. ne innoxius partus cum ſcelerata, matre conſumetur, &, qui delinquere nondum potuit, alieni facinoris pœnam ſuſtineat.

Nec † modò prægnanti, dum fœtum edat, ob partus incolumitatem parci receptum d. l. Imperator. & d. l. prægnantis. & vtrobiq; Doctor. eſt, ſed & enixæ, ſi non reperiatur nutrix, quæ infantem alat. Baldus poſt Oldra. d. l. Imperator. Bartol. d. l. prægnantis. Eadem ratione à proſcriptæ mulieris cæde. Municipiorum legibus alioquin permiſſa, inhumana quorundam opinione reiecta, abſtinere manus iubemur, Bald. & Fulgo. d. l. Imperator. dum vterum gerit, percuſſoribus proſcriptæ mulieris fruſtra legis auxilium imploraturis. Quæ ſic matri irata eſt, vt velit tamen partum incolumem ſeruari Reipub. etiam ab illorum ferro, qui ignoraſſe prægnantem mulierem allegarent, ad eam enim excuſationem nequaquam defugituros. Quippe quos, Auguſtino c. 1. num. 93. de iudic. Beroio authore, cogitare id oportuit, nec diſtingui placuit, proxima puerperio ſit, nec ne mulier. Statim enim atq; concipit, ob ſpem ſobolis in lucem venturæ, hoc beneficium accipit, licet nondum in vtero formatus infans proponatur. Bald. d. l. Imperator. Ana. d. c. intelleximus. & Marſil. d. l. 1. num. 13. & d. §. nunc videndum. num. 47. Lex quippe, vt eleganter Baldus d. l. Imperator. notat, quæ hoc beneficium tribuit, non diſtinguit, de patre, an filiam prægnantem, cum adultero deprehenſam, impunè occidat, quæſitum ſcio, & quidam non teneri eum cædis aiunt, in quibus Cynum fuiſſe, Baldus d. l. Imperator. refert, ſatius tamen eſt, eum teneri reſpondere, quod Baldo d. l. Imperator. rectius viſum eſt, in quam ſententiam Fulgoſius d. l. Imperator. inclinat, modò ſciamus, vt idem Baldus d. l. Imperator. ait, & Fulgoſius d. l. Imperator. probat, mitius agi hoc caſu cum patre oportêre ob iuſtum dolorem, cui non obtemperare, difficillimum l. ſi adulterium. cum inceſto. §. Imperatores. ff. de adulte. eſt. Quæ cùm ita ſint, non eſt in obſcuro, hęc omnia vtero, non prægnantis perſonæ indulgeri. Idcircoq;, & cùm mulier in reatu, ſui exitus gnara, differendi ſupplicij cauſa id dedita opera procurauit, vt prægnans fieret, idem reſponſum Bald. d. l. Imperator. eſt. Expectari enim & eo caſu puerperium placuit, nec diſtingui, à viróne, an ab alio prægnans facta proponatur, quod Bartolus d. l. 1. §. ſi non propter. ff. ſi quis cautio. poſt veteres exiſtimauit. Tantundem probatum eſt in ea, quæ, ne iudicio accurreret, id egit. Nam & huius partus æquè expectandus d. §. ſi non propter. eſt. Ita quidem prima ſpecie videatur, quò ea Iacobi Rauenatis d. §. ſi non propter. diſtinctio pertinet, aliud in ruſticanis mulieribus reſpondentis, quæ non tantùm inoffenſo vtero iter facere, ſed onera ferre poſſunt, & ſitulam, vt Iaſon d. §. ſi non propter. ait, capite geſtare. Quam ſententiam à nemine ſcriptorum receptam, Raphaël Fulgoſius refert. d. §. ſi non propter. nihil tamen proponi, quamobrem ea diſtinctio non admittatur. Iaſon poſt Fulgoſi. d. §. ſi non propter. Arg. l. ſi longius. ff. de iudic. Non enim audiendam eſſe, quæ cùm onuſta, ſine vlla vteri offenſa, facere longum forſan iter poteſt, expedita ad tribunal non remotum venire recuſet, idq; in recenti conceptionis maximè probandum Bald. d. l. Imperator. & Iaſon. d. §. ſi non propter. arg. l. quæſitum. ff. de re iudic. Ana. d. c. intelleximus. eſt. Eandem diſtinctionem in muliere iam enixa ſequendam putauerim. Tametſi enim regulariter quadrageſimus dies poſt partū editum expectatur, ob languorem, qui puerperium ſubſequi ſolet: Gloſſ. & Doctor. d. l. prægnantis. Bald. Iaſon. & alij. d. §. ſi non propter. idem. Baldus. & alij. d. l. Imperator. aliud tamen in ruſtica ſeruandum erit, & duris alioquin operibus aſſueta muliere, cuiuſmodi fœminas ſæpe videmus interoperandum eniti, editoq; infante poſt exiguam poſteà moram ad opus redire, nam nec leui febricula correpto, quominus iudicio adſit, parcitur, d. l. quæſitum. ff. de re iudic. nec vetus quartana, & quæ contemni poteſt, veniam meretur. d. l. quæſitum. Idcircoq; fieri, vt mulier prægnans, quæ in regionem, pœnæ loco deſtinatam, ire damnata eſt, ſi non procul ea regio diſtet, vt ferre vię laborem ſine vteri periculo poſsit, rectè vrbe exigatur. Bald. d. l. Imperator. Ferendam itaq; non eſſe mulierem, quæ, cùm ſupereſſe ſuis omnibus negotijs poſsit, ſe in ius venire poſſe neget, iudicioq; ſiſti. Cæterùm, quæ ita delicata eſt mulier, puerperióve proxima, vt verendum meritò ſit, ne partum effundat, ab hoc beneficio arceri non debet. iuxta. not. per Bald. d. l. Imperator. Status enim prægnantis non multùm abeſt à periculo vitę, ſi accedat labor. Totam itaq; eam rem in ius dicentis arbitrio ſitam fore, Arg. l. 1. ff. de iure. delibe. inſpecturi, ne non quęſitus differēdę litis cauſa color videatur. Hæc diſputatio omnis eò pertinet, vt, quod

in ius

in ius venire mulier prægnans non compel-
latur, vteri videatur esse beneficium, non
61 mulieris. Sed † & ei etiam consultum le-
gem voluisse dubitandum non est. Quare
Baldus eum, qui mulierem prægnantem
occidit, etiam sontem, geminum facinus ad-
mittere scribit, d.l. Imperator. idq; propter
vitæ spatium, quod ei lege conceditur. Bal-
dus d.l. Imperator. Inde quoq; est, quòd
edito partu intra quadragesimum diem
quæstio de puerpera haberi non potest. Bar-
tol. post Dynum. d.l. prægnantis. Prætore,
qui aduersus hoc fecisse, haud impunè latu-
ro, si in tormentis exanimata mulier fortè
probetur. Bartol. post Dynum d.l. præ-
gnantis. Sed nec confessionem, quæ talibus
quæstionibus eruta proponeretur, valere,
Bald. d.l. Imperator. argu. l. maritus. ff. de
quæstion. Marsil. pract. crimi. §. nunc viden-
dum. nu. 48. palàm est, vt generaliter, de qui-
bus quæstio haberi non debet, si habeatur,
extorta confessio nullius est momenti.
Marsil. l. 1. num. 14. vbi latè allegat. ff. de quæ-
stion. Nec quenquam mouere debet, quod,
quæ fraudem capitalem admisit, edito sta-
tim partu punitur, nisi alendo infanti, alia
nutrice non reperta, conseruetur, Barto lus
d.l. prægnantis. Bald. d.l. Imperator. Dico
enim mulieri omnino perituræ, ne crimina
maneant impunita, consultum esse non o-
portere, Bald. d.l. Imperator. Sed eius po-
tius accelerandum exitum. l. ita vulnera-
tus. ff. ad l. Aquil. contrà, quàm in ea dicere
debemus, quæ nihil fraudis capitalis per-
petrauit. In minoribus enim admissis, quo-
tiens lex consumi supplicio mulierem non
vult, expectari, vt ex puerperij labore con-
firmetur, consequens est, ne imbecillitas
augeat pœnam. Quare non modò de mu-
liere ex puerperio languenti quæstio ha-
benda non l. prægnantis. ff. de pœnis. Bald.
l. Imperator. ff. de stat. homi. & Marsil. pract.
crimi. §. nunc videndum. numer. 47. est, sed
nec cœdi fustibus, nec in exilium mitti, de-
portarive debet, aut aliud in corpus suum
pati. Baldus d.l. Imperator. augeri quippe
sicuti dictum est, imbecillitate pœnam, a-
liudq; alij, vt ait Labeo, l. qua actione. §. in
colluctatione. ff. ad Aquil. mortiferum
esse. Apparet itaq; non vteri tantùm, sed &
mulieris, quæ vulgò concepit, dum grauí-
da est, ex puerperióve languet, illud esse be-
neficium, ne ob imbecillitatem, sicuti suprà
dictum est, in ius venire compellatur, & cõ-
uenienter parci ei, qui se in necessitatem de-
duxisset, quod multò maiori ratione in eo
est dicendum, qui dum substantia sua malè
vtitur, voluptati seruiens bonis exutus in
62 voluntariam egestatem decidit. Vt † enim
Reip. interest, ne sua re quis malè vtatur, ad-
uersus tamen id facientem nulla pœna est
63 legibus constituta. Cùm † adulteria, stu-
pra & omnis extra matrimonium concubi-
tus diuino atq; humano iure coërceantur.
64 Nec eo magis pœnas in id admissum legib.
statutas, quæ alieno viro corpus suum mi-
scuisset, effugituram Raphaël Fulgosius
adnotauit. d.l. si quis iudicio. ff. si quis cau-
65 tio. Igitur † & qui conturbauit, quive
decoxit, suaq; culpa bonis exutus in pauper-
tatem inopiámve decidit, æquè suprà scri-
pto beneficio vtetur, atq; ille, qui fortunæ
66 vitio idem passus proponitur. Sed vtrum
inter inopem & pauperē distinguimus, an
67 pauper ab inope nihil differt? Quod † Bar-
tolus apud Scœuolam libro 36. Digestor. l.
Lucius. §. hæredum. ad Senatusconsul. Tre-
bel. existimare videtur, qui paupertatis ver-
bum meram priuationem significare ait.
68 Quod si admittimus, cū † inops quibusdam
Archidia. 8. distin. c. quo iure. Paul. Castr. id
quod pauperibus. C. de Episcop. & Cleri. &
Deci. auth. præterea. nu. 17. C. vnde vir & vx.
Iurisprudentibus is sit, qui nihil habet, item
vtroq; verbo demonstrari, consequens erit.
69 Sed † Bartoli sententia manifestis Hermo-
geniani verbis refellitur, libro 48. Digesto.
l. nonnulli. de accusat. Bartol. l. si constante.
nu. 14. ff. solu. matrimo. pauperem eum defi-
nientis, qui minus aureis quinquaginta in
bonis habet. Constitutiones. §. sed nostra.
Instit. de succesi. liber. glo. auth. de exhibē.
& introd. reis. §. fi. in verbo pauper. colu. 5.
Bartol. d.l. si constante. & num. 12. deniq; vt
à nobis infra suo loco dicetur, ampliores
70 facultates paupertati assignant. Non † est
itaq; sequēda Bartoli definitio, à qua & ipse
discessit d. §. hæredum. vulgarem opinio-
nem sequutus, pauperem eum definienti-
71 um, cui modicum in bonis sit. Alij † Archi-
dia. d. c. quo iure. & Panlus Castrensis. d.l.
id quod pauperibus. ad verbi figuram
alludentes, pauperem dictum sunt arbitra-
72 ti, quasi parùm habentem. Marcus † ve-
rò Varro nobilis ac probus latinitatis au-
thor, de vita populi Romani libro 1. à parua
pecunia paupertatem deduci scripsit. Igi-
73 tur † secundum suprà scriptas definitio-
nes, quamcunq; sequi libet, pauper erit,
74 qui quid in bonis habet. Qui † verò in-
ops sit, quærentibus non ignobiles qui-
dam Archidia. d. c. quo iure. Paulus Castr.
d.l. id quod pauperibus. & Deci. d. auth.
præterea, & num. 17. Iurisprudentes eum re-

ſpondent, qui habet nihil, quaſi, qui parùm habet in bonis, is inops non probè dicatur.

75 Quod † falſum eſt. Nam &, cui exiguæ ſunt facultates, non malè inops appellabitur, ꝗd Iulij Pauli verbis conſequens eſt, qui lib. 2. Digeſtor. l. ſi ab arbitro. qui ſatisda. cogan. magnam inopiam dixit, quæ fideiuſſoribus cùm accidit, ex integro cauſa cognita ſatiſdandum ait. d. l. ſi ab arbitro. Intelligi verò magna inopia nõ poteſt, niſi alia quędã inopia reperiatur, quæ magna non ſit, id eſt par-

76 ua inopia. Magnum † quippe, authore Ariſtotele, per ſe non dici, ſed ad aliud, quod in eodem genere ſit quantitate anguſtius, referri, vt quo in genere rerum, magnum quiddam ſit, in eodem paruum aliud eſſe, ſit neceſſum, ne nihil ſit, ad quod ma-

77 gnum illud referatur: vt † ex aduerſo parui appellatio, in quo genere ſit, demonſtrat in eodem magnum quiddam eſſe, cuius comparatione id paruum diceretur. Ita propemodum diſſerit Ariſtoteles eo libro, qui decem naturæ vocabulis ſcriptus eſt, Cathegorias Græci vocant. Secundum quæ intelligi magnam inopiam non poſſe, niſi

78 & parua quoq; inopia reperiatur. Sicitaq; qui magnam inopiam dixit aliam eſſe inopiam, quæ magna non ſit, paruam videlicet inopiam ſignificauit, & conuenienter generali inopiæ appellatione nõ excludi omnes

79 facultates. Quam † ſententiam Domitius Vlpianus libro 17. Digeſtor. l. ſi Procuratorem. §. ſi ignorantes. mandati. non obſcurè probat, qui fideiuſſores, ſuprà, quàm debiti ratio exigebat, damnatos, nec prouocantes, cum dolo verſatos dixiſſet, ſubiecit, quid tamen ſi paupertas eis, vti prouocarent, non permiſiſſet? excuſata eſt, inquit, eorum inopia, quaſi qui pauper eſt, idem ſit & inops.

80 Quod † & libro 42. Digeſtor. l. ſi creditores. §. fi. de priuileg. credi. apud eundem Vlpianum licet obſeruare, vbi ſimiliter, quam paupertatem dixit, mox inopiam appellat.

81 Secundum † quæ ſanè videri poteſt inter paupertatẽ & inopiam nihil intereſſe, & ita Alexandrum Tartagninum & Iaſonem d. l. ſi ab arbitro. in fi. lib. 2. l. ſi verò. §. fi. in fi. ff. qui ſatisdar. cog. item eundem Alexandrum Tartagninum lib. 24. Digeſt. l. ſi conſtante. colu. 8. ibid. ſed an inopia. ſolu. matrimo. & Philippum Decium lib. 1. d. c. quę in eccleſiarum. num. 2. & iterum d. c. ex ratione. nu. 4. ij. Epiſtolarum Decretalium exiſtimare lego, quorum opinionem non probo, vt nec

82 ſuperiorem. Arbitror † enim, inopiæ verbum, quàm paupertatis latius patere, hoc eſt inopiamà paupertate differre, qua genus à ſpecie, & ita pauperem eſſe, qui inops ſit, vt cognatum, qui agnatus, non contrà, l. Iuriſconſultus. §. ff. 1. de gradib. qui inops eſt, idẽ erit & pauper: vt nec, qui cognatus eſt, idem eſt & agnatus. d. l. Iuriſconſultus. Quæ ſententia origine verbi repetita comprobatur, quod inops dictus ſit per inficiationem quaſi non ops. Ops autem priſcis fuiſſe opulentum, Feſtus eſt author. Erit ergò inops, qui opulentus non eſt, id eſt, qui opes non habet, in qua cauſa pauperem eſſe conſtat, id eſt eum, qui parùm in bonis habet, ſed & eum, qui nihil. Vtrunq; enim opulentum non eſſe, id eſt opes non habere, illum quippe nihil, hunc parùm poſsidere. Quod conſequens eſt Vlpiani d. §. ſi ignorantes. verbis, quam paupertatem primum dixiſſet, inopiam poſteà appellantis non etiam contrà, quod docere eos oportuit, qui inopiæ & paupertatis appellationibus idem exiſtimant contineri, ſed hoc nuſquam relatum eſt, & illo Martialis eleganti ſanè Epigrammate refellitur, quod in Neſtorem libro 11. ita ſcriptum extat. Epigrammate. 33.

83 *Nec † toga, nec focus eſt, nec tritus cimice lectus.*
Nec tibi de bibula ſarta palude teges.
Nec puer, aut ſenior, nulla eſt ancilla, nec infans,
Nec ſera, nec clauis, nec canis, atq; calix.
Tu tamen affectas, Neſtor, dici, atq; videri.
Pauper, & in populo quæris habere locum.
Mentiris, vanoq; tibi blandiris honore.
Non eſt paupertas, Neſtor, habere nihil.

84 Porrò † inopem dici eum, qui nihil habeat, Gaius libro 4. Digeſtor. l. nam is de dolo. ſignificauit, nullam, inquiens, videri actionem habere, cui propter debitoris inopiam inanis actio ſit. Etenim aduerſus eum, qui minus, quàm debet, in bonis habet, non eſſe nobis inanem actionem, rectè partem debiti iudicio perſequuturis. c. Odoardus. extra deſolutio. & l. pretia rerum. §. cuius. ff. ad. l. falci. Eum ergò, qui nihil habet, inopem Gaio eſſe, conſequens eſt. Domitio

85 † item Vlpiano idem multò apertius ſignificari, qui lib. L. Digeſto. l. cura. §. inopes. de minor. & honorib. his verbis, inopes, inquit, onera patrimonij ipſa non habendi ne-

86 ceſsitate non ſuſtinent. Ex † his, qui inter inopem & pauperem interſit, ſatis conſtat, quo declarato explicandũ conſequenter eſt, paupertatem ex qua patrimonij ſummam admittamus. Nã pauperi nõnullas aſsignari facultates, placuit, nec eum eſſe, cui nihil prorſus in bonis ſit, & rectè fortaſſe, nec

ſine

sine operæpretio fecerimus, si quo ordine suprà propositæ sunt definitiones, id quod dicitur esse paupertas, explanemus, vnde apparebit, intersitné, vtrum pauperis dicatur, qui modicum habet, vt Bartolo, d.l.Lucius. § hæredum. ff. ad Senatusconsul, Trebel. an qui parùm, vt quibusdam Archidia. 8. distinct. c. quo iure. Paulus Castren. l. id quod pauperibus. C. de Episcop. & Cleri. placuit, cuive parua pecunia est, vnde paupertatẽ dictam Marco Varroni scripsimus. Quibus explicitis, quemadmodum hæc singula accipere debeamꝰ, quæq; vera pauper-
87 tatis definitio sit, dispiciemus. Et † modici quidem appellationem latissimè patere, nemo nescit, eaq; voce latinè scientibus vtrũq; illud significari, & quod parùm est, & quod paruum, sed & paucum, denicq; & mediocre, quod suprà id, quod parùm, quod paruum, quodq; paucum est, eo verbo comprehendi, vt in modici explicatione omnis præsens disputatio nostra consumetur. Quan-
88 quam de singulis erit nobis nominatim differendum. Multa † prudentium responsa occurrunt, quibus, quod parùm est, aut etiam paruum, modicum appellatur.

89 At † qui de multis ego pauca proponere contentus ero. Domitius Vlpianus libro 21. Digesto. l. 1. § sed sciendum. de ædil. edict. vulnusculum modicum dixit pro paruo, & quod nullũ habere delictum ait, quomagis animal, quod venisset, propterea redhibeatur, si fortè pronunciatũ non sit. Sed †
90 & Domitius Vlpianus lib. 7. Dige. l. vsu fructu. § quoniam aliàs. l. hacten⁹. de vsu fru. de sartis tectis habendis scribens, in ijs, si quid erogandum est, fructuarium impensa modicæ refectionis onerat, id Celsi sententiæ con-
91 sequens esse existimans. Quo † nomine Neratius lib. 25. Dige. l. quod dicitur. 2. de impẽ. reb. dota. fac. viro qui quid modicum in ædificiorum dotalium instaurationem impẽ-
92 disset, vxorem teneri negat. Hoc † amplius Iulius Paulus eodem lib. Digest. l. omnino. de impen. in reb. dot. fac. inreponendis propagandisq; vineis dotalibus modicam impensam à viro factam reputationem non ha-
93 bere scribit. Tantundem † de impendijs in seruorum valetudinem factis idem Iulius Paulus ibidem d. l. omnino. respondit. Negat enim, si modica sint, habere exactionẽ.
94 Qua † sententia Titus Gaius lib. 13. Digesto. l. in rebus. § possunt. Commoda. in illa specie vtitur, cùm commodatarius in valetudinem serui, quem vtendum accepisset, quid impendisse proponeretur, distinguens modica impendia à maioribus, vt hæc consequi meritò possit, illa non possit, non magis
95 quàm cibariorum. Eandem † distinctionem in seruo cõmodato, qui fugisset, requirendo, reducendoq; sequendam scribit, d. § possunt. idẽ Titus Gaius vt maiores impensas in eam rem factas commodatarius consequatur, modicarum verò nullam habeat
96 exactionem. Accipit † & pro pauco modicũ solet, quo sensu Domitium Vlpianum libro 7. Digest. l. plenum. § sed si pecoris. de vsu & habi. loquutum constat, cùm eum, cui gregis fortè ouilis vsus legatus esset, modico
97 lacte rectè vsurum scribit. Sed † & pro paucis Plautus modicos dixit, in Angiporto, inquiens, Turba est, domum modici
98 introierunt. Modicum † denicq; hoc amplius, vtpotè à modo descendens, mediocritatem quandam significat, quæ intra parum & nimium est, paruum idem & magnum, idq; ex contrario, quod est immodicum, cognoscere licet. Sanè enim, quæ modum ac mensuram prætergrediuntur, legumq; præscriptum, immodica appellari, quo numero sunt immensæ ac inofficiosæ dotes. l. 1. C. de inofficio. doti. donationes quoq; vulgò factæ, quibus profusa donantium largitione exhauriuntur patrimonia, l. si filius. & l. fi. C. de in officio. dona. nomenq; hæredibus relinquitur inane. l. precibus. C. de inofficio. donat. Domitius item Vlpianus libro 24. Digestor. l. exannuo. de donatione. inter vir. & vxor. donationem à viro vxori factam, quæ dotis vires excederet, immodicam dixit. Eadem appellatione in eo munere, quod Calendis fœmineis id est Martijs, aut die natali vxori à viro mitteretur, vsum lulium Paulum l. sed si vir. § si vir. ff. de donat. inter vir. & vxor. lego, quippe qui, quòd dotis fortè vires similiter excederet, immodicum dixit. Modum
99 † sanè constat dici, quod est intra iuris permissionem. Hinc dicimur modum tenere, aut non tenere, cùm quid legum permissu aut impermissu facimus. l. item quæritur. §. item Iulia. ff. locati. De quo illud Poëtæ.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines:
Quos vltra, citraq; nequit consistere rectum.

Apparet ex ijs modici appellationem latissimè patere, & præterquam quod, id significat, quod parùm est, aut paruũ. Vnde dictã paupertatem, vt est à nobis suprà relatum, quidam existimauerunt, alias esse eius verbi significationes, quocunq; tamen sensu exaudiatur, difficile est, quid sit, id modicum, quàm paupertatem esse dicimus, demon-
100 strare. Nihil † quippe per se modicum dici, vt nec paruum & magnum, paucúmve & mul-

tum, quæq; cætera eo verbo continentur, sed ad aliud referri, & quidem, vt dictum est,
101 intra suum genus. Sic † montem paruum dici, summus peripateticæ scientiæ Philosophus Aristoteles ait, milium verò magnũ quia hoc, inquit, ijs, quæ generis eiusdem sunt, maius, ille minor existit, id quod nõ accideret, si per se paruum magnumq; dicerẽ-
102 tur. Itaq;, † cùm paruum atq; magnum alio referantur, fit, vt idem aliò atq; aliò relatum,
103 paruum atq; magnum vocetur. De † multo autem & pauco perſimilis est eiusdem Aristotelis definitio, dicere enim nos, ait, in pago multos homines esse, Athenis autẽ paucos, cùm longè Athenis, quàm in pago, plures sint rursus in theatro paucos, in domo multos esse dici, cùm illic similiter, quàm hic, multo sint plures, & consequenter euenit, vt ijdem aliò atq; aliò relati, pauci dicãtur, & multi, vt, qui in pago sunt, cũ ijs, qui in domo sunt atq; in vrbe collati. Vnde inconstans illa pauci & multi in iure demonstratio, cùm, quæ pauca, eadem rursus multa
104 dicantur. Etenim † tria, quatuor & quinq;, pauca esse & dici, nemo ambigit. l. sciendũ. ff. de verb. significa. & l. 1. quod cuiusq;. Herennius tamen Modestinus multa hæc esse significat, cùm liberorum multitudinem excusare à tutela scribit. l. 2. §. 2. ff. de excusat. Certum autem est, tres habentem liberos Romæ, aut in Italia quatuor, aut quinq; in Prouincijs Impp. Seueri & Antonini AA. hoc beneficium mereri. l. 1. C. qui nu. lib. se. excu. Sed hæc, quia comparatione dici solẽt, ad proximos numeros inferiores spectantib. defendi quo quomodo possint. Scimus enim pauca aut multa dicentes aliò semper
105 respicere. Mirari † tamen illud licet, quod vetus nescio quis interpres lib. 1. Inst. §. fi. de iu. person. refert gl. adnotauit, qui duo, multa esse Imperatori Iustiniano scripsit, quo numero, cùm nullus inferior reperiatur.
106 Vnum † quippe numeri esse principium nõ numerum, Philosophis placet, quorum sententia & nostrates Iurisconsulti vtuntur: Gl. l. si quis ante. §. fi. ff. de adqui. pos. Archidia. proe. libro 6. super verbo. numerus. Alberic. l. vbi. num. ff. de testib. hoc tamen ille, quisquis fuit, affirmans incurrit in omnium Gloss. & Doctor. d. §. fi. reprehensionem, tanquam verbis Iustiniani id consequens
107 non sit, Quod † ego ita quidem fateor, vt errasse vtroq; contendam, falsumq; esse. Iustiniano tam duo, quàm, quæ suprà eum numerum sunt, multa dici, sed, quod nemo animaduertit, Vnum eo loci Iustiniano multa esse, quod vt magis appareat, benè est Iustiniani verba subijcere, qui, in seruorum, inquit, d. §. fi. conditione nulla est differentia, in liberis autem multæ, aut enim sunt ingenui, aut libertini. Quibus verbis consequens proculdubio est, vnum multa esse. Nam, cùm multas esse liberorum hominum differentias dixisset, vt id comprobaret, vnam subiecit, aut enim, inquiens, sunt ingenui, aut libertini, nec quis mihi status numerari dicat oportere, quos duos esse palàm est, ingenuorum alterum, libertinorum sequentem, eo enim vnam differentiam constitui, non plures, pluſquam manifestum est, ne, si singuli status singulas efficiant differentias, falsum sit, in seruorum conditione, nullam esse differentiam, cùm in ea vnũ esse statum, negare non possimus, minus mouere nos debet, quòd ex genere manumissionis plures, quàm duos esse liberorum status quidam Gl. d. §. fi. disputant, alijs maiorem, alijs minorem, tertijs infimã ex lege Aelia Sentia consequentibus. §. libertinorũ. Insti. de liberti. Nam hanc manumissionis varietatem & inter libertos differentiam sacris constitutionibus d. §. libertinorum. antiquatam esse constat, nec, si eius esse in Republica vsus, Iustiniani verbis eò magis plures, quàm duos liberorum hominũ status significari, consequens est, ingenuorum alterum, alterum libertinorum, Huic autem posteriori, qui quocũq; manumissionis genere ad libertatem peruenissent, cõnumerari. Liceret itaq; libertinorũ nomẽ ad eum modum in tres tanq; articulos secare, quorum alij maiorem, alij mediam, minimã alij libertatẽ nanciscantur, enimuerò in liberorũ nomine, diuidenti duas tantùm occurrere species, ingenuorum, inquã, & libertinorum.
108 Sed, † si cui nimis subtiliter hæc à me tractari videantur, & à vero abesse, quæ proximè tamen dixi, negare nemo potest, vera esse, cũ tria & quatuor, & quinq; multis adnumerari, scripsi. Sed nec inficiabitur quisq;, quod in ijs, quæ aliò referuntur, euenire solet, quæ hunc numerum superant, alioq; relata, multa sunt, aliò spectantibus pauca non ma-
109 lè appellari. Etenim † centum, & quæ supra eum numerum sunt, pauca vocare, non inrectè possumus: Vt, cum vocem Præconis paucis innotescere, ait cõstitutio. Authꝝ. qui semel. C. quo modo. & quan. iud. nihil enim vetat, ad quam plurimorũ aures vocem Præ-
110 conis peruenire. Est † denique paucorũ appellatio ad ingentẽ numerũ porrecta. Nam cæsis Mosis iussu trib. ferme ac viginti hominũ millibus, vt cætera Iudæorũ gens esset incolumis, Exo. 32. f. paucorũ vita ferro extincta

scribitur.

111 ſcribitur. c. diſciplina. 45. diſtin. Hinc † occaſio iudicri illius quibuſdam Glo. c. vidua. 34. diſtin. fuiſſe videtur, qui, cùm meretrix ea definiretur, quæ multorum libidini patet, d. c. vidua. eam ipſi ſecundum hoc meretricem eſſe conuenienter appellandã dixerunt, quæ plus, q̃ tribus & viginti hominũ millibus ſuum corpus miſcuiſſet, tanquam conſequens ſit, ſi tria & viginti millia pauca dicantur, quæ eum numerum excederent, multa eſſe. Quod quidẽ vt conſequens ſit, tamẽ, & quæ longè infra eum numerum eſſent, multa rectiſsimè dici, vt in tribus, quatuor, & quinq̃ ſuprà demonſtraui. Sed liceat per nos viris grauibus pręclariſsimorum ſtudiorum argumenta tractantibus in re ie-
112 ria iocari. Cùm † nemo neſciat, meretricem eſſe, quæ corpore ſuo quæſtum facit, ſiue pluribus, ſiue paucis, ſiue vni etiam extra
113 matrimonij caſtitatem ſe miſceat. Et † hoc ſignificaſſe Baldus lib. 12. Digeſt. l. idem. §. quotiens. de condict. ob turp. cauſ. apud Domitium Vlpianum videtur, qui eam meretricem eſſe probari, ſcribit, quæ pretium concubitus accepiſſe docetur. Nam nec, vt cùm pluribus id factum ſit, aut cum vno ſæpius, Baldus exigit, ſolo eo deſiderato, vt non ſine quæſtu mulier id flagitium admiſerit. Proprium enim eſſe meretricum, ait, vulgato pudore ſuo quæſtum quærere, &
114 rectè. Dictam † enim meretricem à merendo, Valla eſt author, noſtriq̃ probant. Archid. c. vidua. 34. diſtin. Ripa. c. 1. nu. 96. de
115 iudic. Nomen † verò, ne quis multorũ concubitum, aut cum vno ſæpius repetitũ exigat, vno compreſſu quæri, certum eſt. Nam expilator & effractor, vt alio loco fuſius diſſerui, quæq̃ cætera nomina crimen demonſtrant, vno actu oriuntur, idq̃ Bartol. proc. dig. nu. 1. & l. legatis in prin. de l. 3. & l. ma. §. qui quæſtum. per ill. tex. ff. de adult. & plerique omnes tradunt. Abb. & Deci. in 2. lect. c. 1. de iudic. Ioan. de Ana. c. 1. de cleri.
116 percuſ. Nicolao † itaq̃ Abbati non aſſentior, qui lib. 4. Epiſtolarum Decretalium, c. inter opera. nu. 5. de ſpon. & Io. Lup. rub. de do. inter vir. & vxo. char. 19. verſ. videamus nunc. Bal. tract. ſtat. verb. Gabella. adde. Afflictum conſtitu. quę paſsim. & Socin. conſ. 54. viſis teſtibus. col. 3. Io. Neui. Sylua. nup. lib. 1. nu. 145. vt duos admittat mulier, exigere videtur, quaſi quæ vni copiam ſui fecit, meretrix non rectè appelletur. Errat & in eo idem Nicolaus Abbas, d. c. inter opera. quòd eam, quæ duos admittit, palàm corpore ſuo quæſtum facere, ſcribit. Hoc enim manifeſtis Vlpiani verbis refellitur, lib. 23. Digeſt. l. palàm. de ritu nupt. eam, quæ cum vno & altero pecunia accepta commiſcuiſſet, palàm quæſtum facere negantis. Por-
117 rò † Alciato Doctori meo minus aſſentiendum eſt lib. L. Digeſto. l. maſſurius. de verbor. ſignificatio. apud Iulium Paulum eam nõ eſſe meretricem ſcribenti, quæ cum vno atq̃ altero pecunia accepta ſe miſcuiſſet, niſi palàm & pluribus ſe proſtituiſſet. Nam, vt fatear quidem, quæ vni atq̃ alteri pretio accepto ſe commiſit, eam palàm quæſtum nõ facere, quia non paſsim quæſtum facit, id eſt ſine delectu, quod eſt palàm, vt Domitius Vlpianus lib. 23. Digeſtor. l. palàm. de ritu nupt. interpretatur. Quæſtum tamen eam facere, certum eſt, hoc eſt corpore mereri,
118 quod eſt meretricem eſſe. Statuo † itaq̃ omnem mulierem, quæ extra matrimonij caſtitatem pudori ſuo non parcens cum viro ſe miſcuit, meretricem eſſe. Hoc ita, ſi proſtitutæ pudicitiæ ſuæ pretium accepit, ſanè ob vocabuli originẽ, à merendo enim dictam meretricem, ſuprà retuli: quin tamen, & quæ gratis ſui corporis copiam fecerit, eodem numero ſit habenda, nulla dubitatio eſt. Quod conſequens eſt Octauenij ſententiæ lib. 23. Digeſtor. d. l. palàm. eam, quæ ſine quæſtu palàm ſe proſtituiſſet, ijs, quæ accepta pecunia idem feciſſent, connumerandam exiſtimantis, quaſi, quod ad mulièbrem pudorem attinet, quæ ſe alienæ libidini permittit, cum quæſtu id faciat, an
119 ſine quæſtu, nihil multùm interſit. Et † profectò, vt quidam eleganter c. meretrices. 32. q. 4. iuncta ibi gloſ. ſuper verb. prohiber. notant, diuina lex, quæ mechari vetat, quod huc quidem attinet, meretrices eſſe vetat, hoc eſt extra matrimonium ſe viro miſcere: ergò mulieri vno compreſſu meretricis nomen queri, conſequens eſt dicere. Sanè enim, quo nomine mulierem appellemus, quæ ſe alienæ libidini ſemel permiſit, non reperiri. Quanquam ſcio quoſdam Cepo. conſ. 58. Franciſ. de Villarijs. & Ripi. c. 1. numero nonageſimoſeptimo. de iudi. in hac, meretricis vocabulo abſtinere, & inhoneſtæ vitæ mulierem eam vocare, quorũ ſententia non habet rationem: & ſuperio-
120 ribus refellitur. Deniq̃ † ſi, qui quid ſemel accepit, vt vxorem adulterari pateretur, leno eſt, eo quippe nomine plectitur. l. mariti. §. qui quæſtum. de adulter. cur non mulier vno compreſſu meretrix dicetur? non ergò tantùm, vt aliorum c. meretrices. 32. q. 4. & d. c. vidua. eſt ſententia, quarũ turpitudo publicè venalis eſt, quæq̃ multorum libidini patent, meretrices eſſe, ſed & eas, quę

leno

cum vno se miscent, vel semel copia sui fa-
121 cta. Nec † exigo, vt prostitutæ pudicitiæ pretium interuenerit. Nam, vt modò constitit, & quæ gratis cum stupratoribus aut adulteris rem habuit, pro meretrice est. d.l.
122 palàm. de ritu. nup. Et † si non putem eam, quæ cum vno corpus suum miscet, eiusdem fore sortis, cuius, quę omnibus se peruulgauit, & idcirco à testimonij dictione non repulsum iri, q̃d generaliter meretrices tanc̃p infames pati constat. Guido Papa. Sing. 849. per l. Imperialis. C. de nup. Ioan. Fab. C. de
123 summa tri. in prin. col. fi. Plus † enim peccare, quæ meretricio est instituto, corpore omnibus passim peruulgato, quàm, quæ vni se cõmisit, vt maius delictum est, quod sæpius admitteretur. Arg. l. nemo cum concor. ibi in glos. alle. C. de episco. audien. adde glos. authen. sed nouo iure, verb. Castigabitur. C. de seruis fugi. & Pari. cons. 68. du-
124 bium exoritur. nu. 245. vol. 4. Adde † veneris commertium cum vno sine reprehensione quandoc̃p fuisse, quod &, vt Marcianus lib. 25. Digestor. l. in concubitu. de concub.
125 scripsit, per leges nomẽ assumpsit. Sed † nec mulierem vnius consuetudine contentam distincta à cæteris veste vti, cogendam existimauerim. cuius rei corpore suo palàm quæstum facientibus necessitatem imponi posse, Baldus apud Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. lib. 1. Principalium Constitutionum l. mimæ. C. de episco. audi. scri-
126 psit. Quanquam † verbis Constitutionis Baldus suam sententiam nõ satis rectè confirmat, cùm ludibrio corporis sui quæstum facere, meretricio esse instituto interpretatur. In quo † quoc̃p errore Salycetus d. l. mimæ. fuit. Nam illo sermone icenicas mulieres, quæ corporis sui spectaculũ præbent, l. 1. & l. 2. §. fi. ff. de ijs. qui notan. infa. intelligit constitutio. d. l. mimæ. quod mimarum mentio initio constitutionis facta declarat. Mimas enim scenicum esse genus constat. Sed ad pauci & multi tractationem reuertor, quorum incertam esse demonstrationẽ suprà constitit, vt eorum esse solet, quæ aliò
128 referuntur. Aeque † parum aliò referri, atc̃p suprà scripta, palàm est: ex aduersoc̃p esse nimium, vt paruo videlicet magnum, pauco multum, medium autem esse satis. quo demonstramus, quod nec parum est: nec nimis
129 um. Quod † esse quoc̃p, inter paucum & multum, medium potest. nam, vt paucum, minus, ita multum, plusquàm satis est. Itac̃p euenire, vt satis, inter paucum & multum sit: inter paruum autem & magnũ, id, quod mediocre est, constituemus, & generaliter

Corpore quæstum facientes palàm

modicum suprà scriptorum medium statuemus, quà modus, vnde modici appellatio
130 descendit, demonstratur. Sed hæc † exemplo aliquo, quo sanè ob non nullam obscuritatem egere videntur, illustremus, ne rudioribus consultum non sit, qui Dialecticorum literas non attigerunt, post Grammaticorum rudimenta, vt assolet, ad inclytas Iurisconsultorum scholas nimiùm properantibus. Nam, Dialecticorum traditionibus, vel paululùm imbutos hæc non desi-
131 deraturos, scio. Pomponius † lib. 1. Digest. l. 2. §. post originem. de orig. iur. parum est, inquit, ius in Ciuitate esse, nisi sint, qui iura reddere possint, parum itac̃p est, ius esse, ni-
132 si sint, qui reddant. Si † sint qui reddant, id est Magistratus, satis est. Nihil enim à Pomponio exigi præterea, sed nec opus esse.
133 Iam † autem si obtentu iuris tyrannidem Magistratus exerceat, nimiùm fore. Quod † factum decem virorũ tempore idem Pomponius d. l. 2. §. & cùm placuisset. refert, quos, prorogato sibi, quo iure quac̃p iniuria, imperio, nimio atc̃p aspero dominatu Rempub. eò perduxisse scribit, vt exercitus ab ea secederet. Igitur quotiens auaritia Magistratus atc̃p libido fas omne atc̃p nefas miscentis, suoc̃p non populi commodo seruientis, in Ciuitate grassatur, nimium est. Contrà, cùm fas atc̃p ius in foro regnant, Magistratibus, populi non suas vtilitates quærentibus, quæc̃p legum voluntas est, non, quæ cuiusc̃p, pro iure reddentibus, sa-
134 tis est. Bellissimè † enim Aristoteles lib. 3. politicorũ, qui legem, inquit, præesse vult, is velle videtur Deum ac leges imperare, qui autem vult hominem, is etiam beluam
135 adiungit. Porrò, † cùm legi deesse Magistratus, & qui iuridicundo præsit, parum est. d. §. post originem. Nam, vt satis quidem sit, quod ad bonos ciues attinet ius in Ciuitate esse, sponte sua nulloc̃p illectos præmio le-
136 gum nutum sequuturos. Quippe, † vt Plautus in Milite perbellè scribit, facile est imperium in bonis, ob improbos tamen facinorososc̃p homines, solo pœnæ metu in officio mansuros, Magistratus munus esse in Ciuitate necessarium. Et ita euenit, vt, quod parum esse dixit Pomponius, d. §. post originem. ius in Ciuitate esse, ad eam Ciuitatem spectans quæ & bonos & malos ciues habet, ad aliam spectanti, si qua est, in qua boni sint ciues omnes: satis esse dicere liceat. Inter bonos enim ciues, vtpote cognitã legum voluntatem sine vllo externo imperio sequuturos, Magistratus authoritas ne-
137 quaquam necessaria est. Sed † & apud quosdam ne

dam ne lex quidem, qualis Poëtarum carminibus celebrata est aurea illa ætas, quæ, vt Naso lib. 1. transformationum scribit.

vindice nullo.
Sponte sua sine lege fidem rectumq; colebat.
Pœna metusq; aberant: nec vincla minatia collo
Ære ligabantur. nec supplex turba timebat
Iudicis ora sui: sed erant sine iudice tuti.

Quibus similes fuisse gentes Paulus Apostolus ad Romanos c. 2. B. scribens refert, quas ipsas sibi, fuisse legem, ait, vt iam apud tales populos ius in Ciuitate esse, non parũ, non satis, sed nimium etiam sit. Commo-
138 dissimum † admodum est apud Hesiodum in Ergis exemplum, cùm tria illa hominum genera enumerat, quorum alij singulari natura prædíti, rerum omnium absq; doctore noticiam tenent. Sequens genus est, nihil per se quidẽ magnum præstantium, sed qui vltro optimis quibusq; sapientũ præceptis sese accommodant, dictoq; audientes sunt. Tertium genus est ignauissimorũ atq; adeò improbissimorum, qui neq; suopte ingenio quicquam valent, nec meliorum dicto esse audientes volunt. Hesiodi carmen de Græco ita verti.

Optimus ille vir est: qui scit se cuncta magistro:
Præceptis olim non inferiora sequutus.
Nec malus ille vir est: audit qui recta monentem.
Qui non ipsa sapit, claudit q; docentibus aures.
Ille vir inutilis viuit: nec idoneus orbi est.

Primis legem dari, quia ipsi sibi sunt lex, nimis est: alteris verò, quia aliena prudentia egent, satis est: tertijs parum, vtpote Magistratus seueritate indigentibus, & nisi pœnæ metu, leges non obseruaturis. Sed quia in Codice Tusco, qui Florentiæ est, alia est lectio, vt postea, cùm hæc scripsissem, reperi ea est. Quantum est enim, ius in Ciuitate esse, nisi sint, qui iura regere possint? non
139 autem, parum est. Potest † à nobis commodè in furioso exemplum proponi, cui parricidium fraudi non l. diuus. & l. congruit. ff. de offi. præsid. & l. penul. ff. de parri. Tiraq. late. tract. de pœnis. cau. 2. & 3. est. quia, satis eum furore ipso puniri, ait lex. d. l. diuus. & d. l. penul. De furiosis ergò ob parricidium supplicium sumere, quia contrà legis d. l. diuus. & d. l. congruit. & d. l. pe-
140 nul. est præceptum, nimium est. Parum † autẽ fore, nisi in vincula compedesq; conijciantur, ne sibi alijsue adferant perniciem.
141 d. l. diuus. Satis † igitur erit, quod medium est, si facta ab eis cædes impunita relinquatur. d. l. diuus. quia, qui consilio delinquendi vacant, extra legum pœnas sunt positi. l. infans. ff. de sicar. & cle. 1. de homi. & vtro-
142 biq; docto. Vt † est in ebrijs & dormientibus responsum, quorum admissum constat legibus non coërceri. De ebrio est textus. c. sanè. & duob. sequentib. 15. q. 1. Bart. l. perspiciendum. §. delinquunt. & l. aut facta. in princ. ff. de pœnis. Bald. l. data opera. versic. nunc de tertio. C. qui accusare non possunt. & l. 1. colu. penult. C. vnde vi. Saly. l. 1. C. de sicar. Alex. post. Bart. d. §. delinquunt. & l. dolum. in fi. C. de dolo. Angel. tract. malef. verbo. scienter. vers. sed quid si quis propter ebrietatem. Abb. c. sicut nobis. de testib. Roma. l. 1. ff. de verb. obliga. & l. 1. §. adipiscimur. ff. de adquiren. possef. Gemi. c. venter. 35. distin. Scepol. l. 1. §. idem Iulianus. ff. de ædili. edic. Angel. l. 1. C. si quis Impera. male dix. Anchar. Imol. & Carer. d. clem. 1. de hom. Mat. Afflict. Constit. terminum vi. fal. 9. notab. 12. Marsil. l. 1. in princ. numer. 63. ff. de sicar. Carer. practi. criminal. §. circa. 2. numero vigesimosecundo. Tiraq. tract. de pœn. caus. 6. de dormiente verò. nota l. si seruus seruum. §. si fornacarius. ff. ad legem Aquiliam. Bartol. l. penult. ff. de parricid. Roma. Alex. Aretin. & Iason. d. §. adipiscimur. Florian. d. §. si fornacarius. & l. qui occidit. §. in hac. ff. ad legem Aquiliam. Anchar. & Cardi. d. clement. 1. Angel. d. verbo. scienter. Bartol. Iason. & Deci. l. vt vim. ff. de iustit. & iur. Marsil. l. in princ. numero quadragesimonono. ff. de sicar. & Carer. d. §. circa. numero vigesimoquinto. Tiraquel. d. tractat. de pœnis causa 5.
143 In † eadem esse causa infantes placuit, æquè enim illos atq; hos innocentia consilij tuetur, d. l. infans. & d. clement. 1. & vtrobiq; Doctor. & latissimè Tiraquel. tractat. de pœnis causa 7. & meritò. Nam illa ætas legum l. fin. ff. de iur. & fact. ignor. & l. fin. rem pupillar. fal. fore. & l. in eo quod plus. §. pupillus. ff. de diuers. regul. iur. antiq. præsumptione eorum, quæ videt, creditur ignara. l. 1. §. impuberes. C. de falsa mone. cum concor. in gloss. ibi alleg. & c. ex par.
144 de corpo. vitiat. Idem † beneficium quidam Gui. de Suza. tractat. de quæstionib. seu tormentis. & Carer. d. §. circa. num. 12. vide Tiraq. diffusè allegantem. de tract. de pœn. cau. 8. ad senes ætatis vitio desipientes ac repuerascentes nõ ineleganter, pducunt, quasi & hi nocendi consiliũ non habere videantur. Neminem autem iniuriam facere intelligi, qui iniuriæ faciendæ mentem ac
145 propositum non habeat. Iniuria † siquidem, vt Domitius Vlpianus eleganter ait,

l. illud,

l.illud.§.1.cum concor.in glo. ibi alleg.ff.de
146 iniur. ex affectu facientis consistit. Neq; † distinguo, delictum atrox sit, nec ne, quod factum ab Hippolyto Marsilio lego, l.1.nu. 58.vers.sed prædicta. ff.de sica. & paulò quidem minus considerate. Vbi enim nullum delictum esse proponitur, non potest reperiri atrocioris & non atrocioris distinctio,
147 quod Marsilius non animaduertit. Adde, † parricidium, vt suprà dictum est, in furioso non vindicari.d.l.diuus. quod facinus atrocissimum esse, & cætera delicta immanitate
148 superare,nemo negauerit. Quod † Romulus Romani nominis conditor, declarauit, qui, cùm leges nascenti Romæ ferret, nullam in parricidas pœnam sanxit, nullũ hominum tantum flagitium admissurum arbí-
149 tratus. Quod † & sequens ætas non obscurè significauit,quæ grauissimum in parricidas excogitauit supplicium, quò, miseris, vsu omnium prius elementorum adempto, inter ferales angustias positis extremus vitæ spiritus eriperetur. l. penult. ff.d. l. pompe.
150 de parrici. Nec † ad rem pertinet exemplũ, quod adfert Marsilius, de Bruto, quod pœnæ subditur, etiam si nihil deliquerit, muliere ad concubitum admissa. In illa enim specie reperitur,c.mulier. 15. q. 1. d. l. 1. in prin. nu.60.idem Marsf.pract. crim.verb.diligenter,nu.167.Carer. item pract. crimi. §. circa. num. 110. qui deliquit, id est mulier, quæ se Bruto cõmiscuit: in parricidio autem à furioso facto non ita accidit. Nullum enim reperiri delinquentem, ob sensus vacuitatem
151 cædem admittentis. Multùm † denicp̃ interesse inter hos casus, ob id enim de Bruto supplicium sumi,ne illo flagitio contaminatum indignam facti memoriam refricet: d. c.mulier. in specie verò furiosi,quia nullum est delictum,d.l.diuus.cum concor.& c.aliquos.15.q.1. eo pœna liberato, indigna facti
152 memoria nulla potest refricari. Peccat † & in eo Marsilius,quòd à Brutis ad hominem cuius causa illa & cætera à rerum natura facta sunt, argumentum ducit, hominis videlicet dignitate ad Brutorum vilitatem insolenter depressa. l. iustissimè. in prin. ff. de
153 ædilitio edicto. Adde † hominum causa vt ait Hermogenianus, l. 2. ff. de stat. homi. omne ius constitutum esse, non brutorum. Hominibus ergò consultum esse legibus
154 oportère,non brutis. Nec † rectè à Marsilio defendi Hispaniarum Reginam,quæ de furioso, qui Regem coniugem grauiter vul-
155 nerauerat,supplicium sumi iussit.Nisi † fortè simulasse furorem fuisset probatus, hunc enim tantummodò excipit lex.d.l.diuus.de
156 offic.præsid. Illa † autem esse ratio videtur, quæ furiosos pœnis eximit: Nam siue ipsos ignorantibus, siue absentibus, quorum similes habentur, l. 2. §. furiosus. ff.de procu. & l.Iulianus.ff.de diuor. & l.2.§. furiosus.ff. de iure codi. & l. 1. §. adipiscimur. ff. de adquiren.possess.& l. sed si vnus. §. filius fa. ff. de iniu. & l.vbi non.voce. §.furiosus. ff.de diuer.re.iu.anti. comparemus, non esse pu-
157 niendos,consequens erit. Ignorantes † enim innocentia consilij excusat: l. infans. ff. de
158 sica.Absentes † autem in criminalibus damnari vetat Constitutio. l. absentem. ff. de pœnis. Ita Iasonem apud Iulium Paulum lib.duodecrigesimo Digest. l. ex facto. nu.
159 30.de vulg. & pup. disputare lego. Adeò † verò furiosis aliquid admittentibus parci solet, vt ne ij quidem, qui, cùm saperent, suaecp̃ mentis essent, deliquissent, furiosi postea facti pœnas sufferant, Bald.post Alnarotum.c.1.in fi.prin.tit. an ille, qui interfecit. fra. domini sui. idem Bald. l. humanitatis. C.de impub. & alio.substit. Alex. Areti.& Ias.post alios. d.l. ex facto. nu. 33. idem l. furiosum. C.qui testa. fac. poss. Angel. d. verb.scienter. Marsf.d.l.1. in prin. nu.58. Carer. d. §. circa. nu. 14. etiamsi ante furorem damnati proponantur, Bald.d.l.humanitatis. & Bar. d. l. ex facto. Marsf. d.l.1.in prin. nu.58.de sicar. & Carer.d. §.circa. nu.15. etsi scio quosdam Principem consulendum esse, putare. Imol. c. Raynutius. de testa. per d.l.diuus. §. si verò. refert Carer. d. §. circa.
160 nu.15. Proximæ † sententiæ Bald.d.l.humanitatis. col. 4. refert. Marsilius d. l. in prin. nu.57.& Carer.d.§.circa.nu.15.illa ratio redditur, quòd furiosi mortuis comparentur: Cynus.Bald.& Ias.l.2. C. qui testa.fac. poss. Carer. d. §. circa. nu. 15. in mortuos autem
161 vindicari non potest. Bis † sanè peccat,qui furiosi admissum vindicat. Primùm, quia vbi noxia non est, pœna constituitur,quod vetat constitutio. l. sancimus. C. de pœni. deinde, quia nihil sentiens plectitur. frustra autem est, in eum, qui sensu caret, animad-
162 uertere. Nec † mihi quis dicat, nam & hoc argumento Marsilius vtitur, d. l. 1. in prin. nu.59. licere Iudicibus ob facinoris immanitatem legum præscriptum transgredi, seueriusq̃,quod admissum esset,persequi. Inno.c.1.& ibi omnes eum sequuntur. de constitu.Bald.l.quid ergò.§.pœna grauior.col. 4.ff.de his.qui notan.infam. & l.obseruare. & l.proficisci. col.6.vers. Vndecimò quæro de offic.proconsul.idem Bald.l. & si seuerior.col.2.C.ex quib.cau.infa.irroge.& l.1. in prin. de precib. imper. offeren. & l. 1. in

prin.

prin. 5. colu. C. qui accusa. non pos. & Auth. sed nouo iure. col. 1. C. de ser. fugit. idem c. 1. colum. 6. qui feud. dare pos. & Angel. l. quod si nolit. §. qui assidua. de ædilit. edict. Roma. rub. C. qui admit. colu. 2. & l. si quis in graui. §. vtrum. colum. fin. ad sila. & cons. 429. Considero. colu. 1. idem l. si verò. §. de uiro. chart. 18. solu. matri. Feli. c. qualiter & quando. §. ad corrigendos. vers. circa quartum. ibi. sed pulchrè, de accusatio. Mars. l. vnius. §. cognituru. num. 70. quem omnino vide. ff. de quæstio. & pract. crimi. §. diligenter. num. 159. Carer. d. §. circa. num. 110. Nam hoc quæstionem non attingit, cùm in furioso, vt est proximè dictum, nullum reperiatur facinus. Quippe quem non infelicitas modò fati, sed & ipsum non sentiendi infortunium, à quo nocendi consiliū abest, excusat, d. l. infans. ff. de sicar. vbi autem nullum est facinus, nulla ibi potest intelligi

163 facinoris immanitas. Sed † finge, aliquod esse facinus in cæde à furioso perpetrata an non satis eum ipso furore puniri ait lex, d. l. diuus. inciuile ergò est atq; inhumanum, eum nos ad nouam pœnam vocare, & calamitoso aliam adsciscere calamitatem. l. iure. succursum. ff. de iure doti. l. nauis. §. cùm autem. ff. ad l. Rhodi. de iactu. & c. ex parte. cum concord. ibi. in glos. alleg. de cleric.

164 ægrotan. Meritò † itaq; reprehensus obiter à nobis est Marsilius, qui in furiosos, cùm atrocius aliquid admittunt, vindicandum esse scripsit, nō perpensa legis clementia, quæ non obscurè ea valetudine laborantibus, fati infelicitate, suoq; satis furore punitis pepercit. d. l. diuus. & d. l. infans. Nec,

165 si † de legis voluntate ambigeretur, ad tam duram atq; asperam interpretationem erat lasone d. l. ex facto. num. 31. authore decurrendum. Nam, vt Hermogenianus lib. 48. Digest. l. penult. de pœnis. est author, interpretatione, legum pœnæ molliendæ sunt potius, quàm asperandæ. Adde, ad eas species, quibus ipsa lege specialiter addita est pœna, pœnas alijs legibus etiam nouissimis irrogatas nequaquam pertinere, quod Papinianus l. santio legum. de pœnis. eodem libro respondit. Igitur cùm lex omne furiosi delictum, non puniri modò, sed ipso furore satis puniri dicat, etiam atrocissimum, cuiusmodi est parricidium. d. l. diuus. alia pœna vindicari non debet, quod in proposito rectissimè dicitur. Nam si furore puniri, satis est: capite puniri, nimium erit. Sed his missis ad nostram disputationem redeamus.

166 Apparet † ex superioribus parum, sicuti & satis & nimium, vt aliò atq; aliò referuntur, variè accipi, idemq; modò parum, modò satis, modò nimium vocari, quod & ipsum de paruo & magno, pauco item & multo, rectissimè dici, suprà ex Aristotele demonstraui, nisi quòd inter illa medium adijciendum censui inter paucum quidem & multū, idem quod inter parum & nimium, id est satis. Inter paruum verò & magnum, mediocre, aut certè inter omnia hæc modicum, quà à modo ea nox descendit. Nam, quod nec parum, nec nimium est, nec paruū, nec magnum, nec paucum deniq; nec multum. Sed inter hæc est situm, rectè modicum dicemus, eo quidē sensu, quo modum id verbum significat. d. §. fi. l. pretia rerum. De va-

167 ria † modici significatione abundè proximo loco dictum est, quo expedito consequens est videre, quæ sit eius definitio, quod modicum dicimus quo verbo, Bartholo authore, paupertatem demonstrari, suprà retuli, & quia, vt ex suprà scriptis constat, modicū per se non dicitur, vaga eius atq; incerta demonstratio non facilè potest, certis quibusdam metis comprehendi, idq;, cùm de tempore est sermo, maximè apparet, in quo genere iuris prudentes initiò, quid modicum sit, non satis expediunt, re in angustū contracta, ijdem postremò ita se effundunt, vt vix vllis metis orationem suam circumscri-

168 bant. Et † quidem, vt ab eo, quod est in tempore minimum, id est à momento exordiar, eo verbo, vt Azoni per veteri legum Magistro placere lego, Glos. l. sicut. §. idem Papinianus. ff. quib. mod. vsusfruct. amitti. tempus, quod secari in partes non potest, le-

169 ges demonstrant, id est punctum. Hoc † quod Domitius Vlpianus libr. vndetrigesimo Digestor. l. placet. de adquir. hæredi. non obscurè declarat, cùm quotiens, inquit, hæreditas quidue aliud nobis per alium quæritur, per filium fortè aut seruum nostræ potestati suppositum, continuò nobis quæritur, neq; momento vllo in filij seruiue persona consistit. Et † Marcellus apud

170 eundem Vlpianum lib. 24. Digestor. l. sed interim. §. idem Marcellus. de donatio. inter vir. & vxor. cùm euanescere eius rei donationem scribit, quam per interpositam personam ad vxorem maritus voluit peruenire, nisi aliquo momento interiecto ea

171 res interpositæ personæ fuisset. Quibus † locis tam Domitium Vlpianū, quàm Marcellum momenti vocabulo tempus, quod secari non potest, demonstrare palàm est.

172 Et † Iulium fortasse Paulum, cùm lib. sexto, Digestor. l. cùm sponsus. §. fin. in fi. de publicia in rem actio, publicana cum actione

vsurum

vsurum scribit, qui rem à domino emptam,
173 vel momento possedisset. Laxius † eodem verbo Triphoninus lib. 1. Digest. l. Arescusa. de sta. homi. vsus videtur, cùm data sub ea conditione ancillæ libertate, si decem millia hæredi dederit, eam conditionem, quo mo-
174 mento parit, impleri posse ait. Constat † autem vno temporis puncto partum non ædi. Eius enim facti tractum quendam esse, naturaliter intelligi, primùm enim mulierem parturire, inde niti, eniti deniq; : fœtumq; in lucem edere. Fieri itaq; non posse, vt ancilla pariente, conditio decem millium dandorum impleatur, & simul libera peperisse existimetur, vt Triphoninus ait, d. l. Arescusa. nisi momenti verbum, cum quodam
175 temporis laxamento exaudiatur. Tractum † quoque temporis significasse & Marcelcus lib. 6. & 40. Digestor. l. innumerationibus. de solutio. videri possit, cùm duas obligationes eadē numeratione tolli vno momento ait, quo reo soluente vsu venit. Simul enim & ei & fideiussori liberationem contingere. Instit. quib. mod. tol. obliga. in princ. & l. cùm quis. §. de peculio. ff. de solutio. idem quoq; apud Pomponium libr. 8. Digestor. Accursius glos. l. si cum duas. commu. præd. Paulum Castrens. d. §. idem Papinianus. adnotauit, cùm duas Insulas duobus eodem
176 momento traditas ait Pomponius. Haud † minus perspicuè Imperator Iustinianus lib. sexto Principalium Constitutionum l. fin. §. fi. in fi. C. de bon. quæ libe. tractum in momento inesse significauit. Negat quippe in seruis, qui filijsfamil. ita donarentur, vt statim ad libertatem perducantur, vsumfructum parentibus quæri, absurdum ratus, vti subijcit, cùm in ipso momento possidere seruum & libertate donare filius famil. habeat necesse: talem patri quæri vsumfructum. Possidere autem & libertate donare vno temporis puncto non fieri, palàm est.
177 Tractum † ergò eo loco apud Iustinianum in momento inesse constat, hoc est tempus, quod, Accursio Glos. d. §. fin. in fi. verb. momento. per l. ratum. ff. de solutio. authore, non tam oratione explicari, quàm intellectu percipi possit, non dissimiliter vsum verbo momenti Domitium Vlpianum animaduerto, qui libro septimo Digestor. l. sicut. §. idem Papinianus. quib. mod. vsufruct. amit. fructuarium, cui vsus fructus relegatus esset, eodem momento vsumfructum amittere, et resumere scripsit. Nam, quòd Azo separanda legis verba, repetendāq; momenti mentionem existimauit, perridiculum est, ratioq; latini sermonis
178 haud patitur. Fusius † momenti appellationem Iulius Paulus intellexit, cùm libr. 35. Digestor. l. pretia rerum. §. fin. ad l. falcid. pretia rerum ex temporum momentis constituenda esse negat. Quibus verbis Bartolus d. §. fi. l. pretia rerum. significare eum scribit, nō inspici, quanti vna fortè die quid veneat, sed quanti plurimis. Ad pretium itaq; rei cuiusq; probandū docere ait oportēre, quanti quid certo die & multò antè, multoq; pòst venisset, quanquam mirandum est, tanti nominis scriptorem nullo prudentiū responso id, quod affirmat, comprobare. quod enim temporum momentis dies singulos Iulius Paulus d. §. fi. l. pretia rerum. significare voluerit, non potius horam, aut angustius aliud tempus, nihil constat. Nec Bartolus momenti verbo tam plixum tempus comprehendi docet. Quapropter, quod in tanto authore desideratur, id nos, minuti scriptores, nec vlla parte cum illo comparandi, supplebimus. Et quidem apud Imperatorem Constantinum Augustum lib. Principal. Constit. 3. l. omnes. 1. de ferijs. momenti vocabulo diei vnius vt Azoni lib. 7. Digest. Glos. d. §. idem Papinianus. apud Domitium Vlpianū placet, aut, vt mihi quidem, plurium etiam significari, prohibitis enim Vrbanis operis, à quibus die diuinæ quieti sacro abstinere omnes iubet, agricolationi operam dare, cùm res ita exigat, fas esse, scribit, cùm vitem, inquiens, serere, frumentumúe, oportunū est. Cuius illa redditur ratio, ne, vt idem Imperator ait, d. l. omnes 1. commoditas diuino beneficio tributa, occasione momenti intercidat momentum intelligens diei vnius pluriumúe spatium. Quid enim si diebus dominicis alis quot solis operi rustico exercendo idonea tempestas sit: quo loco, vt hoc obiter dicā, constitutio, d. l. omnes 1. licet de frumentorum vitiumq; cultura loquatur, ad cæteram agricolationē nihilominus produci debet. Nam & ratio generalis est. l. regula. §. fi. & ibi Bart. & Bal. not. ff. de iur. & fac. igno. & l. 2. §. si mater. vers. quid si curatores. & vers. quid si decesserint. ff. ad tert. & l. nomen de-
179 bitoris. §. fi. de legat. 3. & exemplis † vt vulgò dicere solemus, l. damni infecti. 2. ff. de dam. infect. quod in vniuersum caueretur,
180 non constringitur. Huc † pertinet quod Palladius de re rustic. lib. 1. cap. 6. eleganter,
181 necessitas, inquit, ferijs caret. Deniq; † si serere frumentum die diuinæ quieti sacro fas est, cur non metere: cur non item in horreum fruges conuehere, impendentibus forsitan imbribus: rursus, si vitem ponere,

vineamq;

vineamq; instituere, cur non quoq; colere? vindemiamq; tollere? omnem enim fationem & frumentorum & vitium cęterarumque rerum, quæ terra aluntur, fructuũ causa esse, qui nisi percipiantur, exantlatus in ijs labor inanis est. Sanè qui agricolationis leges præscripserunt, quædam opera rustica feriis permitti, authores sunt, esse quippe, sicuti Vergilius cecinit, quæ festis exercere diebus,

Fas, & iura sinunt, riuos deducere, nulla
Religio vetuit segeti prætendere sepem,
Insidias auibus moliri, incendere vepres,
Ballantumq; gregem fluuio mersare salubri.

Qui cùm extremo carmine, fluuio mersare salubri, dixit: non ex omni causa gregem lauare licere per ferias significare videtur. Non enim lanarum gratia, quod Pontificũ placitis Columella vetitum ait, sed Medicinæ. Esse enim vitia, vt idem Columella scribit, quæ abluto pecore corriguntur, qui & alia opera enumerat, feriarum tempore ritu maiorum concessa, in quibus far pinsere, faces incidere, candelas sebare, & alia non pauca, quæ, qui scire auet, ab illo petat, lib. 2. de re rustica. cap. vltimo. Quorum quæ dã Marcus Cato suo de re rustica libro singulari cap. 2. attigit, & hos sequutus Macrobius Satur. lib. 1. cap. 16. quæ nobis aliò properantibus lectori indicasse, satis sit.

182 Sed, † vt ad momenti verbum redeam, lego Venuleium lib. 5. & 40. Digest. l. cõtinuus. in prin. de verb. oblig. momentum naturæ appellasse id tempus, quod, si inter stipulantis & promittentis verba interuenit, stipulationi vitiũ non adfert, quod constat vnius esse diei spacium atque amplius. Nam & eum, qui non eadem die stipulanti respondisset, obligari: Venulei verbis consequens est. d. l. continuus. in fin. princ. & quidam Francis. de Ripa. l. 1. §. qui præsens. ff. de verb. obligat. Bartoli sententia confutata,

183 eleganter putant. Diem † hoc loco, vt id obiter attingam, lucémne accipiamus, hoc est tempus, quod est à Solis exortu ad occasum, an quod est à media nocte ad mediã noctem insequentem, quæsitum scio, qua in quęstione Bartholomęus Socinus Thomam Doctium Præceptorem suum putasse lib. 45. Digest. d. §. qui præsens. nu. 5. refert, ab ortu ad occasum diem esse exaudiẽdum: Suæ verò sententiæ illam reddit rationem, quod, quæ noctu rectè fiant, ea, si die facta dicantur, lucis tempore facta debeant intelligi. Iuxta notata per glo. & Docto. l. more

184 Romano. ff. de feri. Certum † autem esse ait, stipulationem nocte probè fieri. Ad-

185 dit † huic Præceptoris disputationi Socinus, quòd vulgò dicere solemus, leges ad ea, quę frequentius fierent, esse adaptandas: l. nam ad ea. ff. de legi. die autem, quàm no-

186 cte, stipulationes magis contrahi. Sed † nec hoc Socini, nec illud Doctij argumentum consistere. Refelli enim apertissimis Venulei verbis, valere stipulationem, inquientis, l. si ex duobus. ff. de duob. reis. cùm ad stipulantis verba, nullo extraneo interiecto actu, responsum postera die proponitur: posteram autem diem, inita more Romano ratione, ab insequenti media nocte initium sumere, palàm d. l. more Romano, est. Non ergò in contrahendis stipulationibus exortu solis & occasu diem finiri, sed duabus dimidiatis noctibus luce interiecta, contrà, quàm Doctius existimauit, & hoc esse, quod Venuleius momentum naturę dixit. d. l. continuus. Momento itaq;, quod Bartoli d. §. fi. l. pretia rerum. sententiæ deest, multos dies significari constat, quo verbo tempus, quod secari non potest, demon-

187 strari suprà docuimus. Non † me fallit, Accursium apud Celsum lib. L. Digest. l. cùm bisextus. de verb. signi. de momento aliter disserere. Sed, quia nullo authore nititur, meritò à nobis posthabita eius opinio est, quadragesimã videlicet horæ partem, momentũ definientis, & puncti decimam, puncti vocabulo latius accepto, quo Mathematicis significari, quod secari in partes non potest, lib. 2. cap. 2. in Somno Scipionis Macrobius author est. Qua quoque in re Accursium nõ mediocriter erraſſe liquet, haud veritum ab Azonis, Prȩceptoris sententia discedere, qui tam momenti, quàm puncti appellatione indiuiduũ tempus demonstrari apud Domitium Vlpianũ lib. 7. Digest. l. sicut. §. idẽ Papinianus. qui-

188 bus. mo. vsufruct. amit. adnotauit. Hæc † de momenti significatione, vt proximè exposui, luriſconsultorum sententia est. Nam, qui accuratius hæc exactiusq; tractant, momento tempus negant demonstrari, quod tempore minus est, eo verbo significari arbitrati, & quidem Plato in Parmenide lib. 9. quiddam indiuiduum esse definit momẽtum, inter motũ quietemq; medium, quod

189 tempore non fit. Quam † sententiam si admittimus, fit, vt appellatione momenti id, quod Platone authore, tẽpore omni est angustius, primùm, mox tẽpus indiuiduũ, laxius deinde id est, quod secari possit, multorum deniq; dierum spacium significetur.

190 Quod † & in alijs verbis, quæ similiter punc-

ctum temporis demonſtrant, vſu venit. Nam confeſtim fieri rectè dicimus, quod momento fit, vt quotiens per aliquem filiũ fortè aut ſeruum hęreditas aliúdue patri dominóue adquiritur. Confeſtim enim patri dominóue adquiri, id eſt, eodem momento, quo rẽ filius aut ſeruus adipiſcitur, nullo enim momento in illorum perſona, quod adquireretur, ſubſiſtere, ait lex. placet, ff. de
191 adquiren. hære. Cùm† ergò confeſtim fieri dicatur, quod momento, nullaq; mora interpoſita fieret. d.l. placet. fuſius tamen accepta eſt eius verbi demonſtratio, vt id à quoquam confeſtim fieri dicatur, quod ab eo, vbi primùm poſsit, fiat. l. 2. §. confeſtim.
192 ff. ad Senatuſconſul. Tertulia. Quæ† res magnum habere tractũ poteſt, multorumq; dierum moram, vt in illa ſpecie, cùm mater prioribus fortè tutoribus excuſatis aut reiectis alios liberis ſuis confeſtim petere iubetur. d.l. 2. §. ſi mater. Quid enim ſi, nulla ipſa quidem infirmitate priuatáue cauſa alia impedita, ſæpe multumq; conata, impetrare non poſsit, vt ei rei primo quoque tempore adſideat Prætor? d. §. confeſtim, longamq; ab eo dilationem patiatur: aliud atque aliud, quo minus ſui copiam faciat, ſemper cauſanti, multisq; diebus inter moras conſumptis, ægrè tandem adiri ſe ſinat? fit itaq;, vt certus temporis numerus definiri non poſsit, intra quem confeſtim petiſſe
193 dicatur. Manifeſtior† in vi deiecto huius rei euidentiorq; demonſtratio eſt, vt maior ſæpe mora in eo, qui deiectionem feciſſet, depellendo Vrbe fortè aut Caſtro aliquo occupato, quàm in tutoribus à Prætore petendis tranſigitur. Id enim non multis admodum diebus à ſegni etiam, parumq; benigno Prætore conſequi licere. vt Vrbe autem, vnde deiecti eſſemus, Caſtróue armatum & omnibus rebus inſtructum exigamus, longioris eſſe operæ, & quantumcunque moræ intercedat, modò, qui deiectus eſt, in id vnum incumbat, vt vi contraria, quod amiſiſſet, recipiat, confeſtim atque ex continenti vim repulſiſſe prudentium interpretatione exiſtimatur, l. 3. §. eum. igitur. & ibi glo. & Docto. de vi & vi arma. etiam ſi totum decennium in comparanda manu, qua iniuſto poſſeſſore deiecto ſuum rurſus adipiſceretur, conſumptũ dicatur, quæ ſententia Hugonis ſcriptoris vetuſti fuiſſe c. ius naturale. 1. diſtinct. perhibetur, eamq; poſteriores Ioan. de Imol. Barthol. Soci. & alij. l. 1. §. qui præſens. ff. de verb. oblig. Anto. de But. Abb. Ioan. de Ana. & latè Feli. c. ſignificaſti. 2. nu. 12. de homicid. ſequutos lego, crebriusq; receptã eſſe, Felinus lib. 5. epiſtolar. Decretaliũ author eſt. d. c. ſignifi-
194 caſti. Neq;† verò id, cùm alienũ factum interuenit, vt in proximis caſibus accidit, verum eſſe, ſed & cùm tota res in nobis ſolis ſita eſt, vt cùm non à vero procuratore nomine noſtro factũ, ratum à nobis habẽdum eſſe, quamprimùm certiores facti ſumus, ait lex. l. ratum. ff. de ſolut. Quando enim, quamprimùm certior factus, quis dicatur, ſi quæras: cum quodã temporis laxamento accipiendum eſſe, eadẽ lex d. l. ratum. ait: laxamentũ verò hoc, neq; quod maximũ eſt, inquit, d. l. ratum. tempus, neq;, quod minimum, exaudire debemus, ſed quod animo magis comprehendere atque mente, quàm effari verbis linguáue nũcupare poſſumus. Simili† quoq; modo acceptum eſt,
195 quod ſtatim fieret, ſine aliquo ſcilicet interuallo. Offerri enim ab hærede legatarijs ſtatim, atq; ſine aliquo interuallo dici, quod nonnullo tamen temporis ſpacio interiecto offerretur, quod intelligere magis, quàm eloqui & exprimere verbis licet. Ita quoſdam apud Domitium Vlpianum lib. 31. Digeſt. Glo. in. l. cùm quidam. 2. verb. inter-
196 uallo. de leg. 2. ſcribere lego. Nec† diſsimilis eſt Iuliani l. tutor, qui repertorium. §. 1. ff. de adminiſtrati. tuto. definitio res pupillares, quæ tempore pereunt, quæq;, vt ait conſtitutio, l. lex quæ. §. penul. C. de adminiſtra. tuto. ſeruando ſeruari nõ poſſunt, à tutore confeſtim diſtrahi exigentis, periculum ſuum, ſi quid inter moras deperiret, facturo, confeſtim autem verbum id tempus demonſtrare ait, quod inter præcipitem feſtinationem atq; moratoriam cunctationem eſt medium. Neq; enim onerandum eſſe, vt re ſua familiari prorſus neglecta, in rerum pupillarium diſtractionem nullis alterius rei interpoſitis operis, incumbat. Nec rurſus ferendum moras nectentem, & friuola quædam cauſantem, nihilo enim magis partibus ſuis fungi, periculóue eximi, eſſe exiſtimandum, ſi contutores à ſe expectari forſan alleget, qualibet de cauſa differentes, aut illata excuſatione onus tutelæ detrectantes. Nam, qui ad res huiuſmodi pupillares diſtrahendas confeſtim manum porrigere legibus iubetur, quo minus munere ſuo protinus fungatur, huic nihil horũ adferre moram debet. d. l. tutor. qui reper-
197 torium. §. 1. Idq;† vulgò in ſimilibus verbis eſt receptum, paulatimq; ab arctiſsimo tempore atq; anguſtiſsimo, quod ſecari non poteſt, in longiſsimum latiſsimumq; per quoſdam quaſi gradus demõſtratio diffunditur.

Nam

198 Nam, † cùm initiò id ſtatim fieri dicatur, quod momento & abſq; vllo interuallo fit.
199 d. l. cùm quidam. Id † quoq;, quod paulò pòſt fieret, rectè nihilominus ſtatim factum dici, l. petens. C. de pract. c. cùm ſingula. de præbend. lib. 6. & ibi Archidia. vide Alberi. l. fi. C. de errore aduoc. quodq; quàm ocyſſimè fieri potuit, factum eſſet. c. olim. 1. & ibi glo. in verb. ſtatim. de reſtit. ſpolia. & ibi
200 omnes. & latius per Hoſtien. Exaudiri † nonnunquam ſtatim factum, quod intra viginti annos factum proponeretur. Nam, vt apud Calliſtratum lib. 49. Digeſt. l. 1. §. fi. de iur. fiſ. ſuper verb. ſtatim. author eſt Accurſius, cauſa ſtatim mota rectè dicitur, quæ in-
201 tra viginti annos mota ſit. Mira † hæc quidem ſunt, ex tam anguſtis initijs, in tam fuſam ſignificationem verba trahi, ſed eſt mihi propemodum non minus mirum, id quoq; à noſtris vſurpari in illis verbis, quæ præterq; quòd arctiſsimum tempus demonſtrãt, nullamq; ſua natura moram ferre poſſe videntur, præcipitem quandam celeritatem ſignificant, omneq; temporis à ſe laxamentum repudiant. Nam Bartolus lib. 30. Digeſt. l. qui duos. nu. 6. de reb. dubi. apud Tryphoninum, quod intra centum dierum
202 ſpatium factum eſſet, repentè factum, rectè dici author eſt. Excuſari † itaq; tutores pupilli, cui delata eſſet hæreditas, conſanguineosúe ait, nec fraudi illis eſſe, ſi intra centeſimum diem hæreditatem non adiſſent, & interim pupillus deceſsiſſet, meritoq; eis in integrum reſtitutionẽ datum iri, neq; cunctationem vllam eis imputari, quaſi pupillo
203 rebus humanis repentè exempto. Satis † ex ijs apparet incertam vagamq; eſſe verborũ, quæ natura ſua temporis punctum demonſtrant, inſtabilemq; eorum eſſe ſignificationem, vt quæ latiſsimis nullisq; propè finibus concluſa diffundatur. Nec † certior eſt
204 aut conſtantior ipſa modici appellatio, qua de nobis diſputatio eſt inſtituta, dum modicum tempus decem dierum ſpatium nunc lex vocat. Sic Iulius Paulus lib. 14. Digeſt. l. promiſſor. 1. §. de pecu. conſti. ei, qui ſine die conſtituiſſet, modicum tempus, intra quod ſolueret, indulgendum ait, id eſt non
205 minus decem diebus. Nunc † laxius, id eſt triginta dierum, Domitius quippe Vlpianus lib. 43. Digeſt. l. 1. §. 1. de itine. actuq; priua. eũ, qui modico tempore itinere actuúe priuato aut via ab alio, nec vi, nec clam, nec precariò vſus proponeretur, ad Prætoris tuitionem pertinere ſcribit. Modicum autem tempus interpretatur, quod non mi-
206 nus triginta diebus ſit. Idem † Domitius Vlpianus lib. 5. Digeſt. l. ſi debitori, de iudic. debitori, ne ſibi actio ederetur, ſoluere parato tempus modicum, intra quod ſolutio celebraretur, ſtatuendum exiſtimat, id eſt, quod damnatis reis præſtari ſolet. Id autem Imperator Iuſtinianus Auguſtus lib. 7. Conſtitutionum l. 2. de vſur. rei iudi. Menæ præfecto Prætorio reſcribens quadri-
207 meſtre eſſe ait. Sed † nec intra has Menſium anguſtias ſe modici temporis appellatio continuit. Nam & Gloſ. clemen. 1. de reb. eccleſi. non alie. ſuper verb. ad tempus modicum. per textu. in l. cùm domini. ff. locati. & inſtit. de litera. oblig. in fi. biennium, & quinquennium, Gloſ. inſtit. de liter. oblig. ſuper verb. multum. & ibi Docto. & d. gloſ. ſuper verb. ad tempus modicum. ſed & ſeptenniũ, d. glo. ſuper verb. ad tempus modicum. per tex. in c. fi. ne prela. vi ſuas. & decennium d. glo. ſup. verb. ad tempus modicum. d. c. fi. colu. 2. cir. fi. verſ. alij dicunt. ne præla. vi ſuas. pro ſubiecto argumento modicum tempus accipi, quidam authores d. glo. ſuper verb. ad tempus modicum. ſunt.
208 Poſtremò, † vt eſt incerta eius verbi demonſtratio, ne res ſine exitu ſit, ius dicentis arbitrio modici temporis definitionem conſtituí, placuit, Arg. l. 1. in fi. ff. de iure delib. & l. 1. §. 1. ff. de effractor. & quæ allegat. latè glo. ſæpe. cicata. ſup. verb. ad tempus modicum. eamq; ſententiam crebrius receptam eſſe, quoſdam ſcribere, Ioannes Anagninus lib. 5. Epiſtolar. Decretal. d. c. fi. col. 2. cir. fi.
209 verſ. nam multi dicunt. refert. Igitur † cùm certa eſt legis ſententia, quid pro ſubiecto argumento, modicum habendum ſit, definientis, id nos ſequemur, cùm erit autem hoc in obſcuro & legibus prætermiſſum, ius dicentis motũ expectabimus, quid modicum intelligere debeamus, arbitraturi, vt generaliter in ijs, quæ lege ſunt omiſſa, iuris authoritate facere ſolemus. l. 1. ff. de iu. de-
210 lib. cum ſimilib. Quibus † conuenienter, cùm is, vt ſuprà retuli, Bartolo author, l. Lucius. §. hæredum. ff. ad Senatus con. Trebel. pauper dicatur, qui modicum habet, quem modum pecuniæ quibuſdam caſibus paupertatẽ lex definit, initiò ſpectabimus, eo deſtituti ius dicentis ſequemur arbitriũ, æſtimaturi, quæ facultates pro cauſæ qualitate, & conditione perſonarum, paupertati aſsignari debeant. Ita Bartolus lib. 24. Digeſt. l. ſi conſtante. nu. 14. ſolut. matri. & ibi ferè omnes. apud Domitium Vlpianũ notat, cæteriq; probant. Glo. & Docto. auth. præterea. & ibi. poſt alios latè. Deci. nu. 15. C. vnde vir & vxo. Angel. l. ſi verò pro con-

dem. §. qui pro rei. nu. 5. ff. qui satisda. cog. Ioan. de pla. l. ad subeunda. de decur. lib. 10. Cod. Bald. c. si qui testium. col. 2. de testib. Abb. c. 1. de accusa. Lucas de penna. l. 1. de men. val. lib. 9. Cod. Rapha. Comen. cons. 131. duo fratres. in princ. Areti. cons. 13. col. 7. vers. ad secundum. & Alci. l. quos nos. §. 211 1. ff. de verb. sig. Cùm † itaq; quæstionis erit, repellenduſne sit ab accusatione, qui minus quinquaginta aureis in bonis habet, quia lex eum tali in specie pauperē definit, l. nonnulli. ff. de accusatio. legis definitionē sequemur, & tam tenue patrimoniū habentem ab accusatione submouebimus. Aureos hoc loco accipere debemus, qui singuli septuagesimam libræ auri partem constituunt. l. quotiens. C. de suscep. & arca. lib. 10. notat. glo. l. fi. in prin. C. commu. de lega. Alex. cons. 15. volu. 3. Carolus Ruinus consil. 150. Gratissimum, num. 15. volu. 5. Amplior † substantia, à liberti pauperis testa- 212 mento patronum excludet. Nam nisi qui centum aureos habet, in hæreditate, arcere prætextu paupertatis à successione patronū non potest, quia constitutioni, §. si insti. de succes. liber. Bart. d. l. si. constante. & nu. 14. minus centum aureis habens libertus, 213 pauperum numero est. Quandoque † lex l. paupertas. & l. post susceptam. §. paupertas. ff. de excusa. & §. sed & propter. insti. eo. patrimonij modum paupertati non prorsus præscribit, vt cùm tutelam quis obtentu paupertatis recusat. Exigit enim, vt oneri iniuncto sit impar, nec aliter vult detrectantem audiri. d. l. paupertas. cum concor. quis verò oneri iniuncto impar esse dicatur, hoc lex non expresit, sed eum quidam, Glo. & Bart. d. l. paupertas. quod legi deest, supplentes, iniuncto oneri imparem arbitrantur, cui angustius est, quàm pupillo patrimonium, & ita forè, vt, qui sit alioquin euidentissimè locuples, quia tamen minores, quàm pupillus, habet facultates, in tutelæ recusatione pauper existimetur, propter opum pupillarium comparationem, vt fideiussor, iudicio sistendi causa datus, in quantiscunq; sit facultatibus positus, non censetur diues, nisi pro magnitudine rei, quæ petitur, locuples esse proponatur, glo. & Docto. l. fideiussor. ff. qui satisdat. cog. Marsi. l. 1. §. ad quæstionem. num. 9. ff. de 214 quæst. His † consequenter, cùm testes, qui ad inuentarij conscriptionem adhibentur, locupletes esse exigat Constitutio. §. si verò absunt. verb. substantiam. de hæred. & falci. non minus eum, qui ad id adhiberetur, quidā glo. d. §. si verò absunt. & verb. substantiam. habere in bonis volunt, quàm id sit, de quo quæstio esse potest, quod non sine ratione dici videtur. Obseruatur enim, quod suprà scripsimus, causæ qualitas, id est, quanti sit, de quo moueri quæstio possit, nec personæ inspectio prætermittitur, cùm locupletem esse, qui ad testimonium adhiberetur, iubet constitutio. §. si verò absunt. & verb. substantiā. Nam, vt in primis testis fides spectanda sit, l. testium. in prin. ff. de testib. neglígi tamen opes non debent, sæpe hominibus ob inopiam ad falsi consilia in- 215 clinantibus. Eleganter † itaq; Callistratus lib. 22. Dig. inter cætera, quæ in testium persona explorare putat oportere, illud notat, locuples, an egens sit, vt lucri, inquit, causa 216 aliquid facilè admittat. Nam † vt Euripidis Orestes ait in Electra, hoc habet vitiū paupertas, quòd docet homines sua indigentia 217 malum. Sed † hîc occurrit Iason, qui lib. 2. Dig. l. fideiussor. qui satisda. cogan. & ante. cum Alex. cons. 61. habita. in fi. volu. 1. & cōsil. 237. perspectis nu. 2. 3. 4. & 5. vol. 6. Carol. Rui. cons. 158. visis. nu. 27. volu. 5. & Marsi. 1. §. ad quæstionem. & §. fi. nu. 13. ff. de quæst. & 6. Principal. Constitutionum Authen. præterea. C. vnde vir & vxor. ob solam paupertatem repelli, quem à testimonio negat, quod iuris pontificij interpretū quorundā glo. fi. c. si qui testiū. de testi. Spec. tit. de testi. §. 1. vers. itē quid est pauper. Francis. Areti. post alios. d. c. si qui testiū. & cons. 13. viso diligenter themate. col. 10. authoritate confirmat, paupertatē testimonio vitiū non adferre existimātium, ego amplius Pontificū placitis id dicere, cōsequens esse puto. Nam Eugenij tertij cōstitutione d. c. si qui testiū. lib. 2. epistolarū Decretalium cautum est, ad valetudinarios, senes, debilitate confectos, & depressos paupertate domū mitti oportere ad iusiurandum. Vnde intelligere licet, nō magis paupertatē testimonio fidem abrogare, quàm aduersam corporis valetudinem, aut seniū, æquè enim ad omnes hos testimonij causa adire iubet constitutio: d. c. si qui testiū. aduersam autē corporis valetudinem aut seniū quicquam de testiū fide de- 218 trahere, nusquam relatum est. Sed † hæc superiori sententiæ non aduersantur, quæ enim ad pauperes adire testimonij causa cōstitutio præcipit, ad personas pauperum respexit, non admodum pecuniæ, quæ in lite est. Posse enim fieri, vt cuius testimonium desideratur, habeat non minus in facultatibus, quàm de quo lis est, in qua eū testimonium dicere conuenit, inspectis tamen natalibus & dignitate familiæ, sit pauper, eru-

beſcatq;

beſcatq; propterea in ius venire: quod apud eundem Eugenium eſt adnotatum. d. gloſ. ſi. d. c. ſi qui teſtium. Nam, vt alioquin ob tenuitatem patrimonij, qui egens eſt, in ius venire non poſsit, dicendum non videtur, ſumptus enim itineris, litigatoris impenſa fieri debere, conſtat. c. ſtatutum. §. penult. de
219 reſcrip. libr. 6. Ratio † autem, cur habere in bonis non minus teſtem oporteat, quàm de quolis eſt, illa reddi poteſt, quòd falſo teſtimonio dicto ſatisfacere læſo pro modo damni dati teſtis debet: c. 1. & ibi gloſ. Abb. & alij de crimi. fal. hoc autem, niſi pares habeat facultates rei, quæ controuerteretur, qui teſtimonio læſus eſt, conſequi non po-
220 teſt. Statuendum † itaq; erit, teſtem cauſæ, quæ agitaretur, pares facultates habere debere, vt idoneus ſit, ne læſi falſo teſtimonio litigatoris, damnum factum perſequentis,
221 inanis ſit actio. Cæterùm † extra comparationem quantitatis, de qua lis eſſet, tenuitas in perſona teſtis illa notatur, quæ eum ad deierandum facile inuitet. l. teſtium. in prin. ff. de teſti. Finge enim, litem de quingentis eſſe, eumq;, cuius teſtimonium deſideratur, mille in bonis habere, ſed pro natalium dignitate pauperem eſſe, certè, et ſi plus in patrimonio habet, quàm in lite eſt, ſi ſuſpectus ſit iudici, vt qui lucri cauſa credatur aliquid facilè admiſſurus, non immeritò repelletur.
222 d. l. teſtium. in princ. Id † enim totum, id eſt quę paupertas ſuſpectum reddat teſtem, in iudicis ſitum eſt arbitrio, vt Albericum d. l. teſtium. in princ. ff. de teſti. ſcribere, Felinus d. c. ſi qui teſtium. num. octauo, refert.
223 Quanta † denicq; teſti pauperi fides habeatur, ex perſonarum qualitate & quantitate cauſæ, iudicem æſtimare debere, Nicolaus d. c. ſi qui teſtium. & num. 8. Abbas ſcribit, nec natalium dignitas hunc tuebitur, quo magis ad teſtimonij admittatur, ſi ampliſſimis maiorum ſuorum opibus per luxum diſsipatis, ad eam egeſtatem deueniſſet.
224 Nam † placuit eum qui non fortunæ vitio, ſed ſuo probro facultatibus lapſus proponitur, vt qui non rerum modò ſuarum, ſed & famæ prodigus ſit: idoneum teſtem non eſſe: quod Baldus lib. 2. epiſtolarum Decretalium adnotauit. Bald. c. ſi qui teſtium. col. 2. de teſtib. Tiraq. l. ſi vnquam. verb. bona. nu. 5. in fi. C. de reuocan. donati. & Alexander Tartagninus conſultus reſpondit. Cõſ. 237. perſpectis. nu. 2. vol. 6. Quomodo enim alienæ ſubſtantiæ dicto teſtimonio parcet, qui ſuæ non pepercit? notata, l. fin. §. minores. C. de ſenten. paſſ. Alex. d. conſil. 237. & Tiraq. d. verb. bona. & num. quinto, in fin.

225 Adde, † non eum modò pauperem dici, qui parum habet in bonis, ſed & qui parum probatis moribus eſt, quod idem Baldus, libr. quinto Principalium Conſtitutionum l. humilem. C. de inceſtis nupt. Franciſ. Ripen. l. ſi conſtante. numer. 34. ff. ſolu matri. belliſsimè ſcripſit, cuius ſententiam Martanus Socinus Conſ. 17. colum. fin. & Philippus Decius d. auth. præterea. num. 15. non
226 immeritò probant. Et † ſanè, vt ijs nocet paupertas, quorum facultates ipſorum probro attritæ, pponuntur, abrogata videlicet eorum teſtimonio fide, ita per contrarium eos, qui rapinis maliſq; artibus magnas ſibi diuitias comparaſſent, nullam inde ſentire opitulationē debere, conſequens eſt, quod Iacobum Rauennatem & Petrum, veteres legum magiſtros, exiſtimaſſe Cynus libr. 4. Principalium Conſtitutionum l. in bonæ fidei. 7. q. C. de reb. credi. refert, qui diuitias quo iure quaq; iniuria quæſitas poſſeſſori prodeſſe negāt oportēre, quo magis in probationum inopia deferre ei iuſiurandum lus dex debeat, cùm iuſtè opes adepti hoc beneficium mereantur, Cynus. d. l. in bonæ fidei. & d. quæſtio. 7. Non enim eos facilè peieraturos, vt qui laborant inopia, præſumptum d. l. teſtium. in prin. vbi poſt gloſ. Salyc. Adde. Alex. d. conſ. 237. num. quinto,
227 eſt. Illud † tractemus, ſi, vt ex Baldi ſententia modò dixi, pauper & is eſt, qui parum probatis eſt moribus, an non ſit conſequens, eum diuitem eſſe, qui optimis moribus eſt præditus? & ita proculdubio dicendū erit, idq; Franciſ. Ripenſis notat. d. l. ſi conſtan-
228 te. & nu. 34. Secundum † quod, & qui honeſtæ vitæ ſunt, atq; inculpatæ, quamuis tenues eorum eſſe facultates proponantur, ad teſtimoniū ferendū rectè admittentur, quod plericq; Glo. fi. d. c. ſi qui teſtiū. & ibi Docto. & glo. §. item teſtium. verb. locuples. 4. q. 1. Specu. tit. de teſte. §. 1. verſ. itē quod eſt pauper. & gloſ. d. l. teſtiū. verb. admittant. & ibi Flor. Cynus. l. 3. q. 7. C. de reb. cred. non malè probant, quibus aſſentior. Nam in ijs, quę ad teſtimonij fidem pertinent, non minus ſynceritas animi, quàm opes externæ, vale-
229 re debet, integritas † denicq; perſonæ ac ſanctimonia, vt eleganter ait Felinus, c. in literis. numer. quinto, vbi latè alleg. de teſtib.
230 tollit omnem ſuſpicionem, & † idcirco Calliſtratus d. l. teſtium. in perſona teſtium exploranda honeſtæ vitæ quis ſit, & inculpatæ, æquè ſpectare iubet, ac locuples ne ſit, & in facultatibus poſitus, & carere ſuſpicione vtriuſq; teſtimonium peræquè putauit, huius propter cauſam, quaſi, qui locuples ſit

atq; opulentus, lucri causa, nihil facilè admissurus existimetur, illius propter personam, à qua testimonium ferretur, quod honesta sit, & propterea à fraudis consilio alie-
231 na, si † modò illud sciamus, testi diuiti, quàm pauperi magis credi. quod Bartolus lib. 1. Digest. l. illicitas. §. fi. de offi. præsid. apud Domitium Vlpianum notat, cuius illa redditur ratio, quòd, qui eget, quàm qui diues est, facilius testimonij sui fidem adulterari pecunia atq; corrumpi patiatur. Abb. d. c. si qui testium. nu. 8. Salyc. l. 3. ff. de testi. Alex.
232 d. cons. 237. perspectis. nu. 5. vol. 6. Quod † suprà dictum est in paupertatis definitione, cùm pauper ne quis sit, arbitrari iudex debet, spectari personarũ conditionem oportere, ita accipi solet, vt pro dignitate natalitũ
233 modus patrimonij præscribatur. Ideoq; † fieri, Bartolo d. l. si constante. nu. 14. authore, vt nobilis mille habens in bonis, sit pauper: rusticus verò, & humilioris loci homo, tantundem possidens, locuples habeatur. Arg. l. nepos proculo. ff. de verbor. significat. & l. sed & si susceperit. §. 1. ff. de iudic. & nota, l. in condemnatione. ff. de diuers. reg. iuris. & Socinus consilio trigesimo, & in causa dominæ colum. secunda, libro quarto Angel. si verò. §. si pro rei qualitate. ff. qui satisdare. cogan. Deci. consilio 163. in causa matrimoniali. col. 4. vers. 2. principaliter Tira. de nobili. c. 20. nu. 156. Secun-
234 dum † quòd Baldus lib. 1. Principal. Constitutionũ apud Imperatorem Iustinianum, l. si quis ad declinandum. num. 5. de episco. & Cleri. Benedict. Capra. cons. 54. punctus quidam. Cepo. de Imper. mili. delig. 21. priuili. nobilitatis. Philip. Deci. cons. 120. presbyter. colum. 1. Iason si constante. colum. 23. num. 151. vers. item si aliquis nobilis. ff. solu. matri. Ioan. Luc. repeti. rub. de donatio. inter virum & vxorem. §. 11. col. 4. vers. & inde est. & repe. c. per vestras. §. 12. colum. 2. vers. ad cuius confirmationem rursus. §. 23. colum. 2. vers. benefacit. & Alciat. l. quos nos hostes. §. locuples. ff. de verb. sig. Tira. de nobili. c. 20. num. 154. nobiles, quibus sit vnde viuant, pauperibus connumerat, nisi hoc amplius, quemadmodum dignitatem suam tueri possint, habere
235 dicantur. Et † idcirco eis, quod pauperibus in alimoniam legatum est, deberi scribit, & nubiles filias, habentibus, quas pro generis sui dignitate collocare non possint, quod in dotes egentium relictum est, similiter rectè præstari, ait, à quo beneficio plebeij qui habent, vnde viuant ipsi, & filias suas conuenienter elocent, arcendi sunt. Bal. d. l. si quis ad declinandam. & nu. 5. à contrario sensu. Nam, non vt nobilibus necessitas tuendæ
236 dignitatis iuæ, & his incumbit. Et † ita fit, vt nõ cumulus patrimonij secernat paupertatem à diuitijs, sed personarum cõditio, plus minúsue, vt honestiore quisque loco natus est, ad statum suum retinendũ exigentium.
237 Quapropter, † cùm condemnato, qui egenus, quà facere potest, soluere cogitur, l. maritum. ff. solu. matrim. & l. miles de re iudic. non totum, quod habet, extorquetur, sed eius habetur ratio, nec egeat, vt Iulius Paulus lib. L. Digest. c. 173. l. in condemnatione. de diuersis regulis iuris antiqui author est, interesse quidam, Paul. de Citadi. tract. de iure patro. 7. q. 6. partis. Matth. de Afflic. consti. Siciliæ. cuius initium, qualitas personæ. col. 2. & consti. quisquis. col. 3. Anto. Corset. c. grandi char. penult. de supplen. negligen. præla. Tiraq. tract. de nobilit. c. 20. nu. 142. nõ ineleganter putauerunt, nobilis eo beneficio vtatur, an plebeius. Nam reliqui nobili tantum oportet, quantum eius conditio postulat, & natalium dignitas, & ne pauperũ cibis vesci, néue solus viuere cogatur, c. non cogantur. 41. distinc. Bald. l. 2. in prin. C. quod cum eo. per text. l. sed & si quid inædificauerit. §. sufficienter. ff. de vsufructu. & l. cùm vnus. §. alimentis. de alimen. & cibar. lega. idem Bald. rub. C. qui bonis cedere poss. Angel. & Imola. l. Nesennius. §. fi. ff. de re iud. Imola, Raphael & Alex. l. si maritus in id. ff. solu. matr. l. Nepos proculo. & ibi. glo. verbo, dignitate. ff. de verb. sig. & l. tutor. secundum dignitatẽ. ff. de administratione tuto. Dynus, Angel. & Ias. §. sunt præterea. vers. item si de dote. instit. de actio. Francis. Areti. cons. 17. cõsideratis. colu. penult. Panor. c. cum adeo. de rescri. Tiraq. d. c. 20. & nu. 142. cùm ignobili, vnde tenuiter viuat, reliqui satis sit. Docto. vbi suprà. sane enim quod plebeio satis est, idem nobili satis fore, non est consequens
238 dicere. Et † generaliter quotiens alimenta debentur, lautius cum nobilibus agi solet, quàm cùm plebeijs, l. 1. §. mulier, cum concordantijs ibi in glo. ad lega. ff. de ventre in possess. mitten. Adde glo. c. episcopus. verbo, victu. 10. q. 2. & glo. c. nobis. verb. modestè. & ibi. Anto. de Butr. col. 3. vers. quæro, tenetur, de iure patr. Tira. d. c. 20. nu. 143. ꝗd in vsus legato est quoq; receptum. Vberius enim nobili, quàm plebeio deberi placuit, l. plenum. §. prꝛter habitationem. vers. & exijs. ibi, largius cum vsurario agendũ est, p dignitate eius, cui relictus est fundus. ff. de vsu & hab. Andre. Barul. const. Siciliæ,

cuius

cuius initium minoribus. & ibi post eum. Matth. de Afflic. 4. q. Tir. d. c. 20. nu. 153. quę sentẽtia in legatis vsq; quaq; obtinuit. Nam nemo nescit, ex legatariorũ dignitate legata augeri. l. sed & si susceperit. §. sed & si proponas. & ibi glos. nota. ff. de iudic. & l. si seruus plurium. §. fi. ff. de lega. 1. & facit lex. si longius in fi. ff. de iudic. & q̃d scribit Bald. l. filius fami. per ill. tex. ff. de dona. & Tiraq. d. c. 20. & nu. 158. quare modico patrimonio inter pauperes distribui iusso, nihil inde laturos nobiles pauperes bellissimè Angelus d. §. sed & si proponas. respondit, quasi de illis, tamexiguam substantiam relinquens, sensisse nõ videatur, quod in illa quoq; specie scio receptũ, cùm ei, qui bonis cesserit, turris mille aureos valens, est relicta, nam vrgentib. ad eius venditionem creditoribus, & homini pauperi, & modò fortunis omnibus exuto, tam amplam habitationem non conuenire, allegantibus, distinguendum ait Baldus, l. fi. colu. 2. vers. quæro, quidam cessit. C. qui bo. cede. poss. & Tiraq. d. c. 20. nu. 160. etsi humiliore loco natus debitor proponatur, audiẽdos creditores scribit. Cæterùm nobilem ad
239 turris venditionem non esse cogendũ, quasi ea carere cõmodè non possis. Constat enim eos, qui bonis cesserũt, si quid postea bonorum sunt adepti, quà facere possunt, esse cõueniẽdos. l. is q bonis. 2. & l. qui bonis. ff. de
240 cessio bono. Quæ in nobilibus dicta sunt, ad viros literarum scientia claros nõ imme-
241 ritò porrigemus. Nam literarum excellentiã nobilitati generis Angelus apud Domitiũ Vlpianum lib. 5. Dige. eleganter comparat, d. l. sed & si susceperit. & §. sed & si propo-
242 nas. ff. de iudi. Et Zenzelinus apud Ioannẽ xxij. eius nominis Pontificem Romanum extrauagan. execrabilis. verb. qui mendicãt. de præben. eos, qui inter alios scientia eminent, genere illustribus exæquat, & nisi, vnde pro dignitate sua viuere possint, habeãt, mendicis atq; egentibus connumerat. Ac-
243 cursius verò apud Domitium Vlpianum lib. 17. Digest. l. societas contrahitur. pro socio. generaliter in adipiscendis sacerdotijs viros literatos nobilibus exæquari scribit, & eum sequuti Baldus, d. l. societas cõtrahitur. & cons. 199. in causa ista. colu. fi. libro 5. Salycetus, d. l. societas contrahitur. Fulgosius, d. l. societas contrahitur. & plerique alij idem notant. Benedict. Plumb. l. generaliter. §. si quis alienum. versic. quis ergò. ff. de fideicommiss. libert. Ioan. Plat. l. fi. C. de cõd. in pub. hor. libro 10. & Barb. c. postu. asti. col. 2. de rescrip. & c. accedens. fi. col. 2. vt lite non contestata. Tiraq. de nobilis. c. 20. nu.

244 10. Quo loco Fulgosius apud Siculos viris literatis magnum haberi honorẽ se accepisse refert, & inde sanctã eam insulam esse nõin-
245 certa coniectura colligit. Sanè enim iustitiã ibi coli necesse est, vbi eius professores honorant, vt contra ibi leges contemni, & licẽtiam valere, vbi, qui artẽ boni & æqui tenẽt,
246 non sunt in pretio. Sed ad susceptũ argumẽtum redeo, & quidem ei, quod dicebatur, de præferẽdis nobilib. videndũ est, ne non occurrat, quod, vt Gregorius 9. eius nominis Pontifex Max. lib. 3. Epistolarũ Decretaliũ author c. penul. de præben. est, Deo nos non natalium claritudo, sed virtus reddit gratos atq; acceptos, & idcircò factum ait, vt Chris-
247 stus Deus paucos nobiles & potentes ad ecclesiæ suę gubernacula vocauerit, hoc est, vt quidam Glo. & Doct. d. c. penult. scribunt, Paulũ & Bartholomæũ: cæteros enim ignobiles & inopes fuisse, proditum d. gl. d. c. penul. & ibi Doct. est. Quare quidã, cùm ei in Pontificatu cõpetitor obscuritatem natalium obijceret, respõdisse fertur, Petro Piscatori, filio fabri, successorem quęri, non Augusto. Glos. c. quoniã. vetus. verb. inuidia. 24. q. 1. Fel. c. cùm adeò. nu. 7. de rescrip. Tiraq. d. c. 20. nu. 16. Et prima quidem specie superiori sententiæ aduersari hæc quisquam putauerit, sed hoc nequaq; opinandum est. Nam
248 ita demum nobilitatem ignobilitati anteferri, si cætera paria esse proponantur. Cęte-
249 rùm ignobiles probos, bonæ frugi & literatos studijsq; & Doctrinis deditos nobilibus improbis parùm benè moratis, literarum ignaris atq; contemptoribus præferri oportere, plerique omnes existimant. Glo. c. constitutis. 2. verbo. impotentiam. & ibi Hostien. Philip. Fran. Ioan. Andre. Abb. & alij, de appellat. Hostien. & Hẽri. c. penul. de
250 præben. Tametsi illud nõ me fallit, esse, qui scribant, nobiles & potentiores mediocriter moratos atq; eruditos ignobilibus, & qui potentia non valent, licet moribus & literarum scientia præstent, cùm ita Ecclesiæ vtilitas postulat, esse anteferendos, Hostien. Philippus. Francis. Ioan. Andr. Abb. & alij. d. c. constitutis. Argu. c. officij. de elect. & Fel. d. c. cùm adeò. col. 4. aduersus quod si factũ sit, hoc est nobili, cuius opibus ac potentia indigebat ecclesia, posthabito, electio de plebeio alioquin idoneiore facta, vt Hẽricus Cardinalis Hostiensis d. c. constitutis. & alij Abb. & Philip. Dec. col. 2. in fi. d. c. cõstitutis. Tiraq. d. c. 20. nu. 17. quidam sunt au-
251 thores, meritò infirmetur. Quę sententia, si quando vnq; sequenda fuit, nostra certè ętate maximè prævalere debet. Nam laboran-

te ob

te ob novas religiones Ecclesia, ac propè oppressa, & iurisdictione parum, disputatione & literis non admodum opitulantibus, ad ius Ecclesiæ retinendum potentia opus est cum primis, atq; opibus, & hoc iure vti, in his regionibus conuenit, in quibus hæreses grassantur, & vires indies accipiunt, vt in Polonia atq; Lituania, etsi quæ sunt aliæ Prouinciæ, in quibus, contempto Ecclesiæ iudicio, suæ quisq; prudentiæ innititur, & posito Dei metu, ac sine vlla magistratus reuerentia, arbitratu quisq; suo sacra constituit atq; colit. Nam in Italia, Gallia atq; Hispania, vbi vetus religio illæsa prorsus atq; imminuta permanet, & sacratissimarum legum authoritate omnis cohibetur audacia, summaq; ac iugi magistratus seueritate nullus licentiæ locus relinquitur, hac natalium prærogatiua non multùm admodum opus est, virtute & literis suum semper pondus
252 atq; honorem habituris. Sanè ne commemorem in Iudæis & Saracenis exigendis vltas magna pietate diuinam iniuriam superioribus sæculis esse Hispanias, proximis diebus, vt ad me Gonsaluus Paternoius, Aragonius, necessarius meus, Roma modò scripsit, exemplum præclarissimum hæresum vindicandarum ediderunt, sumpto de Cazalla supplicio, qui veteris religionis oblitus, in vlteriorem Hispaniam, vnde illi origo fuit, inuehere peregrinos quosdam errores erat adgressus, quibus, ipso Cazalla duce atq; Doctore cum multis eum sequutis damnato, igniq; consumpto, maturè obuiam itum est, & ita deceptis cum deceptore de medio sublatis, ne malum altius serperet, quod multorum animos iam occupauerat, vt est seuera in religionis causa gentis nostræ disciplina, eo iudicio effectum est. Ioanna posteà Regina, quæ Philippo fratre absente ad gubernacula Reipub. sedet, & Carolo Hispaniarum Principe cum optimatibus & cætero populo, iusiurandum verbis conceptis dare iussis, Iesu Christi religionem Ecclesiamq; Catholicam, Romanam, se vsq; quaq; defensuros, in eiusq; cultu atq; obsequio victuros ac morituros, polliceri denicq; persanctè, aduersus nascentes hæreses, pro sua quenq; virili, omnem operā atq; opitulationem Christianæ fidei vindicibus, Cazallam magno loco natum accepi, & singulari dicendi facultate præditum, sacrarūq; literarum scientia apprimè eruditum, quibus dum incautius vtitur, æternam nomini suo notam inusit, & se, nisi tempestiuè esset occursum, & suam simul patriam pessundedisset. Sed ad propositum argumentum re-

253 deo. Porro, † quod suprà dictum est, eius, qui quà facere potest, condemnatur, habendam rationem, nobilis, an plebeius sit, vt nobili, quàm plebeio, plus relinquatur, Iason libro 4. Principalium Institutionum §. sunt præterea. vers. item. si de dote. num. 7. instit. de actio. ad milites & literatos producendum existimat. Quippe quibus æquè atq; nobilibus relinqui non minus oportere scribit, quàm eorum exigit conditio atq;
254 dignitas. Et † consequenter inter ipsos, vt mea fert opinio, inspiciendum erit, alius alij quid præstet. In milite quidem ordinis habetur & stipendiorum ratio, & gradus militiæ. Nam si hæc in pœnis constituendis spectantur, vt Arrius Menander lib. 49. Digesto, l. non omnes. de re mili. author est, eadem in beneficijs negligi debere, inciuile est atq; inhumanum dicere. odia. de regu.
255 iur. lib. 6. In † Doctore autem ingenium, naturam, doctrinam, atq; institutionem cõsiderabimus, his enim rebus alios alijs præstantiores esse, & Ciuitati vtiliores. l. inter
256 artifices. ff. de soluti. Enimuerò † & inter milites, qui parùm à paganis distant, & inter Doctores, qui non multùm absunt à vulgo, doctrinæq; quam profitentur, nudum nomen gerunt, vtriq; Reipub. haud admodùm vtiles arceri ab hoc priuilegio debent, quod in beneficijs, quæ Pontificum indulgentia continentur, seruatum Romæ Eugenio iiij. Pontifice Andreas Barbacia refert. Proëmi. Clemen. colu. 14. quæ ad eos Doctores iudicatum est non pertinere, qui eius scientiæ, cuius titulos gerunt, ignari sunt atq; imperiti, quibus consequens esse idem Barbacia scribit, d. Proëmi. Clemẽ. eum, qui sacerdotium obtinuisset, se Doctorem professus, carere eo debere, si Doctoris titulum sine doctrina & literis vsurpare proponatur, quæ non sine ratione dici videntur, licet Felinus Rubr. de maio. & obe. num. 4. Franciscum Aretinum, c. Cleri. col. 2. de iudic. Præceptorem suum contrà disputare
257 scribat. Pro † Barbaciæ sententia facit, quod, quæ dicuntur, cum effectu, non verbo tenus, accipi solent. l. 1. §. hæc autem verba. ff. quod quisq; iuris. & c. relatum. cum concor. ibi. in glo. positis. de Cleri. non residen. Gome. reg. de anna. possess. q. 47. num. 4. & ante cum latissimè Marc. l. 1. 6. & 7. colu. C. de Si-
258 ca. Et † sanè, vt nihil interest, qui præficitur, inutilis sit Ecclesiæ, an nullus præficiatur, vt Alexander iij. Pontifex Maximus Antiocheno Patriarchæ lib. 1. Epistolarum Decretalium c. inter corporalia. §. sed neq. de transla. Episcopo, rescripsit, ita qui nulla

præditus

prædítus est líteratura, ac si ne sit quídem, Doctorib connumerari non debet. Nam qui in ea causa sit, hūc inutilem esse Ciuitati constat, nec pro Doctore habendus est, qui expers est literarum, & doctrinæ, cuius titulos ambitiosè, occupauit ignarus non magis, quàm manus arida, quæ nullis suis functionibus idonea est, pro manu est. Et † idcircò, si cui ob delictum amputanda manus est, non quæ aruit, sed quæ incolumis est, & valet, amputanda erit. Baldus post Cynum. & ibi Recentiores. Auth. sed nouo iure. C. de ser. fugiti. Gome. de regu. de anna. posse. q. 47. & nu. 4. quod magna sanè ratione dicitur, nam quod inutile est, perinde ac si non sit, habetur. notat. glo. c. fraternitatis. verb. deerat. de frigid. & malè. Gomes. d. reg. de anna. posse. & d. nu. 4. Non † abhorret ab his, quod Baldus notat, Auth. licentiam. nu. 3. versicul. sed ponamus. C. de Episc. & Cleri. cùm nouissimam Iustiniani constitutionem, d. Auth. licentiam. quæ est de Episcoporum testamentis, ad eos Episcopos negat pertinere, qui dignitatem habent, sine administratione, quo numero sunt, quibus Episcopatus apud Saracenos assignantur. Quam sententiam Andreas Barbacia Tract. de præstant. Cardi. q. 3. 1 patris. colu. 3. & Gomesius d. q. 47. & d. num. 4. versic. accedit. non immeritò probant, & ego non inpitus sequor. Nam, † vt Iasonem libro 30. Digestor. apud Pomponium l. id quod. num. 25. scribere Gomesius refert, d. q. 47. & d. num. 4. & diuers. accedit. qui in ea causa sunt, impropriè atq; abusiuè Episcopi dicuntur. Constitit † ex superiori nostra disputatione in paupertatis definitione non patrimonij modum, sed personarum spectari cōditionem oportêre, modò, nobilísne, an plebeius miles modò, an paganus, doctus denique, an literarum expers, nudos titulos prætendentibus, à legum beneficio submotis.

Solet † & extra personarum conditionem, onus, quod sustineretur, spectari, & pro eius modo, diues quis sit, an pauper, existimari, quo inspecto, sæpe, qui minus habet in bonis, eo, qui plus habet, ditior est, quod euenit, cùm ille, quàm hic, vt bonorum, oneris habet quoq; minus. Finge enim, vt Baldus d. l. si quis. ad declinandam. & num. 5. ait, esse duo nosocomia, vnum habens duos ægros, & in bonis centum, alterum ægros quinquaginta, & in bonis duo millia, certum est hoc posterius, plus habens, propter oneris inæqualitatem, pauperius esse priore minus habenti, ideoq;, in legato pauperibus relicto consequendo superius fore. d. l. si quis ad declinandam. & ibi Bald. num. 5.

Sanè, † vt in ijs, quæ proximè dicta sunt, in cæteris similiter omnibus, in quam rem pecuniæ erogatio est necessaria, considerandum est, eritq; nobis is pauper, qui minus habet in bonis, quàm in eam rem opus est, diues verò, qui non minus, quàm eius rei necessitas postulat. Initio † itaq; ille erit egentissimus, q nec habet, vnde viuat, nec labore suo quærere, aut mendicare per valetudinem potest, cuiusmodi sunt, qui in nosocomijs decumbunt. d. l. si quis ad declinandam. His † proximi sunt, qui vulgò stipem mendicant. Alex. Ripa. & recentio. l. si constāte. in materiā. pauper. ff. sol. matri. Nā qui viuere de suo possunt, eos sacræ cōstitutiones mendicare vetant, l. 1. de mendi. val. libro 11. Cod. &, vt Alexander Tartagninus scribit, d. l. si constāte. in materia. pauperta-tis. ciuitate exigunt, nisi mendicitate abstineāt. Sed † & qui habet quidē, quærere ve sua industria potest, minus tamen, quàm victus necessarius postulat, hic adhuc pauper est.

Diues † autem esse incipit, cui non minus est, quàm quo vsus necessarius eget, vnde commodè cum suis viuat. Neq; enim satis esse, si, quod sibi sufficit, habeat paterfamil. nisi & liberos sustentare possit. Vnde † placuit, vt Raphaël Comensis libro 28. Digestor. apud Iulium Paulum notat, l. in suis. de liber. & post. & consultus respondit, Cons. 132. duo fratres, eum pauperem non esse, cuius pater diues sit. Et † cōuenienter, mulierē inopia laborantē, cui pater diues sit, à quarta in bonis viri defuncti per sacras constitutiones Auth. præterea. C. vnde vir & vxo. ei debita excludi, proditū Doct. d. Auth. præterea. est, quasi patris opes, opes esse filiæ cēseantur, d. l. in suis. & ibi Docto. & hoc iure vtimur. Doct. d. Auth. præterea. A quarta itaq;, in mariti bonis, submoram alet pater. Doctor. d. Auth. præterea. Sed † an, si manu quærere, & industria sua victū potest, quartam petens audienda sit, an operari cogenda? & Philip. Decius d. Auth. præterea. nu. 21. ad eas operas eam cogi negat oportêre, quæ sunt aduersus præteriti matrimonij dignitatem, ob cuius honorem quartam in viri defuncti bonis mulieri deberi scribit. d. Auth. præterea. & num. 21. Quod † in nobili multò maximè dicendum ait, quàm operis suis victum sibi quærere, indignum est. Nec † cōtrà est, quod filium, qui viuere suis operis potest, pater non alit, l. si quis à liberis. §. sed si filius. & ibi Glossa. & Bartolus notat. ff. de liber. agnoscen. quasi pauper non sit, cui opificium suppeditare

peditare necessarios sumptus potest. Id enim in eo filio est acceptum, cui manu victum
275 quærere, honestum est. Cæterùm, † filium nobilem ad victum operis suis parandum compelli, non sine dedecore fore, quod Bartolus, lib. 11. Principalium Constitutionum l. vnica. C. de mendican. valid. respondit, & rectè. Nam quam artem nobilis cum probro tractat, eam plebeius honestè exercebit, quod in decernendis alimentis spectari
276 oportet. Quod † in muliere patrem diuitem habente modò diximus, idem in sacris initiato Ioannes Imolensis c. Episcopus. colu. 2. versic. vlt. potes. notare. extra. de præben. scripsit. Nam etsi egens ipse quidem sit, habeat tamen patrem locupletem, ab Episcopo, à quo initiatus est, non aletur, quod alioquin onus per sacras constitutiones d. c. Episcopus. Episcopus sustinere cogitur. Hoc
277 † ita, vt Decius scribit, d. c. Episcopus. num. 4. si pater filio, quem ob natalium dignitatem manu victum quærere non decebat, ante, quàm sacris initiaretur, alimenta præstabat. Nam si propter sacri ordinis adeptionem, manu victum quærere, probro ei esse incipiat, eius alendi onus Episcopo incumbere, ait, idem Deci. d. c. Episcopus. num. 4. Quippe cuius factum nocere patri non debet, l. non debet. ff. diuers. reg. iur. antiq. quò magis filium artis scientem, & operis suis victum sibi quærere solitum, alere compellatur. Idem Deci. d. c. Episcopus. nu. 4. Pau-
278 perem † itaq; secundum suprà scripta, eum definiemus, cui in bonis minus est, quàm vsus vitæ necessarius exigit. In omnibus hoc quidem, quocunq; loco conati proponantur, respondebimus, sed in eo, qui arte & industria sua quærere sibi victum honestè potest, aliud dicendum est. Nam hunc pauperem non esse, siue solis operis viuere possit, siue iuncto patrimonij reditu, Arg. d. §. sed si filius. & ibi glos. & Bart. & iuxta. nota. per Docto. l. si constante. in materia pauper. Corne. auth. præterea. num. 26. c. vnde vir. & vxor. si quidem diuitem omnem eum dicimus, qui ad vitæ necessitatem opibus alie-
279 nis non eget. Arg. d. §. sed si filius. Illud † tamen admonendi sumus, qui diuites sunt, eos fieri ex accidenti pauperes, vt in eo euenit, qui iniuriarum damnatur. Nam etsi quod ad vitæ necessitatem attinet, facultates huic idoneæ sint, quia tamen æstimationem ab iniuriam passo factam, secundum ius dicentis moderationem, sufferre cogitur, §. iniuria. & ibi glos. & Doct. insti. de iniurijs. si minus ea summa in bonis habet, pauper esse incipit, & ideò in eum corpus
280 torquebitur. l. fi. & l. si quis iniuriam. & ibi glos. ff. de iniur. & Nico. de Neapo. §. pœna. instit. de iniur. Vt † & in liberto euenit, qui temerè, id est, venia edicti non impetrata, patronum in ius vocauit, ex quærela enim patroni, si ita inops sit, vt quinquaginta aureos pœnæ nomine dare non possit, tanq; inofficiosus, Herennio Modestino authore l. fi. ff. de in ius vocan. castigatur. Similiter
281 † qui album Prætoris corrupit, si pœnam quingentorum aureorum per inopiam non dependat, quod ære non potest, corpore suo luit, l. si quis id. quod. ff. de iurisdict. quod generaliter in ijs, qui pœnam pecuniariam egestate eludunt, constitutum l. 1. §. fi. ff. de iniu. est. Coërcitionem enim extra ordinem indici placuit, & eorum corpus castigari. d.
282 §. fi. In † ijs, cæterisq; similibus speciebus, quia certus pecuniæ modus legibus est præscriptus, eum modò pauperem dicemus, q quingenta, modò, qui centum, quandoq; qui quinquaginta in bonis non habet, nonnunquam plus, nonnunquam minus non habentem, vltrà vitæ necessitatem, pro cuiusq; dignitate pauperibus connumerabimus, extra hæc, ludicis arbitrium vt est sæpe dictum, vbiq; sequendum erit, æstimaturi inspecta personarum conditione, & causarum qualitate, quis pauper sit habendus.

283 Quo † constituto, illa consequentur beneficia, qui in ea causa esse probabuntur, nam Tributorum rectè eis exactio remittetur, quod priuilegium sola paupertas meruit. l. omnes. 1. & ibi Bart. de anno. & tri. lib. 10. C. Rom. l. si verò. §. de viro. fal. 25. ff. solu. matrimo. Anto. de Butr. & Abb. c. scientes. de decimis. Feli. c. significantibus. num. 5. de offic. delega. Deci. c. 1. num. 46. vers. restringitur. de probatio. Idem † in multa Domi-
284 tius Vlpianus lib. 1. Digestor. l. illicitas. §. fi. de offic. præsid. respondit, eius enim soluendæ necessitate inopia liberat. d. §. fi. & Rom. d. fal. 25. vers. quarto. probantun. Decuma
285 † item. Nam eius præstandæ onus egenti remittitur. Abb. c. homines. versi. quæro. de vtili quæstione. de deci. & Dec. d. c. 1. versic.
286 restringitur. Adde, † eorum, qui in hac causa sunt, periurium excusari. Bald. c. quærelam. de iure iuran. & Deci. d. c. 1. & vers. restringi-
287 tur. Illud † quoq; egentibus tributum per sacras constitutiones scio, vt, cùm hominis ad se non pertinentis alendi nulli onus incumbat: pauperes tamen, qui in vinculis sunt, alere magistratus habet necesse. l. Iudices. C. de Episco. audi. Rom. d. fal. 25. vers. quinto probatur. Item † fideiussor, qui soluendo non est, rem debitoris iure suo distrahe-
288 re potest,

re poteſt, & inde creditori ſatisfacere, quod Baldum c. ſi qui teſtium. de teſtib. exiſtimare Felinus d.c. ſi qui teſtium. num. 9. refert.

289 Adde † propter paupertatem onus cautionis remitti, quod Angelo placuiſſe idē Felinus d.c. ſignificantib. Deci. d.c. 1. & verſic. reſtringitur. Marſ. l. 1. §. præterea. num. 83. ff. de quæſtionibus. ſcribit, & pleraq; alia. quæ congruunt ijs, quæ hanc de paupertate quęſtionem adgreſsi referre ceperamus. Non

290 † enim modò propter inopiam non appellanti, vt dicebamus, aut ex eadem cauſa appellationem non proſequenti, fraudi non eſſe. Innocent. c. ex ratione. & ibi Anton. de Butr. Panor. & alij de appel. Bart. l. ſi procuratorē. §. ignorantes. ff. mand. & Angel. poſt Bart. in addi. ad ipſum. l. illud. de anno. & tribu. lib. 11. C. & Alex. in addi. ad eundē. l. omnes. eod. tit. & ante hos. Guli. de. Cu. l. eos. C. de appell. idem tenuit. Bald. d.c. ſi qui teſtium. de teſtib. & in l. 2. §. ſi qs in iudicio. ff. ſi quis cautio. idem l. nummis. ff. de in litem. iuran. & l. acceptam. C. de vſur. idem. l. fi. C. de conditi. infert. & Matthæ. de Matth. in nota. ſuo vlti. & Fran. in. Cremen. notab. ſuo 121. ſtatuto cauetur. Deci. d. c. 1. & num. 46. & verſicu. reſtringitur. de probat. Marſ. l. vnica. num. 152. C. de rap. virgi. idem l. 1. nu. 48.

291 ff. de quæſtione. Sed † &, cùm lex municipalis ius reddi vetat ijs, qui onera quædam Reipub. debita non ſoluiſſent, paupereshoc non diſtringit, quòd Baldus libro 4. Principalium Conſtitutionum l. acceptam. vlt. q. C. de vſur. ſequitur. Feli. d. c. ſignificantibus. num. 5. notat, & meritò, inhumanum quippe eſſe, rerum inopia oppreſsis, denegata iuriſdictione, nouam adiungere calamitatē. Contra. l. iure. ſuccurſum. ff. de iure doti. & l. nauis. §. cū autē. ad l. Rhodi. de iactu. & c. ex parte. cū concor. ibi in glo. verb. afflictio. alleg. de Cleri. ægrot. Quin † illud meruit priuilegiū paupertas, in ipſo litis ingreſſu, vt cùm, pluribus cauſis ſimul in forū incidentib. in poteſtate ius dicētis ſit, quam primū audiat, ſi tamen pauper & diues eodē tempore adludicem adijſſe, ponantur, lites ſuas expoſituri, diuite expectare iuſſo, pauper ſit confeſtim audiendus, quæ ſententia Ludouici Pōtani d. §. de viro. & fal. 25. in pri. poſt veteres glo. ſing. c. in primis. 2. q. 1. fuit.

292 Sed † eam non facilè quis ætatis noſtræ iudicibus perſuaſerit, quibus nō lingua modò & manus, ſed aures etiā venales ſunt, ſolis illis apertæ, qui numerare poſſunt, & illorū ex-

293 plere auaritiā. Illud † quoq; pauperibus ſcio tributum, vt ſportulas iudicibus præſtare non cogantur, Auth. de manda. princi. §. ſi tibi quoq;. verb. gratis. Bald. Auth. generali. colu. 1. C. de Epiſcop. & Clerici. Gloſſ. c. cum inſtantia. verbo. peregrinari. de cenſib. Henricus. c. cum ab omni. colu. 1. in prin. de vita & honeſt. Cleri. Tiraq. de nobili. c. 29. nu. 40. Adde. Ripam. l. ſi conſtante. nu. 35. ff. ſolu. matrimo. nec expenſas etiam, cùm peregrè proficiſcūtur. c. ſtatutum. §. inſuper. de reſcript. lib. 6. Tiraq. d.c. 29. & 40. Quod ita quidem verum putant, vt ne vltrò quidem Archidi. Ioan. Andreas. & Dominic. d. §. inſuper. per l. 1. C. de Salg. hoſp. non præben. libro 12. Adde. text. l. fi. §. vt autem. ibi. vel ſpontanea voluntate offerentibus. lib. 12. & Roman. §. penult. ibi. qualitercūq; offeratur. & rurſus. c. exigit. ibi etiam. á volente recipere. & ibi Gloſſa. de cenſib. libro 6. & Gloſſa. Bartolus. Philippus. Decius. l. inuitus. §. fi. ff. de diuerſ. reg. iur. idem tenuit. Baldus auth. ſed hodie. C. de Epiſcop. & Cleri. Petrus Ancha. Conſil. 271. de titu. col. 4. verſicul. ſupereſt videri. de tertio. Lapus. allegat. 37. ſtante conſtitutione. 2. dubio. Felinus c. cùm M. Ferrarienſis. colu. 12. verſic. & in propoſito. de conſtitutio. & c. tua nos. de homicid. & c. 1. in fi. de Simon. Marſilius. l. conſtitutum. colu. 1. ff. de ſicar. & l. vnius. §. ſeruus. ff. de quæſtione. Tiraquell. d. c. 29. & num. 40. oblatas accipere ius eſſe iudicibus ſcribant. Sed † nec Tabellionibus inſtrumentorum nomine mercedem, Romana. d. §. de viro. fal. 25. verſicul. 6. per text. l. tam dementis. ad ſi. iunct. ibi Gloſſ. C. de Epiſco. audi. laſon. §. & tripli. colu. penult. inſtit. de actione. Alexan. l. argentarius. in prin. ad ſi. ff. de eden. Decius. c. 1. colu. 26. verſicul. reſtringitur. hæc prima limitatio. de probatione. Neuiza. Syll. nup. libro 6. num. 31. Ripa. d. l. ſi conſtante. & num. 33. Tiraq. d. c. 29. num. 41. nec Aduocatis patrocinij honorarium Alberic. proæ. C. col. 4. nu. 18. Bald. l. furioſi. Argu. illius textus. verbo. gratis. C. de nup. idem. l. ſi ad excludendam. poſt mediū. C. de iureiurand. Tiraq. d. c. 29. nu. 39. pauperes ſoluunt, & meritò, tum quia vt eleganter Bald. d. l. ſi furioſi. d. verb. gratis. C. de nup. Alberic. l. 1. C. de ſuffrag. laſo. d. §. tripli. nu. 54. Deci. d. c. 1. & verſi. reſtringitur. Anto. de Butr. & Abb. poſt Hoſti. c. 1. de offi. iud. ait. vnde ſoluant, non habent.

295 Tum † etiam quia, cùm paupertas afflictio quædam ſit, afflictis addi afflictio nō debet. d. l. iure ſuccurſum. cum concordant. ſuprà

296 alleg. Proximam † ſententiam quidam Bald. d. l. ſi ad excludendam. num. 3. verſ. tertio quando. C. de iureiuran. Tiraq. de nobili. d. c. 29. nu. 39. & tunc veram eſſe ſcribunt,

cùm

cùm ad vocati iurasse proponuntur, nulli se gratis patrocinaturos. Negant enim hoc iusiurandum in pauperum causis seruandũ esse, & meritò, excludi enim per id pietatis opus. Bald. d. l. si ad excludendam. d. versic. 297 tertio quando. Adde, † iusiurandum peccat vinculum esse non debere, peccare verò eos proditum est, qui à pauperibus capere patrocinij causa quicquam probantur. Alberic. l. ne quicquam. §. vlt. ff. de offic. pro cõs. & Iaſ. ea. l. §. vbi decretum. colu. 2. idem Iaſ. §. tripli. colu. penult. Instit. de actio. Hostiẽ. Abb. & Feli. c. 1. de offic. iudic. idẽ Feli. c. si pro debilitate. colu. fi. de offic. delega. Corse. Decisi. Capellæ. Tolos. q. 481. item fuit quæsitum. & ibidem post eum. Aufre. Tiraq. de nobili. d. c. 29. & num. 39. Porrò † de- 298 trectantes per auaritiam patrocinio pauperibus adesse, operamq; suam gratis eis dare, iudicis officio esse compellendos, quidam authores Feli. c. 1. de offic. iudic. & Tiraq. d. c. 29. & num. 46. sunt. Nam si eleemosynam à diuitibus egentes hoc iure consequi possunt, c. domino. verb. necesse. 50. distinct. & c. exigunt. 1. q. 7. Specul. de instru. editio. §. nunc aliqua. colu. 17. versi. sed an pauperes, Anto. Imol. Abb. Anto. Burg. c. 1. de empti. & vendi. Abb. & Anani. c. si quis per necessitatem. de furt. idem Abb. c. penult. de Cleri. ægrot. & c. nobis. de iure. patro. & c. at si Cleri. §. de adult. colum. 14. de iudic. & c. 1. & ibi Feli. distinct. 1. Roma. l. 2. in prin. colu. 6. versicu. quinquagesimoquinto. ff. solu. matrimoni. Iac. Zoch. c. inter opera. de sponsa. Feli. c. si qui. colu. fi. de testib. Tiraq. d. c. 29. num. 46. nihil vetat, quin ijsdem authoribus has gratuitas operas cõsequantur. Vna enim horum ratio est, quare diuersum statui ius, nõ oportet, Arg. l. illud. ff. ad l. Aquili. quod si operas suas egentibus dare pernegent, aduocatis foro, Medicis autem medendi exercitio ius dicentis authoritate interdicendũ Ripa. tract. de pest. penult. remedio curati- 299 uo. versi. subdit. Pa. num. 100. est. Quod † de patrocinio pauperibus sine mercede præstando diximus, ita acceptum est, si summã ea res contineat necessitatem, hoc est si causa amissa pereundum fame pauperi sit, vt author est Felinus. c. 1. num. 11. versi. limita. de 300 offic. iudic. Sed † nec egenti, cui aliunde subueniri potest, Medicus gratis operam suam dare eodem Felino d. c. 1. versi. limita. authore compellendus erit. 301 Vtrunq; † autem eò venit, quod nemo alium afficere beneficio cogi debet. Feli. d. c. 1. & versi. limita. Pla- 302 cuit † tamen extra summæ necessitatis casum, ære publico aduocatis honoraria, Medicisq; saloria solui debere. Deci. d. c. 1. num. 46. versi. videtur tamen. Quam sententiam ad operas tabellionum eadem ratione quidã Deci. d. c. 1. nu. 46. & versi. videtur tamen. 303 non malè producunt. Illud † quoq; paupertas in foro præcipuum habet, vt cum datus est iudex inter illum & illum, & quosdã alios, ea quorundam aliorum adiectio pauperes non apprehendat. Bald. c. sedes. de rescrip. Felin. d. c. significantibus. nu. 5. & De- 304 ci. d. c. 1. & versi. restringitur. Superior † sententia de opera pauperibus gratis danda, ad scholas producta est, placuitq; à pauperibus præceptores accipere didactra non debere, c. 1. & ibi Docto. de magist. glo. c. de quibus dam. 37. distinct. Tiraq. de nobili. d. c. 29. nu. 305 42. & meritò. Interest † enim Reipub. ob inopiam bona ingenia non latere. Quam 306 † causam fuisse Damiano Sophistæ Philostratus in vitis Sophistarum refert, vt egentes sine mercede in disciplinam reciperet, quod Syllæ temporibus à Taberio quoq; Hiera, Grammatico, Bruti, Cassij q; præceptore, in proscriptorum liberis factitatum Suetonius libro de Illustribus Grammati- 307 cis author est. Huc † pertinet, quod Episcopus, quive eius nomine diœcesim Ecclesiarum inuisendarum, ministrorumq; earũ gratia, statis temporibus de more obijt, à paupere Clerico procurationem exigere, vetatur. Glos. c. cum instantia. verbo. prægrauari. & ibi Abb. de censib. per c. placuit. 1. q. 2. & glos. venerabili. & ibi Abb. eodem tit. Hostien. & Ioã. Andr. c. procurationes. eodem tit. & Doctor. c. cùm Apostolus. eodem tit. Mari. Soci. tract. de visitatione. lib. 308 11. q. 8. Tiraq. d. c. 29. nu. 43. Hoc † capite pertractato, quod fuit de captiuitate adiecto de paupertate articulo, quæ ad captiuitatis similitudinem, eorúmve, qui in vinculis sunt, excusationem meruit, l. in eadem. in fi. & ibi glos. ff. ex qui. cau. ma. 25. anno. prius, quàm ad sequens caput, quod de infirmitate est, trãseamus, quid de vi fluminis prohibitis dicendum putemus consequens est videre. Et quidem eum, cui hoc accidit, captiuo similem esse, Interpres Theuton Spec. Sax. lib. 2. Arti. 7. glos. 2. versi. Quærere vnus possit. ait, & ideò exemplo eius, qui in hostium potestate est, iudicio impunè non adfore. Cui sententiæ suprà occurrere dicebam, quod Theutonum lex excusasset quædam, in quibus cùm ita impediti mentio nulla esset, hunc casum extra legis esse bene- 309 ficium videri, sed non est ita. Nam † quotiens quidã casus excipiuntur, illi legis sententia contineri videntur, qui eandem habent

301 bent rationem. Vnde † Domitius Vlpianus prædiũ dicere refert, l. nam vt ait. ff. de legi. quotiens lege aliquid vnum vel alterũ introductum sit, bonam occasionem esse, & cætera, quę ad eandem tenderent vtilitatem vel interpretatione, vel certè iurisdictione suppleri: Simílem verò habere rationem casum eius, qui vi fluminis, ne in iudicium veniat, impeditur, ei, qui in hostium potestate sit, palàm est, imò verò eandem. Vtrumq; enim in ius venire æquè non posse, nam, vt seruus humana vi, ita hîc naturali casu, ne iudicio adsit, prohibetur, quod cùm euenit, idem ius statui lex vult. illud. ff. ad l. Aquili. & Nicolaus Abbas c. cùm inter vniuersas. nu. 8. de electio. nominatim in casibus exceptis admisit, qui cũ casum electionis & paucos alios excepisset, quibus absentes vocari oportêre scripsit, non excludi alios dixit, q; cunq; eandem rationem haberent. Quod & est constitutum: c. cum dilecta. de confir. vtili vel. inuti. & Accursius apud Imperatorẽ Antoninum Augustum lib. 4. Principalium Constitutionum l. 1. C. de cõdict. indebi. adnotauit, quod in proposito est maximè dicẽ-

311 dum. Nam † captiuitas, quam Saxonum lex Spec. Sax. libro 2. Arti. 7. excusat, excusatur quoq; iure cõmuni, quod ijs, qui in hostium potestate sunt, hac parte subuenit. l. sed & si

312 qs. §. illud. ff. si qs cautio. Quotiens † autem exceptio, quæ iure Municipali datur, cõprehensa est iure cõmuni, æquè producí interpretatiõe debet, atq; ius ipsum cõmune, q̃d Parísius, præceptor meus, lib. 4. responsorũ Cons. 141. absolutionem. nu. 23. per text. c. ex parte. de Cleri. non residen. & not. c. 1. eod. tit. lib. 6. tradidit, adijciens illud verum esse, & cùm lex Municipalis strictim scripta proponitur, certos quosdam casus excipiens, illis vsu verbis, tantummodò, duntaxat, aut alio eiusmodi sermone, quasi nunquam, quæ eandem habent rationem, excluisse videatur, quod Bartolus ante eum ac Baldus alijq; probauerunt, Bart. l. 1. §. & parui. ff. quod vi aut clam. Bal. l. ita pudor. C. de adult. gl. l. illud. C. de sacrosan. eccles. Anto. c. ex parte. 2. de offi. deleg. etiamsi odium in eo versetur, quod Alexandrum Tartagninum Cons. 203. 2. vol. respondisse idem Pari-

313 sius refert. d. cons. 141. Quod † verò excepta iure Municipali similiter atq; quæ iure communi continentur, interpretanda sint, illa redditur ratio, quod Princeps, cùm ius singulare condit, ius commune, quo ad eius fieri potest, seruatum vult. Argu. l. ex facto. in prin. ff. de vulg. & pupil. c. causam, quæ de rescript. Paris. d. consil. 141. num. 22. Si

314 † quis autem occurrat, & nullam à lege Saxonica adijci rationem dicat, quamobrem captiuitas excusetur, respondeo non hoc exigi. Sufficere quippe, si reddi vna aliqua ac sola quidem possit, quod cùm accidit, pro eo est, ac si expressa ea ratio esset, & inde ius produci posse, quod Nicolaus Abbas Cyno l. non dubium. C. de legib. & Baldo l. maximum vitium. C. de libe. præter. ait placuisse, d. c. cùm inter vniuersas. nu. 8. propefi. & ante eos Accursius l. quãuis. in gl. mag.

315 C. de fideicommis. tradidit. In † proposito autem, cùm illa ratione captiuitas excusetur, quod, qui in eum casum deuenisset, quo minus dicto Magistratus audiens sit, & se iudicio sistat, maiore vi impeditur. Igitur quasi id expressum sit, habendum erit, & ad prohibitum vi fluminis producendum, vt eadem ille exceptione vtatur. Modò

316 † sciamus, eum non audiri, qui flumen circumire, aliaq; via peruenire, & se, qua die oportebat, iudicio sistere potuit, l. 2. §. si quis tamen. ff. si quis cautio. aut flumen nauigio, si quod stetisset, superare, d. §. si quis tamen. nisi id facere, inundante aqua & ripas supergressa, soluente se fortè hyeme, parùm tutum videretur. Quid enim deliquit, qui incolumitatem suam ac salutem periculo ante tulit? & consistere, quàm incertam nauigationem tentare maluit? d. l. 2. §. si quis iudicio. & §. quid diximus. qua allegatione eum tantùm adiutum iri, sciendum est, qui non probetur, ita serò iter ingressus, vt qualibet moræ necessitate interposita, peruenire, quo vocabatur, non posset. Hunc enim tanquam, qui, ne in vim fluminis incidisset, haud cauit, ferendum non esse, idq; causa cognita statuendum, ait lex, d. §. si quis tamen. quia obijci ei scilicet non potest, cur multò ante profectus non fuisset, nec ex contrario audiendus est, si quid sit, quod ei imputari meritò possit. d. §. si quis tamen.

317 Sequens † excusatio infirmitatis est, non animi tantùm, d. l. 2. §. si non propter. versic. idem est. & l. quicq. ff. de in ius vocan. sed &

318 corporis. d. l. 2. §. si quis iudicio. Animi † ægritudinem dementiam atq; furorem voca-

319 mus. Dementia † autem, cuius latissima appellatio est, omnes eos continens, qui sanæ mentis non sunt, à furore, vt mihi quidẽ videtur, differt, quà genus à specie. Nã, qui furiosus est, id est qui insania quadam agitatur, sic enim furiosum nostri definiunt, Deci. & alij. d. l. furiosorum. C. qui testa. fac. poss. Fulgo. cõs. 79. quidam nu. 2. & Corne. cons. 216. in causa vertente. num. 1. volu. 3. demens est, id est, sine mente. nõ etiam, qui de-

mens, continuò & furiosus, vt qui hoc tantum morbi patitur, vt iudicium animi nullũ habeat, sed idẽ, neq; sibi, neq; ijs, quibus cũ viueret, pernicioſus ſit, quod eſt furioſorũ proprium, l. congruit. §. furioſi. & l. diuus. ff.
320 de offi. præſi. Similis† in mente capto, cuius quoq; latiſsima appellatio eſt, à Baldo tradit diſtinctio, qui lib. 6. Principalium Conſtitutionum, l. humanitatis. C. de impub. Sequitur. Fulgo. conſ. 79. quidam. nu. 2. & Corne. cõſ. 216. in cauſa vertẽte. nu. 1. vol. 3. captorũ mente alios eſſe ait, quorũ ſæua demẽtia eſt, quædamq; veluti rabies: alios verò, q; quieta ſunt dementia, id eſt ſe dato animo atq; trãquillo, neq; ſibi, neq; alijs pernicioſi, quod
321 ijs, qui in furore ſunt, accidere ſolet. Cui † malo per ſacras cõſtitutiones obuiam eo remedio itum eſt, vt neceſſarijs ita affectorum hominum cuſtodiendorum cura incumbat, fruſtra pœnam de precaturis, ſi qua eorũ negligentia forſitan arguatur, q̃d diuus Marc⁹ & Cõmodus reſcripſerunt, l. diuus. ff. de of-
322 fic. præſi. Hoc† amplius diuus Pius, cùm cõtineri per ſuos neceſſarios nõ poſſunt, in publica vincula eos conijci debere conſtituit.
323 l. congruit. ff. de offi. præſi. Porrò† dementis & mente capti eadem ſignificatio l. tam demẽtis. C. de Epiſc. audi. Fulgo. conſ. 79. quidã. eſt, vtroq; enim verbo eos generaliter de-
324 mõſtramus, qui mente carent. Præpoſitio † enim de in dementis vocabulo priuat. Idẽq;
325 † eſt demens, quod amens, id eſt mente priuatus, mẽte verò captus nihil aliud eſt, q̃m, cuius mẽs capta eſt: & morbo obnoxia, nec
326 ſuæ ſpontis. Sanè† dementes mentẽ omninò nõ habere, dici non poſſunt, ſed, quod perinde eſt, eam habere, quæ per morbum aduerſamq; valetudinem officio defungi ſuo nõ poteſt, cùm nihil itaq; interſit, eam quis mentem habeat, qua non cernit, nec, quæ agantur, intelligit, an nullam habeat, vt oculos habere, & illis nõ videre, aut carere prorſus oculis, factum eſt, vt, qui mentis vſu carent, tanquam qui mentem non habeant, dementes, &, quod idem eſt, amentes, id eſt ſine mente dicantur. Nam ſi dementes re vera mentem non haberent, vnde, cùm reſipiſcunt, mentem reſumerent? l. furioſum. & q teſt. fac. poſſ. aut quemadmodum furore ſedato, & vi morbi ſe remittente, in conſpectu inumbratę quietis poſſent conſtitui? l. quod meo. §. ſi furioſo. ff. de adquir. poſſ. denicq;
327 quemadmodũ viuere? Cõuenienter† mente capti mentẽ quidem habent, ſed ita morbo impeditã atq; oppreſſam, vt ea nihil diſcernant, dicunturq; ad ſimilitudinem luminib. captorum: qui quidem luminib, id eſt ocu-

lorũ figura non carent, ſed quia illis per morbum non vident, pro ijs habent, qui prorſus ſunt luminib. priuati. l. luminib. C. qui dare tutor. vel curat. poſſ. & l. vnica. qui morbo ſe
328 excuſ. Vt† cui membrũ aruit, vt puta manus, cuius nulla in corpore functio eſt, in pari cauſa haberi ei ſolet, qui manum non habet, quod Bald. lib. 6. Principaliũ Conſtitutionũ Auth. ſed nouo iure. nu. 12. C. de ſer. fugi. ad-
329 notauit. Igitur † qui in ea cauſa ſunt, ſiue dementes, ſiue mente capti, ſiue furioſi, qui horum ſpecie, ſicuti ſuprà dictum eſt, continẽtur, abſentium loco, aut etiam dormiẽtium, & qui eorum, quæ in ipſorum cõſpectu fierent, nihil intelligunt, interpretatione legũ habentur, l. 2. §. furioſus. ff. de iure codicil. & l. vbi nõ voce. §. furioſus. & l. in negotijs. ff. de diuerſ. reg. iur. & l. 1. §. adipiſcimur. ff. de adquir. poſſ. & §. furioſus. Inſt. de inutili ſtipula. & §. præterea. quibus non eſt permiſſ. fac. teſt. Adde. Marſi. l. 1. in prin. latè allegantem. nu. 53. cum multis. nu. ſeq. ff. de fica. nullaq; eorundem voluntas eſſe dicitur, l. furioſi. ff. de diuerſ. reg. iur. Paul. Caſtr. l. mutum. nu. 9. ff. de adquir. hære. animumq; in eis deeſſe, proditũ l. 2. §. furioſus. ff. de procur. eſt, quodq; ab illis admitteretur, tanq; caſu aliquo ſine facto perſonæ accidiſſet, exiſtimari debere, Domitius Vlpianus lib. 9. l. ſed & ſi quemcunq;. §. & ideò. ad l. Aquili. & Pomponius lib. 26. Digeſt. l. fi. in fi. de adminiſtr. tuto. reſponderunt, quod & Philippus Decius apud Iulium Paulum lib. L. Digeſt. d. l.
330 in negotijs. nu. 4. adnotauit. Non deſunt, † qui eoſdem mortuis comparent, in quibus Baldus l. humanitatis. col. 4. C. de impub. & alio ſubſti. Marſi. d. l. 1. in prin. num. 57. fuit. Quamobrẽ Marſilius furioſos d. l. 1. in prin. num. 58. neq; eorum, quæ in furore, neq; eorum, quæ ante furorem admiſerunt, vllas pœnas ſufferre, ſcribit: Sed ego non aliam eſſe eius rei rationem arbitror, quàm, quæ à diuo Marco & Commodo reddita l. diuus. ff. de offic. præſid. eſt, ſatis quippe eos furore ſuo puniri. Nec, quod hæc quæ modò retuli, de furioſis ſcripta ſunt, eò minus in dementibus ac mente captis vera erunt.
331 Nam† vt quidam authores Baldus l. 2. C. de cura. furicum. ſimili. tracta. per Alexan. l. ſi conſtante. §. ſi maritus. in fi. ff. ſolu. matrimo. Fulgo. conſil. 79. quidam Corne. conſil. 22. viſis. volu. 4. Deci. d. l. furioſum. num. 7. C. qui teſta. fac. poſſ. Pariſ. conſ. 88. viſo proceſſu. num. 6. & 7. volu. 3. facit. c. fi. de ſucceſſ. ab inteſt. ſunt, in alteris ſcripta, in vtriſq; dicta debent intelligi. Quibus† connumerabimus fatuos, Deci. d. l. furioſum. num. 11. non

vtiq;

vtíq; omnes, ſed eos, qui à vulgari prudentia plurimum abſunt, & propterea curatorem legibus accipiunt, ad ſimilitudinem furioſorum, l. 1. cum l. ſeq. ff. de poſtula. Nam ijs, qui pluſculum habent iudicij, & ideò curatore non indigent, tam & ſi hebetiore ſunt ingenio, teſtamentum, cæteraq; ſapientes poſſunt, facere licet. Deci. d. l. furioſum. poſt alios, quos alle. d. num. 11. idem conſ. 448. vis tota. nu. 21. aliter atq; ſuperioribus, qui maiore animi morbo diſtinentur. Deci. d. l. furioſum. & d. nu. 11. Quod † in furioſis ſcripſimus, idem in ijs, qui morbum, quæ Græcis φρενῖτις dicta eſt, patiuntur, reſpondendum erit. Nam & eos per morbum impotes mentis eſſe, creditum eſt, quare, ſi quod in ea valetudine teſtamentū fecerint, non valere, eſt conſtitutum. c. fi. de ſucceſ. ab inteſt. Apparuit † itaq;, ex ſuperiore Baldi diſtinctione, vt eò redeam, duo eſſe dementiæ genera, Vnum eorum, qui mentis quidem compotes non ſunt, at ſedato tamen ſemper atq; tranquillo animo, qui verbo generali demētes dicuntur: ſequens eorum, quorum aut ſemper aut ſæpe mens furore quodam concitatur, non ſine ipſorum aliorúmve, quibus cum viuunt, pernicíæ, hos ſuo nomine furioſos appellamus. Verendum † tamen eſt, ne ſuperiori definitioni occurrat, quod eodem ſenſu furor & dementia accipiantur, quaſi inter furorem, & dementiam nihil interſit, id quod diuus Marcus & Commodus lib. 1. Digeſto. l. diuus. de offic. præſid. ſignificaſſe videntur, qui reſcripto ſuo eam affectionem, quam dementiam dixerant, furorem poſtea vocant, & Domitius Vlpianus lib. 24. Dige. l. Iulianus. de diuor. & repud. furioſam, propter dementiam, repudiare ſponſum non poſſe, ſcripſit, ſed hoc non eſt contrà. Furorem enim, dementiæ ineſſe, vt ſpeciem generi, nihilq; poſſe per furorem fieri, quod non idem per dementiā factum rectè dicatur, vt omnis furor dementia eſt, non contrà, omnis dementia furor. Vt † in adgnatione & cognatione dicimus, qui adgnatus ſit, eundē cognatum eſſe, non etiam, qui cognatus ſit, eundem eſſe adgnatum. l. Iuriſconſul. §. 1. ff. de gradi. affi. Similiter l. 1. ff. de adoptio. † in adrogatione & adoptione receptum conſtat, vt, ſi adrogatus ſit, is rectè adoptatus appelletur, nō contrà, qui adoptatus eſt, idem erit & adrogatus. l. 2. in prin. ff. de adoptio. Quod ſi quibuſdam locis, vt ſæpe obſeruatum eſt, furioſi & dementis fit mentio, aut etiam furioſi vel dementis, diſiungendi figura. l. diem. §. coram. ff. de recept. & l. tam demen-

tis. C. de Epiſcop. audi. & l. 2. ff. de inoffic. teſta. ea res nihil mutat, nam adgnatum & cognatum rectè dicimus, adgnatum idem vel cognatum, & in cæteris, quæ ſe ad eundem modum habent, ea loquendi formula non improbatur. Illa † verò Franciſci Connani ſententia, hominis alioqui perelegantis, mihi probari non poteſt, qui libro 11. cap. 4. Commentariorum iuris ciuilis, furioſos à dementibus eò differre putat, quaſi furioſi furoris habeāt intermiſsionem, nulluſq; eorum ſit, qui aliquando non reſipiſcat, cùm ex aduerſo dementes ſuæ, vt ille ait, prudentiæ nunquam reſtituantur, refelli enim diui Marci & Commodi reſcripto, d. l. diuus. quod in hæc verba extat, ſi tibi liquidò compertum eſt, Aelium priſcum in eo furore eſſe, vt, continua mentis alienatione, omni intellectu careat, potes de modo pœnæ eius diſsimulare. Idem quoq; declarat Imperator Iuſtinianus libro quinto Principalium Conſtitutionum, l. cùm furioſus. C. de curat. furioſ. cùm negat, furioſum, quem morbus detinet perpetuus, ſi in patris ſit ſacris conſtitutus, curatorem habere poſſe, paterna verecundia vice curatoris ſuffectura. Eſt & conſtitutio eiuſdem Iuſtiniani eodem libro quinto, l. cum alijs. C. eodem. qua eſſe homines quoſdam ſcribit, qui perpetuo furore vexantur, quoſdam, qui morbi veluti inducias habent, nec ijſdem quidem ſpatijs, alijs enim anguſtiores, alijs laxiores contingere. Eſſe itaq; furioſos, qui perpetuo animi morbo vexantur, & ſuæ menti nunquam reſtituuntur, contrà, quàm Connanus exiſtimauit. Eſt † & tertium genus eorum, qui ſemper quidem dementes ſunt, non ſemper tamen inſaniunt, id eſt furore agitantur, ſed inumbratæ cuiuſdam quietis, ſicuti Celſius libro 41. Dige. l. quod meo. §. ſi furioſ. de adquir. poſſe. ſcribit, quandoq; apparēt, vt prudentium numero ab ignaris haberi poſsint, c. dilectus. & ibi Gloſſ. verb. furore. de ſponſa. dum quædam more prudentium & loquuntur & faciunt, non enim eò magis ſuæ mentis eſſe, Corneo & Pariſio authoribus, Corne. conſil. 69. viſis nonnullis. num. 27. volu. 1. & conſil. 73. viſis & diligenter inſpectis. num. 8. eodem volu. Pariſ. conſil. 87. ad veritatem. nu. 44. volu. 3. exiſtimari debent. Sæpe enim & impuberes, inquit Corneus, d. conſil. 73. & num. 8. multa ſapienter loquuntur, quamuis ea ætas, vt ait conſtitutio, l. 1. §. impuberes. C. de falſa. mone. quicquid videt, ignoret, quod & in ijs vſu venire, idem Corneus d. conſil. 73. & num. 8. ſcri-

bit, qui per morbum extra suam sunt mentem. Sanè, qui huius tertij generis est, & cũ quiescit, furiosus est dictus Celso, d. §. si furioso. quia furere soleat, vt Iustiniano, qui ea quandoq; mentis valetudine est, & cùm sapit, furiosus dicit, d. l. furiosum. prioris videlicet status tẽpus spectanti, quod Philippũ Decium d. l. furiosum. nu. 3. fefellit, cũ id aduersus omnium esse sententiam scripsit, eum furiosum definientium, qui eam animi affectionem extrinsecus ostẽdit, appellari enim furiosum, rei melius intelligẽdæ, gratia, & cũ quis quiescit, nihil vetat. Nam & Proculus lib. 41. Digest. l. insula. in fi. de adquirer. domi. agrum, qui insula fuisset, cum flumine circumdari desijsset, vt res facilius in-
340 telligeretur, insulam dixit. Quartum † genus est eorum, qui furere quandoq; desinunt, aut mente esse capti, dilucidisq; quibusdam temporum interuallis plenè sapiunt, quos inter hæc morbi laxamenta, iure prudentiũ vti placuit. l. furiosum. & ibi Doctor. C. qui testam. fac. poss. & §. præterea. Instit. quib. non est permis. fac. testam. testamentum cõdere, cæteraq; facere, quæ, qui integra sunt semper mente, facere possunt. d. l. furiosum.
341 & ibi Doctor. Postremum † genus est fatuorum, qui neq; insaniunt, noxijueq; cuiq; sunt, sicut furiosi, aut toto animi iudicio carent, vt generaliter dementes: quasdámve furoris dementiæve habent inducias, sed prudentiæ non satis sunt ac consilij compotes, quibus cum rectè contrahimus, & matrimonium est, testariq;, qui ea sunt mentis imbecillitate, possunt. Deci. d. l. furiosum. num. 11. post alios. quos ibi allegat. Licebit hos mente quoq; ad aliquem modum captos dicere, non superioris generis, quo illi continentur, qui mente penitus capti sunt, ac omni intellectu carent, sed huius, quod eos demonstrat, qui medij inter prudentes atq; dementes sunt, id est, qui nec tota mente præditi, nec tota rursus sunt priuati, & ad aliquem modum prudentiam capiunt. Quamuis enim quibusdam partibus capti, vt puta luminibus, id est oculis, dicantur, qui earum nullam habent functionem, l. vnica. C. qui morbo. se excusa. & l. luminis. C. qui dare tuto. vel. curat. poss. nihil tamen vetat, & de ijs ita loqui, qui earundem partium nonnullũ retinent vsum. Sic Marcus Tullius pro Rabirio Posthumo Quintum Scæuolam mancum & membris omnibus captum dixit, quod homini viuenti, si stricta verbi significatione vtamur, accidere non potest æquè surdus dictus est, & qui prorsus non exaudit, & qui tardius, §. item surdus. instit. quib. non est permis. fac. testa. similiter mutus intelligitur, qui eloqui non potest, & qui grauiter ac tardius loquitur. d. §. item surdus. & §. mutum. Instit. de inutili. stipu. Secundum hæc itaq; mente capti media vox est, qua illi demonstrantur, quibus non est integra mens ac plena, & quibus item nulla, cùm his nihil rectè geri aut iudicium suscipi, palàm est, vt cum furiosis, d. l. 2. §. furiosus. cum cõcordantijs proximè allegatis. ff. de iure. codicil. quibus comparantur, Soci. cons. 47. facti narratione. colu. 2. volu. 3. Alexan. consi. 54. ad quæsitum. volu. 1. Corne. cons. 22. visis nonnullis. ac testationibus. colu. 3. volu. 4. Fulgo. cons. 79. quidam nu. 1. & Paris. cons. 88. viso processu. nu. 7. volu. 3. quia similiter, quid agatur, non intelligunt, & legum interpretatione absentium loco haberi debent, l. 2. §. furiosus. ff. de iure. codicil. cum concordantijs suprà alleg. cum cæteris, contrà, Deci. & Doct. d. l. furiosum. sed curatorem habeant, nec ne habeant, nunquid distinguimus? aut quod tantundem valet, ita hebetes sint, vt habere legibus curatorem debeant? Nam hos Philippus Decius, d. l. furiosum. nu. 10. & 11. C. qui testã. fac. poss. quasi suæ mentis non sint, testamentum facere posse, negat, illis eo iure permisso, qui plusculum habent intellectus, ac propterea curatore non indigent, & arbitror, eũ beneficio legis vsurum, qui ita mente captus est, vt curatore indiguerit. Lex l. 2. ff. de postul. enim, quę curatorem huic dari vult, arguit eum non tanti esse iudicij ac intellectus, vt negotijs suis supereſſe queat, frustra alioquin auxilium curatoris desideratura. Igitur huic, nisi curator interueniat, non rectè litem intendi, vt nec furioso, l. 2. §. si non propter. versi. idem est. ff. si quis cautio. cui, sicuti dictum est, comparatur. Nec quod aduersus eum, pro eóve iudicatum erit, valebit, nullas denicq; contumaciæ pœnas, qui in ea causa est, patietur. Nam hoc in furioso responsum l. furioso. & ibi Imola. &
342 alij. ff. de re iudic. est. Sed † an, quod in dementia & furore suprà est à nobis dictum, sit in ebrietate quoq; respondendum, tractemus. Quæ quæstio in Lituania, cui operam his nostris Commentarijs damus: in Polonia item ac cætero Septemtrione, ob gentis vitium vino & compotationibus plus æquo indulgentis, non erit neq; superuacua, neq; inutilis. Et sanè ebrium dementi, ac furioso comparari posse, quisquam dixerit. Ebrietatem enim, vt dementiam & furorem, quandam esse mentis exterminationem constat, c. à crapula. & ibi Doct. de vita

& honesta,

& honesta. Cleri. Roman. l.1.in prin. num. 9.ff.de verb.obliga.& propterea tam ebrios quàm dementes & furiosos, hos quidem per morbum, illos per vinum, quid agatur, non intelligere, tanquam à mente quodammodo, & à se exulantes.d.c.à crapula. Sunt qui ignorantibus ebrios comparent, c.sanè, cum c.inebriauerunt. 15.q.1.quod à Platone sumpsisse videntur, qui libro 3. de repub. ebrietate grauatos. vbi terrarum sint, nescire, scribit, alij infantibus Roma. d.l.1.in prin. & num. 9. id est minoribus septennio, l.si infanti.C.de iure.delibe. quod idem valet.Ea enim ætas, & quæ ei succedit, vsq; ad pubertatem, quicquid videt, legum præsumptiõe creditur ignorare, l.1.§. impuberes.C. de falsa.mone.vnde placuit, ebrios neq; stipulari neq; spondere rectè posse, Roma.d.l. 1.in prin.nu.8. per glo. c.vnusquisq.22.q.4. neq; iurisiurandi religione obstringi, si promissum, quod, dato iureiurando, se facturos recepissent, nõ fecerint.d.c.vnusquisq. Denicq; nec delinquere, cædisve, si quam admisissent, teneri.c.sanè, cum c.inebriauerunt. 15.q.1.Roma.d.l.1.in prin.& nu.9. post Guli.l.diuus.ff.de offi.præsi.Rom.Alex.Aret. & las.l.1.§.adipiscimur.ff. adquir.poss. Floria.l. si seruus seruum. §. Fornacarius. & l. qui occidit.§.in hac.ff.ad l. Aquil. Ancha.& Cardina. clemen. vnica.de homicid. Bartol. Iason & Deci. l. vt vim. ff.de iusti.& iure.& l.1.C.vnde vi.Mar.l.1.in prin.nu.63.ff.de fisca. Carer. pract.crimi. §. circa. num.25.licet Bartolus in hac quæstione parùm sibi constare videatur. Nam quod apud Marcianum libro 48.Digest.l.perspiciendum.§.delinquitur.de pœnis.ait, apud Claudium Saturninum eodem lib. l. aut facta. in prin. de pœnis.negat, & illic factum per temulentiã coërcendum scribit, hic pœna liberat, quod Angelus rerum capitaliũ diligens scriptor, adnotauit. Tract.malefi. glos.verb.scienter. & dolesc.q.penult.ex quibus in ea esse causa ebrius videtur, vt vocari in ius non rectè possis, non magis, quàm demens aut furiosus, qui absentium, ignorantium, dormientiumq; loco habẽtur.l.2.§.furiosus.ff. de iure.cod.§.sui.instit.de hæred.quæ ab intesta. defer.& l.si à furioso.ff.si cert.peta.& de obliga.& actio.l.si à furioso. Sed satius erit fortassis distinguere, grauiter quis potus esse proponat, an leuius, id est vtrùmne per vinum quis extra suam sit mentem, an sui sit compos, & illi ignosci, si se iudicio nõ sistat, hunc cõtumaciæ pœna plecti. Nam qui per vinum extra se sunt, cùm, ad similitudinem furiosorum, l.2.§.si propter, vers. idem est, ff. si quis cautio. quid agatur, non intelligant, nihil delinquunt, cùm iudicio, ad quod se vocatos nesciunt, d.c.à crapula. non occurrũt, aliter atq; ij, qui leuius esse poti dicunt, nec per hoc, quid agatur, desinunt intelligere, aut eius etiam postea meminisse. Sed an nõ contrà sit, quod Baldus, lib.9. Principalium Constitutionum, l.data opera.nu.6.C. de ijs. qui accus.nõ pos.vtroq; puniri debere scribit, facta tantùm inter magnã & paruã ebrietatem differentia, vt, qui per magnam ebrietatem deliquerunt, mitius puniantur, nulla leui[9] potis venia relicta, id enim nõ eò spectare, vt præsens delinquentis volũtas in valdè ebrio castigetur. Valdè enim ebrij, vt & furiosi, nullam esse voluntatem, l. furiosi. ff. de diuer. reg. iur. & d.c.à crapula. sed quia culpa non caruit, qui largius merum hausit, & ebrietatem non cauit, tanq; qui ignorare nõ debuit, per ebrietatem aliquid ab se admissum iri. Nam, qui ebrium dormienti cõparant, hoc notant, Angel.d. verb. scienter. & dolosè.d.q.penul. nec eos, qui per somnũ delinquunt, tam puniendos putant, quod delinquant, quàm quod non ignari se, cùm dormiunt, desæuire in eos, qui iuxta se cubant, non soli cubant. Culpa itaq; illorum, nõ dolus plectitur, ideoq; extra ordinem coërcentur, Bart. laso. & alij. l.1.§.1 ff. de adquir. poss. Cardi. clẽ. vnica. de homic. Mars. l.1. in prin. nu. 49. ff. de sicar. Deci. l. vt vim. nu. 29. ff. de iusti. & iur. Carer. pract. crimi. §. circa. nu. 25. quia, ne cui dormientes non nocerẽt, non præcauerunt. Eis enim, qui ignari, noceant, nec ne, iuxta se cubantibus, quicqd per somnum deliquerint, ignosci placuit, Quæ sententia Bartoli fuit lib. 48. Digest. l. penùl. ad l. Pompeum. de parrici. apud Herenniũ Modestinũ ita distinguentis, eamq; plerisq; Rom. Alex. Aret. las. & alij. d. l. 1. §. 1. de adquir. poss. Anch. clẽ. vnica. de homici. Cagno. l. negotijs. nu. 5. ff. de diuers. reg. iur. Carer. latè. d. §. circa. & num. 25. omnes probant, solicitam hæc quidem habent quæstionem, in iudicijs tamen culpa, quæ antecessit, spectari non solet, aliter atq; in delictis inde fieri, vt mulierem, si in ius vocata non accurrat, grauiditas excuset, siue ex viro, siue vulgò etiam cõceperit. Licet enim venia digna non sit, quæ pudori suo non pepercit, quia tamen, cùm corpus suum alieno viro miscuit, non hoc egit, ne se iudicio sisteret, sed vt suæ seruiret libidini, nullas contumaciæ pœnas eam pati, placuit. Barto. l.2.§. si non propter. ff. si quis cautio. Idem ergò in ebrio dicemus, vt ei, se iudicio non stitisse, fraudi nõ sit, nam æquè eum, cùm largius potaret,

non hoc egisse, vt per ebrietatem præceptũ Magistratus non exaudiret. Hoc autem de eo ebrio dictum accipi debet, qui per vinolentiam non satis id, ꝙd ageretur, intelligit, eiúsve meminisse potest, quem infanti, ignoranti, dormienti, dementi denicꝙ ac furioso suprà comparauimus: Marsi. l. 1. in prin. nu. 53. cum seq. ff. de sica. cæteris, qui leuius poti proponuntur, hac exceptione non vsuris, quos, quia parùm distant à sobrijs, sobriorũ numero habendos esse, consequens est dicere. And. Tiraq. l. si vnꝯ. glo. super verb. donatione largitus. nu. 124. C. de reuocan. dona. Marsi. sing. 276. parùm & nihil. Nam eis, si quid deliquerint, nihil de pœna remitti, constitit, quasi nullam admissi sui allegare ignorantiam possint, quæ iure nostro ebrios excusat, non vt nullas verùm vt mitiores pœnas accipiant. Baldus l. data opera. num. 6. C. de ijs qui accusa. non poss. Sed † nescio, an non satius Pittacus, priscus legum lator, cuius propriam esse legem Aristoteles libro 2. cap. 10. de rebus publicis refert, qua, de delictis per vinolentiam admissis, grauiores sumi pœnas sanxit, sobriorum peccatis leuius plecti iussis. Quæ certè lex in septemtrione viuentibus, vbi sæpius per ebrietatem, cædes & pessima quæꝙ flagitia perpetrantur, perquàm esset necessaria, & magna ratione reciperetur, & enim, quibus in regionibus certo aliquo vitiorum genere frequentius delinquitur, exacerbari supplicia debent, & augeri pœnæ, quo minuantur delicta, & nimiùm multis personis grassantibus, vt Claudius ait Saturninus, l. aut facta. §. fi. ff. de pœnis. exemplo coërceatur licentia, & peccandi consuetudo tollatur. Hæc de animi infirmitate dicta sunt, nunc ad corporis ægritudinem venio.

Et † initiò sciendum est, morbum apud Sabinum, vt Domitius Vlpianus lib. 21. Dige. l. 1. §. sed sciendum. de ædili. edict. refert, generaliter definiri, habitum cuiusꝙ corporis contra naturam, qui vsum eius ad id facit deteriorem, cuius causa natura nobis eius corporis sanitatem dedit: non tamen omnem morbum excusationem mereri. Nam pleriꝙ homines ita ægrotant, vt superesse tamen rebus suis non incommodè possint, quibus, quia morbus, quominus se iudicio sistant, impedimento non est, subueniri non debet. l. quæsitum. ff. de re iudic. Sanè tenim lex 12. Tabularum, vnde, qui iura Theutonibus dedit, hanc exceptionem sumpsit, Spe. Sax. lib. 2. arti. 7. non omnem morbum excusauit, sed sonticum, quo quotiens alteruter ex litigatoribus impediebatur, dem, vt Domitius Vlpianus refert, l. 2. §. ſi quis iudicio. ff. si quis cautio. iubebat esse diffisum, id est, vt ego quidem interpretor, dilatum, quo ad per valetudinem iudicio adesse liceret. Si enim morbus, vt & Iulianus lib. 42. Digesto. d. l. quæsitum. de re iud. scribit, diem differt, dilatus dies esse debet, donec morbus durat. Non † rectè itaꝙ Budæus, d. §. si quis iudicio. vir alioquin eruditus, diem diffisum, aut, vt ille legi mauult, aduersus Tusci codicis fidem, diffusum, rem in posterum diem reiectam, interpretatus est, quasi de diurno morbo lex 12. Tabularum loqueretur, non etiam de eo, qui plurium dierum haberet moram, de quo æquè legem sensisse, existimare debemus. Quia, cur aliud in diuturniore morbo statuatur, reddi ratio non potest. l. à Titio. ff. de verb. obliga. lex denicꝙ non distinxit. l. 3. & ibi gl. ff. de offic. præsid. Adde, † morbus sæpe diuturnos esse, & iuris præsumptione in dubio existimari, Cardi. c. cùm inter. de electione. per c. cõmuniter. 33. distin. Alex. d. l. furiosum. in 2. col. Deci. c. prudentiam. col. 4. de offic. deleg. Gome. reg. de infirmis. resig. q. 9. nu. 4. Adde. l. si lõgius. in prin. ff. de iudi. quo legem spectasse verisimilè Argu. l. nam ad ea. ff. de legib. est. Non † exigo, morbum omnino cessare, sed ita remitti, vt quominus ad iudicium venire quis possit, ei non noceat, quoniam, qui ita languet, morbe sontico impeditus dici non potest. l. quæsitum. ff. de re iudic. lex autem 12. Tabularũ morbum sonticum, non alium excusauit. d. §. si quis iudicio. Et † morbus quidem sonticus Iauoleno libro L. Digestor. l. morbus. de verb. signi. ex Cassio is est, qui cuiꝙ rei nocet, quod generaliter accipiendum est. Cæterùm, † quod ad præsentem disputationem attinet, Iulianus libro 42. Dige. d. l. quæsitum. ita arctat, vt morbum sonticum eum esse definiat, qui cuiꝙ rei agẽdæ impedimento est, ei exceptione negata, qui sanus aliàs ac robustus iurisdicundi fortè tẽpore leuissima febre correptus proponeretur, d. l. quæsitum. eo similiter excluso, cui vetus esset quartana, ac propè iam desita, quæꝙ sperni possit, l. 1. §. sed si sciendum. vers. proinde. ff. de ædili. edic. vt suis superesse negotijs omnib. per morbi languorem nihilo magis impediretur, d. l. quæsitum. quasi, qui ita affecti sunt, morbum sonticum habere non videantur. d. l. quæsitum. Sontici † verò appellationem tanquam nocentis esse scribit, Venuleus l. si. ff. de ædil. edi. Nam sontes, inquit, nocentes dici. Sic Vergilius lib. 6. Aeneidos

dos continuò, ait, fontes vltrix accincta fla-
352 gello Tisiphone quatit insultans. Morbo † autem impediri litigantem, accipere debemus, non quo ipse laborat tantùm, sed & quo eius necessarij, c. communis, & ibi glo. 23. dist. Alex. l. 2. §. si quis iudicio. ff. si quis cautio. Deci. l. 1. nu. 74. ff. de offi. eius Paris. cons. 102. quod sententia, in fi. vol. 4. Docto. c. querelam, de procura. Gomes. in regu. Cancel. reg. de infir. resig. q. 9. priuig. infirmitatis 13. idq; ob mœrorem, quem in suorum ægritudine quisq; capit. d. c. communis, & Paris. d. cons. 102. esse item inhumanum, in aduersis casibus suos deserere. Generaliter denique ad ægros adire, humana conditione sola nobis cõiunctos, iubemur, quod officium sine nonnullo delicto prætermitti nõ potest. c. vnum orarium. §. aliàs ea demum. 25. dist. Gomes. d. q. 9. priui. infir. 67. Vnde, quanta cuiq; prope necessitas incumbat, ne suis non adsit, cùm ægrotant, aduersaq; sunt valetudine, intelligere licet.
353 Quod † in infirmis diximus, est in debilibus æquè respondendum. licet enim aliud sit, ægrum esse, aliud, debilem: vt notat rub. de Cler. ægro. vel debili. Deci. d. l. 1. num. 73. eodem tamen iure vtroq; censeri, placuit. c. si qui testium, cum simili. de testib. Deci. c. si pro debilitate, in prin. de offic. deleg. &
354 d. l. 1. & num. 73. Rei † quoq; capitalis damnatos, si in ius vocati non accurrerint, exceptione adiuuari, constat. l. sed & si quis, in prin. ff. si quis cautio. quod meritò esse constitutum, Parisius, Præceptor meus, lib. 4. responsorum Cons. 102. quod sententia. nu. 13. scripsit. Nam si corporis, inquit, languor hanc tribuit exceptionem, l. 2. §. si quis iudicio. ff. si quis cautio. & l. quæsitum. ff. de re iudic. quantò magis animi ægritudo idẽ mereri debet? Arg. c. communis. 23. dist. qua laborare capite damnatos, præsumpturn est, in qua causa esse, non qui morte modò, sed & qui exilio coërciti sunt, & solum vertere iussi, sciendum d. l. sed & si
355 quis. est. Tantundem † in ijs respondendum putauerim, qui in rerum suarum discrimen vocati, iudicio non accurrerunt. Nam in eo, qui in ius venit, indeq;, accepto graui nuncio, vt impendens rebus suis periculum maturè depellat, discesserit, Ioannes c. si postquam. verb. licentiam. de elect. libro sexto Andreas idem scripsisse lego. Hunc enim nullas contumaciæ pœnas luere, placuit, quod Ioannes Imolensis libro quadragesimosecundo Digest. l. quæsitum. numero tertio de re iud. apud Iulianum rectissimè probat. Quapropter, ijsdem Ioannes Andreas, & Ioannes Imolensis. d. c. si postquam. & d. l. quæsitum. authoribus, si quis rei iudicandæ tempore, vt imminens ædibus suis incendium arceat, aliámue maiorem vim instantem propulset, discesserit, nulla contumaciæ pœna Ioannes Andreas & Ioannes Imolensis
356 vbi suprà. plectetur. Sed † an exigimus, vt discedendi potestas à Iudice litigatori fiat? & sanè, si periculum moram Iudicis orandi non admittit, impune discedenti esse, satius est dicere, Ioannes Andreas & Ioannes Imolensis vbi suprà. æquè si Iudicis copia non sit, imò magis venia dari Ioannes Andreas & Ioannes Imolensis, vbi suprà. debet. Quid enim deliquit, qui ad Iudicem, vt eum exoraret, adire non potuit: eum verò, qui contempta ius dicentis authoritate discesserit, pœnam non effugiet. Ioannes Andr. & Ioannes Imolensis vbi
357 suprà. Modò † sciamus, non quemlibet timorem excusare, sed maioris mali. Ita enim Ioannes Andreas & Ioannes Imolensis differere d. c. si postquam. & d. l. quæsitum. lego, & Labeonis responso consequens est, metum libro quarto Digest. l. metum. 2. quod met. cau. ad hunc modum
358 definientis. Fortasis † & in proposito personæ qualitatis inspicienda nobis erit. Nam alioquin, vt Titus Gallus l. metum. 2. ff. quod met. cau. est author, metus, qui hominem constantissimum permouere potest, non qui in vanum, & ad omnia trepidantem incidere, priuilegium mereri solet.
359 Tantæ † autem curæ legibus salus cuiusque est, vt non modò valetudine impeditis, si in iudicium non stent, venia sit. l. 2. §. si quis iudicio. ff. si quis cauti. sed cautum & illis placuit, qui eò vocarentur, quò tutò venire non possunt, excusari enim sacris constitutionibus, c. accedens. 2. & ibi Felin. num. tertio. vers. prim. conclusio. vt lite non contes. & clemen. pastoralis. §. notorium. de re iudic. & c. cum dilecta. de confir. vtili vel inuti. & c. venerabilibus. §. secus. de sen. excom. libro sexto, & c. cum personæ. de priuileg. libro sexto, & c. accepimus. de fide instrumen. & l. Fulcinius. §. quid sit latitare. ff. ex quibus causis, in possess. ea Glos. c. hortamur. 3. quæst. 9. Glos. penult. in fin. cle. appellanti. de appella. Roma. late. l. si verò. §. de viro. fallen. 11. ff. solut. matri. Butr. repe. c. vestra. colum. trigesimaoctaua, de coha. cle. & mulier. qui in ea causa sint, nemo est, qui nesciat, & meritò. Quid enim deliquit, qui Tyranni crudelitatẽ metuens, hostésve

formidans, aut aliam maiorem vim, in iudicium nõ venit ? d. §. quid sit latitare. & Fel.
360 d. c. accedens. nu. 3. Quod † quidã Anto. de Butrio. c. 1. de iudici. Angel. & Alex. l. cùm res. in prin. de legat. 1. Fel. d. c. accedens. & d. nu. 3. Rip. trac. de pes. parte. 3. par. 2. princip. in prin. & tunc verum arbitrantur, cùm pacto conuento id comprehensum est, vt quocunq; loco quis suscipere iudicium cogatur, quasi loci non tuti exceptio inesse conuentioni semper existimetur, nec, quòd cogitare poterat, fore, vt in locum non tutum vocaretur, eò magis onerari debet, cõtrà, quàm quidam loan. de Imo. d. l. cùm res arg. l. si quis domum. §. 1. ff. loca. putauit, nam eius loci, quo accedere verisimiliter se non obstrinxisset, Alex. d. l. cùm res. ex dictis. Butr. c. 1. de iudicijs. & Fel. d. c. accedens. & num. 3. conclu. 1. inter pasciscendum non venisse in mẽtem debitori credendum
361 est. Superiora † accipere debemus, siue capiti suo quis, siue causæ metuens, in ius nõ. loã. Andr. in spe. 3. par. de accu. §. fi. vers. quid si bannitus. & Angel. in dispu. Bono. in. 4. dubio. & phi. c. ex parte 1. in fi. de appel. Ange. l. 2. §. quod diximus, post mediũ. ff. si quis caut. Fel. d. c. accedens. nu. 4. conclu. 2. venit, nam & ei, cui iudicis iniquitas merito suspecta est leges opitulantur.
362 Quod † in litigatore dictum est, in iudice quoque responsum didici. c. statuimus. & ibi Pau. de offi. deleg. lib. 6. Fel. d. c. accedẽs. num. 3. conclu. 1. Iudici enim iusso in loco parum sibi tuto ius dicere, eligere licere locum, vbi ius tutò dicere possit, qui à designato non multum absit, palàm loan. And. d. c. statuimus. facit cle. 1. de for. comp. Mari. Soci. c. qualiter. 2. q. 10. art. 10. de accusationib. Fel. d. c. accedens. num. 3. est, quod in Ecclesiæ proceribus controuersiam religionis tractantibus Pontanus cons. 352. colu. 7. per c. vsuras. C. de solu. Fel. d. c. accedens. num. 3. in fi. respondit, illò concilium transferre ius eis esse existimans, vbi in tu-
363 to sint. Sed † an eum, qui sibi metuit, non oneret, quòd accepta fide publica in ius venire tutò potuit, & Iudicem iustis allegationibus recusare ? videamus. Et dixerit quispiam, non esse venia dignum publicæ fidei beneficio vti nolentem, tanquam qui impedimentum remouere Bald. & Imol. l. quib. dieb. in prin. ff. de condi. & demon. Fel. d. c. accedens. nu. 4. faciunt. quæ scribit. idem Fel. post Iuno. c. cùm non liceat. de præscriptionib. potuerit, nec remouerit, sed melius est distinguere, frangi fides publica soleat, nec ne, solere enim sæpe aduersus eam fieri nihil autem interest, nullam accipere fidem publicam, aut eam sequi, quam violari meritò vereamur, ab hostibus fortè Fel. d. c. accedens. num. 9. post Sali. l. reos. col. 5. vers. ex prædictis contrarijs. C. de accusationib. datam, aut eo iudice, cum quo capitales inimicitiæ nobis intercedunt, Fel. d. c. accedens. num. 2. post Bar. in l. is qui reus. ff. de pub. iudi. & Imo. ibidem. col. fi. vbi latè. distinguit. num. 30. quiue vim, quæ timetur, authoritate sua prohibere non potest. Fel. d. c. accedens. num. 4. vers. 11. aduerte. post Bar. l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de offi. præsi. idem Fel. rub. de treng. & pac. Nam quin fidem publicã dare iudex possit, nulla dubitatio Fel. d. c. accedens. num. 2. post Bar. d. l. his qui reus. est. A Principe itaque fidem publicam datam sequi oportet, cuius authoritate in tuto esse litigator potest. Fel.
364 d. c. accedens. nu. 2. Idem † in Duce belli est respõsum hoc ita, si seruari data ab eo fides consueuit, nec infringi militari licentia. Rota de dolo & contumacia Decis. 12. aliàs 315. in nouis. Silere enim leges inter arma, sæpeq; lasciuientis militis temeritas, quàm Ducis authoritas plus valuit, neque enim Romanorum omnes Manlios fuisse, aut Polonorum Tarnouios esse vel Mielecios, quibus Imperatoribus nullus licentiæ locus in Castris nostra ætate relictus est, legumq; vox non minus, quàm armorum strepitus
365 exauditur. Sed † finge, & dari & seruari fidem à Duce belli datam solere, sed ad eam petendam non tutò nuncium mitti, an fraudi sit illi, qui ea neglecta iudicio non occurrisset ? & Franciscus Francis. Aret. cons. 16. præsuppositio, in facto. colu. 2. Aretinus & Felinus d. c. accedens. num. 4. vers. 2. aduer. eum secutus, impunè hunc in ius non veni-
366 re, responderunt. Nisi † opera litem intendentis, quod per se consequi non potest, reus impetret, tunc enim frustra moras eum nectere, & periculum excusare. Fel. vbi
367 proximè. Quod † de loco, quo quis vocatus est, diximus, de regione, quà illò iter est, erit respondendum. Oldr. cons. 43. Fel. d. c. accedens. 2. num. 10. per illum textum, vt lite non contes. Nihil enim interest loco, quò vocamur, consistere, aut illo accidere, non possumus, vtrunq; enim casum periculum
368 vitæ continere. Hoc † ita, nisi alia regione, quò quis vocatus est, venire tutò posse proponatur, tunc enim, nisi veniat, contumaciæ pœnas meritò luet. Probare itaque eum oportere omnẽ accessum eò, quò vocatur, esse periculosum, Maria. Soci. Rub. de dilationib. char. 43. Fel. d. c. accedens. num. 10.

quod

quod rectissimè mihi dictum videtur. Nam & qui nauigio committere salutem suam noluit, maris tempestatem fortè metuens, aut Piratarum manus, terra, quà tutò poterat, in iudicium non venit, non auditur, & qui vim fluminis causatur, quod circumire potuit, pontéve soluto, transmittere nauigio. nam his non subueniri, Domitius Vlpianus libro secundo Digest. l. 2. §. si non propter. si quis cautionibus. scribit. Superiora, † cùm vis humana metuitur, accepta
369 sunt: eadem tamen habent peræquè locum, cùm cœli grauitas quædamq; quasi diuina vis præsentiam venienti periculosam facit. Bar. l. recusare. §. si quis alio. ff. ad trebel. per c. ad supplicationem. de renun. glos. c. communis filius. 23. distin. textus. c. quorundam. 74. distin. & l. 2. §. penultimo. ibi vel aliqua fortuita calamitas. ff. si quis cau. Fel. latè d. c. accedens. num. 11. conclu. 6. vt lite non contes. Ripa. trac. de pes. par. 3. partis. 2. principalis in prin. Quapropter eò, vbi lues pestilens grassatur, vocatis, si non accurrerint, parcitur, quo beneficio Gregorium, vigesimum secundum eius nomine Pontificem maximum, vsum accepimus, qui cœli noxam excusans, pisas, vbi concilium coactum erat, non Mari. Soci. c. veniens. de accusationib. & d. Rub. de dilationib. Fel. d. c. accedens. nu. 11. venit.
370 Adeò † autem verum est, ad locum pestilentem vocatos impune iudicio non occurrere, vt alium vltro patrocinium causæ nostræ suscipientem mittere non cogamur, c. ex parte. ibi tu vel tui. & ibi Glo. Imol. Panor. & peru. not. de appellationib. & Glo. c. bene vers. securè de elec. Rip. trac. de teste. parti. 3. par. 2. num. 4. quæ sententia habet rationem. Nam, vt eleganter Franciscus Ripensis d. par. 3. & num. 4. vers. sed contrarium, disserit, inciuile est exceptionem habenti ob loci insalubritatem aliquò non veniendi, suamq; causam per se tueri volenti procuratoris mittendi necessitatem imponere, ea inprimis re suspecti, quòd operam ipse suam spõte offerat, l. quæ omnia. vers. nec verendus. ff. de procu. multiq; huius sententiæ authores esse referuntur. Glos. Imolen. Panor. & Peru. d. c. ex
371 parte. Sed † finge, eum, qui ita vocatus est, contempto periculo semel ad locum pestilentem venisse, an rursus vocatus, iure venire recuset? quod quisquam negauerit. Nam, cùm loci non tuti exceptio sit dilatoria, ante litis ingressum illa vti oportet, ita demum. C. de procura. & c. inter. monasterium. de re iudic. frustrà itaque ad illam iudicio suscepto reum confugere. Sed verius est, hanc exceptionem semper vtilem fore. Quotiens enim exceptio talis nascitur, totiens ea se tueri, qui conueniretur, potest: nasci verò, quotiens ad locum pestilentem quis vocatur, palàm est: totiens enim eum onerari constat. Igitur totiens eo iure vti licebit, nec interest, contestata lis sit, an non c. insinuante. de offic. delegati. ita idem Franciscus Ripensis d. par. 3. numero octauo. post veteres Archidia. Ioannes Andr. Gem. & Peru. c. statuimus. de offic. delegati. libro sexto. Fel. d. c. accidens. numero decimoquinto,
372 vt lite non contes. disputat. Quod † de loco pestilenti dictum est, ad locum inhonestum meritò producetur. Non enim minor honestatis bono viro, quàm salutis haberi ratio debet, & idcirco eò vocatus, quò venire quis honestè non potest, si non veniat, nihil delinquit, quod est in arbitri præcepto responsum, l. quid tamen alias. si cùm dies. §. sed si in aliquem. ff. de recep. qui arbit. in locum inhonestum sibi litigatores adesse iubentis, vt puta in po-
373 pinam aut lupanarium. Inspici † itaque personarum qualitatem oportere, nam quo integræ famæ homo sine dedecore accedere non potest, illo ignominiosus honestè ac sine probro venire poterit, aliud enim alij turpe d. §. sed si in aliquem. es-
374 se. Diximus † de accessu ad locum pestilentem, de recessu nunc videamus, an eadem sit, inde recedentium causa? quod consequens est dicere. Aequè quippe iustus est metus pestem fugientis, atque ad pestilentem locum non venientis, nec minus legibus comprobatus. c. negotiatorem 88. distin. Rip. tract. de pes. par. 2. nu. 71. Igitur & ei, qui loco pestilenti excessit, ne contumaciæ pœnas vllas luat, erit meritò subueniendum. Naturali-
375 ter † enim mortem formidamus atque perhorrescimus, c. nolite timere. 11. quæst. 3. cum Glos. Ripa. trac. de pes. parte secunda. de princ. contra. numero centesimo sexagesimo quinto. quasi naturæ dissolutionem, quam malum esse Sapho. vt Aristoteles libro Rhetoricorum ad Theodocten secundo refert, ratiocinabatur: Dijnamq; inquiens, nisi ita iudicassent, morerentur: ipse verò Aristoteles, libro Ethicorum tertio, cap. sexto, mortem maximè omnium esse terribilem ait, & eius præceptor Plato, in Phedone, vnum ex maximis malis mortem existimari scribit. Igitur qui loco pestilenti excedit, rem naturæ cõuenien-

tem

tem facit, quæ docet nos mortem timere, & omne vitæ cauere periculum atque declinare. qui metus vt libro primo Epistolarum Decretalium c. 1. col. 3. de summa Trinitate, quem refert Ripa. tract. de pes. 1. par. 2. par. de prin. contrac. num. 165. circa medium. Nicolaus Abbas scribit, ita altè in hominum animis hæret, vt auelli nulla ratione possit hoc amplius, idem Nicolaus Abbas apud Innocentium tertium c. cùm dilecti. num. 16. de dolo. & contuma. Ripa. d. trac. de pes. in prin. nu. 8. & Parisi. cons. 3. & si prima facie num. 12. volu. 2. eleganter notat, non vacare diuini numinis offensa factum noxam cœli nõ euitantis, tanquam qui imminens mortis periculum non de-
376 clinat, Deum tentare videatur. Vnde† multa fluxerunt, in primis ei, qui loco aliquo morari debet, si cœlum pestilens fugitans, alio migret, impune Ripa. trac. de pes.
377 par. 2. num. 143. est. Quod † in Ecclesiæ ministris scio responsum, quibus hoc amplius Henrico Cardinale Summa de cleri. non resi. §. fi. facit. d. c. ad supplicationem. de renunciatione. & c. pastoralis. 7. q. 1. & c. bonæ memoriæ. de elec. est textus clarus. cle. ne in agro. §. fi. iunctæ glos. vers. rationa. il. de sta. mo. Fel. d. c. accedens. 2. vers. 6. conclu. vt lite non contes. las. l. 2. §. penul. ad fi. ff. si quis cau. Ripa trac. de pes. par. 2. nu. 136. & sequenti. Hostiensi authore reditus sacerdotiorum saluos esse constat, diaria quoque, quæ distribui inter præsentes quotidie solent. c. 1. & ibi Ioan. Andr. Gemi. Peru. & commu. Docto. de cle. resi. Ripa. d. trac. de pes. par. 2. num. 144. Quæ sententia Federici Cons. 246. exoriente adde Rip. d. par. num. 144. & sequenti. Senensis esse re-
378 fertur, cui non inuitus assentior. Nam † generaliter, qui iusta ex causa absunt, pro præsentibus l. quæsitum. ff. d. legat. 1. l. seiæ. §. pamphilæ. ff. de instruct. vel instru. legat. & l. si quis Titio. ff. ex quib. cau. maio. facit. l. testamento ff. de alimen. & cibaria. legat. & l. cùm hæres. §. stichus si hęredi. ff. de stat. lib. Roma. d. cons. 263. Ripa. d. tract. de pes.
379 par. 2. num. 10. sunt. Secundum † quod Pontanus Cons. 263. viso puncto. per l. si quis ita. ff. de cõ. & demon. & alios textus. latè pen. ibi. allegas. illius iusiurandum defendit, qui in sua ciuitate, vnde octo menses pestilentiæ metu abfuisset, semper fuisse iu-
380 rasset. Proximam † sententiam quidam Roma. d. con. 263. & Rip. d. trac. de pes. par. 2. num. 10. & multi sequen. non malè ad omnes alias causas, ex quibus quis iuste abesse
381 proponitur, porrigunt. Quod † de diarijs suprà dictum est, ita quidam Rip. d. par. 2. num. 145. putant accipiendum, si more Ecclesię ex iusta causa absentibus præstari diaria solent, alioqui solis ijs, qui sacris interfunt, ea deberi, nemo nescit. c. licet. de præben. & c. de cætero. de cle. nõ resi. idem.
381 Rip. d. par. 2. & num. 145. Sed † an relinqui vicarios ab Ecclesiarũ ministris exigimus? & quidem in ijs, quibus populi cura commissa est, probandum erit, ne nullo relicto vicario discedant. Nam qui in ea causa sunt, vitæ discrimen adire, & populi sibi credit salutem suæ anteponere debent, c. tres personas. 23. q. 4. & Ioan. 10. a. & Rip. d. par. 2. num. 147. nam si eum, qui exercitui præest, vigilare pro salute suorum oportet, idem multò sanè magis eum, qui Dei Ecclesiæ præest, facere oportet, quanto corporibus animæ præstant. Hunc enim animarum, illum corporum curam gerere. Rip. d. par. 2. num. 150. post Ioan. de Imo. c. fi. col. 2. de cle. non resi. Denique si turpe est, militiam deserere, quòd admissum lege Castrensi Capitale l. non omnes. §. 1. ff. de re mili. est, quanto erit turpius Ecclesiæ præpositis commissum sibi populum in vitæ periculo derelin-
383 quere? Quod † tamen hodie cordi non esse, quibus esse deberet, videmus. Quis enim Pontificum in his regionibus inualescentes atque adeò nostræ insultantes religioni hæreses amolitur? quis pœnis persequitur? vindicat, vlciscitur? ne quid ipse damni faciat Pontifex Ecclesiæ res detrimenta plurima pati, despoliari suorum templa sustinet, modò reditus suos seruet ipse, retineatq; incolumes, sed surdorum aures
384 frustrà nostræ pulsant querelæ. Eò † itaq; vnde dilapsi sumus, redeamus, & quid in literarum Doctoribus respondendum sit, tractemus, vtrúmne loco pestilenti excedere, docereq; desinere salua mercede possint? an pro numero magis temporis præmium ferant? & hoc consequens esse, quisquam dixerit, nam si labor & pecunia, vt Papinianus libro trigesimotertio Digest. l. scio. in prin. de annuis legat. Rip. d. trac. de pos. par. 1. par. 2. num. 112. scribit, diuisionem recipiunt, nihil proponitur, cur nõ & merces pro docendi operis constituta diuidatur. Ripa loco proximè citato. quod exemplo militis cõprobatur, cui postliminio reuerso stipendia & donatiua temporis, quo apud hostes fuit, Imperator Antoninus Augustus libro duodecimo Principaliũ Constitutionũ cap. primo, de re militari, negat deberi, quod Bartolus ibi notat, l. 1. de re militari. lib. 12. C. Rip. loco proximè not.

num. 113.

num.113. & meritò, quia, cùm in captiuitate esset, non militauit, stipendium verò deberi militiæ constat, non ocio. Apparet hoc amplius in nauta, cui vehendi munere nõ functo, naue forsan amissa, vectura non debetur, l. exconduct. §. item cùm quidam. ff. locati. Rip. d. par. 2. num. 114. quid quærimus? Baldus Bal. l. 1. nu. 2. C. delegat. post Dinum & Iaco. de Are. Adde Deci. cons. 70. per tenui facultate, libro 6. Principalium Constitutionũ apud Anto. Pium notat, eum, qui annuas docendi operas locauisset, nec amplius sex mensibus, docuisset, sex tantùm mensium mercedem ferre debere, idem alio loco nihil ei deberi scribit. Deci. d. cons. 70. quod & in medico respondit. l. ædem. col. 3. C. locati. Adde. Deci. d. cons. 70. & Rip. d. par. 2. num. 113. Hæc quidem sollicitam habent quæstionem: verius tamen est, Doctoribus & eius temporis mercedes deberi, quo pestilentia electi non docuerunt, per eos enim, quo minus docerent, non stetisse. Nam ita generaliter in ijs, qui operas suas locant, Iulius Paulus libro trigesimo Digest. l. qui operas locati. & l. 1. §. diuus. ff. de va. & extra cogni. facit l. penult. & fi. C. de condi. ob caus. Rip. d. par. 2. nu. 114. 387 respondit, qui & ab aduocatis, per quos, quò minus causam agerent, nõ stetisset, honoraria iure repeti negat, d. l. qui operas. §. 1. 114. nec superstiti modò Doctori eius temporis, quò vacauit, merces debetur, sed eo defuncto hæredibus. Glo. d. §. diuus. Bal. l. 1. C. de suffragijs. Ias. post alios l. diem defuncto. colum. 9. ff. de offic. adsesso. Rip. d. par. 2. num. 115. Cur aliud verò constitutum in milite sit, cui pro numero temporis, quo militauit, stipendium soluitur, d. l. 1. de re mili. illa redditur ratio, quòd in eo pecunia, quæ numeratur, remuneratio sit laboris, æquè in nauta: d. §. item. cùm quidam. in Doctoribus autem ipsorum magis animi iudicium, artis q̃, quam docent, spectari dignitatem. Quamobrem mercedes eorum diuidi nõ oportère, sed integras præstari debere, Bartolus apud Domitium Vlpianum lib. L. Digest. l. 1. §. Diuus, de varijs & extraordinarijs cognitionib. bellissimè disputat, Nec cõtrà est, q̃d ex Baldo retulimus, qui Doctorib. ꝓ numero tẽporis q̃ docuissent, deberi mercedes ait, d. l. 1. C. de lega. nu. 2. & d. l. ædem. aut certè nihil, quasi qui totius tẽporis operas nõ prẽstiterint, nihil egisse videãtur. Illud enim ita exaudiendum est, si per eos steterit: in ꝓposito autẽ nõ stare per Doctores cõstat, qui pestilens cœlũ fugientes discesserunt, & ita Bal. d. l. ædem. nu. 3. per l. si ita fuerit. ff. de manumis. tes. ipse significauit, quam distinctionẽ Franciscus Ripensis d. par. 2. nu. 316. cũ seq.

385 ꝓbat. Sed † an, quæ de loco pestilenti dicta sunt, eadẽ de adiacenti loco respõdebimus? & cõsequens est, hoc putare, quasi in eadem causa & ij sint. Argumento esse, quòd, quæ ex adiacentibus prædijs, vbi incendium fieret, rapta essent, ꝓ ex incendio raptis haberi placuit, l. 1. §. incendio. ff. de incen. iu. & nau. & idcirco ex adiacentib. locis incendio recepta ad edictũ Prætoris ex incẽdio quid rapere, ꝓhibentis, pertinere, responsum d. §. ex incendio. est, eadẽq̃ est interpretatio adhibita in ex ruina ablatis. Nã & quæ ex ruinæ adiacentibus quis sustulisset, ea, tanq̃ ex ruina ablata debent haberi. d. l. 1. §. itẽ ruinę. Apparet itaq̃ ex his, non modò ad locũ pestilentẽ non accedentiũ, indéve recedẽtium ꝓbabilem esse causam, sed & eorũ, qui ad loca adiacentia non venissent, indéve recessissent, æquè enim & his parci. Illud † habet 386 quæstionẽ, suspicionis tempus pestilẽtię nè, an salubritati potius tribuamus? & benignè pestilentiæ adscribemus, id enim esse cõsultius ait Ripensis, d. par. 2. nu. 132. exemploq̃ defendi. Nam † & belli suspicio pro Arg. l. 387 pedius. in prin. & l. 1. §. si suspicio. ff. de incẽ. ruin. & nau. Rip. d. par. 2. num. 134. bello est, &, quod in belli tempore est constitutũ, id in belli suspicione obseruari consueuit. Vn388 de † receptum est, vt publicanis, modicis ob belli suspicionẽ perceptis vectigalibus, deductio fiat, æquè ac belli tempore idẽ passis fieri solet, quod Ancharanũ cõs. 88. præmissa facti serie. consultũ respondisse, Franciscus Ripen. d. par. 2. nu. 134. refert. Huc † per389 tinet, quòd, vt est ab Alfeno l. habitatores. §. fi. ff. loca. Rip. d. par. 2. nu. 26. responsum, Inquilino propter iustũ periculi timorem emigranti pensio remittitur, etiãsi nihil pe390 riculi re vera fuisse ꝓbetur. Sed † captiuitatis & infirmitatis causis explicitis, ad reliquas posteriores duas, quas q̃què Saxonum lex Spec. Sax. lib. 2. Art. 7. excusat, transeamus quarũ altera est, peregrinatio, sequens 391 publica expeditio. Et † licet aliàs peregrinari eos dicat cõstitutio, l. Ciues. de incolis. lib. 10. Codi. qui inde, vbi larem habent, ac domiciliũ, quocunq̃ profecti ꝓponuntur, etiamsi adhuc intra prouinciæ fines sint, & hoc tantisper, dum eodẽ reuertunt: Hoc loco tamen eum peregrinari acceptũ est, qui patriæ suæ finibus excessisset, d. art. 7. ibi extra fines terræ. & hoc siue suæ siue alterius rei priuatę gratia, peregrè esset. Nã q Reip. causa absunt, eos sequẽs caput apprehendit,

Sed

392 Sed † vtrũmne ex neceſſaria tantùm cauſa peregrinantem lex excuſet? an ex voluntaria? Et non arbitror voluntate ſua peregrinanti ſubueniri, nam in alijs ſpeciebus, neceſſariam peregrinationem allegantem leges excuſant, l. aut ſi valetudinem, & l. aut longa. ff. de procu. non quoque voluntariam. Sed nec, niſi qui ex neceſsitate Reipub. cauſa abſunt, adiuuantur, l. ſed & ſi per prætorem. §. fi. in fin. ff. ex quib. cau. maio.
393 & qui data. Conſtat † quippe eos, qui Reipub. cauſa abeſſe affectaſſent, à priuilegio Reipub. cauſa abſentium reuocari. l. pera.
394 ff. ex quib. cau. maio. Planè † ſua cauſa peregrinari eum accipere debemus, qui cognitionis gratia, aut appellationis aliquò profectus d. l. ſed & ſi per prætorem. §. fin. eſt: alterius verò cauſa eum, qui legatione pro ciuitate fungitur, d. §. fin. vel teſtimonij dicendi gratia eſt aliquò euocatus. d. §. fin.
395 Sed † an inter neceſſariam cauſam habentes eum connumeremus, qui religionis ergò peregrinatur? & ſi nũcupato voto id faciat, tanquam qui neceſsitate eius ſoluendi diuino numini obſtringatur, c. licet de voto, & voti redemp. proculdubio facti ſui ratio ei conſtabit, & idcirco à legis auxilio non erit arcendus, ſin verò nuda voluntate peregrinari inſtituat, non puto ei ſemper ſuccurri, Scio quoſdam apud Titum Gaium lib. 4. Dig. Glo. d. l. aut ſi valetudinem. in eo, qui ſua volũtate diui Iacobi fanum adiſſet, aliud reſpondiſſe, Herennij Modeſtini l. & religionis. ff. de procur. ſententiæ conſequens eſſe ratos, ob religionis beneficium excuſationẽ tribuentis, ſed extra neceſsitatis cauſam id ego nõ putauerim vſq; quaq; admittendum, vt in arbitro Iulium Paulum l. nõ diſtinguemus. §. ſacerdotio. ff. de recep. qui arbi. recepe. reſpondiſſe repeto, quem ſacerdotio obuenìente ſententiam dicere, negat cogi debere, eo nõ honori perſonæ, ſed Dei maieſtati indulto, cuius ſacris vt eleganter
396 ait. d. §. ſacerdotio. & piè, vacare ſacerdotes oportet, & hoc niſi probabilẽ abſentiæ cauſam habere proponatur. Probabilis † enim abſentia pro neceſſaria propemodum eſt, quod in magiſtratu abfuturo reſponſum ſcio, quẽ non modò ex neceſſaria cauſa iuriſdictionẽ mandare poſſe, ſed & ex probabili, placuit, Deci. poſt. Cyn. l. 1. nu. 66. ff. de offi. eius. & eum, qui ſtudiorum gratia abfuit. Non minus, quàm ex neceſsitate abſentem, ne videlicet per iuſtiſsimam abſentiæ cauſam decipiatur, leges tuentur. l. nec non. ff.
397 ex quib. cauſ. maio. Multùm † igitur interèrit, voti neceſsitate adactus peregrinari qs inſtituat, an ſua voluntate. poſteriore enim caſu diſquirere, q iuridicũdo præeſt, debet, priuilegio dignus videatur, qui probabili de cauſa abeſt, an non. d. l. nec non. cùm neceſſariam cauſam habenti ſemper ſubueniatur. ff. ex quib. cau. maio. ferè per totũ. His †
398 breuiter de peregrinatione dictis, ad ſequẽtem cauſam de publica expeditione deſcendamus, quod caput eos tuetur, qui Reipub. cauſa abſunt, ſiue bello operam dent, C. de reſtit. milit. per totũ. ſiue in pace Reip. ſuæ ſeruiant, ff. ex quib. cau. maio. per totũ. cauſam † autem accipere debemus neceſſariam:
399 d. l. & ſi per prętorem. §. fi. nam affectata abſentia prodeſſe non ſolet, l. & qui data oper. ff. ex quia cau. ma. & quæ ex cuiuſq; voluntate deſcenderet. d. §. fi. Quod † in eo Calliſtratus lib. 4. Digeſt. l. item hi. ex quib.
400 cau. maio. reſpondit, qui grandis commodi ſui captandi gratia id egit, vt Reipub. cauſa
401 abeſſet. Et † Alfenus non verè dici Reip. cauſa abeſſe eũ ſcribit, l. nõ verè. ff. ex quib. cau. maio. qui ſui priuati negotij cauſa in le-
402 gatione eſt. Et † Domitius Vlpianus Reip. cauſa abeſſe eos ſolos ait l. Reip. ff. ex quib. cau. maio. intelligi, qui non ſui commodi cauſa, ſed coacti abſunt, eadem eſt illorũ cõditio, qui id magis egiſſe proponantur, vt Reip. quàm ſuis commodis ſeruirent. l. 1. §. caupo. ff. nau. caup. & l. cùm probatio. de proba. & l. cùm aurũ. §. peruentamus. de au-
403 ro & argen. leg. glo. d. l. non verè. Sed † & qui nullius lucri ſpe illectus, vt Reip. cauſa abeſſet, operam dedit, ab iſto priuilegio re-
404 uocatur. d. l. & qui data opera. Nec † ille adiuuabitur, qui maturius, quàm erat iuſſus, profectus proponitur, d. l. & qui data oper. vt & contrà, qui tardius reuertit, d. l. itẽ hi. neq; enim hunc ſine dolo malo abeſſe intelligi, quare non eſſe adiuuandum, placuit. d.
405 l. item hi. Sed † necille opitulationẽ meretur, qui, vt litem declinaret, abeſſe Reipub.
406 cauſa curauit. d. l. item hi. His † annumerabimus legatos etiam municipiorũ, quibus ex Principum Marci & Cõmodi conſtitutione ſuccurritur. l. legatis. ff. ex quib. cau.
407 maio. Milites † planè inde, vbi militant Reipub. cauſa abeſſe, intelligi debent, l. milites planè. ff. ex quib. cau. mai. & ideò ab hoc
408 beneficio nõ erunt ſubmouẽdi. Aliter † atq; magiſtratus, nam, vt maximè Reip. operam dẽt d. l. & qui data opera. publica cauſa abeſſe nõ exiſtimãtur. q. l. vt ſunt. ff. ex quib. cau.
409 maio. Nec † fruſtrà magiſtratuum hoc loco mentio à nobis fit, ppter minores magiſtratus, qui ſine imperio & poteſtate ſunt, nam, qui in ea cauſa ſunt, in ius vocari rectè poſſunt,

sunt, l. nec magistratibus. & ibi Doct. ff. de iniurijs. vt qui cum imperio sunt, deposito
410 magistratu. d.l. nec magistratibus. Sed † & in ipso magistratu non malè conueniuntur, si quid contra muneris sui religionem fecerint, quia fortè sententiam venalem habuerint, vel pœnam per auaritiã irrogauerint, per preciúmve remiserint, aut qualibet alia re improbitas eorum probata fuerit, l. iubemus. C. ad l. Iuli. repetundar. his enim casibus nullum honorem haberi magistratui
411 placuit. d.l. iubemus. Eiusdem † sortis perpetui magistratus sunt, Bart. l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. num. 10. ff. de ope. nouncia. vt putà, Papa, Imperator, Rex, & Princeps quilibet. C. vbi caus. fis. per totum. & C. si aduersus fis. per totũ. & l. proximè. ff. de his, quæ in test. delen. cum similib. Ang. l. 2. nu. 4. ff. de in ius vocan. post Bart. d. §. si quis ipsi prætori. nu. 10. per l. 1. ff. de offi. procu. Cæsar. Nam & eos in ius vocari, nihil vetat. d. l. 1. de offic. procur. Cæsar. & Bart. d. §. si quis ipsi prætori. & nu. 10. cum alijs proximè alleg. quod nisi admiserimus, fore, vt, quod ipsi deliquissent, nunquam vindicaretur, & aduersarij ius deperiret, Bart. d. §. si quis ipsi prætori. & nu.
412 10. quod opinandum non est. Simile † euenire, ait Bartolus, d. §. si quis ipsi prætori. num. 11. in tutore, & curatore, quia nec hic ab adolescente, nec ille à pupillo, dum negotia gerunt, conueniri possunt, Glo. l. nisi finita. §. cùm furto fin. ff. de tutel. & ratio. distra. & l. 3. & l. rationes. C. de admini. tuto. vel curato. & arg. c. 2. de noui ope. nuncia. aliter atque curator furiosi, & vtrumq; iusta ratione. Nam nisi cum curatore furiosi, d.l. nisi finita. §. cùm furiosi. & tunc agi possit, cùm negotia gerit, non reperietur, quando agi possit, ob nullum finem eius muneri legibus præscriptum: in tutore autem pupilli, & curatore adolescentis, quia illorum officium temporarium est, aliud meritò est constitutum. Bart. d. §. si quis ipsi prætori. & num. 11. post Glos. d. §. cùm fu-
413 riosi. Quod † in perpetuis magistratibus scripsimus, idem in ijs responsum l. iurisperitos. in prin. ff. de excusatio. facit lex sufficit. ff. de condict. indeb. Bart. d. §. si quis ipsi prætori. num. 12. est, qui, quo ad Princeps magistratu eos abire iusserit, in magistratu futuri sunt, idq; propter incertum. Sciri enim non potest, semper ne sint in magistratu futuri, an quandoq; magistra-
414 tum iussu Principis deposituri. Quod † in magistratibus, qui imperiũ habent, dictum est, vt, quàm diu in magistratu sunt, in ius vocari non possint, d.l. nec magistratibus. & l. 2. in prin. ff. de in ius vocan. in alijs quibusdam personis est quoq; cõstitutum. Vetat enim lex, d.l. 2. & Pontificem, dum sacra
415 facit, in ius vocari. In † eadem esse causa placuit eos, quibus alicunde, propter loci religionem, discedere non licet. d. l. 2. quo numero habentur, Accursio authore, institutum Monasticum professi, Glo. d. l. 2. verb. non possunt. quiq; relicta hominum societate, in solitudinem secesserunt, d. glo. verb. non possunt. Anachoritas Græci vocant.
416 Nec † rectè Zasius, d. l. 2. ff. de in ius vocan. qui reprehenso Accursio, cuius crebra opinio est, Docto. d. l. 2. virginibus vestalibus, quas à templo Vestæ per religionem exire fas non erat, hoc priuilegium tributum putat, tempora Vlpiani respiciens, cuius id responsum est, quibus Monasticæ vitæ institutum incognitum scribit. Quam sententiam si recipimus, bona pars Digest. ociosa nobis erit, nostræq; ætati nõ accommodabitur, &, ne longè petatur exemplum, quod modò de Pontifice dictum est, qui, dum sacra facit, in ius vocari vetatur, d. l. 2. frustra erit. Nam nec eo loco sacra nostra intelligit Vlpianus, quæ non nouit, nec nostros item Pontifices, vt, cùm idem Vlpianus lib. 11. Digest. l. fi. ff. de mortuo inferen. consultus, an monumentum imperfectum, vbi reliquiæ hominis conditę sunt, loco facto religioso perfici possit, Pontifices explorare debere respondit, quatenus salua religione consumare opus volentibus mos gerendus sit. Nam nec eo loci de nostris Pontificibus sentit æquè, cùm Papinianus lib. 5. Digest. l. hæreditas. de hæredi. petici. ad monumentum testatori faciendum, compelli hæredem Pontificali authoritate ait, ne nostris Põtificibus nequaquam sensit. alijs similiter Digest. l. 1. §. huius studij. verb. publicum. de iusti. & iure. & l. ossa. de religio. locis, sacra & Pontifices conuenienter suæ religioni veteres Iurisconsultos accepisse constat, vt & sacerdotes & sacerdotia, d. verb. publicum. & l. non distinguemus. §. sacerdotio. ff. de recep. & qui ar. recip. Sed quia vt Tertullianus lib. 1. Digest. l. ideò. de legib. eleganter scribit, semper quasi hoc legibus inesse credi oportet, vt ad eas quoq; personas pertinerent, quæ quandoq; similes erunt, & Imperator Iustinianus, quicquid ex veterum Iurisconsultorum responsis in 50. Digestorum suorũ libros transtulit, quasi sua volũtate scriptum, suoq; ore prolatum, vult haberi, l. 2. §. tanta. & l. 1. §. sed neq;. C. de vet. iu. enu. quotiens

sacrorum ac Pontificum in L. libris Digestorum fit mentio, tanquam de nostris sacris, nostrisq; Pontificibus scriptum, accipere debemus, l. 1. §. huius studij. ff. de iusti. & iure. l. ossa, de religio. nisi cùm res gesta, & , quæ ad legis præceptum non pertinet, narratur, vt cùm Pomponius lib. 1. Digest. l. 1. §. deinde. ex his legib. de origin. iur. legum interpretandarum scientiam & actiones, priscis illis Quiritium sæculis, apud Collegium Pontificum fuisse refert, id enim nostris temporibus, mutata Reipub. forma, accommodari non potest, & historiam continet, non iuris præceptum aliter atq; cùm Vlpianus eos, qui propter loci religionem alicunde se mouere non possunt, in ius vocari vetat. d. l. 2. ff. de in ius vocan. Eo itaque sermone ijs datum priuilegium dicemus, q Monastico sunt instituto, quiq; contemplandi diuini numinis amore Vrbium celebritatem exosi, in solitudinem se receperunt, sanctimonialibus item, quę hodie professione cælibatus electa, in Cœnobia ab hominum conuentu secreta, se abdiderunt. Nam hæ personæ in eadem causa sunt, in qua Vlpiani tempore fuerunt, quos se certo loco mouere vetabat religio. His igitur personis Vlpiani verbis datum priuilegium dicemus, Arg. l. ideò. ff. de legib. quia per similes sunt his, de quibus Vlpianus sentit, d. l. 2. ff. de in ius vocan. & de his Imperatorem Iustinianū intellexisse, ꝓculdubio est, cuius voluntate, quicquid in L. Digest. libris scriptum est, profectum esse, accipere debemus. d §. tanta. Accedit his, quod idē Imperator Iustinianus in suis Pandectarum libris, nihil vsq; esse voluit ociosum. d. l. 1. §. sed in hoc studiū. quod Domitius Vlpianus lib. 4. Dig. l. 1. quot met. cau. ad edictū Prętoris esse generaliter seruandū notat: essent autem ociosa Vlpiani verba, de quorum intellectu differimus, si ad solas vestales virgines referri ea dicamus, quarum nomen nobis reliquum fecit antiquitas, religione cùm falsæ Deæ numine extincta, æque erunt ociosa, si illis, eodē Zasio authore, significari veteres templorum custodes putemus, quos se loco mouere fas non erat, & non potius ad eos, qui in eadē causa sunt, & illis persimiles, interpretemur pertinere, Arg. d. l. ideò. quod Zasium, virum alioqui non intelligentē, miror non aduertisse. Sed dum ille antiquitatis sciens voluit videri, se
417 suæ ætatis ignarum, ostendit. Est † & eodem loco idem Zasius in Accursium d. l. 2. ff. de in ius vocan. iniquus, quem irridet, quòd priuilegium ei, qui equo publico in publica causa transueheretur, datum, d. l. 2. ad præconem. putauerit pertinere. Quo sensu acceptis Vlpiani verbis Bartolus d. l. 2. liberatum à se præconem quendam refert, qui dum publicæ rei, munere suo fungens, daret operam, ductus esset in carcerem, aic enim Zasius d. l. 2. ea verba, Budæo d. l. 2. interprete, ad equitum transuectionem pertinere, quæ ex Fabij Maximi instituto censendi causa fieri per Vrbem Romam Idibus Quintilibus solebat, quem morem multis intermissum annis, & iam antiquatum Octauius Augustus, vt author est Suetonius Tranquillus in eius vita, reuocauit, & quidem, vt fateamur eo consilio scriptum illud ab Vlpiano esse: ad præcones tamen produci, nihil vetat. Arg. d. l. ideò. ff. de legib. Nam eorum quoque causa, vt equitum, qui equo publico transuecti censebantur, publica est, nisi priuatæ rei seruiant. Quo casu id priuilegium eos non habere, placuit. Doctor. d. l. 2. ff. de in ius vocan. Sed si verborum apices sequi libet, cur Zasius eadem verba ad eos porrexit, qui ad artem boni & æqui docendam authorandi, vt infulam, & cætera Doctorum insignia accipiant, in ædem sacram ducuntur, quos interea in ius vocari posse negat, d. l. 2. quo dicto, quasi re noua, & quæ nulli veterum in mentem venerit, gloriatur, & malè se iactat. Licet enim eam dignitatem consequuti publici esse iuris incipiant, l. 1. in prin. & ibi Bald. & Fulgō. ff. de iusti. & iur. adeò, vt iniuria eis facta, Baldo & Fulgosio authoribus, d. l. 2. in prin. proximè alle. de iusti. & iur. publica accusatione vindicetur: priuati tamen iuris interim sunt, nondum authorati eaq; dignitate potiti aliter atque in specie præconis euenit, cuius personam iam esse publicam constat, quanquam quod in eo, qui Doctoris dignitatem assequutus est, dicitur in eo, qui ad eandem dignitatem euehi proximè debet, meritò producitur.
418 Arg. l. pe. ff. de mili. testa. Sed † quia, vt scribere Pedium Vlpianus refert, l. nam vt ait. ff. de legib. quotiens lege aliquid vnum vel alterum introductum est, bona occasio est, cætera, quæ tenduntad eandem vtilitatem, vel interpretatione vel certè iurisdictione suppleri, videamus, vtrum iurisconsulti, dum artē boni & æqui tradunt, ad similitudinem Pontificum, dum sacra faciunt, in ius vocari non possint? & non malè forsitan eis comparabuntur, nam & sacerdotes esse iustitiæ, l. 1. ff. de iusti. & iure. & leges inter sacra connumerari, inde sacratissimas leges dicimus, quarum interpretandarum

tandarum authoritatem quasi sacrorũ partis, penes Collegium Pontificum olim fuisse, Pomponius scribit, l. 2. §. deinde ex his. vers. omnium. ff. de origi. iur. & publica vtilitas in legum disciplina maximè versatur, vnde inter multa introductum est, vt procul à Iurisconsultorum auditorio fabros arcere liceat, qui artis suæ strepitu scientiam iuris tradentibus impedimento sunt. Bart. l. 1. in fin. & ibi alij. ff. solu. matri. Tenta-

419 riq; † potest, idem priuilegium, ne in ius vocentur, & illos mereri, dum domi discunt, quæ postea auditoribus suis tradant & summa quidem ratione, frustrà enim eos docendi gratia in auditorium venturos, nisi domi prius, quæ tradant, perdidiscerint. Qua ratione fabros, qui impedire discentes possunt, ab eorum domibus atque adeò vicinia arcendi ius Bart. d. l. 1. in fin. & ibi

420 Docto. est. Sed † an, cùm domo egressi in auditorium docendi gratia veniunt, idem priuilegium mereantur? quæri potest, & non arbitror eis esse denegandũ, argumento eorum, qui equo publico in causa publica transuehuntur. d. l. 2. de in ius vocan.

421 Spectari † item non tam vbi sint, quàm quò tendant, oportêre. Hinc videmus, absentiũ Reipub. causa loco haberi, qui domo profecti, nõdum prouinciæ fines excesserunt, l. abesse. ff. ex quib. cau. maio. nec ij modò, sed & qui nondum se loco mouerunt, sunt adiuuandi. Nam generaliter Reip. causa abfuturis subueniri placuit. l. filius famil. §. fi. ff. de procur. aliud existimantibus frustrà priuilegium docenti dari, nisi & ad docendum eunti idẽ seruetur, l. 2. & ibi Bart. Bal. & alij. ff. de iurisdic. sed & docenti concessum, concedi ad docendũ eunti consequens est dicere, Arg. l. 1. §. 1. ff. si vsus fruct. peta. & l. 3. §. qui habet. & ibi Paul. Castren. ff. de seruituti. rusti. prædio. & l. refectionis. & & ibi glo. fi. not. ff. commu. prædio. illud enim sine hoc nequaquam explicari posse. Receptum denique est, vt quę proximè antecedunt, inesse credantur, & idcirco, quæ paulò ante bellum facta sunt, perinde haberi solent, ac si belli tempore facta ꝓponantur, quod Baldus lib. 24. Dig. l. fructus. §. 1. aliàs. l. diuortio. col. 2. vers. & sic dicetur. factum & ibi Alex. solu. matri. notat, & Philippus Decius apud Papinianum probat. l.

422 1. nu. 66. ff. de offic. eius. Sed † an, quod in Doctoribus diximus, in auditoribus verũ arbitremur? dispiciamus, & fortasis non aliud erit respondendum, ne, quos studiorũ communio coniungit, eos nos legum priuilegijs disiungamus. Adde, versari in auditoribus publicã quoq; vtilitatem, vt in doctorũ persona. Rip. l. 1. nu. 129. ff. solu. matr. per §. fi. in proœ. insti. & auth. habita. C. ne fil. pro pat. & c. super specula. ne Cleri. vel monach. Quapropter quod in arcendis è vicinia fabris priuilegium doctoribus tributũ est, idem omnium fermè sententia auditores meruerunt. Bart. & alij. d. l. 1. solu. matr. Arg. l. legatis seruis. §. ornatricibus.

423 ff. de leg. 3. Denique † in ijs, quæ peripatetici corum schola ad aliquid appellat, quod in vno est constitutio, æquè in alio recipitur, etiamsi nulla eius mentio fiat, Dominic. c. cupientes. §. denique. de elect. lib. 6. Feli. proœ. de erect. nu. 6. siue priuilegiũ vni tributum ꝓponatur, siue etiã pœna edicta, siue aliud placuit. Nam emendi potestate facta, nullo soluto vectigali, immunitas quoq; vendẽti data intelligitur. Dominic. post Imol. c. eos. col. 1. de tempo. ordinan. lib. 6. Feli. d. proœ. & nu. 6. item pœna in eum constituta, qui rem prohibitam emeret, teneri venditorem, est responsum. Abb. c. quia Clerici. de iure patro. D D. l. fi. ff. de accep. Feli. d. ꝓnu. 6. Similiter, Bart. l. 2. de cupressis. lib. 12. C. & si conuenerit. ff. de pact. & l. si ab eo. C. de legit. hære. & Feli. d. proœ. & num. 5. quod certi magistratus impermissu emi nõ potest, idem eius impermissu vendere non licebit. Bart. l. fi. C. de acceptila. perd. l. 2. C. de cupres. & ibi etiam Bart. & Feli. d. proœ. nu. 5. Conuenienter itaq; fieri, vt, quod indulgeretur Doctoribus, idem auditoribus

424 tribuatur. Sed † quærat hîc aliquis, vtrùm ne ad doctores omnes auditoresq; hoc priuilegium pertineat? & quidam Bart. l. 1. de Collegia. & char. top. lib. 11. Cod. Alberi. l. nec non. ff. ex quib. caus. maio. Andr. Sicul. proœ. clemẽ. col. 14. refert, Feli. Rub. de maiori, & obedi. nu. 4. Ripa. l. 1. nu. 138. ff. solu. matri. & c. 1. nu. 94. & quæ latè ibi allegat. de iudic. studiorum desertores, imperitos, & nudum nomẽ gerentes gaudere priuilegio negant oportêre, alij Francis. Areti. cleri. 2. col. de iudic. refert. idem Feli. d. rub. & nu. 4. de maio. & obedien. Adde Bart. l. 1. C. de Tiro. lib. 12. contrà. Prior sententia iustior est, & Reip. vtilitatibus magis seruit, nam si stultos prudentibus, rudes doctis pares fecerimus, paucos repertum iri, qui magnopere ꝓmouere studia sua curent, sed & noua Friderichi constitutio Authen. habita. C. ne fi. pro. pa. eis priuilegiũ dat, quorum literis mundus illustratur, & qui domo profecti, necessarijs suis relictis, & dulcissima patria, amore scientiæ quodam modo exulant. Ita Franciscus Ripensis disserit. d. c. 1.

nu. 94. de iudic. quanquam ipse mediam quandam sententiam sequutus, doctores prsus illiteratos, & auditores, qui relicto literarũ studio ventri & libidini, rebusq; alijs friuolis dediti vagantur, à priuilegio reuocat: d.c. & nu. 94. quorum verò nonnulla peritia est, studiorumq; cura, eos, etsi nihil magnum aut possint aut moliantur, salua habere priuilegia debere scribit, quod non malè
425 defendi potest. Quod † extra eos tamẽ non intelligemus, qui in auditorum album, quàm matriculam Imperator Zeno lib. 12. Principalium Constitutionum appellat, l. 3. de agentib. in reb. relati dicuntur, nam, qui in ea causa non sunt, vt maximè in literarum studia incumbant, priuilegium non merebuntur. l. ex eo. & ibi Docto. ff. de milita. testã. Alex. l. scriniarios. col. 2. vers. vel intellige. in fin. ibi liceret, aliàs C. de testa.
426 mili. & meritò. Nam † & miles, vt Domitius Vlpianus libro vndetrigesimo Digest. l. ex eo. de mili. testa. scribit: licet lectus Tyro sit, & publicis expensis iter faciat, prius, quàm in numeros referatur, militaribus
427 priuilegijs non gaudet. Sed † ijs explicitis, cæteros casus referamus, quibus, ne in ius vocari quis possit, constitutum est, & sanè idem honor, qui sacris, habitus est matrimonio. Nam nec, qui vxorẽ ducit, nec quæ nubit, rectè in ius vocatur. d. l. 2. ff. de in ius
428 vocan. Et, † quibus casibus magistratus in ius vocari potest, dum de re cognoscit, vo-
429 cari vetatur. d. l. 2. Quod † æquè receptum est in eo, qui equo publico in causa publica
430 transueheretur. d. l. 2. Idem † priuilegium meruerunt, funus ducens familiare, & iusta
431 mortuo faciens. d. l. 2. Similiter, † vt Callistratus l. 3. ff. de in ius vocan. ex diuorum fratrum rescripto comprobat, & qui cadauer prosequitur, in ius vocari prohibetur, & alij, quorum initio disputationis nostræ mentio fuit, & in ijs infantes. l. quiq; litigandi. ff. de in ius vocan. Sed † hæc, an ita accipimus, vt venire quidem in ius Pontifex, dum sacris operatur, compelli non possit: vocari tamen possit? ita sanè, vt sacris peractis se iudicio sistat? Sic iudicem quoque de re cognoscentem, & deinceps cæteros, qui vocari quædam agentes vetantur? & Bartolus d. l. 2. omnes hos in ius vocari, vt postea se iudicio sistãt, rectè posse scribit. Non enim spectari putat oportêre, q̃ tempore in ius vocentur, sed quando venire in ius debent. Arg. l. in tempus. ff. de hæredi. institu. Quam sententiam in Pontifice Angelus & Fulgosius nõ admittũt, d. l. 2. sacra enim turbari ista in ius vocatione aut alia qualibet re, vetat constitutio, c. decet. de immuni. eccle. lib. 6. Angel. & Fulgo. d. l. 2. quæ omnẽ item iudiciorum secularium sistere-
433 pitum templis abesse iubet, & hoc verius puto, nec contrà est, quòd refuga, qui in sacram ædem se recepisset, in ius vocari potest. l. præsenti. C. de his, qui ad eccles. cõfugi. eius enim illa potest esse ratio, quod incertum sit, nisi ex æde sacra quò cõfugit, vocari rectè possit, quando eius postea cõueniendi futura potestas sit, contrà, quàm in Pontifice euenit, quem mox sacris peractis in ius vocare promptum est. Quæ † ratio facit, vt magistratus, qui perpetuum habent imperium, vt proximè distinximus, conueniri semper possint, C. vbi cau. fis. per totũ. & C. si aduers. fis. per totũ. & l. proximè. ff. de his, quæ in testa. delen. cum similib. Ang. l. 2. nu. 4. ff. de in ius vocan. post Bart. l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. nu. 10. ff. de ope. no. nũ. per. l. 1. ff. de offic. procur. Cæsar. quorum verò temporaria potestas est, hi non nisi depositio magistratu, l. nec magistratibus. ff. de iniur. Bart. & alij d. §. si quis ipsi prætori. horum enim conueniendorum futura est quandoq; potestas illorum, nisi in magistratu conuenirentur, nunquã. Nota. per glo. l. nisi finita. §. cùm
434 furiosi. ff. de tutel. & ratio. distra. Idemq; † responsum in eo constitit, qui ad Principis arbitratum magistratu fungitur, ob incertum, quam diu imperiũ habiturus sit. Arg. l. iurisperitos. ff. de excusat. & l. sufficit. ff. de condict. indebi. Bart. d. §. si quis ipsi prætori. num. 12. post Glos. d. §. cùm furiosi.
435 Hæc † quidem ad Angeli sententiam dici possunt, quæ meritò Raphaeli Fulgosio probabilis visa est. d. l. 2. de in ius vocan.
436 Nec † occurrit, quòd, vt Socinus, d. l. 2. Bartolum sequutus ait, ex æde sacra vocari quis in ius potest. l. præsenti, & ibi. Bart. C. de his, qui ad eccles. confu. idem Bart. l. pleriq; que. ff. de in ius vocan. Animaduerto enim, ædi sacræ non habitum hunc honorem, sed Dei Maiestati, cuius sacris vacare Pontificem oportet. l. non distinguimus. §. sacerdotio. ff. de recep. & qui arbit. recep. Nam in lege, ædis sacræ nulla mentio est, & extra eam publica authoritate sacra fieri quotidie videmus. Noluit itaque lex importuno litigatori magistratus authoritate licere, intempestiua in ius vocatione animũ sacrificantis Pontificis à numinis contemplatione auertere. Quod enim religionis priuilegiũ fuerit? si ita rem arctemus, vt hoc tributũ diuinæ maiestati dicamus, nõ vt vocari in ius Põtifex sacrificans possit, sed ne,

inter-

intermisso sacro, in ius venire compellatur? hoc quippe, more recepto, necessitatis est, sacrum semel cœptũ non deserere, vt ea legis indulgentia nullũ religionis beneficium
437 contínere videatur. Interpretabimur † ergò, Pontificem sacris operantem, non modò in ius non venire, intermisso sacro, legem d.l. 2. ff. de in ius vocan. velle, sed ne, id quidem agentem, in ius vocari, nam vocari vetat eum lex: d. l. 2. non autem venire
438 compelli. Atqui † à legis verbis recedere non licet. l. 1. §. si is, qui nauem. ff. de exacti.
439 Summam † denicp rationem haberi solitam, ait Papinianus, l. sunt personæ. ff. de religio.
440 quæ pro religione facit. Quod † est in Pontifice dictum, idem in alijs personis sacra facientibus exaudiendum ait Accursius, Glo. vers. Pontificem. d.l. 2. tanquam honore nõ personæ sacra facientis, sed Dei Maiestati habito, quæ sentẽtia meritò recepta Docto.
441 d.l. 2. est. Sed † an in cæteris personis, quas lex d.l. 2. enumerat, idem quod in Pontifice respondendum putemus, vt non modò venire non cogi, sed nec vocari in ius possint, dispiciendũ est. Et licet ab Angelo, & eum sequuto Fulgosio, d. l. 2. Pontificis sacrificãtis causa excepta tantùm sit: ego nõ aliud in cæterorum persona respondendum existimauerim, eo fermè solo, quòd lex d.l. 2. vocari, quos enumerat, vetat: non autẽ ve-
442 nire nõ cogi. In † re verò dubia, siqd modò hic est dubij, satius est, vt eleganter ait Vlpianus, l. §. si is qui nauem. legis verbis ser-
443 uire. Sanè, † quòd ad ius dicentem attinet, qui, dum de re cognoscit, vocari in ius prohibetur, d.l. 2. non magnum erit, si tribunali suo relicto, & causas tractantibus, in ius venire non adigeretur, nisi & tunc vocari non possit. Voluisse itacp legem, existimandum est, non modò, ne deserto auditorio in ius ire iudex cogatur, sed ne, in media causarũ cognitione, ab animi intentione, quam ea functio maximè desiderat, auocaretur, in qua sentẽtia quosdam fuisse Bartholomæus
444 Socinus d.l. 2. author est. Qui † verò vxorem duceret, & quæ nuberet, idcirco in ius vocari prohibiti videntur, d. l. 2. ne nuptiarum celebritas & gaudium cogitatione litis
445 perturbarentur. Funus † autem ducentis familiare, iustáve mortuo facientis mœrori
446 mœrorem addi, lex d.l. 2. noluit. Eadem † in prosequenti cadauer: l. vel qui cadauer. inciuile enim est, atcp adeò inhumanũ lugentes, quibus solatium deberetur, affligere ac contristare. l. iure succursum. ff. de iure doti. & l. nauis. §. cùm autem. ad l. Rhodi. de tact. & c. ex parte. cum similib. de Cleri.
447 ægro. Cadauer, † Odofredo & Fulgosio authoribus, d.l. 2. accipere debemus etiam non familiare. Nam etsi maior ratio in eo sit, qui familiare caudauer prosequitur, ob domesticum dolorem, quàm qui homini ad se non pertinenti hunc supremũ honorem exhibet: quia tamen lex nõ distinguit, idem indulgere quodcunqp cadauer prosequenti
448 videtur. Arg. l. 3. ff. de offic. præsid. Odofredo † itaqp & Fulgosio assentior hanc sententiam indistincte sequutus. d. l. 2. licet aliud Accursio & Bartholo. & pleriscp, alijs sciam placuisse, d.l. 2. ff. de in ius vocan. nulla necessitate verba legis interpretando ar-
449 ctantibus. Idemcp † puto dicendum in eo, qui iusta mortuo facit. nam similiter lex d. l. 2. nõ distinguit, familiarine, an extraneo iusta fiant. Non adferre denicp, magnam liti morã exiguum temporis spacium, quòd in cohonestando cadauere iustisve faciendis exigeretur, & propterea non esse verba
450 legis anguste amarecp accipienda. Illud † rectius Accursius & cæteri, quòd omnes, qs in ius vocari, lex d.l. 2. vetat, in ea causa esse scribunt, vt in vincula duci nõ possint. d. l.
451 2. Et, † quod in Pontifice, dum sacra facit, dicitur, ad omnes, qui sacris operantur, cuiuscunqp ordinis sint, pertinere putant. Glo. &
452 Doct. d.l. 2. Hoc † amplius Paulus Castrensis, d.l. 2. nu. 3. Pontificẽ, cæterosqp, qui sacri ordinis sunt, in ea causa esse scribit, vt, quocũcp tempore in ius vocati, proponantur se tunc iudicio sistere, non habeant necesse, cùm sacris operari ex instituto religionis eos oportet, & rectè. Nihil enim interesse, quo tempore quis in ius vocetur, si tunc, cùm sistere se iudicio debet, legum beneficio sui copiam, eum facere non oportet. Arg. l. quod sponsæ. & ibi Bald. & alij. C. de
453 donati. an. nupti. Quod † in alijs personis, quæ eadem lege d.l. 2. cum seq. in ius vocari prohibentur, pari ratione defendi potest.
454 Igitur † & iudex quolibet tẽpore, cùm operam litigatoribus non dat, in ius vocatus, quibus horis ius reddere solet, se iudicio sistere, malè iubebitur, & præceptum huiusmodi contemnẽs, contumaciæ pœnas nullas luet. Arg. d.l. quod spõsæ iunctæ. d.l. 2. &
455 seq. Similiter, † qui vxorem ducturus est, quæve nuptura, si dies iudicij in tẽpus nuptiarũ inciderit, in ius non venisse, ei fraudi non erit. Arg d.l. quod sponsæ iunctæ. d. l.
456 2. Tantundem † in eo respondendum existimo, qui in tempus, quo funus familiare ducturus erat, accurrere iudicio iussus proponitur, eadem enim, quæ in superioribus casibus, Arg. l. illud. ff. ad l. Aquili. ratio est.

457 Nec † diuersi in eo probandũ erit, qui iusta facturus mortuo familiari est, familiaréve
458 cadauer prosequuturus. Sed † an, qui eum honorem extraneo exhibere voluit, hoc priuilegio vtatur? ambigi potest, & humanitatis ratio postulare videtur, vt & hic à legis beneficio non reuocetur, quæ inter familiaris & extranei causam non distinxit, d. l. 2. & hoc ita, nisi, qui extraneo hunc honorem habuit, litis declinandę, eludendíve iudicij gratia affectasse id proponatur. Arg. l. & qui data opera. ff. ex quib. caus. maio. Il-
459 lud † superiori disputationi reliquum est, vt adijciamus, ne quid hac parte cõmentarijs nostris deesse videatur, qd in persona Pontificis sacra facientis, quem in ius vocari vetat lex. d. l. 2. ff. de in ius vocan. suprà dictũ est, hoc ad eos, quorũ ministerio Pontifex, dum sacris operatur, necessario vtitur, esse porrigendum. Frustrà enim Pontifici beneficium tribui, nisi his quoq; personis detur, sine quarum opera defungi sacrificio Pontifex non potest, Arg. l. 2. & not. ibi per Docto. ff. de iurisdict. qua sententia & in cæteris vtemur, qui, vt est, suprà relatum, idem beneficium, ne in ius vocentur, meruerunt, nam quorundam causa alijs patrocinabimur, quibus submotis, frustrà primis lege beneficiũ datur. Arg. d. l. 2. & not. ibi. ff. de iurisdic. Quo enim funus ducenti priuilegium, ne in ius vocetur, d. l 2. ff. de in ius voca. nisi designatori idem tribuatur? qn libitinario atq; pollinctori, absq; quorũ
460 opera expediri funus ritè non potest. Qua † ratione Oldradus Cons. 11. Thema tale est. beneficiũ Nosocomijs datum, ne ex eorum annuo reditu decuma soluatur, ad Nosocomiorum præfecturam gerentes esse producendum, respondit. Nam nec hi decumam ex suo reditu præstare cogentur, & meritò, perituros enim ægros, & qui illis locis per aduersam valetudinem decumbunt, nisi sint, qui eorum curam gerant, & idcirco, Oldrado d. cons. 11. authore, rectè priuilegia
461 communicari. Idemq; † est, in plerisq; casibus ab eodem Oldrado d. cons. 11. adnotatũ. Nam, quod beneficium milites legibus accipiunt, vt læsi in integrum restitutionẽ implorent, ff. ex quib. caus. maio. per totum. hoc eorum medicis similiter tribuitur. l. in-
462 ter eos. §. fi. ff. ex quib. caus. maio. Item † illorum comites, qui Reipub. causa absunt, eodem priuilegio, quo Reipub. causa absentes, vti solent, æquè enim atque illi tutela excusantur. l. administrantes. §. eorum. ff.
463 de excusatio. Quod † de comitibus, qui statutum numerum non egrediuntur, accipiendum esse, author est Hermogenianus lib.
464 27. Digest. d. §. eorum. Conuenienter † mulieres, quæ domesticis delitijs duritiæ castrorum & matrimonij obsequio posthabitis viros militantes sunt sequutæ, Reipub. causa absentium beneficio, per sacras constitutiones, fruuntur, l. 1. C. de vxorib. mili. eademq; iura sibi vendicant, quæ mariti quo exemplo Oldradus d. cons. 11. quoque
465 vtitur. In † hanc sententiam, ne hoc transeam, ppterea, vt mea fert opinio, itum est, quod nsdẽ fermè belli casibus vxores, quibus viri, subijciuntur. Vnde videmus, paganos, qui in hosticolo sunt, quamuis eorũ conditio à militum personis distet: quia tamen eadem pericula experirentur, suprema sua iudicia, sicuti milites, quoquo modo velint ac possint, rectè ordinare, illisq; ibi diẽ suum functis, quæ post mortem suam fieri voluissent: rata fore. l. vnica. ff. de bono pos-
466 ses. ex testa. mili. Non † me fallit, fauore militum id eorũ vxoribus tributum esse, Accursium Glo. d. l. 1. C. de vxorib. mil. putare, vt quæ se in castra sequerentur, eodem, quo illi, beneficio perfruantur, sed liceat nobis summam Accursij authoritatem reueritis, nostram sententiam in medium proferre, quodq; prudentium responsis magis esse consequens arbitramur, literis consignare.
467 Profert † Oldradus d. cons. 11. & alia prudentium responsa, vnde superior sententia cõfirmatur, cùm, quæ quibusdam tribuuntur, ne frustrà in ijs procedant, ad alios legum authoritate porriguntur. Illud † in pri-
468 mis ex Domitio Vlpiano, qui lib. 7. Digest. l. Cęterùm. §. mulier. de vsu & habit. Quintum Mutium existimasse refert: legato domus vsu mulieri, cum viro eã habitare posse, ne, cùm vti domo mulier vult, carendum
469 ei matrimonio sit. Eadem † ratione Pomponius lib. 45. Digest. de verborum obligationibus tractans cap. 111. l. si stipulatus fuero. si stipuletur vir per quendã non fieri, quò minus ipsi illa aut illa domo vti liceat, vxore stipulatoris prohibita, æquè ac si stipulator prohibitus esset, stipulationẽ committi, respondit, idemq; fore, vxore stipulata, & viro prohibito. d. l. si stipulatus fue-
470 ro. Quibus † conuenienter Venuleius Saturninus lib. 43. Dig. l. penult. de precario. precario rogantẽ, vt sibi in illo aut illo fundo morari liceat, superuacuum esse ait, adijcere, sibi suisq; tanq; per ipsum quoq; permissum esse videatur, vt dubitandũ non sit, quæ quibusdã concederentur, ad eos quoq; pertinere, quibus certe, qui beneficiũ specialiter accipiunt, nõ possunt, & cõsequenter non

ter non solùm eos exceptionem habituros, si in ius vocati non venerint, quibus id lege specialiter competit, l.2.cum.seq.d. ff.in ius vocan. sed & illos hoc sibi vindicaturos, quibus ab eo iure submotis, eiusmodi beneficium frustra legibus introduceretur. Qui
471 † in ius vocati, eò, saluis legibus, & sine fraude, non veniant, satis suprà constitit, quo capite pertractato, consequens est videre, mittere ne procuratorē, qui in ea causa sunt, debeant ? quæ sanè quæstio dissidentibus sententijs perquàm impedita est, nec facilē
472 habet definitionem. In † ea Bartolus apud Domitium Vlpianum libro 2. Digestor. l.2. §. si quis iudicio. si quis cautio. distinguens interesse scribit, perpetuum quis priuilegium habeat, ne in ius vocetur, an temporarium posteriore casu, nullam mittendi procuratoris incumbere necessitatem, priore cō-
473 trà. Quæ † distinctio ratione, vt mihi quidem videtur, non caret, nam si, qui perpetuò nititur priuilegio, ne in ius veniat, procuratorem mittere impeditus nō habeat necesse, futurum est, vt actionem habentis ius depereat, l. penult. C. de procur. & l. fi. C. de iudi. & 5. q. 3. quia Episcop. Rom. d. §. si quis iudicio. quò enim in eum nobis actio, quem
474 in ius vocare non possumus. Planè † temporarium priuilegium competenti propterea procuratoris mittendi nulla est imposita necessitas, quia modici temporis indulgentia ius suum persequi volenti non magnum, vt Pontanus d. §. si quis iudicio. ait, adferre detrimentum potest, quid enim decedit Pontificem in ius vocaturo, si, dum sacris operatur, cùm vocare non possit ? l. 2. ff. de in ius vocan. æquè si in eo, qui vxorem ducit, eáve, quæ nubit, idem seruetur, d.l.2. aut in eo, qui iurisdictioni præest, dum litigatoribus dat operam, & ius dicit ? d.l. 2. in similibúsve casibus, quos Domitius Vlpianus & Callistratus libro 2. Digestor. l. 2. & 3. ff. de in ius vocan. enumerant, à nobis suprà
475 fusius dicussis. Frustra † deniq; fore his personis, ne in ius ipsæ veniant, priuilegium dare, si procuratorem mittere cogantur, quod Iason d. §. si quis iudicio. eleganter adnotauit. Hæc † in habentibus pri-
476 uilegium accepta sunt, nam, cùm priuilegium nullum competere proponitur, alia comprobata est distinctio, spectandum quippe Bartolus d. §. si quis iudicio. ait: ex iusta quis, an ex iniusta causa absit. Nam ex iniusta causa absentibus per procuratorem adeundus est Prætor, & ideò exuli reuerso tempus in integrum restitutionis statutum non prorogari, placuit, l. Papinianus. ff. de mino. suæ negligentiæ acceptum relaturo, quod procuratorem non reliquerit, secundum quæ regione aliqua abstinere iussus, si eò vocetur, defendi per procuratorem debet, quod in proscripto Bartolum l. fin. ff. de integ. resti. respondisse, Iason d. §. si quis iudicio. refert, quam sententiam plerique Angel. l. 2. §. quod diximus. ff. si quis cautio. Bald. de pace cōstan. verb. sententiæ quoq; gl. & Archidiaco. c. si quis ægrotans. 5. q. 3. Ioā. Andr. & Dominic. c. statutum. 1. §. 1. de rescrip. lib. 6. Ang. disputa. incip. Bononiensis à sua ciuitate bannitus. Imol. l. de ætate. ff. ad Trebel. probant. Nihil enim vetat, vnde quis proscriptus est, eò illum in ius vocari, Glo. l. eius. 2. §. Celsus. ff. ad munici. Bal. l. adulter. in prin. ff. de adul. Canonistæ. c. ex parte. 1. de appell. Iaſ. d. §. si quis iudicio. hoc ita, nisi per factiones fortè proscriptus esse proponatur, nam, vt Angelus, d. §. quod diximus. idem quæstione Bononiens. quidam. 4. q. Ioannes Imolensis l. recusare. §. fin. ff. ad Trebel. & Alexan. d. §. fi. Tartagninus authores sunt, verendū est, ne ita proscripti causæ parùm cōsultum esse videatur. Enim-
477 uerò † in eo, qui ex iusta causa abesse dicitur, interesse Bartol. d. §. si qs iudicio. scribit, inter voluntatem & necessitatē eo, qui voluntate sua abest, procuratorē habere iusso, & idcircò appellatorem peregrinantem in alijs suis causis defendi in Prouincia debere, cōstitutum l. 1. ff. eum. qui appell. in proc. defen. est. Nā, qui ex necessitate abfuturus est, nisi actor sit, l. 1. ff. de diuers. & tēp. præscrip. procuratorem relinquere non compellitur.
478 d. §. si quis iudicio. Quanq; † cùm perpetuū impedimentū esse ꝓponitur, veteribus placuisse scribit Bartol. d. §. si quis iudicio. mittendi procuratoris necessitatem imponi.
479 Tantundem † in diuturno impedimento veteres respondisse, idem Bartolus ibidem refert, quam sententiam Iacobum Butrigarium ait probasse, legibusq; esse consequen-
480 tem docet ibidem. Illud † veteribus addens, in causis, quæ celeritatem desiderant, cuiusmodi sunt, quæ feriarum tempore tractari possunt, 1. §. sed excipiuntur. cum l. seq. ff. de feria. mittendi procuratoris incumbere necessitatem, Argu. c. cùm dilectus. de dolo & contu. quam sententiam Innocentij Pontificis c. 2. de procur. fuisse refert, igitur, & cùm minus diuturnum impedimentum futurum est: defendi, qui in ius est vocatus: Quid enim si dilatio est actionem peremptura ? d. §. sed excipiuntur. eò sanè casu inciuile est dicere, procuratorem mitti non oportere, Bart. d. §. si quis iudicio.

481 Defendi † & eo casu reus per procuratorem debet, cùm antè, quàm impeditus esset, lis cœpta proponeretur, l. eundem. §. 1. ff. de lega. glos. & Bart. l. fi. ff. de in integru. resti. Ias. d. §. si quis iudicio. col. penul. vers. limita. 3. aut certè præparata, nec id reus ignoraret. Bald. l. ab eo. c. quomo. & quando iudex. Ias. 482 d. vers. limita. 3. Illud †quoq; in actore iusta & necessaria causa impedito Bartoli distinctioni addendum esse, Iason d. §. si quis iudicio. versic. tertiò principaliter. scribit, vt ita demum per procuratorem litem prosequi cogatur, si causa ardua non est, aut idoneum procuratorem reperire non potest. Quod 483 † de causa ardua dictum est, non in præsenti tantùm articulo, sed quotiens absens procuratorem mittere debet, est acceptum, & hoc inter omnes constare, c. quærelam. & ibi glos. & Doctor. de procuratoribus. But. c. cùm dilecti. de dolo. & contu. & c. bonæ. 1. per glos. verbo. securè. de electione. & c. si pro debilitate. per glo. ibi de offi. deleg. Baldus d. l. ab eo. col. 2. & l. 1. ad fi. prin. ff. de pecu. Paulus Castrensis. Roman. Ias. & alij. d. §. si quis iudicio. Imo. l. quæsitum. ff. de re iudic. & l. recu. §. fi. & ibidem Alexand. 2. & 3. col. ff. ad Trebel. Areti. Consil. 106. præsupponitur in facto. Colu. 13. idem Iason refert. d. §. si quis iudicio. colu. pe. vers. vltimò ad- 484 de. Arduam † causam quidam Bald. c. edoceri. de rescriptis. & ex c. ratione. colu. 2. de appellationib. Iason d. §. si quis iudicio. vers. vltimò adde. eam definiunt, quæ de statu

arduis ea q famosa † opus decis. 4 vig 3

485 cuiusq; est, de magnisve rebus. Arduis † causis ea, quæ famosa est, non immeritò adnumeratur. Baldus d. c. ex ratione. & vno. d. l. quæsitum. & qui allegantur. ab Iasone. d. 486 vers. vltimò adde. Ardua † denique, an non ardua causa sit, ius dicentis arbitrio continerì, placuit. Bald. d. c. edoceri. & Ias. d. vers. vl- 487 timò adde. Ita † verò acceptum est, quod diximus, in arduis causis mitti procuratorem non oportère, vt ne ad vnum quidem causę articulum mittere procuratorem quis cogatur, quod Baldum c. 2. de testib. adnotare, Iason d. §. si quis iudicio. col. penul. vers. 488 sed aduerte. refert. Hoc † loco admonendi sumus, necessitate in causis arduis eos, ne procuratorem mittant, defendi, qui iudicio adesse nullo modo possunt, id est quorum necessitas ineuitabilis est, cæterùm, qui ita distinerentur, vt accurrere nihilominus iudicio possint, hos procuratorem mittere oportère, consequens est dicere. Ita Innocentium c. 2. de testib. distinguere, & Baldum putare, d. c. 2. de testib. Iason d. §. si quis iudi- 489 cio. prope finem. author est. Illud † superioribus adiiciendum est, in electionibus nullam causæ arduitatem excusari. c. cupientes. §. quod si per viginti. verbo. procuratorem. de elect. lib. 6. Iason. d. §. si quis iudicio. in fi- 490 ne. Idem † placuit, & cùm à Romano Pontifice vocatus quis proponitur. c. cùm dilecti. de dolo & contumacia. Ias. d. §. si quis iudicio. in fine. Vtroq; enim casu mittendi procuratoris necessitas est, & meritò, hoc quidem propter summam vocantis authoritatem, quam reuereri omnes secundum Deum oportet, illo autem, ne, qui Ecclesiæ præsit, diu desideretur, & diuinæ maiestatis cultus negligatur. Bart. & Doctores. & ibi Ias. d. §. si quis iudicio. in fi. per d. c. cùm 491 dilecti. Hoc † extrema parte disceptationis nostræ tractandum est, quemadmodum, qui se impeditum allegat, quod ait, probare & quidam Iacob. de Areti. l. scire. §. sufficit. verb. naturali iustitia. per ill. text. ff. de excusatu. & Archi. c. 1. de dolo & contu. libro 6. iureiurando dato impedimenti fidem fieri, satis esse putauerunt, in quibus Oldradus Consi. 60. est tempus. num. 41. fuit, alij testibus id solenniter probari debere responderunt, & in his Iacobum per. l. 3. §. si ad diem. & l. qui commeatus. ff. de re mil. Ad idem lex. si quis ex argen. §. an hoc. ff. de eden. & l. si creditor. C. de pigno. actio. facit. l. in exceptionibus. ff. de proba. Roma. l. 2. §. quod diximus. ff. si quis cautio. Arenam fuisse, Bartolus Bar. l. 2. §. quod diximus. ff. si quis cautio. refert, qui post Gulielmum veterem iuris Magistrum, personę qualitatem spectandam putat per l. non omnes. §. à Barbaris. ff. de re mil. & l. Quoties. de naufrag. libro 11. eod. & aut. hodie. C. de minor. Adde. Rom. d. §. quod diximus. nu. 5. & modò iurisiuran- di religionem sequi, modò testes desiderari, scribit, d. §. si quis iudicio. quam distinctionem Fulgosius d. l. 2. §. quod diximus. ff. si quis cautio. probat, & est Angelus d. §. quod diximus. secutus, illud ei addens, ad iusiurandum decurrendum non esse, nisi cũ eius quod allegaretur, difficilis esse probatio, ponatur, vt cùm quid in solitudine locoq; deserto, & ab hominum oculis longè remoto factum dicitur, quod & Paulus Castrensis d. §. quod diximus. verum putat. Non 492 † distrepat ab his Baldi d. §. quod diximus. sententia, qui, cùm verisimiliter probari testibus impedimentum potest, nõ esse satis iusiurandum scribit, aliter atq; cũ verisimiliter probari testibus, quod allegatur, non potest. Tunc enim iudicem arbitraturum ait, persona, quæ impedimentum allegat, ea sit, cui credi posse meritò videatur, & ita delaturum

turum iusiurandum, aut non delaturum

493 Quod † cùm difficilis probatio est, diximus, vt iureiurando res finiatur, &, cũ de non magno præiudicio tractatur, admittẽdum esse, Paulus d.§.quod diximus. Castrẽ. bellissmè putauit, quasi credibile non sit, ob rei modicæ compendium quenq; peieratu-

494 rum. Illud † admonendi sumus, impedimentũ iureiurando amplius, quàm semel, nõ, pbari, Bal. not. l. fi. ad finem. ff. de bo. autho. iudi. possi. idẽ Bald. & Ange. l. veluti. §. hæc vox. ff. de edendo. Rom. rub. de arbitris. Iaſ. post Ange. & alios. d.§.quod diximus. & ab hoc beneficio, qui quandoq; peieraſſet, repelli. c. paruuli. 22. q. 3. not. Rom. l. admonẽdi. col. 7. & rursus. 28. ff. de iureiurã. Alex. &

495 Iaſ. d.§.quod diximus. Sed † an deferri à Iudice iusiurandum exigimus? & placuit, deferri à Iudice debere, cæterũ, qui Iudice non deferente iuraſſet, tanq; qui sibi iurauit, non audiri, nec eò magis cõtumaciæ pœnas euadere. Rõ. d.§.q; diximus. post Bar. Conſ. ex facto, pponitur. per l. videamus. §. deferre. ff. de in litem iuran. Alex. & Iaſ. d.§.quod diximus. Nam iusiurandum nemine deferente datum legib. non defenditur. l. 3. ff. iure-

496 iu. De † illo percõmodè Bartolus d. §. quod diximus, quæsijt, an cũ, cui mari fortè ad iudicium veniendum fuit, probare satis sit, per id tempus, quo venire debuit, desæuisse tẽpestatibus mare, periculosamq; fuisse nauigationem? & putat hoc amplius eum fidem facere oportere, ita maturè se ad mare veniſſe, vt, nisi tempestas nauigationem impediſſet, ad iudicium accurrere potuisset, q̃d consequens esse Iulij l. q cõmeatus. ff. de re mil. Pauli sentẽtię scribit, in milit. qui intra commeatus diem non veniſſet, desiderantis, vt non seriùs se loco profectum doceat, quàm vt accurrere intra commeatum posset. Quæ

497 † sententia rationem habet, & crebro Doct. post Baldum, d.§.q; diximus. Anto. de Butri. c. cum non liceat. de præscriptionib. Abbas. C. extramiſſa. eodem tit. per ea. quę not. ibi Inno. facit lex. sed per prætorem. §. sed cùm seriæ. verb. voluit. ff. ex qui. cau. ma. & l. ante. cùm ibi notatis. eodẽ tit. recepta est.

Quanq; non desunt, qui eam vellicent, & carpant, & in his Paulus d. §. quod diximus. versi. si quis tamen. Castrensis, qui nocere negat id factum non esse, quod si factum fuisset, nihil erat profuturum, l. fin. §. penultimo. ff. quis ordo. in bonor. poss. vt, cum filius sa. patre ita absente, vt certior fieri ab eo non posset, bonorum possesionem sibi delatam non petijsset. Negat enim Marcellus d.§. pen. vllum non petitæ bonorum possesionis damnum filium fam. sensurum, quæ, nisi pater comprobasset, adquiri non

498 potuisset. Sed † hoc Bartoli sententiam non offendit, nam in specie filij fam. bonorum possesionem non petentis, initiò, vt Alexander d.§. quod diximus. Tartagninus ait, constitisse, frustra eum bonorum possesionem petiturum, quæ à patre per absentiam comprobari non potuisset, & idcircò de ea petenda solicitum eum esse atq; anxium non oportuisse. Cæterùm cũ, qui in ius erat vocatus, cùm domo proficiscì debuit, scire nõ potuisse, vtrum aduersa maris tempestas venienti futura impedimento esset, nec ne: in Milite, qui intra commeatus diem venturus, seriùs iter ingressus d. l. qui commeatus. est. Ita Alexander Tartagninus Bartoli sententiam defendit, confutata Pauli Castren-

499 sis opinione. Bartolo † quoq; Raphaël d.§. quod diximus. num. 2. arg. natatorum. l. si decesserit. ff. qui ab. da. cogan. Fulgosius non pepercit, casum, qui postea esset insecutus, quod admissum esset, excusare scribens, vt in Nauta est responsum, qui merces contra domini voluntatem in deteriorem nauem transtulisset, submersa enim vtraq; naue, non teneri Nautam ait lex, l. fin. §. si ea cõditione. ff. ad l. Rhodiam. de iactu. qui naue, in quam merces esset trãslatæ, submersa, proculdubio teneretur. d.§. si ea conditione. Ait denicq; idem Fulgosius d. §. q̃d diximus. inter militem & eum, qui in ius vocatus sit, multùm interesse. Nam in hoc priuatam vtilitatem versari, scribit, in illo publicam: quæ maiore fauore digna l. vnica. §. fi. ibi quod communiter. cum concordantijs ibidem in glos. verb. censemus. C. de

500 cadu. tollen. est. His † Fulgosius, d.§. quod diximus, vt ingenij acumine & scientiæ fiducia fretus multa innouare solitus, Bartoli sentẽtiã refellere cõatus est, cuius disputationem Alexãder Tartagninus d. §. quod diximus. parùm cohærere, infirmamq; esse docet, multùm interesse inter Nautæ factũ, inquiens, merces in deteriorem nauẽ transferentis, & in ius vocati, qui seriùs domo profectus esset. Nam qui, merces inquit, in deteriorẽ nauem transfert, nõ id agit omninò, vt merces perdat, posse enim fieri, vt salua ea nauis, quò merces vehuntur, perueniat, eum tamen, qui parùm maturè domo proficiscitur, illud agere, ne ad diem sibi præstitus

501 tam se iudicio sistat, neu iudici pareat. Ita † Alex. d.§. quod dixim⁹. Tartagninus disputat, & rectè quidẽ Fulgosij sententiã refellit, quæ & ab alijs meritò reiecta est, esse enim ei consequens, vt is contumax non sit, non modò,

modò, qui oportunè domo profectus non
est, sed & qui ne pedem quidem domo ex-
502 tulit, quod deridiculum est dicere. Sed † an
Bartoli sententiæ occurrat, quod Iulius d.l.
qui commeatus. Paulus in milite loquatur,
in cuius facto publica versatur vtilitas, quæ
priuatæ meritò præfertur. l.vnica.§.pen. C.
de cadu.tollendis.in eo verò, qui in ius vo-
caretur, de commodo tractetur priuato. Ita
503 † enim Fulgosius d.§.quod diximus. & nu.
2.Bartoli sententiam infirmat, sed parùm at-
tente hoc ab eo dici, Alexandro d.§. quod
diximus. Tartagnino videtur. Nam, vt ad
locũ, inquit, vbi ob impedimentum consi-
stere eum oportuit, venerit, nulla versatur
vtilitas publica, ea igitur re, quod in viam
se maturè non dedit, aduersus publicam vti-
litatem quicquam factum esse, intelligi non
504 potest. Adde, † priuatam vtilitatem pub-
licæ inesse, nihilq; priuatim vtile esse, vt
Bartolus & Baldus authores l.1.§.huius stu-
dij.ff.de iusti. & iu. sunt, quod non publicè
per quandam consequentiam vtile quoq;
505 sit. Esse † dicam item quædam publicè vti-
lia, quæ priuatorum commodorum obten-
506 tu deserere licet. Et † ne ab argumento pro-
posito discedam, nonnè emansori, cui miles
intra commeatus diem non rediens compa-
ratur, l.3.§.emansor.vers.si ad diem.ff. de re
milit. seruum fugientem persecuto ignosci-
tur? l. qui cum vno.§.fi.ff.de re milit. &, ne
emansoris pœnas sufferat, venia datur? Nec
507 † huic modò indultum est, sed & illi, qui,
dum parentibus aut adfinibus fortè laborā-
tibus dat operam, seriùs ad Castra reuertit,
succurritur.d.§.fi.l.qui cum vno. Nam &,
qui in ea causa sunt, vt Arrius Menander
author d.§.fi.est, emansorum numero non
habentur, aut certè emansionis pœnas nul-
508 las sustinent. Sed † & si, in Milite, qui in-
tra commeatus spatium ad Castra non re-
uertit, vtilitatem publicam versari dicamus,
non continuò, in eo dictum ad in ius voca-
tum non producemus. Quid enim si ius
publicum reddatur? ius quippe nostrum es-
se duplex, vnum publicum, alterum priua-
tum, nemo nescit, hoc ad singulorum, illud
ad Reipublicæ vtilitatem spectans. d.§.hu-
509 ius studij. Vt † in ijs, qui sacra, sacerdotes
Magistratúsve violasse, aut iniuria adfecisse
probantur, quorum admissum coërcere ius
publicum solet, criminis persecutione cui-
libet permissa, Doct.d.§.huius studij. & hic
ergò publicè interierit, eum, qui in ius voca-
tus est, iudicio sisti, & veniẽdi moras nullas
510 nectere. Sed † quia cessatio militis & litiga-
toris, huius ad iudicij, illius ad commeatus
diem non venientis plectitur, non quà vti-
litas aut priuata aut publica negligitur, sed
quà alter prætorem, alter ducem suum, tar-
dius loco profecti, contemnunt, nullam vti-
litatis in proposito rationem habendam,
511 consequens est. Nam † nemo nescit, in bel-
lo militaris disciplinæ, quam vtilitatis cau-
sam Romanis antiquiorem semper fuisse, &
idcircò, qui, quæ dux prohibuit, fecit, quive
mandata eius non seruauit, rebus etiam pro-
spere gestis, plectitur.l.desertorem.§.in bel-
512 lo.ff.de re milita. Quod † secutus Papirius
dictator.Q.Fabium Rutilianum Equitum
Magistrum aduersus eius imperium exerci-
tum in aciem educere ausum, etsi Samniti-
bus fusis in Castra redierit, virgis cædi ius-
sit, ac Po.Ro. & trib. extremum supplicium
deprecantibus, vix capiti pepercit. Durius
513 † illud posthumij Tiburti & T.Manlij tor-
quati exemplum memoratur, qui filium v-
terq; suum, ille, quia ipsius in iussu hostem
adgressus esset, hic, quia cum Geminio Me-
tio Tusculanorum Duce prouocatus igno-
rante se dimicauit, victores securi feriri ius-
514 sit. Celebre † est deniq; illud Clearchi Lace-
dæmoniorum Ducis & scitè dictum, à mili-
te inquientis Imperatorem potius, quàm
hostem timeri debere. Plecti itaq; militis
contumaciam, tanquam Ducem suum con-
515 temnentis, consequens est. Contemni † au-
tem à Milite Ducem suum iam tum constat,
cùm maturè iter non ingreditur, quia iam
tunc certum esse incipit, eum ad commea-
tus diem in Castra peruenire non posse. Sic
516 † quoq; in eo accidere, qui Prætoris fortè
literis euocatus non maturè domo proficis-
citur, nam & ab hoc seriùs profecto Præto-
517 rem contemni, palàm est. Contumacia † e-
nim nihil aliud est, quàm ius dicentis con-
temptio.l.contumacia.ff.de re iudic. Igitur
† & Militem, quia Ducem suum, & in ius
vocatum, quia Prætorem contemnit, plecti
518 dicendum est. Non † est autem dubium in
offensa Magistratus vindicanda ius publi-
cum versari. Vnde placuit, factam Magi-
stratui iniuriam, tanq; Reip. factam quem-
libet posse suscepto iudicio persequi, atq; vl-
cisci, vt Paulus d.§.huius studij. num.11. Ca-
strensis adnotauit, æquè atq; sacris aut sacer-
dotibus violatis. Doct.d.§.huius studij. Sa-
519 nè † quod diximus, à Milite & in ius voca-
to Ducem & Prætorem contemni iam tunc
cùm tam serò se in viam dant, vt nec hic ad
iudicij, nec ille ad commeatus diem accurre-
re possit, simile est ei, qui pœnam promisit,
nisi opus ante kalendas Iunias effecisset, in
qua specie, cùm certum esse cœpit, ante ka-

lendas

lendas Iunias opus effeci non posse, cõmitti tunc pœnam cap. 113. de verborum obligationibus Proculus scripsit. Illud † tractemus,
520 quod Bartolus d. §. quod diximus. exigit, vt qui in ius vocatus est, non tardiùs domo profectus esse dicatur, quàm vt ad iudicij diem accurrere possit, alioquin impedimenti allegatione frustra vsurus, quomodo accipim⁹. Et Angelus d. §. quod diximus. in hac esse causa eum scribit, qui tam serò domo profectus est, vt, nisi duplomate vsus, id est itinere diebus ac noctibus cõtinuato, l. continuus. §. cùm ita. ff. de verb. obliga. ad iudicij diem accurrere non potest, & ita Ioannẽ Andreæ glo. c. cupientes. §. cæterùm. ver. octo dies. de elec. lib. 6. scribere refert, eamq; sententiam Alex. d. §. quod diximus. Tartagni⁵²²
nus probat. Equidem, † vt fatear, ita se artantem indignum esse, cui exceptio patrocinetur, si quis casus accelerantem fortè detinuit, non eo magis indulgendum ei existimauerim, cui, cùm domo proficiscitur, tot tantummodò dies supersunt, quot absq; vllo impedimento itineri faciendo satis esse possint. Nam ob multa, quæ accidere solent, semper laxius tempus summendum est, ne, quacunq; mora itineri iniecta, ad iudicium venire non liceat. Et hoc est, vt mihi quidẽ videtur, q̃d Domitius Vlpianus lib. 2. Dige. l. 2. §. si quis tamen. si quis caut. non obscurè significauit, cùm ei, qui se artauit, id est qui antè profectus, potuit in tempestatem aut fluminis vim non incidere, exceptionẽ dandam negat: quod tamen causa cognita statuendum esse scribit, nec impedimentum alleganti dicendum, cur non multò ante iudicij diem profectus esset, non autem, cur nõ antè, vt casus itaq; qui moram iter facientibus adferre plerunq; solent, ante vertamus, proficisci nos domo maturiùs oportet, nec satis fore putare, si, qui à iudicij loco millia passuum centum abest, quinto ante iudicium die domo proficiscatur. Nam etsi vicena passuum millia in dies singulos dinumerari iubet Prætor, l. 1. ff. si quis cau. prouidendum erit in ius vocato, ne, qualibet mora eunti iniecta, ad iudicium accurrere non possit, & hãc sententiam Paulus d. §. si quis tamen. Castr. probat, & ego non inuitus sequor. Nam & rationem habet, & Domitij Vlpiani respõso d. §. si quis tamen. congruens est tempestatem accipere debemus tam marinã, quàm terrestrem, quę iter quoquo modo remora-
523 tur. d. §. quod diximus. Sed † an casu aliquo detentum, ne ad iudicium veniat, eius re testationem interponere oporteat? hanc quæstionem Bartolus d. §. quod diximus. in impedito tempestate marina indicat magis, quàm proponit. Quanq; Francisco Aretino, Consil. 162. verum est. vt Iason refert, significasse Bartolus videtur, quibus in locis interponi talis testatio solet, interponẽdam esse, extra ea eius interponendæ nullam esse necessitatem. Sed eam ego sententiam non video Bartolo in mentem venisse, qui tantùm dixerit, eam interponi testationem quibusdam in locis marinis solere, sed vtrum necessariò interponatur, nec ne, id Bartolus neq; dixit, neq; significauit, vt & Alexander d. §. quod diximus. Tartagninus animaduertit, qui hac in quæstione illud sequendũ eleganter putat, vt si apparere aliunde non possit, in ius vocatum illo, vnde progredi tempestate prohiberetur, vt ad iudicium accurreret, venisse, testationem esse necessariam, sin minus, nullum operæ pretium esse, de re non obscura testationem interponere.
524 Quæ † sententia probabilis mihi videtur, vt huic videlicet soli, qui ius dicenti obtemperaturus, domo profectus est, impedimentum prosit, non etiam illi, qui sui itineris aliã forte causam habuit, si impedimẽtum, quod aliud agenti obiectum est, callide ad contu-
525 maciæ pœnas eludendas alleget. Prætori † enim obtemperasse non videri, qui non animo ad iudicium veniendi aliquo se contulit, non magis quàm legatarius, qui fato Capitolium ascendit, paruisset testatori dicetur, qui ea conditione, si Capitolium ascenderit, legatum dedisset. l. 2. ff. de conditionibus. & demonstra. Fati † enim, nisi voluntas
526 accedat, nulla inspectio d. l. 2. & Bald. l. fœdissimam. C. de adul. est. Quicquid denique fit, vel in delictis, qua facientis voluntas est & propositũ, interpretatione legum l. qui iniuriæ. & l. verum. ff. de furt. accipi solet.

PETRI

PETRI ROYZII MAV-
REI ALCAGNICENSIS, RE-
GII IVRECONSVLTI,

Decisio Lituanica Quinta.

TITVLVS.

De fœnore siue vsuris.

SVMMARIVM.

1 *Tutor pecuniam pupillarem ociosam iacere passus, sitnè vsuris plectendus.*
2 *Vsuræ tam humanis, quàm diuinis legibus sunt prohibitæ.*
3 *Lituani Ciues, cùm deficiuntur iure Theutonico, Pontificum & Cæsarum legibus vtuntur.*
4 *Ius diuinum humanis constitutionibus præstat, & orbi terrarum dat legem, & in omni foro vincit.*
5 *Proposita initio quæstio altius repetitur.*
6 *Causidicorum inscitia auget laborem iudicētis.*
7 *Quæ desunt aduocatis partium, iudex supplet.*
8 *Fœnerator Cloatio Verrio vnde dictus. vnde item Varroni. nu. seq.*
9 *Cloatius Verrius ab Aulo Gellio irritus.*
10 *Fœnus Marco Varroni à fœtu dictum, quasi pecuniæ fœtura.*
11 *Idem Nonio & Festo placuit.*
12 *Vsura Marco Varroni vnde dicta. & nu. 46.*
13 *Vnde item Azoni Henrico Cardinali Hostiensi, & Nicolao Abbati. & nu. 46.*
14 *Testamentum vnde Seruio Sulpitio atq; Iustiniano dictum.*
15 *In testamentis qua quisq; mente sit spectandū est.*
16 *Valla à Gellio & Alciato meritò reprehensus.*
17 *In vocabulorum allusione variare scriptoribus licet.*
18 *Furti vocabulum iurisconsulti variè deriuant.*
19 *Idem faciunt in militis appellatione.*
20 *Carpitur Azo.*
21 *Rei appellatio quàm latè pateat.*
22 *Henrici Cardinalis Hostiensis lapsus.*
23 *Aeris appellatione quid contineatur. cum nu. seq. & nu. 40. & seq.*
24 *In ijs, quæ pondere & mensura cōstant, æquè, vt in ijs, quæ numero, vsura cōmittitur. & nu. 42.*
25 *Azo & Henricus Cardinalis Hostiensis defenduntur. & nu. 38. Item ius & miles vnde dicantur. nu. eod. & seq.*
Origines vocabulorum quandoq; vocabulis pares sunt, quandoq; fusiores, quandoq; angustiores. nu. eod. & seq. & nu. 32. & nu. 35.
26 *Dictum Aelij carpitur. & nu. 29. & 31.*
27 *Priscianus Grammaticus refellitur, qui bellum, quasi minimè bellum dictum scripsit. & nu. 29. & nu. 31.*
28 *Quæ belli beneficio hominis consequantur.*
30 *Francisci Connani diligens coniectura.*
34 *Iurisconsultorum, laus & in Repub. vsus item aduocatorum.*
36 *Furtum à furuo id est nigro dictum, & quare.*
37 *Fur nocturnus cum clamoris testificatione iure occiditur, diurnus, non nisi se telo defendat.*
38 *Vsura propriè in pecunia numerata consistit.*
41 *Romani, vrbe nondum adulta, æs cudebant.*
43 *Sententia Nicolai Abbatis, nullum esse pecuniæ vsum in rerum natura dicentis, refellitur.*
44 *Qui pretio fruitur, rem habere videtur non minus, quàm, qui refruitur, & contrà.*
45 *Quæ temporis punctо durant, propter vtilitatē, iure consistunt.*
47 *Vsura quid vulgò, & quid Azoni.*
48 *Vsura in omnibus, in quibus mutuum consistit, habet locum vocabulatus accepto propriè verò in pecunia numerata.*
49 *Quicquid ex parte debitoris accedit sorti, vsura est.*
50 *Extra mutuū vsura regulariter nō contrahitur.*
52 *Pœnæ loco appositum, si cessat fraus, extra vsuræ causam est.*
53 *Inter pœnam & vsuram quid intersit. & nu. seq.*
55 *Quod à debitore creditori nihil speranti datur vltra sortem, sine vsuræ vitio accipi potest, cū autem sperauit, contrà. & quomodo intelligatur, cum duob. nu seqq.*
58 *Qui sperauit ex mutuo aliquid capere, etiam si nihil accepit, Deo est obnoxius, qui accepit hoc amplius homini. cum nu. seq.*
60 *Qui sperauit quid vltra sortem accipere, alioquin tamen mutuaturus, vltro à debitore datum rectè accipit.*
61 *Liberetnè fœneratorem delicto debitor gratiam ei fœnoris faciens.*
62 *Humana prudentia celare Deum nihil potest.*
63 *Eo, quod ablatum est, non restituto, peccatum non remittitur.*
64 *Non quidquid sorti accedit, vsura est, nisi pecunia possit æstimari. cum nu. seqq.*
65 *Doctor dans alicui pecuniam mutuam, vt sibi profitenti det operam, an vsuram committat? cum nu. seqq. ad nu. 411.*
66 *Spectari, quod principaliter agitur, solet.*
67 *Quidam contemptis honorib. pecuniæ amore capiuntur, alij contrà, contempta pecunia honoribus student.*
68 *Cùm res in dubio est, quod est animæ magis salutare, in Dei foro spectamus, aliter atq; in foro hominum. cum nu. seq.*
70 *Accessorium in grauioribus delictis non minus, quàm principaliter actum plectitur.*
71 *Quæstuaria habens mancipia, siue principaliter hoc negotium gerat, siue alterius negotiationis accessione leno est.*
72 *Sine quæstus consilio vsura non est.*
73 *Qui pecunia mutuò auditorib. data frequentius habere auditorium studet, siue conciliandæ famæ, siue veteris retinendæ gratia id faciat, peccat, fœnerator tamen non est.*

74 *Honoris conseruandi gratia occidere hominem licet.*
75 *Fugere probrum est.*
76 *Defensio omni iure permittitur.*
77 *Turpe est pecunia celebritatē nominis quærere.*
78 *Reipub. interest iuuentutem rectè formari.*
79 *Ingenio, natura, doctrina & institutione alij alijs præstant.*
80 *Auditorijs, vbi artes traduntur, multa tributa sunt priuilegia.*
81 *Nummi vsus non est fœneratio cum nu.125.*
82 *Mutuū nō dantis, sed accipiētis causa interuenit.*
83 *Subuenire egentibus mutuo dato oportet.*
84 *Peccat, qui opem egenti non fert.*
85 *In Doctorib. dictum ad alios cuiuslibet artis homines producitur.*
86 *Doctor & alij lucrum, hominibus ad se mutuo dato illectis, factum restituere pauperib. debēt.*
87 *Vtrum morib. vsuræ permitti possint? & de Poloniæ consuetudine, secundum quam creditor pignoris fructus sorte salua facit suos, latissima disputatio, cum plurib. nu. seqq.*
88 *Qui facit, quod publicè putat licere, nō delinquit.*
89 *Contractum iniens, qui vulgò non creditur vsurarius, vsuræ crimen non contrahit.*
90 *Non intelligitur culpa, quam cōsuetudo admittit.*
91 *Quod publica consuetudine admissum est, delicto caret.*
92 *Consuetudo à dolo & culpa excusat.*
93 *Quod illicitum est consuetudine fit licitum.*
94 *Iudex contra legem iudicans seruata consuetudine non facit litem suam.*
95 *Consuetudo generalis bonam fidem inducit.*
96 *Consuetudo à falsi & cædis pœna excusat.*
97 *Quod legibus introduci potest, idem & consuetudine. Par enim est nō scripti potestas, cū nu.112.*
98 *Antiqua iurisprudentia vsuras permisit.*
99 *Pecunia pupillaris periculo tutorum vacat.*
100 *Communis error facit ius.*
101 *Argumenta superiora refelluntur. cum nu. seqq.*
102 *Serui fuga minus habet delicti, quàm fœneratio.*
103 *Consuetudo Polonica defenditur à Beroio, quo authore creditor pignoris fructus lucrans solū Deum vltorem habiturus est.*
104 *Carpitur Beroij sententia, & nu.106.*
105 *Auaritia idolorum cultui proxima est.*
107 *De vsurarum quæstionib. & similibus Pontifex cognoscit.*
108 *Legem de vsuris ferentes dictantes aut scribentes sunt excommunicati.*
109 *Lex de vsuris lata deleri debet, & quare. nu. seq.*
111 *Lex humana diuinæ repugnans, ne tunc quidem cùm fertur, valet.*
113 *Consuetudo approbans vsuras iure Canonico dānatur.*
114 *Totius orbis consensu vsuræ permitti nō possunt.*
115 *Nefaria est omnis de vsurarum permissione legislatio.*
116 *Dissimilio Beroi præceptoris quomodo procedat.*
117 *Decipiūtur, qui consuetudinis legi diuinæ repugnantis obtentu elusuros se magistratū putant.*
118 *Bartoli argumentum discutitur.*
119 *Carpitur Beroius.*
120 *Asyla Græcis templa sunt.*
121 *Fœnerare tam diuina, quàm humana lege prohibemur.*
122 *Asylum olim quare institutum.*
123 *Romulus Græcos imitatus inter vrbis initia Asylum aperuit, & quare.*
124 *Qui violat Asylum maiestatis reus est.*
125 *Fœneratores pecuniæ, quæ ex se nihil producere potest, fructum quærunt.*
126 *Seruus in Asylum fugiens rem iuri naturali & Gentium conuenientem facit.*
127 *Fuga libertatis cuiusdam species est.*
128 *Fœnerator leges diuinas atq; humanas violat.*
129 *Admissum seruorum in Asylum confugientium leuissimum est.*
130 *Principum statuæ & Ecclesiæ æquè sanctæ sunt atq; Asylū, nam nec inde extrahere quenq; licet.*
131 *Apprehendens sacerdotem eucharistiam deferentem auelli ab eo non potest.*
132 *Qui ad Principum statuas sacramve ædem confugientes gaudeant immunitate, & qui non.*
133 *Domini seruos inclementius à se tractatos venundare coguntur. cum nu.141.*
134 *Expedit Reipub. illibatam esse dominorum in seruos potestatem.*
135 *Exemplum memorabilis sæuitiæ domini in seruū.*
136 *Perfugium ad Principum statuas ædem sacram aut Asylum quandoq; delicto caret, quandoq; publicè vtile est, quandoq; delinquentibus tribuit veniam, cum nu. seq.*
138 *Seruus in Asylum fugiēs quare fugitiuus nō sit.*
139 *Tam seruis, quàm liberis confugere in Asylum licet, & quando. cum nu. seq.*
142 *Coneluditur contra Bartolum, cum nu seqq.*
144 *Maior est delictū fœneratoris, quā serui fugitiui.*
145 *Pœnæ pro modo delicti imponuntur.*
146 *Quæ pœna seruorum fugitiuorum.*
147 *Fuga in seruis res est naturalis.*
148 *Fœneratores tam diuinæ, quàm humanæ leges plectunt.*
149 *Legis diuinæ in fœneratores pœnas æternas constituunt.*
150 *Fur dupli apud Romanos olim, fœnerator quadrupli condemnatur.*
151 *Marco Catoni fœnerari & occidere idem.*
152 *Pauper trucidari fœnore dicitur.*
153 *Vsuræ malum.*
154 *Pecunia est vita hominis, & secundus sanguis.*
155 *Alimoniam detrahere, necare est.*
156 *Plutarchus fœneratores harpyis comparat.*
157 *Pœnæ iure Canonico in fœneratores, eorumq; fautores constitutæ. cum nu. seq.*
158 *Leges de vsuris ferre, sancire, dictare, scribere, non licet, scriptasq; delere oportet.*
159 *Leges diuino iuri contrariæ nec, cùm feruntur, valent,*
160 *Locare domum fœneratori non licet.*
161 *Princeps expellere ex sua ditione fœneratores debet.*
162 *Affirmans fœnerare licere, hæreticus est.*
163 *Platonis in fœneratores lex.*
164 *Cato fœneratores Sicilia eiecit.*
165 *Agis Athenensium dux tabulas fœnerator, combussit.*
166 *Concluditur contra Bartolum.*
167 *Quod morib. contra legem diuinam introductum est, non consuetudo, sed vsurpatio atq; corruptela dici debet. cum nu.169.*
168 *Quod iure gentium licet, consuetudine prohiberi non potest, multò magis quod iure naturæ & Dei est constitutum.*
170 *Diuturnitas peccatum auget.*
171 *Peccatum iteratione acerbius redditur.*
172 *Iudæi solis olim Chananæis fœnerare potuerunt, & quare.*

173 *Quod nostrum est, recuperare quibuscunq; artibus ab iniusto possessore possumus. cum 4. num. seqq.*
178 *Damnum emergens sine vsuræ vitio peti potest, & nu. 180. & seqq. & 183.*
179 *Cum alterius iactura nemo locupletari debet.*
182 *Salicetus carpitur.*
184 *Non modò damnum emergens, sed lucrum etiam cessans iure petitur. cum 3. nu. seqq.*
185 *Petro Arciecouio causarum sublechiticarum apud Regiam auditori consulenti respondit author.*
188 *Concluditur Iudæos rectè & iure Chananæis fœnerare potuisse.*
189 *Quod fœnus iure diuino fuerit prohibitũ, & quod non.*
190 *Cùm fœnus nouo iure diuino indistinctè prohibeatur, illud permittere Constitutiones humanæ nullo modo possunt.*
191 *Legislatoris officium est peccata corrigere, non indulgere.*
192 *Cædes iure diuino non semper punitur.*
193 *Consuetudo puerorum Bononiensium lapidibus certantium improbatur.*
194 *Qui legem ferre non potest, nec consuetudinem inducere vel iuuare.*
195 *Lex est consilium prudentium.*
196 *Consuetudo ius diuinum tollere non potest, sed humanum. & nu. seq.*
198 *Marsilius carpitur.*
199 *Multitudo excusat delictum.*
200 *Incertitudo excusat delictum, & quare. cum 2. nu. seqq.*
202 *De suspitionibus nemo damnari debet.*
203 *Satius est impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnare.*
204 *Concluditur contra Marsilium.*
205 *Falsi crimine nullũ magis infamat, grauiusq; est.*
206 *Cardinalium priuilegium in damnatis liberandis, damnatos ob falsum non liberat.*
207 *Falsi crimen iure diuino descendit.*
208 *Excusat à falso, quod bona mẽte, & proposito fit.*
209 *Ream linguam aut manum non facit, nisi reamẽs.*
210 *Legis & consuetudinis par est authoritas.*
211 *Quod ius diuinum vetat, humana constitutione permitti non potest.*
212 *Tolerantiam in his, quæ peccato vacant, non habet consensum.*
213 *Meretrici stupri meretedem persequenti actio non datur, & in qua meretrice intelligatur, & quare. cum 3. nu. seqq*
217 *Instituti meretricij & fœnoraticij comparatio.*
208 *Quod meretrici datum est, nõ repetitur, sed quod fœneratori.*
219 *Fœnerator ex quæstu suo decimam soluere, & eleemosynam dare non potest. meretrix autem ex suo quæstu potest.*
220 *An vsuræ permitti humanis cõstitutionibus possint, latissimè disputatur. cum plurib. nu. seqq.*
221 *Vsuræ à veterib. viris prudentib., Imperatorib., Regib., & alijs Principib. olim permissæ.*
222 *Principes sine iusta causa, nihil facere creduntur.*
223 *Princeps ius diuinum alias limitatum potest ex causa limitare.*
224 *Pontifex summus vetita iure diuino quandoq; permittit.*
225 *Natura congruit, benefacientibus benefacere.*
226 *Non est, contra charitatis officium, beneficium ab eo accipere, cui dederis.*
227 *Volenti non fit iniuria.*
228 *Qui foris sunt, nihil ad nos. & nu. 230.*
229 *Pontifex in ijs, in quib. secundum ius humanum mortaliter peccatur, dispensare potest, nõ quoq; in ijs, in quibus secundum ius diuinum mortaliter peccatur.*
231 *Alexandri & aliorum disputatio perstringitur.*
232 *Vsurarum causa, non ad Principum seculariũ, sed ad solius Papæ cognitionem pertinet.*
233 *Vsuras neq; Princeps secularis, neq; ecclesiasticus etiam Iudæis permittere potest.*
234 *Seruus legem domini tollere non potest.*
235 *Imperator, Reges & Principes, Dei sunt serui.*
236 *Papa est seruus seruorum Dei.*
237 *Quicquid contra legem Dei fit, peccatum est.*
238 *Leges, quibus vsuræ permittuntur, nec, cùm ferrentur, valuerunt.*
239 *Diuina lex, vt eius author Deus, immutabilis est, & in omni foro vincit.*
240 *Vsuræ nulla lege ciuili aut conuentione publica vel priuata fieri licitæ possunt.*
241 *Ad vsuras nemo naturaliter aut ciuiliter obligatur, nec earum persequendarum gratia actio dari potest, etiam Iudæis.*
242 *Vsuræ Iudæis Paulo Castrensi authore publicæ conuentionis seruandæ gratia, solui debent.*
243 *Royzius à Paulo Castren. dissentit.*
244 *Clemens Quintus Pontifex Maximus de vsuris leges ferre vetuit.*
245 *Leges vsuras permittentes deleri debent, & eis vti non licet.*
246 *Lege diuina vsuras prohibente Papa soluere nemmem potest, etiam pietatis causa.*
247 *Hominis ab hostibus redimendi gratia fœnerare non licet.*
248 *Maius est fœnerantis, quàm mentientis delictũ.*
249 *Mentiri authoritate Pontificis non licet, vt nec animam occidere.*
250 *Mendacium maius peccatum, quàm fornicatio.*
251 *Fornicatio permitti Pontificis authoritate non potest.*
252 *Cur hominis seruandi, quàm redimendi causa mẽtiri, quàm fœnerare minus est delictum.*
253 *Confutantur argumenta pro vsurarum permissione adducta cum plurib. nu. seqq.*
254 *Veteres ignoratione Dei veri vsuras permiserunt.*
255 *Imperatores vsuras maioris mali fuga induxerũt, fines suæ iurisdictionis ea re transgressi.*
256 *Reges & alij Principes fœnerare Iudæis permittentes reprehensit.*
257 *Qua lege Princeps solutus non est, alios ea soluere non potest.*
258 *Consulitur Principibus vt leges de vsuris latas & priuilegia aboleant.*
259 *Episcopus Concordiensis ob permissas Iudæis vsuras temeritatis suæ pœnas Deo pependit.*
260 *Disputatio de vsurarum permissione nefaria est.*
261 *Carpuntur mali consiliarij Principum.*
262 *Redit author ad disputationem de vsuris.*
263 *Præsumi pro Principe, quomodo intelligitur.*
264 *Argumentum dicentium legem causam perpetuam non habentem à Principe posse distingui, bis refellitur, & nu. seqq.*
266 *Noua lex diuina indistinctè prohibet vsuras.*
267 *Lex Christi tum Iudæos, quàm Christianos tenet.*

268 *Argumentorum pro vsuris disputantium vitium, & nu. seqq.*
269 *Falla licui decimarum gratia ius diuinum non læditur.*
270 *Meretrix & Histrio ex suo quæstu decimã soluere possunt, sed eam ecclesia nõ recipit, & quare.*
271 *Piscari, & foro operam dare, natura vtrunq; licitum est & honestum: fœnerare verò illicitũ est natura atq; inhonestum.*
272 *Die festo qui piscatur, forõve dat operam, in tempus tantùm peccat, qui fœnerat verò, in tempus & naturam.*
273 *Dies Deo dicati quandoq; impunè non coluntur.*
274 *Ius diuinum aliàs limitatũ limitare Papa potest.*
275 *Agrorum culturæ dare operã diebus festis licet.*
276 *Quod ex necessitate fit, peccato caret, & quare, cum nu. seq.*
278 *Obligatio ad antidora in pactionem deduci non potest, cum nu. seqq & nu. 282.*
279 *Quæ vsu consumuntur, locari non possunt, nisi pecunia fortè ad ostentationem.*
280 *Nihil magis contrarium est fœnerantium consilio, quàm beneficium dare.*
281 *Mutuum spe lucri datum beneficium esse desinit.*
284 *Creditor mutuum dans obligare sibi debitorẽ, vt aliquando ipsi vicissim det mutuũ, non potest.*
285 *Qui mutuum dedit, accipere à debitore supra sortem, quod offertur vltro potest.*
286 *Vltra sortem quid accipere, quam, sperare, cur minus liceat.*
287 *Vitium argumenti pro vsurarum permissione facti detegitur.*
288 *Fœnerator vsuras extorquere vi dicitur, etiã cũ à volentibus soluuntur, & quare. nu. seq.*
289 *Pecunia est res violentia.*
290 *Qui data pecunia mulierem adulterauit, vi commisse dicitur adulterium.*
291 *Auaritissimum est mulierum genus.*
292 *Auaris omnia persuadet pecunia.*
293 *Pecuniæ mutatio non æquè atq; datio vim adfert.*
294 *Fœnus consensu partium fieri licitum nõ potest.*
295 *Tẽpore feriarũ humanalegi inductarũ litigatoribus volentibus rectè ius dicitur, aliter atq; cùm lege diuina feriæ sunt inductæ.*
296 *Aduersus id, quod est cuiusquam fauore prohibitum, nihil vel eo volente fieri potest, vsq; ad nu. 304.*
305 *Quotiens propter publicum bonum dari prohibetur, id ab vltro offerentibus accipere non licet.*
306 *Fœnus à sponte dantibus accipere non licet, & quare.*
307 *Vtrum Iudæis fœnerãdi potestas ex causa publicè fieri possit.*
308 *Nullus Princeps secularis permittere Iudæis fœnus exercere potest.*
309 *An Papa id possit, variæ de hoc opiniones.*
310 *Intempestiua reuerentia est, illud cui tribuere, quod ipse sibi competere negat.*
311 *Rationes præcipuæ, quib. Papa Iudæis fœnerandi potestatem facere posse videtur, recitantur & refelluntur, cum nu. seqq.*
312 *Iudæorum salus negligi à Papa non debet, cum nu. seqq.*
313 *Detestabilior est error hæreticorum, quàm Iudæorum, & quare.*
314 *Ignoscendum Iudæis & quare.*
315 *Quod dicitur de ijs, qui foris sunt, nihil ad nos, quomodo intelligatur. & nu. seqq.*
318 *Iudæos, vt nos ipsi, diligere debemus.*
319 *Iudæo egenti eleemosyna à Christiano danda.*
320 *Infantib. Iudæorum nutrices Christianæ in necessitatibus non sunt denegandæ, & quomodo.*
321 *Iudæis Christiani seruire non debent.*
322 *Christiani cum Iudæis neq; cibum capere, neq; lauari, neq; habitare, neq; eis vti Medicis debent.*
323 *Concluditur Papam Iudæis fœnerandi potestatem facere non posse.*
324 *Non debet quis inde impunitatem habere, vnde pœna erat expectanda.*
325 *Falsò putant Iudæi Christianos ipsis esse alienos.*
326 *Inspici veritas debet, non opinio.*
327 *Iudæi solis Chananæis fœnerare potuerunt, & suum fœnerando auferre, non alienum.*
328 *Lex Christi fœnerare indistinctè vetat.*
329 *Iudæi lege Christi tenentur.*
330 *Iudæi ad suscipiendam Christi religionem, compelli non possunt, Christiani ad retinendam possunt.*
331 *Iudæum esse delictum, & quando in Iudæos vindicandum, cum nu. seq.*
335 *Differentia inter opinione & facto delinquentes.*
336 *Argumentum Alexandri Tartagnimis refellitur.*
337 *Clementina de vsuris contra Paulum Castrẽ. & eum secutos declaratur ab authore.*
338 *Paulus Castren. capitur, conuentionem de vsuris à Iudæis exercẽdis factam sine scandalo esse atq; honestam dicens, non grauem, sed suauem. & nu. seqq.*
339 *Vsuræ creditoribus suaues, debitoribus autem amare.*
340 *Adquirere, beatum est, amittere verò, miserũ.*
341 *Vsura Hæbreis morsus dicitur & qui eam capit mordere, plecti item vsuris, vt pœna dicitur.*
342 *Vsuræ diuturnitatæ consuetudinis non defenduntur.*
343 *Lex tam consuetudinem sequentem, quàm antecedentem tollit.*
344 *Vsurarum permissio, nec publicè vtilis est, nec necessaria, imò damnosa, & nu. seq.*
346 *Omnis ætas habuit, & bonos & malos.*
347 *Publicè vtilitatis aut necessitatis causa permitti vsuræ non possunt.*
348 *Vsurarum prohibitio sola Dei voluntate continetur & nu. 352.*
349 *Lex, licet dura, seruanda est.*
350 *Omnium quæ constituta sunt, ratio quæri non debet, in lege præsertim diuina. & quare, cum nu. seq.*
353 *Nullus Princeps, ne ipse quidem Papa, fœnerãdi potestatem facere etiam Iudæis potest.*
354 *Papa vsq; ad animam & sanguinem ius diuinum defendere debet.*
355 *Consuetudo Polonica, qua est receptum, vt creditor salua sorte fructus rei pigneratæ suos faciat, authoritate Regis senatus ac populi confirmari non potest.*
256 *Creditor fructus rei pigneratæ in sortem computare recusans coram Iudice ecclesiastico conueniri potest.*
357 *Quibusdam casibus creditor sine vsuræ vitio fructus rei pigneratæ facit suos.*
358 *Cùm in quærenda pecunia, quæ mutuò data est, laborauit creditor, an fructus rei pigneratæ faciat suos, disputatur.*
359 *Item an, cùm species non est, debitorem pignus luiturum, idem quoq; dicendum sit.*

360 *Omne genus fructuũ ex re pignerata à creditore præceptor, minuit sortem.*
361 *Vsus instrumenti rei pignoratæ minuit sortem.*
362 *Vsus ornamenti rei pigneratæ nõ minuit sortem.*
363 *Operæ seruorũ pignori datorum sorti impudãtur.*
364 *Iumentorum vecturæ exonerant pignus idem in cæteris quæ pecunia æstimari possunt.*
365 *Ille rerum vsus, qui æstimationem non admittit, ad sortis exonerationem non pertinet, cum duobus nu. seqq.*
368 *Fructus rei pigneratæ ante consumptionem sortem non minuunt, & quare. cum nu. 374.*
369 *Fructus pendentes pars fundi habentur.*
370 *Fructus pendentes inter immobilia numerantur.*
371 *Fructus ex re pignerata percepti pignori sunt.*
372 *Suæ rei pignus non consistit.*
373 *Fructus sorte recepta cum pignore restituuntur.*
374 *Species cum quantitate non compensantur.*
375 *Quæ inter se functionem non recipiunt non compensantur, aliter atq; quæ recipiunt, vsq; ad nu. 380.*
379 *Carpitur Beroi dubitatio.*
381 *Fructus intelliguntur deductis impensis etiam à Prædone factis, & de quib. impensis intelligatur, cum duob. nu. seqq.*
384 *Impensæ necessariæ quæ.*
385 *Impensæ vtiles quæ.*
386 *Quædam impensæ modò necessariæ, modò vtiles sunt.*
387 *Inter impensas necessarias & vtiles quod ad deductionem quid interfit.*
388 *Impensæ vtiles quando deducantur, & intra quẽ modum, & quando non, vsq; ad nu. 390.*
391 *Vtiliter impensa, nisi reddat debitor, tollit creditor, & quando.*
392 *Impensæ voluptariæ quæ, & quæ earum conditio.*
393 *In voluptarijs impensis æstimãdis quid spectetur.*
394 *Impensæ voluptariæ in rebus promercalibus loco vtilium sunt, & quare.*
395 *Quæ impensæ voluptarijs adnumerentur, cum nu. seqq.*
396 *In Polonia & Lituania magnus balneorũ vsus.*
399 *Carpitur Accursius.*
400 *Creditor fructus rei pigneratæ tempore perituros Ancharano & Anagnino authoribus vendere tenetur.*
401 *Ancharanus & Anagninus refelluntur, cum nu. seqq.*
402 *Quæ diuersi generis sunt non compensantur.*
403 *Fructus rei pigneratæ quã diu maneat debitoris.*
404 *Creditor fructus rei pignoratæ, qui seruando seruari non possunt, vendere non cogitur, & nu. 406. & nu. 411.*
405 *Idem in pignore, cũ ex pacto illud vendere licet.*
407 *Fructus rei pignoratæ, si imputari creditori nihil potest, periculo debitoris pereunt, vt & ipsum pignus cum nu. seq.*
409 *Creditor non cogitur fructus rei pignerare consumere, & quare. cum nu. 411.*
410 *Nemo emere cogitur.*
412 *In fructib. tam qui seruando seruari non possunt, quàm qui possunt, quæ facultas creditoris.*
413 *Quando creditor re pignerata vtens furtum cõmittat, & quando non.*
414 *Quod legis authoritate fit, iustè fit.*
415 *Vtrum percepti fructus, an & qui percipi potuerunt, sortem minuant disputatur, vsq; ad num. 435.*
416 *Fraudi est creditori, cum fundo pignerato negligetio suum minus fertilem colit.*
417 *Inciuile est Hostiense authore ad colendum agrum pigneratum cogere creditorem.*
418 *Imputatur creditori si locari solitam non locauit.*
419 *Ioannis Calderini improposita quæstione opinio.*
420 *Malefidei possessor tenetur ad fructus, qui percipi potuerunt.*
421 *Antonij Butrij in eadem quæstione distinctio, itẽ Abbatis nu. seq.*
423 *Beroius & Royzius Butrij distinctionẽ probant.*
424 *Creditor in re pignerata dolum & culpam præstat.*
425 *Lex culpæ faciens mentionem leuem etiam intelligit.*
426 *Pignus debitoris & creditoris gratia interuenit.*
427 *Hostiensis refellitur, & nu. seq.*
428 *Culturam fundi negligens in qua culpa sit, latáne an leui.*
429 *Creditor in re pignori accepta exactam diligentiam adhibere debet, vt diligens paterfamiliâs.*
430 *Diligens paterfamiliâs agri cultura non negligit.*
431 *Cultura ampliat pretium agrorum.*
432 *Neglecta cultura fundus deterior redditur.*
433 *Cur legetarius fundum, in quo habet vsu fructum, colere rectè cogatur.*
434 *Concluditur contra Hostiens. & Anagninum.*
436 *Fructus ex re pignerata percepti, qua melior à creditore facta est, non minuunt sortem, sed creditori cædunt. cum duob. nu. seqq.*
439 *Concluditur disputatio.*
440 *Vtrum tutores pecuniam pupillarem fœnerare cogantur, & nu. 444.*
441 *Olim non impunè tutorib. fuit pecuniam pupillarem non fœnerare.*
442 *Eodem necessitas imposita est ab Imperatore Iustiniano curatorib. cum adolescentibus quorum curam habent facultates non sufficiunt.*
443 *Error veterum & Iustiniani in tutorib. & curatorib. ad fœnus exercẽdũ cogẽdis quo arguitur.*
444 *Lex diuina vsuras prohibens in omni foro vincit.*
445 *Captiuorum redimendorum gratia cùm fœnerare non liceat, nec pupillaris patrimonij augendi causa licere debet.*
446 *Absoluitur tutor, qui pecuniam pupillarem fœnerare noluit.*
447 *Tutor pecuniam pupillarem imprediorum comparationem collocare negligens, quanti pupilli interest est rei condemnandus.*
448 *Vtrum tutores pecuniam pupillarem dare in negotiationem ea lege debeant, vt salua sorte pars lucri pupillis quæratur.*
449 *Pecuniam dotalem ad honesti lucri partem dare in negotiationem constitutione Innocentij licet, idem in pecunia ad puerorum alimoniam relicta traditum est. cum nu. seq.*
451 *Innocentij constitutio quomodo intelligenda. cũ nu. seqq.*
454 *Ioannes Andreæ & Hostiens. refelluntur. cum nu. seq.*
456 *Pecuniam ita dare in negotiationem, vt salua sorte lucrum diuidatur, nec honestum est, nec vsuræ vacat vitio cum nu. seq. & nu. 108. & seq.*

458 *Quicquid*

458 *Quidquid pecuniæ mutuò date accedit, quocunq; nomine appelletur, vsura est, & ideò sortem minuit, cum nu. seq.*
460 *Societas, cùm sit fraternitatis instar, æqualitatẽ exigit, cum trib. nu. seqq.*
461 *Discutitur intellectus. l. si non fuerint. §. ita coiri. ff. pro socio. cum duobus num. seqq. & num. 465. & seq.*
464 *Quo tempore inter socios fiat diuisio.*
465 *Lucrum non intelligitur, nisi omni damno deducto neq; damnum nisi omni lucro deducto.*
468 *Pactum contra naturam contractus vitiat contractum.*
471 *Verus constitutionis Innocentij intellectus.*
472 *Dans mutuò pecuniam aliquid vltra recepturus, etiam si pecuniæ periculum suscipiat, vsuræ crimen non effugit.*
473 *Vsurarij infames sunt, & sempiternis supplicijs damnati.*
474 *Humana vita paucis contenta est.*

1 PATER †DECEDENS magnum pecuniæ numerum liberis suis reliquit, quàm cùm tutor vacare, ociosamq; iacere passus esset, factis suæ tutelæ pupillis iudicium cum eo susceptum est, cuius fidei conuenisse, verecundiæq; dicebatur, officio denique incubuisse, eam summam sterilem esse non sinere, eaq;, aut prædium comparare, l. ob fœnus. & l. tutor. qui reptorium. §. si post depositionem. ff. de admin. tuto. aut, quod ex re pupillorum magis esse videbatur, fœnus d. l. ob fœnus. exercere, qui actus & minus haberet periculi, & emolumenti plurimum. Ex aduerso tutor paratum se quidem fuisse pupillari pecunia prædium comparare, sed nullo idoneo per id tempus fortè reperto, maluisse pecuniam vacantem habere, quàm quicquam ea cum rei pupillaris detrimento comparare.

2 Enimuerò, † quod ad fœnerandum pecuniam pupillarem attinebat, ne id faceret, legibus se non humanis extra in antiq. & lib. 6. & clem. de vsur. & 14. q. 3. per totum. & Doctor. l. 1. C. de summa trinit. modò, sed diuinis Exodi. 22. D. & Leui. 25. E. & Deuter. 23. D. & Psalm. 14. B. & Eze. 18. B. & Lucæ 6. E. & c. supereo. de vsur. etiam prohibitum allegabat, quibus in vniuersum omne fœnerandi genus improbatum est Nec se in re pupillari augenda eam inire rationem oportuisse? quàm in sua, diuini numinis metu, repudiasset. c. fin. 46. distinct. Qua

3 † de re aditi cùm essemus, nec quicquam ad præsentem quæstionem definiendam in iure Theutonico reperissemus, de quo in auditorio nostro respondere in primis est necesse, ad Imperatorum & summorum Pontificum Constitutiones habere receptum, opus fuit, quibus Theutonicum ius suppleri consueuit, aut qua parte parùm perspicuum esset, declarari. Specul. Saxoni. libro 2. artic. 36. in Gloss. ad fin. & libro 3. artic. 44. in Glo.

4 ante finem. Quod † denique iure diuino in proposita specie cautum esset, nobis non fuit prætermittendum, id enim humanis placitis præstare, legemq; orbi terrarum dare oportet, &, vt eleganter & piè Bald. Authen. ad hæc. C. de vsur. & Rubri. eo. in prin. & l. vsuras. etiam in prin. eo. ait, in omni foro vincere. Resq; † altius repetita in-

5 de disceptationi ita initium fecit, vt quereremus primùm, fœnus aut vsura quid esset? deinde, an id genus quæstus exercere, ius fásve cuiquam sit? Quibus duobus articulis explicitis, quid in proposita specie esset

6 respondendum, intelligi posset. Quatin re intanta casidicorum inscitia nostram desu-

7 dare operam fuit necesse. Nam † & cautum constitutionibus C. vt quæ des. aduo. par. in Ru. & nig. est, vt, quæ desunt aduocatis partium, iudex suppleat. Et quidem, quod ad primum caput spectat, vt magis res in aperto sit, priùs, quàm quid fœnus sit, aut vsura, tractemus, vnde eæ appellationes descendant, commodissimũ est videre, & ante

8 hæc, fœnerator vnde dicatur. Ac, † ne hoc omittam, Claudio cuidam Verrio in libris, quos inscripsit verborum à Græcis tractorum, vt apud Aulum Gellium libro 16. noctium Atticarum cap. 12. scriptum lego, fœnerator appellatus est, quasi φαινεσθε-ρωρ. quod qui eum quæstũ exercerent, humanos seseatq; placidos pecuniam desiderantibus ostendere soleant, cuius sententiæ Hypsicrates quidam Grammaticus author

9 refertur. Ea † sanè deriuatio insulsissima Gellio est visa, id sequuto, quod Marcus Varro, per quàm probus latinitatis author libro 3. de sermone latino scriptum reliquit, qui fœneratorem à fœnore dici, rectius exi-

10 stimat. Fœnus † autem à fœtu dictum, quasiq; à fœtura quadam pecuniæ pariẽtis atq; increscentis, idem Marcus Varro

11 putauit. Quod † & Nonio placuit, nec dissentit Festus. Qui tamen, cum libro 6. Antiquitatum Romanarum, vbi de hoc disserit, fœnus à fœtu appellatum, similiter atq; Marcus Varro libri initio scripsisset, librum deinde claudens naturalem terræ fructum verbo fœnoris significari dixit, ob eamq; causam & nummorum fœtum fœnus esse vocatum subiecit, quod per quandam veluti similitudinem accipiendum est. Sanè

Propositio duas quæstiones.

D. Quæstio.

enim, vt agricolæ terra fructum, ita fœneratori pecunia alia aliam producit. Apparet itaq; quæstus pecuniæ pecunia quærendæ, cur fœnus appelletur: vsuræ autem verbum vnde descendat, consequens est videre.

12 Et † Marcus Varro libro quarto de lingua latina, vsuram, quod vsu ad sortem accedat, dictam existimauit. Azo In summa.
13 num. 4. C. de vsur. † autem ab vsu quod ob vsum rei detur, dictam vsuram magis putauit, quam sententiam Henricus In summa. §. & vnde dicatur. extra. de vsura. Cardinalis Hostiensis retulit, nec improbauit: putat tamen ipse vsuram dictam, de suo illud adferens, quasi vsuream, siue vsuæram, id est, vsum æris, hoc est pecuniæ. Nicolao de Rubri. de vsur. num. 2. & c. nauiganti. num. 5. eo. deniq; Abbati, ad verbi figuram similiter alludenti, dicta est vsura, quasi vsum rapiens, vendi enim pecuniæ vsum ait, qui in rerum natura non est, & ita rapi. Qui omnes, vno Varrone excepto, ad extremam verbi syllabam, alludunt, dum Azo, quasi rei, Henricus Cardinalis quasi æris vsum vsuram dictam scribunt. Nicolaus deniq; Abbas tanquam vsum rapietem. Quod
14 † ab Imperatore Inst. de testa. in prin. Iustiniano, & ante eum à Seruio Sulpitio, à quo id est sumptum, cùm testamentum quasi testatio mentis vocatum est, factum videtur, non tanq; testamenti verbo, verbum mentis insit, eaq; vox duplex habeatur. Ne idem in cæteris vocabulis eodem modo desinentibus dicere sit consequens, vt in velamento, authoramento, condimento, & similib. sed quia rem explicari commodè ita fortè cõ
15 tigit. Nam † in testamentis, qua quis mente sit, cum primis spectari solet. l. in conditionib. ff. de condi. & demon. & l. ex facto. §. re-
16 rum. ff. de hæred. iusti. Vt † immeritò Iustinianum Valla, & Seruium Sulpitium in hac ipsa testamenti allusione Gellius reprehenderit, quod Andreas Alciatus lib. 4. de verborum significatione Vallæ temeritate ca-
17 stigata eleganter adnotauit. Sed † an illud coarguemus? quod aliud Azoni, Henrico Cardinali aliud, in vsuræ allusione, aliud de-
18 niq; Nicolao Abbati videatur, nec † inter se conueniant, & non arbitror. Nam id factitatum ab ipsis legum conditoribus constat. Etenim, cùm in furti deriuatione, aliud Labeoni aliud Sabino placuisset, Iuli. Paulus lib. 47. Digesto. l. 1. de furtis. eorum referens opiniones id non improbauit. Sed
19 † & Domitium Vlpianum libro vndetrigesimo Digestor. l. 1. §. miles. de testa. milit. in militis vocabulo variè constat loquutum, cuius verba subiecí. Miles appellatur, vel à militia, id est duritia, quam pro nobis sustinent, aut à multitudine, aut à malo, quod arcere milites solent, aut à numero mille hnminum, ducitum à Græco verbo, tractum à tagmate. Nam Græci mille hominum multitudinem ΤΑΓΜΑ appellant, quasi milleſimum quemq; dictum. vnde ipsum ducem ΧΙΛΙΑΡΧΟΝ appellant. Vt reprehendi in vsuræ vocabulo diuersa allusio nõ pos-
20 sit. Nisi † illud non rectè scriptum esse videatur, quod Azo vsuram vsum rei dixit.

21 Verbo † autem rei, non modò omnia, quæ in nostro sunt patrimonio, constat demonstrari, l. 1. §. rei. ff. de reb. credi. sed & quæ extra existunt, nec, vt in nostro patrimonio sint, rerum natura patitur. de diuis. rer. in ff.
22 prin. ff. & l. 1. in prin. eo. Contrà † Henricus Cardinalis, quàm Azo latè, tam ipse anguste vsurę vocabulum contraxit, ad ęs videlicet.
23 Quo † verbo, vt nummos significari non negemus, siue argentei, siue aurei sint, l. etiam. & ibi Alciatus. ff. de verb. signifi. cætera tamen, in quibus vsura contrahitur, certum
24 est eo verbo non demonstrari. Nemo † enim dixerit, quæ pondere & mensura constant, ea æris vocabulo contineri in quibus æquè atq; in ijs, quæ numero constant, vsura committitur. Abbas & alij. Rubri. extra.
25 de vsur. Sed † & hæc, & proxima Azonis sententia defendi potest. Nam origines, vnde vocabula deducuntur, sæpe ex æquo, atq; vocabula ipsa, patent: vt cùm Domiti. Vlpianus lib. 1. Dige. l. 1. in prin. de vs. & iu. ius à iustitia ait appellatum. Libro item vndetrigesimo Digestor. d. §. miles. militem à
26 militia dictum scribit. Nam † à mollitia, quod Festus Aelium scriptorem vetustum existimasse per antiphrasin refert, eò quod miles nil molle, sed potius quid asperum gerat, explodendum est. In Pandectis enim Tuscis à militia, sicuti dixi, est scriptum, nõ à mollitia, cui refragatur sequens interpretatio. Nam subiectum est à mollitia, id est, à duritia, quasi quis exponat, molle id est durum, quod est perquàm ridiculum, non minus, quàm si quis dixerit lucem, id est tene-
27 bras. Non † me fallit, esse quosdam Grammaticos, qui nõ nulla vocabula per antiphrasin deduci voluerunt, in quibus Priscianus bellum ab eo appellatum, tradidit, quod minimè sit bellum, quo nihil absurdius dici potest, inst. in fine. pri. de excus. tutor. & Leui. 26. B. & Ier. 46. A. & lit. seq. & 48. B. ibi maledictus. qui prohibet gladium suum à sanguine. & Ioel. 3. B. & lit. seq. & Paris. de puteo. tract. de re mil. c. an pugnæ, num. 9. sed

venia

venia dignum sit, hominẽ Grammaticum, studio illo suo vmbratili occupatum, quæ in luce Reip. fiunt, non vidisse, & in re ma-
28 nifesta tam insigniter errasse. Etenim † si bella res est hostem finibus arcere, focos & aras ab externa vi asserere, ciues suos à seruitute vindicare, bellum, quo omnia ista consequimur, bella proculdubio res erit, vt nõ fuerit, quamobrem Priscianus ad tam ridi-
29 culam verbi deriuationem defugerit. Per † quem similiter errorem Aelius militem à mollitia appellatum putauit: cuius inepta opinio sacris Pandectarum libris per audaculum aliquem illata æqui & boni professo-
30 res perdiu falsos habuit. Quo † loco mendum inesse Franciscus Connanus, perelegans scriptor, in suis iuris ciuilis Commentarijs lib. 9. cap. 5. non incerta coniectura suspicatus est, quod à nemine scriptorũ, ante eum animaduersum miror, quos potuit erroris admonere insolẽs deriuatio, duritiam
31 à mollitia deducentis. Adde † non fuisse opus, deriuationem à contrario petere, cùm militiæ verbo duritia significetur, vt idem ipse Domitius Vlpianus est author, d. §. miles. cùm militiam, id est, duritiam interpretatur. Hoc obiter lectorem admonuisse, & ab errore in viam reuocasse, nõ fuerit à stu-
32 dio nostro alienum. Eò † itaq; vnde diuerti, redeo. Est item origo vocabulorũ non-
33 nunquam, quàm ipsa vocabula, fusior. Vt † cùm rursus miles, ne à militis verbo recedamus, eodem Vlpiano authore d. §. miles. à malo, quod milites arcent, deduci re-
34 fertur. Hoc † enim similiter præstare iurisconsultos, qui boni & æqui notitiam professi, æquum ab iniquo separant, licitum ab illicito discernunt, præmijsq; propositis ac pœnis ad quietem publicam, pacemq; in ciuitate retinendã homines alliciunt, pertrahuntq;. l. 1. in prin. ff. iusti. & iu. Porrò similes hostem fines inuadentem, id est externũ malum, manu repellit, iuriscõsultus, qui iuridicundo præest, admissum iam malũ intra ciuitatis, viscera, vt ita dixerim, atq; precordia iurisdictiõe arcet atq; imperio, grassantemq; domi pestem cõprimit, dum improbos facinorososq; homines supplicijs coërcet. Bonos item ciues ab iniuria vindicat, & contumelijs, nõ minus vtilis publicè potest videri. & enim nihil multùm interest, ab externo quis hoste damnum accipiat, an à domestico, & suo ciue, domo, agro, excludatur, fortunisq; suis cæteris despolietur, imò grauius hoc ferri solet, maiusq; continet admissum. Quo enim maiore vinculo alius alij coniunctus est, eò ab illo violari maius est nefas. Hinc in eos, qui parentibus ac necessarijs mortem obtulerunt, seuerius est vindicatum, ff. de parrici. quod præstare eos, qui iuridicũdo præsunt diximus, idem causarum patroni quoq; præstant, de quib. Imperator Leo & Anthemius lib. 2. Principal. Constitutionũ. Aduocati, C. de aduoca. diuer. iudicior. qui dirimunt ambigua facta causarum, suaq; defensionis viribus sæpe publicis in rebus ac priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non minus inquiunt, prouident humano generi, quàm si prælijs atq; vulneribus patriam parentesq; seruarent. Nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladijs, clypeis, & thoracibus nituntur, sed etiam aduocatos. Militant namq; causarum patroni, qui glorioso vocis cõsili munimine, laborantium spem,
35 vitam, & posteros defendunt. Est, † & vt ad institutum argumentum redeam, tertium genus nominum deriuandorum, cùm origo, quã, quod inde deduceretur, angustior
36 est. Vt † cùm furtũ Labeoni l. 1. in prin. ff. de fur. á furuo, hoc est nigro dicitur, q̃d clàm & obscuro furtum fiat, & plerumq; nocte. Furta enim & in luce interdiuq; fieri, palàm
37 est, non minus, quàm noctu. Hinc est † illa legis 12. Tabular. distinctio, furem nocturnum cum clamoris testificatione occidere permittentis: diurnum non nisi telo se defendentem. l. itaq; §. lex. 12. Tabular. ff. ad
38 legem. Aquil. Ergò, † quod Azo in vsuræ allusione sit fusiore vocabulo vsus. Henricus Cardinalis Hostiens. contractiore, ma-
39 gnis eos authoribus tuerilicet. Quanquã, † si in sola numerata pecunia vsuram proprie contrahi arbitramur, quod Azo summa. C. de vsur. num. 3. scripsit, & Henricus Cardinalis Hostiens. summa extra. de vsur. §. pro quib. rebus. probat, qui vsuram vsum æris dixit, contractiore vsus vocabulo non vi-
40 detur. Aeris † enim verbum plenius est, &, vt est dictum, omnis materiæ nummos significat, non æreos modò, sed argenteos etiam, atq; aureos. d. l. etiam. & ibi. Alcia.
41 ff. de verbor. signif. Romani † enim olim pauperes, vrbe nondum adulta, æs cudebant, eoq; nummo vtebantur, quam appellationem postea rerũ potiti, ac domito terrarũ orbe, cùm proopum maiestate argenteo atq; aureo nummo vterentur, retinere
42 non erubuerunt. Aes † itaq; omnis generis nummos hodie cõtinet, d. l. etiam. sed quia receptum est, & in ijs, quæ pondere mensuraq; constant, vsuram committi, Abb. Rub. extra. de vsur. nu. 2. & ibi. Ana. col. 1. & Bero. nu. 45. ad superiorẽ defensionẽ redeũ-

dum est, vt contractiore verbo in allusione
43 vsus nihil peccasse videatur. His † expeditis consequens est, vt ad Nicolai Abbatis d. Rub. de vsu. nu. 2. opinionem veniamus, cui vsuram dictam quasi vsum rapientem suprà retulimus. Quomodo autem vsura vsum rapere dicatur, id eodem authore d. Rub. de vsur. & num. 2. ita est acceptum tanquam qui vsuram exercet, is pecuniæ vsum, qui in rerum natura non sit, vendat. Quo loco primùm animaduertere licet, omnium superiorum sententias à Nicolao Abbate tolli, tam enim Marcũ Varronem, quàm Azonem & Henricum Cardinalem Hostiensem ab vsu dictam vsuram scripsisse, quòd apertè refellitur, si pecuniæ, vt Nicolaus Abbas ait, nullus est in rerum natura vsus. Deinde pugnantia à Nicolao Abbate dici, quomodo enim in vsura rapi vsus ab eo intelligatur, qui eum quæstum exerceret, si pecuniæ, quæ vsuræ materia est, nullus in rerum natura vsus est, reperiri nõ potest. Quò magis miror Augustinum Berotium, d. Rub. de vsur. num. 46. Præceptorem meum, hominem iuris pontificij consultissimum hanc Nicolai Abbatis sententiã pluribus explicantem, hoc nõ animaduertisse, nisi pro Nicolao Abbate quis respondeat, id quod ipse non obscurè significare videtur, idcirco pecuniæ nullum in rerum natura vsum esse, dici, quòd eius vsus in consumptione constat, eo quippe puncto, quo pecunia vtimur, nostra esse desinit, alterius quẽ esse mox incipit: receptum autem esse, quæ non durent, ea perinde haberi, vt alio loco multis exemplis comprobaui, suprà decisione 3. num. 66. cum plurib. num. seq. ac si ne fuissent quidem, l. si pro parte. §. versum. ff. de in rem. verso ob eamq; fortè rem Domitius Vlpianus l. hoc senatusconsultũ de vsufru. ear. rer. quæ vsu. con. lib. 7. Dig. pecuniam in abusu esse atq; consistere scripsit, sed quia idem Vlpianus l. 1. de vsufru. ear. rer. quæ vsu. con. pecuniam, vt & cæteras res, quibus cùm vtimur, mox caremus, vsu tolli, eodem libro dixit. Gaius l. si vini. ff. de vsufruc. ear. rer. quæ vsu. con. item vsu contineri scripsit, inscriptus denique lib. 7. Digest. titulus est de vsufructu earũ rerum, quæ vsu consumuntur, in quibus pecuniam esse constat, vt negare non possimus pecuniæ vsum esse. Quomodo hæc inter se non pugnent, dispiciendum est, & arbitror Vlpianum, d. l. hoc senatusconsultum. cùm pecuniam in abusu esse, siue consistere dixit, id tempus respexisse, intra quod pecuniæ legatæ vsusfructus durat. Licet enim pecunia iam absit, in victum fortè aliámve rem necessariam erogata. adesse tamẽ & interim creditur, dum tantundem reddere, non finito vsufructu, haud habemus necesse. Rectè itaq; secundum hæc pecuniam in abusu esse, siue consistere dici, cùm ea vti atq; frui & tunc existimemur, cùm ipsa caremus. Nam quin impendendo vti ea dicamur, negari per rerum naturam non potest. Falsum item fore, pecuniam vsu tolli continerive, cõtrà quàm Vlpianus & Gaius scripserunt, d. l. 1. & d. l. si vini. nisi quis ea nos vti tunc dixerit, cùm in loculis habemus inclusam, quod per quàm ridiculum est. Defendi itaque Nicolai Abbatis sententia non potest, pecuniæ vsum in rerum natura esse negantis, tanquam nec tunc quidem pecuniæ sit vsus, cùm eam impendimus, cuius etiam vsus, reb. quæ inde comparantur, repræsentatur, fitq; diuturnior, vt non tam tunc vti pecunia nostra dicamur, cùm eam numeramus, in rei cuiusquam emptionem, quàm, cùm re empta vtimur, domo fortè aut fun-
44 do. Etenim † si qui precio fruitur, vt Gaius lib. 7. Digest. l. quia de vsufructu. & Ana. Rubri. extra de vsur. colu. 2. vers. intelligit. scribit, nõ minus habere intelligitur, quàm qui principali re vtitur, fruitur. Ex contrario, qui re quapiam vtitur, fruitur, id quodã modo habere debet intelligi, quo ea res
45 comparata esset, id est precium. Nec † quod puncto temporis pecuniæ à nobis abit dominium, mouere quenquam ea res debet. Nam, & q̃d nobis per filios seruósve quæritur, id constat ne momento quidem in illorum personis consistere: l. placet. ff. de adquiren. hæred. propter vtilitatem tamen, quæ hoc sequeretur, ita quæri patribus dominisq; vetus iurisprudentia non immeritò
46 introduxit. d. l. placet. Confutata † itaque Nicolai Abbatis sententia, vsum pecuniæ, qui est permagnus, perq; necessarius, in rerum natura esse negantis, vsuram ab vsu, siue simpliciter, vt Marcus Varro, siue rei, vt Azo, siue ęris, vt Henricus Cardinalis Ho-
47 stiens. maluit, deduci dicendum est. Quo † constituto tractandum ordine est, quid vsura sit, siue fœnus, nam vtroque verbo significari constat. Et Azo. d. summa. C. de vsur. num. 1. quidquid sorti accedit, ab omnibus vsuram vulgò dici, scribit: ipsi autem vsura est, ita enim definit, d. summa. de vsur. & d. num. 1. quæ propter vsum rei concessæ datur, concessam intelligens datam aut mu-
48 tuatam. Et † ne quis rei verbum generaliter accipiat, l. 1. §. rei. & ibi post Alex. & alios. Deci. num. 12. negat extra pecuniam numeratam

ratam vsuram propriè contrahi, licet accepto fusius vsuræ verbo in cæteris rebus, in quibus mutuum consistit, vsuræ esse locum fateatur. Quod postremum Henricus Cardinalis Hostiens. d. summa extra de vsur. §. pro quibus reb. probauit, nam definitioni multa addit. d. summa extra de vsuris. §. qd
49 sit vsura. Quicquid † enim solutioni rei datæ accedit, ipsius rei vsus gratia siue id pacto inter contrahendum conuento, siue ex post facto id agatur, alterutróve tempore ea mente creditor esse proponatur, vt quid, quod vltra sortem sit, accipiat, vsuram esse 14. q. 3. per totum. definit. Quod dictum est, QVICQVID, ita exaudiendum ait, vt siue pecunia accedat, siue fructus spes, siue ECLEGMA, hoc est, Electuarium, siue vini cuppula, aut aliud quiduis cupediorum, quantulumcunque enim sit, quod vltra sortem acciperetur, id in vsura esse,
50 scribit. c. plerique. d. 14. q. 3. Quod † verò MVTVO DATAE adijcitur, ita accipi vult, vt intelligatur Gofredo Rayneríο cæterisq; fermè omnibus authoribus Abb. & alij. Rub. de vsur. extra mutuum vsuram regulariter non committi, id est, extra eas res, quæ numero, pondere, mensurâq; constant. Abb. d. Rub. de vsur. nu. 2. Ana. ibidem. colu. 1. Bero. col. 16. num. 45. Quæ solæ ad causam mutui pertinent. l. 2.
51 §. 1. ff. si cer. pet. Id † quidem quo ad creditorem spectat, à quo proficisci oportet eorum aliquid, quæ numero constant pondere aut mensura, cæterùm debitore aliud quid vis vltra sortem præstante, siue species, siue factum id sit, nihilomagis esse desinit vsura. 14. q. 3. per totum. Abb. d. Rub. de vsur. num. 4. & ibidem. dictum. & Be-
52 ro. d. num. 45. Adiectum † deinde est, IPSIVS Hostiens. d. summa de vsur. §. quid sit vsura. vers. ipsius rei. REI VSVS GRATIA. Nam si non vsus, inquit, id est consumptionis gratia, loco q; pœnæ sine fraude quid apponeretur, extra vsuræ causam hoc erit existimandum. per c. dilecti.
53 extra de arbit. & 14. q. 2. fraternitas. Inter † pœnam verò & vsuram hoc ait interesse, idem Hostiens. d. §. quid sit vsura. & vers. ipsius rei. quòd vsura pro temporis modo præstari menstrua annuáve soleat: Authen. ad hæc. C. de vsur. & Azo. d. summa. C. de vsur. numero secundo. pœna verò tunc, cùm aduersus pactum quid factum proponeretur, cuius seruandi causa adiecta esset. c. constitutus. de pœnis. & Azo. d. summa
54 de vsur. & nu. 2. Aut † dici ait posse, pœnam præstari, quia non fuerit factum, quod conuenisset, aut quia non soluitur, quod deberetur, d. c. dilecti. cùm ex aduerso vsura ob id pendatur, ne sortem reddere debito-
55 rem oporteat. c. cons. de vsur. PACTI † verò CONVENTI adiectio id valet, vt absq; pacto creditori supra sortem accipere ius fasq; sit, si quid forte vltrò à volente debitore tribueretur, c. sicut. 1. q. 2. & 14. q. 3. vsura est. & 18. dist. c. d. elogijs. Ab. de Rub. de vsur. nu. 1. & ibidem. Ana. colum. 1. vers. quæro. & ibi. Bero. nu. 29. vers. 4. sit conclu. idem. Ab. c. quæstus. nu. 8. de vsur. & Henri. Bochic. in ciuitate eo. nisi ea mente fuisse dicatur, vt aliquid supra sortem acciperet, siue initio, siue ex post facto hanc sibi spem proposuisset, Abb. Rubr. de vsur. nu. 1. & ibid. Ana. col. 2. vers. intelligit. Adde Bero. ibidem. nu. 30. quòd in pacto est quoque respondendum. Nam & qui ex post facto pepigisset, in ea causa est, vt vsuræ crimen contraxisse videatur, nõ minus, quàm si initio id actum proponatur. c. consuluit. ibi. cessante. omni conuentioni. de vsur. &
56 Bero. nu. 20. vers. præterea. eo. Sed † vtrum exigimus, eum, qui pecuniam credidisset, nõ aliter id fuisse facturum, quàm si, se quid vltra sortem consequuturum, speraſſet, quo magis vsura commissa esse videatur? an in eadem quoq; causa & ille sit, qui nulla illectus lucri spe, erat egenti pecuniam creditus? & multũ sanè referre, arbitrandum est. Nam, qui gratuitò crediturus erat, q̃d vltra sortem voluntate debitoris datum accepisset, id sine vlla Dei offensa retinere potest: d. c. sicut. & d. c. vsura. est. & d. c. de elogijs. Abb. d. Rub. de vsur. nu. 1. & ibi. Ana. col. 1. vers. quæro. & ibid. Bero. nu. 29. vers. quarta sit conclusio. post Henri. Bochic. d. c. in ciuitate. qui verò nõ nisi fœnerato erat egenti opẽ laturus, is restituere, quod supra sortem accepisset, nisi Deo esse vult obnoxius,
57 habeat necesse. Quanquam † Magistratus imperio atq; iurisdictione, vt id faciat, compelli non potest, d. c. consuluit. & d. c. in ciuitate. & ibi Hẽri. Bochic. & Bero. d. Rub. de vsur. nu. 24. nisi hoc amplius eius esse instituti proponatur, vt gratuitò mutuum dare non esset solitus. Nam quod huic ab eius instituti non ignaro supra summam creditam esset numeratum, extorqueri iusdicentis authoritate poterit, quasi tacita conuentione actum videatur, vt supra sortem aliquid penderetur: Bero. d. Rub. de vsur.
58 nu. 20. Tam † inuisum est autem fœnerandi cõsilium, vt satisfacere Deo & eũ oportet, qui quęstus faciendi, proposito mutuũ dedisset, etiãsi deceptus nihil tulerit, nam quin,

qui

qui ea mente fuit, Deo sit obnoxius, dubitare non licet. Bero. d. Rub. de vsur. nu. 23. & sequen. post Henri. Bochic. d.c. in ciui-
59 tate. Ea † inter hunc & eum, qui quid lucri abstulisset, facta differentia, vt ille animo & re, quibus deliquit, satisfacere cogatur, hic, quem reum Deo cogitatio fecit 22. q.5. qui periurare. & 24. q.1.c. odi. & 15. q.1. c. fin. & 15. q.5. c.1. in fin. & 14.q.5.c.si quid. & c. cum voluntate de sententia excom. & nu.24. solo animo, 14.q.3.c.1. Bero.d.Rub. de vsur. & num.24. quid enim restituat, qui
60 nihil accepit? Spem † autem omnem supra sortem accipiendi non omnino damnare oportet. Nam, qui lucrum sperauit, si nihilo magis erat se à dando mutuo abstenturus, quicquam postea voluntate debitoris consequutus, ne Deo quidem obnoxius est. d. c. consuluit, ibi qui non aliàs mutuo traditurus. & glos. ibi vers. sperantes. & Rub. de vsur. nu. 29. conclu. 4. & Hostien. d. summa de vsur. §. quid sit vsur. prope fi-
61 nem. De † illo scio quæsitum Glos. & Ioan. And. c. peccatum. de reg. iur. lib. 6. Hostien. d. de summa. de vsur. §. qua pœna. vers. sed fœnerato. Abb. c. præterea. num. 3. de vsur. & latius. c. cum tu. num. 15. eo. tit. & Anchar. cons. 98. istam quæstionem. circa fin. & cons. 306. efficax. colu. 2. vers. & circa hoc. Alex. 67. cons. 91. visis actis. num. 1. lib. 2. & Fede. Sen. cons. 19. quæstio talis est. & cõs. 22. vtrum vsurarius, & Lapus Decastel. c. in ciuitate. de vsur. & Anto. de But. d. c. cum tu. liberet ne fœneratorem delicto debitor, qui gratiam ei fœnoris fecit? In qua specie rectissimè Dynus c. peccatum. de reg. iur. lib. 6. scribit, si quidem fœnerator, quod vsurarum nomine abstulisset, debitori refundere paratus sit, consequuturũ eum liberationem, quasi breui manu receptas vsuras fœneratori reddidisse debitor existimetur: Argumentum l. singularia. in fi. ff. si cer. pet. & l. licet. §. quotiens. ff. de iure dot. & l. vir ab eo. ff. eo. & l. 3. §. fin. ff. de donat. inter vir. & vxor. quidam hoc amplius Ioanne Anagnino authore d. c. cum tu. col. 8. in fin. vers. 3. quæri. de vsur. vsurarum desiderant oblationem: alij etiam restitutionem. Quorũ sequi sententiam & si fœneratoribus consultius esse putem: à Dyno tamen nõ dissentio, modò ne quid insit com-
62 menti. Nam † bona fide rem geri oportet, & simulationem omnem abesse, nihilque quicquã dolo aut humanis artibus agi, cùm est Deo, vt in præsentia, satisfaciendum, quem cælare humana prudentia nihil potest, 32. distinc. c. erubescat, & 2. q.5. c. consuluisti. & c. in ciuitate. in fin. de vsur. Ne-
63 mo † autem nescit eo, quod ablatum est non restituto, peccatum non remitti. d. c. cum tu. & ibi Bero. num. 8. de vsur. & c. si pes. 14. quæst. 6. & d. c. peccatum. de re. iur. lib. 6.
64 Illud † admonendi sumus, non quicquid sorti accedit, ad vsuræ causam pertinere, sed id tantum, quod pecunia æstimari potest, Bart. l. rogasti. §. si tibi. ibi partes. ff. si cer. pet. Abb. Rub. de vsur. num. 4. & ibidem. Ana. colu. 2. vers. dictum. & ibidem Bero. num. 33. & seq. & num. 45. idem Ana. c. plur. colu. 3. vers. quicquid enim ali. 14. q.3. quasi per totum. Quare si inter mutuandum paciscar, vt me beneuolentia prosequaris aut honore, pro meáve salute Deum ores, nullum erit vsuræ crimen. Præter enim quàm, quòd ad hæc alium alij Christiana charitas obstringit, beneuolentia, honor habitus, precesq; Deo immortali oblatæ æstimationem pecuniariam non admittunt. Quan-
65 quam † in habito honore quibusdam casibus aliud plerique respondent, Ioan. Ana. c. pec. lib. 6. in mercu. & ibi. Philip. Francus. Abb. c. 1. num. 2. de depos. & Ioan. Cald. c. nauigam. & ibi. Ab. num. 7. & Ana. colum. 7. vers. 4. princi. quæri. de vsur. Abb. Rub. eo. num. 4. Ias. d. §. si tibi. in fin. Ant. corc. singula verb. Docto. 1. Bero. Rub. de vsur. num. 58. Ioan. Arnol. proble. 19. & Bologni. Authem. habita. num. 256. C. ne fili. pro prem. id est, quotiens emolumenti quid inde speratur. Quod in ea specie euenit, cùm doctor mutuo dato auditores ad se pellicit, auditorio frequentiore id consecuturus, vt auctius salarium accipiat. Tantundem Petrus Philippus Corneus d. §. si tibi. probat, cùm id doctor agit, vt pluribus auditoribus pecuniæ illecebra ad se illectis collegam suũ opprimat, sed hoc defendi non potest, nisi eo spectet, vt collega suo auditorũ frequentia superato, ad salarium auctius perueniat. Ioan. Andr. d.c. peccatũ. cum Doctor. proximè alleg. Sola quippe collegæ oppressio æstimatione pecuniaria caret, sed an superiori sententiæ occurrat, quod Salycetus Authẽ. ad hæc. C. de vsur. Bero. Rub. extra. eo. num. 60. scribit, qui primam pecuniæ credendæ rationem ductam esse ait, vt frequens habeat auditorium, & per hoc famam nominis & doctrinæ opinionem conseruet, nihilq; de veteri existimatione amittat, & cõuenienter ne quam famæ iacturam patiatur, non autem vt nomen suum illustrius reddat, dignúsve maiore salario vi-
66 deatur. Constat † autem, vt vulgo dicere solemus, spectari, quod principaliter age-

retur,

retur, oportere. l. si quis nec causam. ff. si cer. pet. Sed hoc facti habet quæstionē, incertum quippe esse, qui pecunia ad se auditores allicit, quæstus id magis causa faciat,
67 an famæ studio. Quosdam † enim pecuniæ amore ita captos, videmus, vt præ diuitijs honores & nominis celebritatem facilè cōtemnant, cùm alij, quorum generosius est pectus, spretis opibus omni studio hono-
68 res sibi quærendos proponant. Igitur † in hac ingeniorum varietate, cùm scire non possimus, quæstus ne causa, an famæ magis comparet sibi pecunia auditores Doctor id, q̄d animæ magis salutare est, sequendū dicā c. in Ciuitate. & ibi. gl. & Abb. notab. 4. notat. glo. c. vnico. de scruti. facit. c. significasti. & c. ad audientiam. de homici. & Ana. d. c. in ciuitate. colu. 3. vers. no. quod vbi. & colu. 7. vers. 7. & vsuræ crimen interpretabor. Idcircoq̄ eum auditores pecunia quærere respondebo, vt maius salarium consequatur, sed quia hæc interpretatio in Dei, vt vocant, foro est recepta, Soci. d. §. si tibi. d. l. rogasti. ff. si cer. pet. sententiæ Salyce-
69 ti non occurrit. Humanum † si quidem forum spectantibus aliud dicitur, in quo, cùm incertum est, qua mente quid factum dicatur, fœnerandi consilium abesse, existimare debemus. Ita Bartholomæus Socinus lib. 12. Digesto. d. §. si tibi. apud Domitium Vlpianum tradidit, sed nec eò ma-
70 gis Salyceti sententia defenditur. Nam † & si non coniectura, sed re vera constare fingamus, primam à doctore credendæ pecuniæ rationem initam, vt frequens haberet auditorium, & per hoc doctrinæ retineret & literarum opinionem: accedere autem adipiscendi maioris salarij consilium, dubitare non oportet & hunc, pro fœneratore esse. Quotiens enim, quod accedit, graue delictum aliquod continet, eius, quod principaliter ageretur, consideratio, quo minus crimen contrahatur, nihil quicquam facit.
7· Hinc † Domitius Vlpianus lib. 3. Digest. l. Athletas. §. ait prætor. de his, q notant in fa. Lenocinium cum facere ait, qui quæstuaria habet mancipia, siue hoc principaliter negotium gerat, siue alterius negotiationis accessio sit, vt si caupo sit forsan aut stabularius, qui mancipijs huiusmodi vtatur ministris, qui ministerij occasione corpore suo quæstum faciant. Vtroscp enim Lenocinij pœna teneri scribit. Idem in balneatore respōdit, qui in officina ad custodienda eorū, qui lauantur, vestimenta mancipia illud turpe vitæ genus obseruantia dicitur habere. Secundum quod, siue principaliter hoc agat Doctor, vt data mutuò auditoribus pecunia, factoq̄ per hoc frequentiore auditorio maius consequatur salarium, seu famam ampliare volenti hoc accedat consilium, quin pro fœneratore sit habendus, nulla dubitatio est. Salyceto itaq̄ nō assentior. Hęc quidem, cùm retinendę literarum & doctrinæ opinioni accesit maioris salarij
72 quærendi studium. Nam † cùm nullum quæstus consilium proponitur, vsuræ cri-
73 mine vacare factum arbitror. Non † distinguo itaque, vt Beroius præceptor, vtrumne q spe quæstus abiecta famæ magis studet, conseruare veterem doctrinæ opinionem nitatur, & retinere, quod adeptus est, nomē, an augere magis, quasi sola commodi adeptio his artibus procurata damnetur, non etiam incommodi depulsio. Vtrumq̄ enim, & qui veterē seruare opinionem contentus est, & qui celebriorem reddere studet, extra vsuræ crimē pono. Hunc, quia famæ augmentum & opinionis pecuniariam æstimationē non capit. Quod cùm accidit, vsuræ crimen non contrahi, suprà constitit: illum verò quia, cùm nullā accessionem quærat, non potest videri vsurę crimen contrahere, quod sine accessione non est, 14. q. 3. per totum, tantò magis, quia id conseruare studet, cuius augmentum pecunia æstimari non potest, hoc est, famā & nominis opinionē: ita tamen hos vsuræ crimine libero, vt peccato eosdem vacare negem, atq̄ adeò infamia. l. vnica. & ibi Bar. de stu. libe. vrbis Romæ. lib. 11. Adde Bologni. Authen. habita. nu. 256. C. ne fil. pro patre. Lucubrando enim & vigilando doctrinæ nomen & literarum famam conseruari, non pecuniæ illicio, sed an pro eo, qui veteris opinionis retinendæ causa auditores mutuo dato sibi comparat, quo magis peccato exi-
74 matur. Illud sit, quod honoris † conseruandi gratia occidere hominem licet, Pet. Gerfing. 33. nobiles. vt est in aggressuram passo
75 responsum. Cui, & si fuga etiabi possit, quia † fugere tamen probrum est, Bald. l. 1. in fi. c. vnde vt. Deci. l. vt vim. nu. 35. ff. de iusti. & iur. stare, cæsoq̄ aggressore se tueri, ius esse constitit. Bar. l. 1. colu. 2. C. vnde vi. Deci. d. l. vt vim. num. 35. Ita enim post Salycetum Beroius d. Rubri. de vsur. num. 16. & seq. præceptor disputat, sed quia cædes ita facta in Dei, vt sic loquar, foro impunita Bal. c. fi. col. 2. vers. sed nunquid. de consuetudine. & Ana. c. suscepimus. in fi. de homici. & Deci. l. vt vim. nu. 35. ff. de iusti. & iur. non est, fugæ dedecus percussorē peccato non libe-
76 rat. adde, diuersa hæc esse, Vim † q̄ppe illatā

contra-

contraria vi propulsare, omnes leges omniaq; iura permittunt, l. scientiam. §. qui cùm aliter. ff. ad legem Aquil. nobisq;, vt salutem corpusq; nostrum tueamur, ferrum porrigunt, isq; præcipuus armorum vsus
77 est. Vt autem † aucto mutui datione auditorio doctrinæ opinionem quis retineat, id nullis legibus nulloq; iure vnquam licuit.
78 Quin turpitudine non caret. et † Reipub. interest, ne fiat. Auocari enim hoc facto iu-
79 uentutem ab illorum auditorio, quorum † forsitan ingenio, natura, doctrina, & institutione, quibus aliis alij præstare solent, l. inter artifices. ff. de solut. melior euasisset.
80 Nemo † autem nescit, publicè vtile esse, disciplinarum cursum non impediri. Vnde à sacris constitutionibus auditoris, vbi artes traduntur, multa tributa priuilegia legimus. Docto. l. 1. ff. solu. mat. post. glos. fin. & ibi Bar. l. vnica. de stu. libe. vrbis Romę. lib. 11. C. & Bal. l. 1. in fi. C. si de momē. poss.
81 Alius † est denique nummi vsus, quàm fœne-
82 ratio. l. 1. ff. de contract. emp. & vendi. Et † mutuum non dantis, sed accipientis causa intercedere debet, quod secus fit, si cum quæstu est, vsuræ vitio non vacat. 14. q. 3.
83 per totum. Et † in egentis persona necessi-
84 tatem continet. Peccat † enim, qui egenti opem non fert. c. consului. de vsur. & Ana. c. nauiganti. colu. 2. eo. tit. Igitur neq; Salyceti sententiam, neque Beroi distinctio-
85 nem sequor. Quod † in doctoribus, qui artem aliquam publicè tradunt, dictum est: idem in pistoribus & molitorib. est acceptū, si pecuniam dent mutuam quibusdam, vt ad pistrinas eos & moletrinas suas alliciant, indeq; quæstum habeāt, Abb. d. c. nauiganti. num. 17. de vsur. & ibi. Ana. colu. 7. vers. 4. princi. quæri. quod nos ad laniones propolasq; rectè producemus, ad omnes denique opifices, qui, vt ad illorū tabernas ventitemus, pecuniam nobis dant mutuā, hoc non sperato non daturi. Nam cùm eadem, quæ, in superioribus, ratio sit, cur non idem statuatur, non reperiri. l. illud. ff. ad legem
86 Aquil. Illud † scio quæsitum, cùm restituere, quod vsuræ nomine ablatum est, oporteat, cui restituere doctor, cui pistor, cui cæteri debeant? illis enim, quos ad se dato mutuo hi allexissent, nihil abesse videri, & pauperibus restitutionem fieri debere, placuit. Quæ sententia Nicolai Abbatis fuit, libro quinto Epistolar. Decretal. d. c. nauiganti. num. 17. de vsur. ita scribentis. Fœ-
87 nerare † hoc est supra sortem, quicquam accipere, de quo nobis erat secundo loco dicendum tam humanis, quàm diuinis legibus non licere, c. super eo. & per totum. extra. de vsur. & eo. lib. 6. & clemen. & 14. q. 3. per totum. & latè Docto. l. cunctos populos. C. de sum. trin. semper constitit, sed an introduci moribus contrà possit, videamus, defendiq; in Polonia illorum factum queat, qui rebus pignori acceptis vtuntur, fruuntur, & non prius debitores ad eas repetēdas admittunt, quam solidū acceperint, nec fructibus sortē minui patiuntur, cōtrà, quàm sacris constitutionibus cautum est. c. 1. & 2. & c. conquęstus. de vsur. & c. ad nostram. 1. de iureiur. & c. cùm contrà. de pig. & l. 1. & 2. C. de pig. actio. & l. 2. C. de par. pig. Hanc quæstionem Augustinus Beroius, doctor meus, libro 5. Epistolar. Decretal. quia in omnib. num. 5. de vsur. in Polonica consuetudine nominatim proponit, & si talem consuetudinem in Polonia esse, nequaquam, vt scribit, credat, & putauerit, inquit, aliquis, sic enim differit, id probè fieri. Non enim nouo exemplo istud tentari, sed recepto more & consuetudine inueterata, cuius initium ignoratur, & propterea eos, qui à contractu multis ante annis vsurpato non abstinent, nihil delinquere, quisquam arbitrabitur, tanquam qui, quòd vulgò non improbaretur, feci-
88 sent. Inde, † vt apud Labeonem & Cœlium quæsitum esse Domitius Vlpianus l. quid sit fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de ædi. li. edic. refert, seruum, qui in Asylum confugisset, fugitiuum nō esse, placuit, id enim fecisse, quòd publicè facere licere, est arbi-
89 tratus. Quod † ad vsurarum casum non ineleganter produxisse, Bartolus d. §. apud Labeonem sequitur. Alex. cons. 39. visis & consideratis. post prin. lib. 3. & Cæpola. cōs. 8. dicendum est. colu. fin. & tract. de simul. contrac. in casus posi. colum. 2. & rursus. 5. casu princi. col. penul. & Firmia. trac. de Episcopis. lib. 3. par. 1. q. 14. Tiraq. de pœnis causa. 42. num. 8. Adde aug. Bero. c. quia in omnib. num. 6. de vsur. videtur, eo excusato, qui id fecisset contractus, quod illicitum non esse, vulgò crederetur, & si re vera vsuræ vitio non careret, negat enim hunc vsuræ crimen contrahere. Bart. d. §. apud Labeonem. Hæc Beroius. Huic
90 † sententiæ illud congruit, quòd, vt post Accursium idem Bartolus, Baldus, Salycetus, Paulus Castrensis, & plerique libro 4. Principalium Constitutionum l. pignus. c. de pig. actio. notant, non intelligitur culpa, quam consuetudo admittit. Arg. l. 3. ff. ad Macedo. Petr. Anchar. cons. 348. pro decisione quæ-
91 siti. Idem † Baldus eodem lib. 4. Princi-

palium

palium Constitutionum scribit, l. 1. colu. 3. vers. sed. quid si custos. C. de ædil. acti. per. §. apud Labeonem, quod publica consue-
92 tudine permitteretur, delictū non esse. Eat denique consuetudinis est vis, vt à dolo excuset, glos. l. si pignore. §. fi. ff. de pig. acti. & ibi Doct. imò, Bartolo authore, d. §. fi. per ill. tex. l. pignus. cum sua glo. C. de pig. actio. & Corne. l. iuris ignorantia. nu. 8. c. qui admitti. & à culpa. Nam, vt eleganter ipse scribit, qui id fecisset, quod ab alijs fieri solet, is nec in dolo, nec in culpa est, quam sententiam Ludouicus Pontanus certi cōdic. §. si nummos. per tex. ibi not. ff. si cer. pet. & Iason
93 d. §. si nummos. no. 3. probant. Adde, t quod illicitum est, id consuetudine fieri li-
94 citum. d. §. si nummos. Vnde t placuit, iudicem, qui contra legem iudicauit, si consuetudinem seeutus proponatur, non facere litem suam, Bar. l. 1. in fin. prin. ff. quod
95 quisq; iur. & meritò. Consuetudine t quippe generali bonam fidem induci. Ioannes Zenobius inter consi. Bald. consil. 370. ver-
96 ba rescripti lib. 3. Hæc t ad falsi crimen & cædis factę, quidam audacter producunt, vt nec falsi teneatur tabellio, qui absentē, quasi præsens fuisset, tabulis adscripsit, si consuetudinem regionis est secutus, tāquam consuetudo excuset à falso. Hosti. c. quanto. de ijs, quæ fi. à præla. sine consensu capi. Bal. c. 1. de feudi cognitione. idem Bald. l. 1. colu. 11. C. de confes. & l. 1. C. de ædil. acti. & l. vnica. C. quæ si long. consue. vers. modo. sequitur alia quæstio. & l. de quib. char. pen. viso de causis. ff. de leg. Hostien. Ioan. And. & Anto. de But. c. 2. ad fi. de fiden. instrumē. Innocen. c. sanę de tempo. ordi. Alex. cons. 8. col. 2. vol. 6. Iason l. singularia. char. fi. col. 2. ff. si cer. per. Phil. Deci. cons. 175. in causa falsitatis. col. 9. & latius. cons. 9. diuino. col. 2. Ange. trac. malefi. ver. falsario vers. quæro quod modis circa prin. Marsi. l. 1. nu. 100. ff. de sica. Oldr. cons. 56. Mat. Afflic. cōstit. Siciliæ aduocatus. vers. an autem consuetu-
102 do. Rochus Curi. c. fi. col. 5. de cōsue. Andr.
103 Tiraq. tract. de pœnis causa. 42. nu. 11. Quod in illa specie Baldus scripsit, d. c. 1. in prin. vers. sed pone. de feu. cogni. cùm tabellio, quasi præsentibus tribus ærarijs quæstoribus, pecuniam illatam scripsit, vnus autem abesset, æquè nec cædis eum teneri, qui hominem in eo certamine occidit, quod erat more ciuitatis permissum, vt cùm inter pueros colluctatione lapidibúsve certatur, vt fieri Bononiæ solet. Cædem enim in eo certamine factam pœnan non mereri, Petrus Ancharanus respondit, cons. 272. iure
104 uina vindicta concludit. Qua t distinctione

stricto. & consuetudine. & c. cùm venerabilis. de consue. & plerique probant. Ana. c. felicis. in fi. prin. de torne. & Barba. d. c. cùm venerabilis. col. & c. cùm consuetudinis. colu. 4. in prin. de cōsue. & Fran. de cre. notab. 149. mos est puerorum Bononiæ. Marsi. d. l. 1. nu. 101. idem. l. fi. q. 6. extra ordinaria. C. de
97 proba. Nihil t denique vetat, moribus illud introduci quod legibus potest, eādem enim esse non scripti, quæ scripti, authoritatem. l.
98 de quib. cum legib. seqq. ff. de legib. Cōstat t autem antiqua iurisprudētia vsuras permissas esse, & flagitio omni caruisse. ff. de vsur.
99 per totum. Et t quod ad quæstionem à nobis supra propositam attinet, pecuniam pupillarem, nisi in prædiorum emptionē versa esset, in fœnúsve collocata, periculo tutorum vacare, erat constitutum, l. si tutor. qui repertorium. §. de adminis. tuto. & l. si tutor constitutus. & l. ob fœnus. ff. de eo. imposita quoq; propiore sæculo curatorib. ab Imperatore Iustiniano Authen. vt. 2. qui obliga. se habere perhi. res mino. §. quoniam. ver. quod si mobilis. colla. 6. est necessitas pecuniæ adolescentium fœnerandæ, qui in tam tenui esse re familiari proponuntur, vt inde se, nisi fœnore exercito, tolerare non
100 possint. Sed t & si errare omnes in Polonia fateamur, qui ab eiusmodi contractibus nō abstinent: hoc tamen ipso defenduntur, communis enim error, vt dicere solemus, ius facit. l. Barbarinus, & ibi glo. & Docto.
101 ff. de offic. prætor. Sed t hæc, quo magis suprà scripta consuetudo iusta sit, & retineri debeat, si altius considerentur, non multùm admodum valent. Ea itaq; nos, quo proposita sunt ordine, refellamus, & initio, quod ex Bartolo d. l. quid sit fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de ædili. edic. relatum est, qui seruí factum in Asylum se conferentis, fugę delicto vacare dixit, id, vt Beroius Præceptor scribit, d. c. quia in omnib. nu. 6. insti. de vsur. propositæ quæstioni non seruit.
102 Non t enim, eo authore, æquè magnum de-
103 lictum in seruí fuga est, atq; in fœnore. Sed t quia Bartoli sententiam receptam esse, atq; crebriorem apud Alexandrum Tartagninum legit, in Apos. ad Barto. d. §. apud Labeonem. pedem refert, & tanquam de sententia deiectus cōsuetudinem Poloniæ defendit, atq; non abstinentes à contractibus iure diuino aut humano prohibitis, qui vulgò liciti crederentur, pœnis, quibus in corpus vindicatur, eximit, non etiam, quibus in animam, hoc est, æternis gehennæ supplicijs, itaq; tutos esse ab humana non à di-
104 uina vindicta concludit. Qua t distinctione

Q alere

alere fœneratorum improbitatem videtur magis, quàm auaritiæ malo mederi, qua peſte nulla maior in Republica eſt, aut perni-
105 cioſior, vtpote † idolorum cultui proxima. Epheſ. 5. Colloſ. 3. & c. auaritiæ, cum concor. ibi. in gloſ. ſuper verb. idolorum. de
106 præben. Ego † verò pro meo in gentem Polonam ſtudio non dubitabo Beroio, doctori meo, cuius ſententia, exemplo Caſsij Magiſtrum ſuum excuſantis, l. qualem. alias dicere. §. vnde. & ibi Bart. ff. de recep. defendenda mihi fuit, obuiam ire, adeò enim inuiſa eſt vſura Pontificibus. Quo-
107 rum † de ſimilibus quæſtionibus notio eſt, Bar. l. Titia. & ibi Alex. & alij. ff. ſolu. matri. Bar. l. quoties. C. de iudi. Anchar. conſ. 243. Fede. Senen. cõſ. 245. Cal. conſ. 3. Alex. conſi. 1. numero ſeptimo. lib. 2. fortun. de vlti. fin. iur. Cano. & ciuil. numero 64. &
108 Bero. c. 1. de conſti. numero 16. vt, † non modò ijs, qui de earum actione quicquam conſtituiſſent, illis vindicibus impune non ſit, ſed ſit etiam fraudi dictare conſtitutionem, aut etiam ſcribere audentibus. Nam hos omnes Clemens Clem. vnica. de vſur. eius nominis Quintus, Pontifex ſummus,
109 cenſura coërcet. Qui † hoc amplius, ſi quid huiuſmodi conſtitutum eſt, id deleri
110 iubet. Deleri † autem, non corrigi, propterea, vt ego quidē interpretator. Quod,
111 † cùm ſit iuri diuino contrarium, quod conſtitutum eſt, ne initio quidem, Baldo authore, Authen. ad hæc. nu. c. de vſur. Adde cogno. l. curabit. num. 4. C. de emp. & Tiraq. trac. de pœn. vllius fuit momenti, nec quiſquam hæc, quaſi de iure ſcripto dicta,
112 refeliat. Eandem † enim eſſe, vt ſuprà dixi, ſcripti iuris, quæ non ſcripti, id eſt, conſuetudinis, authoritatem, l. de quib. ff. de legib. vide Gome. c. 1. num. 123. de conſtit. libro ſexto. nec introduci ab ijs conſuetudo poteſt, qui legis ferendæ nõ habent poteſtatem, d. l. de quib. & ibi notat. Ad-
113 de, † æquè ab eodem Clemente conſuetudines, d. Clem. vnica. quibus vſuræ permit-
114 tuntur, nominatim damnari. Certumq; † eſt, non vnius modò populi, c. inter dilectos. de exceſ. præla. conſenſu fœnerandi ius introduci non poſſe, c. inter dilectos. de exceſ. præla. ſed nec plurimorum, nec orbis, gloſ. & Docto. d. c. quia in omnib. denique totius. Gloſ. & Docto. c. quia in om-
115 nib. Nam † cùm humanæ authoritatis non ſit, contrà, quàm Deus ſanxit, conſtituere, Bald. d. Authentica. ad hæc. temeraria eſt, imò verò nefaria omnis de vſurarum per-
116 miſsione legislatio. Illa † autem Beroij Præceptoris diſtinctio, qua Polonica vſos conſuetudine, de qua adhuc diſputamus, magiſtratus metu, non Dei liberat, non in conſuetudine, quæ iuri diuino repugnat, accipi debet, ſed in ea, quæ legibus humanis aduerſatur, nec ſatis proba eſt, & idcirco eis cedit. Ita Philippus Decius diligens & acutus diſputator lib. 1. Epiſtolar. Decretal. belliſsimè ſcribit. c. nam concupiſcentiam lec. 2. nu. 6. verſ. in contrarium tamen aliàs. alleg. de conſtit. ſequitur. And. Tiraq. trac. de pœn. tempe. cauſa. 42. num. 7. Adde Gloſ. c. ſanè. de ſuper verbo antiqua. in
117 fin. de tempo. ordi. Blandiuntur † itaq; ſibi, & ſtultè imponunt, qui obtentu conſuetudinis diuinæ legi repugnantis eluſuros ſe magiſtratus iuriſdictionem arbitrantur.
118 Diſtinctione † Beroi d. c. quia in omnib. nu. 6. in fi. præceptoris confutata, ad quam, ne Bartoli ſententiæ aduerſaretur, d. §. apud Labeonem. vi tanquam adactus deſcendit, quantum momenti in Bartoli argumento ſit, videamus, quod mihi quidem pertenue videtur atq; infirmum, vt mirer, reperiſſe Bartolum, qui ſe ſequerētur. Illud itaq; nos diſcutiamus, &, vt inde exordiar, Bartolo authore, ſeruus, qui in Aſylum cõfugit, fugitiuus nõ eſt, d. §. apud Labeonē. cur ita? quia id facit, quod publicè facere, inquit, licere arbitratur. igitur qui in Polonia pecuniam mutuã dat, accepto pignore, fructus eius ſuos facturus, & debitorem à pignoris repetitione, niſi ſolidũ reſtituat, ſubmoturus, fœnerator non eſt, cur ita? totidē verbis, quia id facit, quod publicè facere licere arbitratur, more videlicet in Polonia ita re-
119 cepto. Sed † quantum inter hæc intereſt, Beroius præceptor non ſatis perſpexit, factum enim à ſeruo id proponi, quod alijs humana lege licere ſuæ defenſionis cauſa conſtat, l. capitalium. §. ad ſtatuas. ff. de pœn. & l. vnica. C. de ijs, qui ad ſtatu. conſu. iuncto. d. §. apud Labeonem. æquè atque ad tem-
120 pla confugere, niſi vtrumq; idem ſit, nam † Aſyla Græcis templa ſunt, vt author eſt Titus Liuius. Aequè itē atq; ad ſtatuas eò receptum haberi, d. §. ad ſtatuas. & d. l. vnica. & d. §. apud Labeonē. verſ. ne eum quidem. & idcirco ſibi licere per errorem eſt illud ar-
121 bitratus. At † fœnerare, id eſt, quicquam ſupra ſortē auferre, imò verò ſperare, non modò humana, id eſt, Pontificum, extra de vſur. lib. 6. & Clem. per totũ. & 14. q. 3. per totum. quorum de huiuſmodi quæſtionibus notio eſt, Bart. d. l. Titia. & ibi Alex. & alij. ff. ſolu. matr. cum concor. ſed diuina etiã lege, c. ſuper eo. de vſur. cui ſeruire omnes

oportet,

oportet, Bal. Authen. ad hæc. C. de vsur.
122 vetamur. Adde, † Asylum ob hoc esse ab
vrbium conditoribus institutum, vt illò cõ-
123 fugientes tutum habeant receptum, quod †
Romulum Romani nominis authorem,
Græcos imitatum, inter vrbis initia aperu-
isse accepimus, vt ciuitas repleretur homi-
124 nibus. l. 1. ff. solu. matri. Asylum † qui viol-
lat, humanæ maiestatis reus est habendus,
vt diuinæ, qui ædem sacram temerasset, ho-
minibus, qui eò cõfugissent, inde extractis.
l. 2. C. de ijs, qui ad eccle. confu. Abb. c. in-
ter alia. nu. 27. de immu. eccle. & c. pen. eo.
& Nicol. Boër. tract. de seditiosis. 7. & vlt.
præsuppositio. num. 45. & seq. & Hierony.
Gygas tract. de cri. læ. maiest. q. 10. nu. 1. in
125 præfa. Inuentæ † autem ac percussæ pecu-
niæ, qua difficultatibus permutationũ suc-
cursum est, l. 1. ff. de contrahen. emp. & ven-
di. aliam longè rationem esse, quàm, quæ à
fœneratoribus vsurpatur, qui suæ auaritiæ
seruientes ex hac ipsa pecunia, quę nihil per
rerum naturam producere potest, fructum
126 quærunt. Item † serui, qui in Asylum cõfu-
giunt, rem pristinæ libertati, id est, naturæ
& gentium priori illi iuri conuenientem fa-
127 ciunt. Fugam † enim, vt ait Cælius, d. l. qd
sit fugitiuus. §. item rectè ait. libertatis cu-
iusdam speciem esse, hoc est, potestate do-
128 minica in præsenti liberatum esse: cùm † fœ-
nerator leges omnes, diuina humanaq; iura
129 perfringat ac violet. Adde, † leuissimũ esse
seruorum ad Asylum cõfugientium admis-
sum, non certè maius, quàm ad Principum
statuas, aut ad ecclesias se conferentium. d.
§. apud Labeonem. ibi. qui ad statuam Cæ-
saris cõfugit. & ibi, qui in Asylum vel quod
aliud confugit. & §. fi. instit. de ijs, qui sui vel
alie. iur. sunt. & C. de his, qui ad eccle. con-
130 fu. & de his, qui ad statu. confu. Nam † & hæ
ea sunt religione & iure sanctæ, vt qui illò
confugissent, non temerè extrahantur, d. §.
fi. & dictis titu. de his, qui ad eccle. confu. &
de his, qui ad statu. con. perfugium enim ac
præsidium omnium hæc esse, loca constat.
131 locis proximè allega. Quod † est quoq; re-
ceptum in eucharistia ob præsentis numi-
nis maiestatem. Nam damnatus, qui sacer-
dotem eucharistiam ægro deferentem ap-
prehenderit, auelli ab eo impune nõ potest,
Archidia. c. quæsitum. 18. q. 2. Hostien. in
summa de immu. ecclesiar. §. in quantum.
nu. 12. vers. quid si quis cùm fugit. & Abb.
c. sanè. post Antoni. de Butr. ibi. de immu.
eccl. Anto. Corse. singulari. verb. Cardina-
lium. & verb. priuilegium immunitatis. A-
lex. Rub. ff. de noui. ope. nu. col. 3. Gomes.
§. pœnales. col. penul. instit. de actio. & quæ
latè. Allegan. in addi. ad singular. Romani.
339. dicamus ad solatium. & ad suppliciũ re-
132 trahi. Quomodo † autẽ in eos, qui ad Prin-
cipum statuas, ædémve sacram se receperũt,
legibus vendicetur, videamus: & ex causa
id æstimari, palàm est. Soli quippe, qui suo
perfugio inuidiam alijs creare voluerunt,
quive armati, & non minus ferri fiducia,
quàm loci religione freti, eò confugerunt,
ad pœnã vocantur. l. vnica. C. de ijs, qui ad
stat. confu. & l. si seruus. C. de ijs, qui ad ec-
cle. confu. Cæterùm, qui nihil admiserunt,
his, siue ad Principũ statuas, siue ad sacram
ædem suæ defensionis gratia profugissent,
133 tutissimum esse receptaculum constat. Ita †
vt seruos durius habitos, & propterea ad
Principum statuas ædémve sacram confu-
gientes, venundare bonis conditionibus
domini compellantur, §. fi. inst. de ijs, qui sui
134 vel alieni iuris sunt. & meritò. Expedit † e-
nim publicè, vt suis quisq; rebus nõ ex ani-
mi libidine, sed ex præscripto legum potius
vtatur. d. §. fi. Illibatam esse denicq; domino-
rum in seruos potestatem oportet. d. §. fin.
135 Quis † enim ferat immanem Vedij Pollio-
nis Equitis Romani sæuitiam, qui cœnante
apud ipsum Augusto, seruum ob crystalli-
num inter ministrandum fortè fractum, ex-
tẽplò interfici, & murenis obijci iussit, iræ
suæ obtemperaturus, nisi Cæsar prouolutũ
ad suos pedes seruum, non mortẽ, sed mor-
tis genus deprecantem seruauisset. Qua de
re Annei Senecæ ex libro, quem de ira ad
Nouatum scripsit, subijcere verba placuit.
Cùm diuus, inqt, Augustus apud Vedium
Pollionẽ cœnaret, fregit vnus è seruis Cry-
stallinum, ex quo rapi eum ad mortem Ve-
dius iussit, nec vulgarem quidem, nam mu-
renis obijci iubebatur, quas ingens piscina
continebat. Quis non putaret hoc illũ causa
luxuriæ facere? sæuitia erat, sed euasit è ma-
nibus puer, & ad Cæsaris pedes confugit,
nihil aliud petiturus, quàm vt aliter periret,
ne esca piscium fieret, in quo adeò motus est
nouitate crudelitatis Cæsar, vt illũ quidem
dimitti, & Crystallina potius omnia per-
fringi iuberet, piscinamq; compleri. Refert
hæc Petrus Crinitus lib. 6. de honesta disci-
136 plina, cap. 10. Apparet † itaq; perfugium ad
Principum statuas, ædémve sacram, & con-
uenienter ad Asylũ delicto quandoq; care-
re, d. §. apud Labeonem. & d. §. sanè. & d. l.
vnica. & d. c. inter alia. quandoq; etiam ex
re esse publica. d. §. fi. & Cynus. d. §. sanè. &
Abb. d. c. inter alia. sæpè quoq;. & cùm ex
delictũ est à seruis, Principalium statuarũ,

ædis sacræ aut Asyli sanctitudo veniam tribuit. Cynus d.§. sanè. per ill. tex. & Abb. d.
137 c. inter alia. Nam, † cùm leuior est serui in dominum offensa, vt si fortè vini phialam seruus furtim hausit, aliúdve aliquid poculenti esculentive, q̃d sperni possit, consumpsit, interuertitve, antistes ædis sacræ, quo confugit, seruum domino non reddit, nisi offensam remittendi, & quidem iurato. Cynus. d. §. sanè. per ill. tex. & Abb. d. c. inter alia. At verò, quia seruis ad huiusmodi præsidium confugientibus fugæ consilium abest, d.§. apud Labeonem. vers. idem puto. nisi quid grauius admiserint, l. si seruus. C. de his, qui ad eccle. confu. loci religione à castigatione ac vi dominica defendentur, d. §. sanè. & ibi Cyn. & c. inter alia. & ibi Abb. de immu. eccle. & à crimine, ipso non fugiendi consilio, d.§. apud Labeonem. vers. idem puto. nisi illò se contulissent, vnde recuperari à dominis non possint, aut quoquo modo abduci, hos enim Cælio fugitiuos esse. d.l. quid sit fugitiuus. §. item Cælius. ff. de ædili. edict. ex quibus intelligere licet, quàm nullum, aut certè leue admissum sit seruorum in Asylum, aut quod aliud religione & iure sanctum cõfugientium. Nam, nisi quid antè deliquerint, in iniuriámve alterius aut inuidiam eò se contulerint, eis, vt suprà docuimus, fraudi non est, non tantùm, quia id fecerunt, quod publicè facere sunt arbitrati, quasi sua decepti opinione id fuerint arbitrati, vt malè Bartolus d.§. apud Labeonem. putauit, sed quia non fugiendi animo hoc fecerunt, hanc enim causam Domitius Vlpianus d.§. apud Labeonem. adiungit: quæ, & si sola subsit, fugæ eximit. d.§. apud Labeonem. vers. idem puto.
138 Igitur † seruum, qui in Asylum confugit, eò tantùm defendi à fugæ vitio, quod id publicè facere licere est arbitratus, falsum est. Est enim proculdubio rectè arbitratus.
139 Nam † & seruis, non tantùm liberis, ad huiusmodi præsidium confugere licere, plus quàm manifestum est. d. §. fin. inf. de ijs,
140 qui sui vel alieni iur. sunt. Hoc † quidem ita, vt est in liberis hominibus cõstitutum, d. l. vnica. C. de ijs, qui ad statu. confu. & l. capitalia. §. ad statuas. ff. de pœn. si iustis ex causis, non in alterius necem aut infamiam id faciant. d. l. vnica. & d. §. ad statuas. Quid enim si eis dominus immoderatè vtatur? duriúsve quid in eos statuat, & quod
141 tolerari non possit? Extat † Antonini ad Aelium Martianum rescriptum, §. fin. inf. de ijs, qui sui vel alieni iur. sunt. quo de querelis seruorum, qui ex familia Iulij Sabini ad sacram statuam profugissent, cognosci iubet, & si asperius, quàm æquum est, atq; inclementius habitos, aut atrociore iniuria affectos cõstiterit, venundari præcepit, ita vt in eius domini potestatẽ nunq; reuertan-
142 tur. Planum † itaq; à nobis factum est, deceptum fuisse Bartolũ, d.§. itẽ apud Labeonẽ. qui eò solo seruũ fugę vitio eximit, q̃ id fecisset, quod publicè facere licere per errorẽ esset arbitratus, cum ea re, sicuti docui, si iusta ex causa illò confugisset, nihil admodũ
143 errasset. Quo † constituto Bartoli argumentum concidit, quo serui facto in Asylum confugientis, quasi falsò id sibi licere existimantis, eius factũ comparat, qui eum contractum iniit, qui vulgò iustus creditur, re autem vera fœneratitius est, cùm seruum non errasse ostenderim, quippe cui in Asylum confugere licuit. d.§. fin. & d. §. sanè. & d.l. vnica. illum verò, qui talem contractum iniuit, & errasse proponimus, & id perpetrasse constat, quod humanæ diuinæq; leges vetant, c. super eo. & toto reliq. tit. extra. & lib. 6. & clemen. de vsur. & 14 q. 3. per totum. & Docto. l. 1. C. de sum. trini. hoc est, fœnerasse. Et hæc est vera quæstionis definitio apud Labeonem d.§. apud Labeonem. & Cælium propositæ in specie serui in Asylum confugientis, quem nõ opinio sola falsò sibi illo confugere licere existimantis à fugæ vitio liberat, contrà quàm Bartolus scripsit, & Bart. d. §. apud Labeonem. sed ipsum cum primis non fugiendi consiliũ. d. §. apud Labeonem. vers. idem puto. At enim fingamus in Asylum ei confugere non licuisse: &, cùm illud esset arbitratus, erasse, à quo delicto error eum defendit, videamus? à fugę certè, id est
144 fugitiuus ne sit. Quid si esset fugitiuus? an † fugitiuo fœneratorẽ comparamus? nequaquam verò: ex pœnis enim, quibus in illorum admissa vindicatum est, pro † modo
145 scilicet delicti imponi solitis Glos. notab. c. meliore proposito, 27. q. 1. in glos. 2. not. cum concor. suprà 3. Decisi. num. 341. alleg. licet
146 cognoscere. De † fugitiuorum delicto apud Callistratum libro vndecimo Digest. l. fugitiui. ff. de fugi. ita scriptum lego: fugitiui simplices, id est, vt ego quidem interpretor, qui fugę nullum aliud flagitium adiecerunt, dominis reddendi sunt, ijs, qui se pro libero gessisserit, grauius coërcitis. Nulla itaque in fugitiuos animaduersio est,
147 nisi aliud admisissent, nam † seruus fugiens rem naturaliter licitam facit. Oldra. cons. 39. num. 6. & l. quid sit fugitiuus. §. idem
148 rectè. ff. de ædil. edic. At † in improbum fœneratorũ genus, si nihil præterea perpe-

trauerint,

trauerint, omnes humanæ diuinæq; leges insurgunt. c. super eo. & toto reliq. tit. extra. & lib. 6. & clemen. per totum de vsur. & 14. q. 3. per totum. & Doct. l. 1. C. de summa.

149 trini. Sanè † enim eum quęstum sectantibus leges diuinæ, quibus omnis humana cedit authoritas, Bal. Authē. ad hæc C. de vsur. æternas pœnas edicunt, Psal. 14. & c. 1. ibi animas deuorat. & ibi glos. de vsur. lib. 6. mutuo dato nihil sperare iussis. Luc. 6.

150 Humanæ † verò in eius instituti homines ita duræ sunt apud veteres Romanos olim constitutæ, vt duplo sceleratior fœnerator sit creditus, quàm fur. Qua de re Marcus Cato libri singularis, quē de re rustica scripsit, exordio Maiores, inquit, nostri sic habuēre, & ita in legibus posuere, furem dupli cōdemnari, fœneratorē quadrupli. Vnde intelligere licere, idem Marcus Cato ait, quanto peiorem ciuem existimauerint fœ-

151 neratorē, quàm furē. Huc † quoq; pertinet illud eiusdem Catonis, à quo cùm quereretur, quid maximè in re familiari expediret? ordineq; respondisse illa quatuor, bene pascere, satis bene pascere, bene vestire, arare, post hæc interrogatus, quid fœnerari? tunc Cato, quid, inquit, hominē occidere? Quo

152 † allusisse Augustinus ad Macedonium scribens videtur, qui trucidari pauperem fœnore dixit, 14. q. 4. c. quid dicam. & rectè v-

153 trumq; quidem. Nam † vsura, vt ait Constitutio, d. c. 1. de vsur. lib. 5. exhaurit patrimonia, homines q; adeò omni pecunia exutos ad egestatem deducit, quare quodam-

154 modo vitam eripit. Pecunia † enim quędam est hominis vita, l. aduocati. iuncta glos. in verb. vitam. & ibi Corne. nu. 3. C. de aduoca. diuer. ind. Bal. l. receptitia. nu. 4. C. de consti. pecu. & secundus, vt quidam dicunt, l. necare. ff. de lib. agno. Corne. l. de alimentis. nu. 3. C. de transactionibus. san-

155 guis. Alimoniam † denique auferre, neca-

156 re est. Corne. d. l. aduocati. Quò † Plutarchus in eo libro, quem de vitāda vsura scripsit, specta sse videtur, cùm fœneratores Harpyis similes esse ait, quas à Dijs iratis missas Phineo Regi oculis capto epulas appositas deuorare, fabulata est antiquitas.

157 Porrò † Pontificium ius fœneratores ab altaris communione excludit, c. quia in omnib. §. ideoq; de vsur. admissa sua confiteri volentibus aures claudit sacerdotum, c. fin. §. nullus. de vsur. lib. 6. absolutionem petentibus abnuit, d. §. nullus. ab impuris illorum manibus oblationes accipere seuero edicto vetat, d. c. quia in omnibus. testamentum condere supremumq; ordinare iu-

dicium, quo nihil magis hominibus debetur, l. 1. C. de sacrosan. eccle. fœneratoribus ius non est, d. c. fin. §. fin. de vsur. lib. 6. defunctorum reliquias sacro inferre loco, non

158 licet. d. c. quia in omnibus. Leges, † quibus nequissimę arti fœneratoriæ sit consultum, ferre, dictare, scribere, fraudi est, Clemen. vnica. §. nos igitur. de vsur. latas delere iubet constitutio, d. §. nos igitur. delere, inquam, non antiquare aut corrigere, non

159 tollere aut abrogare dixit. Nam † leges, quæ iuri diuino aduersantur, quales sunt omnes, quæ fœnori fauent, ne tunc, cùm rogarentur promulgarenturq;, vt author est Baldus, Authen. ad hæc. nu. 2. C. de vsur. adde Cagno. l. curabit. num. 4. C. de acti.

160 empt. valuerunt. Locare † domos hominibus, ludaicæ etiam superstitionis, qui fœneratio sunt instituto, ciuibus impune non est. c. 1. §. & quia. de vsur. lib. 6. Alex. con-

161 sil. 75. num. 8. lib. 5. Principes † hoc genus hominum sua exigere ditione iubentur, d. §. & quia. eadem necessitate Respublicę tenentur omnes.

162 Tam † magnum autem fœneratorum flagitium est, vt si quis fœnerari ius fasq; esse dicat, pro hæretico sit. d. Clemen. vnica. §. fin. Bero. Rub. de vsur. nu.

163 73. Plato, † quem Marcus Tullius Philosophorum Deum appellat, ita fœneratoribus infensus fuit, vt ei, q in fœnus accepisset, nec vsuram, nec sortem reddere, ius esse voluerit. Nec † minore odio istud quæstus genus

164 est Cato prosequutus, qui fœneratores tota

165 terra Sicilia exegit. Agis † autem, Athenensium dux omniū fœneratorum tabulas igni cōcremauit, qua flamma nullam sibi clarius

166 fulsisse, dixisse fertur Agesilaus. Multa † consultò prætereo, quæ delicti huius grauitatem atque odium arguunt: apparere tamen ex his affatim potest inter fœneratoris factum & serui fugam, quæ Bartolus, d. l. quid sit fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de ædili. edic. esse paria nō rectè putauit, quantum interfit, etiam si seruum, qui in Asylum d. §. apud Labeonem. confugit, fugitiuis annumeremus, vt hinc, quàm fragile sit Bartoli argumentum, d. §. apud Labeonem, abundè constet, quo pluribus, quàm erat fortasis opus, confutato, ad ea refellenda, quæ nos pro Polonica consuetudine tuenda attulimus, veniamus, vt diuinæ leges, quæ fœnus improbant, nulla disputationis nostræ parte offendantur, & non erit operosum fortasis hoc præstare, ea quippe, quæ legi diuinæ aduersantur, infirma sunt per se, & facilè veritati cedunt, quæ nullis humanis artibus aut ingenio vinci

 potest

167 poteſt aut expugnari. Et † quod dicebam, culpam non intelligi, quæ conſuetudine admitteretur, & rurſus, publica conſuetudine permiſſum delicto vacare, & quæ cætera de conſuetudine in eandem ſententiam attuli, ea quæſtionem noſtram haudquaquam onerant. Non enim, quæ eiuſmodi ſunt conſuetudine dicam contineri, ſed vſurpatione potius atque corruptela. Hoc ita, quodad noſtram quæſtionem attinet, ſi quid ſit, quod iuri naturali atque diuino aduerſari proponatur, c. fin. de conſue. Angel. l. iniuriarum. 1. §. fin. ff. de iniur. Marſi. l. 1. in prin. numero 103. ff. de ſicar. & l. ſi quis ne quæſtio. numero ſexageſimooctauo. ff. de quæſtio. hoc enim in iure gentium reſponſum, ad ius naturale & diuinum Angelus libro quadrageſimoſeptimo Digeſt. d. §. fi. apud Domitium Vlpianū pro-
168 duxit, & ſummam habet rationem. Nam † ſi introduci conſuetudine non poteſt, vt piſcari quem, aut euehiculum ducere in mari ante prætorium noſtrum noſtrásve ædes iure prohibeamus, d. §. fin. id eſt, ſi ius gentium vlla parte conſuetudine violari non poteſt, quomodo, quæ iure naturæ, aut quod idem valet, Gloſ. in prin. inſ. de iure natu. genti. & ciui. & item inſ. de obli. quæ ex delic. naſcun. & Alex. l. Iulianus. de conditio. & demonſ. & Marſ. d. l. 1. in prin. numero 102. ff. de ſicar. Dei continentur, conſuetudine tolli poſſe dicemus? eſt ſi quidem tanto, quàm gentium naturæ ius potentius, quanto natura, id eſt, Deus, d. gloſ. inſ. de iure natu. genti. & ci. in prin. cum concor. homini præſtat. Fieri denique non poteſt, vt naturæ ius diuina quadam prouidentia conſtitutum, & propterea, vt Deus illius author, nullis mutationibus obnoxium, §. ſed naturalia. inſ. de iur. natu. gen. & ciui. Aequum item ſemper ac bonum, l. penulti. in prin. ff. de iuſti. & iur. humanis placitis
169 tollatur. Enimuerò † ſi quid, quod iuri naturali repugnat, introductum moribus eſt, id, vt modò dicebam, vſurpatio aut corruptela potius appellari, quàm conſuetudo debet, d.c. fin. de conſuetu. & Angel. d. §. fin. d. l. iniuriarum. ne quiſquam ſibi temporis longinquitate blandiatur in ijs, quæ iuri naturali atque diuino aduerſantur.
170 Nam, † vt eleganter ait Conſtitutio, c. fin. de conſue. & c. cùm in eccleſiæ. de deci. Pariſ. conſil. 68. dubium exoritur. num. 246. volu. 4. tantò grauiora ſunt peccata, quantò diutius infelicem animam detinent alligatam, augeriq; non minui diuturnitate. c. cùm haberet, in fin. de eo, qui dux. in mat.

171 & c. non ſatis. & c. ſeq. de ſimō. Reddit † item iteratione atrociora delicta & augeri, cùm repetuntur, l. cum concor. ibi. in glo. alleg. C. de Epiſcopali. audi. & Tira. trac. de pœn. cau. 42. nu. 14. palàm eſt, duriuſq; in eos vindicatum legibus eſt, qui delinquere conſueuerunt, quàm qui quandoq; deliquiſſe proponuntur, d. l. 3. cum concor. C. de Epiſ. audi. inconſtans denicq; eſt dicere, illud ius, cuius tranſgreſsio peccato non vacat, ſæpius peccando antiquari: d. c. fin. cum concor. ſi quis verò nihil vetare dicat, quo minus diuinum ius, quod perpetuam prohibitionem non habet, id eſt, à quo caſus aliquis exceptus reperitur, humana lege anguſtetur, Bar. l. omnes populi. 3. q. pru. & ibi alij. ff. de iuſti. & iur. & Bal. l. fin. nu. 4. C. ſi cōtra ius vel vti. pub. vt in homicidio, quod, quia ita iure diuino prohibitum eſt, vt quandoq; cædes fraudi non ſit, c. 1. de homici. lege humana quibuſdam caſibus impune admittatur: C. quando. lice. vnicuiq; ſine iudi. ſe vindi. l. 1. & 2. & l. vt vim. & ibi Docto. ff. de iuſti. & iur. ita etiam in fœno-
172 re dicamus, quod † inter ſe agitare ita vetere lege diuina Iudæi erant vetiti, vt tamen non ſuæ gentis hominibus optimo iure fœnerare potuerint: Hoc enim nominatim cautum eſſe conſtat, Deuter. 23. D. ſed quia, vt rectiſsimè quidam interpretantur, refert. Ana. c. 1. colu. fin. verſ. alij Theologi. de vſur. idem c. cōqueſtus. etiam col. fi. in prin. vbi latius. eo. tit. ea fœnoris permiſsio cùm non ſuæ gentis hominibus extra Chananęorum perſonam non eſt accepta, noſtram quæſtionem non onerat. Diſputamus enim nos de eo fœnore, quo quid de alieno cui quæritur: Iudæos autem exercito cum Chananæis fœnore nihil ſibi de alieno quæſituros fuiſſe, quicquid enim habuerant Chananæi, id Dei iuſſu atque edicto factum erat Iudæorum. Anania locis proximè alleg. A Chananæis itaque vt iniuſtis rerum ſuarum poſſeſſoribus, quod occupant, recuperare tanquam ſuum Iudæis ſiue manu, ſiue qualibet machinatione licuit, idq; ſine vllo fœnoris vitio. Anania locis proximè
173 alleg. Neque † enim eos, qui ſuum ab iniuſto poſſeſſore recipiunt, delinquere dicendum eſt, l. qui autem. §. apud Labeonem. ff. quæ in frau. credi. nec quomodo ſuū qs ab hoſte vindicet, diſtinguere debemus. Ana. c. 1. col. 5. in fi. verſ. nota benè. glo. de vſur. poſt Ab. ibi. nu. 5. in fi. tex. c. dominus. 23. q. 2. Nā, vt apud Verg. ait ille, dolus,
174 an virtus, qs in hoſte requirat? Et † idcirco ſi, vt rem meā à depoſitario, commodatario

aut

aut furè recipiam, mutuam pecuniam dem depositario, commodatario aut furi, fœnerator non sum dicendus, Bero. Rubri. de vsur. nu. 70. Argum. c. 1. in fi. de vsur. Meum enim & hîc consequor, ita nec Iudæos suum à Chananæis consequutos pro fœneratori-
175 bus fuisse. Hac sine cautione semel vsum repeto, & bonum nomẽ feciſſe, quod erat pessimum, cùm à quodã esse se meo in ære perfidiã negãte, nouo ære mutuò dato, Chirographum, quo se vtramq; summam debere fateret, extorsi, quod factum delicto vacare constat. Quid enim admisi, meum con-
176 secutus? d. l. quod autem. §. apud Labeonẽ. Adeò † autem suum persequentibus fauent leges, vt, quod quis iudicio suscepto extorquere non potuit, quia nec tabulis id suum probare, nec testibus forsitan potuit, huic, quod tantidem sit, furtim auferre ius esse placuerit. Innocen. c. cùm olim. 1. de restitu. spolia. Flori. l. itaq; ff. ad le. Aqu. Fel. c. quoniam. col. fi. de simonia. per glos. c. iuſ. gentium. verb. sedium. ibi. nisi forte. 1. distinc. Idẽ Innoc. c. quia plerique. de im. eccle. Bal. l. 1. colu. 2. C. de test. Alex. cõs. 131. circa primũ. col. 1. vol. 1 & quæ latè allegat. Marſ. sing. 177. nu.
177 6. Conuenienter † furtum passo, qui furi, si socios indicasset, impunitatem pacto conuento promisit, si post iudicium fidem non seruet, fraudi non esse, responsum est. Ioã. Andre. in addi. spe. Rub. de fur. & Marſ. d. sing. 177. & nu. 5. malitijs. nec tantùm. cùm nostrũ quod quis forsitan occupasset. cõsequimur,
178 à fœnoris absumus vitio, sed † & cùm, quod nostra interest, persequimur, vt si fundum vendidi, & tradidi, emptor verò pretium non soluit. Nam, quin damnum fructuum, quos ex fundo percepit emptor, & eram ego, nisi fundum tradidissem, percepturus, resarciri mihi, rectè petam, nulla dubitatio
179 est. l. curabit. & ibi Docto. & latè Cagno. C. de actio. empti. Et † hoc æquitas postulat naturalis, ne quis cum alterius detrimento fiat locupletior. l. nam hoc natura. cum concordantijs. ibi in Gloſſ. alleg. ff. de condic. indebi. c. suam. & ibi Gloſſ. de pœn. Dy-
180 nus. c. 2. de reg. tur. libro sexto. Idem † euenit nullis fructibus ex fundo vendito perceptis, si, quia emptor pretium non numerauit, sub vsuris tantundem pecuniæ accipere habui necesse, aut in pœnam ob non solutam creditori pecuniam incidi, & certum esse Butrigario authore refert, Anagninus, c. conquestus. col. 2. verſ. adde etiam. de vsur. resarciri hoc mihi damnum ab emptore debere, & esse valde notandum ait.

181 Idem † ex contrario scribit Baldus, l. vſuras. nu. 5. C. de vsur. per l. Lucius Titius. secundum vnam lecturam. ff. de actio. empti. & ven. cùm rem non tradidit venditor, etiam ex qua nullus fructus per rerum naturam percipi potest, hoc est lapides aut tigna, emptor autem, vt fidem contractus impleret, pecuniam sub vsuris accepit, Eas enim vsuras à venditore consecuturum emptorem Baldus ait, d. l. vſuras. per l. Lucius Titi. ff. de actionib. empt. & hoc Ancharanus, Conſ. 376. Paul. l. 2. C. de vsur. Castren. Pontanus. Conſ. 101. propositæ. ver. 3. Ioannes Imolen. l. cùm seruus. §. fructib. ff. de lega. 2. Socinus, Conſ. 88. col. 3. lib. 4. Anagninus d. c. cõquestus. col. 2. verſ. quærit. & Cagnolus l. curabit. num. 20. C. de actio. empt.
182 verius putant, sententia † Salyceti d. l. vſuras. damnata, qui negabat onerari venditorem earum vsurarum refusione debere, quarum soluendarum mora sua nullam emptori necessitatem imposuisset, ante omnem enim eius moram pecuniam sub vsuris acceptã: iustam esse verò emptoris causam aiebat Salycetus, d. c. cõquestus. si illas vsuras sibi refundi desideraret, quas post venditoris moram cõtraxisset. Sed Anagninus d. l. vſuras. & illas, quæ ante vẽditoris moram, deberẽtur præstari oportêre disputat, nõ enim spectari venditoris morã in ꝓposita specie, sed perfidiam, ait, qua factum est, vt mox pretio numeratorẽ emptam nõ acceperit emptor: vsuſq; nõ fuerit, q̃d consequutus, vsuris plecti, æquo sustinuisset animo, scribit idẽ Anagninus hanc Baldi sententiã post eos, quos suprà citaui, Laurentiũ quendã in singulari de vsuris Cõmentario secutũ, & ego non inuitus probo, ne venditoris perfidia transeat impunita, & delusus emptor frustra se vsuris
183 onerauerit. Quod † Baldus in emptore dixit, idem in quocunq; pecuniæ debitore est generaliter responsum, vt si, quia sua die non soluit, accipere sub vsuris pecuniã creditorẽ oportuit. Nam hoc damnum resarcire debitorem creditori debere placuit, & ita Innocentium c. 2. de vsur. scribere Ludouicus Pontanus Consili. 101. propositæ. in prin. refert. Et hoc eundem Baldum post Accursium libro 4. Principalium Constitutionum l. cum allegans. nu. 14. de vsur. scribere lego. Quod & Alexan. Conſ. 221. super titulo. nu. 2. & seq. lib. 2. Tartagnin⁹, verum esse putat.
184 Sed † non modò damnum, quod quis alieno facto sentit, resarcitur, verùm & lucrum, quod erat verisimiliter facturus, & non fecit, præstari debet, idq; post Petrũ Ancharanum d. c. conquestus. qui consultum ita se respondisse refert, & Nicolaus d. c. con-

questus.num.6. Abbas. Idem Anagninus scribit d.c.conquestus.col.2.versi. quare. in ea specie, cùm ei pecunia suo tempore non soluta proponitur, qui negotiari, solitus est, consecuturum enim eum à debitore tantum ait, quantum, si eam pecuniam habuisset, & exercuisset, erat verisimiliter lucraturus, iudice eius rei modum æstimaturo. Hæc Ancharanus & Anagninus. d. c. conquestus. Idem ante eos Iacobus Rauennas, Cynus Authen.ad hæc. C.de vsur. & Baldus l.cunctos populos. C.de sum.trinit.putauerunt, & posterior Alex.cons.221.super.tit. num.8.

285 lib.2.ætas admisit. Secundum † quæ Petro Arciecouio causarum sub lechiticarū apud Regiam auditori, amico me consulenti nuper respondi in ea specie, cùm socius distracta societate pecuniam, quam alter socius cōtulerat, retinuisset, diuq; restituere recusasset. Dixi enim, quantum hic, si eam pecuniam habuisset & exercuisset, fuisset verisimiliter lucratus, tantum ei refundere sociū debere, qui pecuniam auarè post distractam societatem retinuisset, & per hoc eius impedijsset negotiationem, & ita ius dictum est.

286 Conuenienter † his in mutui specie Nicolaus Abbas, d.c.conquestus.nu.6. qui & superiora probat, respondit, qui se negotiari solito pecunia, quam mutuo dedisset, quo tempore conuenit, non restituatur, quanti eius interest, præstituta die pecuniam habuisse, tantum à debitore eum consecuturum scribit, id est quantum lucri verisimiliter ea pecunia facere potuisset, quod in ius dicentis arbitrium, vt est dictum suprà, referendum ait, & ita euenit, vt non modò damni, quod quis fecit, sed & lucri, quod facere potuit, ineatur ratio. Quod summam habet æquitatem, & meritò à plerisq; omnibus comprobatum Cynus post Iacobum. Rauē. d. Authen. ad hæc. Bald. d. l. 1. C. de summa

287 trinit. cum concordan. est, & † Domitij Vlpiani l.2. in fin. ff. de eo. quod cer. lo. responso est consequens, qui in ea specie, cùm quidam pecuniam traiectitiam dedisset, Ephesi recepturum, vbi sub pœna vel pignoribus pecuniam debebat, & quia sua die Ephesi pecunia reddita non est, pœna commissa est, vel pignora distracta, vel cum fisco aliquid debitum esset, res stipulatoris vilissimo veniit, Iulianum Labeonis opinionem secutum putasse scribit, vltra traiectitiam pecuniam stipulatorem, quanti eius interesset. Ephesi sua die eam redditam, rectè petiturum. Tantundem idem Vlpianus d.l.1. in fi. in eo respondit, qui merces esset solitus cōparere, vt non solius damni, sed lucri quoq; ratio habeatur, idq; totum iudicis arbitrio contineri, Titus Gaius l.2. ff. de eo. quod cer. lo. ait, quem in his æquitatem ante oculos habere conuenit. l. q̄d si Ephesi. in fin. ff. de eo. quod cer. lo. Igitur si vltra sortem, q̄d interest, sine vllo vsuræ metu rectè petitur, si quis, quod eius est, consequatur, multò minus erit vsuræ vitio obnoxius. l. quod autem. §. apud Labeonem. ff. quæ in frau. ardi.

188 Dubitandum † itaq; non esse, quin Iudæi fœnerare Chananæis, vtpote suæ terræ reiq; suæ occupatoribus potuerint, Refert. Ana. c.1. col.fi. vers. alij Theologi de vsur. idem c. conquestus etiam. colu. fi. in prin. vbi Latius. eo. tit. nullumq; vitium eorum facto infuisse, vt nec hodie ineat, si quis, data mutuò pecunia, ad quid aliud, quod suum esset, sibi ve deberetur, perueniat. d. §. apud Labeonē, & Bero. Rub. de vsur. num. 70. post Ana. c. 1. col. 5. in fin. versi. nota bene. glos. de vsur. &

189 ibi Abb. num. 5. in fi. Solum † quippe id fœnus improbatum est, quod sorti de alieno accedit, quod genus quæstus solum diuina lex vetus exercere vetuit, Exodi. 22. D. & Leui. 25. E. & Deutero. 23. D. & Nec. 5. B. & Psalm. 14. B. vt proculdubio Iudæorum vulgus, auaritia cæcum, falsò sibi persuaserit, de alieno quicq; olim suo adijcere patrimonio per fœnus licuisse, quod nostrorum plerique Alex. Consi. 1. num. 3. vers. secundo principaliter. libro 2. paulò minus considerati verum putauerunt. Quorum error ab ijs, qui altius sunt ac santius Philosophati, deprehēsus & detectus est, fœnerandi facultate solos Chananæorum populos contracta, planoq; facto suum recipere, non alienum quę-

190 rere fœneratitia arte fas olim fuisse. Nec, † si vetus ius diuinum fœnore quæstum quærere à quibusdam personis fas esse, significare videatur, dubium ea res quenquam detinere diutius debuit. Lex Luc. 6. E. enim noua, Christi Dei ore prolata, omnem eximit dubitationem, quæ ita fœnus vetat, spe quęstus eius etiam damnata, vt nullam excipiat personam, à qua fœnus auferre fas sit, Igitur humana lege constitui non potest, vt illo aut illo casu liceat fœnerare, vt nec mœchari, aliúdve facere, quod lege diuina nullo vnquam casu licuit, Barto. l. omnes populi. 3. q. principaliter. ff. de iusti. & iu. & Bald. l. fi. nu. 4. C. si Con. ius vel vtili. pub. cùm præsertim, si quid in hoc genere quæstus contrà ius diuinum constitueretur, peccandi fieret potestas, cui obuiam ire legis lator debet,

191 cuius † partes sunt lata lege peccata corrigere, non indulgere, l. 2. ff. de legib. solutum est & illud Argumentum de cæde inter pue-

ros

ros Bononienſes lapidibus de more certantes facta, Alex. Cōſ. 240. nu. 8. lib. 6. poſt Ancha. & Ana. & alios. ſupra nu. 69. alle. Sicte-
192 nim cædem lege diuina vindicari, vt quandoq; impunita c. 1. de homi. ſit, quo iure fœnerare, id eſt fœnerando quæſtum quærere,
193 nullo caſu licuiſſe, ſupra conſtitit. Tametſi † alere eam puerorum inſaniam in ciuitatibus bene conſtitutis, vt more vſurpato lapidib.
194 certent, haud ſanè decet. Nec † video, etiam ſi magnis authoribus Alex. de conſ. 240. nu. 8. poſt Ancha. & Ana. & alios. ſupra nu. 96. alle. Adde Tiraq. de pœn. cau. 42. nu. 1. cędes ita facta defendatur, quomodo introduci à pueris conſuetudo poſsit, à quibus lex ferri
195 non poteſt. l. de quib. ff. de legibus. Quæ † conſultum prudentium virorum eſt, l. 1. ff. de legib. non puerorum, eiuſq; ætatis, quæ, quicquid videt, ignorat, l. 1. §. impuberes. C. de fal. mone. & c. ex parte, & ibi gloſ. de cor. vitia. aut proximæ. Nec quo magis facta in eo certamine cædes tranſire debeat impunita, Principis tolerantia in ea certandi licentia conuenientis adiuuatur. Nam etſi ea re conſuetudo comprobata maximè videatur, Salyce. l. nullus, per ill. text. C. de ludæ. cum concordant. ſupra. num. 211. alleg. quia tamen cædes iure diuino prohibeē, ad eius defenſionem nullius haberi momenti id to-
196 tum debet. Abſurdum † enim videri, vt Hypolitus l. 1. num. 102. ff. de ſica. Marſilius ait, conſuetudine ius diuinum antiquari, quod nullius authoritate Principis, vtpote inferioris tolli poteſt, aut immutari, c. cum inferior. de maio. & obe. Gloſſ. l. fin. C. ſi conſ. ius. vel vti. pub. & c. cum ſint quidam. 25.
197 q. 1. rectè hæc quidem à Marſilio. Nam † vt in leges humanas, non vilis ſit conſuetudinis authoritas, in ius tamen diuinum nullius eſt momenti. Angel. l. iniuriarum. §. fin. ff. de iniur. & Marſilius. l. ſi quis. ne quęſtio. num. 7. ff. de quæſtio. & d. l. 1. num. 103. Non
198 † tamen illa rectè, quibus conſuetudinem Bononienſem defendit, cùm cædem in illo certamine factam ob certantium multitudinem impunitam eſſe debere ſcripſit, quod miror Doctori in criminum cauſis exercitatiſsimo in mentem venire potuiſſe, quod enim multitudinem excuſat, hoc præſenti quæſtioni non ſeruire, palàm eſt. Multitudinem quippe, qua colluctatione lapidibuſve decernunt, delinquere, non quà ille vel ille occiditur, cuius cædes ad vnum, ſi vnius ictu periit, aut ſi plurium, ad quoſdam, non ad multitudinem pertinet, cui parcere, vt rectè hac parte Marſilius ait, conſtat oportere. c. ſanè. & ibi Gloſ. de tempor. ordi. & c. vt conſtitueretur. hoc diſtinct. & c. quoties. 2. 1. q. 7. & c. comeſationes. 44. diſtinct. & nō
199 poteſt. 23. q. 4. Igitur † ſi quæratur, venia digni ſint, qui more recepto, qualiq; ſolenni colluctatione lapidibuſve certant, excuſare eos quidem poteſt multitudo, etiam ſi nulla ita certandi eſſe conſuetudo proponatur, ſin verò tractetur, cædes in eo certamine facta eſſe ne debeat impunita, quia id ad vnum duòſve, à quo quibuſve quis interfectus eſt, non ad multitudinem pertinet, alia erit inſpectio cædeſq; facta proculdubio allegatione multitudinis excluſa vindicari debebit. Hoc ita, ſi ſciri cædis author poteſt: eo enim ignorato, impunitum erit delictū,
200 nec multitudine excuſabitur. Quod † in illa ſpecie reſponſum eſſe didici, cùm è quatuor, qui in domo erant, vnus iacto lapide quem percuſsit, nec ſciri, qui lapidem iecerit, poteſt. Placuit enim nullum è quatuor ob incertitudinem ad pœnam vocari. Alleg. latè Marſilius Rub. de proba. nu. 419. A-
201 lex. Cōſ. 50. nu. 7. lib. 1. Idem † quoſdam glo. l. item. Mela. §. ſed & ſi ſeruum. plures. ff. ad. l. Aquil. Ancha. Conſ. 217. in Chriſti nomine. ſpecu. tit. de homi. §. 1. pone. quod quatuor homines. & Anania. c. ſignificaſti. 2. col. 14. Alex. Conſ. 15. viſo proceſſu. lib. 1. & Conſ. 2. col. 1. lib. 7. & quæ latè alle. Marſi. Rubri. C. de proba. nu. 418. tradere ſcio, cùm in plurium aggreſſura vno accepto vulnere occiſsus quis eſſe proponitur, & percuſſor ignoratur, omnes enim & hic extra pœnam fo-
202 re placuit. Vtrunq; † illa ratione, ne authore delicti non reperto, de ſuſpicionibus quis damnetur, quod fieri nō debere diuus Traianus Adſiduo Seuero reſcripſit. l. abſentē. ff. de pœn. quod eſt ſapientiſsimè conſtitum ne eo. qui deliquit, incolumi, qui in-
203 ſons eſt, fortè plectatur. Satius † enim eſſe, ait lex, impunitum reliqui facinus nocentis, quàm innocentem damnare. d. l. abſentē.
204 Marſilij † itaq; ſententiam non ſequor, cędem ita factam multitudinis allegatione defendentis. Nunc ad falſi pœnam veniamus, qua non plecti tabelliones eſt dictum ſuprà, qui abſentes quaſi præſentes Tabulis adſcribunt, Alexa. d. Conſ. 240. nu. 8. cum concor. ſuprà. nu. 96. alleg. quod argumen-
205 tum fortiſsimum eſt. Habetur † enim falſi crimen maximum atq; grauiſsimum, quo, vt Paulus Caſtren. Conſ. 151. videtur. dicendum. poſt prin. Marſ. Rub. ff. de fal. num. 17. eſt author, nullum magis hominis famam o-
206 nerat atq; exiſtimationem. Adeò vt, cùm damnatus facinorum ſuorum pœnā redditurus Cardinalicij ordinis antiſtiti obuiam

factus

factus supplicio liberetur, Bald. Paulus Castrensis & Saly. C. de appel. & laſ. §. penales. circa fi. inſti. de acti. iterum. Paulus Castrē-ſis. l. addictos. C. de Epiſco. audi. & Cæpol. cautela. 2. & Barb. tract. de præſtan. Cardi. q. 9. parte. 1. per totam. q. & Corſe. ſing. verbo. Cardinalis. & Marſ. Rubri. ff. de fal. num. 13. & ſing. 273. notiſsimum eſt. verſ. quib. etiam add. poteſt. & Tiraq. tract. de pœn. num. 1. & ſeq. tamen ſi ob falſi crimen eam ſententiam excepit, eximi pœnę non poteſt, Idem Marſil. d. Rub. de fal. nu. 14. ſunt alia pleraq; quæ ob eius delicti magnitudinem ſunt recepta. Idem Marſ. d. Rub. ff. de fal. nu. 15. Deſcen-
207 dit † quoq; falſi crimen iure diuino, quâ æquè falſum dicere atq; fœnerare vetamur, Exodi. 20. C. & ad Roman. 13. C. vt ſi conſuetudine, qui falſum admiſit, defendatur, defendi meritò debeat, qui conſuetudinem fœnerandi receptam ſecutus, fœnus exercet. Et ita ſanè dicendum videretur, & non dubito, quin ad hunc modum ſit generaliter
208 reſpondendum. Hoc † ita, ſi falſi conſilio quid factum proponatur, quod in ſpecie, quam Baldus c. 1. in prin. verſi. ſed pone. de ſeu. cogni. adfert, non euenit, cum Tabellio quaſi præſentibus tribus ærarij quæſtorib. pecuniam illatam ſcripſit: vnus autem abeſſet. Illud enim, vt Baldus d. c. 1. in prin. verſicul. ſed pone. de feu. cogni. ait, ratione non carere, quaſi, vbi maior pars ſit, ibi omnes eſſe videātur. l. quod maior. ff. ad muni. Adde, vt idem Bald. d. verſ. ſed pone. ſcribit, id, de quo rei ſumma erat, id eſt pecuniā ærario illatam verum fuiſſe, ea præterea re abſenti nihil nocitum eſſe. Deniq;, vbi quid bona mente ac propoſito fieret, ibi falſum eſſe nullum poſſe. Ita Baldus, d. c. 1. de feudi. co-
209 gni. & rectè. Nam † vt dicere ſolemus, c. homines. 22. q. 2. ream linguam non facit, niſi rea mens, ita niſi rea mens ream non faciet manum ſcribentis. Conſtat item, à quo dolus abeſt, eum nulla falſi pœna teneri, Marſilius. vbi Ange. citat. Rub. de falſis. num. 5. etiamſi non neſciam Henricum Cardinalem Hoſtienſem contrà putaſſe, & eam conſuetudinem, quod falſi crimen induceret, improbaſſe, cuius opinionem ipſe Baldus d.
210 c. 2. retulit. Illud, † quod ſequenti loco pro contraria ſententia dicebatur, vt quemadmodum lege, ita & conſuetudine, cuius par eſt authoritas, l. de quibus. & ibi Doctores. ff. de legib. permitti vſuræ poſsint, expeditum habet reſponſum. Nam, vt fatear, parem eſſe conſuetudinis & legis authoritatē, & Romanorum legibus vſuras eſſe permiſſas, potuiſſe tamen permitti negabo. Cùm enim inter omnes conſtet, c. ſuper eo. & ibi Doct. de vſur. & l. 1. vbi omnes. de c. ſumma trinit. vſurarum prohibitionem iure diuino
211 deſcendere: Quod † ius diuinum vetat, id nulla humana conſtitutione permitti poteſt, non magis, quàm, vt Baldus Authen. ad hæc. C. de vſur. Cagno. l. curabit. nu. 3. C. de actio. empt. eleganter & piè ſcripſit, domini lex contrario ſerui placito tolli. Adde, populum Polonum condendæ legis authoritatem non habere, ſed ſimul cum Rege & ſenatu. Ergò conuenienter nec conſuetudinem potuit introducere. d. l. de quibus. & ibi Doctor. Quod ſi quis Regis & ſenatus tolerantiam pro conſenſu eſſe reſpondeat, Salycetus. l. nullus. per il. tex. C. de Iudę. no. per glo. & Doctor. c. quia circa. de conſan. & afficient. l. 1. §. ſcientiam. ff. de tribu. actio. & l. 1. §. magiſtrū. ff. de exerci. acti. & Alex. Conſ. 8. num. 11. lib. 6. & Conſi. 1. circa finem vlti. col. verſ. pro hoc dicit. lib. 2. & quæ latè alle. Marſ. pract. crimi. §. aggredior. nu. 28. & ſing. 77. patientia quem omninò vide. hunc
212 falſi dicam: Tolerantia † enim in iis, quæ peccato non vacant, non habet conſenſum, Abb. c. niſi. de præb. Gome. c. 1. num. 132. de
213 conſti. lib. 6. vt in lupanariis. Ita † enim Ioan. Imolenſis & Ludouico Pontano authoribus l. affectionis. ff. de donat. ante & eos. Accur. l. 4. §. ſed quod meretrici. ff. de condi. ob turp. cauſ. conniuere Principes in mulierum flagitijs, quæ corpus ſuum in lupanario proſtituunt, vt tamen vulgati corporis cauſa promiſſum perſequentibus non opitulē-tur. Nullam enim, inquiunt, qua illud conſequantur, proditam eſſe actionem. Licet
214 † enim non turpiter accipiat ſtupri pretiū, quæ illud vitæ genus elegit: d. §. ſed quod meretrici. quia tamen turpiter facit illud vitæ genus ſequens, turpiter vulgati corporis mercedem petit. d. §. ſed quod meretrici.
215 Hoc † quidem in iis, quæ palàm quæſtum faciunt, nam quæ furtim, ac clam ſuo pudori non parcunt, hæ ſemper turpiter faciunt, & quà pudori ſuo non parcunt, & quà pretium petunt, & quà vltro oblatum accipi-
216 unt. Ideircoq; † Cyno, l. eum te. C. de condi. ob tur. cauſ. Angelo, d. l. cum te. Paulo l. 4. §. ſed quod meretrici. ff. de condi. ob tur. cau. Caſtrenſ. Fulgoſio l. affectionis. ff. de dona. & Iaſone d. §. ſed quod meretrici. authoribus quicquid corpore ſuo quærunt, fiſco vindicatur, l. Lucius. de iure fiſci. & l. ff. in hæred. in prin. l. de calum. glo. l. 3. C. de condi. ob tur. cauſ. cùm quæ meretricio ſunt inſtituto, ſibi, vt ijdem ſcribunt, locis. proximè allegatis, quærant, & propterea de

quæſtu

quæstu testari, eleemosynam dare, decimam soluere possint. Cynus & Bald. d. l. cum te.

217 Tanto † autem Regis & senatus tolerantia magis abest à consensu in vsuræ crimine, quàm in vulgaris meretricij flagitio, quanto fœneratio improbior, quàm meretricium est. Nam, vt turpiter meretrix faciat, quàm meretrix est, eamq; vitæ turpitudinem sectatur, d. §. sed q̃d meretrici. quà tamen prostituti corporis mercedem accipit, vt est dictum suprà, turpiter non facit, d. §. sed quod meretrici. cùm fœnerator, & quà fœnerator est, & quà fœnus accipit, nam nec hoc licet, Ana. c. præterea. not. 1. de vsur. turpiter faci-

218 at. Quapropter † meretrici datũ non repetitur. d. §. sed quod meretrici. cùm eius, quod fœneratori datur, repetitio c. debitores. de iureiu. sit etiam in ludęorum persona. c. post

219 miserabilem. de vsur. Inde † fit, vt nec decima soluí, nec eleemosyna dare ex fœnebri pecunia possit, gl. c. ex trãsmiss. & ibi Abb. & alij, de decimis. aliter atq; ex quæstu meretricio, vt est proximè dictum, vt consequens sit, Regis & senatus tolerantiam, quo magis fœnerare liceat, ob graue eum quæstum sequentium admissum, consensum non habere, sed habere cõsensum fingamus, an eo ma-

220 gis fœnerare licebit? Ingens † hîc illa atq; ardua nascitur quæstio, & à multis magnisq; iurisprudentibus disputata, an vsuræ, quæ iure diuino prohibentur, humana authoritate possint permitti? quæ sanè quæstio non absq; operæ pretio aliius erit à nobis repetenda. Et prima specie nihil proponi videri, cur constitutiones permitti nõ possint, quis

221 quam putauerit. Nam † & vetus iurisprudẽtia, vt ex latissimis Dige. libris apparet, vsuras approbauit, & Imperatores postea insecuti editis Constitutionib. vsuras permiserunt. Idem quoq; à Regibus factitatum accipimus, in quib. quidam Aragonum Rex, Iudæis & Saracenis vsurarum exercendarum potestatem scribitur fecisse. Card. & Inno. Clem. vnica. d. vsur. & Alex. Cõs. 1. nu. 1. vers. & iuxta. hoc. lib. 2. Idẽ sibi Venetorum Respubli. & Mantuanorum Princeps in Iudęorũ persona vsurpasse referũtur. Pau. Cas. Cõs. 397. non videtur expediens. lib. 2. Barb. cõs. 16. clementissimũ. lib. 4. & Alex. d. cõs. 1. nu. 2. Boleslaus denique maioris Poloniæ dux, cuius hac de re inter Polonorum leges extat constitutio, Casimiri Regis principatu postea cõfirmata, non vsuras modò, sed vsurarum etiã vsuras permisit Iudæis. Præsumptũ

222 † est autem Principes, Philosophiæ plenos, qui sacro suo pectore omnem iurisprudentiam conclusam habere creduntur. l. omnium. C. de testa. c. 1. de constit. lib. 6. nihil sine iusta causa facere. gl. l. relega. de pœn. Inno. c. quę in ecclesiarũ. de consti. Barb. Cons. 16. nu. 1. col. 2. cir. fi. vol. 4. Alle. ex Alex. Cõs. 1. nu. 5. vol. 2. vide in addi. ad eundẽ. Cõs. 2. nu.

223 20. vol. 1. contrà. alleg. Quæ † cùm subest, ius diuinum, quod perpetuam non habet prohibitionem, sed quibusdam casibus, quod generaliter prohiberetur, permittit, ex causa humanis cõstitutionibus posse arctari, & moderationem accipere, exploratum Bar. l. omnes popul. 3. q. principali. & ibi omnes. ff. de ius. & iu. & Bal. l. fi. nu. 4. C. si cõtrarius. vel vt il. pub. est. Nam quamuis occidere lege diuina vetemur: 23. q. 5. in pri. & c. de occidendis. & c. miles. & de furtis. c. si qs propter. quia tamen idẽ eadem diuina lege quãdoq; permissum reperitur: c. 1. de homi. Bal. d. l. fi. humana lege idem permitti ex causa posse, receptum Bar. d. l. oẽs populi. 3. q. prima. & ibi omnes. ff. de ius. & iur. Bald. d. l. fi. nu. 4. est. Quod in proposita quæstione euenit, non enim, vt est à nobis suprà dictũ, per omnia iure diuino vetitas esse vsuras, sed quæ inter ciues exercerẽtur. Alex. cõs. 1. nu. 3. arg. 2. vol. 2. & Bar. d. cons. 16. Nã ab hoste atq; alieno vsuras auferre, & illo iure licuisse

224 cõstat. Deut. c. 23. & c. ab illo. 14. q. 4. In † alijs quoq; plerisq; speciebus hoc sibi Pontificẽ vindicare videmus, vt, quæ iure diuino descendũt, ea arbitratu quãdoq; suo, quandoq; ex causa moderetur. Nam & decimas diuino iure debitas c. tua nobis. de decimis. & 16. q. 1. decimæ. suapte voluntate nonnunquam remittit, c. à nobis. de decimis. & diebus Dei maiestati dicatis, quibus diuina lex tam vetus, q̃ noua abstinere nos ab opere iubet, c. licet. in prin. de feriis. piscatui dare operã, cùm necessitas hoc deposcit, & iudicio experiri, causasq; agitare per Pontificum constitutiones licet. d. c. licet. §. indulgemus. &

225 c. fi. de feriis. Adde † vsurarum causam secũdum rationem naturalem esse, quæ suadet, vt, à quo beneficium accepimus, ei contrario beneficio gratiam referamus. Nihil itaq; eum delinquere videri, qui id, ad quod alium sibi naturaliter obligasset, in pactionem deducit, quib. conuenienter vsura: si rei tamen modus adhibeatur, secundum naturam

226 esse dicetur. Et † quidem inoffensis charitatis officijs, c. cùm in officijs. de testament. charitati enim non repugnat, si beneficium accipiat, qui dedit, quodam quasi permutationis genere. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de hęred. peti. hãc quęstionẽ ponit. gl. 14. q. 3. c. 1. verb. plusq̃. & Bald. Rub. C. de vsur. & Ana. Rubri. ex eo. colu. C. vers. sed aduerte.

Nullam †

227 Nullam † denique iniuriam fieri videri vsuras soluere volenti. l. in diem. ff. de aqua. plu. & l. 1. §. vsque adeò. ff. de iniur. & Deci. Consi. 170. Quod tunc saltem admittendum videtur, cùm non Christianis, sed ludeis publica causa id suadente, fœnerandi fit potestas. Nam & populi commodis ita seruiri, ac necessitati, & nihil in Iudæos delinqui, quorũ salus, vt potè sua perfidia iam damnatorum,
228 à nobis negligi sine scelere potest. Qui † enim foris sunt, vt Paulus 1. Corin. 5. ait, nihil ad nos, c. gaudemus. de diuor. adde, vt quidam Paulus Castren. Consil. 397. non videtur expediens. Alex. Consi. 1. libro 2. Barb. Consi. 16. vol. 4. disputant, putare Iudæos, se nobis quasi alienis fœnerare lege diuina nõ prohiberi. His ex causis à Reipub. Venetæ moderatoribus factam Iudæis pacto cõuento fœnerandi apud ciues suos potestatẽ Paulus Castrens. Consi. 397. non videtur expediens. lib. 2. refert, quorum ipse factum edito responso hactenus comprobat, vt magna assueratione audiat dicere, eius cõuentionis vsum non modò carere scandalo, sed honestum etiam esse, nec grauem populo, vt videri poterat, sed suauem. Habuit sentẽtiæ suæ assertores Paulus Castrensis, Alexandrum Consi. 1. libro 2. Tartagninum & Andream Barbatiam, Consi. 16. lib. 4. magni nominis scriptores, qui idem Mantuanorum Principi consulti responderunt. Paulo hac parte, quàm Castrensis, religiosiores, quòd summi Pontificis authoritatem desiderant, Petrum Consi. 243. Christianissime & Illustrissime Princeps. Ancharanum secuti, qui huius & similium quæstionum cognitionem Ecclesiastici esse iudicij scripsit,
229 non Imperatorum aut Regum. Summa † disputationis, qua Alexander d. Consi. 1. lib. 2. Tartagninus vtitur, hæc est, quæ in ius diuinum sine venia peccantur, in ijs Pontificis quidem, inquit, indulgentia nihil potest qui hanc sibi authoritatem illis tantum casibus meritò vindicat, cùm in ius humanum alioquin sine venia delinquitur, quasi sua lege soluere quicquam admittentes, non Dei possit. Et hoc Henrico Cardinali Hostiensi placuisse, & quibusdam Speculatori sub titulo de leg. §. nunc de Episcoporum. versic. sunt etiam qui dicunt, idem tenet. Archi. 14. q. 6. c. fi. & Alex. de Consi. 1. num. 2. refert, at peccetnè sine venia Iudæi fœnerando, frustra, inquit, quærimus. Superuacuæ enim rei operam eos dare Petro d. Con. 243. Christianissime & Illustrissime Princeps. Ancharano authore scribit, qui Iudæos peccando reuocare nituntur, itaque tanquã sua perfidia damnatos esse suo iure viuere permittẽ-
230 dos. Nam, † vt est antè dictum, qui foris sunt, nihil, inquit, ad nos. Hoc quoque extremo argumento Barbatiam d. Consi. 16. colu. 9. in prin. vsum lego, & omnes ferè, qui permitti vsuras à Pontifice posse in persona ludæorum scripserunt. Sed † nec Alexandri Tartagnini disputatio satis cohæret, nec hoc argumentum, quo tanquam indubitato plerique omnes vtuntur, vllam habet firmitatem, & pleraque superiora, quibus illud efficitur, non vt Iudæis alijsvé improbatæ religionis hominib. fœnerandi potestatem Pontifex facere possit, sed vt Christianis, cuius rei Pontificem nullam habere authoritatem ijdem ipsi, qui ita disputant, asseuerant. Alexand. & Barb. locis proximè alleg. Idemque in Imperatoris persona, Regum, Principum rerumque publicarum quibusdam argumentis concluditur, hoc est, vt ex causa sine religionis discrimine fœnerandi potestas quibusuis ab eis fieri possit, quod
232 &, qui illis vtuntur argumentis verum esse nec dicunt, nec dicere possunt. Nam † vsurarum causam ad Pontificis spectare cognitionem, nõ ad Imperatoris, Regum, Principum, rerúmve publicarum, post Petri Cõs. 243. Christianissime & Illustrissime Princeps. Ancharani sententiam desijt dubitari, idque inter omnes constare Andreas d. Consi. 16. col. 8. num. 6. Barbatia est author, de quo à nobis inter refellendum, quæ contrà adferebantur, fusius erit dicendum. Nunc, quod
233 verius putamus: confirmemus. Et † dubitare proculdubio non oportet, omnesque in hoc consentiunt, nullis neque Imperatoris, neque Regum, neque Principum, neque rerum publicarum, neque summi denique Pontificis Constitutionibus, vt, qui melius sentiunt, Ioan. Barb. de san. Seuerino. l. 1. nu. 45. C. de summa trinit. quem sequitur Petr. Paul. Paris. consi. 68. dubium exoritur. nu. 84. & seqq. prodiderunt, vsuras posse permitti in perso-
234 na etiam ludæorum, non † magis certè, vt Baldus Authen. ad hæc. nu. 2. C. de vsur. eleganter & piè scribit, quàm legem domini contrario serui placito tolli & abrogari. Im-
235 peratorem † enim, Reges, Principes, eosque, qui rebus publicis præsunt, omnes Dei seruos esse. c. tua nos. de decimis. & l. 1. §. 1. C. de
236 offic. præf. præto. Aphricæ. Ipsum † verò summum Pontificem, ne quis eius celsitati detractum dicat, se ex professo seruum seruorum Dei appellare. in proæ. Decretal.

237 Quicquid † denique contra ius diuinum sit, peccatum esse, idem Baldus d. Authen.
238 ad hæc. & num. 2. ait. Secundum † quæ, leges

leges omnes, quibus vsuræ sunt permissæ, non esse iure diuino correctas, vt Accursius d. Authen. ad hæc. dicebat, sed nunquam valuisse, scribit idem Baldus, d. Authen. ad
239 hæc. & rectè. Diuina † enim lex, vt eius author Deus, semper firma atq; immutabilis permanet, §. sed naturalia. inſti. de iur. natu. &, vt Baldus Rubr. in prin. C. de vsur. & d. Authē. ad hæc. nu. 2. ait, in omni foro vincit. Igitur lege diuina salua humanæ constitutiones contrariæ consistere nō potuerūt, vllámve vnq; iuris authoritatem habere.
240 Quibus † conuenienter Paulus Cons. 397. non videtur expediens. lib. 2. Castr. qui vsurarum causam cum primis defendit, negat, lege ciuili aut vlla publica aut priuata cōuentione fieri licitas vsuras posse, vt quæ tam diuina, quàm humana lege prohibeantur. nota. l. 1. C. de sum. tri. & Authen. ad hæc. C.
241 de vsur. Et † idcircò vsurarum nomine neminem naturaliter aut ciuiliter obligari l. si nō sortem. ff. de cōdi. indeb. scribit, sed nec dari earum persequendarum gratia actionem, idem author est, quod ita accipiendum ait, vt non modò cum Christianis fœnerandi potestas facta proponitur, sed & cum Iudæis: Nā nec illis vsurarum nomine quenquam obligari posse, nec in quenquam actionem dari ita, vt si vsuras quoquo modo percipiant, id in suarum animarum dispendium percipere
242 dicat. Addit † tamen idem Paulus d. cons. 397. Castrensis, si qua interuenit publica cōuentio cum Iudæis, vsuras etiam indebitas Magistratus authoritate solui eis debere, etiamsi obligatio nulla contracta sit, aut actio prodita. Et hoc vt pactorum fides seruetur, l. 1. & ibi nota. ff. de pact. & ne Iudæi decepti à mutuò dando abstineant, & ita publica, inquit, necessitas & communis vtilitas fraudentur, l. 2. ff. de iurisdic. de quo
243 postremo postea videremus. Nam † Paulo Castrensi hac parte nō assentior, & eius sententiam abesse longè à vero infrà demon-
244 strabo. Extat † etiam Clementis Quinti Pontificis Maximi constitutio, Clem. vnica. de vsur. præsenti quæstioni valdè seruiēs, qua leges de vsuris exigendis aut non repetendis latę damnantur, ijs, qui illas tulissent, dictassent, scripsissentve censura Eccleſia-
245 stica seueriſsimè coërcitis. Iussis † hoc amplius, quicquid ea de re tabulas esset, relatum, id, quo ad eius facere quisq; posset inde intra trimestre delêre, qui non delesset, cùm potuisset, huic illam comminatur pœnam constitutio, d. Clemen. vnic. quàm, qui tales leges tulissent, dictassent, scripsisséntve, sustinent, in eadem esse causa eos eadem
246 voluit constitutio, qui legibus illis vterentur. Et † ne ita alios de vsuris legem ferre vetare Pontifex videretur, vt id sibi tanquam augustiori maiestati vindicaret, Alexander Tertius Pontifex Maximus libro 4. Epistolarum Decretalium c. super eo. de vsur. non modò legem diuinam, tam vetere, quàm noua sanctione vsuras prohibentem antiquare & tollere se posse negauit, sed & ea quenq; soluere, etiamsi in rei piæ causam,
247 quod fœneratione quęreretur, esset vertendum. Nam † hominis ab hostibus redimendi gratia fœnerare vetat, qua vix vlla maior reperiri necessitas potest, & fauore dignior. Vertitur enim libertatis causa, hominū barbaricæ feritati subiectorum, & in summa miseria viuentium, quos inde liberari, & suæ ciuitati reddi, publicè interest, l. fin. C. de postlimi. reuer. periculum præterea animę, qua nihil pretiosius est, verendum enim esse, ne, qui in hostium potestate sunt, seruitutis & compedum pertæsi, laxioris vitæ amore, vt fieri assolet, Christum abnegent, & impijs se alligent religionibus. Quantum
248 † autem admissum in fœneratitio quæstu sit, ex criminum comparatione intelligi potest. Nam cur captiuorum redimendorum gratia fœnerare vetet Pontifex, d. c. super eo. illam adfert rationē, nam si, inquiens, seruandi hominis causa mentiendum non est, multò magis captiui ab hostibus redimendi gratia fœnerandum non erit. Quibus verbis maius fœnerantis, quàm mentientis esse delictum significatur, & conuenienter minus licere fœnerare, quàm mentiri. At mentiri nulla Pontificis authoritate licet, ergò minus fœnerare eadem authoritate potest li-
249 cere. Sanè † mentiri non magis Pontificis authoritate licet, quàm animam occidere: Os enim, quod mentitur, occidit animā, c. si quis ad te 22. q. 2. & conuenienter fœnerare, quàm mentiri, quod leuius est peccatū, c. super eo. de vsur. minus poterit Pontificis authoritate permitti. Nam si non hoc potest, illud minus, Authen. multò magis. C. de sacrosan. eccle. nec hîc subsisto, vt Pontificis authoritatem à permittendis vsuris abesse, quàm longissimè ostendam fœnerationem maius esse delictum mendacio modò
250 cōstitit: Mendacium † rursus, vt magnis authoribus Cardina. Clē. ad nostrā. vers. 7. in 2. q. de hæreti. Dec. d. c. & si clerici. 7. nota. de iudi. placuit, & iam dudum dubitari desijt, fornicatione maius delictum est, Igitur fornicatio fœneratione leuius erit admissum.
251 Sed † fornicatio Pontificis authoritate permitti non potest, Baldus l. fi C. si con-

tra ius, vel vtili. pub. & c. lator. versicul. sed quid si regina, de re iud. Dec. c. quæ in ecclesiarum. nu. 15. & seq. de constit. ergò minus mendacium, multò rursus minus fœneratio quæ mendacio, quod fornicationem vincit, Cardina. & Deci. locis proximè allegat. grauior est, permitti Pontificis authoritate po-
252 terit. Cur † autem hominis seruandi, quàm ab hostibus redimendi causa mentiri, quàm fœnerare minus sit delictum, vt hoc obiter dicamus illa, vt mihi quidem videtur, esse potest ratio, quòd, qui captiui redimendi gratia fœnerat, priùs, quàm prosit, id est captiuum redimat, nocet, vsuras videlicet extorquens, cùm, qui mentiendo hominem seruat, prosit ei, quem seruat, ei verò, cui mentitur, nihil quicquam obsit, imò verò quandoq; prosit. Quid enim si percussori hominem, cuius occidendi causa venit, ibi negem esse, vbi latere eum scio, prosum percussori certè meo mendacio, nam efficio, ne homine occiso lege Cornelia teneatur. His breuiter expositis ad propositam de vsurarum permissione quæstionem re-
253 uertamur. Igitur † cùm nulla humana lege etiam Pontificia vsuras permitti posse docuerimus, reliquum est, vt, quæ contrà
254 adferrebantur, ordine refellamus. Et†initio, quod de vetere iurisprudentia dicebatur, qua licitas fuisse vsuras constat, id factũ esse ignoratione veri Dei respondeo.

255 Imperatores † verò, quibus vera Dei religio nota fuit, Bartolus, Baldus, Salycetus, Paulus Castren. & Iason post Iacobum Butrigarium permisisse magis maioris mali fuga, quàm approbasse vsuras, rectissimè putauerunt, l. cunctos populos. C. de sum. trin. Bero. Rub. de vsur. nu. 81. Errasse tamen eos ijsdem authorib. constat, finesq; authoritatis suæ temerè transgressos. Legem quippe superioris maiestatis imperio latã inferiores, vt, & Accursius Gl. 1. in prin. Authen. de eccle. tit. adnotauit, tollere l. nam magistra. ff. de recep. & c. inferio. de maiori. & obedien. non potuerunt. Adde, vt inter omnes conuenit, Bar. l. Titia. & ibi Alex. & alij. ff. solu. matri. Bar. l. quoties. C. de iudi. Anchar. cõs. 243. Fede. Senen. Cons. 245. Calde. Consil. 3. Alex. cõs. 1. nu. 9. lib. 2. & cons 59. nu. 5. lib. 1. & Marquar. de Susan. tracta. de ludæ. par. 1. nu. 10. cognitionem rei vsurarię omniumq;, quæ animæ periculum continent, ad solum
256 summum Pontificem pertinere. Inteadem causa ille Aragonum Rex fuit, qui Iudæis & Saracenis sua authoritate contra ius diuinũ fœnerandi potestatem temerè fecit, ideoq; in omnium scriptorum, qui hoc argumentũ attigerunt, meritò incidit reprehensionem. Car. Flo. Clem. vnic. de vsu. q 15. per ill. tex. cũ gl. & ibi loã. Imol. refert. Iaſ. d. l. cunctos populos. nu. 68. & seq. eandem subierunt notam Reges alij, Principes, rerumq; public. moderatores, qui contempta lege diuina idẽ
257 sibi sumpserunt. Nemo†itaq; eorum, qui rerum potiuntur, sibi blandiatur, & se ea lege alios soluere posse putet, qua solutus ipse non est. Nam, vt ego quidem iudico, non magis permittere Princeps alicui potest, vt inoffensa Dei lege fœneret, quàm si ipse fœneraret, extra eandem Dei legem se ponere, quæ ita humano generi data est, vt violari à quoq; hominum sine graui flagitio non possit. Quis enim se lege Dei teneri neget? & eã
258 tranigressus non peccare putet? Recte†itaq; fecerint permissarum vsurarum authores, quive eis succesſerũt, si leges de vsuris latas dataq; priuilegia suo aboleant edicto, In Principis enim Christiani ditione humanas leges diuinis antiquatis dominari, nefas est, eas præsertim, quib. saluis, ciuium fortunæ saluæ esse diu non possunt, auertendamq; à Principibus Dei iram esse, ne cuius imperiũ contempserunt, eius vindictam sera postea
259 pœnitentia deprecentur. Ferunt, †Episcopum quendam Concordiensem Pontificia Bononiæ legatione fungentem magno supercilio, spreta Dei lege, Iudæis fœnerandi potestatẽ facere ausum, graues breui posteà suæ temeritatis pœnas pependisse: Bononia enim, quò magno omnium applausu exceptus erat, cum infami nota grauiq; ignominia pulsus scribitur. Anto. depra. uete. inter. Cõs. Alex. cõs. 49. lib. 4. paucis vtar. & Iason.
260 l. 1. nu. 70. C. de sum. tri. Nec †audiendi sunt, qui ingenij fiducia in contrariam partem disserunt: Inanis enim certè est eorũ disputio, atq; etiam nefaria, diuinisq; præceptis repugnans, quæ non argumentando arctari, sed obsequendo impleri à nobis debent.

261 Illorum † itaq; factum semper improbaui, quos vindictæ diuinæ oblitos eò auaritia compulit, vel adegit ambitio, vt pro iustis iniusta Principibus suis, iniqua pro æquis respondeant. Et quæ eis grata esse atq; vtilia intelligunt, ea legibus, quo res postulat, detortis iustissima esse atq; æquissima dicere non erubescant, eo versu, fide suæ asseuerationis scilicet impleta, disputationem deceptores concludere ausi, credite, me vo-
262 bis foliũ recitasse Sibyllæ. Sed † nos ad propositam de vsurarum permissione quæstionem redeamus, in qua me eorum sententiã sequi non pœnitet, qui eius rei authoritatẽ Maximo etiam Pontifici nõ tribuunt, quos

rectissimè

rectissimè sensisse inter refellendum, quæ contrà sunt dicta, planissimum sum infra fa-
263 cturus. Proximum † itaq; argumentum confutemus, quo præsumi pro Principe dicitur, in ijs, quæ prohibitionem perpetuam non habent, legem eum diuinam moderari posse. Primùm enim fateor pro Principe præsumi, iustãq; eum causam habere credi, sed hoc in ijs, quæ iuris sunt humani: in iure enim diuino aliud receptum est. Ita Andream tracta. de præsum. regula. 3. præsum. 8. Alciatum, Doctorem meum, post veteres Bald. c. quæ in Ecclesiarum. de consti. Fulgo. l. fin. C. si con. ius. vel vti. pub. & Consi. 61. Domina Catharina. col. 2. Rom. cons. 352. quæri. primo in fi. Fel. & recen. d. c. quæ in ecclesia. & laso. l. si testamentum. per ill. tex. C. de test. & repe. l. quo minus. col. 2. ff. de fluminib. distinguere lego. Hoc quidem quod ad priorem argumenti partem attinet. Se-
264 quens, † in qua summa ferme argumenti est, eam tribuens Principi authoritatem, vt ius diuinum, quod perpetuam non habet prohibitionem, possit ex causa moderari, bis à nobis refellenda est. Primùm, quia id conficere videtur, vt Principes extra Pontificem Maximum ferre de vsuris legem possint. Nam hoc contra omnium sententiam est, cùm non modò Regibus rebusq; publicis liberis ferendæ de vsuris legis authoritatem detrahant, sed & ipsi Cæsari, cui & qui mundi dominium tribuere non dubitant, hoc audacter denegant, in quibus Baldus C. de nouo Codi. faci. nu. 6. & Athen. habit. nu. 13. C. ne fil. pro parte. idem Bal. Authen. ad hæc. nu. 2. C. de vsur. fuit, & hoc inter omnes constare Andreas cõs. 16. clementissimũ.
265 nu. 6. lib. 4. Barbatia est author. Peccat † & in eo idem argumentum, quo vsuras iure diuino perpetuam non habere prohibitionẽ dicitur. Falsum enim hoc esse, si vsuras proprie accipiamus, hoc est, quibus sorti quid adijcitur, eas enim nullo iure diuino permissas, c. super eo. de vsu. abundè suprà docui-
266 mus. Et, † si qua in vetere lege Deuter. 23. D. diuina, quod ad vsurarum causam spectat, obscuritas suberat, eã noua Christi lex Lucæ 6. E. sustulit, quæ neminem excipit, à quo fœnus auferre fas sit, ea parte fœneratoribus, quàm vetus, grauior. Quod non manum modò à fœnore, sed mentem etiam atq; cogitationem abstinere iussit.
267 Nulla † autem dubitatio est, quin Iudæos ea Christi lex teneat, omnibus enim dicta est: Quippe quam cùm sanciret Christus, non distinxit his magis ouilis sacri ouibus, an illis, quod vetabat, dictum vellet, omnibus proculdubio & his & illis ad Christum pertinentibus, quod illis verbis apertissimè significauit, cùm dixit: Ioãnis 10. & alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus pastor.
268 Quod † deinde contrà dicebatur, decimas, quæ iure diuino descendunt, c. tua nobis. de decimis. & 16. q. 1. decimæ. à Põtifice quibusdam casibus remitti, c. à nobis. de decimis. diebusq; diuinæ maiestati dicatis, quib. tam vetus, quàm noua Dei lex abstinere nos ab opere iubet, c. licet. in prin. de ferijs. ex causa dare piscatui operam, atq; foro Pontificia authoritate licere. d. c. licet. §. indulgemus. & c. fi. de ferijs. Hac disputatione illud concluditur, Pontificem Christianis ex causa fœnerandi potestatem facere posse. Nam illis decimæ soluendæ & dierum Deo sacrorũ necessitas ex causa Pontificia authoritate remittitur, sed nunquam relatum est, vt vlla Pontificis authoritate Christiani fœnus exercere possint. Alex. cons. 1. nu. 2. lib. 2. Hoc dictum sit à me, vt ostenderem, eos, qui cõtrà disputant, secum pugnare & ea argumẽtis cõprobare, quæ vera esse, ijdem ipsi ne-
269 gant. Nunc † quàm leue sit in ijs argumẽtis momentum, monstrabo, quibus magnæ dignationis iurisconsultos vsos esse, mirari licet, quasi non intellexerint, vt de decimis primùm respondeam, facta quibusdam à Pontifice decimarum remissione ius diuinum ea re nihil lædi non enim remittendo Pontifex non deberi eas facit, imò verò deberi hoc ipso significat. Quomodo enim, q̃d non deberetur, remittatur, Arg. l. decem. ff. de verbo. obliga. vrgeret quæstionem nostram argumentum, si non deberi decimas à quibusdam Pontifex cõstituisset, sed earum dum quibusdam gratiã facit Pontifex, ea re ius diuinũ non offendit, vt nec debitor, si restituere vsuras parato fœneratori eas remittat, quicũq; delinquit, imò fœneratorem delicto liberat. Dinus. c. peccatum. de reg. c. iur.
270 lib. 6. cum latè. alle. suprà. nu. 61. Euenit † etiã vt decimæ debeantur, ecclesia tamen eas nõ accipiat, vt in persona meretricis & histrionis, à quibus deberi decimas constat Gloss. Abb. & alij. c. ex transmissa. de decim. eas tamen ecclesia, ne in histrione futilis, in meretrice flagitiosæ vitę institutum approbare videatur, non recipit. Hostiẽ. in sum. de deci. §. de quib. reb. vers. dicas. quod tenetur. Gloss. Abb. & alij. d. c. ex transmissa. Hoc
271 de decimis sit dictum. Cæterùm † ad dierum Deo sacrorum cultum quod attinet, videntur, qui illo argumento sunt vsi, parùm

perſpexiſſe, quantum inter licita & illicita interſit. Piſcari enim & foro operam dare natura vtrunq; licitum eſt, & ſemper habitum honeſtum: fœneratio verò naturæ repugnat, & ſemper habita turpis eſt. Igitur, cùm quis die diuinæ maieſtati dicato per cauſam neceſsitatis piſcatur, foróve dat operam, licet non ſuo tempore, rem tamen
272 iuſtam atq; honeſtam facit. Pontifex † itaq; quia in tempus tantùm delinquit: ignoſcit facto, contrà autem, quia, qui fœnerat, rem naturæ repugnantem & per ſe turpem omniq; tempore prohibitam facit, huic Pontifex neq; ignoſcit, neq; ignoſcere poteſt, quia in rem & in tempus ſimul peccatur, cùm in ſuperiore ſpecie in tempus peccetur tantùm, quod, niſi ſibi Deus dicaſſet,
273 omnium erat, vt aër. Dici † & illud aptiſsimè poteſt, cultum dierum Deo ſacrorum ita præceptũ eſſe, vt aliquando impunè deſereretur, fraudi enim Apoſtolis non fuiſſe, cõprimendę famis cauſa ſpicas die ſabbato vellere, ac diſcutere, nec patrifamiliâs ouem, quæ in foueam decidiſſet, aſinúmve aut bouem inde die ſabbato extrahere. Horum enim factum Chriſtus defendit. Matth. 12. A. Lucæ 14. qui & ipſe ſalua ſabbati religione frendentibus Phariſæis multos die ſabbato ſuæ valetudini reſtituit. Matth. 12. & Luc. 14.
274 Non † eſt autem dubium, quin ea, quæ perpetuam non habent in iure diuino prohibitionem, à Pontifice arctari ex cauſa poſsint, vt eſt ſuprà dictum, & Bartolus lib. 1. Digeſtor. l. omnes populi. de ius. & iur. q. 3. princi. apud Titum Gaium vocat, cæteriq; Doctor. poſt Bar. d. l. omnes populi. probant.

275 Quod † à Conſtantino Imperatore Auguſto religioſiſsimo factum lego, qui libro 3. Principal. Conſtituti. l. omnes. 1. C. de feriis. agrorum culturæ dare operam, cùm neceſsitas poſtulat, diebus Deo dicatis ius eſſe
276 vult. quod † eſt meritò conſtitutum. Nam & generaliter dicere ſolemus, neceſsitatem legibus eſſe ſolutam. c. 2. in fi. de obſer. ieiuni. & c. quantò de cõſ. & c. ſicut. de cõſen. diſti. 1. Gerar. ſing. 100. quodq; ex neceſsitate fieret, delicto carere. c. q̃d nõ eſt licitum. de reg.
277 iur. Cùm † enim, vt Nicola. Abbas d. c. quod non eſt licitum, ait, peccatũ voluntate fiat, quicquid neceſsitate, quæ voluntati contraria eſt, fortè fit, id peccato vacare, palàm eſt. Aliud exiſtimantib., vt idem Nicol. Abb. d. c. quod non eſt licitum. concludit, cõſequẽs fore, factum ſine culpa puniri, quod dicendũ
278 non eſt. Item † quod dicebatur, vſuram eſſe ſecundum naturalem rationem, quæ ſuadet, vt pro beneficio beneficium reddamus, nihilq; propterea delinquere, qui id, ad quod alium ſibi obligaſſet, in pactionem deducat, quoddamq; eſſe permutationis genus, l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de hæred. peti. officijs charitatis inoffenſis c. cùm in officijs. de teſta. reddi enim pro beneficio beneficium. Ad iſtud ex Bald. Rub. C. de vſu. in pri. ſententia reſpondere breuiter poſſumus, nullũ iure naturali remunerationis modum præſcribit, percipiue humano intellectu poſſe, Iuſtitiæ denicq; non congruere, aut charitati vt beneficium ita vel ita æſtimetur, & quod ſitum in voluntate eſt, ad neceſsitatem trahatur, in hanc ſententiam Baldus d. Rub. C. de vſur. in prin. & eum ſecutus Ioãnes Rub. ex eo. de vſur. colu. 4. verſi. ſed aduerte. Adde. Bero. ibi nu. 31. Anagninus: ego verò dico, extra donationes, quod dicitur, non procedere. Antidora enim eſſe, id eſt contraria dona, vbi nullum donum anteceſsit, intelligi non poſſe, donationem intelligo, nõ tantùm, cùm rem donamus, ſed & cùm eius cõmodamus vſum, ea enim re beneficij debitorem nobis, adquirimus. l. ſi pignore. ff. de furtis. Nam & locare rei vſum licuit.

279 Quod † in pecunia, cæteriſq; rebus, quę vſu conſummuntur, non euenit. Cùm enim in abuſu conſiſtant, l. hoc ſenatuſconſultum. §. 1. ff. de vſufr. ear. rer. quę vſu conſum. hoc eſt earum vſus conſumptione percipiatur, inde ſalua lege diuina Luc. 6. lucrum ſperare non licet, niſi pecunia fortè oſtentaturo locetur, quo caſu placuit à vano oſtentatore mercedem rectè accipi. Gloſſa. Abb. & Doctor. c. conqueſtus. de vſur. & Abb. Rubr. eo. nu. 3.

280 Addet † nihil magis aduerſari fœneratoris cõſilio, quàm donare, id enim agere, q eo ſunt inſtituto, vt de alieno quærant, nõ vt de ſuo largiantur. Ideoq; fœneratorem alios obligare ſibi, ac deuincere beneficio, quorum imminet fortunis, dici non poſſe. Mutuum
281 † enim ſpe quæſtus propoſita beneficium eſſe deſinit, quod Chriſti Lucæ 6. E. DEI verbis comprobatur dicentis, ſi mutuum dederitis his, à quibus ſperatis recipere, quę
282 gratia eſt vobis? Poſtremò † dicam, obligationem, quæ naturaliter ex mutuo dato naſcitur, in pactionem deducere non licere. Nam ſi dato mutuo ſperare ſola animi deſtinatione quid vetamur, multò magis accipere. Accipit autem iuris interpretatione, qui
283 alium ſibi obligat. In † bonis enim noſtris eſſe incipit, quod nobis debetur. l. bonor.
284 appellatio. §. æquè. ff. de verb. ſignifi. Hæc † ſententia adeò vera eſt, vt obligare eum, cui mutuum damus, ad tantundem nobis poſteà mutuo dandum non liceat.

Gloſſ.

Glos. c. si fœneraueris. verb. expectes. 14. q. 3. Abbas c. consuluit. in fin. de vsur. & Imol. cons. 6. & Roma. Cons. 500. summarius quæstionis. c. l. 2. Barba. c. illo vos. colu. 4. de pigor. las. l. ex hoc iure. colu. 17. versi. 15. effectus. ff. de iusti. & iu. Quod dixi, accipere ob mutuum datum minus licere, quàm sperare, hoc ita exaudiendum est, si spes præce-
285 dat. Nam, † cùm nulla spe proposita mutuum datur, quod vltro offertur à volente debitore, id accipere sine scelere licere, inter omnes constat. Abbas c. conquestus. num. 8. versi. 10. de vsur. per c. dilectus. de Symonia. & c. sicut. 1. q. 2. & Ana. Rubri. de vsur. colu. 1. vers. quæro ibi nam si gratis. c. vsura.
286 14. q. 3. & c. de elogijs. 18. distinct. Cur † autem, quærat aliquis, accipere quid ob mutuum datum, quàm sperare minus liceat, illa est ratio, quia spe debitori nihil nocemus, aliter atq; acceptione. Fit enim hac re pauperior, etiamsi vtrunq; aduersus Dei legem sit, ideoq; vsuræ vitio non vacet. Lucæ 6.
287 E. Illud † quoq; vitium habet hoc argumentum, quod superiora, concludit enim, quod omnes negant, hoc est fœnerare indistinctè licere, Quod consequens est dicere, si obligatio naturalis in pactionem deduci iure posit, & quidem sine Principis authoritate, quod est perquàm absurdum. Item,
288 † quod dicebatur, nullam iniuriam fieri vsuras, soluere volenti, l. 1. §. vsq; adeò. ff. de iniur. & c. scienti. de reg. iur. libr. sexto. quasi, quod quis sua voluntate fecisset, id ad animum reuocare non posit, falsum est. Nihilo enim minus extorquere vsuras fœneratorem dici, & ab inuito solui, idq; propter pecuniæ interuentum, quod post Ioannem Baptistam l. 1. char. 10. c. de summa trinitate. Cacialupum Philippus Decius Cons. 170.
289 viso themat. adnotauit. Pecunia † enim vim,
290 inquit, quandam adfert. Et † inde Angelum Authen. de leno. §. fi. cir. fi. Ioan. Neuisanus. syl. nup. char. 14. col. 2. Mar. l. vnica. nu. 15. C. de rap. virgi. & singu. 353. datio pecuniæ facis. Cyn. d. l. vnica. vers. 3. oppono. scribere referunt, in eum, qui data pecunia adulterium mulieri persuasisset, ea lege vindicandum esse, quæ eum tenet, qui vi adhibita mulierem adulterasset, sed hoc ob auaritiam
291 muliebrem admitti potest, mulierum † enim genus auarissimum esse, constat, Gloss. l. Nesennius. verb. ex contrario. ff. de nego. gest. & Gloss. fi. l. sed si ego. ff. ad Sena. consul. Velle & l. quæ dotis. & ibi Bar. in prima oppo. ff. solu. mat. & l. 2. verb. ætatis. C. de his. qui veniam. ætat. impe. & l. si à sponso. C. de dona. ante nup. Tiraq. l. connubiali. 9.
num. 43. ideoq; ad alterum sexum produci,
292 non oportêre. Nam † non, vt auaris omnia persuadet pecunia, ita quoq; ijs, qui eo vitio
293 non tenentur. Adde, † multùm interesse inter pecuniæ dationem & mutuationem, quod, quæ mutuamus, eorum repetitio est, non eorum quoq; quæ damus. Igitur non æquè vim adferre pecuniæ mutuationem
294 accipienti, atq; dationem. Quare † satius est dicere, cùm fœneratio sit legibus prohibita, eam contrahentium voluntate iustam fieri non posse. notab. l. 1. C. ne fide iuss. dot. dent. glos. l. à diuo pio. ff. de ritu. nuptia. Et hoc Philippus Decius magis probat, d. cõs. 170. & ego verius puto, in ijs præsertim, quę
295 iure diuino continentur. Et † idcircò fieri, vt, licet diebus feriatis, qui humana lege descendunt, volentibus litigatoribus rectè ius dicatur. l. 1. in prin. ff. de fer. & c. fi. in fin. extra. eo. Non tamen quibus diebus iudicio experiri lex diuina vetat, affectantibus litigatorib. rectè ius dicetur. d. c. fin. in prin.
296 Possumus † & illud respondere, aduersus id, quod est cuiusquam prohibitum fauo-
297 re, ne illo quidem volenti fieri posse. Vndeꝫ videmus, seruum torquere in domini caput vltro eum ad quæstiones offerentis non licere, hoc enim, cùm dominorum sit gratia constitutum, eorum voluntate remitti non potest, vt salua sit semper seruorum in dominos veneratio. Ita eleganter Hippolytus Marsilius libro XLVIII. Digestor. l. vnius facinoris. §. seruus. in fin. per ill. text. de quæstionibus, apud Iulium Paulum ad-
298 notauit. Congruit † his, quod Imperator l. 1. de falga. hospitib. non dam. lib. 12. Cod. Constantinus Augustus lib. 12. Principali. Constit. rescripsit, qui vetat eos, qui militãt ab hospitibus suis culcitras, lignum, oleum extorquere, qua re quia hospitibus consultũ est, eorum quicquam vel à volentibus acci-
299 pere, idem Constantinus vetuit. Sic † & Imperator Anastasius Augustus eodem libro l. fin. §. vt autem. de re milita. cùm constituisset, à milite sportularum nomine non amplius vno solido præstari debere, à volente & vltro offerente plus accipere vetat. d. §. vt
300 autem. Idcircoq;, † quæ pignora executores rerum iudicatarum accipere prohibentur, ea ne à volentibus quidem accipere
301 possunt. Marsi. d. §. seruus. Nec † Medico, cui ex pub. salarium præstatur, ab ægris etiam vltro offerentibus accipere quicq; ius est, Fel. c. tua nos. col. fi. de homic. post Bart. l. Archiarij. C. de pfes. & medi. lib. 10. Marsi. d. §. seruus. & l. vnica. num. 239. C. de rap.
302 virg. Idemq; † in tabellionibus responsum

est, qui ex publicō habent quoq; salarium, nam nec hos operarum suarum nomine à priuatis quicquam accipere posse placuit. Fel. d.c. tua no. s post Bart. l. munerarū. §. fi. ff. de diuer. reg. iur. antiq. Marsil. d. §. seruus.
303 num. 3. & d. l. vnica. nu. 238. Quæ † omnia vna eademq; ratione recepta sunt, ne, quæ quorundam sunt introducta fauore, eorun-
304 dem voluntate mutentur. Quod † non sine ratione responsum est, Nam, cùm à plurib. consuetudine quadam inducta vltro datum accipitur, alij dare verecundia coguntur Marsilius d. §. seruus. post Feli. d.c. tua nos.
305 Et † generaliter quotiens propter publicum bonum quid dari prohibetur, id ab vltro offerentibus accipiendum non est. Felinus d.c. tua nos. Bald. Authen. sed hodie. C. de Episcop. & Cle. adde. Marsil. d. §. nec ser-
306 uus. nu. 4. & d. l. vnica. nu. 241. Quibus † conuenienter dicemus, fœnus etiam à volentibus accipere ius nō esse, fœnerationis enim prohibitio ciuium fauore introducta est, quorum fortunas, vtait cōstitutio, c. 1. de v-
307 sur. lib. 6. exhaurit. Illud † sequitur, in quo qui præsentem quæstionem tractarunt, desudauerunt, & sese nimis anxiè torserunt, id est, an Iudæis publicè fœnerandi fieri potestas ex causa possit? hoc est cùm populi v-
308 tilitas ac necessitas id postulant. Et † constat ferè inter omnes, nullum Principem extra Pontificem Maximum posse hoc permittere, quod Petrum Ancharanum, d. cōs. 243. & Andream d. Cons. 16. nu. 6. Barbatiam hunc Principi Mirandulano, illum Arimínensium regulo consultos respondisse lego idq; omnes existimare, idem Barbatia d. cōs.
309 16. & nu. 6. refert. An † verò Pontifex Maximus hoc possit, quidam Anchar. Cons. 243. Alex. Cons. 1. lib. 2. & Cons. 8. lib. 6. & Barba. d. Cons. 16. num. 5. in fin. cum seq. Socinus. iunior. Consil. 108. consideratis omnibus. colu. 1. libro 3. Ioan. Baptista Ferretus. Cons. 37. & primo aspectu. vbi latè. libro 1. & Marquar. Susan. tract. de Iudæ. lib. 1. nu. 14. aiunt, alij, Anto. de Butr. c. super eo. not. 1. de vsur. Ioan. And. c. peccatum. de reg. iur. libro 6. in Mercu. Ant. de Prato veteri Cons. 45. lib. 4. veteri. Cons. Alex. Iaf. l. 1. lectu. 1. colu. 14. C. de summa trin. & Ioan. Baptis. de sancto Seuerino. ibidem. nu. 43. cum num. seqq. vide. Marquar. Susan. d. c. 11. nu. 14. vt in arduis & perplexis quæstionibus accidere solet, negant: aientium tamen crebrior est opinio. Marquar. Susan. d. c. 11. & nu. 14. vers. in quo
310 dubio. In † quam sententiam qui inclinauerunt, Romanam maiestatem intempestiuè reueriti mihi videntur, nisi intempestiua reuerentia non est, illud Pontifici Romano tribuere, quod edita constitutione, c. super eo. de vsur. ipse sibi licere negat. Igitur
311 † veniam mihi præfato liceat refellere, quæ, qui contrà disputant, pro Pontifice Romano inuito atq; repugnante allegant, & quidem quo magis Iudæis publica causa suadēte fœnerandi potestatem facere Pontifex possit, illa duo cùm primis mouent, quòd, cùm sua sint perfidia damnati Iudæi, & foris sint, hoc est extra ecclesiam, propterea q; ad nos Paulo 1. Corinthiorum 5. & c. gaudemus. de diuor. Apostolo authore nihil quicquam pertineant, eorum salus curæ esse Pōtifici non debeat, & conuenienter nihil in eos delinqui, si fœnerare permittantur, & simul pōpuli commodis seruiri, habituri à quibus fœnerato pecuniam accipiat. Additur & illud, putare Iudæos, se nobis quasi alienis lege diuina fœnerare non Deutero. 23. D. prohiberi his ex causis Venetos Iudæis apud Ciues suos fecisse pacto conuento fœnerandi potestatem Paulus Castrensis retulit quorum ipse factum edito responso
312 defendit. Consi. 307. libro 2. Sed † hæc disputatio perquàm infirma est, parumq; cohærens. Nam initio, quod dicitur, Iudæorū salutem tanquam sua perfidia damnatorum, curæ esse Pontifici non debere, falsum est. Illud enim existimantibus consequens fore, hæreticorum salutem, qui nouis repertis susceptisve religionibus ab ecclesia discesserunt, Pontifici Romano curæ esse nō debere, nam & eos sua esse perfidia damnatos,
313 palàm est. Quod † tantò magis dicendum est, quantò detestabilior est hæreticorum, quàm Iudæorum error. Hos enim, vt Baldum scribere Anagni. c. consuluit. col. 2. de Iudæ. ait, initium habere veritatis, illos non habere. Rursus Iudæos legem à domino accepisse constat, non etiam hæreticos quod ipse Anagninus d.c. consuluit. col. 2. quosdā Glos. l. 2. verbo. obstinationis. C. de summa
314 trinitate. scribere refert. Ideoq; † ignoscí Iudæis, Cynum existimare scribit idem Anagninus, d.c. cōsuluit. col. 2. vt olim, q̄d & est à Deo promissum, agnita veritate Christum profiteantur, esse autem hæreticorum salutem à Pontifice negligendam, nequaquam dicendum est, ergò nec Iudæorum.
315 Quod † deinde dicitur, Iudæos, vt qui foris sint, id est extra ecclesiam, nihil ad nos pertinere, c. gaudemus. de Diuor. & per hoc eorum salutem à Pontifice negligi posse: Oldrado, Cons. 3. 6. factum tale est. num. 2. Nicolao d. l. gaudemus. nu. 12. Abba. Anagnino, postulati. col. 4. de Iudæ. & Alexandro

Cons.

Conſ.13. attentis. num.21. lib.7. Tartagnino authoribus, non ita diffuſo ſermone intelligere debemus, vt nihil per omnia ad nos pertineant, ſed quà pœnæ ſpiritales imponuntur, quibus ſoli Chriſtiani coërceri poſſunt. Nam Iudæi, cùm in Eccleſia non ſint, quædam ibi pœnæ loco ſuſtinere, aut inde eijci per rerum naturam non poſſunt. Superuacuam itaq; fore in Iudæos cenſuram Eccleſiaſticam, qua, qui quid in Eccleſiam ciúſve diſciplinam admiſerunt, plectuntur.

316 Rurſus † eos, q foris ſunt, nihil ad nos pertinere, acceptum eſt, quà eos inuitos & repugnantes ad Chriſti cultum trahere non poſſumus, ſed nec volentes admittere, niſi probatos, c. Iudæi. & c. ne, q̃ dabſit. de cõſecra. diſt. 4. & c. ſæpe. 28. q. 1. & Pari. cõſ. 2. & ſi eſſe. Iudæũ eſt crimẽ. nu. 20. lib. 4. cùm Chriſtũ profeſſos, ſi inde forte decepti exciderint, retinere religionem ſemel agnitam compellamus. Extra hæc eos, qui foris ſunt, & in ijs Iudæos, ad nos pertinere, & ad ſummi Pontificis ſolicitudinem ſpectare, nequaquam ambigere licet, c. ſæpe. in fi. & ibi gloſ. 28. q. 1. Oldra. Abb. Anagni. & Alex. locis proximè allega. Quod nõ obſcurè Chriſtus Ioan. 10. ſignificauit, cùm alias oues ſe dixit habere, quæ non eſſent ex hoc ouili, hoc eſt Eccleſia, ſed eſſent quandoq; futurę, nam & illas, inquit, oportet me adducere, & vocem meam audient, & erit vnum ouile & vnus paſtor. Ioan. 10. & c. fin. de Baptiſ. & c. ſolitæ. de maio. & obedien. Secundum quæ vtraſque oues ad Chriſti vicarium, hoc eſt, ad ſummum Pontificem pertinere, authores ſunt Innocen. c. quod ſuper ijs. de voto. Oldradus. conſ. 264. Baldus. conſ. 418. lib. 5. Adde. Pariſ. conſ. 2. lib. 4. nu. 11. & Ioan. Baptiſ. de ſanc. Seue. l. 1. nu. 38. C. de ſum. trini. & Beroius. Rub. de conſti. num. 15. Non enim Pontifex Maximus eas ſuas oues eſſe, & ad ſuam pertinere ſollicitudinem inficiari debet, quas Chriſtus, cuius ipſe vicarius eſt, ſuas eſſe dixit, & à ſe adduci oportere, vt fiat vnum ouile & vnus paſtor. Nam cùm Chriſtus Petro, vt ſuas paſceret oues, iuſſit, non diſtinxit. & hoc ijdem Innocen. d. c. quod ſuper his. Oldra. d. conſ. 264. Bald. d. conſ. 418. & Beroius. d. Rubr. de conſti. nu. 15. rectè notant, nos itaq; diſtinguere non oportere, cõſequens eſt. l. 3. ff. de offi. præſi.

317 Deniq; † ſi, vt Iauolenus l. beneficium. de conſtit. lib. 1. Digeſt. ſcribit, beneficium Imperatoris, quod à diuina ſcilicet eius indulgentia proficiſcitur, quàm pleniſsimè interpretari debemus. Quid dicemus in verbis, quibus Eccleſiæ ſponſæ ſuæ adminiſtratio à Chriſto mandata eſt? paſcendas ita q; & has & illas oues eſſe Petro à Chriſto commiſſas, reſpondeamus oportet, & per hoc Pontifici Petri ſucceſſori, incumbereq; illi onus, eas adducẽdi, quod eſt in ſe Chriſtus profeſſus, vt fiat olim vnum ouile & vnus paſtor: paſcendas tamen varia paſtione, vtraſque quidem oues verbo Dei & Chriſti doctrina. Exemplo, vt Oldradus & Baldus aiunt, cõſ. 164. nu. 5. & humanitate, has, hoc eſt, Chriſtianos pro imperio, illas, quæ ex hoc ouili non ſunt, hoc eſt, Iudæos pro indulgentia. Nam Pontifex Chriſtianos, ſi quid in Chriſti religionem cõmiſerint, coërcere pœnis debet, & ad retinendam, quam ſemel profeſsi ſunt, fidem compellere, aliter atq; alterius illius ouilis oues, hoc eſt, Iudæos, quos nõ minis, territionibus, aut vlla vi ad Chriſti cultum adigere Pontifex debet, ſed hortationibus, atq; delenimentis blandeq; appellando eò, pecunia etiã & qualibet beneficentia inuitare. c. qui ſyncera. 45. diſtin. & c. debet homo. cum concor. in glo. ibi alle. 23. q. 5. Enimuerò, ſi quid ius diuinum, quod vetere inſtrumento legeq; Moſaica continetur, admiſiſſe Iudæi proponantur, in eos vindicare Pontifex poteſt. Et hoc inter omnes conſtat. Abb. poſt Innocen. c. quod ſuper ijs. deuoto. Ana. c. poſt miſerabilem. col. 2. in prin. de vſur. Philip. Deci. poſt Ab. ibi c. nouit. nu. 2. de iudi. & ibidem. Alci. nu.

318 3. Adde c. ſæpe. in fi. & ibi glo. 24. q. 1. Adeò † autem negligi Iudæorum ſalus à pobis non debet, vt eos nõ minus, quàm ipſi nos diligere debeamus. c. charit. ver. nõ illi. & verſ. ſequenti. de pœn. diſtin. 2. & Oldra. d. conſ. 264. prope. princi. Quod naturæ congruit, quæ, vt Florentinus ait, l. vt vim. de iuſti. & iu. inter nos cognationem quandam cõſtituit. Quapropter † Iudæos egentes eleemoſyna ſubleuare iubemur, c. quieſcamus. diſtin. 42. & c. ſi cupis. 16. q. 1. & c. non ſatis. 86.

320 diſtin. Oldr. d. conſ. 264. & † eorum infantibus, Iudæa nutrice forte non reperta, Chriſtiana non denegatur, c. ad hæc. & ibi Docto. de Iudeis. modò ne intra Iudeorũ parietes ea cura mandetur. Aſsiduam enim cum Iudæis moram mulierculæ Chriſtianæ ob ſexus fragilitatem & rerum inſcitiam periculoſam eſſe. c. ad hæc. & ibi Docto. de Iu-

321 dæis. Et † generaliter ſacris conſtitutionibus, d. c. & ſi Iudæos. continetur, ne Chriſtiani in Iudæorum ſint famulatu, non illa modò ratione, quòd æquum non ſit, Chriſtianos Iudæis, qui Chriſti morte ſeruituti ſubiecti ſunt, d. c. & ſi Iudæos. ſeruire, ſed quòd verendum ſit, ne à Chriſti reli-

gione eos alienent, & ad Iudaicam superstitionem pertrahant. d. c. ad hæc. Adeò † autem à Iudæorum consuetudine abstinendum est, vt cibum cum eis capere, lauari, habitare, eisq; vti Medicis vetemur. c. nullus. & seq. 28. q. 1. Deci. c. nouit. numero 2. de iudi. Quod est prudenter & sanctè constitutum. Sed hoc neque Lituania seruat, neque Polonia, non sine magna Christianæ religionis indignitate atque ignominia.

Igitur † cùm inter commissas Christi oues Iudæi sint, Marquar. de Susan. trac. de Iudæ. lib. 2. cap. 2. num. 3. & propterea pascere eos verbo debeat Pontifex, & adducere ad sacrum ouile, vt vocē eius audiant, quod de se Christus dixit, Ioan. 10. vt fit vnum ouile & vnus pastor, eisdem, vt fœnerent, permittere non potest, non magis, quàm Christianis. Nam vtroq;, vt suprà constitit, pascere verbo debet: facere autem fœnerandi potestatem, perdere verbo est, non verbo pascere. Adde, † inconstans esse, inde Iudæos impunitatem publica authoritate habere, vnde pœnas meritò expectare debuerant, quotiens enim in legem diuinā Iudæi committunt, animaduertendum à Pontifice in eos est: Abb. post Innocen. d. c. quod super ijs, cum concor. nemo verò ambigit, quin, qui fœnerant, in legem diuinam committant. c. super eo. de vsur. Nec † ad rem pertinet, quòd Iudæi se nobis tanquàm alienis inoffensa lege diuina fœnerare posse putant, nam id falsò putant. Archidia. c. ad mensam. 11. q. 3. Abb. c. nouit. nu. 3. de iudici. & Anchar. c. nulla. num. 10. de concess. præben. Quomodo enim alieni illis simus, qui eiusdem pastoris sumus oues, id est, Christi, licet non eiusdem ouilis. Inde inter proximos nobis Iudæi numerantur. Archidia. Abb. & Anchar. locis proximè citatis. Inspici † autem veritas cùm debeat, non quid ille vel ille per inscitiam opinetur. l. vulgaris. §. si quis æs. ff. de fur. & l. fin. ff. expila. hæredi. Igitur non id, quod Iudæi decepti putent, spectandum est, sed quod eos putare oportuit, ne, si aliquo cauillo res Christianorum diripere, à quo nō multum abest vsura, c. si quis vsuram. 14. q. 4. Abb. & alij. Rub. de vsur. sibi lege diuina licere probent, reperta illis sit latebra, qua se à rapinis & furtis defendant. Respon- deri † & illud potest, quod est à nobis suprà scriptum. Hactenus Iudæos alienis fœnerare diuinæ legis permissu potuisse, quà suum consequerentur, vt in Chananæorum persona, quorum terra fortunæq; omnes, erant Dei edicto Iudæis addicta: non autem quà, quod alienum esset, sibi fœneratione addicerent: ab alijs autem quorum bona neque Iudæis addicta, neque debita essent, vsuras auferre nunquam olim fas fuit. Ana. c. 1. col. fi. vers. alij Theologi. de vsur. idem. c. conquestus, col. fin. in prin. vers. inter alia dicit. eo. Solum itaque fœnerandi genus, quò suum consequerentur, illis lege diuina permissum fuisse, non quò quid de alieno quærerent, secundum quæ Iudæi inoffensa lege diuina fœnerare Christianis nō possunt. Nam nec illis alieni sumus, Archidia. c. ad mensam. 11. q. 3. Abb. c. nouit de iudi. & Anchar. c. nulla. num. 10. decō. præ. & c. quod super ijs. de voto. & Marquar. Susan. tract. de Iudæ. c. 7. num. 4. nec bona nostra addicta illis diuina lege sunt aut debita, & hoc quidem si ad veterem legis diuinæ sanctionem spectemus. Cæterùm, † si ad nouam, nulli fœnerare eos fas est, nō fœnerare modò, sed fœnus sperare. Nam ita mutuum dare Christus iusit, Luc. 6. E. vt nihil inde speraremus, nec vlla personarum distinctio adiecta est, vt est in veteri lege diuina factum. Quin † autem lege Christi Iudæi teneantur, ambigi non debet, esse enim eius oues, vt suprà monstratum est, indeq; fieri, vt sua sint perfidia damnati, quia Christum non agnoscunt, nec eius audiunt vocem. Inter † Christianos autem & Iudæos hoc interest, quod hi ad Christi cultum, quem non agnouerunt, compelli non possunt: c. sicut & ibi Docto. de Iudæ. & c. maiores. vers. item quæritur. & ibi Docto. de Baptismo. & c. quasi syncera. 45. distin. & Paris. cons. 2. & si esse Iudæum. nu. 17. & 19. & 34. lib. 4. illi, hoc est, Christiani possunt, & ita fieri, vt si Christum professus, quid in Christi religione errauerit, nec resipiscat in eum legibus vindicetur, extra. de hære. per totum. non quoque in Iudæum. Qui † etsi, quà Iudæus est, delinquat, Glos. l. sed si res. ff. deleg. 1. & l. non erit. §. diuus. ff. de iu. iur. & l. 1. C. de sum. trini. & Paris. cons. 2. & si esse Iudæum. libro 4. tolerari debet: d. c. qui syncera. Glos. Roma. & Alex. l. multum interest. ff. de verbor. oblig. Fel. c. multorum. num. 5. de Iudæ. recenti. post. Bar. l. apud Iulian. §. constat. de legat. 1. Paris. d. cons. 2. hoc ita, si in Christi legem committat, hoc est, in nouam legem diuinam. Nam si in veterem diuinam legem peccet, venia dignus nō est, Innocen. Abbas. & alij. c. quod super ijs, de voto. non aliter atq; Christianus, si in Christi legē suo innixus iudicio cōmittat. Nam si Iudæus de quoquam diuinæ legis capite malè sentiat, in eum tanquam hæreticum & impie-

impietatis assertorem vindicandum est, Inno.d.c. quod super ijs. & ibi alij. vt in Christianum, si in Christi religione idem admi-
332 serit. Scribunt † d.c. quod super ijs. Henricus Cardinalis Hostiens. & Ioan. Andr. Gregorij Noni & Innocen. quarti iussu librum quendam, qui Iudæis dictus est Talmuth, fuisse publicè combustum, quòd non nullas contra diuinam legem veterem contineret hæreses, illis, qui ita docerent, aut
333 crederent, seuerè punitis. Refert † Marquardus Susannius Vtinensis iurisconsultus, scriptor diligens libro, quem de Iudæis scripsit, secundo, cap. 6. apud Venetos multos Iudæorum libros, qui certos diuinæ legis veteris continerent errores, esse publica authoritate combustos, graui de Iudæis, qui illos deprauassent, sumpto supplicio.
334 Igitur † dubitandū non esse, quin in Iudęos, si quid in diuinam legem malè sentiēdo, deliquerint, sit vindicandū. Innoc. & alij. d.c.
335 quod super ijs. Nihil † igitur eos iuuat, quo magis fœnerando excusentur, quòd, cùm Christianis fœnerant, inoffensa lege diuina se id facere putant, in eos itaq; vindicādum est, tanquā in hæreticos, Innocen. & alij. d.c. quod super ijs. & quia fœnerant, est tanquā in delinquentes, hoc est, contra legem suam facientes, animaduertendum. Innoc. & alij. d.c. quod super ijs. Electio enim in fide hæreticum facit: c. hęresis. 24. q. 3. factum autē, quo quid in legem cōmittitur, pœnæ subdit, extra. & ff. & C. de pœn. per totum. distincta enim hæc esse. Nam vt aliud est credere, fœnerare licere, aliud fœnerare, ita diuersa contrahūtur crimina. Priore enim admisso hæresis cōtrahitur, posteriore ab eo, quod fit, fœneratio, vt, si quis mœchari non esse delictum credat, ea praua opinione hæresim cōmittit: suum verò corpus extra matrimoniū alij commiscens mœchiam contrahit, & generaliter quicumq;, quod sacris literis cōtinetur, aliter intelligit, quàm sancti Spiritus sensus flagitat, quo scriptū est, hæreticus est, d. c. hæresis. 24. q. 3. cùm aduertius quædā faciens, quæ sacris literis vetantur, ex facti genere nomen contrahat delicti, & mœchando mœchiæ, & fœnerando fœneratiōis reus fiat, cùm hoc & illud licere credens vno nomine hæreticus sit, vt si furari & occidere licere putet, hæreticus erit, d. c. hæresis. cùm vtrunq; faciens fur sit, ff. de fur. perto. & homicida. ff. & C. de furtis. vario nomine ex varijs malefactis cōtracto, cùm ex varijs malè creditis vnū hæresis nomen quæratur, etiamsi in mille sacrarum li-
336 terarum erret articulis. Illa † verò Alexandri argumentatio, cōs. 1. nu. 3. lib. 2. inter ea, quæ iure diuino atq; humano sine venia delinquuntur, distinguentis, negata in illis Pontifici, concessa in his indulgendi authoritate, & vera est, & manifestā habet rationē, mecumq; facit, qui nego, vsuras vtroq; iure diuino prohibitas posse Pontificis authoritate etiam in Iudæorū persona permitti, sed cùm subijcit, frustrà quæri, in legē diuinam peccent sine venia fœnerādo Iudæi, nec ne, falsum est. Cùm enim hoc, vt est à nobis suprà demonstratū, per veterem legē diuinam eis non liceat, vindicare in ipsos & potest, & debet Pontifex Innoc. & alij. d.c. quod super ijs. & ad vsurarum restitutionē cōpellere, c. post miserabilē. de vsur. Quod deinde ex Ancharano adijcit, d. cons. 1. nu. 2. superuacuæ rei operā eos dare, qui Iudæos à peccando reuocare nituntur, id illis dictū intelligi debet, qui Iudæos à superstitione sua reuocare volunt. c. qui syncera. 45. distin. Nam quin superuacuum non sit, illos ab ijs, quæ veteris legis diuinæ continent transgressionem, reuocare nemo dixerit. Innoc. & alij. d.c. quod super ijs. & Deci. c. nouit. nu. 2. de Iudæ. & ibi Alex. nu. 3. contrà existimantibus consequens esse, nec à furtis Iudæos, nec à latrocinijs cæterisqùe flagitijs, quæ vetus sanctio diuina coërcet, esse reuocandos, impuneq;, quicquid admiserint, laturos, quod deridiculum est puta-
337 re. Superioribus † abundè confutatis operę precium est, nunc de Clementis Quinti cōstitutione loqui, Clem. vnica. de vsur. nam Paulus Castrensis, cons. 397. nō videtur expediens. lib. 2. quia Venetorum conuentionē Iudæis apud suos publicè fœnerare permittentium, Magistratu fœnus persequentibus ius reddere iusso, cuius ipse defensionem suscepit, damnat, omne adhibuit studium, vt interpretatione aliqua subtili eam constitutionem deuitaret. Dixit itaq; Clementem illis obuiam ire voluisse, qui suis placitis iustas fieri vsuras posse putant, non ijs, qui cùm contrà sentiant, suis parcentes eligunt Iudæos, homines sua iam perfidia damnatos, qui sine scelere se nobis fœnerare posse arbitrantur. Enimuerò, si quoquo modo fieri iustas vsuras putarent, eas ipsi inter se, inquit, exercerent, non de eis exercendis cum Iudæis paciscerentur. Hanc Pauli Castrensis interpretationem secuti sunt errore non animaduerso Alexander Tartagninus cons. 1. nu. 8. lib. 2. & Andreas Barbatia, cons. 16. numero 6. lib. 4. quam & alij imprudentes horum authoritatem reueriti probant; at ego longè aliam Clementis

tis fuisse sententiam nihil ambigo. Eum enim illis obuiam ire voluisse, qui legibus municipalibus vsuras posse licitas fieri, suæ innixi prudentiæ putant, falsum est. Constitutio enim in eos apertè scripta est, qui contra diuina & humana iura vsurarũ prauitatem quodammodo approbantes, earum soluendarum necessitatem imponunt: eum autem populum, qui lata à se lege fieri licitas vsuras putat, & fœnerare lege lata permittit, non quodãmodo, sed reuera ac propriè prauitatem vsurariam approbare dicã. Nota est enim verbi quodammodo significatio, l. 4. §. Cato, & ibi Bartolus in sexta oppo. & Aret. ibidem. ff. de verb. oblig. Bart. Alex. & alij. l. quod sine. ff. solu. mat. & l. 1. ff. rer. amo. & Docto. l. prætor. ff. de eden. haud propriè, quod diceretur, demõstrantis. Hoc verò interest inter eos, qui permitti iure Municipali vsuras putant, legeq; lata fœnerare permittunt, & eos, qui contrà sentiunt, & conuentione sua ius dant exigendi, & soluendi imponunt necessitatem. Quòd illi bis peccant, primùm, cùm vsuras permitti posse putant, deinde, cùm eas lege lata permittunt. Hi semel, cùm earum exactionem concedunt, imposita soluendi necessitate. Priores itaque hæresis contrahere crimen, quia malè putant, constat: Clemen. vnica. §. fin. de vsur. vtroſq; autem delinquere in Deum atq; homines, quia contra diuina & humana iura vsurarũ exactionem concedunt, & impediunt repetitionẽ. Hoc est, quod Clementis constitutio damnat. d. Clemen. vnica. in prin. & huic malo mederi studet: non eis autem obuiam it, cõtra quam Paulus Castrensis scripsit, qui vsuras humana lege licitas fieri posse opinantes, hoc errore decepti fœnerare sine personarum discrimine tam Christianis, quàm Iudæis permittunt. Quippe quos non quodammodo, vt est superius scriptum, sed reuera ac propriè vsurariam prauitatẽ approbare, dicere debemus. Malè itaque Reipub. Venetæ conuentionem à Paulo Castrensi d. cons. 397. defensam constat. Vide Felinũ. c. quia. in fin. de Iudæ. con. Paul. Castren. te-
338 nen. Qui † & in eo non leuiter errauit, quòd suprà scriptæ conuentionis vsum honestũ esse, non modò scandalo carere scripsit, & populo, non, vt videri poterat, grauem, sed suauem. Quomodo enim scandalo carere, & honestũ hoc amplius esse, illud dicemus, quod cum rerum natura pugnat, quæ pecuniam ex pecunia non producit, Ana. Rubr. de vsur. colum. 3. vers. quarta ratio. & vers. est & alia ratio, quodq; diuinis atque humanis legibus, bonis denique moribus aduersatur. d. Clemen. vnica. in prin. Dec. cons. 170. viso themate post prin. & Ioan. Baptis. Cacialupus. repeti. l. 1. charta. 10. C. de sum. trini. Si honestum est fœnerare, & rapere erit quoque honestum, fœnus enim rapinæ proximum est, 14. q. 4. si quis vsuram. erit & trucidare honestum. Nam qui fœnerat, trucidare hominem dicitur. 14. q. 4. c. quid dican. Quod postremò non grauem, sed suauem eius conuentionis vsum Paulus Castrensis scripsit. d. cons. 397. Non absurdum modò atq; deridiculum est, sed pugnat etiã cum sensu. Quomodo enim suauitatis quicquam habeat ea conuentiò, quæ malum illud in ciuitatẽ inuehit, quo deminutis paulatim & accisis ciuium fortunis paupertas adsciscitur. Vix enim fieri posse, Ioanne Anagnino authore, d. Rubri. de vsur. colu. 2. vers. quinta ratio. vt, qui fœneratò accipit breui pauper non fiat. Non patitur denique ratio, vt idem debitori sit, & creditori suaue. 339 Vsuras † autem esse creditoribus suaues Domitius Vlpianus lib. XLV. Digestor. l. ait prætor. §. si quid in fraudem. vers. sanè, quæ in frau. credi. significauit, cùm ad creditores respiciens, dulcitudinem vsurarum dixit, quod & nullo magistro intelligi potest. Quomodo enim dulces vsuræ creditoribus non sint, quæ nullo periculo, nullis operis, solo temporis cursu, tam dormientibus, quàm vigilantibus quæruntur? quomodo rursus non amaræ debitoribus, quibus mutuo accepto singula tẽporis momenta onerosa sunt, & eorum sensim minuunt patrimonium, siue accepta pecunia sint vsi, siue non vsi. Hanc vsurarum dulcedinem perspexit Innocentius, Rubri. de vsur. & ibi Abb. num. 5. & Ana. col. 2. in fi. vers. quæro iuxta prædicta. 2. & Bero. num. 83. qui ideò earum quæstum prohibitũ scripsit, ne, si fœnerare per leges liceret, homines alijs artibus missis factis ad fœnerandi institutum se conferrent, destitueretur què agricultura, cæteræq; artes vitæ humanæ necessariæ, quæ labore & industria cõstant, eundem tamen successum non semper habent. Igitur debitoribus amaras vsuras es-
340 se consequens est. Adde † naturaliter bona, eodem Domitio Vlpiano authore, l. bonorum appellatio. §. naturaliter. ff. de ver. signi. quod beent, dicta esse, hoc est, quòd beatos faciant eos, quibus illa quæruntur. Ergò ex contrario, illa qui amittunt, quà id patiuntur, erunt proculdubio miseri: in miseria verò nulla esse suauitas aut dulcitudo
341 potest. Malum † vsurarum ex ipso rei vocabulo

Dulcis fœneranda vsus creditoribus, debitoribus amara Tribo. Corneo. lib 3 variar. resol. cap 3

cabulo licet deprehendere, vsura enim Hæbreis ipsorum lingua morsus est, & eum qui aufert, mordere, & cui aufertur, morderi dicitur. Idem eloquendi quoque ratio docet, nam vt pœna plecti quis, id est, puniri dicitur. l. mariti. §. plectitur. ff. de adulte. ita etiam vsuris plecti. Nam & hac loquendi forma vsus veteres iurisconsultos lego. l. tutor. qui repertorium. §. si post depositio-
342 nem. ff. de adminis. tuto. Nec † defendi suprà scripta conuentio consuetudinis diuturnitate, cuius ignoratur initium, potest. Nam, quod contrà ius diuinum mores introduxerunt, æquè, atque quod leges, nullas habere vires vnquam potuit. Nam cùm eadem sit scripti, quæ nõ scripti iuris authoritas, l. de quibus. cum concor. ff. de legib. vt est sæpe dictum, quod lege non licet, cõsuetudine licere non debet, legem autẽ Dei propter summam conditoris authoritatẽ nulla humana lege abrogari posse, abundè suprà docuimus. Bal. Authen. ad hæc.
343 C. de vsur. Non † potest esse denique tam antiqua consuetudo, à Paulo Castrensi allegata, quæ diuinã legem antecesserit, nec si antecessisset, eò magis valere dicit potest: Lex enim & antecedentẽ & insequentẽ consuetudinẽ tollit. Bart. & Recen. l. si mihi & tibi. § in legatis. ff. de lega. 1. cum concor. ibi alle. Cyn. & Bal. l. 2. C. quę sit lõga cõsue. Cano. omnes. c. 2. de cõsue. & c. statutũ. in prin. reprobata ibi gl. de rescrip. lib. 6. las. l. 1. nu. 38.
344 vers. 2. stringit. C. de sum. tri. Nũc † causas, ex quibus vsuras meritò permitti Paulus Castrensis, consil. 397. & eum secuti Alexander Tartagninus cons. 1. nu. 8. lib. 2. & Andreas Barbatia cons. 16. num. 6. lib. 4. putauerunt, discutiamus. Et duæ illæ proponuntur publica vtilitas, & ciuium necessitas, quibus vrgentibus vsuras rectè permitti placuit. Sed falsum est in vsurarum permissu publicam versari vtilitatem, aut ciuium succurri necessitati, Nam cùm publicè interfit, ciues esse locupletes atque opulentos, §. penul. insti. de ijs, qui sui vel alie. iu. sunt. & §. consideranimus. Authen. vt iudi. sine quo-quo suffra. fiant. cola. 2. & l. seruum quoque. § publicè. ff. de procu. & Bart. l. 1. num. 25. & ibi alij. ff. solu. matri. vsuris verò, vt ait Constitutio, c. 1. in prin. de vsur. libro sexto. populi exhauriuntur facultates, vsurarum permissus erit conuenienter publicè damnosus, non vtilis. Sed nec succurri ciuium necessitati, dicere quis potest, quin augeri potius necessitatem. Quantò enim diutius fœneratoris pecunia vtimur, tantò maioribus rei familiaris angustijs distringimur, atque necessitate, euenitq; , vt, qui paupertatem sustinere non potuimus, egestatem ac mendicitatem ferre cogamur.
345 Sed † necessitatis causam, quo magis vsuræ permittantur, malè prætexi, quisquam dixerit: viuere enim ciues commodè posse, etiamsi inter eos nemo fœneratio sit instituto, nihil vetat, multas enim gentes sine fœneratoribus degere, & ante inuẽtam pecuniam omnes homines in ea fuisse causa constat, vt olim Troianos, quos nondum ære percusso rerum permutationibus vsos accepimus. l. 1. ff. de contra. emp. & vendi.
346 Nec † mihi quis charitatem refrixisse alleget, quo magis iniquissimæ fœnerandi arti latebra quæratur. Nam & hodie esse, qui charitate mouentur, & olim fuisse ab omnibus charitatis officijs homines alienissimos, nullaq; fuit ætas, quæ probos non habuerit atque improbos, quosdam item miti atque humano, alios ferino atque immani ingenio præditos. Hæc dicta sunt ad eorum refellendam opinionem, qui ex re esse ciuium habere in ciuitate fœneratores per eorem existimauerunt.
347 Sed † finge in vsurarum permissu publicam versari vtilitatem & necessitatem ciuium, an idoneæ causæ erunt, ex quibus vsuræ permittantur? sed hoc nequaquam opinandum est. Nam, vt qui ab hostibus captus est, redimatur, suaq; ciuitati reddatur, publicè expedit, l. fin. C. de post limi. reuer. & l. 1. ff. soluto matri. interest autem Barbaricæ feritati subiecti captiuitatis necessitate liberari, d. l. fin. & tamen redimendorum à captiuitate hominum causa, vt est à nobis suprà dictum, fœnerare vetat Constitutio. c. super eo. de vsur. In quo notandum est, præter publicam vtilitatem & necessitatem, versari quoque pietatis causam, quæ magnos semper meruit fauores, & necessitati comparatur. c. fin. ibi necessitas vel pietas. de ferijs. Illud non omittam, maiorem esse necessitatem Barbarica feritate in seruitutem abductorum omni ea, quam sustinere, qui in ciuitate degunt, coguntur. Hos enim, quæcunque patiantur, viuere, illos pro nullis, l. quod attinet. ff. de diuer. reg. iur. antiq. & l. cùm hic status. §. si donator. ff. de dona. inter virum & vxor. esse, & mortuis annumerari. seruitus enim, vt Domitius Vlpianus l. seruitutem. ait, mortalitati comparatur. Igitur cùm redimendorum captiuorum gratia, & seruili necessitati liberandorum fœnerare non licet, hoc priuilegium nulla ciuilis necessitas, multo, quam illa, minor mereri debet. Hæc quidem,

quidem, si certa aliqua ratione prohibitas à Deo vsuras constaret, à nobis dicerentur, hoc est, si quam Deus prohibitionis suæ
348 causam expressisset. Cæterùm † cùm sola Dei voluntate, vt Baldum Authen. ad hæc. nu. 2. vers. item prohibe. C. de vsur. & Angelum l. si nauis. ff. de rei vendi. scribere Anagninus refert, Rub. de vsur. colu. 4. vers. & ideò. res tota contineatur, inquiri prohibitionis causam non oportet. Quod enim sola voluntate constitutum est, tam latè patet, quàm legis verba. Seruandum itaq; esse, quà verba faciunt, etiamsi occurrat ratio, quamobrem illud seruari videatur, non
349 oportere. Nec † si præduram Dei legem esse putemus, idcirco animi nostri motum secuti ei non obtemperabimus, satisq; esse nobis debebit, esse legem ita scriptam. l. prospexit. ff. qui & à quibus. Gomes. c. 1. nu. fin. de rescrip. ne quod in humanis legibus abundè est, in diuinis non sit satis. Sic enim diui Augusti legem omni ratione, vt videri potest, carentem Domitius Vlpianus de-
350 fendit. d. l. prospexit. Vetat † denique Neratius l. & ideò. ff. de legibus. eorum, quæ à maioribus sunt constituta, rationem inquiri: hoc quidem propterea, vt idem scribit, ne multa, quæ certa sunt, subuertantur. Fore enim, vt si quid ratione carere comperiatur, id statim, tanquam nulla ratione constitutum, iuris authoritatem amittat. Nihil autem vetare, ea, quæ sunt ab hominibus constituta, cur ita constituerentur, homines reperire. Non itaque temerè eorum, quæ à maioribus sunt constituta, rationem inquiri: hoc tamen Neratius vetat, ne, quæ certa
351 sunt, subuertantur. At, † quæ à Deo constituta sunt, eorum sine temeritate inquiri ratio, aut reperta affirmari, nisi à Deo sit expressa, non potest. Nam humani captus imbecillitas secretiora Dei iudicia coniectura assequi non potest. Sed assequi posse fingamus, inanis erit certè labor inquirentium, quod reperisse, frustra est. Nam & si parum plena esse diuinæ legis ratio reperiatur, aut nulla, eò propter summam conditoris authoritatem, Dei legem humana cõstitutiõe artare nõ licebit, aut tollere. Nam, vt sæpe dictum est, inferiorum authoritate imminui lex superioris non potest. c. cum inferior. de maio. & obe. cum. concor. &
352 Bal. Authen. ad hæc. C. de vsur. Illud † tamen sequi, vt Baldum d. Authen. ad hæc. nume. 2. vers. item prohibet. C. de vsur. & Angelum d. l. si nauis. ff. de rei vendi. Anagninus d. Rub. de vsur. colu. 4. vers. & ideò. scribere refert, satius est, vsurarum prohibitionem sola Dei voluntate contineri.
353 Cui † sententiæ consequens erit, vsuras humana lege nullo casu posse permitti, semper enim diuinam voluntatem, qua sola vsurarum prohibitio nititur, offensum iri. Concludendum itaque est in proxima quæstione, nõ modò nullum eorum, qui rerum potiuntur, etiam Cæsarem fœnerandi potestatem ludæis facere posse, quod inter omnes conuenit, d. cons. 16. num. 6. sed ne ipsum quidem Pontificem Maximum, vt est à no-
354 bis proximè planum factum. Quo † enim ore eum, qui diuinum ius vsque ad animam & sanguinem defendere debet, c. sunt quidam. 25. q. 1. vsuras diuina sanctione prohibitas, permittere posse dicemus? confutatis, quæ maximè pro contraria sententia fa-
355 cere videbantur. Superioribus † conuenienter consuetudinem Polonicam, qua creditor rei pigneratæ fructus sorte non imminuta facit suos, tanquam iuri diuino repugnantem, nequaquam valere, cõcludendum est, etiam si publica regis senatus populiq; accedat authoritas, continet enim ille contractus manifestum vsuræ vitium, vt sacris constitutionibus est comprehensum. c. 1. & 2. c. conquestus. de vsur. & c. ad nostram. 1. de iureiuran. & c. cùm contrà. de
356 pig. Quapropter † adiri ea de re iudicem ecclesiasticum debere, Nicolaus Abbas lib. 3. Epistolar. Decretal. scribit, c. significante. num. 2. de pignorib. & nõ obscura quidem ratione probat. Creditor enim, inquit, qui pignoris fructus in sortem non imputat, fœnerator est, ad coërcitionem itaque iudi-
357 cis ecclesiastici pertinebit. Non † me fallit, quibusdam casibus fructus rei pigneratæ lucro esse creditori, quos petere ab authoribus lib. 5. Epistolar. Decretal. apud Alexandrũ tertium licet: Abb. & c. alij. c. conquestus. de vsur. & Socin. tracta. Falle. Fallen. 6. & Ias. §. fuerat. insti. de acti. Docto. l. si insulam. §. vsuras. ff. solu. matri. Romanus. cons. 573. Anchar. cons. 138. Bal. Nouel. tracta. de dote. 7. par. 2. priuilegio. Matth. de affec. Deci. si. 284. & 291. eos enim persequi aliò mihi properanti non est cõsilium, duobus exceptis, & illis quidem maximè nota dignis, quos omitti à me nõ oportuit, quia in ijs ab aliorum Doctorum opinione dissentio. Primus casus est, cùm creditor, vt pecuniam nanciscereturquam egenti mutuò daret, laborasse proponitur, sequens, cùm summa pecuniæ creditæ ita magna est, vt spes non sit, debitorem pignus aliquando luiturum. De primo nunc videndum, de
358 sequenti mox dicemus. Et † Henricus Cardinalis

dinalis Hostiensis, summa de vsur. §. an aliquo. Fallen. 13. qui eius esse sententiæ refertur author, vt creditor, qui in pecunia ita quærenda laborasset rei pigneratæ fructus, quasi operæ suæ & sollicitudinis precium salua sorte suos faciat hoc consequens esse Celestini tertij constitutioni scribit, c. ad nostram. de reb. eccle. alienan. vel non. quæ creditori villam voluntate & precibus Monachorum, quorum erat, sua pecunia liberatam in beneficium q̃ acceptam, restituere iusso, vltra creditum suum fructus villæ multis annis perceptos, tãquam laboris mercedẽ saluos relinquit. Quam sententiam Ioannis Andreæ, d, c. conquestus. Nicolaus Abbas, d. c. conquestus. Ludouicus Pontanus, singulari. 542. regula est. & posterior ætas recepit, Socin. d. Fallen. 6. casu. 12. Nico. Boër. Dec. 44. quo ad secundum. nu. 24. Didac. Couar. lib. 1. variar. resolu. c. 3. num. 2. vers. erit igitur expeditum. ne ab ea Augustinus Beroius, c. 1. nu. 28. de vsur. doctor meus, discesserit, sed ego, etsi à tantæ dignationis iurisconsultis dissentire nefas esse propemodum videatur, vt suus sit veritati semper locus, quod rectius putem, non reticebo. Et initiò, quod huius quæstionis est caput, in tota illa Celestini constitutione, d. c. ad nostram. qua hæc sententia nititur, de labore in pecunia quærenda, quæ mutuò daretur, suscepto vllam esse literam nego. Incertum itaq̃ relinqui, vllus ea ex causa sumptus à creditore sit labor. Sed sumptum finge, non satis esse dicam. Nam Constitutio d. c. ad nostram. non dicit, cuius laboris merces esse debeant villæ fructus, illiúsne an eius potius, qui in villę culturam esset impensus. Quod si coniecturam in incerto sequi placet, magis est, vt de culturæ labore loqui constitutionem credamus, villa enim sine labore multis præsertim annis, quibus à creditore possessa scribitur, d. c. ad nostram. colinon potuit, atq̃ exerceri: pecunia verò, si in promptu forte fuit, credi sine labore potuit, & in villæ liberationem numerari: in promptu autem fuisse, aut non ægrè repertam, Celestinus d. c. ad nostram. significare non obscurè videtur: sine mora enim desiderio Monachorum villam liberare volentium satisfactum esse à creditore ait Constitutio. d. c. ad nostrã. De labore ergò in villam impenso sensisse Celestinum, propius est existimare, & hoc Nicolaus Abbas d. c. ad nostrã. verius putauit, ita, vt si nihil impensum in villam à creditore proponatur, villam & fructus eum' restituere debere, consequens esse scribat, quæ sententia non est sine ratione. Falsum ergò est, fructus villæ laboris in pecunia quærenda impensi mercedem esse, istud enim dicentibus consequens esse Celestini constitutione, d. Clemẽtina vnica. de vsur. grauem atq̃ intolerabilem vsurarum modum induci, quod nemo nõ videt, si creditori ob laborem, quem in pecunia quærenda puncto propè temporis sustinuit, quod in Celestini specie accidit, fructus rei pigneratæ sorte semper incolumi, quærantur, præsertim si ita vberes eos esse proponamus, vt quotannis sortem excedant. Nam hoc secundum suprà scriptam sententiam conuenienter Celestini constitutioni diceretur, quod nequaquam opinandum est. Adde, si debitoris laborem in pecunia adipiscenda mercedem mereri dicamus, fœneratorum auaritiæ latebram quæri, eiusmodi laboris allegatione, qui eo sunt instituto, authoritatem legum atq̃ magistratus semper elusuris, vix enim fieri, vt sine labore pecunia quæratur: nihil autem multum interesse, tunc creditor in quærenda pecunia laboret, cùm mutuò danda est, atq̃ egenti subueniendum, an antè, vt eam haberet, laborauerit, vtraq̃ enim opera æquè consultum esse debitori, & eius necessitati opem latã. Quod si recipimus omnis de vsurarum prohibitione sanctio diuinis atq̃ humanis legibus descendens hac subtili disputatione penè tolletur, solis ijs eo beneficio non vsuris, quibus pecunia successiõe aut fortuna qualibet sine opera sua obuenisset, quod perquam absurdum est dicere, Nec distinguo notabiles labores sustinuerit creditor, an non quod Pontanus singular. 542. regula est. significare videtur. Nam Constitutio d. c. ad nostram. simpliciter laboris facit mentionem, nec notabilem à non notabili, magnúmve à modico distinguit. & quod magis est, in quam rem labor sit impensus, in pecuniam quærendam, an in villæ culturam, vt suprà disserui, non dicit. Nec deniq̃, vt suprà ostendi, an vllo labore pecuniam, quã crederet, quæsiuerit creditor, significauit constitutio, d. c. ad nostram. etsi mercedem labori confitendum sit deberi. c. charitatem. 12. q. 2. modum tamen ei rei adhiberi oportuit, & nõ sine temporis præfinitione fructus rei pigneratæ creditori relinqui, contrà, quàm Henricus Cardinalis Hostiensis, summa de vsur. §. an aliquo. Fallen. 13. & alij eum secuti tradiderunt, Abb. post Ioan. Andreæ. c. cõquestus. de vsur. & Pontanus sing. 542. regula est. in quibus Beroius d. c. 1. num. 28. de vsur. fructus rei pigneratæ non solius laboris in

quærenda pecunia suscepti, sed expensæ etiam ea ex causa factæ præmium esse scribit, qua de re verbum nullum facit constitutio. Beroio itaque non assentior. Hæc superiorem Henrici Cardinalis sententiam respicientibus dicta sint. at quia aliam fuisse Celestini d.c. ad nostram. mentem extrema suæ disputationis parte idem Henricus Cardinalis scribit, summa de vsur. §. an aliquo. Fallen. 13. quod & magis approbare videtur, quid deinde dicat, videamus. & quia non vidit, quomodo saluis in integrum restitutionis legibus l. quod si minor. §. restitutio. ff. de mino. reddita villa retineri fructus à creditore potuerint, ait Pontificem voluntate Monachorum fecisse creditori fructuum gratiam, quos restituere eũ cum villa oportuit, d. §. restitutio, illamq; initam à Pontifice rationẽ ait esse, vt eo lucro contentus creditor, iure suo non discusso, possessione villæ decederet: & ita Monachi pristinum ius suum maturius recuperarent. Quam sententiam Ioannes Andreæ non improbat, d.c. ad nostram. nec ego inuitus sequor, cùm restitutio Iulio Paulo authore, d.§. restitutio. ita facienda sit, vt vnusquisq; in integrum ius suum recipiat: dici autem non possit eum ius suum in integrum recipere, cui retentis fructibus fundus redderetur. Hoc priore casu explicito
359 ad sequentem transeo. Cùm† ita magnus pecuniæ numerus creditus est, vt spes non sit, debitorem pignus aliquanto luiturum, quod cùm accidit, quasi res pignerata debitoris potestatem ac dominium exierit, & pleno iure ad creditorem cœperit pertinere, placuit creditori fructus quæri, & hoc Iacobum Arenam & Rauennatem Cynum etiam scribere Alexander Tartagninus refert, l. 1. §. per seruum. corporaliter. vers. vnica. tamen. ff. de adquir. posses. quod Accursius l. legata. §. fui. ff. de supel. lega. Bartolus d. §. fin. & rem legatam. ff. de ædimen. legat. & Ioan. Imol. d. §. per seruum corporaliter. probant, & hos secutus Bartholomæus Socinus, d. Fallen. 6. casu. 9. Adde Anton. Trigo. sing. 61. in fi. quam sententiã responso Sceuolæ confirmant legato prædiorum, quod cuiusquam esset, prædia pignori accepta contineri scribentis. l. qui habebat. in prin. ff. de lega. 3. Si in patrimoniũ creditoris essent fortè redacta, quod ferè fieri ait Sceuola, cùm cessat debitor, adfertur & Papiniani responsum ad eiusdem sententiæ confirmationem, supellectili legata argentum, quo creditor voluntate debitoris vteretur, contineri existimantis, l. legata. §. fin. ff. de supel. lega. Sed nec hoc Papiniani, nec illud Sceuolæ responsum ad superioris sententiæ confirmationem, vt mihi quidem videtur, quicquam facit. Non enim, cùm cessat debitor redigi in creditoris patrimonium pignus, ait Sceuola, sed ferè redigi, nisi hoc amplius impetrauerit à principe creditor, vt iure dominij pignus possideat: l. eleganter. in prin. ff. de pig. acti. & l. fi. C. de iure. d. inpet. glo. d. l. qui habebat. manente itaq; pignoris vinculo, quicquid inde fructuum perciperetur, sorti, acceptũ ferri debet. c. 1. & 2. c. conquestus. de vsur. & c. ad nostram. 1. de iureiuran. & c. cum cõtra. de pig. & l. 1. & 2. C. de pig. actio. & l. 2. C. de par. pig. Adde, Sceuolam cessationem debitoris desiderare, d. l. qui habebat. quò magis pignoris causa mutetur: superioris autem sententiæ authores, solùm id desiderare, vt ea summa credita sit, quam debitor exsoluere per inopiam fortè non possit, & ita pignus luere. Igitur, etsi non cesset debitor, conuenienter horum sententiæ, quod Sceuolæ responso non est consequens ipso temporis puncto pignoris causa mutabitur, eodemq; momento pignus & obligabitur & soluetur: nam iam tunc cùm traditur, magna scilicet summa in creditum data, verum esse incipere, debitorem pignus nunquam luiturum, sed hoc non est ciuile dicere, nec Sceuolæ sententiæ consequens. d. l. qui habebat. Illud non omittam, vt nulla sit etiam spes, debitorem pignus luiturũ, ea re, quod pignori datum est, in creditoris patrimonium redigi, dici non debere, cùm id pignori datum proponitur, ex quo fructus percipiuntur. Nam si debitor luere cesset, ipsum se pignus suo reditu luet, fructibus, qui inde perciperentur, in sortis exonerationem semper abituris. l. 1. & 2. C. de pig. actio. c. 1. & 2. & c. cõquestus. de vsu. Hæc ad Sceuolæ responsum: nunc ad Papiniani, d. l. legata. §. final. quod, vt mea refert opinio, præsenti quæstioni æquè nihil seruit. Nam quod voluntate Domini argento pignerato creditor vtatur, ea res causam pignoris haud quaquam mutat, quò magis argentum debitoris esse desinat, & creditoris fiat, hoc enim Papinianus d. §. final. non dicit, sed nec gratis vti argento creditori licebit, non magis, quàm serui pignerati operis, domúsve pensionibus, quibus sortem minui constat. l. 1. Cod. de pig. actio. Sed quanti vsus argenti pignerati locari potuit, tantum erit acceptum sorti ferendum, nec, quod voluntate Domini argento creditor vtatur, quemquam

quam moueat. Nam etsi æquè à volente debitore supra sortem creditor quid accipiat, haud quaquam ea re fœnerator esse desinit, vt est à nobis abundè suprà demonstratum, nisi oblatum aliquid fortè nihil speranti proponatur. Abb. c. conquestus. num. 8. vers. 10. de vsur. per. c. dilectus. de Symonia, & c. sicut. 1. q. 2. & Ana. Rubr. eo. col. 1. vers. quæro. per c. vsura est. 14. q. 3. & c. de elogijs. 18. distin. Et ita sit à nobis superior sententia confutata, veriusq; erit proximis casibus fructus rei pigneratæ debito imputari, vt est generaliter constitutum. c. 1. & 2. conquestus. de vsur. & l. 1. & 2. C. de pig. actio. cum concor. Ne† verò nesciant creditores, qui rerum pigneratarum fructus minuant sortem, quando, & ad quem modum operæ precium sumus facturi, si hoc nostræ disputationi adijciamus. Et initiò sciendum est, omne fructuum genus, qui cœlo, aqua, terraq; nascuntur, siue humana quærantur opera, l. fructus. ff. de vsur. siue natura magis proueniant, d. l. fructus. siue iure deniq; percipiantur, l. si nauis. ff. de rei vendica. l. prædior. ff. de vsur. l. mercedes. ff. de hære. peti. Bero. c. 1. num. 14. de vsur. cum sorte pensari, c. 1. & 2. & c. conquestus. de vsur. & c. ad nostram. l. de iureiuran. & c. cum contrà. de pig. & l. 1. & 2. C. de pig. actio. & l. 2. C. de partu pig. nec aliud dicere, conuenit, constitutiones enim d. c. 1. & 2. & d. c. conquestus. de vsur. cum concor. de hoc loquentes non distinguunt. Igitur si quis reditus in fundo pignerato sit, aucupij forsitan aut venationis, quidquid auiū aut ferarum ceperit creditor, id sorti referre debet acceptum. Aucupium enim & venatio in fructu sunt, l. item. §. aucupiorum. ff. de vsufru. hoc ita, si fructus fundi ex aucupio venatione ve constet, venationē. ff. de vsur. & l. seruis vrbanis. §. venatores. ff. de lega. 3. & l. quæsitū. §. si in agro. ff. de instru. fructibus autem pignus exonerari, palàm est, d. c. 1. & 2. de vsur. cum cōcor. Idem erit in piscatione respōdendum, si quod fortè stagnum in fundo pignerato esse proponatur, non minus enim piscatio, quàm aucupiū & venatio, in fructu est, d. §. aucupiorū. Idem dicemus de Pauis, si apū aluearia in fūdo sint, à debitore fortè instituta: aut si qua eò se fortuitu apum examina cōtulissent. Nam quin is reditus in fructu sit, nō ambigitur. d. l. itē. §. & si apes. Si syluam cæduam aut arundinetum ceciderit creditor: aut ex nō cædua pedamenta & ramos in vineam suam sumpserit, & hoc debito imputabitur, esse enim, vt & superiora, in fructu, d. l. itē. §. fin. cū. l. seq.

360

Adeò autē hęc vera sunt, vt arboribus euulsis aut ventorū vi deiectis vti creditor, nisi exonerato pignore, non possit: esse quippe, vt cætera, quæ enumerauí, l. arborib. ff. de vsufru. in fructu, & æstimationem capere, non ambigi autē, quin, quicquid sorti accederet, quod æstimari pecunia possit, etiamsi minimi pretij habeatur, vsura sit, 14. q. 3. per totū. Bar. l. rogasti. §. si tibi. ibi partes. ff. si cer. pet. Ana. c. nauiganti. colu. 7. ibi quarto principaliter quæritur. de vsur. Bero. nu. 33. & seq. Rub. eo. Adde Ab. Rub. de vsur. nu. 4. & Ana. c. 1. col. 2. vers. quicquid enim eo. vt in cęteris, quæ maius præ se ferunt emolumentum, quicquid percíperetur à creditore ad sortis exonerationē pertinere, nō sit dubitandum. d. c. 1. & 2. & d. c. conquestus. de vsur. cum concor. Ergò si auri, argenti, sulphuris, æris, ferri, cæterorūmve fodinæ fuerint in fundo pignerato: aut etiā lapidicinæ, quicqd inde creditor effoderit, excíderit, acceptū sorti referendū est. Nam & hæc omnia in fructu habentur. l. si cuius. §. inde. ff. de vsufruc. Idē† dicemus ædibus pignori datis, non enim modò pensiones, quas pro fructibus accipi ait lex, l. prædiorum. ff. de vsur. id est, quāti locari ædes nudæ possunt, pignus exonerabunt, l. 1. C. de pig. actio. sed erit etiā instrumenti habenda ratio, hoc est, quanto pluris ædes instructæ non instructis locentur, & quidem pro instrumenti modo & qualitate, æquè cella vinaria fortè pignerata, serijs, cuppis, amphoris, cęteroq; instrumento non impune creditor vtetur, sed similiter quanto pluris cella, quæ instructa est, quàm, quæ instrumento caret, locetur, erit habenda ratio. Quod† in instrumento diximus, non erit idem in ornamento respondendum, & meritò. Quod enim ornat, ad voluptatem refertur, non ad vtilitatem, l. quæsitum. §. si domus. ff. de instruc. vel instru. lega. ideoq; æstimatioem non admittit, quòd cùm accidit, nullum esse vsuræ vitium, suprà constitit, 14. q. 3. per totum. cum concor. Impune itaq; creditorem specularibus & velis, his ad æstatis, illis ad Brumæ iniuriam arcendam vsurum, voluptati enim ea deseruire. d. §. si domus. Serui† quoque pignori dati operis sui sortem minuunt. l. fin. C. de par. pig. & l. 1. C. de pig. actio. Vnde intelligimus, infantem pignori datum ægrotū, defectæue ætatis hominem ad pignoris exonerationem, nihil pertinere, eorum quippe nullas operas esse. l. arborib. §. de illo. ff. de vsufru. Quod† in seruis est dictum, æquè in iumentis erit respondendum, nam & eorum vecturas sorti imputari,

361

362

363

364

putari, consequens est, l. mercedes. ff. de hæred. petit. quod est in cæteris omnibus, quorum vsus æstimari pecunia potest, generaliter respondendum. 14. q. 3. per totum.

365 Cæterùm, † quarum rerum vsus æstimationem non capit, his abstinere creditor vsurę metu non est iubendus, Bar. d. §. si tibi. cum concor. nec vereri debet, ne quid sorti ea re

366 decedat, vt proximè in specularibus & velis diximus. Secundum † quod si statua aut imago pignori data proponatur, ea creditor, secretiore cubiculo fortè posita ad oculorum voluptatem non erit vti prohibendus, modò sine intertritura vtatur. l. credi-

367 tor. 1. & 2. C. de pig. actio. Idem † putauerim in nomismatis, quæ gemmarum vsum præstant. l. nomismatū. ff. de vsufruc. Nam etsi vt & statuæ & imaginis, ita horum vtilitas nonnulla est, frustrà alioquin vsumfructum in illis legari, contra l. nomismatum. & l. statuæ. ff. de vsufruc. quia tamen æstimationem pecuniariam eorum vsus nō admittit, eo creditor abstinere non est iubendus, nec eo nomine quicquam sorti imputare compelletur, modò, vt est dictum, ijs sine intertritura vtatur. d. l. creditor. 1. & 2.

368 Quod † est superius à nobis dictum, fructus rei pigneratæ à creditore perceptos cum sorte pensari, ita acceptum est, si percepti à creditore consumantur, Glos. l. diuortio. §. ob donationes. verb. compensationes. & ibi Docto. ff. solu. matri. Bald. post Francisc. Accur. & Cyn. l. 1. & fin. C. de pig. actio. Abb. c. 1. num. 3. de vsur. & ibi Ana. & Bero. num. 24. hoc est, siue in suos ipse vsus vertat, siue distrahat, & in nummum redigat, quæ sententia rectè se habet, & manifestam continet rationem. Nam non reperiri quomodo ante cōsumptionem pensari cum

369 sorte fructus possint. Etenim, † cùm penderent, rei pigneratæ, vt puta fundi fuisse partem, constat. l. fructus pendentes. ff. de rei

370 vindi. & † idcirco inter immobilia numerari. Glos. c. 1. §. sciendum. verb. cohærentib. tit. de feu. cogni. & ibi Marti. Abb. & Car. Alex. & Zasi. Epi. feu. parte. 4. col. 1. adde Bart. Bald. Angel. Rapha. Imol. Pau. Castr. l. si fimiliusfa. §. cùm fundum. ff. de verb. oblig. quæ latissimè allegat. Tiraq. de retrac. §. 1. glo. 7. num. 36. cum multis seqq.

371 Percepto † autem pignori, vt corpus, vnde essent nati, esse cœpisse, l. quamuis. C. in quib. causis pig. vel Hip. taci. contraha. & l. Paulus. §. 1. ff. de pigno. & l. in prædijs. ff. in quib. cau. pig. vel Hip. taci. contra. & Bero. c. 1. nu. 37. & 45. & 49. de vsur. & ita debito-

372 ris adhuc manere. Ne, † si creditoris facios dicamus, cui & pignori sunt, d. l. quamuis. cum concor. suæ rei pignus consistere, consequens sit, quod est absurdum. l. neq;

373 pignus. ff. de diuer. regu. iur. antiq. Adde, † placuisse, fructus cum pignore, forte recepta, in restitutionem venire. c. ad nostram. 1. de iureiurando. & l. si pignore, in prin. ff. de pig. actio. & l. 1. & 2. & fin. C. eodem. Bero. d. c. 1. nu. 9. Adde c. cum contra. de pi-

374 gnor. Cur † autem consumptio desideretur, quò magis fructus cum sorte pēsentur, &, quod deberetur, minuant, illa redditur ratio, quòd speciei cum quātitate compensatio non sit. l. si conuenerit, in prin. ff. de pig. actio. & c. ad nostram. 1. & ibi Innocen. de iureiur. Glo. Bar. & alij. l. diuortio. §. ob donationes. ff. solu. matri. Abb. c. 1. nu. 3. & ibi Ana. col. 2. & Bero. nu. 43. de vsur. nec recipere functionem inter se possint, quod post Franciscum Accursium Cynus & Baldus exigunt, l. 1. & fin. C. de pig. actio. vt re à creditore percepta pignus soluatur.

375 Secundum † quod percepto ex re pignerata à creditore, tritico, vino, oleóve, si pecunia debeatur, nulla erit compensatio. Quia hæc functionem cum sorte non recipiunt.

376 Aliter † atque si domus aut nauis esse pignori data proponatur, tunc enim fructus inde percepti, id est, pensiones & vecturæ nulla expactata cōsumptione cum eo, quod deberetur, pensari. l. 1. C. de pignor. actio. Deberi enim pecuniam & pro pensionibus

377 & vecturis pecuniam pendi. Idem † fore, si oleum quis debeat, & oliuetum pignori datum sit, aut vinea ab eo, qui vinum debuit. Percepto enim oleo æquè bono, aut vino ad concurrentem sorti modum compensationem fieri, & continuò pignus libe-

378 rari, consequens est. Tantundem † respondendum erit agro pignori dato, vnde triticum perciperetur, percepto enim tritico consumptione non expectata pro modo eius, quod perciperetur, compensationem fieri, æquè dicendum est, verum est enim sortem de fructibus esse perceptam, quod, vt pignus perimatur, desiderant constitutiones. c. 1. & 2. & c. conquestus, de vsuris.

379 cum concor. Vt † non fuerit, quamobrem Beroius præceptor, d. c. 1. numero quadagesimonono. de vsuris. vera hæc esse dubitauerit. Nam si decem tritici, vini, oleive, culleos ex oliueto pignerato, ex vineáve, aut agro creditor, cui tantundem tritici, vini, oleive debebatur, percepe-rit, nihil proponi, cur pignus liberatum non dicamus, eo enim tritici, vini, oleive modo ex soluto, pignus proculdubio perime-

380 perimeretur. Hoc † autem ita, ob legē mutui, l. cùm quid. ſi cer. petat. ſi æquè bonum, quod percepit creditor, atque quod
381 deberetur, eſſe proponatur. Quod † dictum eſt, fructus à creditore perceptos atq; conſumptos cum ſorte penſari, & exonerare pignus: ita exaudiendum eſt, vt impenſarum ratio ante omnia habeatur, quas creditor fructuum, tam quærēdorum, quàm cogendorum conſeruandorumq; gratia feciſſet, fructus enim, niſi impendijs omnibus deductis, non intelligi. l. ſi à domino. §. fi. ff. de hęr. peti. & l. 1. C. de fructi. & lit. expen. Gloſ. Bart. & Angel. l. in fundo. ff. de rei vendi. Bart. & Alex. l. fructus. per ill. tex. ff. ſolu. matri. Bal. & Sal. l. ſi quis ſciens. C. de rei vendi. Fel. c. ad noſtram. 1. de iure iuran. Paulus Caſtren. Alex. & laſon. & alij. l. diuortio. §. impendia. ff. ſolu. matr. Romanus. ſing. 336. Bero. c. 1. nu. 96. de vſur. Tiraq. latiſsimè de vtroq;. retra. gloſ. 1. §. 15. nu. 1. &
382 2. cum ſeqq. quem omnino vide. Quod † beneficium, quia naturalis ratio illud tribui expoſtulat, vetus iuriſprudentia prædoni denegare erubuit, & rectè. Nam, vt eleganter Iulianus ſcribit, l. fundus. qui dotis. ff. famil. hær. adde. concor. in gloſ. ibi verbo. hoc genus allega. nullus caſus interuenire poteſt, qui hoc genus deductionis
383 impediat. Impenſas † autem quas admittimus? & eas ſolas, quæ neceſſariò ſunt factę, deducendas quiſquā putauerit. Sed verius eſt, & vtilium fieri deductionē. Et hoc poſt Accurſium l. creditor. 2. verb. neceſſarios. C. de pig. actio. & l. ſi ſeruos. verb. neceſſarijs. ff. de pig. actio. Cyno d. l. creditor. 2. ſcio
384 placuiſſe. Impenſæ † neceſſariæ Domitio Vlpiano authore l. 1. §. 1. ff. de impen. in res dot. fac. hæ dicuntur, quæ habent in ſe neceſsitatem impendendi, hoc eſt, quæ ſi factę non ſint, vt Iulius Paulus per inficiationem definit, l. impenſæ. ff. de verb. ſigni. res aut peritura, aut deterior futura ſit, aut vt, & Domitius Vlpianus ait, l. impenſæ. ff. de impen. in res dota. fac. imminuetur, vt puta ſi ædificium ruens, quod habere debitori vtile fuit, refecerit creditor, oliuetáve reiecta reſtauauerit, vites propagauerit, arbores curauerit, ſeminaria pro agri vtilitate fecerit, aggeres erexerit, flumina auerterit, ædificia vetera fulſerit, refecerit, arbores in locum mortuarum repoſuerit, neceſſariò impendiſſe dicendus erit. l. 1. §. fi. & l. vel ſi vites. & d. l. veluti. & l. omnino. & l. impenſę. ff. de impē. in res dota. fac. Neceſſarijs quoque impenſis adnumerari placuit, quod in ſeruorum valetudinem inſumptum eſt. l. 2.
ff. de impē. in res dota. fac. & l. ſi neceſſarias.
385 ff. de pigno. actio. Vtiles † autem impenſas Domitius Vlpianus eas definit, l. quod dicitur. 1. & fin. ff. de impen. in res dota. fac. quæ vtiliter factæ ſunt, quibusq; res melior eſt reddita. Fulcinius ita rem meliorem vtilibus fieri deſideratur, l. impenſæ. ff. de ver. ſignif. vt non deteriorem eſſe, quod impenſæ neceſſariæ præſtant, non ſinant, id enim vtilium impenſarum nō eſſe, ne deterior res fiat, non ſinere, ſed vt meliorem reddant, hoc eſt, quibus factis vberior, quàm antè, fructus adquiratur. Quod euenit quotiens vltrà, quàm neceſſum eſt, augendi reditus gratia quid impēditur, vt in arbuſti paſtinatione, fundíve cultura, quæ ſuprà, quàm neceſsitas poſtulat, utiliter adhiberetur. d. l. impenſæ. de verb. ſig. Eodē numero ſunt, quæ in puerilis ætatis doctrinam impendūtur, aut etiam adultioris, ſi artes neceſſarias doceantur d. l. impenſæ. iuncta. d. l. ſi ſeruos. & l. veluti. ff. de impen. in res dota. fac. inter impenſas vtiles eſſe Titus Gaius & Iulius Paulus aiunt Nouelletum in fundo facere. l. vtiles. ff. de hær. peti. & d. l. veluti. Iulius Paulus hoc amplius tabernā extruere. d. l. veluti. Addit his Domitius Vlpianus pecora prædijs imponere, id eſt, ſtercorare. d. l. impenſæ. ff. de impen. in res do-
386 ta. fac. Admonendi † ſumus, eſſe quaſdam impenſas, quæ modò neceſſariæ, modò vtiles ſint. Quædam enim pro fundi conditione vtiliter quandoq; fiunt, quæ alioquin impendendi habent neceſsitatem, vt piſtrinum extruere, aut horreum, quibus pauperior villa carere poteſt, non quoque latifundia. Quæ cùm neceſſariò extruuntur, in neceſſarijs impenſis haberi, ait lex l. 1. §. fin. ff. de expen. in res dota. fac. hoc eſt, cùm fundus, niſi id ædificij in eo ponatur, deterior ſit futurus. Cæterùm ſi vtilitatem ea res contineat, vtilibus impenſis adnumerabimus. d. l. impenſæ. de verborum ſignifi.
387 Quanquam † neceſſariò factæ, an vtiliter impenſæ ſint, non parui refert, neceſſariarum enim impenſarum fieri ſemper reputationem conſtat. l. ſi neceſſarias. ff. de pig. actio. Vtilium ita demum ſi debitoris voluntate factæ proponantur. Voluntate debitoris factum accipere debemus, non id modò, quod ipſe nominatim iuſſit, ſed & quod ab ipſo fieri cœptum eſſet, d. l. ſi ſeruos, quódve erat ipſe alioqui facturus. l. in
388 fundo. ff. de rei vendi. Nam † etſi onerandus debitor non eſt ſumptu, qui in ſeruos artificijs inſtruendos fieret, d. l. ſi ſeruos. ſi tamen apud debitorem opificio aliquo ſer-

uos imbui cœptos excoluerit creditor, q̃d in id erogatum est, contraria pigneratitia actione consequetur, pignoríve incumbet, quoad eo nomine sibi satisfiat, d.l. si seruos. æquè atque in impensis necessariò factis, d.
389 l. si necessarias. Idem † erit respondendum, & cùm nulla debitoris voluntate intellecta seruos pigneratos artificijs necessarijs instruxerit creditor, d.l. si seruos. & hoc ita, si sumptuum ratio modum nõ excedat, durum enim esse, debitorem adeò onerare, vt si sumptus refundere creditori velit, carere eum seruis oporteat. d.l. si seruos. Nam, vt rem pigneratam negligere ob dolum & culpam, quam præstat, d. l. si seruos. & l. creditor. 2. de pig. actio. & l. contractus. ff. de diuer. reg. iur. non debet creditor, ita nec tam preciosam reddere, vt debitori pignus luere volenti laribus & sepulchris auitis carendum sit, d.l. si seruos. & l. in fundo. ff. de rei vendi. nouúmve æs alienum contrahendũ, rémve, quam receptam vult, aut distrahere, aut penuria cogente, apud creditorem derelinquere, habeat necesse, d. l. si seruos, vt cùm multorum iugerum saltum, quem per inopiam reiq̃ familiaris angustias non colere modò debitor non potest, sed ægrè luere. Nam, si creditor eum saltum magnis impensis excoluisset, deductionem eius, quod impendisset, petens audiendus non est, nisi modus ei rei adhibeatur, idque totum ius dicentis arbitrio placuit contineri, mediè hæc dispecturi, nihilque delicato debitori, omne fortè sumptuum onus deprecanti indulturi, sed nec onerosum creditorem, nihil de impensis remittentem laturi, ita eleganter rem omnem Domitius Vlpianus temperat. d. l. si
390 seruos. Quo † loco scire oportet, non quantum insumptum à creditore in rem pigneratam est, deduci debere, sed quanto res est facta preciosior, d. l. in fundo. nisi cùm suprà sumptus modum rei precium accesit: tunc enim id solum, quod impensum est, in reputationem venire, conse-
391 quens est. d.l. in fundo. Planè † re pigne-rata impensis vtilibus ita preciosa facta, vt graue sit sumptum reddere pignus luere volenti debitori, vetari creditor non debet, ea tollere, quibus sublatis pristina rei facies manet, nullaq̃ parte pignus redditur deterius. d. l. in fundo. Hæc in impensis vtilibus, superiora in necessarijs
392 sunt accipienda. Nam † in voluptarijs, quod est tertium impensarum genus, l. 1. ff. de impen. in res dota. fac. aliud erit dicendum, quippe quibus neque res, in quam factæ sunt, pristino in statu earum interuentu seruata est neque melior reddita, debitorem ergò non onerabunt, hoc ita si separationem admittunt, paratusq̃ debitor sit, creditorem, quæ voluptatis causa impendisset, re incolumi tollentem pati, l. pro voluptarijs. ff. de impen. in res dota. fac. quod etiam in persona prædonis obtinuit. Nam & ei potestatem fieri tollendorum, quæ sine rei detrimento tolli possunt, constitutum est. l. vtiles. in fin. ff. le. de hæred. peti. Enimuerò, quæ separari non possunt, siue ea prædo, siue alius posuit, relin-
393 qui oportet. d. l. pro voluptarijs. In † voluptarijs impensis spectandum non erit, quantum creditor insumpsit, sed quanto locupletior futurus est eo, quod ornatus gratia adiecit, sublato: d. l. in fundo. §. constituimus. & d. l. pro voluptarijs. cæterùm ea tollere volens creditor, quæ detracta nihil ei commodi sunt allatura, sed ob futura debitori ferendus non erit, d. §. constituimus. vt si fortè tectorium, quod induxisset, debitori inuidens detractum, picturáve corrasas velit, nisi † in rebus promer-
394 calibus factæ proponantur, aliúdve, quo species ornetur, adiectum dicatur, esse enim vtilium loco incipere, quæ in talibus rebus impensa sunt. Quod Iulius Paulus libro vigesimoquinto Digestor. d. l. quod si hæred. non ineleganter respondit: illa, sicuti puto, ratione quòd, quæ speciem ornant, rebus promercalibus precium ad-
395 dunt. Voluptarias † impensas Iulius Paulus ait esse viridia, d. l. impensæ. de verborum significat. aut, vt Vlpianus appellat, l. si cuius. §. fructuarius. ff. de vsufruc. viridiaria, sic enim apud vtrumque habet Tuscus codex, aquas salientes, in crustationes, loricationes, picturas. Domitius Vlpianus d. §. fructuarius. eodem numero habet gestationes, & deambulationes arboribus infructuosis opacas atque amœnas. Idem Balinea extruere in voluptuo-
396 sis impensis esse vult. Quod † Polonia & Lituania non facilè receperit, ob multum apud vtramque gentem domi lauandi vsum, etsi eorum, qui publicè lauari sine dedecore possunt, alia est ratio, solis ijs, qui salua existimatione sua publicis balneis non vtuntur, sumptus ita facti calculum frustrà deprecaturis. Argum. l. quid tamen. alias. si cùm dies. §. sed si in ali-
397 quem. ff. de recep. Idem † Vlpianus Neratium scribere refert, l. vsufructu. §. final. ff. de vsufruct. pauimenta in vo-
398 luptarijs impensis esse. Ego, † si quod

operis

operis topiarij factum sit, in voluptuosis impensis esse, æquè dicam, id enim totum, præter ornatum nihil pensi habet, vt in seruo eius artis gnaro responsum est, l. cùm quæretur. §. fina. ff. de lega. 3. cuius operæ speciem duntaxat ornare dicuntur: non autem culturæ prædiorum vllam adferre v-
399 tilitatem. Errat † enim Accursius, Glos. d. §. fin. aut quisquis alius fuit, qui topiarij serui operas esse putauit, agrum conserere, spinis purgare, sepibus & fossis cingere, cùm ars topiaria ornet duntaxat, d. §. fin. operæ verò in agro conserendo, purgando, sepe & fossa muniendo insumptæ, hæ ad fures arcendos, illæ ad fructum percipiendum, non mediocrem patrifamiliâs ad-
400 ferant vtilitatem. Sed, † an pignoris fructibus vti possit creditor eósve distrahere sit compellendus, dispiciamus. Et hoc dicere Petro Ancharano præceptore authore Anagninus c. colu. 1. vers. nota. quod creditor. de vsur. consequens esse ait Constitutionibus, c. 1. & 2. & c. conquestus. de vsur. & c. ad nostram. 1. de iureiur. & c. cũ contrà. de pig. & l. 2. C. de par. pigno. quibus creditor, cùm fructus sortem exæquant, pignus debitori restituere iubetur, & hoc non in omnibus quidem fructibus dicendum scribit Anagninus, sed in ijs solis, qui seruando seruari non possunt. Nam, qui seruari possunt, eos nihil vetat à creditore pignoris loco retineri, donec suum recipiat. Argumẽ. l. is cui. §. quæri potest. versicul. quin imò. ff.
401 vt in possess. legat. Hæc † post Ancharanum præceptorem Anagninus: at ego contrà existimo. Nam initiò falsum est, cùm fructus percepti exæquant sortem, creditorem pignus debitori restituere oportêre. Nec hoc vlla constitutio c. 1. & 2. de vsur. & d. c. ad nostram. 1. dicit, sed illud, cùm sors ex fructibus percepta est: pignus esse tunc necessariò restituendum, d. c. 1. & 2. de vsur. & d. c. ad nostram. 1. percipi autem ex fructibus sortem, nemo dixerit, cùm id fructuum perceptum est, quod æstimatione sortem exæquat. Nam nisi fructibus cum sorte pensatis
402 liberari pignus non potest. Pensari † verò, quæ diuersi generis sunt, hoc est speciem cum pecunia negat lex. l. si conuenerit.
403 2. & ibi Bartol. ff. de pig. actio. Manere † itaq; fructus debitoris, licet in pignoris nexu, l. 3. C. in quibus. cau. pig. ta. contra. idq;, quoad creditor eos consumat, hoc est in suos vsus vertat, vel distrahat, aut mistura alióve quoquo modo suos faciat. Baldus. l. fin.
404 C. de pignor. actio. Nec † verum est, quo deinde adijcit Anagninus, cùm ait, fructum, qui seruando seruari non possunt, distrahendorum imponi creditori necessitatem, ea ratione, quod illos, nisi suo recepto,
405 restituere debitori non cogitur. Nam † nec pignus quod ex conuentione creditori vendere licuit, vendere, creditor debitore etiam affectante, habet necesse, inhumanum enim hoc esse ait lex. d. l. quamuis, ff. de pig. actio. Quæ satis creditorem facturum existimauit, si, emptore à debitore reperto, idoneaq; cautela pro indemnitate accepta, pignus venire patiatur, vt inde sibi satisfiat. d.
406 l. quamuis. Quod † si in fructibus rei pigneratæ fieri sustineat creditor, satis fore putauerim, ne eos vendere inuitus cogatur, quod esse inhumanum ait lex. d. l. quamuis. Admonito † itaq; debitore, vt emptorẽ
407 quærat, nisi eum fructus tollere ac vendere, accepta cautela, malit creditor, non erit, cur fructuum interitum formidet, quos, cùm creditori imputari nihil potest, l. si seruos. ff. de pignore. actio. & l. contractus. ff. de diuers. reg. iur. debitoris periculo, in cuius & bonis sunt, l. pignus. C. de pig. actio. peri-
408 re, satius est dicere. Nam † hoc in pignore, vnde nati sunt, fructus, cuiusq; causam sequuntur, l. 3. C. in quib. caus. pig. vel hypta. con. esset respondendum. d. l. pignus. Sed
409 † nec erit consumere eos cogendos, ne emere quis inuitus compellatur. Cõsumptio enim speciem quandam emptionis cõtinet, eo quippe quo, quod ex pignore editũ est, consumitur, à creditore quanti illud est, tantum suo debere debitori incipit creditor, Glossa. l. diuortio. §. ob donationes. verbo. compensationes. & ibi Docto. & Pau. Cast. nu. 6. ff. solu. matri. Bero. c. 1. nu. 52. de vsur. & conuenienter de sorte decedit. Nemo
410 † autem emere cogendus est. l. inuitum. C.
411 de contrahen. empt. Adde † vt fructus rei pigneratæ in suos vsus vertere aut distrahere creditor possit, eius esse causa constitutum, quo maturius ad suum perueniat, igitur posse suo beneficio renuntiare. l. quam-
412 uis. ff. de pig. acti. Idem † ergò erit dicendum in fructibus, qui seruando seruari non possunt, quod in illis, qui possunt, vt nec vendere creditor eos inuitus, nec consumere cogatur, sed hos debitori seruet, illos à debitore, si ita federit, ne medio tempore depereant, diuendi accepta cautela patiatur. Quanquam & illos, qui seruari possunt, in crediti deminutionem vendere creditor, aut in suos vsus vertere, si ex sua esse re putauerit, potest, constitutio c. 1. & 2. de vsur. & c. ad nostram. 1. de iure. iur. enim
413 non distinguit. Sed † quomodo fructus ex re

pignerata natos creditori vendere in vsuſve ſuos vertere permittimus? quos in eadem eſſe cauſa conſtat, in qua corpus, vnde nati ſunt, eſſet, l. quamuis. C. in quibus cau. pig. vel. hyp. ta. contra. cum eorcor. in gl. ibi alle. hoc eſt pignori eſſe. Pignore autem vti creditor ſine furti vitio non poſſit? l. ſi pignore. in prin. ff. de fur. & §. furtū. 2. inſtit. de obl. ig. quæ ex delic. naſcun. ſed hoc nequaq; dicendum eſt, niſi cùm rei pigneratæ vſum in lucrum ſuum quis conuerteret, d. l. ſi pignore. §. 1. quod à creditore non fit, qui exonerandæ ſortis gratia nō alienæ rei contrectādæ inter vertendæve conſilio rei pigneratæ fructib. vtitur. Ea quippe res tota debitoris
414 non creditoris lucro cedit. Adde, † legis authoritate creditorem fructib. rei pigneratæ vti, d. c. 1. & 2. de vſur. igitur illi id fraudi nō eſſe debere, cōſequens eſt dicere. l. Grachus
415 C. de adul. De † illo nunc videamus, qui fructus ad ſortis exonerationem pertineant, an ſoli, qui à creditore ſunt percepti, an & qui percipi potuerunt? Henricus in ſum. tit. de pig. §. quando. ver. ſed nunqd. Cardi. Hoſti. ad ſolos perceptos creditorem teneri exiſti-
416 mauit, niſi fraus eius arguatur. Arguiq; † tunc fraudem ſcribit, cum fundo pignerato neglecto ſuos agros minus fertiles, creditor
417 colit. Inciuile † eſt idē præterea arbitratus, ſi fundum pigneratum creditor inuitus exercere cogeretur, bobus agro colendo forſan amiſsis damnū ſibi ſarciri à debitore fruſtra petiturus, nec vanum hunc timorem videri, nam in bonæ fidei poſſeſſore hoc eſt reſponſum, vt amiſſorum ita boum detrimentū eum, non fundi dominum reſpiciat. Bald. l. 1. in fi. C. de fruct. & lit. expen. Frā. Cremē. ſing. 134. Tiraq. trac. de vtro. retra. gl. 15. nu.
418 26. Non † negat autem quin imputetur creditori, ſi fundum pigneratum non locauit, cùm poſſet, ea enim re in culpa eſſe. Arg. l. 3. C. de diſtra. pig. Idemq; ſcripſit in re qualibet, ſiue ſoli, ſiue mobili, aut ſe mouenti. quę locari conſueuit. Argu. l. ſed & ſi quid. §. & ſi veſtimentor. ff. de vſuf. & l. vel vniuerſor. ff.
419 de pig. acti. Ioannem † verò Calderinum ſcribere Nicol. Abb. lib. 5. Epiſt. Decret. c. 1. nu. 5. de vſur. And. c. 1. col. 5. poſt me. ibi. vtrum. autē teneatur creditor. refert, quoad creditori ſatisfactum non eſt, eorum fructuū iniri rationem, quos percepit creditor, cū plenè autem creditori ſatisfactum eſt, & ita peremptо pignore in reſtitutionem & eos fructus venire placuit, quos percipere creditor potuit. Quæ ſententia, vt prima quidē ſpecie videri poteſt, non eſt ſine ratione, creditorem enim eo, quod deberetur, accepto, incipere pignoris poſſeſsioni mala fide incū-
420 bere. Conſtat † autem malæ fidei poſſeſſorē ad fructuum, qui percipi potuerunt, ſummā teneri. c. grauis. & ibi notata. de reſti. ſpolia.
421 Abb. c. 1. nu. 5. de vſur. Antonius † autē Butrius, cuius diſtinctionem idem Nico. Abb. refert. d. c. 1. & nu. 5. intereſſe putat, dolo latáve culpa creditoris fructus non percepti dicantur, an ei nihil eiuſmodi imputetur, & ſecundum hæc fructuum qui percipi potuerunt, damno, creditorem onerari, aut leua-
422 ri cenſuit. Hanc † Antonij Butrij diſtinctionem duabus ſuperioribus omiſsis, quaſi ſilentio eas damnans ita demum veram eſſe Nicol. d. c. 1. & nu. 5. de vſur. Abb. ſcribit, ſi debitoris gratia pignus, datum proponatur, tunc enim dolum tantùm & latam culpam creditorem præſtare ait. Cęterùm ſi vtriuſq; cauſa ex æquo pignus interuenit, fructus, qui leui etiam culpa creditoris percepti non ſunt, debito ſcribit imputari, quaſi tunc ad omnes fructus creditor teneatur, quos dilí-
423 gens paterfamiliâs percepiſſet. Hanc † ſententiam Auguſtinus Beroi. d. c. 1. & nu. 108. in fi. de vſur. Doctor meus, veram putat, ſuperioribus duabus Henrici Cardinalis Hoſtienſis & Ioannis Calderini confutatis, &
424 meritò. Pignori † enim acceptum præter dolum, culpam recipere ait lex. l. ſi vt certo. §. nunc videndum. ver. ſed vbi. ff. cōmo. & l. ſi ſeruos. ff. de pig. actio. & l. ſi creditor. 2. C. de pig. acti. & l. contractus. ff. de diuer. reg. iur.
425 antiq. Culpæ † autem à lege facta mentio, vt magnis authoribus Bal. l. Authē. quod locū. q. 2. ff. de colla. per legem. ſi cùm venderet. §. fi. ff. de pig. acti. notat. Gloſ. l. in venditione. §. de tempore. verbo. ex culpa. & Bar. ibi in vlt. notab. ff. de bonis auth. iudi. poſsid. Deci. d. l. contractus. & quæ ibi alle. nu. 19. placuit, leuem culpā continet. Rectiſsimè itaq;
426 Nicol. Abb. cùm † pignus, vt plerunq; ſolet, debitoris & creditoris gratia interuenit, huius, quo magis ei cautum ſit, illius, quo facilius reperiat creditorem, §. fi. inſti. quib. more. contra. obliga. quod leui creditoris culpa
427 prætermiſſum eſt, ei imputat. Ex † quo & ipſa Henrici Cardina. Hoſtiē. ſententia ſatis refellitur, ſolam fraudem in neglecta fundi
428 pignerati cultura malè deſiderantis. Cuius † ſententia nec ea parte admittēda eſt, qua negat, creditorem ad fundum pignori acceptū colendum cogi oportēre. Nam intermiſſa fundi cultura, qui coli conſueuit, vt Bartolo l. quod nerua. col. 11. ff. depoſiti. & arg. l. mulier. §. ſed ſi. ff. ad Trebel. & Baldo l. quę fortuitis. C. de pig. acti. Bero. d. c. 1. num. 107. de vſur. placuit, culpa lata non vacat, aut certè,

vt alius

vt alius quidam scribit, Florianus.l.item,si fundi.ff.de vsufru.leui, quam exhibere creditorem oportêre,suprà constitit. Illud † non
429 omitto, creditorem in re pignori accepta exactam diligentiã adhibere debere, §. fi.insti.quib.mod.re contra.obli. eaq; facere oportêre,quæ diligens paterfamiliâs esset in re sua facturus.l.ea igitur. ff. de pig.action.
430 Neminem † autem diligentem patremfamiliâs agros suos incultos iacere passurum.
431 Cultura † enim pretium ampliari prædiorum.l.non intelligitur.§.diui.in fin.ff.de iure. fisc. &l. ei qui. §. fin.ff.de peti. hæred. Esse igitur, quod creditori, deserta fundi pignerati cultura, nõ immeritò imputetur.
432 Adde † fundum, qui non coleretur,ea re deteriorem reddi.d.§.diui.in fin.cum concordan. Ergò & si à creditore non exigamus, vt fundum pigneratum meliorem reddat, præstare tamen illud tenetur, ne deterior eius negligẽtia fiat:l.creditor.1.& 2.C.de pig. acti. fieri verò fundos,nisi colantur,deteriores dictum est.d.§.diui.in fi.cum concordã.
433 Eamq; † esse causam,Bald.lib.7.Digest.apud Celsum notat, l.itẽ.ff. de vsufr. cur fructuario fundi,in quo habet vsufructum, colẽdi, & quidem rectè,necessitas legibus imponatur, ne aut omissa aut intempestiua cultura fundus deterior reddatur.l.si merces.§.conductor.ff.loca. Nam percipiat inde quid legatarius,an non percipiat,proprietarij nihil
434 quicquam interest. Consequens † itaq; superioribus est, creditorem ad fundum pigneratum colendum cogi, contrà, quàm Henric.Cardi.Hostien.in sum.tit.de pig.§. quando.verb.sed nunquid. putauit, & eum secutus Anagni.c.1.col.2.vers.nõ quod creditor. de vsur. nihilq; vereri eum debere,ne bobus agro colendo forsan amissis, iactura afficiatur,quicquid enim instrumenti rustici intercidit, id impendijs necessarijs adnumerari solere,quibus videlicet nõ factis res esset peritura, aut etiam deterior futura.l. impensæ. in prin. ff. de ver. signifi. Porrò, quod boum agro colendo amissorum damnum non agri dominus, sed bonæ fidei possessor agnoscere debeat, Bald. d.l.in fi. C.de fruc.& lit.expen. ea res quæstionem nostrã non onerat, multùm enim interest inter creditorem & bonæ fidei possessorem, hunc enim fructuum sibi quærendorum mente & proposito agrum colere, creditorem verò domino operã dare. De se itaq; queri illum debere, qui temerè, & suo iure parùm bene perpenso fundum ad se nihil pertinentem coluisset, creditori autem nihil esse quod imputetur,quippe cui agrum incultum non relinquere necessitas fuit,ne eo neglecto,& per hoc deteriore reddito l. non intelligitur.§.diui. in fin.ff.de iure fis.& l.ei qui.§.fi. ff. de peti. hæred. præstare creditor id damnum debitori teneatur, l. creditor. 1.& 2.C. de pig.actio.iniquum ergò fore,iactura boum amissorum illum affici. Adde, bonæ fidei possessorem suo commodo res hæreditarias attingere, fructibusq; inde perceptis ita vti,vt quicquid consumpsisset, hæreditati, non ipsius patrimonio expensum feratur.l.sed & si.§. cõsuluit.§. quod autem. ff.de hæred.peti. Cùm creditor quicquid ex rei pigneratę fructibus percepisset,sorti ferre debeat acceptum,c.1.& 2. & c. cõquestus. de vsura. cum concordantijs. & hoc Beroi præceptoris disputationi consequens est.d.
435 c.1.nu.20. Illa † autem Ioannis Calderini sententia stante pignoris nexu ad solos fructus, quos creditor percepisset, teneri eum existimantis,ad eos hoc amplius, quos percipere potuisset, si credito accepto pignus non restituisse proponatur, etsi prima specie rationem habere videatur,manifestis tamen Principum Constitutionibus l.2. C.de pig.actio.& l.2.C.de par.pig.refellitur,quæ & eos fructus, quos percipere creditor debuit potuitve,esse debito imputãdos iubẽt.
436 Antonij † itaq; Butrij sententia hac reiecta& superiore,sequi,satius est,hoc autẽ, nisi quà quod pignori datum est, redditum melius à creditore ꝓponatur, nam quod amplius inde percipi potuit, cùm improbè à prædone exigatur, l.cæterùm. ibi improbè. ff.de rei vind.& perceptum creditoris fiat,nec debito imputetur, non desiderabitur,Bero. c.1. num.26.de vsur.ne de nihilo sit,quod creditor bona fide possidet.l.si pignore. §.si præ-
437 do.ff.de pig.acti. Quare † si creditor rudem seruulum pignori acceptum erudisset, nec neglectæ eius, artificij operæ onerabunt, creditorem, nec perceptæ mercedes erunt ei adimendæ,sed relinquendæ saluæ. Idem
438 † est dicendum,si in fundo pignerato vineas instituisset creditor, non modò enim eo, quod inde vini percipi potuit, & perceptũ non est, onerandus non erit, vt sorti imputet, sed nec percepto priuandus. Argumen.l.penult.ff.loca. Quæ enim inuidia est, non ferre, vt inde creditor emolumentum quærat,vbi sumptum fecit? Et hæc dicere Beroi præceptoris disputationi cõsequens est.d.c.1.nu.24.& sequen.de vsur. Apparet
439 † ex his, qui fructus rerum pigneratarum debito imputentur, & quando, ad quem item modum, explicitusq; est omnis de impermisso fœnore atq; vsuris articulus. Igi-

tur cùm

tur cùm abundè suprà constiterit, quid fœnus aut vsura sit, & longa deinde disputatione docuerimus, ita esse diuino iure fœnus prohibitum atq; vsuras, vt nullis humanis legibus contrà constitui, aut moribus introduci possit, consequens est, vt ad quæstionẽ in auditorio nostro agitatam, cuius discutiendæ gratia superiores duas illas præmisimus, transeamus, & tractemus. Pecuniam
440 † pupillarem tutores fœnerare non dicam posintné, sed habeantné potius necesse: quod quisq; fortè responderit, multa enim priuilegia pupillorum ætas atq; orbitas me-
441 ruit: Et † nominatim vetus iurisprudentia tutores, qui pupillarem pecuniam essent diutius iacere sterilem passi, damno coërcuit, l. ob fœnus. ff. de adminis. tuto. vsurisq; quas inuidissent pupillis, plexuit. l. tutor. q. repertorium. §. vsuræ. ff. de adminis. tuto. &
442 l. si tutor constitutus. ff. de eo. Eandẽ † quoq; curatoribus nouissima Iustiniani Constitutione Authen. vt ij, qui obliga se habere pro hi. res mino. §. quoniam. vers. quod si mobi-
443 lis. colla. 6. impositam esse necessitatem constat, cum adolescentibus alendis illorum facultates, nisi fœnore exercito, nõ sufficiunt. Sed † quia veri Dei ignoratio, & Christianæ religionis, illum veteribus peperit errorem, & principalis authoritas, vt abundè suprà constitit, vsuras permittere nõ potest, multò minus ad eas exercendas quenq; co-
444 gere. Lex † enim diuina, quæ Baldo Authẽ. ad hæc. C. de vsur. & Rubri. eo. in prin. & l. vsuras etiam in prin. eo. authore, in omni foro vincit, in vniuersum fœnerare vetat, nulla ætatis orbitatisq; commiseratio eum mereri fauorem debet, & hoc Azoni. in sum. C. de adminis. tuto. Henrico c. per nostras. de dona. inter vir. & vxo. Cardinali Hostien. & Dyno placuisse, Cynus lib. 5. Principalium Constitutionum Authen. nouissimè. C. de adminis. tuto. refert. Quorum sententiam Angelus l. si nauis. ff. de rei vendica. Salycetus Authen. nouissimè C. de adminis. tuto. & Anagninus c. quia in omnib. col. 19. vers. adde etiam prædictis. de vsur. probant. Cui Angelus d. l. si nauis. illud addit, vt ne tunc quidem, cùm fœnerasset pupillarem pecuniam tutor, vllum inde sentire lucrum pupillus debeat, sed id totum sibi tutor vindicet, cuius periculo pecunia fœnerata est, vt ille scilicet emolumentum ferat, quem, si res secus cecidisset, agnoscere damnum oportuit, l. secundum naturam. ff. de diuer. reg. iur. antiq. Cynus. Authen. ad hæc. C. de vsur. pupillo: qui fortunam non subijt, exclusa. Ego & hac parte cum Angelo sentio, & proximam sententiam non inuitus probo, ne pupillorum causa fœnore permisso, id cuiq; tributum videatur, quod nisi offensa
445 lege diuina concedi non potest. Quod † si commiserationis causa esset hac parte quicquam indulgendum, in quos propensiorem esse legislatorem oportuit, quàm in hostiũ potitos? qui feritati barbaricæ ac libidini subiecti, seruilibus iniurijs, contumelijs, probris, flagris denicq; obnoxij in compede & neruo vitam degunt? eorum tamen redimẽdorum, gratia, & suæ ciuitati restituendorum, vt in eo maximè publica versetur vtilitas, l. fin. C. de postlimi. reuer. & l. 1. ff. solu. matri. verendumq; sit, ne, seruitutis pertæsi se Christo abnegato impijs addicant religionibus fœnerare non est permissum, & ita sacris Pontificum Constitutionibus c. super eo. de vsur. cauetur, vt minus miretur quis, quod horum causa sponte sua & voluntate facere paratis non licet, eius necessitatem tutoribus fauore pupillorum imponere ius
446 non esse. Secundum † quæ nos tutorem, qui pecuniam pupillarem ociosam esse pati maluit, quàm eam fœnerare, nihil deliquisse iudicauimus, esse rati graue, tutorem inuitum sub alieni compendij emolumento contractus lege diuina prohibitos inire, cogi, & animæ suæ creare periculum, l. videamus. ff. de in lit. iur. Cyn. Authen. nouissimè. C. de adminis. tuto. & hoc aditus Princeps ex ap-
447 pellatione pronunciauit. Eo † autem, quod pecuniam pupillarem in prædiorum comparationem non collocasset, tutor, eum non onerauimus, nulla enim allegabantur per id tempus venalia fuisse, non parsuri alioquin eius negligentiæ. Bart. l. tutor. qui repertorium. §. si post depositionem. ver. vl. ad hoc. ff. de adminis. tuto. non vt vsuras pendere eũ essemus iussuri, id enim lege diuina, vt sæpe diximus, interdictum c. super eo. de vsur. est, sed quanti comparata esse prædia, & perceptos inde fructus, pupilli interesse potuisset. Nam hoc nomine tutorem pupillo condemnandum esse, etiamsi dubitandi specie, Bartolus lib. 26. Digest. d. §. si post depositionem. ver. item quod. rectissimè notauit, Nicolaus c. conquestus. c. vers. 12. casus. de vsur. Abbas Pontificum Constitutionibus consequens esse scribit, & Anagninus d. c. conquestus. col. 3. ver. est & alius casus. & c. quia in omnib. col. 20. ver. exemplum. de v-
448 sur. probat. Sed † nequid huic iam definitæ quæstioni affine, quod pupillorum cõmodis seruiat, esse prætermissum à nobis hac parte videatur, tractemus, an alio quoquo modo consultum esse pupillorum rationib.

possit,

possit, ne omninò illorum pecunia vacet, iaceatq; inutilis: & quidam Roman. Consi. 28. visa facti. serie. & Cons. 139. prępositę. nu. 5. in fi. & Cons. 138. in hac causa. nu. 4. Ana. c. quia in omnib. col. 20. vers. adde etiam prædictis. de vsur. ad curam suam reuocare tutores oportêre scribunt, vt pecuniam pupillarem idoneis hominibus dent exercendã, à quibus aliquid honesti lucri pupillo quæ-
449 ratur. Nam † hoc in dote licere, Innocentius iij. lib. 4. Epistolar. c. per vestras. de dona. inter vir. & vxo. Decretal. constituit in ea specie, cùm vir vxorem ob dotem nõ numeratam domo exegisset, iubet enim constitutio d. c. per vestras. dotem viro numerari, aut saltem mercatori dari exercendam, vt pars honesti lucri, quod inde caperetur, onerib. matrimonij sustinendis deseruiat, ne præterea per dotis denegatæ occasionem, consuetudine tori non repetita, vir & vxor contra matrimonij fidem vetitis se inquinent li-
450 bidinibus. Eam † Innocentij constitutionem Bartolus apud Marcianum lib. 35. Digestor. l. diui. ad l. ad pecuniam in puerorum alimẽta relictam produxit, quod Bald. l. 1. prope. fi. C. de condi. debi. per c. per vestras. de dona. inter vir. & vxo. probat, & Ioãnes d. §. diui. Imolen. & eius auditor Anagni. c. quia in omnib. col. 20. vers. adde etiam prædictis. de vsur. verum putant, & vt idem in pupillari pecunia respondeamus, ratio suadet, atq; eius ætatis commiseratio atq; orbitatis iure
451 quodam exigere videtur. Sed † vt pupillos eius constitutionis beneficio opera tutorum in ampliando patrimonio vti posse dicamus, videndum est, quid illa consti-
452 tutio habeat indulgentiæ. Et † Ioannes Andreæ d. c. per vestras. in lege dandæ pecuniæ beneficium esse situm scribit, quasi ita conferri pecuniam in negotiationem constitutio permittat, vt lucri, quod inde caperetur, partem vir ferat, quæ oneribus matrimonij sustinendis deseruiat, pecunia verò dotalis, hoc est sors operam conferentis socij sit periculo, eam de hoc casu perierit, interposita de hac cautione, restituturi, Argumen. l. 1. ff. sol. mat. tanquam ita coire societatem per leges liceat. l. si nõ fuerint. §.
453 ita coire. ff. pro soci. & §. de illa. inst. eo. In † eadem fuisse sententia Henri. in summa. §. an aliquid. de vsur. Cardi. Hostiẽ. refertur, qui, ne parùm religiosus haberetur, pupillarem causam agentium conscientiam onerat, ne sortem, si fortuitu perij esset, reposcant, quasi si alio fortè casu, quàm fortuito intercedisset, eius reposcendæ ius esse non inficietur.
454 Sed † hæc, id est vt salua sit sors, & vlla de hoc interponatur cautio, vt & Nicolaus Abbas d. c. per vestras. adnotauit, non dixit constitutio. d. c. per vestras. Illud tantùm cauens, vt commissa mercatori pecunia pars honesti lucri, quod inde caperetur, matrimonij deseruiret oneribus, ergò nec nos di-
455 cemus: Imò † contrarium significasse constitutio d. c. per vestras. videtur, cùm facit honesti lucri mentionem cuius quærendi causa pecuniam dotalem mercatori com-
456 mitti iubet. Placuit † enim prudentibus, honestum lucrum non esse, quod pecunia in negotiationem data, quæ periculo sit
457 eam exercentis, quæreretur. Quin † eam conuentionem non carere vsuræ vitio, proditum est, & hoc inter omnes fermè constat, Gloss. c. plerique. verbo. negotiatio. 14. q. 3. Rofre. in summa. Baldus. l. 1. num. 11. q. 9. C. pro socio. Ioan. Calderi. c. nauiganti. de vsur. Abbas. c. per vestras. nu. 8. Rom. Cõs. 238. pro habenda, nu. 7. & 8. idem Consil. 520. circa. nu. 5. & 7. & 8. idem Cons. 560. summarius. lib. 11. & Paul. Castren. Cons. 55. viso instrumento. lib. 2. & Angel. Aret. §. de illa. instit. de socie. Fulg. d. l. si non fuerint. §. ita coiri. ff. pro socio. & manifestam videtur habere rationem. Nam, vt eleganter Ludouicus Cons. 520. circa. nu. 6. Pontanus ex facto cõsultus differebat, aut mutuò datam pecuniam dicemus, aut in societatem collatam. prior species, vt rectè Pontanus existimat, vsu-
458 ræ crimen continet, quicquid † enim pecuniæ mutuò datæ accederet, quocunq; quis nomine appellet, vsuram esse. l. rogasti. §. si tibi. ff. si. cer. petat. & c. consuluit. de vsur. & 14. q. 3. c. si fœneraueris. & c. putant quidam. & c. vsu. Paul. Cas. cõs. 520. cir. nu. 4. Rõ. cõs. 238. pro habenda. nu. 4. idẽ. cõs. 520. cir. nu. 4.
459 Alex. cons. 8. circa. num. 4. lib. 3. Et † idcircò Bald. l. 1. nu. 11. q. 9. C. d. socio. Adde. Ang. §. de illa. inf. de socie. & Rom. cõs. 520. circ. nu. 7. Ana. c. nauiganti. colu. 4. in prin. de vsur. sorti accepto ferẽdum esse scribit, quicquid creditori ex lucro negotiatione eius pecu-
460 niæ facto numeraretur. Posterior † verò species, si pecunia, inquit, ita data coitam esse societatem dicamus, iniustam habet cõuentionem, & societatis naturæ repugnantem, quæ, cùm fraternitatis instar sit, l. verũ. ff. pro socio. nullam inter socios inæqualitatem patitur, sed pro modo eius, quod in medium contulerunt, siue pecunia & opera sit, siue industria & gratia, re bene vel secus gesta, lucrũ sentiant aut damnum. Quare cùm conuenit vt alter socius duas trésve partes habeat, alter vnam, ita demum Domitio l. si

non

non fuerint. ff. pro socio. Vlpiano authore, iustam esse societatem placuit, si, qui plures partes habiturus est, idem plus pecuniæ, operæ, industriæ, alteriúsve rei in societatem
461 contulisset. Sed † an non contrà est, quòd ita coiri societatem posse, Cassium putasse, idem Domitius d. l. si non fuerint. ff. pro socio. Vlpianus refert, vt nullius partem damni alter sentiat, lucrum verò commune sit: & prima specie aduersari superioribus videatur, & societatis naturæ repugnare, quæ æqualitatem inter socios, vt inter fratres, quibus comparantur d. l. verum. expostulat: sed hoc nequaquam dicendum est. Ita enim hanc conuentionem valere, vt Sabinus d. l. si non fuerint. scribere refertur, si tanti sit opera, quanti damnum est, id est, si operæ æstimatio pecuniæ, cuius subeundum periculum est, par esse proponatur, vt puta, cùm alter socius quadringenta in societatem contulit, alter operam, quæ pecuniæ respondet, id est quæ quadringentis æstimatur, pluriúsve, si solus fortè nauiget, solus peregrinetur, pericula subeat solus, &
462 hoc rectissimè dicetur. Aequissimum † enim est, vt nullum quadringentorum amissorum damnum sentiat, qui operam cõtulit, ne afflictus, id est operæ suæ iacturam passus ad nouam vocetur afflictionem l. iure succursum. ff. de iur. dot. & c. penult. cum concordan. in Glossa. ibi alleg. decle. ægro. eiusq; pecuniæ damnum præstare cogatur, quæ si finita societate, nulloq; lucro facto, extaret, socio, qui eam contulisset, salua erat mansura. Nam cum socio, qui operam contulit, sortem distracta societate reliquam factam non esse communicandam, desijt dubitari, Bald. Paul. Castren. & Salyce. l. 1. ff. pro socio. Bald. Consil. CCLX. lib. 1. Corn. Consi. 23. col. fin. libro 1. & Consi. CLII. col. fin. libro 3. & Cons. LVIII. col. 2. lib. 4. & Alex. Cons. 117. visis. in fin. lib. 1. Enimuerò,
463 † cùm opera socij minus confert, societati, quàm pecunia, vt cùm quadringentis à socio collatis operam quis, quæ ducentorum sit, conferat, lucrumq; esse cõmune placuerit, iniquè, qui operam viliorem contulit, damnum quadringentorum deprecabitur, Argument. d. l. si non fuerint. §. ita. coiri. à contrario sensu. idq; pro modo eius quod socius amplius, quàm ipse, contulit, & ita totis quadringentis amissis medietatis, id est ducentorum damnum proprium erit pecuniam conferrentis, nam ei summæ opera socij respondebat. Alterius verò medietatis, id est aliorum ducentorum damni partem sentire, qui operam contulit, debet. Cè-
tum itaq; præstabit, quia altero tantò minus, quam socius, contulit, contulit enim, quadringenta ille, hic operam tantùm du-
464 centorum. Illud † admonendi sumus, lucri & damni iniri prius rationem non oportère, quàm finita negotiatione, & hoc Bartolo l. neminẽ. de suscepto. lib. 10. Cod. placuisse, Ioannes Plateensis & Angelus Aretinus scribunt, insti. §. de illa. de socie. quod & ego
465 probo. Nam † cùm lucrum, vt seruius l. Mutius. ff. pro socio. in notatis Mutij scribere refertur, non intelligatur, nisi omni damno deducto, non expectato negotiationis exitu, hoc est damnis & lucris, quæ vario euentu inter negotiandum accepta sunt, non compensatis, quantum in lucro sit, nequaquam sciri potest, id est quantum sorti accesit, quantúmve in damno, id est quantũ inde ademptum deminutúmve sit, damnum enim ab ademptione quasiq; deminutione dictum, Iulius Paulus libro 38. Digestor. l. 3. de damno infecto. author est. Ap-
466 paret † itaq; Cassio d. l. si non fuerint. authore rectè societatẽ ea lege coiri, vt nullius partem damni alter sentiat, lucrum verò commune sit, nec vllam ineſſe huic conuentioni iniquitatem, si, vt Sabinus d. l. si non fuerint. ait, tanti sit opera, quanti damnum est, id est non maius periculum subeat, qui pecuniam confert, quàm qui operam, si ille suæ pecuniæ, hic operæ damnum faciat, & ita illud Cassianum d. l. si non fuerint. à Paulo Castrensi Consi. 55. viso instrumento. nu.
467 2. & 3. lib. 2. acceptum lego. Igitur † non in vtriusq; socij persona valebit damni deprecatio. Nam, vt rectè conuenit, ne quod damnum amissæ pecuniæ in societatem ab alio collatæ sentiat, qui operam contulit. Non quoq; contrà, ne, qui pecuniam contulit, vllum eius damnũ sustineat, cuius differentiæ manifesta est ratio, Eum enim qui operam contulit, opera perdita satis damni facere. Quare si ad damnum pecuniæ farciendum compellatur, duplici afficietur incommodo, hoc est operæ & pecuniæ, quod est perquam durum. Cùm contrà, si qui pecuniam contulit, eius amissæ damnum sensurus non est, aduerso negotiationis euentu, nullam faciat iacturam, quod & Anagninus c. nauiganti. col. 3. vers. nam sicut in lucro. de vsur. rectè notat. iniquum autẽ esse, societatem ea lege coire, vt aduersus negotiationis exitus alteri socio detrimentum adferre possit, alteri non, d. l. si non fuerint. nihilq; hîc fraternum esse, & societatis congruens, æquabilitati. contra. l. verum. ff. pro
468 socio. Eam † itaq; conuentionem, vtpote

societatis

societatis naturæ repugnantem nullius esse momenti, dicendum est, vt est in alijs contractibus receptum. l. cùm precario. ff. de preca. Bar. l. vbi ita donatur. f. de dona. mor. cau. Roma. Cons. 120. circa. nu. 6.

469 Ange. §. de illa. insti. de socie. Quin † pœnis, quæ in fœneratores sunt constitutæ, eos, qui ita contrahunt, esse plectendos, dubitare nõ oportet, vsuræ enim vitio eã conuentionem nõ carere, palàm est, idq; inter omnes constare, Rofre. in summa. Bal. l. 1. num. 11. q. 9. C. pro socio. cum concor. supra alleg. suprà retuli. Fœnera-

470 tores † itaq; se esse non ignorent, qui ita in negotiationem pecuniam conferunt, vt periculo eam exercentis sit: lucri autem, quod inde fieret, partem ferant, seu certã seu pro modò quæstus, qui inde fieret, nã nisi sors & quæstus fortunæ cõmittantur, Paulo Cons. 55. viso instrumento. num. 1.

471 lib. 2. Castrensi authore, vsura est. Nec † Innocẽtij tertij cõstitutio c. per vestras. de dona. inter vir. & vxo. vt magnis authoribus. Bal. l. 1. nu. 11. q. 9. C. p socio. Abb. c. per vestras. nu. 8. de dona. inter. vir. & vxo. Roma. Cons. 238. pro habenda. num. 8. & Alex. Cons. 80. circa. nu. 2. lib. 3. Bal. Cons. 453. lib. 3. & Roma. Cons. 500. summarius. nu. 10. Petrus. Ancha. repe. c. peccati. col. 11. de reg. iur. lib. 6. Ana. c. nauigãti. col. 4. in prin. de vsu. placuit, aliud vult, nec dos, cuius causa semper & vbiq; præcipua est, l. 1. ff. solu. matri. hoc meruit priuilegium, vt salua semper sorte, lucrum speretur. Bal. d. l. 1. nu. 11. q. 9. C. pro socio. concor. 1. quod diuinæ legi refragari, abundè suprà

472 docuimus. Adeò † autem inuisum est Pontificum placitis consilium quæstum data mutuò pecunia quærentium, vt, & si pecuniæ periculum in se suscipiant, nihilo magis fœneratores iure desinant haberi. quod est in ea specie constitutum, d. c. nauiganti. cùm nauigaturo quis, ad nundinásue profecturo pecuniam mutuam suo periculo futuram dedisset. Nam, si quid propterea, quasi periculi precium, qui pecuniam ea lege mutauit, recepturus ex pacto proponatur, vsuræ crimen non effugiet, c. nauiganti. de vsur. eam enim conuentionem notissimos mutui terminos egredi, quod gratuitum esse debet, & ab omni quæstus spe vacuum. c. cõsuluit. de vsur. & 14. q. 3. per totum. vide glos. c. conquestus. verb. de feudo. vers. illud nota. de vsur. Et nos aliquis eius quæstionis, qua de sumus aditi, terminos dixerit fortasis egressos, quod factum à nobis esse, si negare non possimus, in commune tamen consulere volentis studium

473 reprehendi non debet. In † hoc præsertim fœnoris capite pertractando, in quod qui committunt, eos præter infamiæ notam, l. improbum. & ibi glos. & Bal. C. ex quibus cau. infa. irro. & Bero. c. cùm tunum. 14. de vsur. quæ æquè, aut certè magis, quàm mors, terribilis esse viris bonis debet, l. iusta causa. ff. de manu. testa. Gerar. sing. 33 nobiles. & Alex. l. si victum. ff. de re iudi & l. isti quidem. §. 1. ff. quod metus cau. & l. reprehendenda C. de institu. & substitu. & Authen. de consulibus ad fi. & l. 2. de offi. ma. offi. & Parisi. de Puteo tract. de re milita. tit. an principes. iure belli. num. 5. & Parisi. Cons. 58. agit. nu. 32. lib. 4. & Bero. Rub. de vsur. num. 62. sempiternæ manent pœnæ, inexpiabiliaque diuinis legibus constituta supplicia. c. 1. in prin. & ibi glos. de vsur. libro 6. Sed vtinã haud hæc auri cupiditate cæcis scripserimus, quibus Deus nummus est, nihilque tam sanctum esse ac religiosum potest, quod, si vel modici spes refulserit lucri, non violare atque infringere ius fasque esse sibi putent. Ignari † scilicet humana vita quàm paucis egeat. de quibus

474 ille. mensura tamẽ, quæ sufficiat census, inquit, si quis me consulat, edam, in quantum sitis atq; fames, & frigora poscunt.

FINIS.

INDEX VERBORVM
ET RERVM LOCVPLETISSIMVS IN
PETRI ROYZII MAVREI DECISIONES.

Numerus prior indicat Paginam, posterior numerum Decisionis.

A.

Abigei nomen vno actu non quæritur. Folio 84. Numero 502.
Absentia affectata nõ tribuit priuilegium. Fol. 144. Num. 393.
Absentia breuis pro præsentia est 142. 378.
Absentiæ adscribitur tempus, quo se quis aditer comparat. 46. 79.
Absens crimmaliter condemnari non potest. 118. 158.
Absens Reipublicæ causa excusatur, & quomodo id accipiendum. 144. 398. *vsque ad nu.* 408.
Absens ex iusta causa & voluntaria procuratorẽ habere debet, aliter atq; ex necessaria absens, nisi actor sit. 151. 477.
Absens iusta ex causa pro præsente est. 142. 378.
Absens domo aliquot mensibus ex causa necessaria, non abfuisse intelligitur. 47. 92.
Absentis loco est, qui reuersus est, dum se de via colligit. 46. 79.
Absens iusta ex causa procuratorem mittere tenetur. 151. 476.
Absens non habetur, qui breui rediturus est. 46. 78.
Absentis numero non est, qui redeundi animo discessit, etiam si diu absit. 54. 169.
Absentes mercaturæ, aut rei dominicæ causa excusantur à contumacia, & quare. 105. 6. & 13
Absentium Reipublicæ causa priuilegia habent eorum comites, & id quomodo intelligatur. 150. 462. *nu. seq.*
Absentibus & ignorantibus furiosi comparantur. 118. 156.
Abest qui aliquandiu domo ex necessitate, pro semper præsente est. 142. 379. *nu. seq.*
Absit iudex, an præsens iuridicundo vacare non possit, nihil interest. 46. 81.
Abesse non intelligitur quis, vnde animo redeundi abest, etiam si diu absit. 54. 169.
Absoluere, quàm condemnare, facilius iudex debet. 42. 21.
Accessorium ibi esse per rerum naturam intelligi non potest, vbi principale nullum est. 97. 564.
Accessorium in grauioribus delictis non minus, quam principaliter factum plectitur. 167. 70.
Accessorij furtum non fit, nisi principalis furtum fiat. 97. 565.
Accidens quando vincat naturam. & contrà. 29. 35.
Accipere non licet ab vltro offerentibus, quod propter publicum bonum dari prohibetur. 186. 305.
Accusans, & reũ non peragens, nihil agit. 42. 18.
Accusatus capitaliter Socrates nec patronũ quæsiuit, nec iudicibus supplex fuit, educiq; è custodia cùm posset, noluit. 14. 100.
Actio meretrici stupri mercedem persequenti nõ datur, & in qua meretrice intelligatur, & quare, cum tribus nu. seq. 178. 213.
Actionem de sua perfidia aut improbitate nemo consequi debet. 96. 556.
Actionem in posteriorem furem non habet, fur re furtiua furto amissa, & quare. 96. 559. *& cum num. seq.*
Actiones suas transferens pater in filij potentioris personam ius crediti non amittit. 70. 375.
Actor per procuratorem agit, si idoneum reperit, aut ardua causa non est, & quomodo intelligatur. 152. 482. *num. seq. cum num.* 487. *& nu.* 489. *& seq.*
Actus qualitas à furioso furoris inducias habente, quo magis valeat, inspici debet. 15. 112.
Actus, qui geritur, vt valeat, interpretatione adiuuandus. 29. 38.
Ad aliquid quæ sunt, in ijs in vno dicta in altero procedunt. 147. 423.
Ad finem quis aut cognatum latronem receptans leuius punitur. 76. 427.
Adgressus fallere, an, vt deceptor, plectatur. 41. 7.
Adgressuram passus, si non se defendat, & ita occidatur, ac si suis manibus esset occisus, haberi debet. 80. 473.
Adgressuram passus, si apprehensum hominem percussori pro clypeo obiecit, illeq; occisus sit, vtrum cædis nomine teneatur, si, qui obiectus est, omninò periturus erat. 57. 215. *cum nu.* 227.
Adgressor iure occiditur. 60. 272. *& nu. seq.*
Adgressor impunè occiditur, quia legum interpretatione à se interfectus intelligitur. 177. 439. *& nu. seq.*
Adgressor, adsuetus percutere, cũ telo, ad quem veniens, inter vim cum moderamine inculpatæ tutelæ repellendam, iure occiditur. 85. 522.
Adgressorem occidere, iure diuino licet. 80. 470. *vsque ad nu.* 477.
Adgressorem suum fugientem occidenti capitale non est. 86. 524.
Adoptatus & adrogatus differunt, quà genus à specie. 135. 337.
Adquirere beatum est. 190. 340.
Adquisiuisse non videtur, qui, quod adquisiuit, mox perdidit. 46. 84.
Adquisitio possessionis, non earum modò rerum fit, quas in conspectu habemus, sed earum, quas proximè conspicere licet. 22. 219.
Adsessor quis in ea causa esse nõ potest, in qua patronus fuit, & quare. 27. 14. *& num. seqq.*
Adsumptio originis, quæ non est, veritatem naturæ non perimit. 54. 174.
Adiacentibus in locis est respondendum de loco pestilenti dictum. 143. 385.
Adulterans mulierẽ pecunia data vi adulterium committere dicitur. 185. 290.

Adulterio grauius licet incesti crimen sit, leuius tamen punitur. 73. 400.
Adulterium committere vitæ retinendæ gratiæ nemo debet. 59. 241. *cum nu. seq.*
Adulterij pœnas legib. statutas nemo effugit. 111. 64.
Adulterari vxorem maritus semel passus, leno est. 115. 120.
Adulterari mulier proscripta non potest. 61. 281. *cum num. seq.*
Aduocatorum & iurisconsultorum laus & in Repub. vsus. 163. 34.
Aduocatis partium quæ desunt, iudex supplet. 161. 7.
Aedes vicinas intercidens, ne ignis ad se perueniat, & fumes alienæ nauis, vt suam expediat, præcidens eo nomine non tenetur. & quare. 56. & 57. 207. *cum nu.* 209. & 217.
Aedes proximè sacrandæ p̃ sacris habẽtur. 22. 211.
Aegyptij ad singulos morbos singulos habuêre medicos. 11. 74.
Aeger in mortis articulo rectè matrimonium cõtrahit. 24. 250.
Aegris alienandi facultatem auferens beneualentibus permittere videtur. 21. 195.
Aegrotant qui grauiter tanquam morti proximi, mortuis æquiparantur. 23. 228.
Aegrotanti vxori maritus medicum non adhibẽs, ea inde mortua, dotis lucro priuatur. 11. 71.
Aegrotanti vxori maritus imperitum medicum adhibens, ea defuncta, lucro dotis carere debet, ac si suis ipsam manibus occidisset. 10. 65.
Aegrotanti sumptus nõ modicus est necessarius, cùm ob alia, tum ob explẽdam medicorum auaritiam. 19. 177.
Aegritudo mortifera variè deprehenditur. 12. 91.
Aegritudo mentis aut sanitas intellectu, nõ corporis sensibus, percipi potest. 26. 7.
Aegritudines, quæ sine vsu lecti tolerari possunt, alienationẽ iure Saxonico nõ impediũt. 21. 205.
Aegrotus iure Maideburgensi testamenti faciendi alienandiue, quid sine hæredum consensu vltra tres solidos nõ habet facultatẽ. 16. 129.
Aegrotus, qui medicũ non adhibet, vsq; ad culpã oneratur, furiosus tamen esse non præsumitur. 10. 69.
Aegrotus medico non obtemperans, suæ non esse mentis quibusdam creditur. 7. 15.
Aegrotus iure Saxonico Ecclesijs cæterisq; pijs locis sine hæredum consensu testamẽto dare legareq; potest. 19. 175.
Aegrotus vt iure Saxonico testare alienarèue possit, quorum hæredum cõsensum exigere debet, tractatur. 18. 150. *vsq; ad nu.* 169.
Aegrotus cur iure Saxonico neq; inter viuos rem suam alienare possit, disputatur. 19. 170.
Aegrotus, qui cognita morbi grauitate, morituru̇ se inde intelligit, si medicum nõ accersit, reprehendi non potest. 14. 90. & *nu. seq.*
Aegrotus iure Theutonico vltra tres solidos alienare non potest. 21. 199.
Aegrotus cur iure Saxonico sine hæredum consensu substantiam suam alienare non possit, ratio redditur. & refellitur. 19. 176.
Aegrotus, qui morbi euentum expectat, ne mercedem medico soluat, auaritiæ non insaniæ, argui debet. 12. 89.
Aegroti, qui de vita laborant, tanquam morti proximi, mortuis comparantur. 22. 220.
Aegroti non vna de causa medico non obtemperant. 14. 108.
Aegroti medico nõ obtemperantis alienatio mentis quando arguatur, & quando non. 10 63.
Aegrotum qui putant iure Saxonico tantum paratæ pecuniæ dare, cui velit, quantum manu apprehendere à nullo adiutus potest, sine lege loquuntur. 17. 143. *cum nu. seqq.*
Aegroto malum medicum adhibens, pro homicida est. 10. 64.
Aegrotis alienandi facultatẽ adimens lex Saxonica malè defendi à duritia potest, tantumq;, quia scripta est, seruanda est. 23. 240.
Aegrotis alienandi facultas iure Saxonico quare adempta sit, tertia ratio exponitur, & refellitur. 20. 193. *cum nu. seqq.*
Aegrotis tam mobilium & se mouentium, quam solis alienationem ius Theutonicum ademit, eo bona valetudine vtẽtibus permisso. 21. 196.
Aegrotis rerum suarum alienatio cur iure Saxonico prohibeatur, vera ratio. 21. 204 *cũ. nu. se.*
Aegrotis de rebus suis statuere lex vetans, dura, & inhumana est, & contra aliarum gentium iura. 21. 203.
Aequaliter instructus duobus locis, & æquè frequens vtrobiq; domicilium habet. 51. 128.
Aesculapius ob auaritiam ab Ioue fulmine percussus est. 19. 178.
Aesculapio Romani ædẽ extra mœnia posuerunt, non passi eum intra vrbem coli. 11. 80.
Aestimatio voluptatarium expensarum quomodo fiat. 198. 393.
Aestimari quæ pecunia possunt, pignus exonerant. 195. 364.
Aetas in hominibus quandoq; mores mutat, nunc in bonum, nunc in malum. 78. 538. *vers. sed & inter eos.*
Aleator est, qui sæpius alea lusit, non qui semel. 84. 505.
Alere alium qui tenetur, cùm tantum ei reliquũ est, vt pluribus sufficere non possit, obligatione liberatur. 62. 295.
Alere tenetur filius patrem exulem. 76. 431.
Alimoniam detrahere, necare est. 173. 155.
Alimenta denegare, necare est. 76. 432.
Aliquantulum vocauit Matilda triginta passuũ millia agri. 106. 23.
Alienat, quod suum non est, nemo, aut quod non habet, transfert. 19. 173.
Alienandi facultatem ægrotis adimens lex Saxonica malè defendi à duritia potest, tantumq;, quia ita scripta est, seruanda est. 23. 240.
Alienare ægrotus iure Maideburgensi sine hæredum consensu vltra tres solidos nihil potest. 16. 129.
Alienare qui ægrotum existimant iure Saxonico tantum posse, quãtum porrigere extra lectum, vbi decumberet suis ipse viribus queat, nullo iure nituntur. 17. 143. & 145.
Alienare mulieres bona sua more in Italia recepto nõ possunt, quibusdam propinquorum suorum non adhibitis. 20. 186.
Alienare vxor viro nõ consentiente iure Theutonico bona sua non potest. 20. 187.
Alienare rem suã ægrotus, cur iure Saxonico non possit, disputatur. 19. 170.
Alienare maritus dotem ob famem potest, ex alia necessitate non potest. 59. 256.
Alienare substantiã suam ægrotus, cur iure Saxonico

nico sine hæredum consensu non possit, ratio redditur & refellitur. 19. 176.
Alienare vt de suo aliquid prouinciali Saxonum lege sine hæredum consensu quis possit, quibus viribus esse debeat. 16. 130.
Alienare ægrotus iure Theutonico vltra tres solidos non potest. 21. 199.
Alienare aliud est, aliud consentire alienanti. 19. 174.
Alienare prohibitus in filium alienare potest. 71. 376.
Alienatio mentis vnde arguatur. 6. 9. & 10. 11. & 13. & 50. & 57.
Alienatio mentis nō tam ex factis dictisue, quàm ex faciendi dicendiue causis deprehenditur. 10. 58.
Alienatio rerum suarum cur ægrotis iure Theutonico prohibeatur, vera ratio. 21. 204. & nume. seqq.
Alienatio mentis quando ex eo arguatur, quod ægrotus medico non obtemperat. 10. 63.
Alienas merces suarum seruandarum causa in mare proijciēs magistro nauis tenetur. 56. 208.
Alieno flagitio impediti procuratorem non mittunt. 107. 29.
Alieno iure nobis quod competit, quàm quod proprio, infirmius est. 75. 418.
Alieno scelere perire hominem Christianum satius est, quàm alij obtemperantem homini innoxio vitam eripere. 57. 213.
Allusio vocabulorum variatur à scriptoribus. 162. 16. 17.
Aliud est vendere, aliud vendenti consentire. 19. 174.
Aliud est alienare, aliud cōsentire alienāti. 19. 174
Affectio naturalis facit, vt delinquentis pœna alleuetur. 76. 427. cum duob. nu. seqq.
Affectata absentia nō tribuit priuilegiū. 144. 933
Affectu possessio rerum potest apprehēdi. 22. 219.
Affirmatio Tabellionis testatorem mentis suæ nō esse scribentis viribus testamenti nihil detrahit. 27. 16.
Affirmans, fœnerare licere, hæreticus est. 173. 162.
Afflictio non est addenda afflictio. 119. 131. 149. 193. & 295. & 446.
Agamedis & Trophonij excessus. 14. 98.
Agis Athenienſium dux tabulas fœneratorum combussit. 173. 165.
Agricola testamentum facturus iure Saxonico, aliquidue alienaturus, quibus viribus esse debeat. 16. 135. cum quatuor nu. seqq.
Agriculturæ dare operā dieb. festis licet. 184. 275.
Agriculturam non negligit diligens paterfamilias. 201. 430.
Aiacis Telamonij excessus, & causa. 7. 25.
Amittere, miserum est. 190. 340.
Amittitur feudum contumacia. 30. 57.
Amissis in acie filij per gloriam in perpetuum viuere intelligatur, parentibus q̄ prosunt. 23. 236.
Amissa voce mortiferè vulnerati etiam rectè testamentum faciunt. 24. 248.
Amphionis excessus, & causa. 7. 24.
Amici ortus nostri post patriam & parentes partem sibi vendicant. 72. 387.
Amans cultus mulierum genus. 43. 41.
Anathema est mox professurum violans, æquè atq; qui professum violauit. 22. 210.
Ancilla, quæ percussorem dominæ suæ, vim sibi ab eo metuens, nec clamore terruit, nec ploratu prodidit, ob exemplū capite punitur. 73. 404.
Ancilla, quæ enixa in fuga est, eo loci, vnde abest, enixa intelligitur. 84. 109.
Ancillæ legatæ factum legatario nocere non debet. 50. 118.
Anima in homine quandiu est, mortuus dici non potest. 24. 245.
Animæ quod est magis salutare in Dei foro spectamus, cùm res in dubio est aliter, atq; in foro hominum. 167. 68. cum nu. seq.
Animam qui perdere possunt, metuendi sunt, nō qui corpus occidere. 57. 214.
Animam occidere, vt pōtificis autoritate non licet, ita nec mentiri. 181. 249.
Animi iudicium in testamenti ordinatione maximè exigitur. 6. 7.
Animi indicio quæ fiunt, ad hæc, qui intellectu carent, nulla principis indulgentia idonei reduntur. 6. 8.
Animi languor, vt corporis, excusationem habet. 139. 354.
Animi iudicio quæ geruntur, in ijs mentis, non corporis integritas exigitur. 24. 249.
Animo & corpore opus est ad domicilij constitutionem. 50. 123.
Antidoralis obligatio in pactionem deduci nō potest. 184. 278. cum nu. seqq. & nu. 282.
Anticipatio Latinè, Græcè Prolepsis. 514.
Anticipationis exempla 85. 514. cum duob. nu. se.
Antiochus Asiæ rex amplissimos regni sui fines modicos dixit. 107. 24.
Antiquius quod est, non semper dignius est. 74. 414.
Anuli gestatio in muliere non est certum contracti matrimonij argumentum. 9. 47.
Apparitoris officium sæpè vilibus personis tribuitur. 26. 5.
Apparitoris & Tabellionis fides in quib. sequenda, vel non. 31. 68.
Apparitoris adsertio personis infra dignitatem positis vincit. 31. 67.
Apparitoris persona minus honesta, quàm Tabellionis, habita est. 26. 4.
Apparitoris improbitate potest quis in contumaciæ dispendium deduci. 30. 45.
Apparitoris quando q̄, quando q̄ litigatoris dicto pro modo causæ & personarum dignitate stari. 31. 66.
Apparitoris perfidia leue, Tabellionis graue damnum adferre potest. 30. 43.
Apparitori asserenti, eum quem in ius vocasset, præfractè respondisse, se iudicio non adfuturū, non creditur. 31. 73.
Apparitori se pulsatum aliāue qualibet iniuria affectum alleganti fides non habetur. 31. 74.
Apparitori id, quod eius officio non incumbit, affirmanti non statur. 31. 72.
Apparitori finibus muneris sui non excedenti, creditur. 31. 69.
Appellare non potest ex peremptorio contumax. 30. 46.
Appellare conatus non est pro appellatore habendus. 42. 30.
Appellandi beneficium amittere, cuius maximus & perneceſſarius vſus est, cum magno litigatoris fit detrimento. 30. 44.
Appellatio à iudice contra consuetudinem iudicāte æquè admittenda est, atque si cōtra legem iudicatum esset. 74. 407.

Appellationes, quæ crimen demonstrant, regulariter vno actu quæruntur. 84. 501.
Arbiter & Iudex comparantur. 33. 89.
Arbitro in ijs, quæ ad causam à se iudicatam pertinent non creditur. 27. 12.
Arbitrando iudex modum præter greßus, si reum grauiter lædit, impunè ferre nõ solet 100. 590.
Arbitrando iudex, licet ad vtramuis partem inclinare posßit, ad mitiorem tamen pœnam proclinior esse debet 100. 589.
Arbitrio iudicis relinquitur ad constituendum eo loci domicilium, quò quis maiorem partem fortunarum suarum intulit, quandiu morari ibi debeat. 52. 144.
Arbitrio iudicis relinquitur, qui pauper sit, nisi lex modum patrimonij definiat. 123. 210. *cum duobus nu. seqq.*
Archagatus ob secandi atq; vrendi sæuitiam Romanis artem medicã inuisam, medicosq; omnes fecit, dictus ob id ipse carnifex. 77.
Archagatus medicus anno ab vrbe condita 535. *Peloponeso Romam venit, nunquã antè vsam medicis.* 11. 76.
Ardua causa quæ. 152. 484. *cum duo. nu. seqq.*
Ardua in causa impeditus sua culpa, procuratorẽ non mittit. 106. 21.
Argẽti facta appellatiõe quid cõtineatur. 22. 224.
Argumentum à similibus valet. 133. 310.
Argumentum ab Apparitore ad Tabellionẽ. 26. 3.
Argumentum ab ordine verborũ valet. 66. 340.
Argumentum ab ordine verborum non semper valet. 72. 384.
Argumentum à tempore ad locum valet. 22. 217.
Argumentum furoris est, lapides in commeantiũ perniciem sine causa iacere. 6. & 10. 11. & 57.
Argumentum furoris non est, lapides in vulgus iacere, nisi hoc amplius more insanorum illud factũ ꝓbetur. 9. 52. *cũ nu. seq. & nu.* 56. & *seq.*
Argumentum insaniæ non est, medicũ non adhibere in morbis, qui sanari possunt. 13. 92.
Argumentum pudicitiæ est, modicus in muliere ornatus. 44. 50.
Argumentum impudicitiæ est, cultus in mulieribus. 44. 46.
Argumentum à præmio ad pœnam. 27. 20.
Armorum vsus expediendæ suæ cuique salutis causa nobis à legibus permittitur, non vt innoxios violemus. 56. 210.
Arma patriæ inferentẽ patrem, aut filiũ filio, aut patri occidenti parcitur, & præmium datur. 78. 442.
Armatus si manus aduersus aliquem leuauerit, & ab eo occidatur, capitale est. 83. 497.
Artis medicæ osor Cato. 11. 78.
Artis medicæ incertitudo. 11. 73.
Artem medicam Archatus Romanis intuisam fecit. 11. 77.
Artes ibi in pretio esse creduntur, vbi earũ professores honorantur. 225.
Artibus malis quæsitæ diuitiæ, possessori nõ prosunt. 125. 226.
Asa rex, qui in summo pedũ dolore medicorũ, non Dei, opem implorauit, reprehensus est. 12. 86.
Asylum inter vrbis initia aperuit Romulus, & quare. 121. 123.
Asylum olim quare institutum. 121. 122.
Asylum qui violat, maiestatis reus est. 121. 122.
Asyli vt è loco extrahere neminem licet, ita nec à principum statuis, & Ecclesijs. 121. 130.
Asyli in locũ fugientiũ seruorũ admissum leuissimum est. 121. 129.
Asyli in locum seruus fugiens rem iuri naturali, & gentium conuenientem facit. 121. 126.
Asyli in locum fugere, tam seruis, quàm liberis licet, & quando. 122. 139. *cum nu. seq.*
Asyli in locum fugiens seruus quare fugitiuus non sit 122. 138.
Asyla Græcis templa sunt. 170. 120.
Aspasiæ regina laus 44. 51.
Assertio Tabellionis, testatorem sana esse mente scribentis, fidem non facit. 26. 6.
Atrocitas delicti facit, vt in cadauera sensu carentia vindicetur. 67. 350. *cum nu.* 352.
Atrox inter delictum & non atrox distinctio in quibus valet. 98. 573.
Authoritas pontificis Maximi matrimoniũ, quod indiuiduæ vitæ proposito non copulatur, confirmare non potest. 6. 10.
Autoritas legis & consuetudinis par est. 178. 210.
Autoritas legum est necessaria, interpretum verò probabilis. 20. 190.
Autoritate legum non potest rerum natura mutari. 54. 176.
Autoritate vsus summa creditur Princeps, ne, quod ageretur, intercidat. 29. 39.
Autoritate legis quod fit, iustè fit. 200. 414.
Audiri non debet contumax, nisi expensis refusis. 3. 56.
Auditorum in persona, an habeat locum, in Decretoribus dictum. 147. 422.
Auditorum in persona dictum, an ad nudum nomen gerentes porrigatur. 147. 424.
Auditorijs, vbi artes traduntur, multa tributa sunt priuilegia. 168. 80.
Augustini Rotundi prætoris Vilnensis in iudicando verecundia atq; modestia. 6. 3.
Augustino Rotundo prætori Vrbano responsum ab autore datum. 28. 21.
Auxilium inuocans legum, qui in leges commisit, non auditur. 96. 557.
Auaritia Idolorum cultui proxima est. 170. 105.
Auaritia Aesculapij offensus Iupiter ipsum fulmine percussit. 19. 178.
Auaritiam medicorũ. 11. 12. 13. 77 *vsque ad nu* 192.
Auaritiam medicorum vt expleant, sumptus nõ modicus est ægrotis necessarius. 19. 177.
Auaris omnia persuadet pecunia 185. 292.
Auarißimum est genus fœminarum. 87. & 185. 538. *vers. esse quippe & 5.* 291.
Auus appellatione patris continetur. 59. 251.

B.

Balneorum magnus vsus in Polonia & Lituania. 198. 396.
Baptismatis mysterium à solis Sacerdotibus est tractandum, nisi in casu, necessitatis. 59. 245. *cum num. seq.*
Baptisare seipsum nemo potest. 59. 247.
Bartolus refellitur. 48. 100.
Beatum est adquirere. 190. 340.
Beneficium ab eo accipere, cui dederis, nõ est contra charitatis officium. 179. 226.
Beneficium esse definit mutuum spe lucri datum. 184. 281.
Beneficium appellandi amittere, cuius maximus & perneccssarius vsus est, cum magno litigatoris fit detrimento. 30. 44.
Beneficio alium afficere nemo cogi debet. 185. 301.
Benefacientibus benefacere naturæ cõgruit. 179. 225.

Bis peccat, qui furiosum punit. 118. 161.
Bellua præest, homo quibus præest. 116. 134.
Bellum non dici, quasi minimè bellum, contra Priscianum. 162. 27. & num. 309. & num. 301.
Bellum iustum furtum facit licitum, non quoque bellum iniustum. 62. 300.
Bellum & inducia comparantur, ideoq; quod de bello, idem de inducijs est iudicium. 23. 230.
Belli beneficio quæ homines consequantur. 163. 28.
Belli vt suspicio pro bello est, suspicio pestilentiæ pro pestilentia habetur. 143. 386. *cum tribus nu. seqq.*
Bona mortem sibi conscisccentium, quando fisco vindicentur, & quando non. 7. 22.
Bonis cedens facultates postea nactus, quà facere potest, conuenitur. 127. 239.
Bonis in nostris non sunt illicitè quæsita. 96. 558.
Bonum ob publicum dari prohibitum ab vltrò offerentibus accipere non licet. 186. 305.
Bonos & malos omnis ætas habuit. 191. 346.
Bonam fidem inducit consuetudo generalis. 169. 95.
Breuis in loco mora non consideratur. 45. 73.
Breuis in loco moræ nulla in iure inspectio est. 53. 163.
Breue temporis spacium in causis cognoscendis sumptum vitiat sententiam. 32. 83.
Breue tempus in causis cognoscendis quod. 32. 84.

C.

CAdauer mortem sibi conscisccentis in sterquilinium abijcitur. 6. 14.
Cæsari exæquantur principes liberi, & idcircò in Cæsare dicta in illis habent locum. 65. 332. & nu. 335.
Cæsari Hispaniarum reges suos fasces non submittunt. 65. 333.
Cæsarem Reges Poloniæ non agnoscunt 65. 334.
Cædere fugientem ius non est, & hoc quomodo intelligatur. 77. 436. *cum duobus num. seqq.*
Cædes omnis, quæ legis municipalis permissu à priuato fit, damnatur. 79. 453.
Cædes quocunque iure permissa, nisi diuino iure sit comprobata, peccato non vacat. 80. 467.
Cædes, quæ ad defensionem fit, iure Pontificio nullam totam irrogat. 80. 471.
Cædes armati manus aduersus aliquem leuantis, si ab eo occidatur, capitalis non est. 83. 497.
Cædes exulis licet toleretur, laude tamen caret, imò ignominiam irrogat. 79. 454. *cum duobus num. seqq.*
Cædes exulis patris duplex continet flagitium. 80. 469.
Cædes adgressoris impunita est, quia legum interpretatione à se interfectus intelligitur. 77. 439 & nu. seq.
Cædis à pœna consuetudo excusat. 169. 96.
Cæde, telo ex alio territorio in aliud misso, facta, delictum vtrobique vindicatur. 72. 388.
Calani Indi Philosophi excessus. 8. 30.
Calamitas aliena emolumento nobis esse non debet. 188.
Calumniator dicitur, qui semel calumniatus est. 84. 501.
Calumniatorem calumniandi consilium non facit, nisi factum intercedat. 83. 500.
Captiuitas tam Saxonico, quàm cõmuni iure excusat à contumacia. & quare. 105. & 106. 2. & 15. & 311. & 315.
Captiuitas quæ excuset à contumacia. 106. 18.
Captiuorum redimendorum gratia cùm fœnerare non licet, nec pupillaris patrimonij augendi causa licere debet. 202. 445.
Captos ab hostibus lex Cornelia, quasi præambula hora captiuitatis mortuos finxit. 23. 234.
Cardinales pauci multis pannosis clericis anteferuntur. 108. 47.
Cardinalium priuilegiũ in damnatis liberandis, damnatos ob falsum non liberat. 178. 206.
Charitas iuri diuino congruit. 80. 472.
Charitate parentum in liberos Dei religio antiquior. 75. 415.
Carcer ad facinorosos homines continendos, nõ ad innoxiorum iniuriam repertus est. 61. 277.
Carceris præfectus puniri debet, si ferrum, venenum, aut aliud, quo mors cõsciscì potest, in carcerem inferatur. 57. 225.
Carceris pœna puniri contumax potest. 30. 52.
Carceris loco dans nobili prætor prætorium aut ciuitatem, si ille aufugiat, excusatur. 108. 49.
Carcerem conatus effringere ob loci sanctitatem capite punitur. 61. 276.
Carcerem effringens & cæsis custodibus euadens, si eo per iniuriam coniectus erat, neque carceris effracti reus est, neq; cædis 60. 275.
Caroli secundi Imperatoris cautio ad veritatem eruendam. 69. 360.
Castigatio militis centurioni, serui domino, filij patri, vxoris viro, discipuli præceptori, & aliorum quorundam cum moderatione permissa est. 56. 203. *cum nu. seq.*
Castrum sibi creditum nobili committens, si illius admisso in hostium potestatem venit, veniam meretur, aliter atque si plebeio cõmisisset. 108. 50.
Casuum similium idem est, quod de expressis, iudicium. 106. 12.
Casus mortalitatis medicinam per imperitiam facienti imputatur. 10. 68.
Cato fœneratores Sicilia eiecit. 173. 164.
Catonis Vticensis excessus 8. 33.
Catonis pertinax odium in Græcorũ literas, quibus præsertim ars medica continetur. 11. 78.
Catullus in Peninsula lacus Benaci, non Veronæ, natus est. 54. 180.
Causa absque iusta, Principes nihil facere creduntur. 179. 223.
Causa faciendi inspicitur, non factum. 109. 56. *cum duobus nu. seqq.*
Causa faciendi, dicendiue, quàm facta dictáue, magis furorem arguit. 10. 58.
Causa cùm subest, princeps ius diuinum alias limitatum potest limitare. 179. 223.
Causa ex necessaria mensibus aliquot domo absens non abfuisse intelligitur. 47. 92.
Causa perplexa inter graues & arduas numeratur. 107. 26.
Causa ardua quæ. 152. 484. & *duobus nu. seqq.*
Causa, cur mulieres ornatus studiosæ. 42. 40.
Causa originis natura non lege constat 54. 173.
Causa in ardua impeditus sua culpa procuratorẽ non mittit. 106. 21.

Causæ plures eiusdem rei cùm esse possint, ei vnã certam aliquam tribuere non est necesse. 7. & 106. 16.
Causæ magnitudo ex quo æstimetur. 22.
Causæ iactura contumax regulariter non plectitur. 30. & 31. 55. cum nu. 63.
Causæ contrariæ ex contrarijs effectis deprehenduntur. 15. 118.
Causæ multæ esse cùm possint, vt sibi quis mortẽ consciscat, vna præsumi non debet. 9. 46.
Causæ forenses ob longã earum seriem breui temporis spacio definiri non possunt. 33. 91.
Causæ vni cognoscẽdæ vnus dies nõ ẽ satis. 32. 85.
Causidici à pauperibus patrocinij causa quicquam capientes peccant. 132. 298.
Causidicorum inscitia auget laborem ius dicentis. 161. 6
Cazallæ supplicium. 128. 252
Cedens bonis facultates postea naclus, quà facere potest conuenitur. 127. 239.
Celeritas vbi desideratur, procurator mittendus est. 151. 480.
Celeritas non iustè agit 33. 93.
Centum & amplius pauca dicuntur. 114. 108.
Centum intra dies quod fit, repentè dicitur factũ. 123. 201. cum nu. seqq.
Centurioni miles se castigare volenti quoquomodo resistens notatur, vitem tenens, militiã mutat, consulto frangens, capite punitur, vt & manum inferens se castiganti. 56. 203.
Cessans lucrum iure petitur: non modò damnum emergens. 175. 184. cum tribus nu. seqq.
Cessatio militis & litigatoris cur plectatur, vera ratio. 154. 510. & nu. 518.
Chananæis Iudæos rectè et iurè fœnerare potuisse, concluditur. 176. 188.
Chananeis solis Iudæi fœnerare potuerunt, & suũ fœnerando auferre, non alienum. 188. 327.
Chananæis solis olim Iudæi fœnerare potuerunt, & quare. 174. 172.
Charondæ Tyrij excessus. 8. 39.
Charactere aliquo aut stigmate notari debet eius facies, qui pncipis sigillũ adulterauit, 100. 593.
Charmides ob hominem sanandum H--S cc. pactus est. 19. 179.
Charitas omnis ordinata incipit à seipsa. 62. 293.
Charitati non repugnat, beneficium ab eo accipere, cui dederis. 179. 226.
Chirurgum imperitũ vulnerato adhibente, cautionibusue aut alia improbata ratione vulnera curante, & inde defuncto, percussor pœna homicidij liberatur. 10. 66.
Chrysippi & Zenonis voluntaria mors. 9. 45.
Christi lege Iudæi tenentur. 188. 329.
Christi lex fœnerare indistinctè vetat. 188. 328.
Christianis medico Iudæo vti non debet. 188. 322.
Christianus Iudæo egenti eleemosynam dare debet. 187. 319.
Christiani cum Iudæis neq; cibũ capere, neq; lauari, neq; habitare, neque eis vti medicis debent. 188. 322.
Christiani ad retinendam Christi religionẽ compelli possunt. 188. 330.
Christiani Iudæis seruire non debent. 187. 321.
Christianos Iudæi falsò putant ipsis esse alienos. 188. 325.
Christianæ nutrices infantib. Iudæorũ in necessitatib. nõ sunt denegandæ, & quomodo. 187. 320.
Cingendus confestim pro cinctu est. 21. 206.
Circumuẽtus Tabellio, si contra fidem veri quid scribit, falsi non tenetur. 27 20.
Ciuitatem, vnde pater est. sequitur filius, non domicilium. 54. 175.
Ciuem iure Saxonico non satis habere, vt tantisper coram Magistratu stare possit, dum rẽ suã alienat, contra receptam sentẽtiam defenditur. 16. 136. vsq; ad nu. 141.
Ciues origo, incolas domicilium facit. 49. 116.
Ciuibus suis honorum deferendorum consuetudo. 48. 103.
Claudia virgo Vestalis. 44. 47.
Clausula illa vulgaris tabularum initio à Tabellionibus apponi solita, ægro quidem corpore testatorem esse, sed mente sana, præsantibus fidem non facit. 26. & 27. 1. & 6. & 18.
Cleombrotus adolescens lecto Platonis Phædone se in mare abiecit. 9. 43.
Clementina de vsuris cõtra Paulum Castrensem, & eũ secutos declaratur ab autore. 189. 337.
Clericus percutere adsuetus exautorari ordinecq; moneri debet. 85. 517.
Clericus parricida quemadmodum puniatur. 86. 354.
Cœmiterium extra qui est, eum qui intra est, veste apprehensa, per vim trahens, aduersus locum sacrum facere videtur. 95. 550.
Cœpti delicti, cur in Italia nulla est pœna. 45. 65.
Cœpta quandoq; pro consumatis sunt. 22. 222.
Cœpta pro consumatis haberi, fictionis est. 45. 63.
Conatus appellare, non est pro appellatore habendus. 42. 30.
Conatis alienas nuptias sollicitantis atq; interpellantis extra ordinem punitur. 86. 527.
Conatus ex consuetudine omnium gentium impunitus est. 45. 62.
Conatus in grauioribus atrocibusq; delictis punitur, in ijs, quæ huiusmodi non sunt, impunitus est. 97. & 98. 570. cum nu. 573.
Conatus in falsi testimonij dictiõe sine effectu punitur. 99. 579.
Conatus carcerem effringere ob loci sanctitatem capite punitur. 61. 276.
Conatus variè punitur. 584
Conatus obrepere, an pro eo habeatur, ac si obrepsisset, quæq; eius pœna sit. 41. 1. cum nu. 6.
Conatus quis verbo ad delictum proponatur, an facto intersit, facto item remotiore, an propinquiore. 99. 585.
Conatus tam in ciuibus, quàm in criminalib. impunitus est. 44. 58. cum multis nu. seqq.
Conatus in rerũ sacrarũ emptiõe punitur. 64. 325.
Conatus ius dicẽtis sine exitu impunit⁹ est. 42. 10.
Conatus pecuniam accipientis, vt negotium cui faciat: non est impunitus. 86. 529.
Conatus præmium non meretur, sed effectus. 42. 15. cum tribus nu. seqq.
Condemnare, quàm absoluere, segnius iudex debet. 42. 21.
Condemnari criminaliter absens nõ potest. 118. 158
Conditor rescripti qui est, idem esse debet & interpres. 6. 4.
Conceptionis dies in originis causa nõ inspicitur, sed puerperij. 54. 172.
Concubinæ sibi adiungendæ liberorum tollendorum gratia regi steriles nuptias sortito ius facere Papa non potest. 61. 283.
Conclusum in causa cum est pro eo habetur, ac si pronunciatum esset. 21. 208.

Concu-

Conenubitus omnia extra matrimonium diuino & humano iure prohibetur. 111. 63.
Confessi loco iure municipali sæpè contumax est. 30. 58.
Confestim fit, quod momento fit. 122. 190.
Confestim verbũ plurium dierum spaciũ quandoq; demonstrat. 122. 192.
Confestim cũ temporis laxamento accipitur, quod intelligi magis, quàm dici potest. 122. 194. & num. 196.
Confestim fit, quod decennio fit. 122. 193.
Confestim cingendus pro cinctu est. 21. 206.
Confestim & similium verborũ significatio. 122. 197. cum nu. seq.
Confestim fit, quod, quamprimùm fieri potest, fit. 122. 191.
Confestim possessionem occupans, quam iussus restituit, obtemperasse non intelligitur. 46. 83.
Confutare, quæ alij tradiderunt, expeditius est, quàm reperire meliora. 21. 202.
Cognatum quis aut adfinem latronem receptans leuius punitur. 76. 427.
Cognatus & adgnatus differũt, quà genus à specie. 135. 336.
Coniectura illa sumenda est, secundum quã actus, qui geritur, valet. 29. 38.
Coniectura semper ea sequenda est, quæ pœnæ reũ eximit. 42. 22.
Coniectura furoris cur ex præcepto reliquias suas in mare abyci iubentis sumatur. 10. 56.
Colere rectè fundum, in quo vsumfructum habet legatarius, cur cogatur. 201. 433.
Colendi agri pignorati necessitas Hostiense autore imponenda creditori non est. 200. 417.
Comites corũ qui Reipub. causa absunt, Reipub. causa absentium habent priuilegia. 150. 462. & num. seq.
Commune inter duos socios quod est, & ambobus ad vitam tolerandam non sufficit, id totum alter vindicare sibi non potest. 62. 301.
Compensatio speciei cum quantitate non fit. 196. 374.
Communis error facit ius. 169. 100.
Compensatio non fit eorum, quæ inter se functionem non recipiunt, aliter atq;, quæ recipiunt. 196. 375. vsque ad nu 380.
Compensatio fit eorum, quæ diuersi generis sunt. 199. 401.
Cornelia lex captos ab hostibus quasi præambula hora captiuitatis mortuos finxit 23. 234.
Cornelij Galli excessus. 7. 19.
Corpus qui occidere possunt, metuendi non sunt, sed qui animam perdere. 57. 214.
Corporis integritas non exigitur: sed mentis in ijs, quæ animi iudicio geruntur. 24. 249.
Corporis integritas, non mentis, in eo, qui testatur iure communi, exigitur, Theutonico autem, vtriusque. 21. 201.
Corpore & animo ad domicilij constitutionẽ opus est. 50. 123.
Corruptela atque vsurpatio non consuetudo appellari debet, quod moribus contra legem diuinam introductum est. 174. 168. cum num. 169.
Corrumpere iudicem pecunia tentans, licet nec corruperit, corrupti iudicij tenetur, siue in bona siue in mala causa id fiat. 82. 488.
Conscisc ens sibi mortem, in sterquilinio cum canibus communem habent sepulturam. 6. 14.
Conscisc ere sibi mortem homines non semper ex furore solent. 14. 107.
Conscisc ere sibi quis mortem ex causa legib. Digestor. probata potest. 10. 54.
Conscisc endi sibi mortem permultæ causæ esse atque innumerabiles possunt. 7. 17.
Conscisc entium sibi mortem bona quib. casib. Fisco vindicentur, & quib. non. 7. 22.
Consensus hæredum cur iure Saxonico in alienatione ab ægroto facienda requiratur, redditur ratio, & refellitur. 19. 176.
Consensus hæredum requiritur, vt ægrotus iure Maideburgensi testari alienaréue, quid vltrà tres solidos possit. 16. 129.
Consensum non habet tolerantia in his, quæ peccato non vacant. 178. 212.
Consensu totius orbis vsuræ permitti nõ possunt. 170. 112.
Consensu hæredum non intercedente ægrotus iure Saxonico Ecclesijs cæterisq; pijs locis testamento dare legareq; potest. 19. 175.
Consentire alienanti, aliud est, aliud alienare. 19. 174.
Consentire vendenti aliud est, aliud vendere. 19. 174.
Consiliarij mali principum carpuntur. 182. 261.
Consilium alicunde quandoque abeundi habens nulla temporis diuturnitate domicilium sibi fortitur. 51. 132. cum nu. 135.
Consilium alicubi perpetuò manendi qui non habet, domicilium ibi non contrahit. 51. 131.
Consilium sine facto neq; percussorem facit, neque calumniatorem, neque præuaricatorem, neque fugitiuum, neq; alium similem 83. 500.
Consilium ac propositum cuiusq; præmium meretur, nõ fortuna & inopinatus euentus. 97. 569.
Cõsilij initi pœna in crimine læsæ Maiestatis constituta est, cogniti item & cælati, & quibus in personis procedat. 64. & 65. 326. cum 5. num. seqq. & nu. 336. & seq.
Consilio nomina nõ quæruntur, sed facto. 83. 500.
Consuetudo à dolo & culpa excusat. 169. 92.
Consuetudo, vt & lex, pœnam capitis imponere potest. 74. 407.
Cõsuetudo approbans vsuras iure Canonico damnatur. 170. 111.
Consuetudo ius diuinum tollere non potest, sed humanum. 177. 196. & nu. seq.
Consuetudo honorũ suis ciuibus deferendorum. 48. 103.
Consuetudo legem imitatur interpretatur, & corrigit. 73. 406.
Consuetudo Poloniæ, secundum quam creditor pignoris fructus sorte salua facit suos, vtrum defendi possit, latissima disputatio. 168. 87. cum plurib. num. seqq.
Consuetudo autoritate legi par est. 73. 406.
Consuetudo à falsi & cædis pœna excusat. 169. 96.
Consuetudo puerorum Bononiensium lapidibus certantium improbatur. 177. 193.
Cõsuetudo generalis bonã fidem inducit. 169. 95.
Consuetudo Polonica defenditur à Beroio, quo autore creditor pignoris fructus lucrans solum Deum vltorem habiturus est. 169. 103.
Consuetudo Polonica, quà est receptum, vt creditor salua sorte fructus rei pigneratæ suos faciat, autoritateué regis, senatus ac populi confirmari non potest 192. 355.
Consuetudo appellari non debet, sed vsurpatio & corru-

corruptela, quod moribus contra legem diuinam introductum est.174. 167.cum nu.169.
Consuetudinis & legis par est autoritas.178. 210.
Consuetudinem inducere non potest, qui legem ferre non potest.177. 194.
Consuetudinem seruans iudex, si contra legẽ iudicet, litem suam non facit.169. 94.
Consuetudinem tam sequẽtem, quàm antecedentem lex tollit.191. 343.
Consuetudine quod admittitur, culpa fieri nõ intelligitur.168. 90.
Consuetudine prohiberi non potest, quod iure gẽtium licitum est.174. 168.
Consuetudine fit licitum, quod illicitum est.169. 93.
Consuetudine publica quod admissum est, delicto caret.168. 91.
Consuetudine vtrum permitti vsuræ possint, latissima disputatio.168. 87.cum pluribus num.seqq.
Consuetudine mutari non potest, quod iure naturæ constitutum est.174. 168.
Consuetudine nõ tollitur, quod iure diuino introductum est.174. 168.
Constitutiones pontificum in Ecclesiastico foro, Imperatorum in seculari seruari debent. 448.
Consuetudinis diuturnitate vsuræ nõ defenduntur.191. 342.
Consuetudines non minus, quàm leges seruare debet iudex.73. 406.& nu.seqq.
Constitutio rationi naturali repugnans, vt ius naturale minus lædatur, strictissimè debet intelligi.60. 269.
Constitutione humana permitti non potest, quod ius diuinum vetat.178. 211.
Constitutum in vno quod est, ad diuersum non rectè producitur.20. 184.
Consules designati cum ijs, qui in consulatu sunt, ad senatus consultum admittuntur, & cum illis habent suffragia & mos in Thuscia de eo seruatus.22. 214.& cum nu.seq.
Consultor & iudex comparantur.33. 89.
Consumationi proxima haberi pro consumatis debent.22. 227.
Consumatum esse delictum oportet ad pœnam legis municipalis infligendam.45. 61.
Consumati loco est, quod cœptum est.22. 222.
Contraria ex contrarijs naturaliter proficiscuntur.15. 117.
Contra priuilegium quid faciens, quod effectu caruit, priuilegium non perdit.43. 33.
Contrariæ causæ ex contrarijs effectis deprehenduntur.15. 118.
Contrahens eo loci, vnde statim discessurus est, iudicium ibi suscipere non est cogendus. 53. 158.
Contractum vitiat pactum contra naturam contractus.204. 468.
Contractum iniens, qui vulgo non creditur vsurarius, vsuræ crimen non contrahit.168. 89.
Controuersiæ forenses ob longam earum seriem breui temporis spacio definiri non possunt. 33. 91.
Contrectatio sola rei alienæ, siue interuertendæ eius proposito furem non facit 97. 563.
Contrahendo forum sortimur. 53. 157.
Contumacia amittitur feudum.30. 57.
Contumacia quid.154. 517.
Contumacia ex contemptione iudicis nascitur. 106. 16.
Contumaci iudex iurisdictionem denegare potest.30. 50.
Contumaciæ à pœna excusant captiuitas, infirmitas, peregrinatio, & publica expeditio.105. 2.
Conmaciæ à pœna peregrinatio & publica expeditio excusant.143. 390.
Contumaciæ à pœna, quæ captiuitas excuset.106. 18.
Contumaciæ ignarus iudex cõtumaciæ damnans, nihil agit.32. 88.
Contumaciæ in dispendium potest, quis apparitoris improbitate deduci.30. 45.
Contumaciæ noua pœna ab Honorio tertio constituta.30. 54.
Contumaciæ pœnæ lege teutonicæ scriptæ præduræ quorundam interpretatio.30. 60.& num. sequenti.
Contumaciæ à pœna, infirmitas tam animi, quàm corporis excusat.133. 317.
Contumax, nisi refusis expẽsis nõ auditur.30.56.
Contumax iure quiritum causa non cadit.31. 63.
Contumax captis pignoribus & distractis coërcetur.30. 53.
Contumax sæpè iure Municipali pro confesso est. 30. 58.
Contumax multa punitur.30. 48.
Contumax iure Theutonico litis damno multatur.30. 59.
Contumax potest carceris pœna puniri.30. 52.
Contumax vni iudici, illo præcipiente, ab alijs audiri non debet.30. 51.
Contumax regulariter causæ iactura non plectitur.30. 55.cum nu.63.
Contumax ex peremptorio non appellat.30. 46.
Creditor pignus, quod ex pacto vendere licet, vendere non cogitur.199. 405.
Creditor quibusdam casibus sine vsuræ vitio fructus rei pigneratæ facit suos.192. 357.
Creditor mutuum dans obligare sibi debitorem, vt aliquando ipsi vicissim mutuum det, non potest.184. 284.
Creditor re pignerata vtens quando furtum committat, & quando non.199. 413.
Creditor in re pignerata dolum & culpam præstat.200. 424.
Creditor, qui in quærenda pecunia, quæ mutuo data est, laborauit, an fructus rei pignoratæ faciat suos.192. 358.
Creditor non cogitur fructus rei pigneratæ consumere.& quare.199 409.cum nu.411.
Creditor fructus rei pignoratæ tempore perituros Ancharano & Anagnino autoribus vendere tenetur. 199.400.
Creditor dans mutuo pecuniam aliquid vltra recepturus, etiã si pecuniæ periculum suscipiat, vsuræ crimen non effugit. 205. 472.
Creditor fructus rei pigneratæ in sortem computare recusans coram iudice Ecclesiastico conueniri potest.192. 356.
Creditor faciat, ne rei pigneratæ fructus suos, cùm spes nulla est, debitorem pignus luiturum. 194. 359.
Creditor tollit vtiliter impensa, nisi reddat debitor.& quando.198. 391.
Creditor fructus rei pigneratæ, qui seruando seruari non possunt, vendere non cogitur. 198. 404.& num. 406, & nu.411,

Creditor in re pignerata exactã diligentiam adhibere debet, vt diligens paterfamilias. 201. 429
Creditoris quæ facultas, in fructibus tam qui seruãdo seruari non possunt, quàm qui possunt. 199. 412
Creditoris & debitoris gratia pignus interuenit. 200. 426
Creditori imputatur, si rem locari solitam non locauit. 200. 418
Creditori fraudi est cùm fundo pignerato negligentius suum minus fertilem colit. 200. 416
Creditorem cogere ad colendum agrum pignoratum, inciuile est Hostiense authore. 200. 417
Creditoribus vsuræ suaues, debitoribus autem amaræ 190. 339
Creditur plus nobilibus claris & dignitate prædi tis, quàm plebeijs, obscuris & priuatis. 107. 41
Crimen falsi sine dolo non committitur. 41. 3. & num seqq.
Crimen vsuræ non contrahit contractum iniens, qui vulgò non creditur vsurarius. 168. 89
Crimen obreptionis multorum continet offensionem 99. 580
Crimen obreptionis publicum est, & cui comparetur: quæq; eius pœna sit. 99. 578
Crimẽ maius est mentiri, quàm fornicari, & quare. 73. 398
Crimen incesti, licet adulterio grauius sit, leuius tamen plectitur. 73. 400
Criminis natura non pœna spectatur. 73. 397
Cuius q; rei potissima pars est principium. 22. 223
Cullei pœna ex iurisconsultis. 67. 344
Cullei pœna ex Cicerone. 66. 343
Cullei pœna in parricidas olim constituta, in vsu hodie non est: & quæ in eius locum successit. 73. 405
Culpa non intelligitur, quam consuetudo admittit. 168. 90
Culpam & dolum creditor in re pignerata præstat. 205. 474
Culpa caret, qui ex consuetudine quid facit. 169. 92
Culpa in latâve, an in leui sit negligens culturam fundi. 200. 428
Culpæ faciens mentionem lex, leuem etiam intelligit. 200. 425
Culpæ adscribitur, medicum in aduersa valetudine non adhibere: non etiam furori. 10. 69
Cultura ampliat precium agrorum. 201. 431
Cultura neglecta fundus deterior redditur. 201. 432
Culturam fundi negligens in qua culpa sit, latâve, an in leui. 200. 428
Cultus vxorius maritis grauis. 44. 57
Cultus muliebris à sacris scriptoribus damnatur. 44. 55. & num. seq.
Cultus in mulieribus est impudicitiæ argumentum. 44. 46
Cultus amans mulierum genus. 43. 41
Curator ab adolescente, & tutor à pupillo, ante curatoriam & tutelam finitam non conueniuntur: aliter atq; curator furiosi. & quare. 145. 412
Curtij adolescentis Romani excessus. 8. 36
Custodia publica detentum offendere nemini priuato licet. 57. 223
Custodiæ mors, tam, quàm manu sibi ipsa consciscit, quàm quæ casu accidit, præfectum carceris onerat. 58. 226

D.

Damnum non intelligitur, nisi omni lucro deducto. 204. 465
Damnum vitetur, an lucrum quæratur, multum interest. 55. 192
Damnum emergens sine vsuræ vitio peti potest. 175. & num. 180. & seq. 178. 163
Damnatus, cùm ob suum admissum plectitur, non executoris, sed legis manu plecti videtur. 77. 441
Damnato ad manus amputationem, manus, quæ valet, non arida amputatur. 129. 259
Damnatum, dum ad supplicium ducitur, interficiens homicidij est reus. 57. 222
Damnari ob suspiciones nemo debet. 177. 202
Dari prohibitum propter publicum bonũ ab vltro offerentibus accipere non licet. 186. 305
Dauid diu se viuere questus. 14. 102
Debilitas æquè atq; infirmitas excusatur. 139. 353
Debitor liberètne fœneratorem delicto gratiã et fœnoris faciens. 166. 61
Debitor nisi reddat vtiliter impensa tollit creditor, & quando. 198. 391
Debitoris pignoratæ rei fructus quamdiu maneant. 199. 403
Debitoris periculo pereunt fructus rei pignoratæ, si imputari creditori nihil potest, vt & ipsum pignus. 199. 407. cum num. seq.
Debitoris & creditoris gratia pignus interuenit. 200. 426
Debitorem fugientem iure humano occidere licet, diuino non licet. 78. 449 cum seq.
Debitoribus vsuræ amaræ: creditoribus autem suaues. 190. 339
De præpositio priuat. 134. 324
Decima aut vectigal fœtus ibi editi, quò gregem latrones fugitans opilio compulit, antistiti aut domino loci, vnde grex abest, debetur, non vbi fœtum edi fortè contigit. 55. 182
Decimam ex suo quæstu fœnerator dare non potest, & merecrix potest. 179. 219
Decimam soluere possunt meretrix & histrio, sed eam ecclesia non recipit, & quare. 183. 270
Decimarum gratia alicui facta ius diuinum non læditur. 183. 269
Decennio quod fit, confestim fit. 122. 193
Decennio nondum decurso domicilium quæritur maiore fortunarum suarum parte instructo. 51. 138
Decennio nondum exacto is, cuius qualis qualis voluntas domicilij constituendi facto aliquo apparet, domicilium contrahit. 51. 137
Decennio domicilium contrahit studiorum causa aliqua veniens. 51. 133. cum num. 136
Deceptus tabellio contra fidem veri quid scribens falsi non tenetur. 27. 20
Decuriones Tabelliones esse vetantur. 87. 538 vers. adeò.
Dedecus viuentes pro mortuis haberi facit. 23. 235
Deductis impensis, etiam à prædone factis fructus intelliguntur, & de quibus impensis intelligatur. 197. 381. cum duobus num. seqq.
Defensio omni iure permittitur. 167. 76
Defensio cùm moderamine inculpatæ tutelæ fieri debet, eamq; prætergressis impune non est. 85. 522. cum num. seq.
Defensionis causa occidere hominem iure pontifico licet. 80. 471

Defensionis causa ferrum nobis à legibus porrigitur non vt innoxios violemus.56. 210
Defendens se occidere hominem iure diuino potest.80. 470. vsq; ad num.477
Definitio momenti ab Accursio tradita confutatur.121. 187
Defunctas mulieres ornatus studium sequitur. 44. 45
Delictum consumatum esse oportet, quo ad pœnã legis municipalis infligendam.45. 61
Delictum illud est maius, quo admisso maior Dei offensio contrahitur.99. 581
Delictum excusat incertitudo, & quare.177. 200 cum duobus.num.seqq.
Delictum inchoatum non punitur.42. 26 cum num.seq.vsq; ad nu.35
Delictum excusat infantia.117. 142
Delictum nullum tam graue perpetrari potest, ob quod naso auriculisue amputatis, aut effossis oculis, alioue quoquomodo facies hominis fœdari debeat.100. 596
Delictum perpetrari, vbi homo percussus est, iacto vndecunq; telo, dubium non est.95. 551
Delictum in vno territorio inchoatum in alio perfectum, in vtroq; ne, an in altero tantùm loco puniatur.94. 541. cum num.seq.
Delictum graue non est furtum, nisi cùm rei magnæ est, ideoq; conatum in eo puniri non debere.96. 560
Delictũ fœnerantis, quàm mentientis, maius est. 181. 248
Delictum excusat ignorantia.118. 157
Delictum excusant ebrietas & somnus.117. 142
Delictum excusat senectus.117. 144
Delictum excusat multitudo.177. 199
Delicti principium non punitur.42. 26 cum num.seq.vsq; ad num.35
Delicti minus habet fuga serui, quàm fœneratio. 169. 102
Delicti magnitudo ex Dei offensa maiore aut minore iudicatur.73. 399
Delicti magnitudinem arguit pœnæ modus. 99. 577
Delicti cœpti cur in Italia nulla est pœna.45. 65
Delicti immanitas suadet, vt iura transgrediamur.118. 162
Delicto vacat factum facientis, quod publicè putat licere.168. 88
Delicto caret, quod consuetudine publica admissum est.168. 91
Delictorum quatuor sunt genera: quædã leuia, quædam grauia, alia grauiora, alia grauissima, & singulor. definitiones.98. 575. cum num.seq.
Delictis in grauioribus accessorium non minus, quàm principaliter factum plectitur.167. 70
Delinquere opinione aut facto quid intersit. 335.
Delinquens cùm ob suum admissum plectitur, nõ executoris, sed legis manu plecti videtur. 77. 441
Delinquendi occasio maior auget pœnam. 73. 394
Delicta pœnis coërceri reipub. interest.42. 23
Delicta non esse impunita reipub. interest.54.166
Delicta, quæ frequentius admittuntur, durius puniri debent.72. 392
Delicta cætera parricidium immanitate superat. 118. 147
Delicta interpretatione sunt alleuanda.117. 165
Delicta quædam non tam facto, quàm numero tẽporis, definiuntur.84. 506
Demens quid, quid item mente captus.134. 325 cum duobus num.seqq.
Dementis & mente capti eadem est significatio. 134. 323
Dementes, mente capti, & furiosi quibus comparentur.134. 329. & num.seq.
Dementia à furore differt, quà genus à specie.133. 319. & num.335.
Dementiæ & furoris in casu dictum, an in ebrietate habeat locum.136. 342
Dementiæ duo esse genera concluditur.136. 334
Denegare iurisdictionẽ contumaci iudex potest. 30. 50
Deportati mortuis comparantur.23. 235
Detrahere alimoniam, necare est.173. 155
Desertor, quàm emansor, durius punitur.84. 507
Desertor qui.84. 506
Designatus Episcopus non sine iniuria à suffragijs in Synodo ferendis repellitur. 22. 216
Designati consules cum ijs, qui in consulatu sunt, ad senatus consultum admittuntur, & cum illis habent suffragia & mos in Thuscia de eo seruatus.22. 214. & cum num.seq.
Desipientis non est imperito medico credere salutem suam nolle.10. 67
Destinatio nostra vtrum interfit de eo sit, quod à nostra voluntate pendet: an etiam & legis.53. 154
Destinatione nostra nõ mutantur, quæ legis præscriptio continentur.53. 155
Deus quo magis offenditur, illud delictum est maius.99. 523
Deus præest, quibus lex præest.116. 134
Dei iussu non est de præsidio ac statione vitæ decedendum.14. 106
Dei religio charitate parentum in liberos antiquior.75. 415
Dei ex offensa maiore aut minore magnitudo delicti iudicatur.83. 399
Deũ celare humana prudentia nihil potest.166. 62
Dicens se alicunde non discessurum, pro victo est.107. 32
Dictum quid.107. 37
Dictum nisi quod iactandi animo profectum est, præstari debet.107. 38
Didonis excessus & causa contra Vergilij vanitatem.8. 40
Dies vnus vni causæ cognoscendæ non est satis. 32. 85
Dies puerperij in originis causa, non conceptionis, inspicitur.154. 172
Dies qui.21. 183
Dies deo dicati impune quandoq; non coluntur. 184. 273
Diebus festis opera rustica quæ licitè exercentur. 120. 181
Differentia inter impensas necessarias & vtiles quo ad deductionem.197. 387
Dignitas personarum & modus causæ faciunt vt quandoq; apparitoris, quandoq; litigatoris dicto stetur.31. 66
Dignitatis nomen, & ferme rem, adipiscitur initurus Magistratum.22. 213
Dignius nõ id semper est, quod antiquius est.74. 414
Diligentiam exactam adhibere debet creditor in pignerata, vt diligens paterfamilias.201. 429

Diligens paterfamilias agriculturam non negligit. 201. 430
Diligere Iudæos, vt nos ipsi, debemus. 187. 318
Dioxippus pudore victus manus sibi attulit. 7. 26
Discedens alicunde metu pestis, an vicarium relinquere debeat. 142. 382
Discedens alicunde pestis metu excusatur, omniaq; ei iura salua sunt. 141. 374
cum num. 376. vsq; ad num. 381
Discedenti Doctori pestis metu an integra merces debeatur, & quid in alijs operarum suarum locatoribus. 142. 384
Disciplina fori magno Romanorũ studio seruata. 31. 64
Disciplinam castrorum caritate omnium necessitudinum Romani antiquiorem duxerunt. 76. 430
Dispensare pontifex in ijs, in quibus secundũ ius humanum mortaliter peccatur, potest: non quoq; in ijs, in quibus secundum ius diuinum mortaliter peccatur. 180. 229
Distinentur qui à latronibus, prædonibus, potẽtioribúsue, detentis in vinculis similes sunt. 107. 28
Distinguere non debemus, vbi lex nõ distinguit. 18. 165
Diuina lex noua in distinctè vsuras prohibet. 183. 266
Diuina lex, vt eius author Deus, immutabilis est, & in omni foro vincit. 181. 239
Diuina lex vsuras prohibens in omni foro vincit. 202. 444
Diuinæ legi repugnans lex humana ne tunc quidem, cùm fertur, valet. 178. 110. & 159
Diuinum ius Papa vsq; ad animam & sanguinẽ defendere debet. 192. 354
Diuinum ius aliàs limitatum limitare Papa potest. 184. 274
Diuinum ius consuetudo tollere non potest, sed humanum. 177. 196. & num. seq.
Diuino iuri quod aduersatur, licet moribus introductum sit, non consuetudo, sed vsurpatio & corruptela appellari debet. 174. 167
cum num. 169
Diuino iure quod fœnus fuerit prohibitum, & quod non. 176. 189
Diuino iure descendit falsi crimen. 178. 207
Diuino iure introductum consuetudine non tollitur. 174. 168
Diuersorum diuersa est ratio, ideoq; in vno constitutum ad diuersum nõ rectè producitur. 20. 184
Diues qui. 129. 268. & 278
Diues dicitur qui habet, quo opus est pauper, qui minus. 129. 264
Diues eius, quod vltra victus necessitatem habet, iniustus & violentus possessor habendus est. 64. 322
Diues aut pauper iudicatur p modo oneris quod quis sustinet. 129. 263
Diues est, qui bonis moribus est, qui malis verò, pauper. 125. 225. & num 227
Diues cuius pater est, pauper non est. 129. 269
Diues delinquendo fit pauper. 130. 279
cum num. seq.
Diues qui alienam inopiam, cùm possit, non subleuat, magis peccat, quàm qui necessitate victus aliena surripit. 64. 323
Diuitis testimonio plus creditur, quàm pauperis. & quare. 116. 231
Diuites, vt pauperes alant, solo iudicis officio coguntur. 62. 296
Diuitiæ malis artibus quæsitæ possessori non prosunt. 125. 226
Diuitiarum loco vita honesta est. 125. 228
Diuitias à paupertate non cumulus patrimonij, sed personarum conditio secernit. 126. 236
Diuturnitas peccatum auget. 174. 170
Diuturnitate, consuetudinis vsura non defenditur. 191. 342
Diuturnus furor perseuerare creditur, non diuturnus non creditur. 16. 126
Diuturnum impedimentum perpetuò comparatur. 151. 479
Diuisio inter socios quo tempore fiat. 204. 464
Doctor parum distans ab indoctis priuilegio caret. 128. 256
Doctor dans alicui pecuniam mutuam, vt sibi p fitenti det operam, an vsuram committat. 166. 65. cum num. seq. vsq; ad num. 418
Doctor legum, dum discit & docet, in ius vocari non potest, & quare. & quid in auditoribus. 146. 418. cum trib. num. seqq.
Doctor & alij lucrum hominibus ad se mutuo dato illectis factũ restituere pauperibus debent. 168. 86
Doctoris quæ partes. 128. 255
Doctori pestis metu discedenti an integra merces debeatur? & quid in alijs operarum suarũ locatoribus. 384.
Doctorum in persona dictum ad alios cuiuslibet artis homines producitur. 138. 85
Doctorum in persona dictum habeat ne locum in auditoribus. 147. 422
Doctorum in persona dictum: an ad nudum nomẽ gerentes porrigatur. 147. 424
Dolorem iustum temperare, difficillimũ est. 86. 524.
Dolus si absit, falsum non committitur. 28. 22 & 33. & seq.
Dolum & culpam præstat creditor in re pignerata. 200. 424
Dolo malo carens quandoq; ob exẽplum punitur. 73. 403. & num. seq
Dolo carens ordinaria pœna non punitur. 73. 405
Dolo caret, qui ex consuetudine quid facit. 169. 92
Domanouij Mednicensiũ Episcopi eximia in Iure dicundo laus. 32. 80
Domicilium incolas facit: ciues origo. 49. 116
Domicilium vt eo loci quis constituat, quò maiorem partem fortunarũ suarum intulit, quàm diu morari debeat: arbitrio iudicis relinquitur. 52. 144
Domicilium statim contrahit scholaris, qui animum perpetuò manendi statim declarat. 51. 134
Domicilium an constituere quis intelligatur: sola possessionis emptione eo loci, quò se recepit, facta. 52. 145
Domicilium quis nulla temporis diuturnitate ibi fortitur, vnde quandoq; abeundi propositũ habet. 51. 132. cum num. 135
Domicilium decennio contrahit studiorum causa aliquò veniens. 51. 133. cum num. 136
Domicilium parentũm, an nascendi locus tribuat originem. 47. 98
Domicilium duobus locis habet æqualiter vtrobiq; instructus, & æquè frequens. 51. 128

Domicilium non contrahitur absq; proposito alicubi perpetuo manendi.51. 131
Domicilium decennio nondum exacto contrahit is, cuius qualis qualis voluntas domicilium constituendi facto aliquo apparet.51. 137
Domicilium amissi mariti retinet vidua.48.102
Domicilium parentum, non fortuitum nascendi locum spectari in filiorū origene, crebrior sententia est.55. 181
Domicilium patris non sequitur filius sed ciuitatem, vnde pater est.54. 175
Domiciliū quæritur ante decennij cursum maiorem fortunarum suarum parte instructo.51.138
Domiciliū ibi quis desinere habere intelligitur, vnde rerum summam euehit.52. 147
Domicilium quemadmodum constituitur. 50. 122. *& num. seq.*
Domicilium electione cuiusq;, nō fato aut fortuna aliquò venientis, constituitur.51. 129 *& num. seq.*
Domicilium allatione fortunarum nō quæritur, nisi assidua in loco mora accedat.50. 127 *cum num.143*
Domicilij ad constitutionem animo & corpore opus est.50. 123
Domicilio quamdiu absumus, peregrinari dicimur, & eò reuersi, peregrinari desinere.54.168
Domini legem seruus tollere non potest.180.234
Domini in seruum exemplum memorabilis sæuitiæ.171. 135
Domino seruus, aliúsue alij ius castigandi habendi, se castiganti resistere non debet: nisi castigationis modus excedatur. & quare.56. 204 *cum num. seqq.*
Domini seruos inclementius à se tractatos venūdare coguntur.171 133
Dominorum saluti suam anteponere serui non debent.73. 404
Dominorum in seruos illibatam esse potestatem, expedit reipub.171. 134
Donat cùm mulier, miraculi loco est.87. 538 *vers. esse quippe.*
Donationis coniectura vnde capi solet, in muliere donatio non præsumitur.87. 538 *vers. esse quippe.*
Donans mulier decepta creditur.87. 538 *vers. esse quippe.*
Donans mulier rem suæ naturæ repugnantem facit.87. 538. *vers. esse quippe.*
Dormientis delictum impunitum est.117. 142
Dos appellatur per anticipationem pecunia nuptijs destinata.85. 514
Dotis nomen ante nuptias nullum est.85. 514
Dotis lucro carere maritus debet, qui vxori ægrotanti medicum adhibuit imperitum.10. 65
Dotis lucro priuatur maritus vxori ægrotanti medicum nō adhibens, si ea inde moriatur.11.71
Dotem maritus ob famam alienare potest, ex alia necessitate non potest.59. 256
Dotalem pecuniam ad honesti lucri partem dare in negotiationem constitutione Innocentij licet. idem in pecunia ad puerorum alimoniam relicta traditum est.203. 449. *cum num. seq.*
Dubia in re satis est legis verbis seruire.149.442
Dubia in re quod est animæ magis salutare in Dei foro spectamus, aliter atq; in foro hominū. 167 68. *cum num. seq.*
Dubijs in quæstionib. pro testamento respondendum est.29. 40
Duo vtrum multa rectè dicantur.114. 105
Duritia legis Saxonicæ defenditur.22. 221
Dura & inhumana est lex quæ de rebus suis ægrotos statuere vetat, & contra aliarum gentium iura.21. 203
Durare, quod fit, debet, vt pfacto sit.3. cū nu. seq.
Dymni Macedonis excessus.7. 21

E.

Ebrietas & Somnus excusant delictū.117.142
Ebrietas in casu an habeat locum, dictum in dementia & furore.136 342
Ebrijs quam legem Pittacus edixit.138. 343
Ecclesia à meretrice & histrione decimam ex suo quæstu soluentibus non recipit. & quare.138. 270
Ecclesiæ & statuæ principum æquè sanctæ sunt, atq; asylum, nam nec inde extrahere quenquam licet.171. 130
Ecclesijs ceterisq; pijs locis ægrotus iure Saxonico sine hæredum consensu testamento dare legareq; potest.19. 175
Ecclesiasticus iudex est cognitor, cùm creditor fructus rei pigneratæ imputare sorti recusat. 192. 356
Ædem ad sacram principúmve statuas confugientes, qui gaudeant immunitate, & qui nō, 171. 132
Ægritudo animi quæ.133. 38
Æqualitatem exigit societas, cùm sit fraternitatis instar.203. 460. *cum trib. num. seqq.*
Æs cudebant Romani vrbe nondū adulta.163.41
Æris appellatione quid contineatur.162. 23 *cum num. seq. & num.40*
Ætas omnis habuit & bonos & malos.191. 340
Effectu non secuto obreptio non punitur.42. 13
Effectus, non conatus, præmium meretur.42. 15 *cum trib. num. seqq.*
Effectis ex contrarijs causæ contrariæ deprehenduntur.15. 118
Efficientem lex punit, non facientem.42. 14
Egestas excusat ab appellando & ab appellationis prosecutione.109. 53
Egestate impediti Innocentio & Alexandro authorib. comparantur ægrotis.109. 52
Egēs sit testis, an locuples, multū interest.124.215
Egenti qui opem non fert, peccat.168. 84.
Egenti Iudæo eleemosyna à christiano danda.187. 319
Egentibus subuenire mutuo dato oportet.168. 83
Electione cuiusq; domicilium non fato aut fortuna aliquò venientis constituitur.51. 129 *& num. seq.*
Electus ad scribendi munus pro eo est ac si iam scriberet.22. 212
Eleemosyna Iudæo egenti à christiano danda.187. 319
Eleemosynam pauperibus dare diuites iudicis officio coguntur.62. 296
Eleemosynam ex suo quæstu fœnerator dare non potest, & meretrix potest.179. 219
Emansor qui.84. 506
Emansor, quàm desertor, mitius punitur.84.507
Emergens damnum sine vsuræ vitio peti potest. 175. 178. *& num.180 & seq.183*
Emere nemo cogitur.199. 410
Emigrare iussus emigrans & mox rediens punitur.45. 68

Emolumentum sectari in aliena calamitate, inhumanum est.55. 186
Empedocles diuinitatis affectatione aut iactatione potius quadam, in Aethnam insiluit.9. 42
Emptio possessionis sola eo loci, quò se quis recepit, an ad domicilij constitutionẽ sufficiat, alij aiunt, author negat.52. 145
Enunciatiua verba fidem non faciant, etiam in matrimonijs.29. 42. *& num.seq.*
Episcopus designatus non sine iniuria à suffragijs in Synodo ferendis repellitur.22. 216
Episcopus presbyterũ à se initiatum alere non cogitur, si pater ei sit diues, & quomodo intelligatur.130. 275. *& num.seq.*
Episcopus non habens administrationem, impropriè dicitur & abusiuè Episcopus.129. 261
Episcopi in persona constitutum ad episcopos, qui nõ habent administrationẽ, nõ pertinet.129. 26
Episcoporum negligentia in vindicandis hæresibus carpitur.142. 383
Erro, quàm fugitiuus, mitius punitur.84. 507
Erro & fugitiuus quid Labeoni, quid item Vlpiano, aliscq;.84. 508. *cum num.seq.*
Erronis nomen vno actu non quæritur.84. 504
Erronis factum sine fuga est.84. 508
Erubescimus cùm sine lege loquimur.20. 192
Esurienti non licet vestem surripere, vt eius pretio cibum comparet. nec nudo cibum vt eo vẽdito, vestẽm emat.62. 306
Est, est, sit sermo vester: non, non, quod amplius est à malo est.107. 36
Eucharistian deferentem sacerdotẽ apprehendes auelli ab eo non potest.171. 131
Euenire, q̃ potest, si eo præsens status inclinet nõ status ipse præsens, expectari debet.23. 232
Euexit qui frumentũ, aut aliud vsus sui gratia, quod alieni non licuit, si mutato consilio vendidit: pœnam non patitur.95. 549
Euocatus ad sententiam audiendam non veniens appellare non potest.30. 47
Exactam diligentiã adhibere debet creditor in re pignerata, vt diligens paterfamilias.201. 429
Exæquari mortuis mortiferè vulneratos, non est per omnia verum.24. 247
Exceptio firmat regulam.105. 3
Exceptum quod non est, sub regula manet.105. 5
Exceptis casibus quibusdam, casus eandem rationem habentes excepti videntur.132. 309
Excessus Trophonij & Agamedis.14. 98
Excessus Themistoclis.8. 38
Excessus Calani Indi philosophi.8. 30
Excessus Philenum Carthaginensium.8. 37
Excessus Chrysippi & Zenonis.9. 45
Excessus Cleombroti.9. 43
Excessus Amphionis & causa.7. 24
Excessus Cornelij Galli.7. 19
Excessus Catonis Vticensis.8. 33
Excessus Licinij Macri.7. 20
Excessus Festi.8. 32
Excessus Charondæ Tyrij.8. 39
Excessus Didonis & causa contra Vergilij vanitatem.8. 40
Excessus Vandæ Polonorũ reginæ & causa.9. 41
Excessus Scipionis.8. 32
Excessus Dymni Macedonis.7. 21
Excessus Aiacis Telamonij & causa.7. 25
Excessus Curtij adolescentis Romani.8. 36
Excõmunicatus non est, qui manus aduersus clericum leuauit, si non percussit.43. 34
Excõmunicati sunt legem de vsuris ferentes, dictantes, aut scribentes.170. 108
Exempla non arctant regulam.120. 179
Exemplum memorabile rustici Lituani.69. 361
Exemplum Koyzij & Narcusij 46. 77
Exempli præbẽdi causa, qui dolo malo caret, quãdoq; punitur.73. 403. *& num.seq.*
Exemplo opus est, nimiũ multis grauantib 72. 392
Exire qui alicunde non potest, p vmbo est 107. 32
Expeditio publica excusat à contumacia.105. 2
Expeditio publica & peregrinatio excusant à cõtumacia.143. 390
Expensis nõ refusis contumax non auditur.30. 56
Excusationem petisse non videtur, qui eam ad finem non perduxit.42. 31
Exportare quid prohibitus, antè, quàm loci fines excedit, non incidit in pœnam.42. 27
Extraneis quidquam largiri non curata prius natura, id est, ijs, quibus iure naturali obstringimur, vetat lex.20. 194
Extremo proximiori medium adtribuitur.23. 229
Exul, vnde exulat, illac iter facere non prohibetur.45. 72
Exul illo, vnde exulat hospitij causa, mox abiturus, sine metu magistratꝰ diuertere põt 53. 162
Exulis cædes licet toleretur, laude tamen caret, imò ignominiam irrogat.70. 454
Exulis patris cædes duplex continet flagitiũ.80. 469
Exulem occidens peccat.79. 451
Exulem fratrem occidere non licet.76. 433
Exulem patrem filius, lege Municipali exulũ cædem permittente, iure ne occidat.75. 419
Exulem occidere, humana lege licet, diuina non licet.82. 486
Exulem patrem filius alere tenetur.76. 432
Exulem occidens permissu legis, non excusatur, quasi legis minister.81. 479
Exules, quorum deterior conditio est, hostiũ habentur numero.67. 346

F.

Facere quatenus quis possit, ex qualitate psonæ consideratur.126. 237
Facere quà potest bonis cedens, facultates postea nactus conuenitur.127. 239
Faciens quod publicè putat licere, non delinquit.168. 88
Faciendum lex non punit, sed efficientem. 42. 14
Facile est imperium in bonis.116. 136
Facies hominis, quæ est ad cœlestis pulchritudinis imaginem figurata, notis deformari nõ debet.100. 595
Facies hominis naso auriculisue amputatis aut effossis oculis, alioue quoquomodo ob nullum flagitium fœdari debet.100. 596
Facies eius, qui principis sigillũ adulterauit. stigmate aliquo aut charactere notari debet.100. 593
Facinus nocentis impunitum relinqui. satius est, quàm innocentem damnare.177. 203
Factum ancillæ legatæ legatario nocere nõ debet.50. 118
Factum non inspicitur, sed causa faciendi.109. 56 *cum duobus num.seq.*
Factum ex voluntate interpretari debet.155. 517
Factum absq; voluntate non inspicitur.155. 526
Factum sine voluntate, non habet obsequutum vt fato factum.155. 525

Factum nostrum necessarium est, vt quod nostrũ est, alterius fiat.62. 304
Factum non durans pro non facto est.45. 66
cum num.seq.
Factum filij, patris factum videtur.69. 363
& num.seq.
Falsum non committitur, cum bona mente ac proposito quid fit.178. 208
Facto aut opinione delinquere quid interfit.189. 335
Facto nostro opus est, vt, quod nostrum est ad aliũ transferatur.19. 172
Facto nomina quæruntur, non consilio.83. 500
Factorum loco haberi debent promissa nobilium. 87. 538. *vers. Huc pertinet.*
Facta tenent plerq; quæ fieri non debent.80.466
Falsum sine dolo non committitur.28. 22
Falsi non tenetur Tabellio, qui circũuentus cõtra fidem veri quid scripsit.27. 20
Falsi pœna, qui percußit pecuniã, nec formauit: non tenetur.44. 59
Falsi crimen sine dolo non committitur.41. 3
& num.seq.
Falsi non tenetur suadens tabellioni ignaro, vt quid contra fidem veri scribat, sed obreptionis crimen contrahit.41. 2. *cum num.4 & 5*
Falsi indictione testimonij conatus siue effectu punitur.99. 579
Falsi à pœna consuetudo excusat.169. 96
Falsi crimine nullũ magis infamat: grauiusq; est. 205
Falsi crimen iure diuino descendit.177. 207
Falso putant Iudæi Christianos ipsis esse alienos. 188. 325
Fallere fidem, graue est.107. 34
Fallere aggressus an, vt deceptor, plectatur.41. 7
Famæ cuius parcendum est, eius magis vitæ parcere oportet.75. 420. *&* 473 *&* 520.
Fames exercitus Cambysiani in Æthiopes mouẽtis, quò militem adegerit.62. 299
Famis causa furtum permitti, parum acutè dicitur.55. 193. *cum num.seq.*
Famis tempore tam diuino, quàm humano iure omnia sunt communia.55. 194
Famis causa pater filios, quos in potestate non habet, alienare non potest.59. 249
Famis necessitatem omni lege solutã esse, & quidquid quocunq; iure illicitum est, ob famẽ fieri licitum, malè Chuchalon existimauit, inconstansq; eius sententia ostenditur.60. 264
cum num seq.
Famis causa non licet vestem surripere, vt eius pretio cibus comparetur.62. 306
Famis causa auus nepotes suæ potestati suppositos distrahere non potest.59. 250
Famis causa pater filios sacris initiatos alienare non potest.59. 252
Famis causa mater, ne filios distrahat, interpretatione magis, quàm verbis cõstitutionis excluditur.60. 266. *cum num.268. &* 269
Famis atrocitas & varia eius exempla.59. 257
cum num.seqq. vsq; ad num.262
Famis causa furtum factum quomodo vindicandum.64. 320. *cum num.seq.*
Famis causa admissum furtum diuino alioquin atq; humano iure prohibitum impunitũ est.55. 191
Famis causa constitutum ad nullam aliam necessitatem est producendum. 59. 254
Famis præsentis causa, non futuræ rem alienam auferre licet.82. 297
Famis causa mater, licet semper certa sit, filios tamen, vt pater, alienare non potest.59. 248
Famis causa non minus futuræ, quàm præsentis excusat, idq; intra modum: cum nisi futuræ fami consulatur, pereundum homini est.64. 319
Famis simul & nuditatis necessitas an pecus surripientem excuset.63. 307
Fami nulla necessitas exæquatur. 59. 253
Fame mori duos præstat, quàm per iniuriam vnũ superstitem esse.62. 302
Fame enectorũ acerbior mors est nulla, teste Homero.60. 263
Fato quod fit, pro non facto est.32. 87
Fato aut fortuna aliquò venientis domicilium nõ constituitur, sed cuiusq; electione.51. 129
Fatui qui, & illorum conditio.136. 341
Fatui furiosis dementibus & mente captis quando comparantur.134. 332
Fauore cuiusquam prohibitum quod est, aduersus id vel eo volente fieri nihil potest.185. 296
vsq; ad num.304
Fœnerator quadrupli, fur dupli apud Romanos condemnatus.173. 150
Fœnerator, & cùm exercere fœnus desijt, facti infamiam non euadit.87. 538. *vers. plurimum.*
Fœnerator extorquere vsuras vi dicitur, etiam eũ à volẽte soluũtur, & quare.185.288. & nu.seq.
Fœnerator ex quæstu suo decimã soluere, & eleemosynam dare non potest. meretrix autem ex suo quæstu potest.179. 219
Fœnerator non est, qui pecunia mutuo auditoribus data frequentius habere auditorium studet, siue conciliandæ famæ, siue veteris retinẽdæ gratia id faciat, peccat tamen.167. 73
Fœneratoris, quàm serui fugitiui, maius est delictum 172. 144
Fœneratori datum repetitur.179. 218
Fœneratori locare domum non licet.173. 160
Fœneratorem liberet ne delicto debitor gratiam ei fœnoris faciens.166. 61
Fœneratores Plato qua lege puniuit.173. 163
Fœneratores pecuniæ, quæ ex se nihil producere potest, fructum quærunt.171. 125
Fœneratores infames sunt, & sempiternis supplicijs damnati.205. 473
Fœneratores tam diuinæ, quàm humanæ leges pleclunt.172. 148
*Fœneratores harpyis cõparat Plutarchus.173.*156
Fœneratores Cato Sicilia eiecit.173. 164
Fœneratores iure diuino pœnis æternis coercentur.173. 149
Fœneratores quilibet princeps expellere ex suæ ditione debet.173. 161
Fœneratorum tabulas Agis Athenensium dux combußit.173. 165
Fœneratorum consilio nihil magis contrariũ est, quàm beneficium dare.184. 280
Fœneratorum eorumq; fautorum pœnæ à iure Canonico constitutæ.173. 157. *cum nu.seq.*
Fœnerator leges diuinas atq; humanas violat.171. 128
Fœneratio plus habet delicti, quã fuga serui.169. 102
Fœnerare pupillarem pecuniam vtrum tutores cogantur.202. 440. *& nu.* 444
Fœnerare hominis ab hostib⁹ redimẽdi causa, cur maius est delictũ, quàm eius seruandi gratia mentiri.182. 252
Fœnerare & occidere Marco Catoni idẽ.173. 151

Fœnerare licere affirmans hæreticus est.173. 162
Fœnerare naturæ illicitũ est atq; mhõestũ.183.271
Fœnerare Iudæi solis Chananæis potuerũt: & suũ fœnerando auferre, nõ alienũ, & quar.114. 172
Fœnerare non licet hominis ab hostibus redimendi gratia.181. 247
Fœnerare tam diuina, quàm humana lege prohibemur.170. 121
Fœnerare pecuniam pupillarem nolens tutor absoluitur.202. 446
Fœnerare christi lex indistinctè vetat.188. 328
Fœnerare cùm non liceat captiuorum redimendorum gratia, nec pupillaris patrimonij augendi causa licere debet.202. 445
Fœnerandi potestatem an Papa Iudæis facere possit.186. 309
Fœnerandi potestas Iudæis vtrum ex causa publicè fieri possit.186. 307
Fœnerandi potestatem Iudæis nullus princeps, ne ipse quidem Papa, facere potest.192. 353
Fœnerandi Iudæis potestatem facere Papam non posse, concluditur.188. 323
Fœnerandi, potestatem facientes Iudæis reges & alij principes reprehensi.182. 256
Fœnerandæ adolescentiũ pecuniæ ab Imperatore Iustiniano quando curatoribus imposita necessitas.202. 442
Fœnerãdæ pecuniæ pupillaris necessitas olim tutoribus fuit.202. 442
Fœnerantis, quàm mentientis, maius est delictũ. 181. 248
Fœneraticij & meretricij instituti cõparatio.179. 217
Fœnus nouo iure diuino cũ indistinctè prohibeatur, permitti constitutionibus humanis nullo in casu potest.176. 190
Fœnus exercere Iudæis nullus princeps secularis permittere potest.186. 308
Fœnus à sponte dantibus accipere non licet, & quare.186. 306
Fœnus vnde dictum.161. 8. cum num. seq.
Fœnus consensu partium fieri licitum non potest. 185. 294
Fœnus iure diuino quod fuerit prohibitum, & q̃ non.176. 189
Fœnus iure diuino prohibetur.87. 537
Fœnoris ne crimen contrahat, qui ex post facto vltro quid oblatum à debitore recepit.86. 533 & cum num.535.& num.seq.
Fœnoris exercendi tutoribꝰ & curatoribus imponentiũ necessitatẽ error coarguitur.202. 443
Fœnore trucidari pauper dicitur.173. 152
Felinus Ferrariensis Municeps, ob parentũm domiciliũ, iudicatus est: cũ alibi natꝰ esset.49. 112
Fœmina varium est, & mutabile semper.87. 538 vers. Esse quippe.
Fœmina nobilis in testimonij dictione præfertur viro plebeio.108. 44
Fœminæ vir regulariter in testimonij dictione præfertur.108. 45
Fœminarum genus auarissimum est.87. 538 vers. Esse quippe.
Fœminis iure Theutonico tutores dantur.20.188
Feriarum humana lege indultarũ tempore, litigatoribus volentibus, rectè ius dicitur: aliter atq; cùm lege diuina feriæ sunt indictæ.185. 295
Ferijs caret necessitas.120. 180
Ferro, veneno, aut alio, quo mors consciscì potest, in carcere ille ato præfectus carceris puniri debet.57. 225
Festi excessus.8. 31
Festi dies quandoq; impune nõ coluntur.184. 273
Festo die foro dans operã in tẽpus tantùm peccat, q̃ fœnerat verò in tẽpus & in naturam.184. 272
Festo die piscans in tẽpus tantùm peccat, qui fœnerat verò in tempus & in naturam.184. 272
Festis diebus opera rustica quæ licitè exercentur. 120. 181
Festis diebꝰ agriculturæ dare operã licet.184.275
Festinatio nouerca iustitiæ est.33. 92
Festinatio quorundam in iudicando & temeritas reprehenditur.32. 81
Feudum contumacia amittitur.30. 57
Feudi possessio mortuo patre in filium continuatur.70. 374
Fictio est, morituros mortuis comparari, ideoq; in legibus municipalibus nõ habet locũ.24. 246
Fictionis est cœpta pro consumatis habere.45. 63
Fictè verba legis municipalis accipi non debent, sed verè.45. 64
Fides nationum quarundam parum spectata est. 87. 538. vers. Deniq; ij.
Fides apparitoris & Tabellionis in quibus sequẽda, vel non.31. 68
Fides numinis loco olim culta, proxima Ioui à Romanis in capitolio collocata est.107. 39
Fidem fallere, graue est.107. 34
Fidem testimonij paupertas quãdo minuat, iudex arbitratur.125. 221. cum num. seq.
Fidem publicam quando sequi tutum sit, aut eam petere oporteat.140. 363. cum num. seq.
Fidem bonã inducit consuetudo generalis.169.95
Fidem ad faciendã q̃ attinet, qua quis natione sit, multum interest.87. 538. vers. Porrò.
Fideiussor proximè condemnandus aduersus eũ, pro quo fideiußit, agere potest.22. 209
Fideiussoribus datis promittens alicunde nõ discedere, pro vncto est.107. 33
Fictio legis Corneliæ.23. 234
Fieri multa non debent, quæ tamen facta tenent. 80. 466
Filiam pater in adulterio deprehensam occidere iure diuino non potest.78. 448
Filiafamilias luxuriosè viuens, instituto in melius mutato, alimenta à patre petere & dotem potest.87. 538. vers. Deniq;
Filius familias prætura iniens vinculo patriæ potestatis soluitur.41.
Filius cuius pater est dives, pauper nõ est.119.269
Filius de domo paterna in ius vocari non potest. 71. 378
Filius familias quod ad ius publicum spectat, non sequitur ius patriæ potestatis.74. 412
Filius, secundum quosdam parentũm domicilium sequitur: nõ nascendi locum 49.111. cũ nu. seq.
Filius familias prætor patrem iußectam hæreditatem adire cogit.74. 410
Filius esse nõ creditur, qui patrẽ verberat.76.426
Filius patrem exulem, lege municipali exulũ cædem permittente, ture ne occidat.75. 419
Filius naturalem parentis originem non domicilium. sequitur.48. 101
Filius, qui in necem parentis venenum comparauit, licet nec dedit, nec dare potuit, lege Pompeia coërcetur.82. 487
Filius & pater quo iure eadem persona intelligãtur.74. 413
Filius eorundem esse studiorum ac voluntatis, cuius pater sit, creditur.87. 538 vers. Sed & inter eos.

Filius ieiunans patrem ieiunio soluit.59. 262
Filius possidere & habere intelligitur, quod pater possidet.71. 376
Filius ciuitatem, vnde pater est, non domicilium sequitur.54. 175
Filius patri, aliuue alij ius castigandi habenti se castiganti resistere non debet, nisi castigationis modus excedatur, & quare.56.204. cũ nu. seq.
Filius ingratus, acta pœnitentia, exhæredari à patre non potest.87. 538. *vers. Deniq.*
Filius patrem exulem alere tenetur.76. 431
Filij & patris persona natura eadẽ existimatur, & quæ inde fluunt.68. 356
cum nu. seqq. vsq; ad num.374.
Filij habitatio prodest patri, & contrà.70. 368
Filij & patris nuptiæ pro vnis habentur.69.365
Filij vox, voluntas, & terror, patris vox, voluntas & terror est.68. 357
Filij factum patris factum videtur.69. 363
& num. seq.
Filij & patris testamentum pro vno testamento est 69. 366
Filio delinquenti à patre iudici oblato ignoscitur, & contrà.78. 443. *& quare num. seq.*
Filio & liberto semper honesta & sancta persona patris & patroni videri debet.75. 423
& num. seq.
Filio & patre accusatis, de filio prius, præsente patre, habendæ sunt quæstiones.68. 359
Filio patrem aut patri filium patriæ arma inferẽtem occidenti parcitur, & præmium datur.78. 442
Filium, qui suis operis viuere potest, pater non alit.129. 274
Filium vendere pater, vt se à præside aut ab hoste redimat, non potest.59. 255
Filium obsidem relinquens pater non videtur liber à custodia dimissus.70. 367
Filij patribus similes.87.538. vers. sed & inter eos.
Filij probi probis ex parentibus nascuntur.87.538 vers. Sed & inter eos.
Filij progenitorum suorum imitatores esse solent. 87. 538. *vers. Sed & inter eos.*
Filij post mortem patris non hæreditatem accipere videntur: sed liberam bonorum administrationem.70. 373
Filij in acie amissi per gloriam in perpetuum viuere intelliguntur: parẽtibus q; prosunt.23.236
Filij presbyterorum cur à sacrorum ministerio arceantur.87. 538. *vers. Sed & inter eos.*
Filiorum in persona legum præsumptione paterni, hoc est hæreditarij, criminis exempla metuuntur.87. 538. *vers. Sed & inter eos.*
Filiorum in persona parentes magis, quàm in se terrentur.68. 358
Filiorum nomine nepotes continentur.59. 251
Filios suos famis causa pater vẽdere potest.55.188
Filijs legitima portione relicta, de reliqua substãtia paterfamilias pro animi sui motu iure nouissimo statuere potest.21. 198
Finis delicti punitur, non principium.42. 26
cum num. seq. vsq; ad num.35
Fisco nauis nomine vi ventorum aliquò appulsæ nihil præstatur.55. 186
Flagitium nullũ tam graue perpetrari potest, ob quod naso auriculisue amputatis, aut effossis oculis alioue quoquo modo facies hominis fœdari debeat.100. 596
Fluminis vi prohibitus vtrum ad similitudinem captiui excusetur.132. 308. *& num.310*
Fluminis vi impeditus, quando audiatur, & quãdo non.133. 316
Formans pecuniam, non etiam percutiens, lege Cornelia tenetur.44. 59
Fontem in fundo habentem, agris suis sitientibus ad vicinos aquam deriuare cogi, inhumanum est.62. 293
Fornicatio permitti pontificis authoritate nõ potest.181. 251
Fornicatio minus est peccatũ, quàm mendacium. 181. 250
Fornicari, quàm mentiri, leuius est crimen, & quare.73. 398
Forum ibi non sortitur quis, vbi contraxit, inde statim discessurus.53. 158
Fori disciplina magno Romanorum studio seruata.31. 64
Foro dans, operam festo die in tempus tantũ peccat, qui fœnerat verò in tempus & in naturã. 184. 272
Foro in omni vincit lex diuina vsuras prohibens. 202. 444
Foro operam dare, licitum est & honestum, fœnerare verò, illicitum atq; inhonestum.184. 271
Forenses cõtrouersiæ ob longam earũ seriem breui temporis spatio diffiniri non possunt.33. 91
Foris qui sunt, nihil ad nos, quomodo intelligatur.186. 315. *& num. seqq.*
Foris qui sunt, nihil ad nos.180. 228. *& nu.230*
Fortuna aut fato aliquò venientis domicilium nõ constituitur, sed cuiusq; electione.51. 129
Fortuna & inopinatus euentus præmium nõ merentur, sed propositum cuiusq; ac consilium. 97. 569
Fortunarum illatione domicilium non quæritur, nisi assidua in loco mora accedat.50. 127
cum num.143
Fortuitus nascendi locus originem non tribuit. 47. 99
Fortuitum nascendi locum in filiorum origine nõ spectari: sed domicilij parentũm, crebrior sententia est.55. 181
Fratrem exulem occidere non licet.76. 433
Fraternitatis instar cùm sit societas, æqualitatem exigit.203. 460. *cum trib. num. seqq.*
Fraudi est creditori, cũ fundo pignerato neglecto suum minus fertilem colit.20. 416
Fraudans vectigal à principe non constitutum, nec naturaliter, nec ciuiliter delinquit.55.190
Frequentius quæ admittuntur, durius puniri debent.72. 392
Fructus sorte recepta cum pignore restituuntur. 196. 373
Fructus rei pignoratæ, qui seruando seruari non possunt, Creditor vendere non cogitur. 199. 404. *& num.406. & num.411*
Fructus rei pigneratæ, si imputari creditori nihil potest, periculo debitoris pereunt, vt & ipsum pignus.199. 407. *cum num. seq.*
Fructus ex re pignerata percepti, quà melior à creditore facta est, non minuunt sortem, sed creditori cedunt.201. 436. *cum duob. num. seqq.*
Fructus pendentes pars fundi habentur.169. 369
Fructus rei pigneratæ quibusdam casib. creditor sine vsuræ vitio facit suos.192. 357
Fructus intelliguntur deductis impensis, etiam à prædone factis, & de quibus impẽsis intelligatur.197. 381. *cum duob. num. seqq.*
Fructus rei pigneratæ creditor non cogitur consumere, & quare.199. 409. *& cum nu.411*

Fructꝰ ex re pignerata percepti pignori sũt 196. 371
Fructus pendentes inter immobilia numerantur. 196. 370
Fructus, qui percipi potuerunt, malæ fidei possessorem onerant. 200. 420
Fructus rei pigneratæ faciatne suos creditor, cùm spes nulla est, debitorẽ pignus luiturũ. 194. 359
Fructus rei pigneratæ ante consumptionem sortẽ non minuunt & quare. 196. 368. cum nu. 374
Fructus percepti, an & qui percipi potuerũt, sortem minuãt disputatur. 200. 415. vsq; ad nu. 433
Fructus rei pigneratæ creditor in sortem computare recusans coram iudice Ecclesiastico conueniri potest. 192. 356
Fructus rei pigneratæ tẽpore perituros, creditor, Ancharano & Anagnino authorib. vendere tenetur. 199. 400
Fructus rei pigneratæ quàm diu maneant debitoris. 199. 403
Fructus rei pigneratæ faciatne suos creditor, qui in quærenda pecunia, quæ mutuò data est, laborauit. 192. 358
Fructuũ omne genus ex re pignerata à creditore præceptorum minuit sortem. 195. 360
Frumentum aut aliud vsus sui gratia qui euexit, quod alieni non licuit, si mutato consilio vendidit pœnam non patitur. 95. 549
Fugaserui minus habet delicti, quàm fœneratio. 169. 102
Fuga in seruis res est naturalis. 172. 147
Fuga libertatis cuiusdam species est. 171. 127
Fugere, probrum est. 167. 75
Fugæ locus, non vbi quis est, inspicitur. 100.
Fugiens & mox rediès fugisse nõ videtur. 45. 67
Fugientem cædere ius non est, & hoc quomodo intelligatur. 77. 436. cum duob. num. seqq.
Fugientem debitorem iure humano occidere licet id iuuno non licet. 78. 450
Fugitiuus & Erro quid Labeoni, quid item Vlpiano, aliisq;. 84. 508. cum nu. seqq.
Fugitiuus dicitur, qui semel fugit. 84. 501
Fugitiuus, quàm Erro, durius punitur. 84. 507
Fugitiuus à fuga & rem & nomen fert. 84. 508
Fugitiuum fugiendi consilium non facit: nisi factum intercedat. 83. 500
Fugitiuorum pœna quæ. 172. 146
Functionem quæ inter se non recipiunt, non compensantur, aliter atq; quæ recipiunt. 175. 375 vsq; ad num. 380
Fundus deterior redditur neglecta cultura. 201. 432
Fundi pars habẽtur pendentes fructus. 196. 369
Fundum, in quo habet vsum fructum legatarius, cur colere rectè cogatur. 201. 433
Funera lætitia & luctu non lamentis, prosequenda, Prisci poëtæ existimabant. 13. 97
Funes alienæ nauis, vt suam expediat, præcidens, eo nomine non tenetur. & quare. 56. 207 cum num. 209
Furere æger, quia medicum non adhibet, nisi præsumitur: sed in culpa est. 10. 69
Furiosus dilucida habens interualla tempore sanæ mentis rectè testamentũ condit cæteraq; facit, quæ sapiens. 14. 109
Furiosus hominem occidens, si nulla est simulatæ insaniæ suspicio, non punitur. 15. 120
Furiosus creditur, qui testamẽto reliquias suas in mare proijci iubet nisi contrariũ probetur. 7. 13
Furiosus inducias furoris habens, quidquid tempore furori proximo fecit, Oldrado & Baldo authorib. ex qualitate facti diiudicatur. 14. 110
Furiosus parricidij pœnas non luit. 117. 139 cum num. 141
Furiosi, dementes, & mente capti quibus comparentur. 134. 329. & num. seq.
Furiosi dilucida habentis interualla factum, ac si dilucidis factum interuallis esset celebratum haberi debet. 15. 125
Furiosi nullum morbi laxamentum habentis factum valeat, nec ne, variè responsum. 15. 113
Furiosi dilucida habentis interualla factum ex actus qualitate, pbandũ est aut reijciendũ. 14. 111
Furiosi satis ipso furore puniuntur. 9. 49
Furiosi ignorantibus & absentibus cõparantur. 118. 156
Furiosi & impuberes fraudem capitalem admittere nõ possunt, q manus sibi adfert, potest. 5. 50
Furiosi quare non puniantur. 118. 160
Furiosum qui punit, bis peccat. 118. 161
Furiosorum in persona quod scriptum est, in demẽtibus habet locum, & contrà. 134. 331
Furiosorum quod tertium & quartum genus, & quæ eorum conditio. 135. 339. cum nu. seq.
Furiosorum in persona dictum in phreneticis habet locum. 135. 333
Furiosorum in persona, ne noceant, quid constitutum. 136. 341. & num. seq.
Furiosorum admissa cur non puniantur. 118. 156
Furiosorũ furoris inducias habentiũ, quo magis valeat, aut non valeat actus, eius qualitas inspicitur. 15. 112
Furor non probatur eò, q quis aliquando furore agitatus doceatur, nisi perdiu id passus proponatur. 29. 36
Furor liberat pœna delinquentem, etiam damnatum, & an consulendus princeps. 118. 159
Furor, qui ex alienis deridendisq; sermonibus arguitur, ex sapienter dictis dilui debet. 15. 116
Furor leuibus coniecturis non probatur. 29. 33
Furor non tam ex factis dictisue quàm ex faciendi dicendiue causis, deprehenditur. 158.
Furor non semper causa est mortem sibi consciscẽdi. 14. 107
Furor arguitur ex lapidibus in commeantiũ perniciem sine causa iactis. 6. & 10. 11. & 57
Furor testibus rectè probatur. 31. 77
Furor ex ijs rebus probatur, quæ in hominem sanæ mentis non incidunt. 12. 87
Furor diuturnus perseuerare creditur: non diuturnus, non creditur. 16. 126
Furoris coniectura ex præcepto reliquias suas in mare proijci iubentis cur summatur. 10. 56
Furoris suspicio ex alienis sermonibus nata perspicuis rationibus est amouenda. 29. 34
Furoris coniectura ex non accersito medico, aut non audito, summi non debet. 11. 72
Fur olim dupli apud Romanos, fœnerator quadrupli condemnatus. 173. 150
Fur nocturnus serinium surripiens pecuniæ lucri faciendæ causa, repertis ibi pro pecunia literis in necem principis scriptis, furti ne teneatur. 96. 552. cum num. seqq.
Furis animus non spectatur in furtis: sed qualitas rei. 96. 554. cum num. seq.
Furi similis est, qui, cùm abundat, indigentibus non impartitur. 64. 321
Furem occidere rerum seruandarum causa iure diuino non licet. 78. 449
Furem non facit, sola rei alienæ contrectatio, sine interuertendæ eius proposito. 97. 563

Furem occidere rerum seruandarum causa, iure humano licet.78. 449.cum nu.seq.
Furem quocunq; euntem pœna tenet.54. 165
Furtum naturali atq; diuino iure prohibitum, ob famem admissum impunitum est.55. 191
Furtũ à furuo, id est nigro dictũ, & quare.163. 36
Furtum in rebus hostium & proscriptorum non committitur.61. 279
Furtum rei principalis cùm non fit, vt in Gnei Flauij facto accidit, nec eius, quod accederet, furtum fieri.97. 565
Furtum, nisi cùm rei magnæ est, non est graue delictum, ideoq; conatum in eo puniri nõ debere. 96. 560
Furtum rei modicæ cum lege municipali suspendio punitur, potest Magistratus, mitiore pœna electa, capiti furis parcere.100. 592
Furtum ob famem permitti, parum acutè dicitur. 55. 193.cum num.seq.
Furtum non fit, nisi sit cui fiat.96. 555
Furtum quando committat creditor retens pignerata, & quando non.200. 413
Furtum pecuniæ an excusari tam famis, quàm nuditatis prætextu possit.64. 313
Furta leuiora in Polonia & Lituania cur laqueo vindicentur.73. 393.& num.395
Furta famis aut nuditatis causa quo vindicanda. 64. 320.cum num.seqq.
Furti vocabulum iurisconsulti variè deriuant. 162. 18
Futurum proximè quod est, pro eo, quasi iam sit, haberi: quomodo intelligendum.23. 241

G.

Gaius procul eius Augusti Cæsaris familiaris in graui stomachi dolore gypso poto mortem sibi conciuit. 8. 29
Genus non reddit nos deo acceptos, sed virtus. 127. 246
Genus mulierum cultus amans.43. 41
Generalis sermo omnia comprehendit, etiam si nõ est par in omnibus ratio.18. 164
Generalis consuetudo bonã fidem inducit.169. 95
Gerere pro hærede est pro domino gerere.18. 158
Gloria mortuos, quasi in perpetuum viuant, haberi facit.23. 236
Gnei Flauij factum, qui librum actionum Appio Claudio surreptum populo Romano tradidit. 96. 553
Grauitas delicti nõ semper ex grauitate pœna arguitur.72. 388
Graue delictum non est furtum, nisi cùm rei magnæ est, ideoq; conatum in eo puniri non debere.96. 560
Grassator iure occiditur.60. 272
Gratificari licet, etiam cùm omnia paria non sunt. 75. 417
Gregem decem oues constituunt.63. 309
Gentes multæ sine medicis degunt.11. 75

H.

Hebræis vsura morsus dicitur.190. 341
Hæreticus est, affirmans fœnerare licet. 173. 162
Hæreticorum error detestabilior est, quàm Iudæorum. & quare.186. 313
Hæresibus in vindicandis Episcoporum negligẽtia carpitur.142. 383
Habitatio patris prodest filio & contrà.70. 368
Hæreditas nati & mox extincti trãsmittit.47. 89
Hæreditas viuentis nulla est.19. 171
Hæreditatis & matrimonij ius saluũ fuit Lazaro Christi miraculo in vitam reuocato.46. 86
Hæredis appellatione omnis hæredum species cõtinetur.18. 163
Hæredes sui sunt, qui in potestate parentũm primum locum obtinent.18. 151
Hæredes superior ætas p dõinis appellabat.18.159
Hæredes sui cæteris præstant: primamq; in successione causa habent: dominiq; quodammodo in vita parentũm existimantur.18. 155
Hæredes sui, licet instituti non sint, domini tamẽ sunt.18. 157
Hæredes sui defunctis parentibus non tam percipere hæreditatem, quàm liberam bonorum administrationem consequi videntur.18. 156
Hæredum consensu nõ intercedente ægrotus, iure Saxonico ecclesijs cæterisq; pijs locis testamẽto dare legareq; potest.19. 175
Hæredum legitimorũ interest, in tẽpestiuis alienationibus aut supremis morientium iudicijs, rerum hæreditariarum nihil imminui aut de nomine ac familia exire.18. 169
Hæredum consensu cur iure Saxonico in alienatione ab ægroto facienda requiratur, redditur ratio, & refellitur.19. 176
Hæredibus nõ consentientib⁹ ægrotus iure Magdeburgensi testamẽti faciẽdi alienãdiné quid vltra tres solidos nõ habet facultatem.16. 129
Hippocratis de artis medicæ incertitudine iudicium.11. 73
Hispania citerior Royzij patria.28. 26
Hispaniarũ laus in vindicanda religione.128.252
Hispaniarum Reges Cæsari suos fasces non submittunt.65. 333
Hispaniarum reginæ fastum de furioso supplicia sumi iubentis malè à Marsilio defendi.118.154
Histrio & meretrix ex suo quæstu decimã soluere possunt, sed eam ecclesia non recipit, & quare. 183. 270
Homicida existimatur, qui malũ medicum ægroto adhibuit.10. 64
Homicidij pœna liberatur percussor, si vulnerat⁹ chirurgum non adhibeat, adhibitoué non pareat.10. 70
Homicidij pœna liberatur percussor, vulnerato imperitum chirurgũ adhibente, cautionibusué aut alia improbata ratione vulnerata curte, & inde defuncto.10. 66
Homicidij est reus, qui damnatũ, dum ad supplicium ducitur, interfecit.57. 222
Homicidij pœna liberari non debet hominẽ occidens iussu potentioris mortem sibi, nisi obtemperet, comminantis.55.& 56. 198.cum nu.208 & 206.& 216 & 218 & 229
Homicidij accusari vulnerans nõ potest, homine vulnerato viuente, etiam si certum sit, eum ex vulnere moriturum.24. 244
Homo quibus præest, bellua præest.116. 134
Homo, quàm diu in eo anima est, mortuus dici nõ potest.24. 245
Hominis facies, quæ est ad cœlestis pulchritudinis imaginem figurata, notis deformari nõ debet.100. 595
Hominem occidens iussu potentioris mortem sibi, nisi obtemperet, cõminantis excusari ab homicidij pœna non debet.55.& 57.198.cum nu.205 & 6.& num.216.& 218.& 229.
Hominem absq; dolo occidens capite non plectitur.73. 402
Homine mortiferè vulnerato, ruina postea interempto, qui vulneraut, cædis nõ tenetur.24 243

Homine

Homine vulnerato, ita vt inde moriturum certũ sit, viuente, aduersus vulnerantem de occiso agi non potest.24. 244
Hominum causa omne ius constitutum est.18. 153
Hominum genus triplex apud Hesiodum.117.138
Hominibus malis publicè interest purgari prouinciam.100. 599
Homeri patria.49. 113
Honesta vita pro diuitijs est.125. 228
Honestiorum quàm humiliorum, causa potior vsquequaq; fuit.17. 140
Honestatis & opum idem est iudicium & quare. 125. 230
Honoris conseruandi gratia occidere hominem licet.167. 74
Honores infamibus non tribuendi.97. 566
Honorum suis ciuibus deferendorum consuetudo.48. 103
Honoribus quidam student contempta pecunia. 167. 67
Hostis, capite damnatus, grassator, latro, quorũq; insidijs aut ferro appetiti sumus, iure occidimur.60. 272
Hostem interficere, qui miles non est, non potest, nec cum eo pugnare. 82. 484
Hostes Vlpiano & Pomponio qui.81. 480
Hostes patriæ iudicati qua pœna olim puniebantur.67. 347
Hostium habentur numero exules, quorum deterior conditio est.67. 346
Hostium in potestate qui sunt eos lex Cornelia, quasi præambula hora captiuitatis mortuos, fingit.23. 234
Hostium & transfugarum pœna quæ.67. 349
Humana lex diuinæ repugnans ne tunc quidem, cùm fertur, valet.170. 111
Humana prudẽtia cælare deũ nihil potest.166. 62
Humana vita paucis contenta.205. 474
Humanis in rebus qui non sunt, pro natis habentur.23. 233
Humi prosternens puellam, vim eius pudicitiæ illaturus, quomodo puniatur.97. 587

I.

Iacobus Vchanius designatus Episcopus Chelmensis non sine iniuria à suffragijs in Synodo prouinciali ferendis repulsus est.22. 216
Iactura causæ contumax regulariter nõ plectitur. 30. 55. cum num.63
Iactura cum alterius locupletari nemo debet.175. 179
Idolorum cultui auaritia proxima est.170. 105
Ignarus contumaciæ iudex, cõtumaciæ damnans, nihil agit.32. 88
Ignaro tabellioni suadens, vt quid cõtra fidẽ veri scribat: obreptionis, non falsi, tenetur.41. 2 cum num.4. & 5
Ignobili nobilis cæteris paribus præfertur, nisi cũ ope eget ecclesia, vt nostro tempore.127. 248 cum num.seq.
Ignorantia excusat delictum.118. 157
Ignorantibus & absentibus furiosi comparantur, 188. 156
Ignorata non possidentur.95. 547
Ignoti testamentum aliamue scripturam confecturus tabellio qua cautione vti debeat.28. 25
Illatione fortunarum domicilium non quæritur, nisi assidua in loco mora accedat.50. & 52. 127 cum num.143
Illicitum quod est, necessitas facit licitum.169.93
Illicitum quod est, consuetudine fit licitũ.169.93
Illicitè quæsita in nostris bonis non sunt.96. 558
Illicò recessurus, perinde habetur, ac si non venisset.45. 74
Immanitas delicti suadet, vt iura transgrediamur 118. 162
Immanitate cætera delicta parricidium superat. 118. 147
Immunitatem sacri loci non habet, qui ex loco sacro iacto telo, hominẽ in profano loco saucianit. 95. 551
Immobilium rerũ in toto iure difficilius permissa est alienatio, quã mobiliũ ac se mouẽtiũ.17. 142
Immobilibus fructus pendentes annumerantur. 196. 370
Immodicum significat modum excedens.113. 98
Immunes esse debent qui arescentibus per æstatẽ suis fluminibus ad nostras moletrinas veniũt. 55. 187
Immunitate ad principum statuas sacramuẽ ædẽ confugientes, qui gaudeant, & qui nõ.171. 132
Impẽ a vtiliter nisi reddat debitor, tollit creditor, & quando.198. 391
Impensæ vtiles quæ.197. 385
Impensæ quædam modò necessariæ, modò vtiles sunt.197. 386
Impensæ vtiles quando deducãtur & intra quem modum, & quando non.197. & 198. 388 vsq; ad num.390
Impensæ voluptariæ quæ, & quæ earum conditio.198. 392
Impensæ voluptariæ in rebus promercalibus loco vtilium sunt, & quare.198. 394
Impensæ necessariæ ab vtilibus quo ad deductionem quomodo differant.197. 387
Impensæ necessariæ quæ.197. 384
Impensis voluptarijs quæ adnumerentur. 198. 395. cum num.seq.
Impensis in voluptarijs æstimandis quid spectetur.198. 393
Impedimentum iuramento, non amplius, quàm semel, probatur.153. 494
Impedimentũ quomodo probetur, & quibus casibus per testes, & quibus per iuramentũ. 152. 491. cum duob. num.seqq.
Impedimẽtum diuturnum perpetuò comparatur. 151. 479
Impedimentũ cùm lis præcesserit hoc est cœpta aut præparata est, defendi per procuratorem reus debet.152. 481
Impeditus an & quomodo ꝓtestari de impedimẽto debeat, disputatur.153. 496. vsq; ad nu.523
Impeditus sua culpa in causa ardua procuratorem non mittit.106. 21
Impeditus an de impedimento protestari debeat. 155. 523. cum num.seq.
Impeditus venire perpetuũ habens priuilegium procuratorem mittere tenetur, aliter atq; temporarium habens, & quare.148. 427 & cum trib. num.seqq.
Impeditus perpetuò procuratorem mittere habet necesse.151. 478
Impediti iniuria magistratus procuratorem mittere nõ debẽt, impediti sua culpa debent.106.19
Impediti alieno flagitio procuratorem nõ mittũt. 107. 29
Impediti egestate Iñocentio & Alexãdro authoribus cõparantur ægrotis.109. 52
Impeditos mittus venire, an procuratorem mittere oporteat.151. 471

Imperatoris id est dei iniussu non est de præsidio ac statione vitæ decedendum.14. 106
Imperatores, reges & principes sunt serui dei.180. 235
Imperare sibi aut se phibere nemo potest.74.408 cum num.seq.
Imperium in bonis facile est.116. 136
Imperitũ medicũ maritus adhibens vxori ægrotanti ea defuncta lucro dotis carere debet: ac si suis ipsam manibus occidisset.10. 65
Imperito medico credere salutem suam nolle, non est desipientis.10. 67
Imperite medicinam facienti casus mortalitatis imputatur.10. 68
Improbitate apparitoris potest quis in contumaciæ dispendium deduci.30. 45
Improbitate de sua aut perfidia nemo actionem consequi debet.96. 556
Impuberes & furiosi fraudem capitalem admittere non possunt.9. 50
Impuberes neq; iudices esse, neq; matrimonium contrahere indulgentia principis possunt.6. 9
Impudicitiæ argumentum est cultus in mulierib. 44. 46
Impunitatem habere non debet inde quis, vnde pœna erat expectanda.188. 324
Impunitus est conatus tam in ciuilibus quàm in criminalibus.44. 58. *cum multis nu.seq.*
Impunitum relinqui facinus nocentis satius est, quàm innocentem damnare.177. 203
Imputatur mortalitatis casus medicinam per imperitiam facienti.10. 68
Incendia inhabitantium culpa oriri regulariter creduntur, & hoc quando nõ procedat.87. 538 *vers. Porrò.*
Incendij arcendi gratia vicinas ædes intercidens non tenetur: & quare.56. 207. *cum nu.*209
Incertitudo pœna liberat: & hoc quomodo procedat.87. 538. *vers. Porrò.*
Incertitudo excusat delictum: & quare.177. 200 *cum duob. num. seqq.*
Incesti crimen, licet adulterio grauius sit, leuius tamen plectitur.73. 400
Inchoatum delictum non punitur.42. 26 *cum num. seqq. vsq; ad num.*35
Inchoatum in vno territorio delictum in alio perfectum in vtroq; ne, an in altero tantùm loco puniatur.94. 541. *cum num. seq.*
Incola Pomponio qui.50. 124. *& nu. seq.*
Incolas domicilium facit, ciues origo.49. 116
Inculpatæ tutelæ modum excedens mitius punitur.85. 523
Inducias & bellum æquiparantur, & ideò quod de bello, idem de indicijs est iudicium.23. 230
Indulgẽtia principis impuberes neq; iudices esse, neq; matrimonium contrahere possunt.6. 9
Indulgẽtia principis, ad ea, quæ animi iudicio fiunt, qui intellectu carent, idonei reddi nõ possunt.6 8
Infamia ex nullo, quàm ex falsi, crimine maior nascitur.177. 205
Infamia non notatur locans operas suas in ferarũ venationem bellnæuè, quæ regioni nocet, expugnationem, aliudué publicè priuatimué vtile.89. 540
Infamia æquè, aut certè magis, quàm mors terribilis esse bonis viris debet.205. 473
Infamia cur notentur, qui operas suas cum bestijs depugnaturi locat, qui item mercedem recipiunt.93. 539
Infames ab honoribus arceri debent.97. 566
Infames sunt vsurarij, & sempiternis supplicijs damnati.205. 473
Infantia excusat delictum.117. 143
Infantibus Iudæorum nutrices christianæ in necessitatibus non sunt denegandæ, & quomodo. 187. 320
Infirmitas excusat à contumacia.106. 2
Infirmitas tam animi, quàm corporis, excusat à contumacia.133. 317
Ingenio, natura, doctrina & institutione, alij alijs præstant.168. 79
Ingenia bona ob inopiam non latere, interest, reipub.132. 305
Ingredi vetitus, ingrediens non delinquit, sed ingressus.42. & 43. 26. *cum num. seq. vsq; ad num* 35
Inhonestum ad locum vocatus venire non habet necesse.141. 372
Initurus magistratum nomen dignitatis adipiscitur, & fermè rem.22. 145
Iniuria ex affectu facientis consistit.117. 145
Iniuria non facta satius est mori, quàm facta viuere.62. 303
Iniuria non fit volenti.180. 227
Iniuria Magistratus impediti procuratorem mittere nõ debẽt, impediti sua culpa debẽt.106. 19
Iniuriam facit iudici vocatus in ius nec comparens.106. 17
Iniuriam sacris sacerdotibus & Magistratibus factam quilibet vindicare potest.154. 509 *& num.*519
Iniusta vis à quocunq; adhibita iure repellitur. 55. 200
Inopia à paupertate differt, authore Royzio, quà genus à specie.112. 82
Inopia à paupertate quid differat, veteribus opinionibus improbatis, declaratur.112. 81
Inops secundum quosdam est, qui nihil habet in bonis.102. 74
Inops dicitur, qui nihil habet, non pauper.112. 83 *cum duob. num. seqq.*
Inops quibusdam is est, qui nihil habet.111. 68
Inops procuratorem non amittit.106. 20
Insania non arguitur ex nõ implorata medici ope, cùm mors in bonis sit, atq; optandus.14. 104
Insaniæ argumentum non est, medicum non adhibere in morbis, qui sanari possunt.13. 92
Insani hominis testamentum rectè atq; ordinè factum Romæ à centum viris est approbatum.15. 114
Insidiator iure occiditur.60. 272
Insontem hominẽ occidere suæ salutis expediendæ gratia neq; diuino neq; Canonico iure licet. 58. 220
Inscitia causidicorum auget laborem ius dicentis. 161. 6
Intellectu, nõ corporis sensibus, mentis sanitas aut ægritudo percipi potest.26. 7
Intellectu carentes, ad ea, quæ animi iudicio fiũt, nulla principis indulgẽtia idonei reddũtur.6. 8
Intempestiua reuerentia est, illud cui tribuere, quod ipse sibi competere negat.186. 310
Interdicens bonis lex bona non aufert20. 185
Interficiens damnatum, dum ad supplicium ducitur, homicidij est reus.57. 222
Interire non intelligitur, qui per virtutẽ perit. 23. 237

Instructus æqualiter duobus locis, & æquè frequens, vtrobiq; domicilium habet.51. 128
Instrumenti vsus rei pigneratæ minuit sortem. 195. 361
Integritas mentis exigitur non etiam corporis in ijs quæ animi iudicio geruntur.24. 249
Integritas personæ tollit omnem suspitionem.125. 229
Integritas mentis in eo, qui testatur, iure communi exigitur, non corporis, Theutonico autem, vtriu/q;.21. 201
Interpellatur alienarum nuptiarum qua pœna puniatur.86. 527
Interpellantis mulierem aut puellam, aliúdue impudicitiæ causa facientis pœna tam perfecto, quàm imperfecto flagitio.86. 528
Interpretatio mitior est adhibenda in delictis.119. 165
Interpretatio illa in dubio sequenda est secundũ quàm ius commune minus læditur.18. 161
Interpretationem certam quæ habuerunt, mutãda non sunt.18. 167
Interpretatione legum pœnæ molliendæ sunt, non exasperandæ.100. 594
Interpretatione iuris, vbi quid esse soleret, non vbi sit, inspici.49. 110
Interpretum opinio eatenus in foro debet obtinere, quà legibus est consentanea.20. 191
Interpretũ authoritas est probabilis, legum autẽ est necessaria.20. 190
Interpretari rescriptum debet ille, qui condidit. 6. 4
Inutile & nihil exæquantur.258.
Inuenisse latronem non videtur, qui eum non exhibuit.42. 17
Inuitæ nuptiæ nullæ sunt.98. 572
Inuitæ puellæ osculum ferens stuprinè pœna teneatur.99. 586
Ioannis Domanouij Mednicensis Episcopi eximia in iure dicundo laus.32. 80
Ioanni Luthomiro regio quæstori consulenti, bona foroliuiensis mortem sibi irrogâsse crediti, publicari ne deberent, Royzij responsum.7. 23
Irregularitas lege pontificia quibus casibus contrahatur.81. 476
Iter parans pro absente est.96. 79
Iteratione acerbius peccatum redditur.174. 171
Iudæo egenti eleemosyna à christiano danda.178. 319
Iudæo medico christianus vti non debet.188. 322
Iudæum esse delictum est, & quando in Iudæos vindicandum.188. 331 *cum num.seqq.*
Iudæi falso putant Christianos ipsis esse alienos. 188. 325
Iudæi libello repudij sine delicto vti non potuerunt.79. 459
Iudæi lege Christi tenentur.188. 329
Iudæi solis olim Chananæis fœnerare potuerunt, & quare.174. 172
Iudæi ad suscipiendam Christi religionem compelli non possint.188. 330
Iudæi solis Chananæis fœnerare potuerunt, & suum fœnerando auferre, non alienum.188. 327
Iudæorum cõsuetudine christiani neq; in cibo capiendo, neq; in lauando, neq; in habitando vti debent.188. 322
Iudæorum error minus detestabilis est, quàm hæreticorum, & quare.186. 313
Iudæorum infantibus nutrices christianæ in necessitatibus non sunt denegandæ, & quomodo. 187. 320
Iudæorum salus negligi à Papa non debet.186. 312 *cum num.seq.*
Iudæis vsuras nec princeps secularis, nec etiam ecclesiasticus, permittere potest.180. 233
Iudæis fœnerandi potestatem facere non posse Papam, concluditur.188. 323
Iudæis fœnerandi potestas vtrum ex causa publicè fieri possit.307.
Iudæis christiani seruire non debent.187. 321
Iudæis fœnus exercere nullus princeps secularis permittere potest.186. 308
Iudæis ignoscendum, & quare.186. 314
Iudæis fœnerandi potestatem nullus princeps, nec ipse quidem Papa, facere potest.192. 353
Iudæos rectè & iurè Chananæis fœnerare potuisse, concluditur.176. 188
Iudæos non minus, quàm christianos tenet Christi lex.183. 183
Iudæos, vt nos ipsi, diligere debemus.187. 318
Iudex contra consuetudinem iudicans æquè, atq; si contra legẽ iudicâsset, litẽ facit suã.74. 407
Iudex & arbiter comparantur.31. 89
Iudex interpretum opinionem eatenus sectari debet, quà legibus est consentanea.20. 191
Iudex contumaci iurisdictionem denegare potest. 30. 50
Iudex supplet, quæ desunt aduocatis partiũ.161. 7
Iudex filio delinquenti à patre oblato ignoscere debet: & contrà, & quare.78. 443. *cum seq.*
Iudex potest alijs iudicibus præcipere ne eum, qui se contempsisset, audiant.30. 51
Iudex indulgẽtior esse, quàm lex, nõ debet.17. 148
Iudex arbitrando, licet ad vtramuis partem inclinare possit, ad mitiorem tamen pœnam propensior esse debet.100. 589
Iudex scire dicitur, quæ scit, quà iudex est nõ quà priuatus.107. 31
Iudex ecclesiasticus est cognitor, cùm creditor fructus rei pigneratæ imputare sorti recusat. 192. 356
Iudex cõtra legem iudicans seruata consuetudine non facit litem suam.169. 94
Iudex qui in arbitrijs modum prætergressus, reũ grauiter lædit, impune ferre nõ solet.590. 490
Iudex arbitratur, quando fidem testimonij paupertas minuat.125. 221. *cum nu.seq.*
Iudex quilibet suam tueri iurisdictionem pœnali iudicio potest.30. 49
Iudex ad absoluendum, quàm ad condemnãdum, promptior esse debet.42. 21
Iudicis in persona habet locum in litigatore dictũ. 140. 362
Iudicis arbitrio relinquitur, pauper qui sit, nisi lex modum patrimonij definiat.123. 210 *cum duob.num.seqq.*
Iudicis sententia mox post accepta causæ acta, breuiq; temporis spatio interposita, pronuntiantis non valet.32. 83. *cum num.seqq.*
Iudicis ex contemptione contumacia nascitur. 106. 16
Iudicis authoritate posthabita se vindicãs peccat, & an interfit, ex odio id faciat, nec ne.79. 460 *num.seq.*
Iudici in ijs, quæ ad causam à se iudicatam pertinent, non creditor.12. 2
Iudici iniuriam facit vocatus in ius, nec comparens.106. 17

Iudicis

Iudicis arbitrio relinquitur, ad constituendum eo loci domiciliū, quo quis maiorem partem fortunarum suarum intulit, quàm diu morari ibi debeat.52. 144

Iudici pecuniam accipere licet ab eo, secundum quem in bona causa vindicauit, secundum quē verò iudicaturus est, nō licet, sententiaq; irrita facta, ipse falsi tenetur: acceptamq; pecuniam restituere cogitur. & quomodo intelligatur. 87. 538. *vers. huc pertinet.*

Iudici licet ex causa pœnam legibus præscriptam in condemnando non sequi: quandoq; grauiore, sæpe mitiore inflicta.100. 501

Iudicem dum captant litigatores, montes aureos pollicentur, eum compotes facti delusuri. 87. 538. *vers. huc pertinet.*

Iudicem pecunia corrumpere tentans licet nec corruperit: corrupti iudicis tenetur: siue in bona siue in mala causa id fiat.82. 488

Iudice nō differente, iuramentum datum nō probat.100. 495

Iudices esse impuberes indulgentia principis non possunt.6. 9

Iudices nō minus consuetudines, quàm leges seruare debent.74. 407

Iudices nostri temporis & linguam & manus habent venales.131. 292

Iudicum festinatio & temeritas reprehenditur. 32. 81

Iudicium animi in testamenti ordinatione maximè exigitur.6. 7

Iudicium eo loci suscipere quis non est cogendus, vbi contraxit, inde statim discessurus.53. 158

Iudicium eo loci suscipere quisq; compellitur, vbi contraxit.53. 157

Iudicio animi quæ fiunt, ad hæc, qui intellectu carent, nulla principis indulgentia idonei reddūtur.6. 8

Iudicio carens testari non potest, etiam pietatis causa.5. 2

Iudicio pœnali suam tueri iurisdictionem cuilibet iudici licet.30. 49

Iudicare debet princeps summus ex rerum veritate, non ex fide actorum.58. 233

Iudicandum est secundum ius quantumuis durum.24. 251

Iumentorum vecturæ exonerant pignus.195.364

Iuramentum iudice non differente datum nō probat.153. 495

Iurisconsultorum & aduocatorum laus & in republ. vsus.163. 34

Iurisdictionem denegare contumaci iudex potest. 30. 50

Iurisdictionem tueri suam pœnali iudicio cuilibet iudici licet.30. 49

Iurisdictionem recusans pro recusante non est habendus, antequam sit de recusatione pronuntiatum.43. 32

Iurisiurandi beneficium periurus amittit.87. 538 *vers. Deniq.*

Iurisprudentia antiqua vsuras permisit.169. 98

Ius aliud publicum, aliud priuatum.154. 508

Ius communis error facit.169. 100

Ius commune à Theutonico in rebus testamento relinquendis quid differat.21. 200

Ius diuinum Papa vsq; ad animam & sanguinem defendere debet.192. 354

Ius diuinum humanis constitutionibus præstat, & orbi terrarum dat legem.161. 4

Ius diuinum princeps aliàs limitatum potest ex causa limitare.179. 223

Ius diuinum non læditur decimarum gratia alicui facta.183. 269

Ius diuinum consuetudo tollere non potest, sed humanum.177. 196. & num. seq.

Ius gentium aut ciuile aduersus naturæ & dei legem statuere, neq; solet, neq; potest. 55. 196 & num. seq.

Ius & miles vnde dicuntur.162. 25. & nu. seq.

Ius municipale, quod communi aduersatur, strictißimè accipiendum est. 31. 62

Ius municipale continens idem quod ius cōmune, æquè producitur, atq; ius commune, etiam si verbis taxatiuis vtatur, aut sit odiosum & quare.133. 312. & num. seq

Ius naturale à diuino non recedit. 80. 468

Ius nouum impetrans renuntiando efficere non potest, vt aduersarius eo aduersus se non vtatur.83. 493

Ius nouum cùm quis obtinuit, licet vsus eo nō sit, eodem iure aduersus eum aduersarius vti potest.83. 492

Ius omne hominum causa constitutum est.118. 153

Ius pontificum eodem quo diuinum spectat, & ei per omnia, seruit.80. 468

Ius rectè dicitur feriarum humana lege inductarum tempore: litigatoribus volentibus, aliter atq; cū lege diuina feriæ sunt inductæ.185. 295

Iuris ciuilis appellatione ius Romanum intelligitur.18. 153

Iuris interpretatione, vbi quid esse soleret, non vbi fit, inspici.49. 110

Iuri diuino contrariū, etiam si humana lege permittatur, delictum est.78. 446 *cum num. seqq. vsq; ad num.* 447

Iuri diuino naturale & pontificium comparatur, & ideò de illo dicta in ijs sunt accipienda. 80. 468

Iuri diuino cōgruit, quod fit ex charitate. 80. 472

Iure alieno nobis quod competit, quàm quod proprio, infirmius est.75. 418

Iure Canonico consuetudo vsuras approbans dānatur.170. 111

Iure ciuili vectigalis causa continetur. 55. 189

Iure diuino quædam ita prohibentur, vt nunquā permissa sint, sicuti mœchari, quædam contrà, vt occidere & furari.60. 271

Iure diuino vetita pontifex summus quandoq; permittit.179. 224

Iure diuino quod fœnus fuerit prohibitum, & quod non.176. 189

Iure diuino introductum, consuetudine non tollitur.174. 168

Iure diuino quis, dum suam salutem tuetur, hominem iure occidit, contra Accursium.80. 470 *vsq; ad num.* 477

Iure diuino descendit falsi crimen.178. 207

Iure diuino vetitum humana constitutione permitti non potest.178. 211

Iure gentium, licitū consuetudine prohiberi nō potest.174. 168

Iure naturæ constitutum, consuetudine mutari non potest.174. 168

Iura transgredi ob delicti immanitatem licet. 118. 162

Iusiurandum à simplici loquela secundum deum nihil differt.107. 35

Iusiurādū peccati vinculū esse non debet.132.297

Iusiuran-

Iusiurandum cùm deferri in probationum inopia solet, aut in dubijs alioqui causis melior est virorum, quàm mulierum conditio, & hoc quomodo intelligatur.87. 538. vers. Derogatur.
Iurèiurando promittens alicunde non discedere, pro vincto est.107. 33.
Iustum dolorẽ temperare, difficillimũ est.86.524.
Iustam vim, à quocunq; adhibeatur, repellere non licet.55. 200.
Iustè fit, quod authoritate legis fit.200. 414.
Iustitiæ nouerca est festimatio.33. 92.
Iuuẽtutem rectè formari, reipub. interest.168.78.

L.

LABOR creditoris in quærenda pecunia mutuò danda susceptus an mereatur rei pigneratæ fructus, disputatur.192. 358.
Lapides quandoq; & sapientes iaciunt.9. 53.
Lapides in vulgus iacere, non est argumentũ furoris, nisi hoc amplius more insanorũ illud factũ probetur.9.52.cũ nu.seq.& nu.56.& seq.
Lapides in commeantium perniciem sine causa iacere, furoris argumentum est.6. 11.& 57.
Latrunculatorum sæuitia reprehẽditur.64.324.
Laus Aspasiæ Reginæ.9. 51.
Lazaro Christi miraculo in vitam reuocato, matrimonij & hæreditatis ius saluum fuit.46.86.
Lectus ad scribendi munus pro eo est, ac si iam scriberet.22. 212.
Leno est maritus, vxorem adulterari semel passus.115. 120.
Legatarius cur fundum in quo habet vsufructũ, colere rectè cogatur.201. 433.
Legatario nocere non debet ancillæ legatæ factum.50. 118
Legitima portione liberis relicta, de reliqua substantia paterfamilias, pro animi sui motu, iure nouissimo statuere potest.21. 198
Legitimorum hæredum interest, intempestiuis alienationibus aut supremis mortentiũ iudicijs rerũ hæreditariarũ nihil minui, aut de nomine ac familia exire. 18. 169
Lex Christi tam Iudæos, quàm Christianos tenet. 183. 267
Lex Christi fœnerare indistinctè vetat.188. 328
Lex Cornelia captos ab hostibus, quasi præambula hora captiuitatis mortuos finxit.23. 234
Lex diuina vsuras prohibens in omni foro vincit. 202. 444
Lex diuina noua indistinctè vsuras prohibet.183. 266
Lex diuina, vt eius author Deus, immutabilis est, & in omni foro vincit.181. 239
Lex diuina, quæ mœchari vetat, meretrices esse vetat.115. 119
Lex de vsuris lata deleri debet, & quare. 170. 109.& nu.seq.
Lex humana diuinæ repugnans, ne tunc quidem, cùm fertur, valet.170. 110
Lex efficientem non facientem punit.42. 14
Lex est consultum prudentium. 177. 195
Lex licet dura seruanda est. 192. 349
Lex Maideburgensium municipalis valetudine aduersa laborantibus testamenti faciendi alienandiue quid, sine hæredum consensu, vltra tres solidos aufert facultatem.16. 129
Lex minimè.ff de religiosis declaratur.77.435.& nu.438.& 441.& 442.& nu.445.
Lex Municipalis non admittit fictionem.24.246
Lex nostræ voluntati se quandoq; accommodat. 53. 156
Lex oppia.43. 39
Lex Platonis in fœneratores.173. 163
Lex, quæ delictorum correctio est, delictum permittere non potest. 55. 197
Lex quod non loquitur, loqui, erubescendum est. 20. 192
Lex, quæ de rebus suis ægrotos statuere vetat, dura & inhumana est, & contra aliarum gentium iura.21. 203
Lex quibus præest, Deus præest.116. 134
Lex tam consuetudinem sequentem, quàm antecedentem tollit.191. 343
Lex Saxonica, de alienatione ægrotis prohibita malè defendi à duritia potest, tantumq; quia ita scripta est, seruanda est.23. 240
Legis authoritate quod fit, iustè fit.200. 414
Legis & consuetudinis par est authoritas.178.210
Legislatoris officium est peccata corrigere, non indulgere.176. 191
Legis manu, non executoris plecti videtur, qui ob suum admissum plectitur.77. 441
Legis Municipalis verba, verè, non fictè accipi debent.45. 64
Legis permissu exulem occidens, non excusatur, quasi legis minister.81. 479
Legis præscriptio quæ continentur, nostra destinatione non mutantur 53. 155
Legis verbis seruiendum est.149. 418
Legis verbis seruire iudex habet necesse, nõ suam putationem eis præferre.18. 149
Legis verbis seruire in re dubia satiꝰ est.149.442
Legis Saxonicæ duritia defenditur.22. 221
Legi par est authoritate consuetudo.73. 406
Legem consuetudo imitatur, interpretatur & corrigit.73. 406
Legem domini seruus tollere non potest 180. 234.
Legem de vsuris ferentes, dictantes aut scribentes sunt excommunicati.170. 108
Legem qui ferre non potest, nec consuetudinem inducere.177. 194
Legem non habet necessitas.59 243
Lege Christi Iudæi tenentur.188. 329.
Lege Cornelia qui pecusit pecuniam, nec formauit non tenetur.44. 59
Lege diuina vsuras prohibente Papa soluere nemimem potest, etiam pietatis causa.181. 246
Lege ea Princeps alios soluere non potest, qua ipse solitus non est.182. 257
Lege Municipali statui non potest, vt ob aliquod delictum facies hominis deformetur.100. 597
Lege non constat origmis causa sed natura.50.123
Leges ad ea, quæ frequentius fiunt, adoptantur. 121. 185
Leges diuino iuri contrariæ, nec cùm feruntur, valent.173. 159
Leges diuinæ in fœneratores pœnas æternis constituunt.173. 149
Leges de vsuris ferre, sancire, dictare, scribere, nõ licet, scriptasq; delere oportet.172. 158
Leges de vsuris latas & priuilegia ea de re Iudæis concessa, vt aboleant Principes, consultissimum est.182. 258
Leges debẽt interpretũ opiniones regulare.20.191
Leges exosæ præceps iudicium.32. 82
Leges, quibus vsuræ permittuntur, nec cùm ferrentur, valuerunt.180. 528
Leges transgredi licet in vilatoribus parentum puniendis, quod non nisi ex magna causa permittitur. 68. 353

Leges vſuras permittentes deleri debent, & eis vti non licet. 181. 244. *& nu. ſeq.*
Legum authoritas eſt neceſſaria: interpretum verò probabilis. 29. 190
Legum authoritate non poteſt rerum natura mutari. 54. 176.
Legum innocans auxilium, qui in leges commiſit, non auditur. 96. 557.
Legum pœna interpretatione molliendæ ſunt, nõ aſperandæ. 100. 594
Legibus quod introduci poteſt, idem & conſuetudine, par enim eſt nõ ſcripti quod ſcripti poteſtas. 169. 97. *cum nu.* 112
Libello repudij Iudæi ſine delicto vti non potuerunt. 79. 459
Libertatis cuiuſdam ſpecies eſt fuga. 171. 127
Libertos & filio ſemp honeſta & ſancta perſona patris & patroni videri debet. 75. 423. *& nu. ſeq.*
Liberi parentes patriæ arma inferentes iuſtè interficiunt & præmium conſequuntur. 72. 386
Liberi parentibus quandoq; diſſimiles. 87. 538. *verſ. Sed & inter eos.*
Liberis legitima portione relicta, de reliqua ſubſtantia pater familias pro animi ſui motu iure nouiſſimo ſtatuere poteſt. 21. 197
Licinij Macri exceſſus. 7. 20
Licitum ſit conſuetudine, quod illicitũ eſt. 169. 93
Linguam ream aut manum non facit niſi rea mens. 178. 209
Litem ſuam non facit Iudex, qui ſeruata conſuetudine contrà legem iudicat. 169. 94
Literarum excellentia nobilitati generis comparatur. 127. 240. *cum num. ſeq. vſq; ad nu.* 243
Literatorum ad perſonam & militum producitur, dictum in nobili. 128. 253
Literatos Sicilia honorat, ideoq; ſancta terra exiſtimatur. 127. 244
Litigatoris in perſona dictum habet locum in iudice. 149. 362
Litigatores, dum iudicem captant, montes aureos pollicentur, eum compotes facti deluſuri. 87. 538. *verſ. Huc pertinet.*
Litigatoris & militis ceſſatio cur plectatur: vera ratio. 154. 510. *& num.* 518
Litigatoris quandoq;, quandoq; apparitoris dicto p mõ cauſæ & pſonarũ dignitate teſtari. 31. 67
Litigatoribus volentibus feriarum humana lege inductarũ tẽpore rectè ius dicitur, aliter atq; cùm lege diuina feriæ ſunt inductæ. 185. 295
Lituani ciues, cùm deficiuntur iure Theutonico, Pontificum & Cæſarum legib⁹ vtuntur. 161. 3
Lituani ruſtici exemplum memorabile. 69. 361
Lituanorum vulgus pronum eſt ad obreptionis & falſi conſilia. 76. 433
Lituanorũ in vulgo vicinia comertijsq; Moſcorum corrupto ſæpe fides deſideratur 87. 3. 538. *verſ. Deniq; ij.*
Locant operas ſuas in ferarũ venationẽ, belluæué quæ regioni nocet, expugnationẽ, aliudué publicè priuatimué vtile, nõ notatur. 93. 540
Locatio operarum cum beſtijs depugnatori, mercedis item receptio quare infament. 93. 539
Locare domum fœneratori non licet. 173. 160
Locari non poſſunt, quæ vſu conſumuntur, niſi pecunia fortè ad oſtentationem. 184. 297
Locari rem ſolitam non locanti creditori imputatur. 200. 418
Locus naſcendi tribuatné originem an parentũm domicilium. 47. *& nu.* 116
Locus naſcendi fortuit⁹ originẽ nõ tribuit. 47. 99
Locus & tempus comparantur. 22. 217
Locus, quò quis metu compulſus venit, non inſpicitur: Sed vnde venit. 55. 181. *cum nu. ſeq.*
Locus, quò quis tendit, etiam in delictis, non vbi ſubſiſtat, ſpectandus. 54. 167
Locus, vbi quis eſſe ſolet, inſpicitur: non vbi caſu eſt. 47. 93
Locus, vbi res eſſe ſolet, inſpicitur: non vbi caſu eſt. 47. 94. *& nu. ſeq.*
Locus, vbi quid eſſe ſoleret, non vbi ſit, inſpicitur. 49. 110
Locus, vbi quid patris familias deſtinatione eſſe conſueuit: non vbi ad tempus eſt, ſpectari debet. 52. 148. *cum ſeq.*
Loci religione qui alicunde exire non poſſunt, nõ rectè in ius vocantur. 145. 415
Loci de inſecuritate, quò quis vocatur, dictum de loco, p quem eò eſt tranſeũdũ, accipi debet. & quomodo intelligendum. 140. 367. *& nu ſeq.*
Loco alio, quàm vbi verè peperit, peperiſſe fingitur ancilla: ne teſtatoris mens fraudetur. 49. 117
Loco eo, quò ſe quis receꝑit, poſſeſſionẽ emens, an ea re domicilũ conſtituere intelligatur. 52. 146
Loco ex ſacro qui, iacto telo, hominẽ in pfano loco ſauciauit: ſacri loci immunitatẽ nõ habet. 95. 551
Loco in proximo qui eſt, is præſens habetur. 22. 218
Loco vno rapta puella, alio conſtuprata, Baldo authore, cognitio ad vtriuſq; territorij iudicẽ pertinet: & quomodo. 94. 544. *cum nu.* 548
Loco, vnde quis abeſt animo redeundi, etiamſi diu abſit, abeſſe non intelligitur. 54. 169
Loco, quo quiſq; contrahit: ibi iudicium ſuſcipere compellitur. 53. 157
Locũ ad peſtilentẽ vocati & nõ venientis iuſtus eſt metus, etiam ſi ſemel venerit, nec alium eò mittere cogendũ. 141. 369. *cum duob⁹ nu. ſeqq.*
Locum naſcendi filius nõ ſequitur, ſed parentũm domicilium. 49. 111. *cum num. ſeq.*
Locum naſcendi fortuitum in filiorum origine nõ ſpectari: ſed domicilium parentũm: crebrior ſententia eſt. 55. 181
Locum in eum non veniens, quò venire tutũ non eſt, etiam ſi per pactum, eò venire promiſiſſet: ſiue ſibi cauſæ metuat, excuſatur. 139. 359. *cum duobus num. ſeqq.*
Locis duobus æqualiter inſtructus & æquè frequens, vtrobiq; domicilium habet. 51. 128
Locuples ſit teſtis, an egẽs, multũ intereſt. 125. 215
Locupletari dz nemo cũ alterius iactura. 175. 179
Loqui ſine lege, erubeſcere debemus. 20. 192
Lucretia vim à Sexto Tarquinio paſſa dedecoris impatiens ſua ſe manu occidit. 8. 35
Lucrum non intelligitur, niſi omni damno deducto. 204. 465
Lucrum quæratur, an damnum vitetur, multùm intereſt. 55. 192
Lucrum ceſſans rure petitur, non modò damnum emergens. 175. 184. *cum tribus nu. ſeqq.*
Lucri ſpe mutũ datũ, beneficiũ eſſe deſinit. 184. 28
Lucrũ hominib. ad ſe mutuo dato illectis factũ Doctor & alij reſtituere pauperib⁹ debent. 168. 86
Lugendi nõ ſunt parentes, qui ad patriam delendam venerunt. 72. 385
Lyſandri dictum de muliebri cultu. 44. 54

M.

MAGISTRATVS etiam ſummus, ſi quid non iure moreq; Tyranni faciat iure occiditur. 60. 274

Magistratus, qui alioquin ob necessariam absentiã mandare suam iurisdictionem alij potest, nõ abfuturus diu eo beneficio, non vtetur. 46. 77

Magistratus vim iniustam inferens repelli potest. 55. 200

Magistratus ad absoluendum, quàm ad condemnandum promptior esse debet. 42. 21

Magistratus, cùm furtum rei etiam modicæ lege Municipali fustibus punitur, potest mitiore pœna electa, capiti furis parcere. 100. 592

Magistratus in iure dicundo non minus consuetudines, quàm leges seruare debent. 74. 407

Magistratꝰ cuiusq; ad coercitionẽ id tantũ ptinet, ꝙ intra eius territoriũ perpetratũ est. 95. 549

Magistratus iniuria impediti procuratorẽ mittere nõ debent: impediti sua culpa debent. 106. 19

Magistratum initurus nomen dignitatis adipiscitur: & fermè rem. 22. 213

Magistratus perpetui rectè in ius vocantur, & quare. 145. 411

Magistratus aut alij qualibet potestate prædti, matrimonio vim adferentes grauiter puniuntur. 75. 421

Magistratus ad placitum positi, vt perpetui magistratus, semper conueniri possunt. 145. 413

Magistratus minores in ius vocari possunt, maiores non, nisi deposito officio: præterquàm quibusdam casibus. 144. 409. & num. seq.

Magistratibus iniuriam factam quilibet vindicare potest. 154. 509

Magnitudo causæ ex quo æstimetur. 106. 22

Magnitudo delicti ex dei offensa maiore aut minore vindicatur. 73. 399

Magnitudo supplicij magnitudinem delicti arguit. 66. 341

Magnitudo delicti non semper ex grauitate pœnæ arguitur. 72. 388

Magnum & paruum dicitur idem aliò atq; aliò relatum. 112. 102

Magnum ad aliud refertur: & contrà paruũ. 112. 76. & num. seq.

Magnum alioqui modicum appellatur ex qualitate personæ accipientis. 107. 25

Maiestatis reus est, qui violat Asylum. 171. 124.

Maideburgensium lex Municipalis valetudine aduersa laborantibus testamenti faciendi alienandiue quid, sine hæredum consensu vltra trẽs solidos, aufert facultatem. 16. 129

Malæfidei possessor tenetur ad fructus, qui percipi potuerunt. 200. 420

Mala, quæ ita mala sunt, vt mala sint semper, nulla ex causa committere debemus. 57. 212

Malos & bonos omnis ætas habuit. 191. 346

Malis hominibus purgari prouinciam publicè interest. 100. 599

Mandatũ se à principe habere asserenti, quamuis nulli etiã dignitate prædito credatur, nobilis tamẽ præcellẽtis fidẽ sequi, honestũ est. 108. 48

Manus arida non est pro manu. 134. 328

Manus ad amputationem damnato manus, quæ valet, non arida amputatur. 129. 259

Manu legis, non executoris plecti videtur, qui ob suum admissum plectitur. 78. 441

Manũ reã aut linguã nõ facit nisi rea mẽs. 178. 209

Manus aduersus aliquẽ leuãs, quasi percussurus, licet nõ percusserit: iniuriarũ tenetur. 83. 497

Manus aduersus clericum leuans, & eum nõ percutiens, etiam prohibitus, non est excommunicatus. 43. 34

Manus sibi adferentis admissum lege vindicatur. 10. 55

Marcus Cato, priusquam mortem sibi conscisceret, bis Platonis Phædonem perlegit. 9. 44

Marcus Perpenna homo peregrinus, Romæ consul creatus. 48. 165

Maritus vilem adulterum cum vxore repertum occidere iure ciuili nõ potest. 78. 448

Maritus vxori ægrotanti medicum imperitum adducens, ea defuncta, lucro dotis carere debet ac si suis ipsam manibus occidisset. 10. 65

Maritus ob famem dotem alienare potest: ex alia necessitate non potest. 59. 256

Maritus vxorem adulterari semel passus, leno est. 116. 120

Maritus vxori ægrotanti medicum nõ adhibens, ea inde mortua, dotis lucro priuatur. 11. 71

Maritus vxorem ac vilem adulterum occidere iure diuino non potest. 78. 443

Mariti amissi domicilium retinet vidua. 48. 102

Mater, ne filios causa famis distrahat, interpretatione magis, quàm verbis constitutionis excluditur. 60. 266. cum nu. 268. & 269

Mater, licet semper certa sit, filios tamen famis causa, vt pater, alienare non potest. 59. 248

Mater, quæ per secundas nuptias à tutela liberorũ excluditur, sponsalibus contractis non idem patitur. 42. 29

Matris interfector, quàm vxoris, leuius punitur, & quare. 72. 390

Matriculæ qui non est inscriptus, etiamsi det literis operam, non est pro auditore: exemplo militis in numeros non relati. 148. 425. nu. seq.

Matronæ honestæ, & quæ famæ est integræ, testimoniũ non repellitur. 87. 538. vers. Quamobrẽ.

Matilda 30. passuum milia agri, aliquantulum terræ vocauit. 106. 23

Matthæus Curtius medicꝰ, cùm ex pleuritide laboraret, passus est contra sua placita ex communibus traditionibus secari sibi venam. 12. 84

Matrimonium inter eos, qui in diuiduæ vitæ proposito non copulantur, confirmari nulla pontificis Maximi authoritate potest. 6. 10

Matrimonium in nouissimo vitæ tempore rectè contrahitur. 24. 250

Matrimonij contracti argumentum nõ est in muliere anuli gestatio. 9. 47

Matrimonij causa semper pcipua habita est. 29. 42

Matrimonij & hæreditatis ius saluum fuit Lazaro christi miraculo in vitam reuocato. 47. 87

Matrimonio vis vitium adfert. 422.

Matrimonio vim adferẽtes magistratus aut qualibet potestate pditi grauiter puniuntur. 7. 571

Matrimonium contrahere impuberes indulgentia principis non possunt. 79

Medicinam pauci Romanorũ olim professi. 11. 79

Medicinam per imperitiam facienti casus mortalitatis imputatur. 10. 68

Medicam artem Archagatus Romanis inuisam fecit. 11. 77

Medicæ artis Cato Osor. 11. 78

Medicus, qui ægrum ita bonæ valetudini restituit, vt ea non diu vtatur, pacta mercede carere debet. 46. 85

Medici opem non implorans æger insaniæ non arguitur, & quare. 14. 104

Medico, cuius insidias quis timet, cuiusue auaritiam suspectam habet, suam committere salutem non est sapientis. 12. 88

Medico non obtemperans ægrotus suæ non esse mentis quibusdam creditur.7. 15
Medico ægroti non una de causa non obtemperant.14. 108
Medico non obtemperans non est habendus insanus: quamuis mors in malis numeretur.14. 105
Medico imperito credere salutem suam nolle, non est desipientis. 10. 67
Medico non obtemperantis ægroti quando alienatio mentis arguatur, & quando non.10. 63
Medicũ imperitũ adhibere in culpa ponitur.12. 88
Medicum non accersens cur non audiens furere non præsumitur.11. 72
Medicum non adhibere in morbis, qui possunt, non est argumentum insaniæ.13. 92
Medicum non adhibens maritus uxori ægrotanti, ea inde mortua, dotis lucro priuatur.11. 71
Medicum non adhibens ægrotus in culpa est, non etiam furere præsumitur.10. 69
Medicum non accersens æger, qui cognita morbi grauitate moriturum se inde intelligit, reprehendi non potest.12. 90. & nu. seq.
Medicum se profitenti, cùm sit periculum in nullo mendacio maius, statim creditur, adeò blanda sperandi pro se cuiq; dulcedo est.11. 81
Medicum imperitum maritus adhibens uxori ægrotanti, ea defuncta, lucro dotis carere debet: vt si suis ipsam manibus occidisset.10. 65
Medicum malum ægroto adhibens pro homicida est.10. 64
Medico Iudæo christianus uti non debet.188.322
Medici militum militari gaudent priuilegio. & quare.150. 461. cum nu. 464. & seq.
Medicorum auaritia.11. 77. Vsq; ad nu.182
Medicorum non dei opem in summo pedum dolore implorans Asa rex reprehensus est.12. 86
Medicorum professio Carminibꝰ poetarum damnata est.12. 87
Medicorum sectæ variæ.11. 83
Medicorum mercedes. 79. cum nu. seq.
Medicorum auaritiam vt expleant, sumptus non modicus est ægrotis necessarius.19. 177
Medicorum singulare vitium est famam nominis, nouitate aliqua aucupari.11. 82
Medicis post Catonis excessum Roma diu caruit, pauciq; Quiritium postea eam artem attigerunt. 11. 79
Medicis multæ gentes non utuntur. 11. 75
Medicis uti Roma cœpit anno ab urbe condita quingentesimo tricesimo quinto.11. 76
Medium ei extremo, cui proximè accedit, attribuitur. 23. 229
Mendacium maius est peccatum, quàm fornicatio. 181. 250
Mens testatoris in testamentis spectanda est.162.15
Mens testatoris ne fraudetur, ancilla alio loco, quàm ubi verè peperisse fingitur.49. 117
Mentis esse sanæ testatorẽ initio tabularũ tabellio scribens fidem non facit. 27. & 28.1. & 6. & 8
Mentis sanitas aut ægritudo intellectu, non corporis sensibus, percipi potest. 26. 7
Mentis integritas in eo, qui testatur, iure communi exigitur, non corporis, Theutonico autem utriusq;.21. 201
Mentis esse sanæ in dubio homo secundum naturã præsumitur.15. 119
Mentis esse sanæ quilibet præsumitur: idq; negant incumbit onus probandi.29. 23
Mentis se esse sanæ in publicas tabulas referri, aliquo postulãte, tabellio id facere nõ potest.27.10
Mentis alienatio nõ tam ex factis dictisue, quàm ex faciendi dicendiue causis deprehenditur.10.58
Mentis integritas exigitur, non etiam corporis in ijs, quæ animi iudicio geruntur.24. 249
Mente captus à furioso differt, quà genus à specie.115. 120
Mente captus quid item demens.134. 325 cum duob.nu.seqq.
Mente capti & dementis eadem est significatio. 134. 323
Mente capti & furiosi quibus comparentur. 134. 329. & nu seq.
Mentio à principe in una scriptura alterius facta probat. 28. 28
Mentionem in una scriptura aliterius à se confecta facienti tabellioni fides nõ habetur.28.27
Mentiri hominis seruandi causa, quàm eius redimendi gratia fœnerare, cur minus est delictum 182. 252
Mentiri authoritate pontificis non licet vt nec animam occidere. 181. 249
Mentiri, quàm fornicari, maius est crimen. & quare 73. 398
Mentientis, quàm fœnerantis, minus est delictum 181. 248
Merces an integra debeatur Doctori metu pestis discedenti, & quid in alijs operarum suarum locatoribus.142. 384
Mercede pacta carere debet medicus, qui ægrum ita bonæ valetudini restituit, vt ea non diu utatur. 46. 85
Merces alienas suarum seruandarũ causa in mare proijciens magistro nauis tenetur.56. 208
Mercedes medicorum. 11. 79. cum nu. seq.
Meretrix & histrio ex suo quæstu decimam soluere possunt, sed eam ecclesia non recipit, & quare.183. 270
Meretrix ex suo quæstu decimam soluere, & eleemosinam dare potest, fœnerator ex suo quæstu non potest.179. 219
Meretrix est mulier, quæ se uni miscet absq; pretio.116. 121
Meretrix quibusdam est, quæ plusquàm tribus & triginta hominum millibus se miscuit.115. 111
Meretrix Baldo quæ.115. 113
Meretrix quæ verè dicatur.115. 112. & nu.118. & 121
Meretrix unde dicta.115. 114
Meretrix cogi debet distincta ab alijs veste uti. 116. 125
Meretricis nomen uno compressu quæritur.115. 115. & nu.120
Meretrici stupri meretedem persequenti actio non datur, & in qua meretrice intelligatur, & quare.178. 213. cum tribus nu. seqq.
Meretrici quod datum est non repetitur.179. 218
Meretrices esse, vetat lex diuina: quæ mœchari vetat.115. 119
Meretricij instituti & fœneraticij comparatio. 179. 217
Metus mortis & eius malum.142. 376
Metus amittendarum omnium fortunarum metui mortis exæquatur.64. 318
Metus multorum est unius pœna.73. 396
Metus est iustus ad locum pestilentem vocati & nõ venientis: etiã si semel venerit, nec aliũ eo mittere cogendũ. 141. 369. cum duob. nu. seqq.
Metu pestis doctori discedenti an integra merces debeatur

debeatur, & quid in alijs operarum suarum locatoribus. 142. 384
Metu pestis discedens alicunde excusatur, omnia quæ ei iura salua sunt. 141. 374. cum num. 376 vsq; ad num. 381
Metu pestis discedens alicunde an vicarium relinquere debeat. 142. 382
Metuunt parentes filijs magis, quàm sibi. 68. 358
Michaeli Rabastimio iura Municipij sui sibi asserenti facilè assensus Royzius. 114.
Mielecij in Castris disciplina. 140. 364
Miles & ius vnde dicuntur. 25. & num. seq.
Miles parum distans à Pagano priuilegio caret. 128. 256
Miles testamentum facturus iure Saxonico aliquidue alienaturus quibus viribꝰ esse debeat. 16. 130. cum quatu. num. seqq.
Miles & in ius vocatus quando hic ad iudicij, ille ad commeatus diem non veniens: ducē & prætorem contemnere dicantur. 154. 515 cum num. seq.
Miles centurioni se castigare volenti quoquo modo resistens notatur, vitem tenens militiā mutat, consulto frangens capite punitur, vt & manum inferens se castiganti. 56. 203
Militis & litigatoris cessatio cur plectatur, vera ratio. 154. 510. & num. 518
Militis vocabulum iurisconsulti variè deriuāt. 162. 19
Militi suorum gratia extra castra vagato parcitur. 76. 429
Militum ad personam & litteratorum producitur, dictum in nobili. 128. 253
Militum priuilegia tribuūtur eorum medicis & vxoribus castra secutis & quare. 150. 461 cum num. 464. & seq.
Militum ratio semper legibus præcipua habita est. 17. 139
Miltum magnū, mons paruus appellatur. 114. 101
Miliatria & viginti, pauca dicuntur. 114. 110
Minæ à cuius persona procedant, multū interest, 521
Minæ nudæ impunitæ sunt. 85. 495
Minis pax rescinditur. 83. 494
Minores magistratus in ius vocari possunt: maiores non, nisi deposito officio præterquàm quibusdam casibus. 144. 409. & num seq.
Miraculi loco est, cùm mulier donat. 87. 538 vers. Esse quippe.
Minutia virgo vestalis. 44. 49
Miserum est amittere. 190. 340
Mobilium rerum ac se mouentiū in toto iure facilius permissa est alienatio, quàm immobiliū. 17. 142
Modicus in muliere ornatus pudicitiæ argumentum est. 44. 50
Modicum vulnusculum Vlpianus p paruo dixit & alij similiter alia. 113. 89. vsq; ad num. 95
Modicum pro pauco sumitur. 113. 96. cum nu. seq.
Modicum mediocritatem significat, vt immodicum modum excedens. 113. 98
Modicum per se non dicitur. 113. 100
Modicum appellatur, magnum alioqui ex qualitate personæ accipientis. 25.
Modicum quid. 119. & 120. 167 & nu. 204. vsq; ad num. 209.
Modici verbo, quod parum est, & quod paruum, significatur. 113. 88
Modici appellatio latissimè patet. 113. 87
Modicos dixit, amplissimos regni sui fines, Antiochus Asiæ rex. 113. 24. Modus quid. 99
Modum inculpatæ tutelæ excedens mitius punitur. 85. 523
Mœchari lex diuina quæ vetat, meretrices esse vetat. 115. 119
Mœchari vt ex aliqua causa liceat, nulla humana authoritate introduci potest. 61. 280
Mœchari & naturæ & Dei lex vetat. 61 284
Mœchari ita prohibetur, vt nunquam permitti possit. 60. 271
Mœnia demoliri iussi demolientes ea, & alia post modò extruentes paruisse non videntur. 45. 69
Momentum Platoni tempus nō significat. 121. 188
Momenti verbum cum quodam temporis laxamēto accipitur. 120. 173. vsq; ad nu. 177
Momenti fusior significatio ad plurium dierum demonstrationem. 120. 178
Momenti verbo punctus significatur. 119. 168 vsq; ad num. 192
Momenti definitio ab Accursio tradita confutatur. 121. 187
Momenti vaga significatio. 121. 189
Momento quod fit, confestim fit. 121. 190
Mons paruus & miliū magnū appellatur. 114. 101
Mora in loco breuis non consideratur. 45. 73
Moræ in loco breuis nulla mi iure inspectio est. 53 163
Morbus qui Sabino definitur, & qui excusetur. 138. 344. cum num. 348
Morbus Sonticus secundum legem 12. tabularum diem diffundit. 138. 345
Morbus necessariorum excusatur. 139. 352
Morbus Sonticus qui Iauoleno, & qui Iuliano. 138. 349. & num. seq.
Morbi præsumuntur diuturni. 138. 347
Morbi diuina voluntate varijs ex causis hominibus accidunt. 13. 93
Morborum singulorum apud Aegyptios singuli fuēre medici: contrà quàm hodie vbiq; fit 11. 74
Morbus contrà legem diuinam introductum non consuetudo, sed vsurpatio & corruptela appellari debet. 174. 167. cum num. 169
Morbus bonis præditi plebeij inter viles non habentur. 87. 538. vers. Huc pertinet.
Mori optauit Paulus Apostolus & esse cum Christo. 14. 103
Moritur sapientissimus quisq; æquissimo animo, stultissimus iniquissimo. 13. 95
Morituros mortuus comparari, per fictionem acceptum est. 24. 246
Mors custodiæ tam, quàm manu sibi ipsa consciscit, quàm quæ casu accidit, præfectum carceris onerat. 58. 226
Mors & si in malis numeretur, qui medico nō obtemperauit, non est habendus insanus. 14. 105
Mors in bonis cùm sit, atq; optandis: ex non implorata medici ope nulla arguitur insania. 14. 104
Mors nulla est, Homero teste, quàm fame enectorum, acerbior. 60. 263
Morti proximus mortuo comparatur. 20.
Mortis metus & eius malum. 141. 375
Mortem sibi consciscere sine causa adgressus puniri debet: etiam si prohibitus nihil perpetrauit. 9. 48. & 49
Mortem sibi homines non semper ex furore consciscunt. 14. 107
Mortem sibi consciscentium bona quibus casibus fisco vindicentur. & quibus non. 7. 22

*Mortem sibi conscisc*ere quis ex causa legibus digestorum probata potest.9. 54
*Mortem sibi conscisc*endi permultæ causæ esse atque innumerabiles possunt.7. 17
Morte extinguitur pœna regulariter. 68. 351
Mortifera ægritudo variè deprehenditur.12. 91
Mortiferum vulnus & illud dicitur, tam medicis, quàm iurisconsultis quod non semper mortem adfert.24. 242
Mortiferè vulnerati, etiam voce amissa, rectè testamentum faciunt.24. 248
Mortiferè vulneratus, postea inde mortuus, cùm vulneraretur, nõ cùm verè extinguitur, mortuus intelligitur.23. 238. & cum num. seq.
Mortiferè vulneratos mortuis exæquari, non est per omnia verum.24. 247
Mortiferè homine vulnerato, ruina postea interẽpto, qui vulneravit, fœdi nõ tenetur.24. 243
Mortiferè à se vulnerati testamentum non tanquam à furioso, sed tanquam ab ægroto factum vltra trium solidorum summam iure Saxonico non valet: & ita pronuntiatum est.24. 252
Mortalitatis casus medicinam per imperitiam facienti imputatur.10. 68
Morsus dicitur vsura Hebræis.190. 341
Mortuo comparatur morti proximus.22. 220
Mortuorum loco viuentes haberi, non est absurdum.23. 233
Mortuus morituros comparari, per fictionem acceptum est.24. 246
Mortuus dici non potest Homo, quàm diu in eo anima est.24. 245
Mortuus & mox suscitatus pro non mortuo habetur.46. 86
Mortuus & postea suscitatus matrimonium hæreditatem & sacerdotia recuperat.47.87. & 88
Mortuis æquiparantur, qui grauiter ægrotant, tanquàm morti proximi.23. 228
Mortui filij, qui per gloriam in perpetuum viuere intelliguntur: parentibus prosunt.23. 236
Mortuus homo punitur ob atrocitatem delicti.67 350
Mortuos finxit lex Cornelia captos ab hostibus, & apud eos defunctos, quasi præambula hora captiuitatis decessissent.23. 234
Mortuus exæquari mortiferè vulneratos, non est per omnia verum.24. 247
Mortuus deportati comparantur.23. 235
Mox reuersurus pro præsente est.45. 75 cum num seq.
Mox extinctus pro non nato est.46. 86
Mox post natiuitatem extinctus, ac si diu superstes fuisset, quod ad successionem transmittendam attinet, habendus est.47. 87
Mox professurus pro professo est. eúmq; violans est anathema.22. 210
Mox possessionem amittens possessionem ademptus non videtur.46. 82
Mox suscitatus pro non mortuo habetur.46. 86
Mox vendens, & emit, emisse non videtur.45. 71
Mox rediens è fuga, fugisse non videtur.45. 67
Mox perdens, quod adquisiuit, nihil adquisiuisse videtur.46. 84
Mulier vnius commertio contenta cogi nõ debet distincta ab alijs veste vti sicut meretrix. 116. 125
Mulier sui copiam vni faciens, testis esse potest: quæ pluribus, non potest. & quare.116. 122 & num. seq.
Mulier tam quæ ex alieno, quàm quæ ex suo viro concepit, excusatur à contumacia.109. 59
Mulier proscripta adulterari non potest.61. 281
Mulier, quæ se vni miscet absq; pretio, pro meretrice est.116. 121
Mulier proscripta occidi potest. 61. 281
Mulier in iure militiarum hoc est in feudo, testis esse non potest.87. 538. verſ. Derogatur.
Mulier in causis criminalibus de iure Canonico testis esse non potest.87. 538 verſ. Quamobrem.
Mulier, quæ pretio illecta sui copiam fecit, vim passa videtur.87. 538. verſ. Denique.
Mulier in testamento testis esse non potest.87. 538 verſ. Quamobrem.
Mulier donans, rem suæ naturæ repugnantem facit.87. 538. verſ. Quippe.
Mulier cùm donat, miraculi loco est 87. 538 verſ. Esse quippe
Mulier donans decepta creditur.87. 538 verſ. Esse quippe.
Mulier culta creditur impudica.44. 46
Mulieris testimonium in causis criminalibus testimonio hominis infamis comparatur.87. 538 verſ. Quamobrem.
Mulieris in persona donatio nõ præsumitur ex ea coniectura, ex qua in viris præsumeretur.87. 538. verſ. Esse quippe.
Mulieris testimonium, cùm mulier esse testis potest, viri testimonio vincitur. & hoc quomodo intelligatur.87. 538. verſ. Dergotur.
Mulieris dicto stari non oportet: cùm cuiusquam sequi dictum debemus.87. 538 verſ. Esse quippe.
Mulieres bona sua, more in Italia recepto, alienare non possunt: quibusdam propinquorum non adhibitis.20. 186
Mulieres cur ornatus studiosæ.43. 40
Mulieres defunctas ornatas studiũ sequitur.44. 45
Mulieres sua naturali quodam vitio imprudentes sunt magis, quàm viri atq; mendaces.87. 538 verſ. Esse quippe.
Mulierum genus auarissimum.185. 291
Mulierum ornamentum quod.344. 53
Mulierum genus cultus amans.43. 41
Mulierum periurium metuens Iustinianus quasdam constitutiones antiquauit, quæ iusiurandum ab eo sexu exigebant.87. 538 verſ. Quamobrem.
Mulierum conditio, quàm virorum, deterior est: quotiens iusiurandum in probationum inopia deferri solet, aut in dubijs alioq uin causis.87. 538. verſ. Derogatur.
Mulierum Vilnensium immoderatus in se ornandis luxus cohibendus.43. 36
Mulierum genus auarissimum est.87. 538 verſ. Esse quippe.
Muliebris ornatus à sacris scriptoribus damnatur.44. 55. & nu. seq.
Multa fieri non debent, quæ tamen facta tenent. 80. 466
Multa vtrum duo rectè dicantur.114. 105
Multa contumax punitur.30. 48
Multum & paucum dicitur idem aliò atq; aliò relatum.114. 103
Multis grassantibus exemplo opus est. 72. 391
Multitudo excusat delictum.177. 199
Municipalis lex non admittit fictionem.24. 246

Muneris sui finibus nõ excedenti apparitori creditur.31. 69
Municipalis legis verba verè non fictè accipi debent. 45. 64
Mutare sibi nomen sine nocendi consilio cuilibet licet. 28. 24
Mutanda non sunt, quæ interpretationem certam semper habuerunt. 18. 167
Mutuum qui dedit, accipere à debitore supra sortem, quod vltro offert, potest. 185. 286
Mutuum dans creditor obligare sibi debitorem, vt aliquando ipsi vicissim mutuum det, non potest. 184. 284
Mutuum spe lucri datum beneficium esse desinit. 184. 281
Mutuum non dantis, sed accipientis causa intercenit. 168. 82
Mutuo dato factum hominibus ad se illectis lucrum doctor & alij restituere pauperibus debent. 168. 86
Mutuo dato egentib. subuenire oportet. 168. 83
Mutuo dato aliquid sperans capere etiam si nihil accipit, deo est obnoxius. qui accepit, hoc amplius homini. 165. 58. *cum nu. seq.*

N.

NARCVSII EXIMIA *in iure dicundo laus.* 32. 80
Narcusij & Koyzij exemplum. 46. 77
Nascendi fortuitum locum in filiorum originem non spectari: sed domicilium parentũm, crebrior sententia est. 55. 181
Nascendi fortuitus locus originem non tribuit. 47. 99
Nascendi locus tribuat ne originem, an parentũm domicilium. 47. 98. *& nu.* 115
Nascendi locum filius non sequitur, sed parentũm domicilium. 49. 111. *cum nu. seq.*
Nasci vt patri & patriæ dicimur. ita & amiti. 66. 338
Natalium origo ex parentũm domicilio non ex fortuito nascendi loco constituitur. 47. 99
Natalium obscuritas in petitione pontificatus frustra obijcitur. 247
Nationum quarundam parũ spectata est fides. 87. 538. *vers. Deniq; ij.*
Natiuitate originem cuiq; quæri, an lex. 50. 119
Natura non lege constat originis causa. 54. 173
Natura rerum mutari vlla legum authoritate non potest. 54. 176
Natura quando vincat accidens & contra. 29. 35
Natura criminis, non pœna spectatur. 73. 307
Natura prius non curata, id est ijs, quibus iure naturali obstringimur, quicquam extraneis largiri vetat lex. 20. 194
Naturæ contractus pactũ repugnans contractum vitiat. 204. 468
Naturæ veritatem non perimit adsumptio originis, quæ non est 52. 174
Naturæ congruit, benefacientibus benefacere. 179. 224
Naturalis affectio facit, vt delinquentis pœna alleuetur. 76. 427. *cum duobus nu. seqq.*
Naturali iure introditum consuetudine non tollitur. 174. 168
Naturali rationi constitutio repugnans, vt ius naturale minus lædatur strictissimè debet intelligi. 60. 269
Naturaliter sanæ esse mentis homo præsumitur. 1ᵉ. 119
Natus, & mox extinctus, pro non nato est. 46. 85
Natus, & mox extinctus, ac si superstes fuisset, quod ad successionem transmittendam attinet, habendus est. 47. 89
Nati qui nondum sunt, pro natis habentur. 23. 233
Natis annumeratur, qui in vtero est. 54. 171
Naufragus à naufrago tabulam, qua se seruet, extorquere ne iure possit. 62. 301. *cum nu* 303
Nauis nomine vi ventorum aliquò apulsæ sisco nihil præstatur. 46. 86
Nauis alienæ funes, vt suam expediat, præcidens eo nomine non tenetur. & quare. 56. 207. *cum nu.* 209
Necare est, denegare alimenta. 76. 432. *&* 555
Necessitas legem non habet. 50. 243
Necessitas præsens quæ dicatur. 62. 298
Necessitas cùm postulat, infantibus Iudæorum nutrices christianæ non sunt denegandæ. & quomodo 187. 320
Necessitas nulla fami exæquatur. 59. 253
Necessitas facit licitum, quod licitum non est. 59. 244
Necessitas ineuitabilis excusat: non quæ euitari potest. 152. 485
Necessitas ferijs caret. 151. 180
Necessitas tam nuditatis, quàm famis an pecus surripientem excuset. 63. 307
Necessitas summa quæ sit. 61. 287
Necessitatis tempore communia esse omnia, quomodo intelligatur. 61. 286. *cum nu seq. & num.* 291 *& nu. seqq.*
Necessitatis tempore surreptum, aut quod tanti est, restitui post necessitatem domino debet. 61. 290
Necessitatis causa in bello iusto, rem alienam auferre licet, in iniusto non licet. 62. 300
Necessitatis tempore commune non fit, quod inopi supereſt, siue quo viuere nõ potest. 62. 292. *cum nu.* 294 *&* 305
Necessitate quod fit, peccato caret: & quare. 184. 276. *cum nu. seq.*
Necessaria est legum authoritas: interpretum verò probabilis. 20. 190
Necessaria ex causa mensibus aliquot domo absens non abfuisse intelligitur. 47. 92
Necessariæ impensæ quæ. 197. 384
Necessariæ impensæ ab vtilibus quo ad deductionem quomodo differant. 197. 387
Necessarium suum damnatum dedecoris domestici vitandi causa veneno in carcere necans parricidij tenetur. 57. 221
Necessitudinum omnium caritate Romani castrorum disciplinam antiquiorem duxerunt. 76. 430
Neglecta cultura fundus deterior redditur. 201. 432
Negligens culturam fundi in quâ culpa sit, latâne, an in leui. 200. 428
Negligens pecuniam pupillarem in prædiorum comparationem collocare tutor pupillo, quanti eius interest, condemnari debet. 202. 447
Nihil & mutile exæquantur. 128. 258
Nihil tam naturale est, quàm ex contrarijs contraria proficisci. 15. 117
Nemo sibi non parcens parcet alijs. 6. 12
Nemo alium beneficio afficere cogi debet. 132. 301

Nemo emere cogitur.199. 410
Nemo, quod suum non est, alienat, aut quod non habet, transfert.19. 173
Nemo præsumitur contra ea dicturus, quibus infirmatis eius læderetur existimatio.27. 13
Nepotes nomine filiorum continentur.59. 251
Nequit qui alicunde exire, pro vinclo est.107.32
Nimium in repub. quid.116. 131
cum num. seq. vsq; ad nu.18
Nero à Senatu hostis patriæ iudicatus.7. 17
Neronis excessus 7. 18
Nobilitati generis literarum excellentia comparatur.127. 240. *cum nu. seq vsq; ad nu.243*
Nobilis plura habens est paupertor plebeio minus habente.126. 233
Nobilis fœmina in testimonij dictione præfertur viro plebeio.108. 44
Nobilis in persona dictum ad milites & literatos producitur.128. 253
Nobilis ignobili cæteris paribus præfertur, nisi cùm ope eget ecclesia: vt nostro tempore.127. 248. *cum num. seq.*
Nobilis habens vnde viuat, nisi hoc amplius inde tueri dignitatem suam possit, habeat: pauper habendus est. & quid inde sequatur.126. 234
num. seq. cum num.237. & seqq.
Nobili præcellenti mandatum se à principe habere asseueranti credendum est.108. 48
Nobili si prætor totũ prætorium pro carcere det, aut ciuitatẽ & ille aufugiat, excusatur.108.49
Nobili, quàm plebeio, ampliora alimenta præstãtur.126 238
Nobili cõmittens castrum sibi creditum, si illius admisso in hostium potestatem venit, veniam meretur, aliter atq; si plebeio commisisset.108. 50
Nobilem mulierem suis operis victum quærere, indignum est, idem in viro dicendum.129. 273 & 54
Nobiles pauperes exemplo egregiarum personarum ad iudicium testificandi gratia non veniunt.109. 54
Nobiles in suffragando præferuntur plebeijs.108 42
Nobiles testes pauci multis rusticis anteferuntur.108. 47
Nobilium promissa pro factis haberi debent.87. 538. *vers. huc pertinet.*
Nobilibus, claris, & dignitate præditis, quàm plebeijs, obscuris, & priuatis plus creditur.107.41
Nocentis facinus impunitum relinqui satius est, quàm innocentem damnare.177. 203
Nocentes plecti, reipub. interest.42. 23
Nocentibus parcere quàm innoxios pœnis afficere, satius est.42. 24
Noctu stipulatio rectè contrahitur.121. 184
Nocturnus fur scrinium furripiens pecuniæ lucri faciendæ, causa repertis ibi p pecunia literis in necem principis scriptis, furtinè tenetur.95. 552. *cum. num. seq.*
Nomen dignitatis: & ferme rem: adipiscitur, iturus magistratum.22. 213
Nomen sibi mutare sine nocendi consilio cuilibet licet.28. 24
Nomen meretricis vno compressu quæritur. 115. 115. & *num.120*
Nomina consilio sine facto nõ quæruntur.83.500
Nomina, quæ crimen demonstrant, vno actu, quæruntur regulariter.84. 501
Nomina quædam non tam facto, quàm numero temporis definiuntur.84. 506
Nominum, quæ delicta demonstrant, licet omnia cum facto intelligantur, varia definitio est.84. 512
Nosocomiorum priuilegijs vtuntur Nosocomiorum præfecti, & quare.150. 460
Nostrum quod est, sine facto nostro ad aliũ transferri non potest.19. 172
Nostrum quod est, recuperare, quibuscunq; artibus ab iniusto possessore possumus, licet. 174. 173. *cum 4. nu. seqq.*
Nota pontificia quibus casibus accidat.81. 476
Notis deformari non debet facies hominis, quæ est ad cœlestis pulchritudinis imaginem figurata.100. 595
Nouerca iustitiæ est festinatio.33. 92
Nouum ius impetrans renuntiando efficere non potest, vt aduersarius eo aduersus se non vtatur.83. 493
Nouum ius cùm quis obtinuit, licet vsus eo non sit, eodem iure aduersus eum aduersarius vti potest.83. 492
Noxa vbi est, pœnam ibi esse debere, sancitum est.83. 499
Nudæ minæ impunitæ sunt.83. 495
Nuditatis simul & famis necessitas an pecus furripientem excuset.63. 307
Nuditatis causa non licet cibum furripere, vt eo vendito vestis ematur.62. 306
Nuditatis causa furtum quomodo vindicandum. 64. 320 *cum num. seqq.*
Nuditatis verecundia qui apparere publicè non possunt, si in ius vocati non veniant, excusantur.108. 51
Numeri principium est vnum.114. 106
Nummi vsus non est fœneratio.168. 81
cum num.125
Nuptiæ iniutæ nullæ sunt.98. 571
Nuptiæ patris & filij pro vnis habentur.69. 365
Nuptias contrahens pater, vt filium metu liberet, inuitus contrahere censetur.77. 434
Nuptias certas contrahere vetitus sponsalia contrahens non vetatur.42. 28
Nuptias alienas sollicitantis atq; interpellantis conatus extra ordinem punitur.86. 527
Nutrices christianæ Iudæor. infantibus in necessitatibus non sunt denegandæ. & quomodo. 187. 320

O.

Obligatio ad antidora in pactionem deduci non potest.184. 278
cum num. seqq. & num.282
Obreptio sine effectu non punitur.42. 13
Obreptionis non falsi tenetur suadens rebellioni ignaro, vt quid contra fidem veri scribat. 41. 2. *cum num.4. & 5*
Obreptionis crimen publicum est, & cui comparetur: quæq; eius pœna sit.99. 578
Obreptionis crimen multorum continet offensionem.99. 580
Obrepere conatus an pro eo habeatur, ac si obrepsisset: quæq; eius pœna sit.41. 1. *cum num.6*
Oculis & affectu possessio rerum apprehenditur. 22. 219
Occasio delinquendi maior auget pœnam.73. 394
Occidere fratrem exulem non licet.76. 433

Occidere & furari quandoq; licet.60. 271
Occidere exulem humana lege licet: diuina non licet.82. 486
Occidere hominem, dum suam quis salutem tuetur, iure diuino potest.80. 470. *vsq; ad num.* 477
Occidere hominem licet honoris conseruandi gratia.167. 74
Occidere qui corpus possunt, metuendi non sunt: sed qui animam perdere.57. 214
Occidere hominem quasi sua manu videtur, qui malum medicum ægrotanti adhibuit.10. 64
Occidere furem rerum seruandarum causa iure humano licet, diuino non licet.78. 449
Occidere hominem insontem suæ salutis expediendæ gratia, neq; diuino, neq; Canonico iure licet.58. 230
Occidere hominem iusto principi iubenti obtemperandum est, & quando.58.231. cum nu. 235. *& 239*
Occidi potest mulier proscripta.58. 281
Occidere neq; pater filiam in adulterio deprehensam, neq; maritus vxorem, aut vilem adulterum iure diuino potest.78. 448
Occidi impune qui possunt.60. 272. *& nu. seq.*
Occidi innocenter, quàm innoxio vitam eripere, satius est.57. 213
Occiditur impune adgressor: quia legum interpretatione à se interfectus intelligitur.77. 439. *& nu. seq.*
Occidens exulem peccat.79. 451
Occidens exulem permissu legis, non excusatur, quasi legis minister.81. 479
Occidens hominem iussu potentioris mortem sibi, nisi obtemperet, comminantis, excusari ab homicidij pœna non debet.55. & 56. & 57.198. cum nu. 205. *& 206. & 216. & 218. & 229*
Occidenti filio patrem, aut patri filiũ, patriæ arma inferentem parcitur, & præmiũ datur.78. 442
Occisus, qui non se defendit, haberi debet, ac si suis manibus occidisset.80. 473
Obtemperâsse non intelligitur confestim possessionem occupans quam iussu restituit.46. 83
Officium est legislatoris peccata corrigere, nõ indulgere.176. 191
Officium tabellionis est ea, de quibus rogatus est, in publicas tabulas referre, nihil præterea discutere.27. 19
Opem egenti qui non fert.peccat.168. 84
Opes patris opes filij putantur.70. & 71. 369. *cum nu. seqq. vsq. ad nu.*378
Operas suas, vt cum bestijs depugnet, locans: siue depugnauerit, siue non, notatur.86. 530
Operarum locatio cum bestijs depugnaturi, mercedis item receptio quare infamet.93. 539
Opera rustica quæ licitè diebus festis exercentur.120. 181
Oppia lex.43. 39
Opinio vulgi liberat à delicto.168. 89
Opinio interpretum eatenus in foro debet obtinere, quà legibus est consentanea.20 191
Opinio inspici non debet, sed veritas.188. 326
Opinione aut facto delinquere, quid interfit. 189. 332
Orbis totius consensu vsuræ permitti non possunt.170. 112
Ordo verborum argumentum præstat.66. 340
Ordo verborum non semper argumentum præstat.72. 384
Origo in sacerdotijs deferendis an spectetur.48. 107. *& nu. seq.*
Origo natalium ex parentum domicilio, non ex fortuito nascendi loco, constituitur.47. 99
Origo ciues, incolas domicilium facit.49. 116
Origo cuiusq; ex parentum domicilio, non ex fortuito loco nascendi, sumitur.55. 181
Originis definitio non est id cuiusq; loci angustias contrahenda.54. 177. *cum nu. seq.*
Originis adsumptio, quæ non est, veritatem naturæ non perimit.54. 174
Origmis in causa puerperij dies, non conceptionis inspicitur.54. 172
Origmis causa natura non lege constat.54. 173
Origmem vtrùmne domicilium parentũm an nascendi locus tribuat.49. 98. *& nu.*115
Originem natiuitate cuiq; quæri, ait lex.50. 119
Originem naturalem parentis sequitur filius, non domicilium.48. 101
Origines vocabulorum quandoq; vocabulis pares sunt, quandoq; fusiores, quandoq; angustiores.162.25. & nu. seq. & num. 302. *& nu.*305
Ornamentum mulierum quod.44. 53
Ornamenti vsus rei pigneratæ non minuit sortem.195. 362
Ornatus muliebris à sacris scriptoribus damnatur.44. 55. *& nu. seq.*
Ornatus in muliere modicus pudicitiæ argumentum est.44. 50
Ornatus mulieres cur studiosæ.41. 4
Ornatus studiũ & defunctas mulieres sequitur. 44. 45
Ortus nostri partem sibi patria vendicat: partem parentes: partem amici: non enim solis nobis nati sumus.72. 387
Osculum ferens puellæ inuitæ, stupriné pœna teneatur.99. 586

P.

PACTVM CONTRA naturam contractus vitiat contractum.204. 468
Pagano proximus miles priuilegio caret.128. 256
Pannosis clericis multis Cardinales pauci anteferuntur.108. 47
Papa est seruus seruorum dei.180. 236
Papa vsq; ad animam & sanguinem ius diuinum defendere debet.192. 354
Papa ius diuinum aliàs limitatum limitare potest.184. 274
Papa lege diuina vsuras prohibente soluere neminem potest, etiam pietatis causa.181. 246
Papa ius facere non potest regi sterili nuptias sortito, vt sibi concubinam adiungat liberorũ tollendorum gratia.61. 283
Papa an possit fœnerandi potestatem Iudæis facere.186. 309
Papa Iudæorum salutem negligere non debet. 185. 312. *cum nu. seqq.*
Papa de vsurarum causa cognoscit, non principes seculares.180. 232
Papa quib⁹ rationibus Iudæis fœnerandi potestatem facere posse videatur, discutitur.186. 313. *cum nu. seqq.*
Papam Iudæis fœnerandi potestatem facere non posse, concluditur.188. 323
Parans vestem supra pretium lege permissum, nec vtens, non punitur.43. 35
Parati vox, & quod numero non constat, latinè scientibus demonstrat.17. 147

Parcit nequaquam alijs, qui sibi non parcit.6. 12
Parentes patriæ arma inferentes iustè liberi interficiunt: & præmium consequuntur.72. 386
Parentes partem ortus nostri post patriam sibi vendicant, partem amici.72. 387
Parentes iure diuino honorandi sunt.76. 435
Parentes in persona filiorum, quàm in se, magis terrentur.68. 358
Parentes, qui ad patriam delendam venerunt, nõ sunt lugendi.72. 385
Parentûm charitate in liberos dei religio antiquior.75. 415
Parentûm causa, quàm, patriæ antiquior est.71. 379
Parentûm domicilium, an nascendi locus tribuat originem.47. 98
Parentûm domicilium originem natalium tribuit, non fortuitus nascendi locus.47. 99
Parentûm domicilium non fortuitum nascendi locum spectari in filiorũ origine, crebrior sententia est.55. 181
Parentûm ad liberos non sanguinis modò labes, sed mores etiam transeunt.87. 538. *vers. Sed & intereos.*
Parentibus minus, quàm patriæ parendum esse, conuenit inter omnes.71. 380
Parentibusne magis, an patriæ parendum.66. 339 *cum mult. nu. seqq.*
Parentibus prosunt filij in acie amissi.23. 236
Parentibus ex probis, probi nascuntur filij.87. 538. *vers. Sed & inter eos.*
Parentibus patrocinari contra patriam licet.68. 355
Parentibus & patriæ ex æquòne, an alterutri magis seruiendum.71. 381
Parentibus liberi quandoq; dissimiles.87. 538. *vers. Sed & inter eos. & seq.*
Paria cum omnia non sunt, gratificari quandoq; licet.75. 414
Parricida clericus quemadmodum puniatur.68. 354
Parricida ostento ac monstro similis.67. 345
Parricidæ qua pœna hodie puniantur. 73.405
Parricidæ olim illa pœna, qua diuini numinis violatores, puniti sunt.66. 342
Parricidarum pœna à posterioribus constituta. 118. 149
Parricidium cætera delicta immanitate superat. 118. 147
Parricidij pœnas furiosus non luit.117. 139. *cum num.* 141
Parricidis Romulus nullã pœnam edixit. 118.148
Parricidij tenentur, qui necessarios damnatos, dedecoris domestici vitandi causa, veneno in carcere necant.57. 221
Parricidij in crimine puniendo leges transgredi licet, quod non nisi ex magna causa permittitur.68. 353
Pars fundi habentur fructus pendentes.196. 369
Pars cuiusq; rei potissima est principium.22. 223
Partium consensu fœnus fieri licitum non potest. 184. 294
Partium aduocatis quæ desunt, iudex supplet. 161. 7
Paruum, & contrà, magnum ad aliud fertur. 112. 76. *& num. seq.*
Paruum & magnum dicitur idem aliò atq; aliò relatum.114. 102
Parum ex alio relatis habet ex aduerso nimium, pro medio autem satis. 116. 128
Parum in repub. quid. 116. 131. *cum nu. seq. vsq; ad num.* 18
Pater quorũ est studiorũ ac voluntatis, esse & filius præsumitur.87. 538. *vers. Sed & inter eos.*
Pater omnem adulterum cum filia occidere lege Iulia potest.78. 449
Pater filium in adulterio deprehensum occidere iure diuino non potest.78. 448
Pater vt filiũ metu liberet, nuptias contrahens, inuitus contrahere censetur.77. 434
Pater filios sacris initiatos alienare famis causa nõ potest.59. 252
Pater & filius quo iure eadem persona intelliguntur.74. 413
Pater cuius dines est, pauper ille non est. 129. 264
Pater non alit filium, qui suis operis viuere potest. 129. 274
Pater non videtur liber à custodia dimissus, si filium obsidem reliquit.70. 367
Pater quod possidet & habet, filius possidere & habere intelligitur.81. 377
Pater filios, quos in potestate non habet, alienare famis causa non potest.59. 249
Pater in filij potentioris personam actiones suas transferens, ius crediti non amittit.70. 375
Pater causa famis filios suos vendere potest. 55.183
Pater, vt se à præside aut ab hoste redimat, vendere filium non potest.59. 255
Patris improbi raro filij sunt probi.87. 538 *vers. Sed & inter eos.*
Patris habitatio prodest filio, & contrà.70. 368
Patris & filij persona natura eadem existimatur, & quæ inde fluunt. 70. 356. *cum num. seq. vsq; ad num.* 374
Patris est vox, voluntas, & terror: filij vox, voluntas & terror.68. 357
Patris & patriæ desertores nos esse, satius est: quàm iniuriæ patronos.71. 382
Patris opes, filij putantur. 70. & 71. 369. *cum num. seqq. vsq; ad num.* 378
Patris appellatione auus continetur.59. 251
Patris & filij testamentum pro vno testamento est.69. 366
Patris & filij nuptiæ pro vnis habentur.69. 365
Patris ex persona in filium præsumitur.87. 563. *vers. Sed & inter eos.*
Patris & patroni persona filio & liberto semper honesta & sancta videri debet.75. 423 *& num. seqq.*
Patris exulis cædes duplex continet flagitium. 80. 469
Patri filium aut filio patrem patriæ arma inferentem occidenti parcitur & præmium datur.78. 442
Patriæ & patriæ vt nasci dicimur, ita & amitti. 66. 338
Patri filius, aliusue alij ius castiganti habenti, se castigenti resistere non debet, nisi castigationis modus excedatur, & quare.56. 204. *cum num. seqq.*
Patrem verberans filius, esse filius desinit credi. 76. 426
Patrem ieiunio soluit filius ieiunans.362.
Patrem suspectam hæreditatem adire filius familias cogit.74. 410
Patrem exulem filius, lege Municipali exulum cædem permittente, iure ne occidat.75. 419
Patrem patriæ, aut contrà, præferens, cùm non debet,

debet, qua pœna plectatur. 73. 416
Patrem exulem filius alere tenetur. 74. 411
Patre & filio acusatis de filio prius præsente patre habendæ sunt quæstiones. 68. 359
Patre filium delinquentem iudici offerente, & contrà, impunitum esse crimen debet, & quare. 67. 344. & num. seqq.
Patre mortuo possessio feudi in filium continuatur. 70. 374
Patres in persona filiorum quàm in se, magis terrentur. 68. 358
Paterfamilias legitima portione liberis relicti de reliqua substantia pro animi sui motu iure notissimo statuere potest. 21. 198
Paterfamilias diligens agriculturam non negligit. 101. 430
Patria Homeri. 49. 113
Patria Vergilij. 54. 179
Patria Catulli. 54. 180
Patria Royzij. 26. & 3. 96
Patria in sacerdotijs deferendis an spectetur. 48. 107. & num. seq.
Patria ortus nostri partem sibi vendicat: partem parentes, partem amici. 72. 387
Patria ex vico ortis quæ. 178
Patriæ causa non tam antiqua, quàm parentum est. 71. 379
Patriæ & patris desertores nos esse, satius est: quàm iniuriæ patronos. 71. 382
Patriæ aduersari pro parentibus in iudicio licet. 68. 355
Patriæ arma inferentes parentes iustè liberi interficiunt, & præmium consequuntur 72. 386
Patriæ arma inferentem patrem aut filium filio aut patri occidenti parcitur: & præmium datur. 78. 442
Patriæ patrem, aut contrà, præferens, cùm nõ debet, qua pœna plectatur. 75. 416
Patriæ, quàm parentibus, magis esse parendum, inter omnes conuenit. 71. 380
Patriæ & parentibus ex æquòne, an alterutri magis, seruiendum. 71. 381
Patriæ & patri vt nasci dicimur, ita & amitti. 66. 338
Patriæ potestatis vis non sequitur filius fa. q̃ ad ius publicum spectat. 74. 412
Patriæ potestatis vinculo filius fa. præturam iniens soluitur. 74. 411
Patriam oppugnare ausi parentes lugendi non sunt. 72. 385
Patronus in qua causa quis fuit, in ea adsessor esse non potest, & quare. 27. 14. & num. seqq.
Patroni & patris persona liberto & filio semper honesta & sancta videri debet. 75. 423. & num. seq.
Pauper habendus est, nobilis habens vnde viuat: nisi hoc amplius inde tueri dignitatem suam possit, & quid inde sequatur. 126. 234. & nu. seq. cum num. 237. & seqq.
Pauper est dictus, quasi parum habens. 111. 71
Pauper qui sit, quandoq; partim lex, partim iudex definit. 124. 213
Pauper est, qui minus quinquaginta aureis in bonis habet. 111. 69.
Pauper non est, cuius pater dives est. 129. 269
Pauper fit delinquendo, qui dives erat. 130. 279 cum nu. seq.
Pauper est, qui modicum habet. 111. 70
Pauper non dicitur, qui nihil habet, sed inops. 112. 83. cum duobus num. seqq.
Pauper aut dives iudicatur pro modo oneris, q̃ quis sustinet. 129. 263
Pauper q̃ sit, arbitrio iudicis relinquitur, nisi lex modum patrimonij definiat. 123. 210. cum duobus num. seqq.
Pauper trucidari fœnore dicitur. 173. 152
Pauper est qui aliquid in bonis habet. 111. 73. & num. 83
Pauper qui. 130. 278
Pauper est, qui malis moribus est: & contrà, qui bonis moribus dives. 125. 225. nu. 227
Pauper tam qui suo, quàm qui fortunæ vitio laborat, beneficium habet legum. 111. 65
Pauper ab inope vtrum differat. 111. 66
Pauper suo vitio, non est idoneus testis. 125. 224.
Pauper dicitur, qui habet minus, quàm opus est, dives autem qui habet quod opus est 129. 264.
Pauper presbyter, cuius pater dives est, ab Episcopo, qui eum initiauit, non alitur: sed à patre, & hoc quomodo intelligatur. 130. 275. & num. seq.
Pauper qui est, idem & inops. 112. 79. cum num. seq.
Pauperis testimonio minus creditur, quàm diuitis, & quare. 126. 231
Pauperi quæ facultates assignentur. 112. 86
Pauperem variè dici concluditur. 130. 282
Pauperes nobiles exemplo egregiarum personarum ad iudicium testificandi gratia non veniunt. 109. 54.
Pauperes tam qui suo, quàm qui fortunæ vitio egestate laborant excusantur à contumacia. 109. 55. cum num. 65.
Paupertum testimonium dicturorum cur in domum eatur. 124. 218
Paupertum à persona causidici patrocinij causa quidquam capientes peccant. 132. 298
Pauperibus in diuites, vt se alant, nulla prodita est actio, solo iudicis officio præstando. 63. 296
Pauperibus restituere debent Doctor & alij lucrum hominibus ad se mutuo dato illectis factum. 168. 86
Pauperior est nobilis plus habens plebeio minus habente. 126. 233
Paupertas M. Varrone author à parua pecunia deducitur. 72
Paupertas malum suadet. 124. 216
Paupertas quando fidem testimonij minuat, iudex arbitratur. 125. 221. cum num. seq.
Paupertas sola non arcet à testimonio. 124. 217
Paupertas ab inopia quid differat, veteribus opinionibus improbatis, declaratur. 112. 81
Paupertatis verbum Bartolo priuationem significat. 111. 67
Paupertatis in definitione quid spectetur, concluditur. 129. 262
Paupertatis gradus primus. 129. 265
Paupertatis priuilegia. 130. 283. vsq; num. 307
Paupertatis gradus secundus. 129. 266
Paupertatis gradus tertius. 129. 267
Paupertatem à diuitijs non cumulus patrimonij, sed personarum conditio secernit. 126. 236
Pauca vocantur & multa: tria, quatuor, & quinq;. 114. 104
Pauca dicuntur centũ & amplius. 114. 108
Paulus Apostolus mori optauit, & esse cũ Christo. 14. 103
Pax minis rescinditur. 82. 494

Peccat bis, qui furiosum punit. 118. 161
Peccat exulem occidens. 79. 451
Peccat, qui opem egenti non fert. 168. 84
Peccatum est, quicquid contra legem dei fit. 180. 237
Peccatum non remittitur eo, quod ablatum est, non restitutos. 166. 63
Peccatum diuturnitas auget. 74. 170
Peccatum iteratione acerbius redditur. 174. 171
Peccato caret, quod necessitate fit: & quare. 184. 276. cum nu. seq.
Peccata corrigere, est officium legislatoris, non indulgere. 176. 191
Pecunia est vita hominis, & secundus sanguis. 173. 154
Pecunia omnia persuadet auaris. 185. 292
Pecunia, tanquam omnia regens, regina appellata est, Horatio. 64. 315
Pecunia data mulierem adulterans, vi adulterium committere dicitur. 185. 290
Pecunia quæ æstimari possunt, exonerant pignus. 195. 364
Pecunia pupillaris periculo tutorũ vacat. 169. 99
Pecunia res est violenta. 185. 289
Pecunia celebritatem nominis quærere, turpe est. 168. 77
Pecunia locari non potest, nisi ad ostentationem. 184. 279
Pecunia iudicẽ corrumpere tentans licet nec corruperit, corrupti iudicis tenetur: siue in bona, siue in mala causa id fiat. 82. 488
Pecuniæ appellatione, quicquid in hæreditate est, continetur. 17. 146
Pecuniæ amore quidam capiuntur contemptis honoribus. 167. 67
Pecuniæ furtũ an excusari tam famis, quàm nuditatis prætextu possit. 64. 313
Pecuniæ, quæ ex se nihil producere potest, fœneratores fructum quærunt. 171. 125
Pecuniæ vsus non est fœneratio. 171. 81. cum nu. 125
Pecuniæ mutuatio non æquè atq; datio vim adfert. 185. 293
Pecuniam habentem saccum qui sustulit, & facci fur est. 67. 562
Pecuniam miserorum hominũ animam esse, Hesiodus in Ergis scribit 64. 317.
Pecuniam pupillarem tutores vtrum dare in negotiationem ea lege debeãt, vt salua sorte pars lucri pupillis quæratur. 202. 448
Pecuniam pupillarem non fœnerare, olim non impune tutoris fuit. 202. 441
Pecuniam percutiens, nec fœrmans, lege Cornelia non tenetur. 44. 59
Pecuniam qui habet, is omnia, quæ habere vult, habet. 64. 314
Pecuniam vitã hominis Baldus appellat. 64. 316
Pecuniam pupillarem fœnerare nolens tutor absoluitur. 202. 446
Pecuniam pupillarem tutor in prædiorum comparationem collocare negligens quanti pupilli interest, est ei condemnandus. 202. 447
Pecuniam ita dare in negotiationem, vt salua sorte lucrum diuidatur, nec honestũ est, nec vsuræ vacat vitio. 203. 456. cum nu. seq. & nu. 108. & seq.
Pecuniam pupillarem vtrum tutores fœnerare cogantur. 202. 440. nu. & 444.
Pecuniam dotalem ad honesti lucri partem dare in negotiationem constitutione Innocentij licet, idem in pecunia ad puerorum alimoniam relicta traditum est. 203. 449. cum nu. seq.
Pecoris appellatio tam gregem, quàm pecudem vnam significat. 63. 308
Pecudis furtum non semper nuditatis & famis causa excusatur: nisi Scytæ in persona. 63. 310. cum duobus nu. seqq.
Pendentes fructus pars fundi habentur. 106. 369
Pendentes fructus inter immobilia numerantur. 196. 379
Percepti fructꝰ ex re pignerata pignori sunt. 196. 371
Percepti fructus an & qui percipi potuerunt, sortem minuant, disputatur. 200. 415. vsq; num. 433
Percussor pœna homicidij liberatur: si vulneratus chirurgum non adhibeat, adhibitoue non pareat. 11. 70
Percussor quibusdam is est, nõ qui quandoq; percussit. sed qui percutere consuenit. 85. 517
Percussor pœna homicidij liberatur: vulnerato imperitũ chirurgũ adhibente, cautionibusq; aut alia improbata ratione vulnera curante, indeq; defuncto. 10. 66
Percussor quis antè, quàm percutiat, & dos ante contractas nuptias, & posthumus, viuo patre natus, per prolepsim dici possunt: & similia 85. 513. cum num. seq.
Percussoris clerici pœna. 85. 517
Percussoris appellatione per anticipationem esse vsos bonos authores. 85. 516
Percussori apprehensum hominem pro clypeo obijciens illo occiso vtrum cædis nomine teneatur? si, qui obiectus est, omninò periturus erat. 57. 215. cum nu. 227
Percussorem perentiendi consilium non facit: nisi factum intercedat. 83. 500
Percutiens pecuniam, nec formans, lege Cornelia non tenetur. 44. 59
Peregrinatio religionis causa suscepta quando excusetur, & quando non. 144. 305
Peregrinatio necessaria & voluntaria: & vtra legibus excusetur. 144. 392. vsq; ad nu 397
Peregrinatio & publica expeditio excusant à contumacia. 150. 2. & 390
Peregrinari qui dicatur. 143. 391
Peregrinari dicimur, quàmdiu domicilio abscsimus, & eò reuersi, peregrinari desinere. 154. 168
Peregrinis hominibus illorum virtutem reuerenti Romani rempub. gerendam mandarunt. 48. 104
Peremptoriè citatus non comparens non appellat. 30. 26
Perfidia de sua aut improbitate nemo actionem consequi debet. 96. 556
Perfidia apparitoris leue, tabellionis graue damnum adferre potest. 30. 43
Perfugium ad principum statuas, ædem sacram aut Asylum quandoq; delictio caret, quandoq; publicè vtile est, quandoq; delinquentibꝰ tribuit veniam. 171. 136. cum nu. seq.
Periculum imminens depulsurus, si è iudicio discessit, aut eò non venit, excusatur, & an à iudicio veniam petere, qui in ea causa est, debeat. 136. 355. cum nu. seq.
Periculum rerum, an personæ versetur, multùm interest. 57. 211. cum nu 219. & 228
Periculo debitoris pereunt fructꝰ rei pignoratæ, si imputari

si imputari creditori nihil potest, vt & ipsum pignus. 199. 407. *cum num. seq.*

Periurus inrisiurandi beneficium amittit. 87. 538 *vers. Deniq.*

Periurij metu Iustinianus quasdam constitutiones antiquauit: quæ à mulieribꝰ iusiurandum exigebant. 87. 538. *vers. Quamobrem.*

Permissum quod est, nõ continuò approbatur. 80. 462. *cum 3. num. seqq.*

Permissum vno casu, prohibitum alio videtur. 105. 4

Permissu legis exulem occidens non excusatur, quasi legis minister. 81. 479

Perpetuũ habens priuilegium venire impeditus procuratorum mittere tenetur, aliter atq; temporarium habens. & quare. 148. 427. *cum num. seqq.*

Perpetuum intelligitur, quod sine temporis præfinitione est. 45. 70

Perpetui magistratus rectè in ius vocantur. & quare. 145. 411

Perpetuò alicubi manendi qui propositum nõ habet, domicilium ibi non contrahit. 51. 134

Perpetuò impeditus procuratorem mittere habet necesse. 151. 478

Perpetuò comparatur impedimentum diuturnum. 151. 479

Perplexa causa inter graues & arduas numeratur. 107. 26

Persona patris & filij quo iure eadem intelligatur. 74. 413

Persona patris & patroni, filio & liberto semper honesta & sancta videri debet. 75. 423 *& num. seqq.*

Personæ periculum, an rerum versetur, multùm refert. 56. & 57. 201. *cum nu.* 219. & 228

Personæ integritas tollit omnem suspicionem. 125. 229

Pestis metu discedens alicunde excusatur, omniaq; ei iura salua sunt. 141. 374. *cum num.* 376. *vsq; ad num* 381

Pestis metu discedens alicunde an vicarium relinquere debeat. 142. 382.

Pestis metu Doctori discedenti an integra merces debeatur, & quid in alijs operarum suarum locatoribus. 142. 384.

Pestilentiæ suspicio pro pestilentia habetur, vt belli suspicio pro bello est. 143. 386. *cum tribus num. seq.*

Pestilenti de loco dictum, in locis adiacentibus est respondendum. 143. 385

Pestilentem ad locum vocati & non venientis iustus est metus: etiam si semel venerit, nec alium eò mittere cogendum. 141. 369. *cum duobus num. seqq.*

Petens plus, quàm deberetur, quantuluscunq; in ea re excessus sit, iactura totius crediti afficitur. 74. 407

Petisse executionem non videtur, qui eam ad finem non perduxit. 42. 31

Petrus Apponensis quoq; ad ægrotum curandum Bononia non exiuit, nisi mercede quinquaginta nummũm aureorũ in singulos dies constituta, idemq; ad Honorium Pontificem Maximum vocatus diurnas operas quadringentis locauit. 20. 180

Petro Arciecouio consulenti respondet author. 176. 185

Philenum Carthaginensium excessus. 8. 37

Pietatis causa Papa lege diuina vsuras prohibente soluere neminem potest. 180. 246

Pijs locis ægrotus iure Saxonico sine hæredum consensu testamẽto dare, legareq; potest. 19. 175

Pignus exonerant iumentorum vecturæ. 195. 364

Pignus, quod ex pacto vẽdere licet, creditor vendere non cogitur. 199. 405

Pignus exonerant, quæ pecunia æstimari possunt. 196. 364

Pignus suæ rei non consistit. 196. 372

Pignus debitoris & creditoris gratia interuenit. 200. 426

Pignori sunt fructus ex re pignerata percepti. 196. 371

Pignoribus captis & distractis contumax coërcetur. 30. 53

Pignerata ex re fructꝰ percepti, quà melior à creditore facta est, non minuunt sortem: sed creditori cedunt. 201. 436. *cum duobus nu. seqq.*

Pignerata ex re fructus percepti pignori sunt. 196. 371

Pignerata in re creditor exactam diligentiam adhibere debet, vt diligens paterfamilias. 201. 429

Pignerata in re creditor dolum & culpam præstat. 200. 424

Pignerata re creditor vtens quando furtum committat: & quando non. 199. 413

Pigneratæ rei instrumenti vsus minuit sortem. 195. 361

Pignoratæ rei fructus creditor non cogitur consumere: & quare. 199. 409. *cum nu.* 411

Pignoratæ rei fructus, si imputari creditori nihil potest, periculo debitoris pereunt, vt & ipsum pignus. 199. 407. *cum nu. seq.*

Pigneratæ rei fructus creditor in sortem computare recusans coram iudice ecclesiastico conueniri potest. 192. 356

Pigneratæ rei fructus faciatnè suos creditor, qui in quærenda pecunia, quæ mutuo data est, laborauit. 192. 368

Pigneratæ rei fructus à creditore percepti, cuiuscunq; generis sint, minuunt sortem. 195. 360

Pigneratæ rei fructus, qui seruando seruari non possunt, creditor vendere non cogitur. 199. 404. & *nu.* 406. & *nu.* 411

Pigneratæ rei fructus ante consumptionem sortem non minuunt, & quare. 196. 368. *cum num.* 374

Pigneratæ rei fructus quandiu maneant debitoris. 199. 403

Pigneratæ rei fructus faciatnè suos creditor, cùm spes nulla est, debitorem pignus luiturum. 192. 359

Pigneratæ rei fructus tempore perituros creditor Ancharano & Anagnino authoribus vendere tenetur. 199. 400

Pigneratæ rei vsus ornamenti non minuit sortem. 195. 362

Pigneratæ rei fructus quibusdam casibus creditor sine vsuræ vitio facit suos. 192. 357

Pigneratũ fundum creditori negligenti, si suum minus fertilem colat, fraudi est. 200. 416

Pignerati agri colendi necessitas Hostiense authore imponenda creditori non est. 200. 417

Piscans festo die in tempus tantùm peccat, qui fœnerat verò, in tempus & in naturam. 184. 272

Piscari natura licitum est, & honestum: fœnerare verò illicitum atq; inhonestum. 183. 271

Pittaci lex in ebrios. 138. 343
Plebeia virgo Ephesina. 43. 43
Plebeio, quàm nobili minora alimenta præstantur. 138. 238
Plebeio viro in testimonij dictione præfertur fœmina nobilis. 108. 44
Plebeio castrum sibi creditum committens, si illius admisso in hostium potestatem venit, veniam non meretur aliter atq; nobili. 108. 50
Plebeio minus habente pauperior est nobilis plus habens. 126. 233
Plebeij bonis moribus præditi inter viles non habentur. 87. 538. vers. Huc pertinet.
Plebeijs, obscuris, & priuatis minus creditur, quàm nobilibus claris & dignitate præditis. 170. 41
Plebeijs in suffragando nobiles p̃feruntur. 108. 42
Plagam vitans apprehenso homine percussori p clypeo obiecto, illoq; occiso, vtrum cædis nomine tenetur: si q obiectus est, omninò periturus erat. 57 & 58. 215. cum nu. 227
Plagiarij nomen vno actu non quæritur. 84. 503
Platonis in fœneratores lex. 173. 163
Plus petens, quàm deberetur, quantuluscunq; in ea re excessus sit, iactura totius crediti afficitur. 74. 407
Plus sorte accipere à debitore vltro dante licet creditori. 185. 285
Plutarchus fœneratores harpyis comparat. 173. 156
Pœna furem quocunq; euntem tenet. 173. 165
Pœna veneni dati non est, nisi inde, cui datum est, extinguatur. 45. 60
Pœna maior in vxoris, quàm in matris interfectorem constituitur. & quare. 72. 310
Pœna ab vsura quid differat. 165. 53. & nu. seq.
Pœna regulariter morte extinguitur. 68. 351
Pœna cœpti delicti cur in Italia nulla est. 45. 65
Pœna seruorum fugitiuorum quæ. 172. 146
Pœna maior quando q; in leuiora delicta, minor verò in grauiora constituitur. 73. 400
Pœna vnde erat expectanda, impunitatem inde quis habere non debet. 188. 324
Pœna interpellantis mulierem aut puellã, aliudué impudicitiæ causa facientis tam perfecto, quàm imperfecto flagitio. 86. 528
Pœna in contrahen. certas nuptias constituta sponsalia contrahentes non tenet. 42. 28
Pœna contumaciæ noua ab Honorio tertio constituta. 30. 54
Pœna cum certa in quod conatos cõstituta est, eam sequi iudex debet, cùm nulla est, arbitrari, quã irroget, debet. 100. 588
Pœna spectanda non est, sed criminis natura. 73. 397
Pœna maior, quam delicti qualitas postulat, ex causa irrogatur. 72. 389
Pœna propter naturalem affectionem alleuatur. 76. 427. cum duob. nu. seqq.
Pœna clerici percussoris. 85. 517
Pœna verberum aut virgarum vsq; ad necem non est in vsu. 67. 348
Pœna vnius est multorum metus. 73. 396
Pœna, qua plectendus est, patrem patriæ, aut contra, præferens: cùm non debet. 75. 416
Pœna in hostes patriæ iudicatos olim vsurpata. 67 347
Pœna in cadaver sensu carens cõstituitur ob atrocitatem delicti. 67. 350
Pœna hostium & transfugarum quæ. 67. 349
Pœnam nullam statuit Romulus in parricidas. & quare. 118. 148
Pœnã, qua diuini nũinis violatores plectebãtur, in parricidas olim cõstituit antiquitas. 66. 342
Pœna cullei ex Cicerone. 66. 343
Pœna cullei ex iurisconsultis. 67. 344. & 4. 149
Pœna cullei in parricidas olim constituta, in vsu hodie nõ est: & q̃ in eius locũ successit. 73. 405
Pœnæ loco appositum, si cessat fraus, extra vsuræ causam est. 165. 52
Pœnæ magnitudo magnitudinẽ delicti arguit. 66. 341
Pœnæ grauitas nõ semp grauitate delicti arguit. 72. 388
Pœnæ modus magnitudinẽ delicti arguit. 99. 577
Pœnam mitiorem sequi iudex in arbitrãdo debet. 100. 589
Pœnam capitis consuetudo, vt & lex, imponere potest. 74. 407
Pœnam non meretur exportare quid prohibitus, ante, quàm loci fines excedit. 42. 27
Pœnam non meretur, qui frumentum aut aliud vsus sui gratia euexit: quod alieni non licuit, si mutato consilio vendidit. 95. 549
Pœnam auget occasio delinquendi maior. 73. 394
Pœnam ibi esse, sancitũ est, vbi & noxa sit. 83. 499
Pœnam legibus præscriptam, ius dicenti licet ex causa in condemnando non sequi, quandoq; grauiore, sæpe mitiore inflicta. 100. 591
Pœna carceris puniri contumax potest. 30. 52
Pœna falsi, qui percussit pecuniam, nec formauit, non tenetur. 44. 59
Pœna ordinaria dolo carens non punitur. 73. 402
Pœna duriore puniri delicta debent, quæ frequẽtius admittuntur. 72. 292
Pœnæ legum interpretatione molliendæ sunt non asperandæ. 100. 594
Pœnæ pro modo delicti imponuntur. 172. 145
Pœnæ iure Canonico in fœneratores, eorumq; fautores constitutæ. 173. 157. cum num. seq.
Pœnarum & præmiorum constitutione reipub. salus continetur. 42. 19
Pœnas adulterij legib. statutas nemo effugit. 111. 64
Pœnas parricidij furiosus non luit. 117. 139 cum num. 141
Pœnis delicta coërceri reipub. interest. 42. 23
Pœnitentia contrariaq; vitæ institutum omnem delinquentẽ phro eximit. 87. 538. vers. Denig.
Poëtæ nuda appellatio latinis Vergilium, Græcis Homerum significat. 18. 154
Pœnali iudicio suam tueri iurisdictionem cuilibet iudici licet. 30. 49
Polemon Athenienſis luxuriæ perditissimæ iuuenis vna Xenocratis oratione resipuit, & ex infami Ganeone maximus Philosophus euasit. 87. 538. vers. Sed & inter eos.
Polonia & Lituania furta leuiora cur laqueo vindicent. 73. 393. & num. 395
Poloniæ Reges Cæsarem non agnoscunt. 65. 334
Polonicæ regiæ lex in eum, qui intra mille passus ab ea hominem occidit. 23. 239
Polonica consuetudo, secundũ q̃ creditor pignoris fructũ sorte salua facit suos, vtrũ defẽdi possit, latissima disputatio. 168. 87. cũ pl urib. nu. seqq.
Polonica cõsuetudo defenditur à Beroio, quo authore creditor pignoris fructus lucrans solum deum vltorem habiturus est. 169. 103
Polonica consuetudo, qua est receptum vt creditor salua

Salua sorte fructus rei pigneratæ suos faciat, authoritate reis senatus ac populi confirmari non potest.192. 355

Pomponius Atticus ex morbi impatientia, inedia se extinxit.8. 28

Pōtifex cognoscit de vsurarum quæstionibus, & similibus.170. 107

Pontifex, dum sacra facit, in ius vocari non potest.145. 414

Pontifex summus vetita iure diuino quandoq; permittit.179. 224

Pontifex in ijs, in quibus secundum ius humanū mortaliter peccatur, dispensare potest.nō quoq; in ijs, in quibus secundum ius diuinum mortaliter peccatur.180. 229

Pontificis in persona dictum in omnibus sacra facientibus habet locum.149. 440

Pontificis authoritate mentiri non licet: vt nec animam occidere.181. 249

Pontificis authoritate fornicatio permitti nō potest.181. 251

Pontificis maximi authoritate matrimonium, q̄ indiuiduæ vitæ proposito non copulatur, confirmari non potest.6. 10

Pontificem Dei sacris vacare oportet.148. 436

Pontificatus in petitione obscuritas natalīu frustra obijcitur.149. 247

Portia Catonis filia, cognita Bruti mariti nece candentium carbonū hausto se interemit.8. 34

Possessio eorum, quæ latent, & ignorantur, nulla est.72. 390

Possessio quæritur non earum modò rerum, quas in conspectu habemus: sed quas proximè conspicere licet.22. 219

Possessio feudi mortuo patre in filium continuatur.70. 374

Possessio rerum apprehendi oculis & affectu potest.22. 219

Possessionis emptio sola eo loci, quò se quis recepit, an ad domicilij constitutionem sufficiat, alij aiunt, author negat.52. 145

Possessor malæ fidei tenetur ad fructus, qui percipi potuerunt.200. 420

Posthuma virgo Vestalis.44. 48

Posthumus per anticipationem, qui viuo patre natus est, dicitur.85. 514

Posthumus qui propriè.85. 514

Posthumus vnde dictus.85. 514

Potentioris iussu mortem, nisi obtemperet, minātis an liceat hominem occidere.55. 198
cum num.205. & .206. & 216. & 229

Potestatis patriæ vinculo filius fa. præturam iniens soluitur.74. 411

Potestatis patriæ ius non sequitur, filius fa. quod ad ius publicum spectat.74. 412

Potestatem dominorum illibatam in seruos esse, expedit reipub.171. 134

Potissima cuiusq; rei pars est principium.22. 223

Præceps iudicium exosæ leges.32. 82

Præceptori discipulus, alius ue alij ius castigandi habenti, se castiganti resistere non debet: nisi castigationis modus excedatur. & quare.56.
204. cum num.seqq.

Præfectus carceris puniri debet, si ferrum, venenum, aut aliud, quo mors consciſci potest, in carcerem inferatur.57. 225

Præfecti Nosocomiorum, Nosocomiorum priuilegijs vtuntur. & quare.150. 460

Prægnantis & puerperæ priuilegia.111. 61

Præmium datur filio patrem aut patri filium patriæ arma inferentem occidenti.72.386. & 442

Præmium meretur propositum cuiusq; ac consilium, non fortuna & inopinatus euentus.97.569

Præmium exulem capienti promissum non debetur capienti, & ad magistratum non perducenti.42. 16

Præmium meretur effectus non conatus.42. 15
cum trib.num.seqq.

Præmium exulem capienti ex publico debitum latrunculator furto obnoxium comprehendens nesciens eū exulare, accipere nō debet.97. 568

Præmiorum & pœnarum constitutione reipub. salus continetur.42. 19

Præsbyter sacra faciens adgressurā passus adgressorem occidere iure potest, nec eo magis sacrificium perficere prohibetur.60. 273

Præsbyterorum filij cur à sacrorum ministerio arceantur.87. 538. *vers. Sed & inter eos.*

Præscripto legis quæ continentur: nostra destinatione non mutantur.53. 155

Præsens habetur, qui in proximo loco est.22. 218

Præsens habetur, qui breui rediturus est.46. 78

Præsentis loco est iusta ex causa absens.142. 378

Præsentis loco est, qui aliquandiu domo ex necessitate abest.120. 179. *cum nu. seq.*

Præsens sit iudex, qui iuridicundo vacare nō possit, an absit, nihil interest. 81

Præsumptione onerantur soliti delinquere.87.
538. *vers. Porrò.*

Præsumitur in dubio homo secundum naturam sanæ esse mentis.15. 119

Præsumitur nemo contra ea dicturus, quibus infirmatis eius læderetur existimatio.28. 13

Præsumi pro principe quod intelligitur.182.262

Præsumi vna causa certa non debet eius, cuius plures esse causæ possunt.9. 46

Prætor, qui nobili totum prætorium pro carcere aut ciuitatem dedit, si aufugiat ille, excusatur.
108. 49

Prætor patrem, in cuius potestate est, suspectam hæreditatem adire cogit.74. 410

Præturam iniens filius fa. vinculo patriæ potestatis soluitur.74. 411

Præuaricatorem præuaricandi consilium non facit: nisi factum intercedat.83. 500

Præuaricator dicitur, qui semel præuaricatus est.
83. 501

Prætium agrorum cultura ampliat.431. 201

Prætio qui fruitur, rem habere videtur: non minus, quàm qui re fruitur, & contrà.164. 44

Principium cuiusq; rei pars est potissima.22. 223

Principium numeri est vnum.114. 106

Principium delicti non punitur.42. 26. *cum nu. seq. vsq; ad num.35*

Princeps summus est omnium magistratus: & lex quædam in terris viuens.58. 238

Princeps, cuius iustum imperium est, omnia ex bono & æquo agere præsumitur.
58. 232

Princeps, qua lege solutus non est, alios ea soluere non potest.182. 257

Princeps ius diuinum aliàs limitatum potest ex causa limitare.179. 223

Princeps creditur summa vsus authoritate: ne, quod ageretur, intercidat.29. 39

Princeps nullus, ne ipse quidem Papa, fœnerandi potestatem facere etiam Iudæis potest.192.
353

Princeps sæcularis permittere Iudæis fenus exercere nullus potest.186. 308
Principis indulgentia ad ea, quæ animi iudicio fiunt, qui intellectu carent, idonei reddi nõ possunt.6. 8
Principis rescriptum solennia supplet, non autem confirmat, quod iure factum non est.16. 128
Principis sigillũ q adulterauit, eiº facies stigmate aliquo aut charactere notari debet.100. 563
Principis indulgentia impuberes, neq; iudices esse, neq; matrimonium contrahere possunt.6. 9
Principi in vna scriptura alterius mentionem facienti creditur.28. 28
Principi iusto occidere hominem iubenti obtemperandum est, & quando.58. 231. *cum nu.* 235. *& 239*
Principi hominem, causa non cognita suspendere iubenti obsequendum. & quare.58. 236
Principi consulenti Royzius se respondere posse negauit: qua de re litigatori consultus responderat.27. 15
Principis liberi Cæsari exæquantur, & idcirco in Cæsare dicta in illis habent locum.65. 332. *& num.335*
Principes sine iusta causa nihil facere creduntur.179. 222
Principes expellere ex sua ditione fœneratores debent.173. 161
Principes minores ius reddi iuberi debent: summus verò princeps ita, aut ita reddi. 234
Principum mali consiliarij carpuntur.182. 261
Principale vbi nullum est, ibi accessorium esse, per rerum naturam intelligi non potest.95.564
Principalis rei cùm furtum non fit, vt in Gnei Flauij facto accidit: nec eius quod accederet, furtum fieri.97. 565
Principaliter quod agitur, spectari solet.166. 66
Priuatis publica præferri, æquum est.72. 383
Priuatim vtilia quibusdã publicè vtilibus præferuntur.154. 505. *cum duobus nu. seqq.*
Priuilegium habens perpetuũ venire impeditus procuratorem mittere tenetur, aliter atq; temporarium, habens. & quare.148. 427. *& trib. num. seqq.*
Priuilegiũ nõ tribuit affectata absentia.144. 393
Priuilegium non perdit contra priuilegium id facientes, quod effectu caruit.43. 33
Priuilegium Cardinalium in damnatis liberandis, damnatos ob falsum non liberat.177. 206
Priuilegio caret miles parum distans à pagano.128. 256
Priuilegia paupertatis.130. 283. *vsq; ad nu.*307
Priuilegia vteri.109. 60
Priuilegia prægnantis & puerperæ.111. 61
Priuilegia militum tribuuntur, eorũ medicis & vxoribus castra secutis. & quare.150. 461. *cum nu.464. & seq.*
Priuilegijs Nosocomiorum vtuntur Nosocomiorum præfecti. & quare.150. 460
Probatio ex necessario, non ex incerto, debet concludi.13. 94
Probabilis est interpretem authoritas: legum autem necessaria.20. 190
Procurator mittendus est in causis celeritatem desiderantibus.151. 480
Procurator à reo dandus est, cùm lis ante impedimentum cœpta, aut præparata est.152. 481
Procuratorem inops non mittit.106. 20
Procuratorem mittere non debent iniuria magistratus impediti sua culpa debent.106. 19
Procuratorem non mittunt alieno flagitio impediti.107. 29
Procuratorem habere debet ex iusta causa & voluntaria absens, aliter atq; ex necessaria absens: nisi author sit.151. 477
Procuratorem mittere ne oporteat in ius venire impeditos.151. 471
Procuratorem mittere tenetur ex iniusta causa absens.151. 476
Procuratorem mittere habet necesse perpetuò impeditus.151. 478
Procuratorem mittere tenetur, venire impeditº, priuilegiumq; habens perpetuũ: aliter atq; tẽporarium habens. & quare.148. 427 *& tribus num. seqq.*
Prodieº medicina, quæ Clinice dicta est, antiqua ta Iatralepticem instituit, successit Chrysippus aliiq; alij penè innumerabiles, qui superiorum ætatum muentis placitisq; antè receptis nouam medendi viam ingressi, obuiam iuerunt: vix tandem facto innouandi fine.11. 83
Professores artium aliquarum vbi honorantur. ibi & illæ artes, quorum illi sunt professores, esse in pretio creduntur.125. 225
Prodigus quid sit.20. 185
Prohibitio vsurarum sola dei voluntate cõtinetur.192. 348. *& num.352*
Prohibere se, aut sibi imperare, nemo potest.74 408. *cum num. seq.*
Prohibitus ingredi, ingrediens non delinquit, sed ingressus.42. 26. *cum nu. seqq. vsq; ad nu.35*
Prohibitum quod est, non semper punitur.80. 462. *cum 3. num. seqq.*
Prohibitum dari propter publicum bonũ ab vltro offerentibus accipere non licet.186. 305
Prohibitum alio casu videtur, quod vno permissum est.105. 4
Prolepsis Græcè, Latinè anticipatio.85. 514
Promercalibus in rebus impensæ voluptariæ loco vtilium sunt: & quare.163. 39
Promittens iureiurando alicunde non discedere, pro vincto est.107. 33
Promittens simpliciter alicunde non discedere, pro vincto est.107. 34
Promissum quid.107. 37
Proxima nobilium pro factis haberi debent.87. 538. *vers. Huc pertinet.*
Propinquis non adhibitis mulieres alienare bona sua more in Italia recepto non possunt.20. 186
Propositum cuiusq; ac consilium præmium meretur: non fortuna & inopinatº euentus.97.569
Propositum alicunde quandoq; abeundi habens nulla temporis diuturnitate domicilium ibi fortitur.51. 135
Propositum alicubi perpetuò manendi qui nõ habet, domicilium ibi non contrahit.63. 311
Proprio iure nobis quod competit, quàm quod alieno, firmius est.75. 418
Proscriptus illò, vnde proscriptº est hospitij causa mox abiturus, sine metu magistratus diuertere potest.53. 162
Proscriptus, cuius alioquin impunita cædes est, si captus sit, violari non potest.57. 224
Proscripta mulier occidi potest: adulterari nõ potest.61. 282
Proscripti lege Municipali impune occiduntur. 278.

Proscripti, qui iure occiduntur, tueri se iure non possunt. & quare.61. 201. cum num. seqq.
Prosternens humi puellam, vim eius pudicitiæ illaturus: qua pœna puniatur.99. 587
Protestari de impedimento impeditus, an & quomodo debeat, disputatur.153. 496 vsq; ad nu. 523
Prouinciam purgari malis hominibus publicè interest.100. 599
Prouocatio à iudice contra consuetudinem iudicante æquè admittenda est, atq; si contra legẽ iudicatum esset.74. 407
Proximus pubertati pro pubere est.23. 231
Proximus morti mortuo comparatur.22. 220
Proximo in loco qui est, is præsens habetur, ac si iam sit. 22. 207. cum nu. seqq.
Proxima consumationi haberi pro consumatis debent.22. 227
Proximè futurum quod est, pro eo quasi iam sit, haberi: quomodo intelligendum. 23. 241
Proximè sacrandæ cedes pro sacratis habentur. 22. 211
Proximè futurum perinde habetur, ac si iam sit. 21. 207. cum nu seqq.
Pubertati proximus pro pubere est.23. 231
Publica expeditio excusat à contumacia.105. 2
Publica expeditio & peregrinatio excusant à contumacia 143. 390
Publicum est crimẽ obreptionis, & cui comparetur: quæq; eius pœna sit. 99. 578
Publicè vtilitatis aut necessitatis causa permitti vsuræ non possint. 191. 347
Publicam fidem quando sequi tutum sit, aut eam petere oporteat.140. 363. cum nu seqq.
Publicum ob bonum dari prohibitum ab vltro offerentibus, accipere non licet. 186. 305
Publicum ad ius quod spectat, filius fa. nõ sequitur ius patriæ potestatis.74. 412
Publica consuetudine quod admissum est, delicto caret. 168. 91
Publica custodia detentũ offendere nemini priuato licet.57. 223
Publica priuatis præferri, æquum est.72. 383
Publicè vtile, est per consequentiam priuatim vtile.154. 504
Publicè vtilib. quibusdam priuatim vtilia quædam præferuntur.154. 505. cum duob. nu. seqq.
Publicè interest, malis hominib. purgari prouinciam.100. 599
Publici serui legibus Tabelliones dicuntur. 87. 538. vers. Adeò.
Pudicitiæ argumentum est modicus in muliere ornatus. 44. 50
Puella vno loco rapta, alio constuprata, Baldo authore, cognitio ad vtriusq; territorij iudicium pertinet. & quomodo. 94. 544. cũ nu. 548
Puellæ innitæ osculum ferens stupri nè pœna teneatur.100. 586
Puellam item humi prosternens, vim eius pudicitiæ illaturus. 100. 587
Puerperæ & prægnantis priuilegia. 111. 61
Puerperij dies in originis causa, non cõceptionis, inspicitur. 54. 172
Punctus momenti verbo significatur.54. 168. vsq; ad num. 172
Puncto temporis quæ durant, propter vtilitatem, iure consistunt.164. 45
Punitur multa contumax.30. 48
Puniri pœna carceris contumax potest.30. 52
Pupillo minus habens in patrimonio non est idoneus tutor.124. 214
Pupillo, quanti eius interest, condemnatus est tutor pecuniã pupillarem in prediorum comparationem collocare negligens.202. 447
Pupillaris pecunia periculo tutorũ vacat.169. 99
Pupillaris patrimonij augendi causa fœnerare licere non debet: quia id captiuorum redimendorum gratia non licet.202. 445
Pupillarem pecuniam vtrum tutores fœnerare cogantur.202. 440. & nu. 444.
Pupillarem pecuniam non fœnerare, olim non impune tutoribus fuit. 202. 441
Pupillarem pecuniam nolens tutor fœnerare absoluitur.202. 446
Pupillarem pecuniam tutor in prædiorum comparationem collocare negligens, quanti pupilli interest ei condemnandus. 202. 447
Pupillarem pecuniam tutores vtrum dare in negotiationem ea lege debeãt, vt salua sorte pars lucri pupillis quæratur.202. 448
Purgari prouinciam malis hominibus publicè interest.100. 599
Putans aliquid publicè facere licere, & id faciens non delinquit. 168. 88
Pythagoræ apud Crotoniatas de re vestiaria disputatio, eiusq; vis.43. 38

Q.

QVA FACERE POTEST, bonis cedens facultates postea nactus cõenitur.127. 239
Quæsita illicitè in nostris bonis non sunt. 73. 405
Quæstio de puella vno loco capta, alio stuprum passa, discutitur contra Baldum.95. 548. cũ nu. seq.
Quæstiones de filio præsente patre haberi prius debent, cùm vterq; accusatur.96. 359
Quæstuaria habens mãcipia siue principaliter hoc negotium gerat, siue alterius negotiationis accessione leno est.167. 71
Qualitas, quæ priuilegium dat, inter priuilegiatos inspicitur, vt alius alij præferatur.128. 254
Qualitas actº à furioso furoris indutias habẽte quo magis valeat, an nõ valeat, inspici debet.15. 112
Qualitas rei in furtis non animus furis spectatur. 73. 399. cum num. seq. & num. 415.
Quantitatis & speciei cõpensatio non fit.196. 374
Quarta in bonis viri vtrum debeatur viduæ, quæ victum sibi quærere suis operis potest.129. 272
Quatenus facere quis possit, ex qualitate persona consideratur.126. 232
Quatuor sunt genera delictorum: quædam leuia, quædam grauia, alia grauiora, alia grauissima: & singulor. definitiones. 76. 425. cum nu. seq.
Quilibet sanæ esse mentis præsumitur. idq; negantis incumbit onus probandi.28. 32

R.

RABASTENIO iura Municipij sui sibi asserenti facilè assensus Royzius. 49. 114
Raptus in mulierem, quæ pudori suo ante non pepercit impunitus est. & quare. 87. 538. vers. Deniq.
Rapta vno loco puella, alio constuprata, Baldo authore, cognitio ad vtriusq; territorij iudicem pertinet, & quomodo. 94. 544. cum num. 448
Rarò quod peccatur, remissius plectitur. 99. 582

Ratio summa est, quæ p religione facit. 149. 439
Ratio, quæ pro reo est, prævalet. 42. 25
Ratio omnium, quæ constituta sunt, quæri nō debet, in lege præsertim diuina, & quare. 67. 350. *cum nu. seq.*
Ratio illa pro expressa haberi in lege debet, quæ sola reddi potest. 133. 314
Rationi naturali constitutio repugnans, vt ius naturale minus lædatur, strictissimè debet intelligi. 60. 269
Rationem eandem casus habētes exceptis quibusdam alijs excepti videntur. 132. 309
Rea mens facit reā linguā: & ream manū. 178. 209
Ream linguam aut manum non facit nisi rea mens 178. 209
Reus cùm ob suum admissum plectitur, nō executoris, sed legis manu plecti videtur. 77. 441
Reo seruiens ratio prævalet. 42. 25
Receptantis latrones grauissimum flagitium est, nisi cognatū quis aut adfinem receptet. 76. 427
Recessurus illicò perinde habetur, ac si non vemisset. 45. 74
Recusans iurisdictionem, pro recusante nō est habendus: antequàm sit de recusatione pronuntiatum. 43. 32
Redimendi hominis ab hostibus gratia fœnerare non licet. 181. 247
Redimendorum captiuorum gratia cùm fœnerare non liceat: nec pupillaris patrimonij augendi causa licere debet. 202. 445
Rei appellatio quàm latè pateat. 12. 21
Rei cuiusq; potissima pars est principium. 22. 223
Reipub. salus pœnarum & præmiorum constitutione continetur. 42. 19
Reipub. interest, quis sua re malè vtatur. 111. 62
Reipub. interest, plecti sontes. 42. 23
Reipub. interest, ob inopiam bona ingenia non latere. 132. 305
Reipub. expedit, illibatam esse dominorum in seruos potestatem. 171. 134
Reipub. causa absens excusatur: & quomodo id accipiendum. 144. 398. *vsq; ad nu.* 408
Reipub. interest, iuuentutem rectè formari. 168. 78
~~*Reipub. interest,*~~ *delicta non esse impunita.* 54 166
Reipub. causa absentium Priuilegia habent eorū comites, & id quomodo intelligatur. 150. 462. *& num. seq.*
Rem vetitam faciens, rebus etiam prosperè gestis plectitur. 154. 511
Rerum possessio apprehendi oculis & affectu potest. 22. 219
Rerum mobilium ac se mouentium in toto iure facilius permissa est alienatio quā immobilium. 17. 142
Rerum natura mutari vlla legum authoritate nō potest. 54. 176
Rerum periculum, an personæ versetur, multum refert. 57. 211. *cum num.* 219. & 228
Refellere, quæ alij tradiderunt, expeditius est, quàm reperire meliora. 21. 202
Reges, principes & Imperatores sunt serui Dei. 180. 235
Reges Hispaniarum Cæsari suos fasces non submittunt. 65. 333
Reges Poloniæ Cæsarem non agnoscunt. 65. 334
Regi steriles nuptias sorti o, adiungendæ sibi cōcubinæ, liberor. tollendor. gratia, ius facere Papa non potest. 61. 283
Regi consulenti de successione pueri in manibus obstetricis spirantis. Quid Royzius responderit. 47. 90
Regiæ Poloniæ lex in eum qui intra mille passus ab ea hominem occidit. 23. 239
Reginæ Hispaniarū factum de furioso supplicium iubentis malè à Marsilio defendi. 118. 154
Reginæ Aspasiæ laus. 44. 51
Regione in vna homine vincto, in alia despoliato. Baldo authore, delictum primo loco perfectum est. 94. 542
Regulæ subest, quod non excipitur. 105. 5
Regulam firmat exceptio. 105. 3
Religio dei caritate parentūm in liberos antiquior. 200. 415
Religio M. Attilij Reguli in fide hosti data. 107. 40
Religionis causam quæ tuetur, summa ratio est. 149. 439
Religionis causa suscepta peregrinatio quando excusetur: & quando non. 153. 395
Religione loci qui alicunde exire non possunt, nō rectè in ius vocantur. 145. 415
Reliquias suas contra familiæ suæ morem Sylla dictator cremari iussit. & quare. 10. 62
Reliquias suas in mare suo testamento abijci iubens, mentis impos esse creditur, nisi contrariū probetur. 6. 13
Reliquias suas in mare abijci iubens cur furiosus præsumatur. 10. 56
Reliquias suas in mare abijci iubentis vtrum vlla ratio esse possit idonea. 10. 60. *cum duobus num. seqq.*
Repentè dicitur factum, quod intra centum dies fit. 123. 201. *cum num. seq.*
Repetitio competit eius quod fœneratori datum est. 179. 218
Repetitio nō est, eius quod meretrici datur. 179. 218
Reprehendere, quæ alij tradiderunt, expeditius est: quàm reperire meliora. 21. 202
Repuerascere ex senio Marcus Tullius, & in cunis vagire, in bonis non duxit. 13. 96
Repudij libello Iudæi sine delicto vti non potuerunt. 79. 459
Rescriptum principis solennia supplet: non autem confirmat, quod iure factum non est. 16. 128
Restituere debent pauperibus Doctor & alij lucrum hominibus ad se mutuo dato illectis factum. 168. 86
Reticentia eius, qui cognatum consilia aduersus rempub. agitantem non prodidit, mitius punitur. 76. 428
Reuerentia intempestiua est, illud cui tribuere, quod ipse sibi competere negat. 186. 310
Reuersurus mox pro præsente est. 45. 75. *cum num seq.*
Reuersus, dū se de via colligit, p absente est. 45. 7
Roma anno ab vrbe condita quingentesimo tricesimo quinto medicis vti cœpit. 11. 76
Roma post Catonis excessum diu medicis caruit, paucis Quiritium postea eam artem attigerunt. 11. 79
Romulus in parricidas nullam pœnam statuit. & quare. 118. 148
Romulus Græcos imitatus inter vrbis initia Asylum aperuit. & quare. 171. 123
Romani Æsculapio ædem extra mœnia posuerunt, non passi eum intra vrbem coli. 11. 80
Romani castrorum disciplinam omnium necessitudinū caritate antiquiorē duxerunt. 86. 430

Romani

Romani veteres externam virtutem reueriti, peregrinis hominibus rempub. gerendam mandârunt. 48. 104. *cum nu. seqq.*
Romanorum pauci medicinam olim profeßi. 11. 79
Romanis Archagatus artem medicam inuisam fecit. 11. 77
Royzij patria, in literis latinis præceptores, & vbi primùm iurisprudentiam addidicit. 47. 96
Royzij primũ in iure responsum, cùm adhuc Herdæ iuri operam daret. 47. 96
Royzius causarum Lituanicarum auditor. 6. 5
Royzius quid responderit regi consulenti de successione pueri in manibus obstetricis spirantis. 47. 90
Royzius qua de re litigatori consultus responderat: Principi postea consulenti se respondere posse negauit. 27. 15
Royzius quid Nicolao Radiuilo duci responderit in illa specie, cùm quidam adgressorem fugientem interemissent. 86. 524
Royzius Michaeli Kabastenio iura municipij sui sibi asserenti facilè assensus. 49. 114
Rustici Lituani exemplum memorabile. 69. 361
Rusticis multis pauci testes nobiles anteferũtur. 108. 47
Rustica opera quæ licitè diebus festis exercentur. 120. 181

S.

SÆPE quod peccatur, seuerius plectitur: remißius, quod rarò 99. 582
Sæpius q admittitur, maius delictum est. 116. 123
Sæuitiæ memorabilis exemplum domini in seruũ. 171. 135
Sacerdotem Eucharistiam deferentem apprehendens auelli ab eo non potest. 171. 131
Sacerdotibus iniuriam factam quilibet vindicare potest. 154. 509
Sacerdotia ciuibusné solis, an & extraneis deferenda. 48. 107. *& num. seq.*
Saccum pecuniam habentem qui sustulit & facci fur est. 97. 562
Sacramentum militare iurisconsultorum tẽpore vsurpatum, hodie non est in vsu 82. 485
Sacram ad ædem principumué statuas confugientes qui gaudeãt immunitate: & qui nõ. 171. 132
Sacra pro re quæ vltro offeruntur, Gregorij constitutione, accipi sine delicto possunt 87. 538
Sacro ex loco qui iacto telo hominem in profano loco sauciauit: sacri loci immunitatem non habet. 95. 551
Sacrandæ proximè ædes q̃ sacratis habentur. 221
Sacris iniuriam factam quilibet vindicare potest. 154. 159
Sacris Dei pontificem vacare oportet. 148. 426
Salomon quomodo vnigenitus matri, cui alium fuisse filium constat. 47. 91
Salus reipub. pœnarum & præmiorum constitutione contineatur. 42. 19
Salutem suam imperito medico credere nolle, non est desipientis. 10. 67
Salutem suam serui saluti dominorum suorum anteponere non debent. 73. 404
Sanitas mentis aut ægritudo intellectu, non corporis sensibus percipi potest. 26. 7
Sanæ esse mentis indubio homo secundum naturã præsumitur. 15. 119
Sanæ est mentis testatorem initio tabularum tabellio scribens fidem non facit, 26. 1. & 6. & 18
Sanæ esse mentis in publicas tabulas referri ab eo postulante, Tabellio id facere non potest. 27. 10
Sanæ esse mentis quilibet præsumitur: idq̃ neganti incumbit onus probandi. 28. 32
Sapientißimus quisq̃ æquißimo animo moritur, stultißimus iniquißimo. 13. 95
Sapientis exemplo Socratis deterreri morte non oportet. 14. 99
Satis in repub. quid. 116. 131. *cum num. seq. vsq̃ ad num.* 18
Satis est medium inter multum & paucũ. 116. 129
Saxonica lex de alienatione ægrotis prohibita malè defendi à durita potest, tãtumq̃ quia ita scripta est, seruanda est 127. 240
Saxonicæ legis duritia defenditur. 22. 221
Scelere alieno perire hominem christianum satius est, quàm alij obtemperantem homini innoxio vitam eripere. 57. 213
Scipionis excessus. 8. 32
Scire iudex dicitur, quæ scit, quà iudex est: non quà priuatus. 107. 32
Schænobaticam faciens ad similitudinem operas suas cum bestijs depugnaturi locantis notatur. 86. 531 *& num. seq.*
Scholis, vbi artes traduntur, multa tributa sunt priuilegia. 168. 80
Scholaris animum perpetuò manendi statim declarans, domicilium statim contrahit. 51. 134
Scholaris studiorum causa aliquò veniens decennio domicilium contrahit. 51. 133. *cum nu.* 136
Scopelismon facientes in prouincia Arabia capite plectuntur. 74. 407
Scriniũ furripiens fur nocturnus pecuniæ lucri faciendæ causa, repertis ibi pro pecunia literis in necem principis, scriptis furtiné teneatur. 95. 552. *cum num. seq.*
Securitas tabellionis in ignotorũ testamentis aliys vè scriptis conficiendis reprehenditur. 28. 25
Semel passus vxorem adulterari maritus, leno est. 115. 120
Senex cùm esset Marcus Tullius, repuerascere, & in cunis vagire, in bonis non duxit. 13. 96
Sensum exculat delictum. 117. 144
Sententia contra detẽtos in vinculis lata, quando nullo sit: & quando postea rescindatur. 107. 27
Sententia intra paucos dies pronunciata nihil valet, etiamsi rectè iudicatum sit 32. 86
Sententia iudicis mox post accepta causæ acta, breuiq̃ temporis spatio interposito pronuntiantis non valet. 32. 83 *cum num seq.*
Sentẽtia contra vi priuata detentos lata quando nulla sit, & quando infirmetur. 107. 30
Sepultura christiana carẽt mortem sibi cõscisc entes: & in sterquilinium abijciuntur. 6. 14
Sermo vester sit, est, est: non, non: quod amplius est, à malo est. 107. 36
Sermo cum effectu, non verbo tenus, accipiendus est. 41. 9
Seruus seruorum Dei est Papa. 181. 236
Seruus legem domini tollere non potest. 180. 234
Seruus domino, aliusué alij ius castigandi habenti, se castiganti resistere non debet: nisi castigationis modus excedatur. & quare. 56. 204 *cum num seq.*
Seruus in Asylum fugiens quare fugitiuus non sit. 172. 138
Seruus in Asylum fugiens rem iuri naturali & gentium conuenientem facit. 171. 126

Serui fuga minus habet delicti, quàm fœneratio. 169. 102. & 144.
Seruo suadens, vt domino furtum faciat, licet nõ persuasit: corrupti serui tenetur. 83. 489
Serui Dei sunt Imperatores, Reges, & Principes. 180. 235
Serui dominorum suorum saluti suam anteponere non debent. 73. 404
Seruorum in Asylum confugentium admissum leuissimum est. 171. 129
Seruos inclementius à tractatos domini venundare coguntur. 171. 133. *cum num.* 141
Seruientiũ à specie nihil multùm differunt, quibus non datur facultas recedendi. 94. 543
Seueritas Papirij Dictatoris in seruanda militari disciplina, posthumi itẽ Tuberti, & T. Manlij Torquati & Clearchi eadem de re dictum. 154. 514. *cum duobus num. seqq.*
Sicilia literatos honorat, ideoq; sancta terra existimatur. 127. 244
Sigillũ principis qui adulterauit, eius facies stigmate aliquo aut charactere notari debet. 100. 593
Similium expressis casuum idem est quod de expressis iudicium. 106. 13
Simoniæ crimen iure humano descendit. 87. 537
Simoniæ crimen an contrahat qui ex post facto pecuniam vltro oblatum accepit. 87. 534. *cum num. seq. & num.* 538
Si quis verbum masculos & fœminas continet. 60. 267
Sortem minuit vsus instrumenti rei pigneratæ. 195. 361
Societas, cùm sit fraternitatis instar, æqualitatem exigit. 203. 460. *cum tribus num. seqq.*
Socij quo tẽpore inter se faciãt diuisionẽ. 204. 464
Socius re communi sine delicto vtitur. 55. 195
Socrates in iudicio capitis nec patronũ quæsiuit, nec iudicibus supplex fuit, educiq; è custodia cùm posset, noluit. 14. 100
Socratis oratio è vita migraturi. 14. 101
Socratis exemplo deterreri sapientes morte non oportet. 14. 99
Sola possessionis emptio eo loci, quò se quis recepit, an ad domicilij constitutionem sufficiat: alij aiunt, author negat. 52. 145
Solennia supplere rescriptũ principis solet, nõ autẽ confirmare, quod iure factum non est. 17. 128
Sollicitator alienarum nuptiarum qua pœna puniatur. 86. 527
Soliti delinquere præsumptione onerantur. 87. 538. *vers. Porrò.*
Solon vt reipub. prodesset, furorem finxit. 15. 124
Soluere ea lege princeps alios non potest, qua ipse solutus non est. 182. 257
Sonticum quid dicatur. 138. 351
Sontes plecti, reipub. interest. 42. 23
Sors vt semper salua sit, pecuniam in negotiationem dare, nec honestum est, nec vsuræ vitio vacat. 202. 448. *cum mult. nu. seqq. & nu.* 108. *& seq.*
Sortis ad exonerationem non pertinet rerũ vsus, qui æstimationem non admittit. 365. *cum duobus num. seqq.*
Sorti imputare fructus rei pigneratæ recusens creditor coram iudice ecclesiastico conuenire potest. 192. 356
Sorti quicquid accedit ex parte debitoris vsura est. 165. 49
Sorti quod accedit, vsura non, est nisi pecuniæ æstimare possit. 166. 64
Sortem non minuunt fructus rei pigneratæ ante consumptionẽ. & quare. 196. 362. *cum nu.* 374
Sortem nõ minuit vsus ornamenti rei pigneratæ. 195. 362
Sortem minuit omne genus fructuũ ex re pignerata à creditore perceptorum. 195. 360
Sortem minuante percepti fructus, an & qui percipi potuerunt, disputatur. 200. 415. *vsq; ad nu.* 433
Sorte recepta fructus cum pignore restituuntur. 196. 373
Sorte plus qui sperauit accipere, alioquin tamen mutuaturus, vltro à debitore datum rectè accipit. 166. 60
Sorte plus à debitore creditori nihil speranti datum, sine vsuræ vitio accipi potest. cùm autẽ speranti quid supra sortẽ datur, contrà & quomodo intelligatur 165. 55. *cum duobus nu seqq.*
Spes cùm nulla est, debitorem pignus luiturum, faciatné fructus rei pigneratæ suos creditor. 194. 359
Spe lucri mutuum datum beneficium esse desinit. 184. 281
Sperans mutuò dato aliquid capere, etiam si nihil accepit, Deo est obnoxius, qui accepit, hoc amplius homini. 165. 58. *cum num. seq.*
Sperauit qui quid vltra sortem accipere, alioquin tamen mutuaturus, vltrò à debitore datũ rectè accipit. 166. 60
Species cũ quantitate nõ compensantur. 196. 374.
Sponsalia contrahens mater tutelam liberiorum retinet: à qua nuptijs contractis excluderetur. 42. 29
Sponsalia contrahens non tenetur pœna in contrahentes nuptias constituta. 42. 28
Spurius tabellio esse nõ potest. 87. 538. *vers. Adeò.*
Spurij vnius testimonio semiplena fides non fit. & quare. 87. 538. *vers. Plurimum.*
Spurij vnius testimonio causam suam probanti deferri in supplementum iusiurandum nõ potest. 87. 538. *vers. Plurimum.*
Spurij infamia facti notatur. 87. 538. *vers. Plurimum.*
Spurij, nisi cùm deest competitor, dignitates adipisci non possunt. 87. 538. *vers. Adeò.*
Spurijs minus, quàm ex iusto matrimonio natis, creditur. 87. 538. *vers. Plurimum.*
Spurios quidam Iudæis & alijs improbatæ religionis hominibus comparant. 87. 538. *vers. Plurimum.*
Stanislai Narcusij eximia in iure dicundo laus. 32. 80
Stanislai Narcusij & Royzij exemplum. 46. 77
Statim idem, quod confestim, significat. 122. 195
Statim fit, quod intra viginti annos fit. 123. 200
Statim possessionem recuperans, possessione deiectus non videtur. 46. 82
Statuæ principum & ecclesiæ æquè sanctæ sunt, atq; asylum, nam nec inde extrahere quenquam licet. 171. 130
Status ad principũ sacramué ædem confugientes qui gaudeant immunitate: & qui non. 171. 132
Status non tam præsens spectari debet, quàm quod euenire potest: si eò presens stat⁹ inclinet. 23. 232
Steriles nuptias sortito Regi, adiungendæ sibi concubinæ liberorum tollendorum gratia, ius facere Papa non potest. 61. 283

Stigmate aliquo aut charactere notari debet eius facies, q principis sigillũ adulterauit.100 .593
Stipulatio noctu rectè contrahitur.121. 184
Studiorum causa aliquò veniens decennio domicilium contrahit. 51. 133. cum num. 136
Stultißimus quiſq, iniquißimo animo moritur, ſapientißimus æquißimo. 95.
Stuprinè pœna tenetur puellæ inuitæ oſculum ferens.99. 586
Suadens filiofamilias, vt patri furtum faciat, licet nõ perſuaſit: corrupti filij familias tenetur. & quare. 83. 490. cum num. ſeq.
Suadens tabellioni ignaro, vt quid contra fidem veri ſcribat: obreptionis, nõ falſi, tenetur. 41. 2. cum num. 4. & 5
Succeßio viuentis nulla eſt. 19. 171
Succeßio nati et mox extincti trãſmittitur. 47. 89
Suffragia nobilium præferuntur ſuffragijs plebeiorum. 108. 42
Suffragia habent conſules deſignati cum ijs, qui in conſulatu ſunt: & ad ſenatus conſultum admittuntur. 22. 214. cum num ſeq.
Summa vſus authoritate princeps creditur: ne, quod ageretur, intercidat. 29. 39
Suſcitatus à mortuis matrimonium, hæreditatem, & ſacerdotia recuperat. 47. 87. & 88
Suſpicio furoris ex alienis ſermonibus nata proſpicuis rationibus eſt amouenda. 29. 34
Suſpicio peſtilentiæ pro peſtilentia habetur, vt belli ſuſpicio pro bello eſt. 143. 386. cum tribus num. ſeqq.
Suſpicionẽ omnem tollit pſonæ integritas. 125. 229
Suſpiciones ad cuiuſquam damnationem nõ ſufficiunt. 177. 202
Sylla dictator, Gaij Marij cadauere eruto talionẽ metuens, reliquias ſuas cremari iußit, contra familiæ ſuæ morem. 10. 62

T.

TABELLIO eſſe Spurius non poteſt. 87. 538. verſ. Adeò.
Tabellio ignoti teſtamentum aliamue ſcripturam confecturus qua cautione vti debeat. 28. 26
Tabellio ſcribens, teſtatorem aduerſa eſſe corporis valetudine: non nocet, quo magis iure Theutonico teſtamentum infirmetur. & quare 27. 17. & num. ſeq.
Tabellio aliquo poſtulante, ſe ſanæ eſſe mentis, in publicas tabulas referri, id facere non poteſt. 27. 10
Tabellio, qui circumuentus contra fidem veri quid ſcribit, falſi non tenetur. 27. 20
Tabellionis & Apparitoris fides in quibus ſequẽda, vel non. 31 68
Tabellionis perfidia graue, apparitoris leue damnum adferre poteſt. 30. 43
Tabellionis nudum miniſterium eſt ea, de quibus rogatus eſt, in publicas tabulas referre: nihil præterea diſcutere. 27. 19
Tabellionis ſecuritas in ignotorum teſtamentis aliiſue ſcriptis cõficiendis reprehẽditur 27. 25
Tabelliones cùm creantur, ſe omnia ex fide facturos iurant. 26. 2
Tabellionis perſona, quàm apparitoris, honeſtior habita eſt. 26. 4
Tabellionis verba initio tabularum teſtatorẽ ſanæ eſſe mẽtis præfantis fidẽné faciant 26. 1. & 6
Tabellioni finibus muneris ſui excedenti nõ creditur. 31. 69
Tabellioni ignaro ſuadens, vt quid contra fidem veri ſcribat: obreptionis, non falſi tenetur. 41. 2. cum num. 4. & 5
Tabellioni aſſeueranti ad ruſtici teſtamentũ adhibita diligentia non plures, quã quinq, teſtes, repertos: fides habetur. 28. 30
Tabellioni in vna ſcriptura alterius à ſe confectæ mentionem facienti fides non habetur. 28. 27
Tabellioni teſtatorem ſana eſſe mente affirmanti angelo Aretino authore quãdoq, creditur. 28. 29
Tabelliones, legibus publici ſerui dicuntur. 87. 538. verſ. Adeò.
Tabelliones eſſe Decuriones non poſſunt. 87. 538 verſ. Adeò.
Tarquinium Priſcum, peregrinum, Romani regẽ ſibi aſciuerunt. 48. 106
Tarpeia Virgo. 43. 42
Tarnouij in caſtris diſciplina. 140. 364.
Tempeſtas intelligitur, ſiue marina, ſiue terreſtris. 155. 522
Tẽpus faciendæ inter ſocios diuiſionis. 204. 464
Temeritas quorundam in iudicando & feſtinatio reprehenditur. 32. 81
Tempus & locus comparantur. 217.
Tempus breue in cauſis cognoſcendis quod. 22. 84
Tempus ad præſcriptum cùm quid ſub pœna effectum iri prmiſſum eſt: ſtatim, quàm certum eſt, ad illud tempus effici non poſſe: pœna committitur. 155. 520
Tempus, quò ſe quis ad iter comparat, abſentiæ adſcribitur. 46. 79
Tempus, quò quis mortiferè vulneratus eſt, non quo poſtea inde ex vulneribus moritur, inſpici debet, quaſi tunc, cùm vulneraretur, non cùm verè extinguitur, mortuus intelligatur. 17. 238. & cum nu. ſeq.
Temporis punctо quæ durant, propter vtilitatẽ, in re conſiſtunt. 164. 45
Temporis præfinitionem quod non habet, perpetuum intelligitur. 45. 70
Temporis breue ſpatium in cauſis cognoſcendis ſumptum vitiat ſententiam. 32. 83
Tempore quod antecedit, non ſemper dignius eſt. 47. 414.
Territorium intra alicuius Magiſtratus factum, ad eius pertinet coërcitionem 95. 549
Territorio ex alio in aliud telo miſſo, & ita cæde facta, delictum vtrobiq, vindicatur. 94. 545
Territorio in vno delictum inchoatum in alio perfectum, in vtroq, ne, an in altero factum loco puniatur. 94. 541. cum nu. ſeq.
Teſtator iure communi valere animo tantùm debet, Theutonico autem, & animo & corpore. 21. 201
Teſtatoris ne mens fraudetur, ancilla alio loco, q̃ vbi verè peperit, peperiſſe fingitur. 49. 117
Teſtatoris mens in teſtamentis ſpectãda eſt. 162. 15
Teſtatorẽ aduerſa eſſe valetudine Tabellio ſcribens, nõ nocet, quò magis iure Theutonico teſtamẽtũ infirmetur, & quare. 27. 17. & nu. ſeq.
Teſtamentum vnde Seruio Sulpitio atq, Iuſtiniano dictum. 162. 14
Teſtamentum Domitio Vlpiano quid ſit. 31. 71
Teſtamentum trib. verbis declari poteſt. 15. 115
Teſtamentum condere, qui iudicio caret, prohibetur etiam pietatis cauſa. 5. 2
Teſtamentum à Tuditano notæ inſaniæ homine rectè atq, ordine factum, Romæ à centum viris eſt approbatum. 15. 114.

Teſtamentum de ijs, quæ in noſtra poteſtate ſita ſunt, rectè ſcribitur, non quoq; de ijs, quæ natura conſtant. 27. 9

Teſtamentum condere vt quis prouinciali Saxonũ lege poſſit, quibus viribꝰ eſſe debeat. 16. 130

Teſtamentum in aduerſa corporis valetudine facere, cur iure Saxonico non liceat, diſputatur. 19. 170. cum num. ſeqq.

Teſtamentũ iure Saxonico ſine hæredũ conſenſu factũ miles equeſtri, pedeſtri, ac vtriq; militiæ aſſuetꝰ quod ſpecimen edere virtũ debeat, quod item agricola. 16. 132. & 133 & 134. & 135

Teſtamentũ mortiferè à ſe vulnerati, nõ tãquam à furioſo, ſed tanquam ab ægroto factum vltra trium ſolidorum ſummam iure Saxonico non valet: & ita pronunciatum eſt. 24. 252

Teſtamentũ hoc ipſo, quod mortem ſibi quis conſciſcit, non infirmatur. 9. 51

Teſtamẽtũ patris & filij p vno teſtamẽto eſt. 366

Teſtamenti ordinatio maximè animi iudicium exigit. 6. 7

Teſtamenti cauſa in dubio adiuuanda eſt. 29. 40

Teſtamento reliquias ſuas in mare abijci iubens, mentis impos eſſe creditur: niſi contrariũ probetur. 6. 13

Teſtamento ægrotus iure Saxonico eccleſijs cæteriſq; pijs locis ſine hæredum conſenſu, dare legareq; poteſt. 19. 175

Teſtis in rebus, quæ extrinſecus ſenſibus percipiuntur, ſine cauſæ redditione probat, niſi de cauſa interrogatus proponatur. 31. 79

Teſtis locuples ſit, an egens, multũm intereſt. 124. 215

Teſtis non minus in bonis habere debet, quàm id, de quo controuertitur. & quare. 125. 219 cum num. ſeq.

Teſtis ad inuentarij cõſcriptionem adhibitus, nõ eſt idoneus teſtis, niſi non minus habeat in bonis, q̃ id ſit, de quo quæſtio eſſe poteſt. 124. 214

Teſtis eſſe quis nec de facto proprio poteſt, nec de alieno, ex quo teſtimonium dicenti laus quæri, aut infamia poteſt. 27. 11

Teſtis idoneus non eſt ſuo vitio pauper. 125. 224

Teſtis eſſe mulier in teſtamento non poteſt. 87. 538 verſ. Quamobrem.

Teſtis eſſe non poteſt mulier in iure militiarum, hoc eſt in feudo. 87. 538. verſ. Derogatur.

Teſtis eſſe non poteſt, mulier de iure Canonico, in cauſis crimmalibus 87. 538. verſ. Quamobrem.

Teſtis eſſe poteſt mulier ſui vni copiam faciens: q̃ pluribus, nõ poteſt & quare 115. 122 & nu ſeq.

Teſti diuiti, quàm pauperi, magis creditur. & quare. 126. 231

Teſti, poſt dictum in bona cauſa teſtimonium, pecuniam accipere licet: antè, non & quomodo intelligatur. 87. 538. verſ. Huc pertinet.

Teſtes nobiles præferuntur plebeijs: niſi pro reo plebeij, & nobiles pro actore teſtimonium dicant. 108. 43. & num. 46

Teſtes nobiles pauci multis ruſticis anteferuntur. 108. 47

Teſtibus furor rectè probatur. 31. 77

Teſtibus non creditur in ijs, quæ intellectu percipiuntur. 27. 8

Teſtimoniũ honeſtæ matronæ, et quæ famæ eſt integræ, non repellitur. 87. 538. verſ. Quamobrẽ.

Teſtimonium rectè dicitur de ijs, quæ intellectu apprehendimus, nõ minus, quàm de rebus quæ extrinſecus apparent. 31. 76

Teſtimonium mulieris, cùm mulier eſſe teſtis poteſt, viri teſtimonio vincitur, & hoc quomodo intelligatur. 87. 538. verſ. Derogatur.

Teſtimonij fidem quando paupertas minuat, iudex arbitratur. 127. 221. cum num. ſeq.

Teſtimonij à dictione ſola paupertas non arcet. 124. 217

Teſtimonij in dictione regulariter vir fœminæ præfertur. 108. 45

Teſtimonij ſpurij vnius ſemiplena fides non fit, & quare. 87. 538. verſ. Plurimum.

Teſtatorem mentis eſſe ſanæ mitio tabularum tabellio ſcribens fidem non facit. 26. 1. & 6. & 18

Teſtari quis potuerit, an ſecundum leges teſtatus ſit, intereſt. 6. 6

Themiſtoclis exceſſus. 8. 38

Timor alius in virum conſtantem cadit, alius nõ. 139. 358

Timor qui excuſet. 139. 357

Tolerantia in his, quæ peccato non vacant, non habet conſenſum. 178. 212

Traiani vxor laudatur. 44. 52

Transfert in aliũ quod ſuum non eſt, nemo. 19. 173

Transferri quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro ad alium non poteſt. 19. 172

Transferens actiones ſuas pater in filij potentioris perſonam, ius crediti non amittit. 70. 375

Transfuga quid, quæq; in eũ pœna legibꝰ conſtituta ſit. 84. 511

Transfugarum & hoſtium pœna quæ 67. 349

Transgredi leges licet in violatoribus parentũm puniendis: quod non niſi ex magna cauſa permittitur. 68. 353

Transgredi iura ob delicti immanitatem licet. 118. 162

Tranſitus cum mercibus prohibitis per eum locũ, quo eas importare nõ licuit, impunitꝰ eſt. 53. 161

Tribunal ad vnum vocatus, ſi ad aliud vocetur, an & eò venire etiam debet. 105. 1. & nu. 7

Tribunal ad vnum vocatꝰ, ſi ad aliud maius vocetur, exceptionẽ non habet: idem ſi ad minus tribunal, ſed de maiori re. 105. 7. cum nu. ſeq.

Tribunalia ad duo æqualia vocatus de pari aut etiam eadem re ad vtrum malit, occurrere poteſt. 106. 9

Tribunalia ad duo vocatꝰ, ad neutrũ accurrens, vtrumq; contemnere dicitur, & quare. 106. 10. & cum nu ſeq.

Tribunalia ad duo diuerſis horis vocatꝰ, licet eadem die, in vtroq; reſpondere debet. 106. 12

Trophonij & Agamedis exceſſus. 14. 98

Trucidari fœnore pauper dicitur. 173. 152

Turpe non idem eſt omnibus. 120. 173

Tutor pecuniã pupillarem ociosam iacere paſſus, ſit ne vſuris plectendus. 161. 1

Tutor à pupillo, & curator ab adoleſcẽte ante tutelam & curatoriã finitam non conueniuntur, aliter atq; curator furioſi. & quare. 145. 412

Tutor pecuniam pupillarem in prædiorum comparationem collocare negligens, quanti pupilli intereſt, eſt ei condemnandus. 202. 447

Tutor abſoluitur, qui pecuniam pupillarem fœnerare noluit. 202. 446

Tutores fœminæ iure Theutonico dantur. 20. 188

Tutores vtrum pecuniam pupillarem fœnerare cogantur. 202. 440. & num. 444

Tutores pecuniam pupillarem vtrum dare in negotiationẽ ea lege debeant, vt ſalua ſorte pars lucri pupillis quæratur. 202. 448

Tutorũ periculo vacat pecunia pupillaris.169.99
Tutoribus olim non impune fuit pecuniã pupillarem non fœnerare.202. 441
Tutelæ nostræ causa ferrum nobis à legibus porrigitur, non vt innoxios violemus.56. 210
Tutelæ inculpatæ modum excedens, mitius punitur.85. 523

V.

VANDÆ Polonorum Reginæ excessus, & causa.9. 41
Vchanius designatus Episcopus Chelmensis non sine iniuria à suffragijs in Synodo prouinciali ferendis repulsus est.27. 16
Vectigal à Principe non constitutum fraudans, nec naturaliter, nec ciuiliter delinquit.55. 190
Vectigal nomine mercium, metu latronum aliquò inuectarum, non penditur.55. 183
Vectigal de rebus, quas secũ quis hostes pyratasve fugiens aliquò mtulit, non soluitur.20.184
Vectigal aut decima fœtus ibi editi, quò gregem latrones fugitans opilio compulit, antistitti aut domino loci, vnde grex abest, debetur: non vbi fœtum edi fortè contigit.55. 182
Vectigalis causa iuri ciuili continetur.55. 189
Vecturæ iumentorum exonerant pignus.195.364
Vendere aliud est, aliud vendenti consentire.19. 174
Vẽdere filios suos pater famis causa potest.55. 188
Vendere filium pater, vt se à præside aut ab hoste redimat, non potest.59. 255
Venundare coguntur domini seruos inclementius à se tractatos.171. 133. *cum num.141*
Veneni dati pœna nõ est, nisi inde, cui datum est, extinguatur.44. 60
Veneno in carcere necessariũ suum necans, vt dedec⁹ domesticũ vitet, parricidij tenetur.57.221
Vergilio Antes, non Mantua, natalis locus fuit. 54. 179
Veritas inspici debet, non opinio.188. 326
Veritatis eruendæ gratia à Carolo secũdo Imperatore quid factum.63. 360
Veritat⁹ semp loc⁹ superesse debet 31.65.& 2.241
Veritatem naturæ non perimit adsumptio originis, quæ non est.54. 174
Verbũ si quis, masculos et fœminas cõtinet.60.267
Verbum statuerit rem perfectam significat.42.11.
Verbum obrepserit rem perfectã significat 42.12.
Verba enuntiatiua fidem nõ faciunt, etiam in matrimonijs. 29.42. & nu. seq.
Verba legis Municipalis verè, non fictè accipi debent.45. 64
Verba tabellionis, initio tabularũ testatorem sana esse mente præfantis, fidẽ ne faciant. 26.1. & 6.
Verba cũ effectu sunt accipienda.41.9. & 4.257.
Verba, quorum plenior est demonstratio, ad præcellentiora & nobiliora artari solent.18. 152.
Verberum aut virgarum pœna vsq; ad necem nõ est in vsu.67. 348
Verbis legis seruiendum est.149. 438
Verbis legis seruire in re dubia, satius est.149. 442
Vestem parans supra pretium lege permissum, nec vtens, non punitur.43. 35
Vestes incisæ, nondum sartæ, vestium legato cedunt.22. 225
Vestiaria de re, prudentissima Zaleuci lex Locris lata.43. 37
Vestimentum est, quod defectum non est, modò detextum sit.22. 226
Vestalis virgo Minutia.44. 49
Vestalis virgo Claudia 44. 47
Vestalis virgo Postuma.44. 48
Veteres Romani externam virtutem reueriti, peregrinis hominibus rempub. gerendam mandãrunt.48. 104. *cum nu. seq.*
Vetitus ingredi, ingrediens non delinquit, sed ingressus.43. 26. *cum nu. seq. vsq; ad nu.35*
Vetitam rem faciens, rebus etiam prosperè gestis, plectitur.154. 511
Vicarium an relinquere debeat discedens alicunde metu pestis.142. 382
Vicinas ædes intercidens, ne ignis ad se perueniat & funes alienæ nauis, vt suam expediat, præcidens, eo nomine non tenetur & quare. 56. 207. *cum nu.*209. & 217
Vidua amissi mariti domicilium retinet.48. 101
Vidua patrem habens diuitem à quarta in bonis viri defuncti remouetur, patri enim eius alendæ incumbit onus.129. 270. & nu. seq.
Vidua, quæ victũ sibi quærere suis operis potest, vtrũ à quarta in bonis viri submoueatur.129. 272
Viginti intra annos quod fit, statim fit.123. 200
Viles non habentur plebeij bonis moribus præditi.87. 538. *vers. Huc pertinet.*
Viles personæ sæpe ad apparitoris officium eligũtur.26. 5
Vincto similis est, qui alicunde exire non potest. 107. 32
Vincto similis est, qui datis fideiussoribus, aut iureiurando, simpliciterue promisit, dixitue, se alicunde non discessurum.107. 34. & nu. seq.
Vincto homine in vna regione, in alia despoliato, Baldo authore delictum primo loco perfectũ est.94. 542
Vindicans se sine Iudicis authoritate peccat: & an interfit, ex odio id faciat, nec ne.79. 460. & nu. seq.
Vir fœminæ regulariter in testimonij dictione præfertur.108. 45
Viro plebeio in testimonij dictione præfertur fœmina nobilis.108. 44
Viro nõ consentiente vxor, de iure Theutonico, bona sua alienare non potest.20. 187
Viro vxor, aliusue alij ius castigandi habenti, se castiganti resistere non debet, nisi castigationis modus excedatur, & quare.56. 204. *cũ nu. seq.*
Virgarum aut verberum pœna vsq; ad necem nõ est in vsu.67. 348
Virgo Tarpeia.43. 42
Virgo Vestalis Claudia.44. 47
Virgo Vestalis Postuma.44. 48
Virgo Ephesina plebeia.43. 43
Virgo Vestalis Minutia.44. 49
Virtus nos Deo, non genus, acceptos reddit.127. 246
Virtutem externam Romani veteres reueriti peregrinis hominibus rempub. gerendam mandãrunt.48. 104. *cum nu. seq.*
Virtutis causa qui peritat, non interit.29. 37
Vis vi quomodo repelli debeat.55. 199
Vis matrimonio vitium adfert.98. 572
Vis iniusta à quocunq; adhibeatur repellitur.55 200
Vim iustam, à quocunq; adhibeatur, repellere non licet.55. 200
Vim iniustam, etiam à magistratu illatã, propulsare licet,

*ſare licet, iuſtam non licet: à quocunq; adhibeatur.*55. 200

*Vim & inimici manum fugiens equum de alieno ſtabulo ſurripere poteſt. & quomodo id intelligendum.*61. 288

Vim nõ tantùm præſentem, ſed imminentem etiam propulſare licet. 56. 209

Vim repulſurus de taberna lanionis cultrũ arripere poteſt, nihilq; ea re delinquit. & quemadmodum id intelligendum eſt. 61. 288

*Vim illatam qui nõ propulſat, & ita occiditur, ac ſi ſuis manib. eſſet occiſus, haberi debet.*80.473

*Vi adulterium committere dicitur, qui pecunia data mulierum adulterat.*185. 290

Vi extorquere vſuras fœnerator dicitur, etiam cùm à volente ſoluuntur. & quare. 185. 288. *& num. ſeq.*

Vi fluminis impediti, equiué amiſſione ad iudicium non accurrentes, item mercaturæ, aut rei dominicæ cauſa abſentes excuſantur. & quare. 105. 6. *cum nu.*13

*Vita honeſta pro diuitijs eſt.*125. 228

*Vita humana paucis contenta eſt.*205. 474

Vitæ cuiuſq; magis, quàm famæ, parcendum eſt. 205. 420. *&* 520. *&* 5. 473

*Viuere ſe diu queſtus Dauid.*14. 102

*Viuentis nec hæreditas, nec ſucceſſio vlla eſt.*19. 171

*Viuentes p̃ mortuis haberi, nõ eſt abſurdũ.*23.233

*Vltro quæ offeruntur ſacra pro re Gregorij conſtitutione accipi ſine delicto poſſunt.*71. 381

Vlyſſes, ne ad bellum Troianum proficiſceretur, furorem commentus eſt. 15. 123

*Vna cauſa ei rei, cuius plures eſſe poſſunt, tribui non debet.*7. 16

Vnigenitus Salomon quomodo matri, cui alium fuiſſe filium conſtat. 45. 91

*Vnum numeri principium eſt.*114. 106

Vnum eſſe multa, diſputat author. 114. 107

Vocatus ad duo tribunalia ad neutrum accurrens, vtrumq; contemnere dicitur. & quare. 106. 10. *& cum nu. ſeq.*

*Vocatꝰ ad vnũ tribunal ſi ad aliud maius vocetur, exceptionẽ nõ habet, idem ſi ad minꝰ tribunal, ſed de maiori reuocetur.*105.7. *cũ nu. ſeq.*

*Vocatus ne ad vnum tribunal, ſi ad aliud vocetur, & eò venire etiam debeat.*105. 1. *& nu.*7

*Vocatus ad duo tribunalia æqualia de pari, aut etiam eadem re, ad vtrum malit, occurrere poteſt.*106. 9

Vocatus ad duo tribunalia diuerſis horis, licet eadem die, in vtroq; reſpondere debet. 106. 12

*Vocatus ad locum inhoneſtũ venire nõ habet neceſſe.*141. 372

*Vocatus ſententiam ad audiendam non veniens appellare non poteſt.*30. 47

*Vocatus in ius, nec comparens, iniuriam facit iudici.*106. 17

*Vocatus in ius, & miles, quãdo hic ad iudicij, ille ad cõmeatus diem non veniens, ducẽ & prætorem cõtemnere dicantur.*154.515. *cũ. nu. ſeq.*

Vocatus in ius quando maturè domo profectus dicatur, & quando ſe artaſſe. 155. 521

Vocati in ius, qui ob nuditatem apparere publicè ſine dedecore non poſſunt ſi non veniant, excuſantur. 51. 58

*Vocati ad locũ peſtilentẽ & non venientis iuſtus eſt metus: etiamſi ſemel venerit, nec alium eò mittere cogendũ.*141. 369. *cum duob. nu. ſeqq.*

*Vocantur magiſtratus perpetui rectè in ius. & quare,*145. 411

*Vocari in ius quib. caſibus quis prohibeatur.*148. 427. *vſque ad nu.* 431. *& de eorum intellectu & ratione numeris ſeqq. vſq; ad num.*150.470

*Vocari in ius non poteſt Pontifex, dum ſacra facit.*145. 414

*Vocari in ius non licet eos, qui ob loci religionem ſe alicunde mouere non poſſunt.*145. 415

Vocari in ius filiꝰ de domo paterna nõ põt. 71. 78

Vocari in ius non poteſt Doctor legum, dum diſcit, & docet, & quare. & quid in auditoribus. 146. 418. *cum tribus num. ſeqq.*

Vocari in ius minores magiſtratus poſſunt, maiores non: niſi depoſito officio præterquàm quibuſdam caſibus. 144. 409. *& num. ſeq.*

*Volenti non fit iniuria.*180. 227

Voluntas, vox, & terror filij, voluntas, vox, & terror patris eſt. 68. 357

*Volũtati noſtræ lex ſe quãdoq; accõmodat.*53. 156

Voluptariæ impenſæ in rebus promercalibus loco vtilium ſunt. & quare. 198. 394

*Voluptariæ impenſæ & q̃ carũ conditio.*198. 392

*Voluptarijs in impenſis æſtimandis quid ſpectetur.*198. 393

Voluptarijs impenſis quæ adnumerentur. 198. 395. *cum num. ſeqq.*

*Voce amiſſa mortiferè vulnerati etiam rectè teſtamentum faciunt.*24. 248

*Vox, voluntas, & terror filij, vox patris, voluntas, & terror eſt.*68. 357

*Vſura vnde dicta.*164. 12. *cum nu. ſeq. & nu.*46

*Vſura quid vulgo, & quid Azoni.*164. 47

*Vſura Hebræis morſus dicitur.*190. 341

*Vſura eſt, quicquid ex parte debitoris accedit ſorti.*165. 49

Vſura ſine quæſtus conſilio non eſt. 167. 72

Vſura eſt, quicquid pecuniæ mutuo datæ accedit, quocunq; nomine appelletur, & ideò ſortẽ minuit. 203. 458. *cum nu ſeq.*

*Vſura p̃priè in pecunia numerata conſiſtit.*163.39

*Vſura in omnibus, in quibus mutuum conſiſtit, habet locum: vocabulo latius accepto, propriè verò in pecunia numerata.*164. 48

*Vſura non eſt quicquid ſorti accedit: niſi pecunia æſtimari poſſit.*166. 64

*Vſura extra mutuum regulariter non contrahitur.*165. 50

Vſura non eſt, emergens damnum conſequi. 175. 178. *& num.*180. *& ſeq.*183

*Vſura in ijs, quæ pondere & menſura conſtant, æquè committitur: vt in ijs, quæ numero.*163. 24. *& num.*42

*Vſuram accipiens mordere dicitur, & eam dans morderi.*190. 341

*Vſuram non committit creditor fructus rei pigneratæ ſorti quandoq; non imputans.*292. 157

*Vſuram an cõmittat Doctor dans alicui pecuniã mutuam, vt ſibi profitenti det operam.*166. 65 *cum num. ſeq. vſq; ad num.* 411

*Vſuræ vitio caret, quod à debitore creditori nihil ſperanti vltra ſortem datur, cùm autẽ ſperanti, contrà.*165. 55. *cum duob. nu. ſeqq.*

*Vſuræ ad cauſam non pertinet, quod pœnæ loco apponitur, ſi ceſſet fraus.*165. 52

*Vſuræ malum.*173. 153

*Vſuræ crimen non effugit, dans mutuò pecuniam aliquid vltra recepturus, etiamſi pecuniæ periculum ſuſcipiat.*205 472

Vsuræ crimen non contrahit, contractum iniens, qui vulgo non creditur vsurarius. 168. 89
Vsuræ vtrum moribus permitti possint: latissima disputatio. 168. 87. *cum pluribus. nu. seqq.*
Vsuræ totius orbis cõsensu pmitti nõ possũt. 170. 112
Vsuræ permitti non possunt publicæ vtilitatis aut necessitatis causa. 191. 347
Vsuræ diuturnitate cõsuetudinis non defenduntur. 191. 342
Vsuræ creditorib suaues, debi. aũt amaræ. 190. 339
Vsuræ tam humanis, quam diuinis legibus sunt prohibitæ. 161. 2
Vsuræ à veteribus iuris prudentibus, imperatoribus, regibus & aliis principibus olim permissæ. 191. 221
Vsuræ nulla lege ciuili aut contentione publica, vel priuata fieri licitæ possunt. 181. 240
Vsuræ Iudæis, Paulo Castrense. authore publicæ cõuẽtionis fertũdæ gratia solui debet. 181. 242
Vsuræ an permitti humanis constitutionibus possunt, latissimè disputatur. 179. 220. *cum pluribus. num. seqq.*
Vsurarũ de pmissione disputare, nefariũ est. 182. 260
Vsurarum prohibitio, sola Dei voluntate continetur. 191. 348 *& nu.* 352.
Vsurarum permissio nec publicè vtilis est, nec necessaria, imò damnosa. 191. 344. *& nu. seq.*
Vsurarum quæstiones & similes ad põtificis cognitionem pertinens. 170. 107
Vsurarum causa non ad principum secularium, sed ad solius Papæ cognitionẽ pertinet. 180. 232
Vsurarum de permissione nefaria est omnis legislatio. 170. 113
Vsuras extorquere vi fœnerator dicitur, etiã cũ à volẽte soluũtur. & quare. 185. 288. *& nu. seq.*
Vsuras imperatores maioris mali fuga induxerũt, fines suæ iurisdictionis ea re trãsgressi. 182. 255
Vsuras ob permissas Episcopus Concordiensis temeritatis suæ pœnas Deo pependit. 182. 259
Vsuras noua lex diuina mdistinctè phibet. 183. 266
Vsuras pmittens lex, nec cũ fertur, valet. 180. 238
Vsuras soluere nemo naturaliter aut ciuiliter obligatur: nec earum persequendarum gratia actio dari potest etiam Iudæis. 181. 241
Vsuras pmittẽs lex, deleri dz, nec vti lz. ea. 181. 245
Vsuras approbãs consuetudo iure Canonico damnatur. 170. 111
Vsuras prohibens lex diuina in omni foro vincit. 181. 444
Vsuras veteres ignoratione veri Dei pmiserunt. 182. 254
Vsuras permisit antiqua iurisprudentia. 169. 98
Vsuras nec princeps secularis, nec etiam ecclesiasticus Iudæis permittere potest. 180. 233
Vsuris sauentes leges, sancire, dictare, scribere, non licet, scriptasq; delere oportet. 173. 153
Vsurarij infames sunt & sempiternis supplicijs damnati. 205. 473
Vsurpatio atq; corruptela, non consuetudo appellari debet, quod moribus contra legem diuinã introductum est. 174. 167. *cum. nu.* 169
Vsus instrumenti rei pigneratæ minuit sortem. 195. 362
Vsus ornamenti rei pigneratæ non minuit sortem. 195. 362
Vsus rerum, qui æstimationem non admittit, ad sortis exonerationem non pertinet. 196. 365. *cum duobus num. seqq.*
Vsu quæ consumuntur, locari non possunt, nisi pecunia sortè ad ostentationem. 184. 279
Vtens veste prohibita punitur: nõ eã parãs. 43. 35
Vtens creditorre pignerata quando furtum committat: & quando non. 199. 413
Vteri priuilegia. 105. 6
Vtero qui geritur, quod ad eius commodum attinet, pro nato habendus est. 54. 171
Vtiles impensæ quæ. 197. 385
Vtiles impensæ quando deducantur. & intra quẽ modum: & quando non. 197. 388. *Vsq. ad nu.* 390
Vtilium loco sunt impensæ voluptariæ in rebus promercalibus. & quare. 198. 394
Vtiliter impensa, nisi reddat debitor, tollit creditor: & quando. 47. 91
Vulgaris illa clausula, ægro quidẽ corpore testatorem esse, sed mente sana, præfantium fidem non facit. 26. 1. *& 6. & 18*
Vulnus mortiferũ & illud dicitur, tã medicis q̃ iurisconsultis, q̃ nõ semp mortẽ adfert. 24. 242
Vulnerans homicidij accusari non potest, homine vulnerato viuente, etiam si certum sit, eum ex vulnere moriturum. 24. 244
Vulnerantis se temeritas lege vindicatur. 10. 55
Vulneratus qui chirurgum nõ aduocat, aduocatoue non paret, inde defunctus percussorẽ pœna homicidij liberat. 10. 70
Vulneratus mortiferè postea inde mortuus, cùm vulneraretur, nõ cùm verè extinguitur, mortuus intelligitur. 23. 238. *& cum nu seq.*
Vulnerati à se mortiferè testamentum, non tanq̃ à furioso, sed tanquam ab ægroto factum vltra trium solidorum summã iure Saxonico non valet. & ita pronuntiatum est. 24. 252
Vulnerato imperitum chirurgũ adhibente, cautionibusue aut alia improbata ratione vulnera curante, inde defuncto, percussorem pœna homicidij liberari. 10. 66
Vulnerato homine mortiferè, ruina postea interempto, q̃ vulneranit, cædis nõ tenetur. 24. 243
Vulnerato homine, ita vt inde morturũ certũ sit, viuẽte, aduersus vulnerantẽ de occiso agi non potest. 24. 244
Vulnerati mortiferè, etiam voce amissa, rectè testamentum faciunt. 24. 248
Vulneratos mortiferè mortuis exæquari, non est per omnia verum. 24. 247
Vxor viro, alij ius castigandi habenti, se castiganti resistere non debet, nisi castigationis modus excedatur. & quare. 56. 204. *cum num. seqq.*
Vxor viro uon consentiẽte de iure Theutonico bona sua alienare non potest. 20. 187
Vxor Traiani laudatur. 44. 52
Vxori ægrotanti maritus medicum non adhibens ea inde mortua dotis lucro priuatur. 11. 71
Vxori ægrotanti maritus imperitum medicum adhibens, ea defuncta lucro dotis carere debet: ac si suis ipsam manibus occidisset. 10. 65
Vxorẽ adulterati maritus semel passus, leno est. 115. 120
Vxorem maritus aut vilem adulterum occidere iure diuino non potest. 78. 448
Vxorem militum militari gaudent priuilegio. & quare. 150. 461. *cum nu.* 464. *& seq.*
Vxorem recidens grauius, quàm matris interfector, punitur: & quare. 72. 390
Vxoris ornatus maritis grauis. 44. 55

Z

ZALEVCI PRVDENTISSIMA lex de re vestiaria locris lata. 43. 37

FINIS INDICIS.

EXPRESSVM FRANCO-
FVRTI AD MOENVM PER
MARTINVM LECHLER, IMPENSIS
HIERONYMI FEYERABEND.

ANNO M. D. LXX.

Royrius

Delissieux

Y
23400
Rés.

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8

Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Farbkarte #13 *B.I.G.*

Blue	Cyan	Green	Yellow	Red	Magenta	White	3/Color	Black